

MINISTERIET

IDRÆT FOR ALLE

BREDDEIDRÆTSUDVALGETS RAPPORT

- baggrund og analyse

IDRÆT FOR ALLE

BREDDEIDRÆTSUDVALGETS RAPPORT

- baggrund og analyse

Idræt for alle

Breddeidrætsudvalgets rapport
- baggrund og analyse

Udgivet i marts 2009 af

Kulturministeriet
Nybrogade 2
1203 Kbh. K

www.kum.dk

Rapporten er udarbejdet med bistand fra Idrættens Analyseinstitut (IDAN)
Jonna Toft (Periskop) har udarbejdet de journalistiske case-historier,
der indgår i enkelte kapitler

Layout: Sangill Grafisk

Tryk: Sangill Grafisk

Oplag: 500

ISBN: 978-87-7960-125-3

ISBN, elektronisk version: 978-87-7960-128-4

Alle billeder i publikationen er taget i forbindelse med DGI-arrangementer,
på nær billedet på s. 376

Forsidefoto:

Kampagnen *Get Moving* 2008. Allé Skolen i Fredericia

Foto: Nils Rosenvold/DGI

FORORD

HVORDAN STYRKER VI BEFOLKNINGENS MULIGHEDER FOR AT Dyrke IDRÆT OG MOTION?

Sådan lyder hovedspørgsmålet i denne rapport, som er resultatet af Breddeidrætsudvalgets arbejde.

Udvalget blev udpeget i sommeren 2007 og består af repræsentanter for idrættens organisationer, kommuner samt en række ministerier mv.

Formålet med udvalgsarbejdet har været at komme med konkrete gennemførlige forslag. Hele 42 forslag og 500 siders baggrundsanalyse er det blevet til. For breddeidrætten – som man også kan kalde ”idræt for alle” – er en kompleks størrelse, som påvirker manges liv.

Rigtig mange dyrker idræt og motion. I klubber, fitnesscentre, byrum og naturområder bliver der spillet bold, løbet, danset, dyrket stavgang og klatret.

Den positive betydning for samfundet er enorm. Generation efter generation af danskere har i idrætsforeningerne lært grundlæggende værdier, normer og ”spilleregler”. Idrætsbevægelsen udgør i den forstand et af de væsentligste kulturbærende lag i samfundet, et fundament for vores politiske kultur – ja for vores demokrati.

Breddeidrætten har desuden en social dimension, som består af dens formidable evne til at skabe social sammenhængskraft. Til at forene mennesker med forskellig baggrund i forpligtende fællesskaber. Og det er noget, man i ministerier og kommuner benytter sig af i stor stil, når man eksempelvis benytter idrætsprojekter i den sociale indsats ofte med særdeles gode resultater.

Og breddeidrætten spiller en væsentlig rolle for sundheden. Det er helt enkelt sundt at svede. Vores kroppe er bygget til bevægelse. Og i moderne livsformer er idrætten et af de steder, hvor vi virkelig får pulsen op.

*Kulturminister,
Carina Christensen
Foto: Mads Flummer*

*Udvalgets formand
Lis Tribler
Foto: Georg Hemmingsen*

Vi har en rig og levende foreningstradition med mange frivillige.

Vi har rigtig mange idrætsfaciliteter, fitnesscentre og rekreative områder. Og vi har veludviklede offentlige støttesystemer på området, som andre lande misunder os. Så breddeidrætten er på mange måder en fantastisk succeshistorie.

Men, som det beskrives i rapporten, stiller samfundsudviklingen breddeidrætten over for en række store udfordringer.

Mange af os har et arbejde, der ikke involverer nævneværdig fysisk aktivitet. Vi er også vidner til, at en stor gruppe af børn og unge ikke dyrker nok idræt og motion. Vi har en særlig udfordring i forhold til teenagere, og især blandt piger i storbyområder ses en markant lav deltagelse i idræt og motion.

Samtidig dyrker socialt udsatte grupper fortsat mindre idræt end resten af befolkningen. Netop disse grupper kan ellers have fordel af at høste de væsentlige kulturelle, sociale og sundhedsmæssige gevinster, som idrætsdeltagelsen kan give.

Udviklingen i befolkningens idrætsvaner – med bl.a. et stigende antal selvorganiserede idrætsudøvere stiller nye krav til idrætsanlæggene. Samtidig er det en udfordring at sikre, at de eksisterende idrætsfaciliteter udnyttes fuldt ud.

Udfordringerne fordrer kreative løsninger. Rapportens forslag er adresseret til alle de aktører, der kan gøre noget. Så breddeidrætten også i fremtiden kan være en værdifuld del af danskernes liv.

Bolden er hermed givet op. God læselyst!

Carina Christensen
Kulturminister (K)

Lis Tribler
Borgmester i Slagelse (S),
formand for Breddeidrætsudvalget

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	3
Indledning og baggrund	10
Kommissorium	10
Breddeidrætsudvalgets introduktion - det udvidede idrætspolitiske felt	13
Udvalgets medlemmer og møder	18
Rapportens opbygning	23
1 Idrætten i Danmark	27
Den statslige idrætspolitik	27
Den organiserede idræts rødder	28
Idrættens begreber	31
Idræt som offentligt støttet velfærdsgode	35
Tips- og lottoloven	35
Folkeoplysningsloven	38
Samspillet mellem idrætten og den statslige idrætspolitik	42
Idrætsrelaterede statslige puljer	44
Ministeriernes rolle	46
Kulturministeriet	47
Andre ministerier	48
Halvoffentlige organisationer	50
Lokale- og anlægsfonden	50
Team Danmark og Eliteidrætsloven	52
Sport Event Danmark	54
Kommunerne og idrætten	57
Kommunernes udgifter til idrætsformål	57
Indholdet af kommunernes idrætspolitik	60
Strukturreformens betydning	64
De frivillige og foreningerne	67
Værdien af den frivillige sektor	68
Idrættens frivillige sektor	68
Idrætsorganisationer	69
Danmarks Idræts-forbund (DIF)	70
Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI)	75
Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF)	82
Idrætsforeningernes tilstand	82
Foreningernes økonomi	84
Andre aktører i nonprofitsektoren	87
Frivillige, sociale organisationer	87
Patientforeninger	87
Den folkeoplysende voksenundervisning (aftenskoler)	87
Idrættens tiltagende kommerialisering	89
Eliteidrættens påvirkning af breddeidrætten	93

Idræt i massemedierne	95
Den kommercielle breddeidræts vækst	96
Den danske sportsbranche	100
Idræt i institutioner og uddannelser	101
Idrætsundervisning og uddannelse i den offentlige sektor ..	102
Daginstitutioner og sfo	103
Grundskolen	104
Efterskoler	108
Ungdomsuddannelserne	108
De gymnasiale uddannelser	108
Erhvervsfaglige uddannelser	110
Videregående uddannelser	111
Professionshøjskoler	111
Universiteterne	112
Erhvervsøkonomiske uddannelser	113
Idrætsuddannelse i den private sektor	113
Idrætsuddannelse i civilsamfundet	114
Idrætsorganisationernes kursusvirksomhed	114
Gymnastik- og idræts højskoler	115
Sportscolleger	117
Udviklingstendenser og idrætspolitiske dagsordener	117
Internationale breddeidrætsorganisationer	125

2	Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten	131
	Indledning	131
	De seks livsfaser	132
	Børn - den 'afhængige' livsfase	139
	Udfordringer	149
	Unge - den 'uafhængige' livsfase	151
	Udfordringer	157
	Voksne - den 'fri I-fase'	158
	Udfordringer	166
	Voksne - livsfasen som forældre	166
	Udfordringer	173
	Voksne - den 'frie II-fase'	174
	Udfordringer	181
	Ældre	181
	Udfordringer	186
	Sammenfatning	187

3	Aktører i breddeidrætten	191
	Indledning	191
	Foreningsidrætten	193
	Imødekommelse af danskernes ændrede idrætsvaner	193
	Ny frivillighedskultur, nye udfordringer	198

Tilbuddene fra den kommercielle idræt	204
Øget opmærksomhed fra det offentlige system	204
Den kommercielle breddeidræt	216
Grundlæggende betragtninger	216
Intern konkurrence	221
Udfordringen med at fastholde fitnessmedlemmer	221
Fitnessbranchens politiske indflydelse og organisation	221
Den politiske prioritering af foreningsrammen	222
Erhvervslivet	224
Baggrunden for idræt som satsningsområde	224
Fakta om idrætsdeltagelsen	225
Organiseringen af idrætten i erhvervslivet	225
Udfordringer	227
Kommunerne	228
Nye opgaver efter kommunalreform	228
Varetagelsen af de selvorganiserede idrætsudøveres interesser	234
Ændrede idrætsbehov og lovgivningen som barriere?	238
Idræt i det offentlige institutions- og uddannelsessystem	240
Samarbejdet med fritidsidrætten møder udfordringer	241
Livsstilssygdomme som en samfundsmæssig udfordring	244
Der er fokus på et fagligt stærkt idrætsfag i skolesystemet	245
Idrætsundervisningen kan blive yderligere styrket	249
Ulighed i idræt på ungdomsuddannelserne	250
Ministerierne	253
Overlapping af ansvarsområder	253
Sammenfatning – aktører i breddeidrætten	255

4 Faciliteter i breddeidrætten	261
Introduktion	261
Idrætsvaner og idrætsfaciliteter i forandring	261
Idrættens forskellige arenaer	263
Idrætsfaciliteternes kulturhistorie	268
Lokale- og Anlægsfonden	271
Kommercielle faciliteter vinder frem	272
Idrætsanlæggenes ejerformer	274
Kommunalt ejerskab	275
Selvejende institutioner og foreningsejede anlæg	276
Offentlige private partnerskaber (OPP)	278
Offentlige private samarbejder (OPS)	278
Kommercielt ejerskab	283
Fitness-sektoren	284
Golfsektoren	286
Behovet for renovering og modernisering af offentlige idrætsanlæg	286
Geografiske forskelle	288

Elitedræt, professionel idræt og breddeidrættens vilkår	289
Idrætsfaciliteternes betydning for idrætsdeltagelsen	292
Transporttid	295
Udfordringer på facilitetsområdet	297
Idrætshaller	297
Andre facilitetstyper	302
Skoler og institutioner, gymnastiksale	304
Kommercielle idrætsanlæg og oplevelsesøkonomi	306
Idrættens arealbehov	307
Omgivelsernes vigtige rolle for idrætsdeltagelsen	308
Populære idrætsaktiviteter i naturen	310
Plansystemets rolle i forhold til fysisk aktivitet	312
Tværsektorielt samarbejde	314
Overordnede strukturelle tiltag	317
Sammenfatning: Faciliteter i breddeidrætten	321

5

Sundhed og breddeidrætten	327
Indledning	327
Idrættens sundhedshistorie	329
Breddeidrætten og sundhed i dag	332
Sundhed, fysisk aktivitet og idræt er kun delvist overlappende fænomener	332
Fysisk aktivitet	335
Fysisk aktivitet og evidens	337
Fysisk aktivitet i den voksne befolkning	339
Fysisk aktivitet blandt børn og unge	342
Effekt af fysisk aktivitet i et idrætsperspektiv	345
Fysisk inaktivitet	346
Barrierer for fysisk aktivitet	348
Social ulighed i sundhed	350
Børn og social ulighed i sundhed	351
Unge og social ulighed i sundhed	353
Voksne og social ulighed i sundhed	357
Ulige sundhedsforhold kræver sociale forandringer	358
Sundhedsøkonomi i relation til fysisk aktivitet	359
Omkostninger ved behandling af fysisk inaktivitet	360
Omkostninger ved forebyggelse af fysisk inaktivitet	361
Sundhedspolitiske indsatsområder inden for idrætten	363
Den organiserede foreningsidræts potentialer og begrænsninger	364
Kommercielle idrætsudbydere – fitness-sektorens stigende betydning	368
Kommunernes sundhedsfremmende indsatser	369
Motion på recept	370
Idrættens sundhedsrolle i uddannelsessystemet	371
Andre offentlige indsatsområder inden for sundhed og idræt ..	374

6	Breddeidrættens sociale rummelighed	377
	Indledning	377
	Socioøkonomiske faktorer og idrætsmønstre	380
	Uddannelse	380
	Indkomst	383
	Sociale faktorer og foreningsdeltagelse	384
	Inaktivitet	386
	Udfordringer og muligheder	
	– to borgergrupper som eksempler	387
	Idræt og etniske minoriteter	
	– eksempel på barrierer I	388
	Etniske minoriteters idræts- og foreningsdeltagelse	390
	Udfordringer og muligheder for etniske minoriteters idrætsdeltagelse	394
	Idræt og borgere med funktionsnedsættelse	
	– eksempel på barrierer II	408
	Hvad er funktionsnedsættelse og handicap?	409
	Idrætsdeltagelse	410
	Udfordringer og muligheder – idræt for borgere med funktionsnedsættelse	415
	Puljer, projekter og den social- og sundhedspolitiske idræt	423
	Baggrunden for projektkulturens udbredelse	427
	Sammenfatning – breddeidrættens sociale rummelighed	433
	Barrierer for idrætsdeltagelse	433
	Foreningernes nøglerolle	434
	Nye strategier, nye muligheder	435
7	Bilag	441
	Bilag 1: Notat: Statsligt finansierede puljer og fonde på idrætsområdet – notat til Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg	441
	Bilag 2: Notat: Vedr. spørgsmål om konkurrenceforvridende støtte til foreningsbaserede fitnesscentre	471
	Litteraturliste	481

INDLEDNING OG BAGGRUND

KOMMISSORIUM

Breddeidrætsudvalget blev nedsat af regeringen den 3. juli 2007 med følgende kommissorium:

Danskerne har en meget lang tradition for deltagelse i motions- og idrætsaktiviteter. Deltagelse i idræts- og motionsaktiviteter er derfor en væsentlig del af danskernes fælles kultur- og værdigrundlag.

Gennem mange år har motions- og idrætsaktiviteterne været forankret i den danske foreningstradition. Især blandt børn har der været – og er fortsat blandt børn indtil 12-års-alderen – en meget høj deltagelse i idræts- og motionsaktiviteter.

I disse år sker der store ændringer i befolkningens idræts- og motionsdeltagelse. Samtidig kædes motion og idræt i disse år tættere og tættere sammen med en række andre forhold, f.eks. sundhed, forebyggelse og integration.

Hertil kommer, at befolkningens idrætsvaner ændrer sig. Befolkningen dyrker i stigende grad idræt uden for idrætsforeningerne, og foreningerne oplever problemer med at skaffe trænere og ledere. Samtidig får den selvorganiserede og kommercielle idræt, herunder private fitnesscentre, større og større betydning, samtidig med at de større børns deltagelse i idræt er faldende.

Inden for staten er idrætspolitikken delt mellem flere ministerier: Kulturministeriet har eliteidrætsloven, antidopingloven og børneattestloven, Undervisningsministeriet har folkeoplysningsloven, Skatteministeriet har tips- og lottoloven. Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Integrationsministeriet, Socialministeriet, Familie- og Forbrugerministeriet og Miljøministeriet har lovgivning og puljer, der berører idrætsområdet. Idræts- og motionspolitik ligger ikke ét, men mange steder i staten. Opdelingen gør det vanskeligt at føre en sammenhængende statslig politik på området.

Kommunalreformen har samtidig sat gang i kommunernes overvejelser om den lokale idrætspolitik og sammenhængen til sundhedspolitik m.v.

Særligt på børne- og ungdomsområdet er der udfordringer i forhold til at styrke denne aldersgruppes idrætsdeltagelse, herunder sam-

spillet mellem skole, institutioner og foreningsidrætten.

På baggrund af disse udviklingstendenser skal udvalget analysere udviklingen og perspektiverne i den danske befolknings idræts- og motionsdeltagelse og komme med konkrete forslag, der kan fremme både kvinders og mænds idræts- og motionsdeltagelse.

Udvalget skal bl.a. belyse og stille konkrete forslag inden for følgende områder:

Befolkningens idræts- og motionsvaner og udviklingen heri herunder særligt belyse børn og unges idrætsvaner samspillet mellem deltagelse i den organiserede idræt, den kommercielle og selvorganiserede idræt.

Idrættens samfundsmæssige betydning, idrættens egen sammenhængskraft betydning for sundhed forebyggelse integration m.v.

Organiseringen af den offentlige sektor og de frivillige organisationers indsats inden for idrætsområdet

herunder arbejdsdeling og samspil mellem de involverede ministerier

samspillet mellem skole, institutioner og idrætsorganisationerne samarbejdet mellem idrætsorganisationerne

Idrætsfaciliteter, herunder disses udnyttelse og omfang

Udvalget forventes at inddrage ekstern ekspertise, herunder fra forskere.

Udvalget forventes at inddrage internationale erfaringer på området, herunder fra lande, som Danmark normalt sammenlignes med.

Det er en særlig opgave for udvalget at belyse, hvordan man får flere børn til at dyrke idræt – bl.a. gennem et forbedret samspil mellem skoler, SFO'er og idrætsforeninger om idræt efter skoletid. Udvalget skal især fokusere på den gruppe af børn, som i dag ikke er idrætsaktive.

Det forudsættes, at udvalgets forslag kan finansieres inden for de nuværende rammer på området.

Udvalgets sammensætning¹:

- *Danske Gymnastik- & Idrætsforeninger (2 medlemmer)*
- *Danmarks Idræts-Forbund (2 medlemmer)*
- *Dansk Firmaidrætsforbund (1 medlem)*
- *Dansk Skoleidræt (1 medlem)*
- *Dansk Fitness & Helse Organisation (1 medlem)*
- *Lokale- og Anlægsfonden (1 medlem)*
- *Kulturministeriet (1 medlem)*
- *Undervisningsministeriet (1 medlem)*
- *Indenrigs- og Sundhedsministeriet (1 medlem)*
- *Familie- og Forbrugerministeriet (1 medlem)*
- *Socialministeriet (1 medlem)*
- *Integrationsministeriet (1 medlem)*
- *Miljøministeriet (1 medlem)*
- *Kommunernes Landsforening (1 medlem)*
- *Børne- og kulturchefforeningen (1 medlem).*

Sekretariatsfunktionen varetages af Idrættens Analyseinstitut (Idan) i samarbejde med de involverede ministerier under ledelse af Kulturministeriet.

¹ Ved regeringsgendannelsen efter valget i november 2007 skete en ændring i ministeriernes ressortområder. Således overgik repræsentationen i udvalget fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet til Ministeriet for Forebyggelse og Sundhed, Familie- og Forbrugerministeriet blev afløst af Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, mens Socialministeriet blev afløst af Velfærdsministeriet.

BREDDEIDRÆTSUDVALGETS INTRODUKTION - DET UDVIDEDE IDRÆTSPOLITISKE FELT

Den danske idræthistorie har siden den organiserede gymnastiks indtog i landet i 1800-tallet været præget af ideologiske kampe om forskellige holdninger og værdier, som blev lagt ind i idrætsudfoldelsen. I størstedelen af perioden har foreningslivet og idrættens altovervejende frivillige organisering været et gennemgående træk. Dette kommer f.eks. til udtryk i betænkningen 'Idrætten og Friluftslivet' fra 1974. Udvalgets foreslåede tiltag rettede sig primært mod at styrke foreningsidrættens vilkår og virke i alle dens afskygninger.

Foreningsidrætten samt idrættens placering i skolevæsenet spiller fortsat meget væsentlige roller i den organiserede breddeidræt. Og samtidig er der i årtierne siden 1974 med tiltagende acceleration sket en yderligere fokusering på andre samfundselementer, som idrætten bidrager til dvs. sundhedsmæssige og sociale aspekter.

SUNDHEDENS KRAFTFULDE ENTRÉ

På ét område er der sket en væsentlig ændring i forhold til dokumenteret effekt: sundheden – eller snarere fysisk aktivitet og sundhed.

I 1974-betænkningen var der akkurat som i dag fokus på idrættens potentiale i forhold til sundhed. Der var ingen tvivl om idrættens potentiale i forhold til at styrke musklerne til fysiske belastninger, kompensere for ensidigt arbejde etc. Men i forhold til idrættens potentiale for at forebygge livsstilsrelaterede sygdomme måtte udvalget bag betænkningen nøjes med at anse idræt for at være en 'positiv samfundsfaktor' med evne til også at bidrage til en forbedret sundhedstilstand hos befolkningen, der som følge af industrialiseringen og mekaniseringen af hverdagen oplevede en generelt dalende kondition og muskelstyrke.

Udvalget konkluderede, at *"idræt sandsynligvis kan have en gavnlig sundhedsmæssig virkning, men at der ikke kan siges noget sikkert herom. De, der dyrker idræt gør det vel som regel ikke af sundhedsmæssige grunde, selv om idrættens fortalere altid har talt om en sund sjæl i et sundt legeme²."*

Også udvalget bag den efterfølgende betænkning, 'Betænkning om breddeidrætten i Danmark' fra 1987 tog forbehold i forhold til den gavnlige effekt af fysisk aktivitet. Evidensen for sammenhængene mellem nedsat fysisk aktivitet og øget risiko for hjerte-kar-sygdomme var ved at tegne sig, men det stod uklart, hvordan motion skulle vægtes i det forebyggende arbejde i forhold til andre kendte risikofaktorer.

Det afgørende nye i forhold til idræt og sundhed er, at der i dag ikke længere er videnskabelige forbehold over for fysisk aktivitets sundhedsmæssige potentiale i forhold til en lang række livsstilsrelaterede sygdomme. Samtidig er sundhedsfremme både blevet et meget vægtigt motiv for den enkelte idrætsaktive borger og forankret som et kommunalt ansvar i medfør af sundhedsloven.

Inden for de seneste 5-10 år er fysisk inaktivitet blevet et dagsordenspunkt i statens overordnede forebyggelsespolitik som officielt anerkendt selvstændig risikofaktor på linje med tidligere kendte risikofaktorer som rygning, stort alkoholforbrug, stofmisbrug, usikker sex, usund ernæring, arbejdsulykker m.v.

ET BREDERE UDBUD OG FLERE AKTØRER

Hvor udvalget i 1974 fortsat fremhævede foreningerne som den naturlige organisatoriske ramme omkring breddeidrætten, er markedet i dag præget af en bred række aktører, der tilbyder 'den daglige dosis' motion til børn og voksne. Aktivitetens sundhedspotentiale og tilgængelighed udgør i dag et væsentligt salgsargument.

Ser man på idrætten ud fra et isoleret 'fysisk aktivitetsperspektiv', er det i princippet ligegyldigt, om pulsen stiger som følge af deltagelse i organiseret gymnastik eller sport i en idrætsforening, som følge af en tur i det kommercielle fitnesscenter eller som følge af en forpustet spurt efter bussen eller en svedig tur på kondicyklen i kælderen derhjemme.

Hvor idrætsforeninger og uddannelsesinstitutioner spillede de helt dominerende roller i idrætsdeltagelsen i 1974, bliver disse arenaer i dag i højere grad suppleret af private udbydere, arbejdspladser med fokus på motion og idræt, aftenskoler, daginstitutioner og skolefritidsordninger samt ikke mindst en generel opmærksomhed hos myndighederne på at fremme mulighederne for breddeidræt, motion og udendørs oplevelser i den generelle kommuneplanlægning.

Konsekvensen af denne udvikling er, at hvor formel idrætspolitik eksempelvis i idrætsbetænkningen fra 1974 næsten udelukkende tog sigte på at fremme den frivillige, foreningsorganiserede idræt suppleret med lokale 'kondistier' og anlæg til friluftsliv samt den lovpligtige idræt i skoler og gymnasier, kan man i dag tale om et *udvidet idrætspolitisk felt*, hvor det idrætspolitiske fokus på breddeidrætten også omfatter andre sektorer end den frivillige foreningssektor. Ikke mindst i forhold til fremme af befolkningens fysiske aktivitet synes idrætspolitikken ikke længere kun at være et anliggende for en kommunes fritids- og kulturforvaltning eller skoleforvaltning, men i lige så høj grad et spørgsmål for plejesektoren, sundhedssektoren, planafdelingen eller miljøafdelingen.

Siden idrætsbetænkningen i 1974 har idrætsdeltagelsen været i en voldsom udvikling, ligesom breddeidrætten set over hele perioden generelt har nydt godt af stigende økonomiske tildelinger. Herved er opstået en yderligere udfordring, som har været relevant for Breddeidrætsudvalget: nemlig behovet for at sikre adgangen til tidssvarende, velplacerede og velfungerende faciliteter til de mange forskellige former for idræts- og motionsudøvelse, der i dag præger borgernes idrætsdeltagelse i forskellige livsfasen.

IDRÆTTENS POTENTIALE TIL SOCIAL INTEGRATION

Også på andre samfundsområder som integration, indsatser over for særligt udsatte grupper eller fremme af oplevelsesøkonomi er der kommet øget fokus på breddeidrættens potentiale som middel. Den politiske fokus på idrættens sociale ansvar begyndte især efter en væsentlig stigning i organisationernes tipsmidler midt i 1990'erne, hvor diskussionerne mellem idrætsorganisationerne og politikerne handlede om graden af foreningsidrættens medansvar for målrettede tiltag rettet mod 'idrætssvage grupper'³. Socialt ansvar er således også et væsentligt aspekt i idrætspolitikken.

De seneste årtiers politiske forventning om, at den frivillige idræt engagerer sig i løsningen af samfundsmæssige opgaver til gengæld for øgede bevillinger, rummer udfordringer, som alle aktører på breddeidrætsområdet bør være opmærksomme på.

Det forhold, at idrætten er baseret på såvel kultur- som sundheds- og socialpolitiske aspekter, rummer store potentialer for breddeidrættens status i samfundet og stiller samtidig store krav til koordinationen af idrætspolitikken. Det stiller også krav til, at man anskuer idrætten bredt og ikke fokuserer entydigt på de enkelte elementer.

3 Kulturministeriet (1997): *Regeringens redegørelse til Folketinget om idrætspolitik*

IDRÆTTENS KVALITETER

Breddeidrætsudvalget finder, at de mange kvaliteter ved idrætten, som den tidligere idrætsbetænkning fra 1974 pegede på, nemlig 'den opdragende', 'den fritidsbeskæftigende', 'den uddannelsesmæssige' og 'den underholdningsmæssige' effekt samt 'samværssituationen' i foreninger og andre idrætslige rammer, fortsat er stærke og fuldt gyldige kvaliteter ved breddeidrætten.

Breddeidrætsudvalget finder samtidig, at det er evident, at sundhed og fysisk aktivitet er væsentlige kvaliteter ved idrætten. Det er derfor vigtigt, at alle aktører, som kan bidrage til sundheden, indtænkes i fremtidens idrætspolitik for at skabe så mange indgange som muligt til idræt og fysisk aktivitet.

En fremtidig idrætspolitik skal derfor naturligt tage udgangspunkt i at fremme den foreningsbaserede, frivillige idræt og samtidig inddrage alle de faktorer, organisationer og aktører, der kan bidrage til en højere idrætsdeltagelse og en mindre stillesiddende hverdag for befolkningen.

I dag vil man i vid udstrækning bruge andre ord for det samme i en opremsning af idrættens positive følgeeffekter end i 1974. Idrættens potentiale i forhold til sundhedsfremme og forebyggelse vil få følgeskab af en række andre positive følgeeffekter:

- Idrættens potentiale for at skabe spænding, leg og bevægelsesglæde
- Idrættens potentiale for inklusion og integration i forhold til udsatte grupper
- Idrættens potentiale i forhold til at sikre adgang til naturoplevelser og landskabsværdier
- Idrættens potentiale i forhold til indlæring og udvikling af sociale kompetencer
- Idrættens potentiale i forhold til opbygning af realkompetencer gennem udvikling af kompetencer fra frivilligt leder- og trænerarbejde, som kan overføres til eksempelvis arbejdsmarkedet
- Idrættens potentiale i forhold til samfundets 'sammenhængskraft' gennem opbygning af menneskelige tillidsrelationer og demokratisk praksis
- Idrættens potentiale i forhold til oplevelsesøkonomi og erhvervsudvikling

IDRÆTSPOLITISK BALANCEGANG

Som et led i formuleringen af en breddeidrætsstrategi er det er en væsentlig opgave at finde balancen mellem den offentlige støtte til den idræt, som er en fritidsbeskæftigelse på sine egne og de engagerede medlemmers præmisser, og som ikke nødvendigvis kan dokumentere sin effekt, og det politiske ønske om at få løst forskellige opgaver som eksempelvis fremme af fysisk aktivitet i forhold til forskellige borgergrupper.

Rapporten vil tage udgangspunkt i bestræbelserne på at optimere nytten af breddeidrættens forskellige positive følgeeffekter. Udgangspunktet vil være at pege på barrierer, potentialer og udfordringer i forhold til såvel den traditionelle frivillige foreningsidræt som den selvorganiserede, kommercielt organiserede eller mere privat, kommunalt eller statsligt organiserede breddeidræt.

Fremtidens idrætspolitik bør tage udgangspunkt i at styrke alle aktører og strukturelle forhold i breddeidrætten – uanset om de har fokus på sport, gymnastik, idræt eller fysisk aktivitet. En fremtidig 'bredere' idrætspolitik bør samtidig føres med omtanke i forhold til fortsat at bevare og udvikle den frivillighed, som på mange områder har været og fortsat udgør det bærende element i breddeidrættens generelle succes som den dominerende folkelige kulturelle bevægelse og fritidsaktivitet i Danmark. Idrætspolitikken bør samtidig tage udgangspunkt i, at der i dag er en række aktører på idrætsområdet.

København marts 2009

UDVALGETS MEDLEMMER OG MØDER

Følgende har (i varierende omfang) deltaget i Breddeidrætsudvalgets møder:

Lis Tribler, borgmester i Slagelse (S) (formand for udvalget)

Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger:

Søren Møller, formand (medlem af udvalget)

Birgitte Nielsen, bestyrelsesmedlem (medlem af udvalget)

Danmarks Idræts-Forbund:

Preben Staun, næstformand (medlem af udvalget)

Karl Chr. Koch, generalsekretær (medlem af udvalget)

Dansk Firmaidrætsforbund:

Peder Bisgaard, formand (medlem af udvalget)

Jan Steffensen, generalsekretær

Dansk Skoleidræt:

Lene Mygenfordt, formand (medlem af udvalget)

Dansk Fitness & Helse Organisation:

Mai-Britt Knudsen, sekretariatschef
(medlem af udvalget til 31/12 2007)

Morten Brustad, markedsdirektør
(medlem af udvalget fra 1/1 2008)

Rasmus Ingerslev, bestyrelsesmedlem

Jesper Bøgh Christensen, sekretariatschef

Søren Steffensen, bestyrelsesmedlem

Lokale- og Anlægsfonden:

Hans Toft, formand (medlem af udvalget)

Torben Frølich, direktør

Kulturministeriet:

Steen Kyed, afdelingschef (medlem af udvalget)

Undervisningsministeriet:

Greta Hartelius, undervisningskonsulent (medlem af udvalget)

Jørgen Pedersen, specialkonsulent

Miljøministeriet:

Jens Peter Simonsen, vicedirektør (medlem af udvalget 31/12 2007)

Agnete Thomsen, vicedirektør (medlem af udvalget fra 1/1 2008)

Lars Bendix Poulsen, forstfuldmægtig

Integrationsministeriet:

Henrik Kyvsgaard, afdelingschef (medlem af udvalget)

Ulrik Sørensen, chefkonsulent

Ditte Rejnholdt Rudolfsen, fuldmægtig

Karen Binger Holm, fuldmægtig

Socialministeriet / Velfærdsministeriet: *

Vibeke Abel, afdelingschef (medlem af udvalget)

Jakob Jensen, fuldmægtig

Mette Louise Andersen, fuldmægtig

Indenrigs- og Sundhedsministeriet / Sundheds- og**Forebyggelsesministeriet: ***

Dorthe Eberhardt Søndergaard, kontorchef

(medlem af udvalget til 31/5 2008)

Katrine Schiønning, kontorchef (medlem af udvalget fra 1/6 2008)

Margit Ulmer, fuldmægtig

Børne- og Kulturchefforeningen:

Klaus Nørskov, børne- og Kulturdirektør (medlem af udvalget)

Kim Dawartz, kultur- og fritidschef

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender /**Fødevarerministeriet: ***

Per Christiansen, afdelingschef (medlem af udvalget)

Karen Lorenzen, chefkonsulent

KL:

Helle Kolind Mikkelsen, chefkonsulent (medlem af udvalget)

Mogens Karbo, chefkonsulent

* Ændret ved regeringsdannelsen den 23/11 2007.

BREDEIDRÆTSUDVALGETS SEKRETARIAT

Kulturministeriet:

Steen Kyed, Bente Skovgaard Kristensen, Peter Schiønning, Michael Winding, Niels Henriksen, Sune Krarup-Pedersen.

Idrættens Analyseinstitut:

Medvirkende i sekretariatet: Jens Bjerregaard og Henrik H. Brandt. Desuden har Søren Bang, Maja Pilgaard, Linnea Ytting, Kasper Lund Kirkegaard, Lau Tofft-Jørgensen og Ida Hagemann alle bidraget med skrivning og research af dele af rapporten.

Derudover har sekretariatet fået faglig bistand til udvalgte afsnit fra følgende: Christina Hoffmann (Dansk Skoleidræt og Skoleidrættens Udviklingscenter), Børge Koch (Skoleidrættens Udviklingscenter og University College Syd), Lisbeth Crafack (DAI), Kristian Jensen (Handicapidrættens Videnscenter), Anne-Merete Kissow (Handicapidrættens Videnscenter), Bo Therkildsen (Handicapidrættens Videnscenter).

Jonna Toft (Periskop) har udarbejdet de journalistiske case-historier, der indgår i enkelte kapitler.

AFHOLDTE MØDER

Breddeidrætsudvalget har afholdt i alt ni møder med følgende indhold:

11. oktober 2007, Kulturministeriet, København

På mødet holdt direktør Henrik H. Brandt, Idrættens Analyseinstitut, et indledende oplæg med titlen 'Breddeidrætten netop nu – hvordan og hvad rykker?'

Udvalgsmedlemmerne præsenterede derefter deres baggrund og fremlagde deres syn på breddeidrættens aktuelle hovedudfordringer og forslag til temaer for de fremtidige møder. På baggrund af disse oplæg udvalgte udvalget fem hovedtemaer til behandling på de efterfølgende møder.

6. november 2007, Bevægelseshuset, Fremad Valby, København

Mødetema: 'Fremtidens rollefordeling i idrætten – foreningsidræt, selvorganiseret idræt eller kommerciel idræt?'

Der blev afholdt fire temaoplæg ved inviterede oplægsholdere:

- 'Om fremtidens rollefordeling i breddeidrætten' ved næstformand Preben Staun, DIF.
- 'Breddeidrættens udfordringer og temaer' ved formand Søren Møller, DGI.
- 'Hvem skal kommunerne samarbejde med i fremtiden på idrætsområdet?' ved børne- og fritidsdirektør Klaus Nørskov for Børne- og Kulturchefforeningen.
- 'Præsentation af DFHO – og et bud på den kommercielle idrætsrolle i breddeidrætten' ved bestyrelsesmedlem Rasmus Ingerslev, Dansk Fitness & Helse Organisation (DFHO).

29. november 2008, Gerlev Idrætshøjskole, Slagelse

Mødetema: Idrættens faciliteter.

Der blev afholdt fire oplæg ved inviterede oplægsholdere:

- 'Naturen, Danmarks største idrætsplads og fitnesscenter' ved Lars Bendix Poulsen, Skov- og Naturstyrelsen.
- 'Idræt og sport løser ikke problemet – refleksioner over fremtidens legepladser og aktivitetslandskaber' ved forstander Finn Berggreen, Gerlev Idrætshøjskole.
- 'Idrætshallernes rolle i fremtiden' ved formand Jørgen Mosbæk, Halinspektørforeningen.
- 'Behovet for modernisering af idrætsfaciliteterne – og nybyggerier' ved direktør Torben Frølich, Lokale- og Anlægsfonden.

17. januar 2008, Vejen Idrætscenter

Mødetema: Civilsamfundet og det offentlige i idrætten.

Der blev afholdt to oplæg ved inviterede oplægsholdere:

- 'Folkeoplysningsloven og idrætten' ved chefkonsulent Mogens Karbo, Kommunernes Landsforening.
- 'Om samarbejde mellem det offentlige og foreningslivet' ved integrationskonsulent Preben Astrup, DIF.

26. februar 2008, Kunstakademiets Arkitektskole, København

Mødetema: Idræt, sundhed og sociale faktorer.

Mødet blev afholdt som en åben konference med efterfølgende internt møde i breddeidrætsudvalget.

Der deltog 340 personer i konferencen, hvor der blev holdt følgende oplæg ved inviterede oplægsholdere:

- 'Fysisk aktivitet, social ulighed og sundhed' ved forskningsleder Tine Curtis, Statens Institut for Folkesundhed.
- 'Idrættens rolle' ved kulturminister Brian Mikkelsen (K).
- 'Portræt af de inaktive' ved lektor, ph.d. Laila Ottesen, Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- 'Civilsamfundet som indsatsstyrke' ved centerleder Bjarne Ibsen, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, SDU.
- 'Motion som forebyggelse og medicin. Hvordan?' ved cand.scient., ph.d. Lis Puggaard, Muusmann Research & Consulting.
- 'Pluspunkt Gesundheit' ved afdelingsleder Pia Pauly, Deutscher Turner-Bund.
- 'En global dagsorden' ved præsident Mogens Kirkeby, International Sport & Culture Association.

På Breddeidrætsudvalgets efterfølgende interne møde deltog formanden for regeringens Forebyggelseskommission, Mette Wier, AKF, som gæst med et oplæg om Forebyggelseskommissionens planer.

4. marts 2008, Naturcenter Herstedhøje, Albertslund

Mødetema: Idræt og livsfaser.

Der blev afholdt to oplæg ved inviterede oplægsholdere:

- 'Befolkningens motions- og sportsvaner 2007' ved analytiker Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut.
- 'Det er sgu svært at gøre oprør mod en far, der har en federe hættestrøje end én selv – perspektiver på ungdoms- og idrætsliv' ved centerleder Søren Østergaard, Center for Ungdomsstudier og Religionspædagogik (CUR).

10. april 2008, Kulturministeriet, København

Mødetema: Drøftelse af de første deludkast til Breddeidrætsudvalgets rapport.

12. juni 2008, Kulturministeriet, København

Mødetema: Anden drøftelse af udkast til Breddeidrætsudvalgets rapport.

22. oktober 2008, Kulturministeriet, København

Mødetema: Tredje drøftelse af udkast til Breddeidrætsudvalgets rapport.

25. november 2008, Kulturministeriet, København

Mødetema: Fjerde drøftelse af udkast til Breddeidrætsudvalgets rapport.

15. januar 2009, Kulturministeriet, København

Mødetema: Femte og afsluttende drøftelse af udkast til Breddeidrætsudvalgets rapport.

De afholdte oplæg fra Breddeidrætsudvalgets konference 'Idræt, sundhed og sociale faktorer' er tilgængelige på hjemmesiden www.idan.dk.

RAPPORTENS OPBYGNING**IDRÆT FOR ALLE, BREDEIDRÆTSUDVALGETS RAPPORT - BAGGRUND OG ANALYSE**

Breddeidrætsudvalget har med udgangspunkt i kommissoriet for udvalgets arbejde behandlet disse overordnede udviklingstræk i dansk idræt og udarbejdet forslag og anbefalinger, der kan fremme befolkningens idrætsdeltagelse. Udvalgets arbejde har været opbygget i en række overordnede temaer, der tilsammen afspejler de overordnede udviklingstræk i breddeidrætten. Rapportens opbygning afspejler tilrettelæggelsen af udvalgsarbejdet:

IDRÆTTEN I DANMARK

Kapitlet beskriver udvalgets kommissorium, sammensætning og mødevirksomhed. Derefter giver et indledende forord, 'Breddeidrætten – det udvidede idrætspolitiske felt', en introduktion til breddeidrættens væsentligste nyere udviklingslinjer og dilemmaer.

Kapitlet giver først og fremmest en introduktion til den generelle organisering af dansk idræt. Kapitlet gennemgår de historiske baggrunde for idrættens nuværende organisering og de væsentligste lovgivninger, tips- og lottoloven samt folkeoplysningsloven.

Kapitlet fokuserer først og fremmest på at beskrive aktørerne på det samlede idrætsområde og give et overblik over deres gensidige samspil og placering i det samlede idrætsbillede. Derfor rummer kapitlet ved siden af uddybende beskrivelser af staten, kommunerne, idrætsorganisationerne, foreningerne, uddannelsessystemet og de kommercielle aktørers rolle i breddeidrætten også en gennemgang af de senere års øgede satsninger på eliteidræt og oplevelsesøkonomi samt eliteidrættens professionalisering og kommerialisering.

De mere specifikke politiske og organisatoriske udfordringer for breddeidrætten beskrives og analyseres i de fem efterfølgende temaafsnit:

LIVSFASER OG IDRÆTSVANER I BREDDEIDRÆTTEN

Kapitlet analyserer på baggrund af helt aktuelle data tendenserne i befolkningens motions- og sportsvaner og samspillet mellem deltagelse i foreningsidræt, kommerciel idræt, selvorganiseret idræt og andre former for breddeidræt. Hvor mange er aktive? Hvor ofte? Hvilke aktiviteter er populære? Under hvilke organisatoriske former foregår de? Hvordan har vanerne udviklet sig over tid? Kapitlet identificerer en række potentialer for at stimulere idrætsdeltagelsen yderligere for folk i forskellige livsfaser.

AKTØRER I BREDDEIDRÆTTEN

Kapitlet analyserer de væsentligste udfordringer for de aktører, der har størst indflydelse på udbuddet af breddeidræt og fysisk aktivitet til den danske befolkning og behovet for et forbedret samspil mellem disse aktører. Aktørerne er: foreningsidrætten, den kommercielle breddeidræt, den selvorganiserede idræt, idræt i det offentlige institutions- og uddannelsessystem, kommunerne og staten.

FACILITETER I BREDDEIDRÆTTEN

Kapitlet belyser antallet af idrætsfaciliteter og deres tilstand og udformning samt betydningen af idrætsfaciliteternes lokalisering, ejer- og driftsformer samt fysiske indretning. Samtidig inddrages den stigende andel af idrætsdeltagelsen, som i mindre grad er afhængig af idrætsanlæg, men som kan fremmes ved overordnede planmæssige tiltag og forbedret adgang til at dyrke idræt i naturen, grønne områder, byrum osv.

SUNDHED OG BREDDEIDRÆT

Kapitlet afgrænser forholdet mellem breddeidræt og fysisk aktivitet og grænsefladerne mellem idrættens kulturpolitiske forankring og forsøget på at inddrage idrætten i sundheds- og forebyggelsesstrategier. Kapitlet analyserer befolkningens aktuelle sundhedstilstand og ser på sundhedsøkonomiske konsekvenser af fysisk inaktivitet samt potentialer og barrierer for at motivere forskellige grupper yderligere til en fysisk aktiv livsstil.

BREDDEIDRÆTTENS SOCIALE RUMMELIGHED

Kapitlet analyserer breddeidrættens potentiale for at skabe identitet, selvværd, fællesskab og sociale kompetencer og identificerer en række grupper, der i stort omfang står uden for den organiserede idræt og den generelt store deltagelse i idræt og motion. Samtidig

analyserer kapitlet ulighed i idrætsdeltagelsen med fokus på grupper med etnisk minoritetsbaggrund eller særlige udfordringer som følge af fysiske eller psykiske handicap.

Rapportens forskellige kapitler afspejler idrætspolitikens tiltagende kompleksitet som følge af nye aktørers og dagsordeners stigende betydning på idrætsområdet. Kapitlerne kan derfor fungere som dokumentation og inspiration for udformningen af fremtidige idrætspolitiske strategier i idrætsorganisationer, kommuner og statslige instanser.

SUPPLERENDE BILAG

Afslutningsvist indeholder rapporten en række mindre notater om særlige områder.

- Notat fra Idrættens Analyseinstitut om statsligt finansierede puljer og fonde på idrætsområdet.
- Notat fra Kulturministeriet vedr. konkurrenceforvridende støtte til foreningsdrevne fitnesscentre.

Rapporten indeholder desuden en omfattende litteraturliste og notehenvisninger til det materiale, der ligger til grund for rapporten.

IDRÆT FOR ALLE, BREDDEIDRÆTSUDVALGETS RAPPORT - KONKLUSIONER OG FORSLAG

Denne publikation indeholder en opsummering af breddeidrættens udfordringer samt Breddeidrætsudvalgets forslag.

Sommerlejr for familier på Karpenhøj. Foto: Flemming Krogh/DGI

IDRÆTTEN I DANMARK

1

Formålet med dette kapitel er at give en introduktion til den generelle organisering af dansk idræt. Kapitellet gennemgår de historiske baggrunde for idrættens nuværende organisering og de væsentligste lovgivninger, tips- og lottoloven samt folkeoplysningsloven. Kapitellet fokuserer først og fremmest på at beskrive aktørerne på det samlede idrætsområde og give et overblik over deres gensidige samspil og placering i det samlede idrætsbillede. For at give en forståelsesramme for breddeidrættens placering i det samlede idrætsbillede rummer kapitlet ved siden af uddybende beskrivelser af staten, kommunerne, idrætsorganisationerne, foreningerne, uddannelsessystemet og de kommercielle aktørers rolle i breddeidrætten også en gennemgang af de senere års øgede satsninger på eliteidræt og oplevelsesøkonomi samt eliteidrættens professionalisering og kommercialisering.

De mere specifikke politiske og organisatoriske udfordringer for breddeidrætten beskrives og analyseres i de fem efterfølgende temakapitler.

DEN STATSLIGE IDRÆTSPOLITIK

Den statslige idrætspolitik i Danmark har været præget af fraværet af en egentlig formuleret strategi i hovedparten af perioden siden den organiserede idræts indtog i Danmark i sidste halvdel af 1800-tallet og frem til i dag.

Traditionelt har statens rolle bestået i at støtte idrætten – først og fremmest idrætsorganisationerne og det frivillige foreningsliv – mens den egentlige statslige styring har været beskedent. Denne situation er fortsat gældende, men i de seneste årtier har der været voksende politisk interesse for idrætten, og idrætsorganisationerne har fået følgeskab af organisationer med særlige målrettede formål som eksempelvis Team Danmark, Lokale- og Anlægsfonden, Sport Event Denmark og Anti Doping Danmark.

Statens engagement kan ifølge rapporten 'Dansk idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring' opdeles i tre hovedepoker, der i høj grad overlapper hinanden⁴:

- 1849-1945: lille offentlig involvering

4 Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006):
Dansk idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring

- 1945-1970: stigende offentlig støtte, men beskeden politisk involvering
- 1970-: voksende politisk interesse og styring

DEN ORGANISEREDE IDRÆTS RØDDER

I perioden 1849 til 1945 fyldte idrætten ikke så meget i samfundsbilledet som i dag. Forudsætningerne for den organiserede idræts opståen herhjemme var grundlovens bestemmelser fra 1849 om forsamlings- og foreningsfrihed. Heri lå kimen til den gryende organisering af skydning, gymnastik og sport og det idrætsmønster, vi fortsat kender i dag, hvor idrætsforeninger og idrætsorganisationer spiller en dominerende rolle i organiseringen af idrætten og den offentlige støttepolitik.

SKYTTE- OG GYMNASTIKBEVÆGELSEN

Den tidlige organiserede idræt havde sin rod i forskellige idealistiske (nationale) formål. Skyttebevægelsen, der også omfattede gymnastik, opstod efter engelsk forbillede i 1861 og havde i sine første år klare politiske og militære formål. De Danske Skytteforeninger var den første idrætsorganisation, der modtog en, omend beskeden, statslig støtte.

Gymnastikken kom til landet i begyndelsen af 1800-tallet på initiativ af filantropiske herremænd og oplyste embedsfolk.⁵ Oprindeligt havde gymnastikken rod i oplysningstidens idealer om den frie borger, der eksempelvis i Danmark efter stavnsbåndets ophævelse i 1788 skulle opdrages til at blive en god samfundsborger.

Gymnastikopdragelsen fik dog snart stærke militære og nationalistiske præg. Gymnastik blev obligatorisk for drenge i skolen fra 1814, men blandt bønderne var den militært prægede gymnastik ikke populær. Faktisk var der forsøg på at afskaffe gymnastikken i skolen igen i 1858, men Landstinget blokerede. I 1861 opstod de første skytteforeninger – en udvikling, som i 1870'erne efter nederlaget mod tyskerne i krigen i 1864 for alvor tog fart. Skyttebevægelsen tog forskellige former for 'legemsøvelser' til sig, men udviklingen skabte splid. Tidlige 'idrætspolitiske kampe' mellem en national-patriotisk fløj med militært præg og en national-folkelig retning med stærk tilknytning til landbefolkningen og højskolebevægelsen udmøntede sig i, at der også opstod forskellige gymnastikkulturer.

5 Bøje, Claus og Eichberg, Henning (1995): *Idrættens tredje vej*

Med udspring fra Vallekilde Højskole bredte sig efter 1884 den såkaldte svenske gymnastik, der med sin vægtning af træning af hele kroppen for at gøre den harmonisk fik overtaget. Bøndernes skæve og slidte kroppe skulle populært sagt rettes ud, og den svenske gymnastik vandt indpas på landet og i skolesystemet. Gymnastikbevægelsens idealistiske kampe – såvel indbyrdes som i forholdet til den engelske sport – har trukket spor langt op i vor tid og præget den generelle samfundsopfattelse af idrætten som en social og uegennyttig kultur, hvor åndelige og demokratiske idealer går hånd i hånd med selve idrætsaktiviteten.

Gymnastik- og skyttebevægelsen har rent organisatorisk ført en omtumlet tilværelse med forskellige konkurrerende organisationer og deciderede opgør mellem de forskellige fløje, men en nutidig arv fra gymnastikbevægelsen er, at dansk idræt i dag har en stærk central idrætsorganisation, der har rødder i et folkeoplysende idræts-syn, nemlig DGI.

DGI blev stiftet i 1992 ved en fusion mellem De Danske Skytte-, Gymnastik og Idrætsforeninger (DDSG&I) og De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger (DDGU). Ved samme lejlighed udskilte skytterne sig i den selvstændige organisation, De Danske Skytteforeninger, der er associeret med DGI med vedtægtsbestemt plads i DGI's bestyrelse og en fast andel af organisationens tipstilskud. I international sammenhæng er DGI usædvanlig, fordi organisationen i forhold til den statslige lovgivning er sideordnet med den 'olympiske sport' med hensyn til økonomiske tildelinger fra staten.

SPORTEN

Sporten havde i modsætning til gymnastikken først og fremmest appel til befolkningen i byerne. De første konkurrencer efter engelsk forbillede fandt sted i sidste halvdel af 1800-tallet. Selv om sporten havde sit udspring i adelige friluftaktiviteter og senere vandt indpas i borgerskabet, tog også industrisamfundets arbejdere sporten til sig. Der opstod sportskonkurrencer, sportsklubber og senere deciderede specialforbund i discipliner som roning, cricket, fodbold, atletik, brydning, boksning, tennis og svømning.

Sportens værdier flugtede med industrisamfundets værdier, 'hurtighed, fremdrift og styrke', og sigtede på at producere og forbedre resultater og rekorder. Sporten var i sit udspring ikke på samme måde som gymnastikken præget af overordnede politiske mål. Den

var mindre ideologisk i sig selv og dermed ikke som gymnastikken i sit udgangspunkt en konstruktion med et højere samfundsmæssigt formål, selv om sporten senere på internationalt plan har været spændt for mange politiske eller ideologiske vogne i forskellige regimers forsøg på at profilere sig gennem sport.

Trods sin generelt apolitiske natur har sporten en idémæssig og moralsk baggrund, der bygger på engelsk 'gentlemankultur' og amatørideal. Den franske baron Pierre de Coubertin kombinerede idealerne fra den moderne engelske sport med de antikke græske lege og bidrog med 'olympismen' til genfødslen af de olympiske lege i 1896. Olympismen er en filosofi om 'kroppen, viljen og sjælen', som i høj grad også har præget de sportsorienterede danske idrætsforeninger langt op i vor tid, men olympismen er samtidig så tilpas diffus og bred, at de fleste idrætslige strømninger kan finde noget at identificere sig med i det olympiske charter⁶.

DIF blev stiftet som paraplyorganisation den 14. februar 1896 af 18 foreninger og med Dansk Boldspil-Union (DBU) som eneste specialforbund⁷. Formålet var at varetage sportsforeningernes interesser. Ved stiftelsen repræsenterede DIF ni forskellige idrætsgrene og havde cirka 2.200 medlemmer. DIF voksede dog hurtigt og havde efter 50 år 3.798 medlemsforeninger med i alt 366.138 medlemmer i 1946.

Baggrunden for DIF's stiftelse i 1896 var et ønske om at få lavet ensartede amatør- og konkurrenceregler samt at få etableret en organisation, der kunne varetage sportens interesser over for offentlige myndigheder. Når sport i DIF-sammenhæng blev erstattet af det gamle nordiske ord 'idræt' hang det formentlig sammen med et generelt forsøg på at udrense fremmedord fra modersmålet i de nationale strømninger, der herskede i Danmark sidst i 1800-tallet⁸.

DIF har i dag som følge af den generelle samfundsudvikling og professionaliseringen af eliteidrætten i flere af medlemsforbundene taget afsked med amatøridealene. Men organisationens formål er i princippet det samme som altid: DIF er først og fremmest en paraplyorganisation for 58 selvstændige specialforbund, der hver især arbejder for at udvikle deres respektive idrætsgrene og administrere regler, turneringer og uddannelser samt kontakter til de internationale specialforbund for de forskellige idrætsgrene.

6 Den Internationale Olympiske Komité: *Det olympiske charter*

7 Danmarks Idræts-Forbunds hjemmeside, se www.dif.dk

8 Hansen, Jørn (2008): *Den moralske stedfortræder*

I sine første år modtog DIF ingen eller beskeden statslig støtte, og først efter besættelsesårene kom DIF's støtte op på samme niveau som skytte- og gymnastikbevægelsens. Med industrisamfundets udvikling manifesterede sporten sig dog efterhånden og med tiltagende styrke i årene efter 2. verdenskrig som den dominerende legemskultur i Danmark.

I mange år spillede også Danmarks Olympiske Komité (DOK) en vis rolle på sportens område⁹. DOK blev stiftet i 1905 og havde i hele sin levetid som selvstændig organisation som primært formål at repræsentere Danmark i forhold til den Internationale Olympiske Komité (IOC) samt ikke mindst at stå for de finansielle og praktiske forberedelser til den danske deltagelse i de Olympiske Lege. DOK's funktioner blev i høj grad udhulet af stigende fokus på eliteidræt i specialforbundene og etableringen af eliteidrætsorganisationen Team Danmark i 1984. I forlængelse af denne udvikling fusionerede DIF og DOK i 1993. Som en konsekvens af denne fusion er IOC's danske repræsentant automatisk sikret en plads i DIF's bestyrelse.

IDRÆTTENS BEGREBER

Idrætspolitik var trods gymnastikkens og sportens fremmarch i de tidlige år først og fremmest et anliggende for de uafhængige idrætsorganisationer og ikke for samfundets traditionelle politiske strukturer.

Først i begyndelsen af 1900-tallet fik det offentlige engagement nævneværdig betydning for idrætten, idet flere kommuner direkte eller indirekte medvirkede i byggeri af idrætsanlæg, ligesom 1930'ernes statslige social- og skolelovgivning fik betydning for muligheden for at yde offentlig støtte til ungdoms- og idrætsarbejde og for kommunernes engagement i opførelsen af gymnastiksale og idrætsfaciliteter.

Sammenfattende for idrætsorganisationernes første periode i Danmark kan siges, at de modtog beskeden offentlig støtte og i høj grad byggede på forskellige idealistiske tilgange til idrætten. Foruden de forskellige gymnastik- og skytteorganisationer og sportens organisationer fik også andre organisationer og foreninger med idealistisk præg som eksempelvis arbejderidrætten og KFUM-idrætten en vis betydning.

9 Jørgensen, Per (2005): *Danmarks Olympiske Komité – idrætspolitisk magtfaktor eller blot et historisk appendiks?*

De forskellige nationale, politiske og ideologiske opgør i sportens og gymnastikkens barndom har dermed haft stor betydning for den struktur og den generelle opfattelse af idrætten, der fortsat præger idrætsbilledet i Danmark i dag. Til gengæld er organisationernes oprindelige kulturelle, geografiske og idrætslige modsætninger svundet ind med tiden. Man kan i dag i takt med idrætskulturens afideologisering og stigende mangfoldighed stille spørgsmål til, om de opgør om forskellige former for gymnastik, sport, legemsøvelser etc., der i tidens løb har præget debatten, har nogen særlig relevans for de aktive udøvere af idræt i dag.

'Gymnastik' har som begreb og aktivitetsområde udviklet sig til at omfatte en lang række legemskulturer som aerobic, dans og yoga. 'Sport' omfatter i den gængse opfattelse ikke længere kun strukturerede konkurrencer med 'hurtigere, højere og længere' som mål, mens 'idræt' i det store hele dækker hele paletten af gymnastik, sport og motion. Begrebet idræt kan i dag i dets daglige anvendelse i folkemunde lige såvel rumme den elitære, professionelle topsport som den brede, uorganiserede motionsdyrkelse på egen hånd eller i kommercielle fitnesscentre.

Den praktiske sammensmeltning af begreberne fra sportens barndom illustreres aktuelt af, at topledelse hos de historiske 'arvefjender', Danmark Idræts-Forbund og Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, i foråret 2008 nåede til enighed om at påbegynde en proces mod en fusion, der opererede med det nye navn 'Danske Idrætsforeninger'. Fusionen blev opgivet igen i efteråret 2008 som følge af modstand blandt en række større specialforbund under DIF, som vægtede det enkelte forbunds selvstændighed og ønsket om en tæt sammenhæng mellem elite og bredde højere end muligheden for at samle hele idrætten i en organisation.

Fusionsplanerne indebar, at alle idrætshistoriens forskellige idealistiske strømninger ville være samlet under samme organisatoriske paraply. Begrebet 'idræt' kommer således også fremover i idrætsorganisationernes officielle sprogbrug til at rumme sport, motion, olympisk idræt, professionel idræt, gymnastik, legemsøvelse, fitness osv. under samme betegnelse.

Begrebernes sammensmeltning udviser dog ikke behovet for visse begrebsmæssige afklaringer. Således sker en udvikling, hvor rekreative aktiviteter med vægt på motion og fysisk aktivitet uden egentlige sports- eller konkurrencemotiver vinder kraftigt frem,

mens konkurrencesport med vægt på turneringer og resultater fylder mindre i det samlede idrætsbillede blandt voksne. Samtidig sker også inden for konkurrencesporten en opsplitning mellem en kommerciel, professionel eliteidræt, en amatørelite, der ofte modtager en begrænset økonomisk støtte fra Team Danmark, deres klubber eller andre aktører, samt en bredere konkurrencesport, der fungerer helt på samme frivillige vilkår som det øvrige foreningsliv.

De to vigtigste skillelinjer går derfor mellem for det første eliteidræt og konkurrenceidræt på den ene side og motionsidræt på den anden side, og for det andet mellem motionsidræt og fysisk aktivitet.

I praksis er den væsentligste skillelinje mellem idrættens mangfoldige afskygninger ikke så meget et spørgsmål om aktiviteterens praktiske udformning og ideologiske forskelligheder. De fleste idrætskulturer trives i dag side og side som eksempelvis illustreret ved Kulturministeriets beslutning om at invitere den kommercielle fitness-sektors nye hovedorganisation, DFHO, med i Breddeidrætsudvalget på linje med idrættens hovedorganisationer. Det er første gang, at den kommercielle idræt direkte bliver repræsenteret i et sådant idrætspolitisk udredningsarbejde.

Det er en udbredt opfattelse, at de forskellige idrætskulturer tilsammen bidrager til at skabe flere indgange til idrætslig udfoldelse for den brede befolkning, og at de således generelt supplerer hinanden.

En række idrætspolitiske skillelinjer og interesse modsætninger gør sig dog fortsat gældende i den offentlige idrætspolitik i forhold til den offentlige ressourcetildeling og den politiske opmærksomhed mellem de forskellige organisationsformer og idrætskulturer. Eksempelvis har den organiserede idræt og den nonprofitorienterede foreningsform fortsat en privilegeret status i den væsentligste idrætsrelaterede lovgivning som folkeoplysningsloven og tips- og lottoloven.

Samtidig er der som følge af de forskellige idrætskulturers sammensmeltning til et fænomen, der kan rummes under fællesbetegnelsen 'idræt', og som ikke længere er skarpt opdelt i forskellige kulturer og idealer, opstået et behov for at definere, hvor begrebet idræt hører op i forhold til det omgivende samfund. Dette behov manifesteres klart i behovet for at definere forskellen på 'fysisk aktivitet' og 'idræt'.

Et forsøg på at definere, hvad der hører under idrætten, gjorde idrætsforskerne Claus Bøje og Henning Eichberg i bogen *'Idrættens tredje vej'*¹⁰:

"Idræt er en krops- og bevægelsespraksis, som gennem de samfundsmæssige processer har udviklet sig til et flertal af (del)kulturer og som – på en modsigelsesfuld måde – samler sig omkring præstation og konkurrence, sundhed og fitness, kulturel ("folkelig") kropserfaring og identitetsdannelse."

Benytter man Bøje og Eichbergs definition, vil det være muligt at udsondre idrætten fra fysisk aktivitet, idet 'fysisk aktivitet' ifølge Folkesundhedsrapporten 2007 omfatter en lang række ustrukturerede aktiviteter uden særligt formål, men omvendt ikke omfatter de idrætslige aktiviteter, der ikke indebærer et nævneværdigt 'muskelarbejde'.

"Begrebet fysisk aktivitet dækker over ethvert muskelarbejde, der øger energiomsætningen. Begrebet motion bruges både i forbindelse med ustruktureret aktivitet (fx havearbejde, gå op og ned ad trapper, cykling til og fra arbejde) og mere bevidst, målrettet, regelmæssig træning (planlagt og struktureret fysisk aktivitet, der gennemføres jævnlige for at vedligeholde og/eller forbedre fysisk form og velbefindende)¹¹."

En anden måde at sondre mellem breddeidræt og fysisk aktivitet på er ved at benytte den svenske idrætspædagog Lars-Magnus Engströms definition. For Engström er breddeidræt ikke et spørgsmål om, *hvad* man gør, eftersom eksempelvis en løbetur for at nå bussen og en joggingtur i skoven i princippet begge giver et vist mål af fysisk træning, men et spørgsmål om, *hvorfor* man dyrker aktiviteten. Dyrker man aktiviteten, eksempelvis en cykel- eller gåtur, frivilligt og med den bevidste og primære hensigt at træne sin krop og få motion, dyrker man idræt. Hvis gåturen derimod er nødvendig, fordi bilen er på værksted, og man er nødt til at gå på arbejde, dyrker man ikke idræt, men fysisk aktivitet¹².

Således får 'idræt' trods begrebets ideologiske og begrebsmæssige bredde fortsat en kulturpolitisk dimension, mens 'fysisk aktivitet' først og fremmest er et fysiologisk og dermed sundhedspolitisk

10 Bøje, Claus og Eichberg, Henning (1995): *Idrættens tredje vej*

11 Kjølner, Mette, Juel, Knud og Kamper-Jørgensen, Finn (red.) (2007): *Folkesundhedsrapporten Danmark 2007*

12 Engström, Lars-Magnus (2000): *Idrott som social markör*

begreb. I Danmark manifesterer denne definatoriske forskel sig bl.a. ved, at idrætten som ressortområde er placeret under Kulturministeriet og ikke i Sundhedsministeriet, men samtidig betyder behovene for at fremme såvel 'fysisk aktivitet' som 'breddeidræt' samt de senere års 'afideologisering' af de forskellige idrætskulturer, at stadig flere aktører, myndigheder og interesser opererer på det idrætspolitiske område.

De efterfølgende afsnit samt temaafsnittet 'Aktører i breddeidrætten' vil give et overblik over de nyere politiske, økonomiske og organisatoriske strukturer og udviklingstendenser i idrætten i Danmark.

IDRÆT SOM OFFENTLIGT STØTTET VELFÆRDSGODE

Idrættens status som en betydende kulturpolitisk samfunds faktor med stor offentlig støtte, men fortsat også med uafhængighed, frivillighed og nonprofit som bærende grundpiller manifesterede sig først og fremmest i efterkrigsårene i takt med udbygningen af velfærdsstaten.

To lovgivninger i perioden, nemlig tipsloven og fritidsloven, fik væsentlig betydning for idrættens udvikling og for de strukturer, der fortsat præger idrætten i dag. De to love gennemgås nedenfor:

TIPS- OG LOTTOLOVEN¹³

Statens økonomiske støtte til idrætten består altovervejende af det overskud, der genereres af Danske Spil A/S, og som efter en særlig fordelingsnøgle udloddes til de centrale idrætsorganisationer samt til Kulturministeriets eget budget til idrætsformål. Også en lang række andre almenyttige formål finansieres af tipsmidler, ligesom staten via afgifter på Danske Spils aktiviteter genererer betydelige skatteindtægter.

Danske Spil (Dansk Tipstjeneste) blev stiftet i 1948 efter en forudgående debat i Folketinget om farerne ved at lade pengene få større indflydelse i sporten og om det betimelige i at tilskynde befolkningen til at søge lykken ved spil på sportsresultater. En vigtig brik i spillet om den nye lov var en idrætsdemonstration, hvor 20.000 idrætsfolk demonstrerede til fordel for tipsloven foran Christiansborg. Tipsloven havde først og fremmest til formål at kanalisere penge til idrætten ved hjælp af spil på fodboldresultater, og idrættens hovedorganisationer er den dag i dag fortsat mindretalsaktionærer og repræsenterede i bestyrelsen i det statsejede Danske Spil A/S.

13 Lov om visse spil, lotterier og væddemål, jf. lovbekendtgørelse nr. 464 af 18. maj 2006

Loven med det officielle navn 'Lov om visse spil, lotterier og væddemål' er revideret flere gange siden 1948, men det centrale er, at man i Danmark har et spilleselskab, som er ejet af staten og idrætsorganisationerne, og som har monopol på at udbyde de såkaldte heldspil¹⁴. Monopolet skal sikre statskontrol med de udbudte spil og en højere profit til ejerne, staten og idrætsorganisationerne. Monopolets historiske formål er primært at sikre en årlig udlodning til idrættens organisationer og til mange andre almennyttige organisationer.

Spillemarkedet i Danmark har en kompleks struktur med statsmonopolet Danske Spil A/S i hovedrollen. Danske Spils indtjening er dels en vigtig indtægtskilde for statskassen, dels hovedindtægtskilden for en lang række organisationer fra nonprofitsektoren med idrættens hovedorganisationer som de største beløbsmodtagere.

Danske Spil A/S har således til opgave at optimere indtjeningen til almennyttige formål, men samtidig har monolet til opgave at "kanalisere efterspørgslen på spil ind i kontrollerede og etiske rammer"¹⁵.

Ikke mindst i de seneste 5-10 år er Danske Spil kommet til at fungere i en stærkt konkurrencepræget markedsøkonomisk virkelighed på grund af internettets udvikling. Internettet er velegnet til at udbrede spil og underholdningstilbud over landegrænser, og danske spillere søger derfor i stigende grad over mod private udenlandske operatører, der kan tilbyde en højere tilbagebetaling til spillerne, fordi de fungerer uden samme beskatning eller forpligtelser til at levere overskud til almennyttige formål som Danske Spil.

Idrætsorganisationerne har altid næret en bekymring for at blive underlagt en strammere statslig styring fra skiftende flertal i Folketinget samt mere varierende tilskud fra år til år, hvis finansieringen skulle komme via finansloven. Efter idrætsorganisationernes opfattelse vil en mere målrettet statslig styring via finansloven svække motivationen og de demokratiske processer i organisationerne. Idrætsorganisationerne har ofte fremhævet finansieringen via tipsmidlerne som en garanti for den frivillige idræts *autonomi* i forhold til staten.

14 Det bemærkes, at man lovligt kan spille hos udenlandske udbydere på internettet

15 Ifølge Danske Spils bevilling fra Skatteministeriet for 2008 skal Danske Spil være "(...) leverandør af et attraktivt og folkeligt spilleudbud, der kanalisere efterspørgslen efter de spil, lotterier og væddemål, der i henhold til loven er tilladte, ind i kontrollerede og etiske rammer." Det hedder videre, at "Hensigten med Danske Spil A/S' produktudvikling og markedsføring må ikke blot være at øge den samlede efterspørgsel."

Aktuelt er Danske Spil under hårdt pres fra udenlandske spiludbydere, der udbyder deres tjenester via internettet, ligesom EU-Kommissionen overvejer at indklage det danske spillemonopol for EF-Domstolen. Kommissionen anser dele af monopoliet for at være i strid med EU's bærende princip om fri udveksling af tjenesteydelser mellem medlemslandene¹⁶.

I lyset af det stigende pres på den danske monopollovgivning og Danske Spils faldende markedsandel har såvel idrætsorganisationerne som regeringen i de senere år gjort sig løbende overvejelser om en eventuel delvis fremtidig liberalisering af spillemarkedet, hvilket alt efter den valgte model kan nødvendiggøre en ny eller væsentligt justeret model for finansieringen af idrættens hovedorganisationer.

I alt har Danske Spil i de senere år årligt genereret et samlet provenu på 2,7-2,8 mia. kr. til staten i form af afgifter eller til udlodning blandt de forskellige beløbsmodtagere. Heraf gik i 2006 i alt 626,5 mio. kr. til de tre centrale idrætsorganisationer samt Team Danmark. Dertil kom i alt 130 mio. kr. til Kulturministeriet til idrætsformål og idrætsforskning samt Hestesporten samt 77,5 mio. kr. til Lokale- og Anlægsfonden¹⁷.

Tabel 1. Tipsmidler til idrætsformål

Mio. kr.	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 (budget)
Anlæg**	60,9	58,9	58,9	59,0	72,7	76,6	70,8	67,8	75,5	75,2	77,5
Idræt*	68,3	64,6	65,0	65,0	77,9	72,3	60,2	39,3	37,4	41,3	37,7
Team Danmark	71,6	70,5	73,5	81,0	75,5	79,6	73,5	70,5	78,5	83,8	80,6
Forskning***	9,9	9,5	10,7	11,2	9,2	11,5	11,5	10,2	10,2	10,0	10,8
Danmarks Idræts-Forbund	287,6	278,2	278,6	278,7	255,0	268,6	248,1	238,0	259,7	267,8	266,7
Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger	274,9	265,9	265,5	266,0	235,1	247,7	228,9	219,5	236,5	244,1	243,0
Dansk Firmaidrætsforbund	32,0	30,9	30,8	31,2	33,9	35,8	33,1	31,7	35,3	36,4	36,2
Hesteveddeløbssportens Finansieringsfond	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	85,9	89,0	90,5	87,1

Kilde: Kulturpengene 2006. Beløbene er omregnet til faste priser i 2006-niveau.

* Idræt dækker over Kulturministeriets centrale budget til idrætsformål

** Anlæg dækker over Lokale- og Anlægsfonden

*** Halvdelen af beløbet går til Kulturministeriets udvalg for idrætsforskning

16 EU-Kommissionen (2007): *Kommissionen griber ind for at fjerne hindringer for udbud af sportsvæddemålstjenester i Danmark, Finland og Ungarn*

17 Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

Strukturelt er dansk idræt således finansieret på en måde, så idrættens centrale organisationer, DIF, DGI, DFIF, Team Danmark samt Lokale- og Anlægsfonden, og Kulturministeriets midler til idrætsformål primært finansieres via Danske Spils overskud¹⁸. Provenuet fra Danske Spil fordeles til beløbsmodtagerne efter en nøgle, som er særligt fastlagt i 'lov om visse spil, lotterier og væddemål', i daglig tale 'tipsloven'.

Tipsloven fastlægger fordelingen mellem de forskellige beløbsmodtagere på ministerområder. Kulturministeriet modtager som den største beløbsmodtager 66,44 procent af Danske Spils overskud efter statsafgifter, gevinster og administration, og dette beløb fordeles så igen til idrættens hovedorganisationer efter en særlig fordelingsnøgle¹⁹. I faktiske beløb giver fordelingsnøglen sig udslag i den udlodning til idrætsorganisationerne, som er skitseret i Tabel 1 ovenfor.

Spillemarkedet fungerer således i et tæt samspil med idrætssektoren. Dette sker ikke kun på grund af de centrale midler, som genereres via Danske Spil, men også via de midler, som lokale foreninger genererer ved at drive mindre lotterier, bankospil og automathaller.

Endelig er sportssektoren indirekte forbundet med spillebranchen derved, at såvel Danske Spil som mange af de udenlandske operatører, som udbyder spil i Danmark, baserer deres produkter på resultater af danske og udenlandske sportskampe.

FOLKEOPLYSNINGSLOVEN²⁰

Den anden væsentlige lov for nonprofitsektorens store betydning i idrætsbilledet er fritidslovgivningen, som forpligter landets kommuner til at anvise lokaler og yde støtte til lokaleleje og aktiviteter for det lokale foreningsliv. Hvor tipsloven finansierer de centrale idrætsorganisationer, støttes foreningsidrætten (og fritidsundervisningen) altså først og fremmest lokalt via kommunernes administration af den lov, der i dag hedder folkeoplysningsloven.

18 Hestesportens vilkår og særlige forhold i forhold til tips- og lottoloven skønnes at ligge uden for denne rapports kommissorium

19 Kulturministeriets andel af tipsmidlerne udloddes til beløbsmodtagerne efter følgende lovfæstede fordelingsnøgle: 7,59 procent til Team Danmark, 25,11 procent til Danmarks Idræts-Forbund, 22,88 procent til Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, 3,41 procent til Dansk Firmaidrætsforbund, 7,30 procent til Lokale- og Anlægsfonden, 8,20 procent til Hestevæddeløbssportens Finansieringsfond og 25,51 procent til kulturelle formål

20 Lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet (folkeoplysningsloven)

I 1954 fik kommunerne pligt til at yde tilskud samt anvise lokaler og yde lokaletilskud til 'ungdomsforanstaltninger', og i 1968 fulgte fritidsloven, der for at stimulere det private, frivillige initiativ udviklede kommunernes forpligtelser, så de bredt skulle anvise børne- og ungdomsarbejdet kommunale faciliteter samt yde tilskud til aktiviteter og udgifter til lokaleleje i private og selvejende faciliteter.

Indtil fritidsloven i 1991 blev afløst af folkeoplysningsloven, opererede man med begrebet 'interessegrupper' forstået som en gruppe af skolesøgende børn og unge under 18 år, der samledes om en virksomhed af interessebetonet karakter. I folkeoplysningslovens første udgave var interessegrupperne afløst af 'kredsbeget'. Foreninger har dog i hele perioden haft krav på støtte til børne- og ungdomsarbejdet, og ved en revision af folkeoplysningsloven i 2000 fik foreningsbegrebet monopol på støtteberettigelsen til 'det frivillige foreningsarbejde'.

Det væsentlige i forhold til analysen af foreningslivets dominerende status i forhold til den statslige støttepolitik og udbuddet af idræt er dermed forståelsen af, at landets kommuner er lovmæssigt forpligtede til at anvise egnede ledige faciliteter eller 'subventionere' foreningernes facilitetsbehov til børne- og ungdomsidrætten. Samtidig er det bærende princip i folkeoplysningsloven, at kun folkeoplysende foreninger, eksempelvis idrætsforeninger, har krav på at låne lokaler og idrætsanlæg og få tilskud til børne- og ungdomsvirksomheden²¹.

FOLKEOPLYSNINGSLOVEN I DAG

Folkeoplysningsloven indeholder hovedreglerne for, hvordan kommuner yder støtte til den frie folkeoplysende virksomhed, dvs. til aftenskolerne og de frivillige folkeoplysende foreninger.

Folkeoplysningsloven opstiller en række krav til foreninger, der tilbyder frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde (eksempelvis idrætsforeninger), bl.a.:

- at foreningen er hjemmehørende i kommunen
- at foreningen som udgangspunkt er åben for alle
- at den har en ansvarlig bestyrelse
- at den er almennyttig, kontinuerlig og ikke-kommerciel.

21 Lovens § 5, stk. 3: "En folkeoplysende forening må ikke oprettes eller drives i kommercielt øjemed, og eventuelt overskud, der opstår gennem deltagerbetaling ved foreningens virksomhed efter denne lov, skal tilfalde den folkeoplysende forening til anvendelse inden for lovens område. Ved en folkeoplysende forenings opløsning skal et eventuelt overskud, der er opstået ved deltagerbetaling ved foreningens virksomhed efter denne lov, tilfalde almennyttige formål."

Desuden skal foreningen tilbyde 'folkeoplysende aktiviteter' og med udgangspunkt heri bl.a. bidrage til et forpligtende fællesskab for foreningens medlemmer.

Kommunerne har pligt til at yde idrætsforeningerne tilskud til folkeoplysende aktiviteter for børn og unge under 25 år. Der er ikke i loven nærmere regler om arten eller størrelsen af disse tilskud, men grundlaget for fordelingen af tilskud skal fremgå af en lokal tilskudsmodel, fastlagt af kommunalbestyrelsen. Alle typer folkeoplysende aktiviteter har krav på tilskud, men en kommune kan i sine tilskudsregler graduere tilskuddene, således at særlige aldersgrupper eller særlige aktiviteter får forøget tilskud. Kommunerne kan desuden frivilligt beslutte ligeledes at yde tilskud til aktiviteter for medlemmer over 25 år.

Typiske tilskudsformer i mange kommuner er medlemstilskud (tilskud pr. medlem under 25 år), aktivitetstimetilskud, tilskud til kurser for frivillige ledere og trænere, tilskud til inventar og rekvisitter osv. Kommunalbestyrelsen kan i sin tilskudsmodel øremærke dele af det samlede tilskud til særlige formål. Dette benyttes af mange kommuner til at afsætte beløb til ungdomsklubber med lønnet arbejdskraft, til forsøgspuljer, til idrætsprojekter for særlige grupper osv.

De folkeoplysende foreninger har krav på at låne egnede lokaler og idrætsanlæg, når disse er ledige²². Det er et overordnet princip, at virksomhed for børn og unge skal prioriteres højere end virksomhed for voksne. At lokalerne skal være 'ledige', betyder, at hvis kommunen disponerer over lokalerne til andre formål, herunder udlejning til kommercielle formål eller adgang for offentligheden, kan de normalt ikke udlånes til foreningsformål.

Hvis idrætsforeninger ejer eller lejer lokaler til deres virksomhed, skal kommunerne som hovedregel yde lokaletilskud med mindst 65 procent af foreningernes driftsudgifter. Pligten vedrører dog kun virksomhed for medlemmer under 25 år. Loven indeholder dog en række undtagelsesbestemmelser, bl.a. er nye foreninger og nye lejemål stillet dårligere end lovens hovedregel om mindst 65 procent tilskud. Kommunerne kan frivilligt vælge også at yde lokaletilskud i forbindelse med foreningernes aktiviteter for medlemmer over 25 år.

22 For en nærmere definition af de lokaler, der er omfattet af loven, se § 2 i lov nr. 593 af 24. juni 2005, som ændret ved § 8 i lov nr. 561 af 6. juni 2007

Det er værd at bemærke, at kommunernes forpligtelse til at anvise ledige lokaler og idrætsanlæg ikke indebærer en forpligtelse for kommunerne til også at opføre idrætsanlæg. Opførelsen af kommunale idrætsanlæg sker således med hjemmel i kommunalfuldmagten og ikke som følge af en lovmæssig forpligtelse. I den reelle kommunalpolitiske virkelighed opfattes byggeri og drift af idrætsfaciliteter til foreningsidrætten dog oftest som en etableret del af en kommunes servicetilbud til borgerne. Omvendt betyder lovens bestemmelser om eksempelvis udlån af lokaler og tilskud til foreningslivet, at loven sætter visse rammer for kommunernes opgaveløsning. Det er eksempelvis ikke lovligt for kommunerne at oprette kommunale idrætsforeninger som supplement til det frivillige foreningsliv. Ud over folkeoplysningslovens regler giver kommunalfuldmagten dog vide rammer for kommunerne til at støtte kultur- og fritidslivet i kommunen.

KOMPETENCEFORDELINGEN MELLEMMUNALBESTYRELSE OG FOLKEOPLYSNINGSUDVALG

Ifølge folkeoplysningsloven er det kommunalbestyrelsen, der fastlægger de økonomiske rammer for folkeoplysningsområdet og fastlægger de generelle tilskudsregler. Det er kommunens folkeoplysningsudvalg, der konkret yder tilskud og anviser lokaler til de enkelte foreninger. Folkeoplysningsudvalget har herudover bl.a. kompetence til at udtale sig om budgettet til folkeoplysningsområdet og forslag til kommunens tilskudsregler. Folkeoplysningsudvalget består af kommunalbestyrelsesmedlemmer og repræsentanter for de folkeoplysende foreninger.

En kommune kan beslutte ikke at have et folkeoplysningsudvalg. Dette sker i stigende grad, og ved indgangen til 2008 havde 16 af landets 98 kommuner ifølge Kommunernes Landsforening nedlagt folkeoplysningsudvalget. I sådanne tilfælde overgår udvalgets kompetencer til kommunalbestyrelsen, der typisk vil delegere ansvaret videre til et stående udvalg eller til forvaltningen.

Finansieringen af foreningerne via folkeoplysningsloven gennemgås nærmere i kapitlet om kommunal idrætspolitik.

Afslutningsvist skal nævnes, at folkeoplysningsloven også omfatter den folkeoplysende voksenundervisning. Aftenskolerne udgør ligeledes en del af breddeidrætten, idet en stor del af de udbudte kurser handler om forskellige former for sundhedsrelateret træ-

ning. Folkeoplysningsloven siger her, at kommunernes tilskud til voksenundervisningen højst må udgøre en tredjedel af aftenskolerens samlede lønudgifter.

OPSAMLING – LOVGIVNINGER

Som det er fremgået af gennemgangen af tips- og lottoloven og folkeoplysningsloven ovenfor, har det offentlige i efterkrigstiden ydet væsentlig økonomisk støtte til det frivillige foreningsliv via de to lovgivninger.

Tips- og lottoloven giver Danske Spil A/S monopol på at drive visse spilleformer i Danmark, mod at overskuddet til gengæld udloddes til forskellige almennyttige formål med de centrale danske idrætsorganisationer som de største beløbsmodtagere. På det centrale niveau er dansk idræt således altovervejende finansieret af idrætsorganisationernes lovfastsatte procentandel af Danske Spils overskud.

Folkeoplysningsloven forpligter kommunerne til at støtte foreningernes børne- og ungdomsarbejde og anvise lokaler til foreningslivet. Loven er en rammelov, der i praksis administreres af de enkelte kommuner. Mens staten således støtter de centrale idrætsorganisationer centralt via tips- og lottoloven, støtter kommunerne det lokale foreningsliv via folkeoplysningsloven. Denne støtte er i økonomisk henseende den væsentligste offentlige støtte til idrætten i Danmark.

Lovgivningen opstiller kun overordnede rammer for selve indholdet af idrætsorganisationernes og de lokale idrætsforeningers arbejde. Den ene idrætsgren vægtes ikke højere end den anden af lovgivningen, og selve udmøntningen af de offentlige midler i idrætsorganisationer og lokale foreninger er et anliggende for disse organisationers foreningsdemokrati. Betingelsen er til gengæld, at beløbsmodtagerne skal være demokratisk opbyggede, åbne for alle, og at de skal operere på nonprofitvilkår.

SAMSPILLET MELLEM IDRÆTTEN OG DEN STATSLIGE IDRÆTSPOLITIK

Foreningslivets principielle autonomi i forhold til staten trods foreningsformens lovmæssige prioritering i forhold til andre organisationsformer og trods den omfattende offentlige støtte til idrætsorganisationer og foreningsliv betyder på den anden side ikke, at det frivillige foreningsliv ikke engagerer sig i samfundsmæssige problemstillinger.

Herom skriver eksempelvis Danmarks Idræts-Forbund i organisationens politiske program for 2006-2010:

IDRÆTTEN OG SAMFUNDET

“Danmarks Idræts-Forbund opfatter idræt som en kulturel aktivitet, hvor det at dyrke idræt og have et godt kammeratskab i foreningen er et mål i sig selv og ikke et middel til at løse sociale, sundhedsmæssige og andre samfundsmæssige problemer. Danmarks Idræts-Forbund vil af samme grund arbejde for at bevare idrættens autonomi.

Danmarks Idræts-Forbund vedkender sig imidlertid idrættens store samfundsmæssige betydning og de positive sidegevinster, der er for samfundet ved, at mennesker mødes i foreningerne og dyrker idræt. Danmarks Idræts-Forbund vil derfor indgå i et samarbejde med offentlige og ikke-offentlige interessenter om løsning af samfundsmæssige opgaver. Samfundsmæssige opgaver må imidlertid aldrig blive tvunget ned over foreningsidrætten. De lokale idrætsforeninger skal af egen fri vilje bidrage til at løse sådanne opgaver”.

Samtidig med, at idrætsorganisationerne altså vedkender sig et vist samfundsmæssigt ansvar, så længe det bygger på frivillighed, har staten i de senere årtier i stigende grad suppleret relationerne til idrætsorganisationerne og den offentlige støtte til foreningsidrætten via tips- og lottoloven og folkeoplysningsloven med en række nye, målrettede tiltag.

Idrætsorganisationerne og deres medlemsforeninger har deres egne demokratiske strukturer, som først og fremmest forpligter dem over for medlemmernes ønsker og interesser. Der ses dog en vis gradvist øget styring gennem etablering af målrettede puljer, som ofte udmøntes i samarbejde med idrætsorganisationerne og foreningerne samt ved en betydelig udvikling i nye statslige eller halvstatslige institutioner på idrætsområdet over de seneste 20-30 år.

”Vi har argumenteret for den påstand, at der er relativ lille politisk styring af idrætten i Danmark, men der synes at være en tendens til større styring og regulering af forhold, som tidligere helt var overladt til idrætten selv. Det begyndte i 1980’erne med vedtagelsen

af eliteidrætsloven, der overdrog ansvaret for udviklingen af dansk eliteidræt til den selvejende statslige institution Team Danmark...²³.”

IDRÆTSRELATEREDE STATSLIGE PULJER

I de følgende afsnit behandles en række af de statslige og halvstatslige tiltag, der i de seneste årtier har været udtryk for den øgede politiske interesse for idrætten og dens potentiale i forhold til forskellige samfundsmæssige udfordringer.

Som det fremgik af Tabel 1, støtter staten hvert år alt efter Danske Spils overskud idrætsformål direkte med ca. 756 mio. kr. (eksklusive Lokale- og Anlægsfonden) via tipsloven. Det reelle omfang af den statslige støtte til idrætsformål er dog større.

Gennem årene har forskellige ministerier oprettet en lang række puljer, som i varierende grad berører idrætslivet. Idrættens Analyseinstitut har gennemført en kortlægning og registrering af statsligt finansierede puljer, fonde m.v., der har idrætten som en central prioritering eller mere sporadisk giver støtte til idrætsformål.

Kortlægningen registrerede i alt 34 puljer, fonde m.v. af relevans for idrætten, som tilsammen modtog 601,7 mio. kr. fra staten i 2008. Heraf tegnede såkaldte 'statsadministrerede idrætsrelaterede puljer' samt 'institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v.' sig for i alt 199,9 mio. kr., mens en række mere idrætsperifære puljer stod for resten.

Det er her vigtigt at understrege, at ikke alle de idrætsrelaterede puljer var forbeholdt idrætsprojekter. For de idrætsperifære puljer var det desuden kendetegnede, at deres bidrag til idrætsområdet kun udgjorde en mindre del af de bevilligede midler.

Tabel 2. Statsfinansierede puljer m.v. med idrætsrelevans, 2008

Puljetype	Antal puljer	Statsligt bidrag i 2008, mio. kr.
Statsadministrerede idrætsrelaterede puljer	7	58,9
Institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v.	9	141,0
Idrætsperifære puljer	18	401,8
I alt	34	601,7

Kilde: Idrættens Analyseinstitut, 2008

²³ Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

Fokus på de statsadministrerede idrætsrelaterede puljer vil ofte være særlige sociale indsatser som integrationstiltag, udvikling af idræts tilbud målrettet grupper med lav idrætsdeltagelse og idræt efter skoletid.

Under de institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v. finder man bl.a. Lokale- og Anlægsfonden og de særbevillinger, der er givet som led i udmøntningen af regeringens 'Handlingsplan for store idrætsbegivenheder i Danmark'.

Endelig omfatter de idrætsperifære puljer en bred vifte af statsligt eller institutionelt administrerede pulje, fonde m.v., hvor idræt spiller en mindre central rolle, men hvor det erfaringsmæssigt er muligt at opnå støtte til idrætsrelaterede projekter, hvis de formår at ramme puljernes formål og målgrupper. Det er bl.a. tilfældet med en række puljer administreret af Sundhedsstyrelsen, der skal fremme folkesundheden.

For en nærmere gennemgang af puljernes økonomi og formål henvises til det særskilte notat om statsligt finansierede fonde og puljer på idrætsområdet.

Lige så afgørende som puljerne, der oftest spiller sammen ressourcer fra idrætsorganisationer eller lokale idrætsforeninger, har det danske idrætslandskab over de seneste 20-30 år ændret sig markant, idet en lang række nye institutioner og organisationer med forskellige idrætsrelaterede formål er kommet til. Disse organisationer er alle udtryk for et forstærket statsligt initiativ inden for idræt og fysisk aktivitet:

På det sundhedsrelaterede område kan nævnes nyere tiltag som 'Det Nationale Råd for Folkesundhed', der er nedsat i 2001 og skal rådgive Indenrigs- og Sundhedsministeriet om bl.a. implementering af fysisk aktivitet, der i de senere år har fået en stærkt forøget vægtning i den officielle sundhedspolitik.

En lignende institution er Motions- og Ernæringsrådet, der blev oprettet i 2005 som en udvidelse af kompetenceområdet for det hidtidige Ernæringsrådet. Fra 1. august 2008 er Motions- og Ernæringsrådet og Det Nationale Råd for Folkesundhed som følge af en ny sundhedslov nedlagt for at blive erstattet af Det Nationale Forebyggelsesråd, hvis medlemmer udpeges af ministeren for sundhed og forebyggelse.

Et andet markant nyere tiltag er Anti Doping Danmark, der siden 2005 har været en statslig institution reguleret ved lov, hvor antidoping tidligere hørte under idrætsorganisationernes interne domæne. Anti Doping Danmark har et årligt budget på ca. 14 mio. kr.²⁴.

Endnu et nyere organ er 'Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning', der blev nedsat som et sagkyndigt forskningsudvalg i 1996 og i dag har en årlig bevilling på 5 mio. kr., som udloddes til såvel naturvidenskabelige som humanistiske forskningsprojekter på idrætsområdet²⁵.

Ligeledes på forsknings- og analyseområdet opstod Idrættens Analyseinstitut i 2005 på direkte foranledning af Kulturministeriet. Instituttets grundbevilling på aktuelt 3,8 mio. kr. udgjorde tidligere grundbevillingen for Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC) – det tidligere Idrætsforsk med rod i miljøet omkring Gerlev Idrætshøjskole.

MINISTERIERNES ROLLE

Den støt stigende offentlige involvering på idrætsområdet, som har været kendetegnende for de seneste to-tre årtiers danske idrætspolitik, har ikke blot givet sig udtryk i nye puljer og organisationer, men også i et betydeligt større politisk engagement i idrætten på det ministerielle plan.

Den første idrætsbetænkning fra 1970-1974 førte til, at idrætten i 1976 blev overført fra Indenrigsministeriet, hvor administrationen havde været af rent lovteknisk karakter, til Kulturministeriet for at placere den i en 'kultur- og fritidspolitisk sammenhæng'²⁶.

Den kultur- og fritidspolitiske tilgang til idrætsområdet bekræftes aktuelt af Kulturministeriets egen præsentation af ressortområdet idræt, hvor de frivillige foreninger fremhæves som en hjørnesten i dansk idræt, og hvor ikke mindst foreningernes medvirken til "*at sætte normer og skabe sociale færdigheder – og netværk*" fremhæves. Samtidig anerkender regeringens officielle idrætspolitik, at danskerne idræts- og motionsdeltagelse også foregår selvorganiseret eller i kommercielle motionscentre, og idrætspolitikens hovedmål angives derfor som "*at styrke idrætsbevægelsen i hele dens mangfoldighed*". Samtidig fremhæver Kulturministeriet eliteidrætten, store

24 Anti Doping Danmarks hjemmeside, se www.doping.dk

25 Udvalgets hjemmeside, se www.kumadm.dk/sw69098.asp

26 Bøje, Claus og Eichberg, Henning (1995): *Idrættens tredje vej*

internationale idrætsbegivenheder samt indsatsen mod doping som væsentlige grundpiller i den danske idrætspolitik²⁷.

KULTURMINISTERIET

Fra Kulturministeriets side udgår initiativer til en række konkrete lovgivninger på specifikke områder som eliteidræt, hooliganisme, doping og indsatser mod pædofili (børneattester), ligesom ministeriet i løbende dialog med idrætsorganisationer og andre myndigheder iværksætter særlige målrettede initiativer og puljer, eksempelvis i forhold til idræt for særligt vanskeligt stillede grupper og idræt efter skoletid.

I henhold til tips- og lottoloven modtager Kulturministeriet i alt 66,44 procent af Danske Spils overskud til kulturelle formål. Af disse midler udloddes hovedparten i henhold til fordelingsnøglen i tips- og lottoloven til idrættens organisationer. 25,51 procent af dette beløb, svarende til 278 mio. kr. i 2008, administreres direkte af Kulturministeriet. Af dette beløb afsatte Kulturministeriet i 2008 57,1 mio. kr. til idrætsformål. Dette beløb udgør hovedparten af Kulturministeriets centrale budget til idrætsformål, og beløbet fordeles igen videre til en række målrettede indsatsområder og institutioner med særlige formål.

Blandt de institutioner og formål, der støttes af Kulturministeriets penge til idrætsformål, kan eksempelvis nævnes Dansk Skoleidræt, Sydslesvigs Danske Ungdomsforeninger, International Sport & Culture Association, Sport Event Denmark, Dansk Handicap Idræts-Forbund, Handicapidrættens Videnscenter, Brevduesporten, Play the Game, Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning, Idrættens Analyseinstitut, Anti Doping Danmark og det internationale antidopingagentur (WADA)²⁸.

Kulturministeriet tegner regeringens politik i forhold til idrætspolitiske spørgsmål, ligesom ministeriet har mulighed for at tage konkrete initiativer og sætte bestemte idrætspolitiske områder i fokus for debat og analyser.

Ministeriet har rent bemandingsmæssigt 3-4 årsværk på idrætsområdet centralt i administrationen, hvor idrætten hører hjemme i afdelingen for 'Idræt og Medier'. Bemandingen og budgettet centralt i ministeriet er udtryk for, at idrætspolitikken fortsat i vid udstræk-

27 Introduktion til ministeriets ressortområde idræt på Kulturministeriets hjemmeside, www.kum.dk

28 For den nøjagtige udmøntning af pengene, se 'Akt stk. 123 – Anvendelse af tips- og lottomidler til kulturelle formål', 30. april 2008

ning praktiseres decentralt i et gensidigt tillidsforhold mellem Kulturministeriet og de store beløbsmodtagere på tips- og lottoloven, først og fremmest de centrale idrætsorganisationer²⁹.

De økonomisk tungest vejende lovgivninger i forhold til idrætten, nemlig spillelovgivningen og folkeoplysningsloven, der regulerer de økonomiske rammer for henholdsvis de centrale idrætsorganisationer og foreningsidrætten på lokalt niveau, hører ikke hjemme under Kulturministeriet.

Samtidig har den i dette kapitel beskrevne tendens til at inddrage idræt i løsningen af forskellige samfundsmæssige udfordringer ført til, at også en række andre ministerier i dag administrerer puljer og politikområder af stor betydning for idrætten. Placeringen af idrætten i Kulturministeriet er dermed først og fremmest en markering af en fortsat kulturpolitisk tilgang til idrætsområdet. Kulturministeriets væsentligste funktion som idrættens ministerium er at fremme idrætspolitiske målsætninger ved dialog og initiativer i forhold til de forskellige aktører på idrætsområdet, ligesom ministeriet skal sikre en koordinering af idrætspolitiske tiltag i forhold til andre ministerier, offentlige instanser og organisationer.

ANDRE MINISTERIER

Nedenfor nævnes nogle eksempler på idrætsrelevante politikområder, der sorterer under andre ministerier end Kulturministeriet:

Undervisningsministeriet har ansvar for folkeoplysningsloven, der som beskrevet udstikker rammerne for de kommunale tilskud til det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde og den folkeoplysende voksenundervisning. Samtidig har ministeriet naturligvis ansvaret for den idrætsrelaterede undervisning i grundskolen og på ungdomsuddannelserne. Ministeriet har desuden for nylig taget initiativ til statsanerkendte uddannelser på fitnessområdet.

Skatteministeriet administrerer spillelovgivningen og dermed også Danske Spils vilkår, som har stor betydning for finansieringen af idrættens hovedorganisationer og andre almenyttige formål via Danske Spils overskud. Andre lovgivninger som momsregler i forhold til foreningslivet samt professionelle sportsvirksomheders sponsorarbejde er ligeledes af økonomisk betydning for idrætten. Endnu en væsentlig lovgivning på skatteområdet er reglerne for foreningers ydelse af skattefri godtgørelser til frivillige trænere og ledere.

29 Kulturministeriets del af finanslovsforslaget for 2008

Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse har en væsentlig sundhedsbetinget interesse i at fremme befolkningens motions- og idrætsdeltagelse. Det forhold, at bekæmpelse af fysisk inaktivitet indgår som en væsentlig faktor i regeringens officielle forebyggelsespolitik, betyder, at ministeriet og Sundhedsstyrelsen indgår i en lang række partnerskaber og indsatser på områder med relation til idræt.

Velfærdsministeriet har en række berøringsflader til idrætten via ansvaret for det sociale arbejde over for en række udsatte grupper. Ligeledes har ministeriet ansvar for ældreområdet, handicapområdet, børneinstitutionsområdet samt boligområdet. I alle disse sammenhænge er der i stigende grad fokus på fysisk aktivitet og på de sociale netværk, som idræt kan medvirke til at skabe. Herudover kan ministeriet via støtte til byfornyelse bl.a. bidrage til udformning af byrum, etablering af kultur- og aktivitetshuse m.v., der kan bidrage til fysisk aktivitet og bevægelse.

Integrationsministeriet har tæt relation til idrætten i forbindelse med en række konkrete integrationsindsatser med idræt som kernen i indsatserne.

Miljøministeriet har væsentlig betydning for den del af idrætten, der udspiller sig i naturen eller byområder. Dette kan være i forhold til konkrete regler for støj, adgang og tilrettelæggelse af organiserede idrætsaktiviteter, men i lige så stor udstrækning i forhold til planlægning og rammerne for at anvende natur og bynære arealer til idræt og fysisk aktivitet. En særligt væsentlig rolle på miljøområdet spiller Skov- og Naturstyrelsen, der som administrator af statens jordbesiddelser forvalter adgangen til idræt og friluftsliv i statens skove og andre naturområder.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri spiller en rolle som ansvarlig for at fremme sunde kostvaner i befolkningen – eksempelvis udbud af sunde fødevarer på idrætsfaciliteter m.v.

Videnskabsministeriet spiller en rolle i forhold til tilrettelæggelse af forskningen samt naturligtvis som ministerium med ansvar for indholdet på de idrætsrelaterede videregående uddannelser.

Økonomi- og Erhvervsministeriet har primært relation til idræt i forhold til erhvervsfremmetiltag, hvor turisme og idrætsrelateret oplevelsesøkonomi er kommet kraftigt i fokus i de senere år.

24 Anti Doping Danmarks hjemmeside, se www.doping.dk

25 Udvalgets hjemmeside, se www.kumadm.dk/sw69098.asp

26 Bøje, Claus og Eichberg, Henning (1995): *Idrættens tredje vej*

Flere andre ministerier har ligeledes berøringsflader til idrætten, der således inden for de senere år har været genstand for en stærkt stigende interesse fra flere forskellige ministerier. Denne interesse har, som det også er fremgået ovenfor, tilført nye statslige midler til idrætsrelaterede formål, men også øget behovet for en koordinering af de forskellige tiltag.

HALVOFFENTLIGE ORGANISATIONER

Sideløbende med og til dels som en konsekvens af det stigende og mere varierede statslige engagement i idrætsrelaterede tiltag er der siden 1985 opstået tre nye halvstatslige institutioner af et væsentligt økonomisk volumen på idrætsområdet. Disse nye institutioner er ikke blot udtryk for det øgede statslige engagement i idrætspolitikken, men også udtryk for, at idrætten generelt er i hastig udvikling som sektor med betydelige økonomiske interesser og et stigende element af professionalisering såvel i eliteidrætten som i den kommunale administration og i de store idrætsorganisationer.

Den væsentligste udvikling på organisationsområdet er Lokale- og Anlægsfonden, Team Danmark samt Sport Event Danmark (tidligere Idrætsfonden Danmark).

Disse tre institutioner er hver især karakteristiske for de senere års danske idrætspolitik: På den ene side må de centrale idrætsorganisationer og foreningerne trods en fortsat høj grad af offentlig støtte dele deres tidligere dominerende rolle som genstand for den statslige idrætspolitik med nye specialiserede organisationer, puljer og organisationsformer. På den anden side sker organisationsdannelsen i høj grad i et samspil med de etablerede idrætsorganisationer, der typisk såvel formelt som uformelt har væsentlig indflydelse på beslutningsprocesserne i de nye organisationer.

De tre organisationer beskrives i de følgende afsnit.

LOKALE- OG ANLÆGSFONDEN

Karakteristisk for udviklingen i 1980'erne og 1990'erne har været et stigende politisk fokus på et ændret idrætsbillede, hvor den traditionelle foreningsidræt ikke længere favner hele området. Jogging, motionscykling, aerobic og diverse nye bevægelsesformer inden for den selvorganiserede idræt og uden for foreningslivet har vundet frem blandt danskernes idrætsvaner, ligesom der er kommet puljer til, som søger at fremme særlige indsatser over for målgrupper som flygtninge, ledige, storbyungdommen osv.

Den vel nok mest markante af disse satsninger var oprettelsen af Lokale- og Anlægsfonden i 1994, på et tidspunkt, da der dels var stigende vanskeligheder med at få lånefinansieret idrætsbyggeri i kommunerne, dels opstod stigende opmærksomhed på de centrale idrætsorganisationers stærkt forøgede indtægter fra tipsmidlerne som følge af indførelsen af lotto. Idrætsorganisationerne samt Dansk Ungdoms Fællesråd skød derfor selv startkapital ind i fonden, for at pengene kunne blive på idræts- og fritidsområdet. Disse organisationer er repræsenteret i Fondens bestyrelse, men Lokale- og Anlægsfondens halvstatslige karakter understreges af, at kulturministeren blandt i alt ti bestyrelsesmedlemmer udpeger formanden og tre øvrige bestyrelsesmedlemmer.

Kort efter kom Lokale- og Anlægsfonden på tipsloven, således at fonden i dag modtager cirka 80 mio. kr. årligt af tipsmidlerne. Dermed er fonden en betydelig spiller i udviklingen af kreative løsninger på facilitetsområdet. I 2007 uddelte Lokale- og Anlægsfonden således 81,1 mio. kr. i støtte til 125 projekter. Da fonden stiller krav om betydelig medfinansiering, udmøntede denne støtte sig i 2007 i, at der blev genereret bygge- og anlægsprojekter for i alt 850 mio. kr. Af fondens udlodninger i 2007 gik 65 procent til idrætsbyggeri og 5 procent til klublokaler til idræt.

Fonden udvikler, støtter og rådgiver om byggeri inden for idræt, kultur og fritid. Byggerierne spænder lige fra spejderhytter til klubhuse og favner både lokale samlingssteder for skatere, kulturhuse og rammer om vand- og iskultur. Fondens har mulighed for at støtte alle hjørner af idræts-, kultur- og fritidslivet – uanset om det drejer sig om idræt, børne- og ungdomsformål, friluftsliv og spejderliv, musik, teater, dans eller museums- og udstillingsvirksomhed. Et væsentligt fokus for Lokale- og Anlægsfonden er at sikre kvalitet og arkitektonisk nyskabende projekter inden for idræts-, kultur- og fritidslivet.

Fonden har således også taget skridt til at sikre forskning og udvikling på området som medstifter af og fast bidragyder til Center for Idræt og Arkitektur (CIA), der blev stiftet i 2002 som et center under Institut for Planlægning på Kunstakademiets Arkitektskole i København. CIA forsker, rådgiver og publicerer med fokus på krop og bevægelse, hvor målet er at medvirke til at højne den arkitektoniske kvalitet i nye idrætsfaciliteter. På den måde er her skabt et direkte link fra den kulturpolitiske tilgang til idrætsbyggeri gennem uddannelse af nye arkitekter og til tegnestuerne, der beskæfti-

ger sig med idrætsbyggeri, byplanlægning og institutionsbyggerier. CIA's grundbevilling delt mellem Kunstakademiets Arkitektskole og Lokale- og Anlægsfonden er på 1,44 mio. kr. i 2007. Dertil kommer ekstern finansiering af de typisk 4-6 forskningsprojekter, instituttet løbende beskæftiger sig med³⁰.

Helt aktuelt har Lokale- og Anlægsfonden med virkning fra 2008 fået tildelt endnu en rolle som udløber af et konkret statsligt initiativ på idrætsfacilitetsområdet. Denne gang går initiativet dog i en mere oplevelsesøkonomisk retning. Som led regeringens handlingsplan for store idrætsbegivenheder for årene 2008-2011 overtager fonden rollen som sekretariat for Elitefacilitetsudvalget, der delvist for fondens egne midler, delvist via en statslig ekstrabevilling forvalter en særlig støtte- og udviklingspulje for eliteidrætsbyggeri på i alt 20 mio. kr. årligt i perioden 2008-2011³¹.

Lokale- og Anlægsfondens betydning for idrætsbyggeriet i Danmark analyseres nærmere i temaafsnittet 'Breddeidrættens faciliteter'.

TEAM DANMARK OG ELITEIDRÆTSLOVEN

En anden væsentlig nyskabelse på det idrætspolitiske område inden for de seneste årtier er skabelsen af den statslige eliteidrætsorganisation, Team Danmark. Denne organisation er født af en stigende frustration i offentligheden og blandt trænere og ledere i eliteidrættens i 1970'erne over svigtende internationale resultater for dansk idræt.

Eliteidræt havde forud ingen synderlig politisk opmærksomhed, men sorterede udelukkende under DIF's specialforbund og den daværende Danmarks Olympiske Komité. Folketinget var i 1970'erne overvejende imod en særlig økonomisk støtte til eliteidrættens, men efter pres fra eliteidrættens organisationer og under indtryk af dansk eliteidræts internationalt svage position nedsatte den daværende socialdemokratiske regering et eliteidrætsudvalg, der i den endelige betænkning fra 1983 foreslog dannelsen af en selvejende institution til *"fremme af dansk eliteidræt på en social og samfundsmæssig forsvarlig vis"*, som det kom til at hedde.

Forslaget mandede ud i eliteidrætsloven, der blev vedtaget i 1984. Team Danmark har siden sin oprettelse været på tipsloven sideløbende med de øvrige idrætsorganisationer, men i modsætning til disse arbejder Team Danmark decideret på grundlag af en statslig

30 Center for Idræt og Arkitekturs hjemmeside, se www.ciacph.dk

31 Elitefacilitetsudvalgets hjemmeside, se www.elitefacilitetsudvalget.dk

lovgivning på idrætsområdet. Organisationen har i modsætning til de øvrige idrætsorganisationer indgået en egentlig resultatkontrakt med Kulturministeriet³².

Team Danmark har som indikeret som primær opgave at optimere sportslige resultater på et etisk og socialt forsvarligt grundlag ved hjælp af økonomisk støtte til aktive, trænere, ledere og forbund samt diverse støttefunktioner som oprettelsen af særlige elitekraftcentre- og faciliteter, optimeret talentarbejde, medicinsk og fysiologisk behandling, kostvejledning, idrætspsykologi etc. Men samtidig skal Team Danmark selv tilvejebringe kommercielle indtægter til eliteidrættens ved – i samarbejde med DIF's specialforbund – at indgå tv- og markedsføringsaftaler på vegne af dansk idræt. Den statsligt initierede institution har dermed en klar kommerciel side.

Egenfinansieringen af Team Danmark ved hjælp af markedsførings- og tv-aftaler har i de senere år været stabil. Således udgjorde tv-, salgs- og marketingindtægter i 2006 i alt 36 mio. kr. (26 procent) ud af Team Danmarks samlede indtægter på 141 mio. kr., hvoraf langt hovedparten er tipsmidler³³.

Team Danmark er altså et statsligt modsvar til international eliteidræts kommercialisering og professionalisering, og organisationens kerneområde befinder sig således lige midt i orkanens øje i forhold til idrættens udvikling til en international underholdningsindustri. Men samtidig rummer organisationens struktur og selvforståelse klare forbehold mod at bidrage til denne kommercialisering. Den skal i vid udstrækning være et værn mod kommercialiseringens uhensigtsmæssige sidekonsekvenser.

Da kommercialiseringen og professionaliseringen af eliteidrættens desuagtet udfolder sig med stor kraft i lande, dansk idræt gerne vil konkurrere med, og skaber et stort pres for at generere yderligere midler til eliteidrættens, såfremt dansk eliteidræt skal bevare sin internationale konkurrenceevne³⁴, er det et typisk træk for den danske idrætsmodel i nyere tid, at offentlige kasser træder til med forøget finansiering.

I Team Danmarks tilfælde er bevillingerne fra tipsmidlerne løbende forøget, men dertil kommer den nye eliteidrætslov fra 2004, som

32 Team Danmark (2006): *Resultatkontrakt med Kulturministeriet, 2006-2008*

33 Team Danmark (2008): *Årsrapport 2007*.

34 Storm, Rasmus K. (2008): *Team Danmarks støttekoncept – evaluering af støttekonceptet for 2005-2008*

giver sig udtryk i en stigende orientering mod samarbejder med kommunale eliteidrætsinstitutioner, som det kommer til udtryk i organisationens officielle strategi³⁵.

Eliteidrætsloven lægger siden revisionen i 2004 direkte op til, at Team Danmark aktivt skal søge at indgå aftaler med kommuner om eksempelvis talentrekruttering, talentudvikling, faciliteter og finansiering. Team Danmarks vej til at sikre øgede ressourcer til eliteidrætten går således snarere gennem øget samarbejde med andre offentlige instanser, nemlig kommunerne, end gennem en øget kommercialisering af eliteidrætten på markedsvilkår. Aktuelt har Team Danmark pr. 1. januar 2009 aftale med 18 'elitekommuner', der i forskellig grad forpligter sig til at understøttede målrettede lokale eliteidræts tiltag på eksempelvis uddannelses- eller facilitetsområdet i samarbejde med Team Danmark.

Med det øgede økonomiske pres på Team Danmark og dansk eliteidræt og kommunernes entré som medspillere i forhold til eliteidrætten ud over forpligtelserne i folkeoplysningsloven går den offentlige eliteidrætspolitik ind i en ny fase, der også vil påvirke breddeidrættens vilkår, dels i forhold til fordelingen af de økonomiske ressourcer, dels i forhold til mulighederne for at skabe synergier mellem eliteidrætten og breddeidrætten i de kommunale eliteidræts satsninger.

SPORT EVENT DENMARK

Som det fremgik af gennemgangen af Team Danmark, arbejder organisationen trods den tiltagende kommercialisering af eliteidrætten fortsat ud fra 'kulturpolitiske værdier'. Den sidste væsentlige økonomiske satsning i den offentlige idrætspolitik i nyere tid har derimod primært erhvervspolitisk karakter.

Idrætsfonden Danmark (i dag Sport Event Denmark) kom til verden i 1994 i erkendelse af, at idrætten var ved at udvikle sig til en global underholdningsindustri, hvor byer og regioner i stigende grad satse på at tiltrække store sportsbegivenheder for at brande sig og få gavn af de afledte turistøkonomiske effekter. Idrætsfonden Danmark blev stiftet med en startkapital på 6 mio. kr. fra det daværende Turistministerium, Erhvervsministeriet, DIF og Team Danmark. Formålet var dels at opbygge et sekretariat med ekspertise i at hverde og rådgive ved afviklingen af store idrætsarrangementer, dels at etablere en pulje, der via direkte tilskud og underskudsgarantier

35 Team Danmark (2006): *Team Danmarks primære udfordringer og strategi*. Bilag til resultatkontrakten med Kulturministeriet 2006-2008

kunne gøre specialforbund og foreninger trygge ved at prøve kræfter med ofte økonomisk risikable internationale arrangementer³⁶.

Idrætsfonden Danmark, som i 2007 under det nye navn Sport Event Denmark havde tre ansatte, kan således betegnes som det første målrettede erhvervspolitiske tiltag fra det organiserede 'Foreningsdanmark' i samarbejde med staten. Organisationen har gennem årene trukket mange idrætsbegivenheder til landet i samarbejde med lokale arrangører, men samtidig har Idrætsfonden Danmark haft relativt små beløb at arbejde med, selv om fonden fik flere økonomiske muskler senest i 2003, da Kulturministeriet og Erhvervs- og Økonomiministeriet i fællesskab tog initiativ til at fordoble den statslige bevilling til fonden til 5 mio. kr. om året, mod at idrætten gjorde det samme. Dermed nåede Idrætsfondens årlige budget op på i alt 10 mio. kr.

I de senere år har såvel Kulturministeriet som Erhvervs- og Økonomiministeriet og Videnskabsministeriet taget initiativer til analyser og handlingsplaner på det oplevelsesøkonomiske område, hvor idrætten ofte har været nævnt som en af de strenge, der skulle spilles på. Det stærkt forøgede fokus på sport og oplevelsesøkonomi lagde i 2005 op til en mulig satsning på den ultimative sportsbegivenhed, da Kulturministeriet rekvirerede en rapport om 'OL til Danmark – potentialer og barrierer' hos konsulentfirmaet Rambøll Management³⁷.

Selv om der hverken var enighed internt i regeringen eller i den offentlige debat om realismen i rapportens vurderinger af, at et eventuelt OL i Danmark i 2020 eller 2024 ville være samfundsøkonomisk lønsomt³⁸, førte OL-rapporten og de senere års stærkt øgede fokus på sportens mulige oplevelsesøkonomiske potentiale i april 2007 til den hidtil mest ambitiøse statslige investering i sport som erhvervspolitisk satsningsområde. Det skete, da Kulturministeriet lancerede den tidligere nævnte 'Handlingsplan for at trække store idrætsbegivenheder til Danmark'³⁹.

Handlingsplanen binder 260 mio. kr. i perioden 2008-2011 i Sport Event Denmark, som afløste Idrætsfonden Danmark i efteråret 2007. Den nye organisation har et samlet årligt budget på 45 mio. kr., ligesom et nyt 'Eliteidrætsfacilitetsudvalg' med sekretariat i Lo-

36 Ankerdal, Steen: *Topidræt til Danmark*

37 Rambøll Management (2006): *OL til Danmark – potentialet og barrierer*

38 Solberg, Harry Arne (2006): *København OL – Samfunnsøkonomisk lønsomt eller ikke?*

39 Kulturministeriet (2007): *Handlingsplan for at trække store sportsbegivenheder til Danmark*

kale- og Anlægsfonden som tidligere nævnt får 20 mio. kr. om året til at udvikle nye event- og eliteidrætsfaciliteter i samarbejde med kommuner og private bygherrer.

I forhold til de statslige midler, der hidtil har tilflydt idrættens organisationer eller været til rådighed for en statslig idrætspolitik på centralt hold, er handlingsplanen udtryk for en markant statslig satsning. De officielle begrundelser for at satse på at tiltrække internationale sportsbegivenheder handler typisk om en satsning på markedsføring af landet, dels om at styrke den idrætslige kultur og nationale identitet, dels om at stimulere erhvervsliv og turisme ved hjælp af de afledte effekter fra de besøgende gæster.

Sammenfattende viser de seneste årtiers oprettelse af nye puljer, organisatorisk udvikling samt øgede relationer mellem idrættens organisationer og forskellige ministerier, at statens politiske interesse for og økonomiske støtte til idrætten er voldsomt forøget. I de senere år med tendens til, at det traditionelle kulturpolitiske fokus på idrætten suppleres med målrettede satsninger af social- og sundhedspolitisk samt oplevelsesøkonomisk karakter.

KOMMUNERNES IDRÆTSPOLITIK

Denne stigende offentlige involvering i idrætten er ikke kun sket på statsligt niveau med oprettelse af en række nye institutioner og øgede bevillinger, men i lige så høj grad med en afsmitning på det kommunale niveau, hvor størsteparten af de offentlige tilskud til idrætten genereres.

Således budgetterer landets kommuner i 2008 ifølge Kommunernes Landsforenings opgørelse af idrætsrelaterede budgetkonti med samlede idrætsrelaterede driftsudgifter på 3,3 mia. kr., mens kommunerne budgetterer med idrætsrelaterede anlægsudgifter i størrelsesordenen 1,2 mia. kr.

Samlet viser tallene i faste priser en stagnation eller beskeden nedgang i de kommunale driftsudgifter til idræt i årene siden 2002, mens der til gengæld over de seneste to-tre år er sket en kraftig stigning i anlægsudgifterne. Da enkelte store anlægsinvesteringer kan forskyde tallene kraftigt fra år til år, er det for tidligt at vurdere, om det aktuelle boom i kommunernes idrætsrelaterede anlægsudgifter er en permanent tendens.

KOMMUNERNE OG IDRÆTTEN

Kommunernes driftsudgifter til idræt fordeler sig overvejende på tre hovedgrupper, nemlig drift af idrætsfaciliteter, tilskud til drift og lokaleleje til aftenskoler og foreninger efter forpligtelserne i folkeoplysningsloven samt øvrige udgifter til idrætsrelaterede formål. Endelig har kommunerne en betydelig anlægsvirksomhed på idrætsområdet.

Det er vanskeligt at isolere de idrætsrelaterede udgifter præcist i forhold til andre udgifter på de forskellige konti, men i den efterfølgende fremstilling af kommunernes udgifter til idrætsrelaterede formål er følgende udgangspunkt benyttet:

- Kommunernes Landsforening operer med en skønsmæssig opgørelse, der siger, at stort set samtlige udgifter til drift og anlæg på kontoen for 'fritidsfaciliteter' relaterer sig til idrætsanlæg, såvel til foreningsidræt som øvrige idrætsformål (eksempelvis friluftsbade osv.).
- For aftenskolernes vedkommende relaterer ca. 35 procent af udgifterne sig efter Dansk Folkeoplysnings Samråds skøn sig til idræts- og sundhedsrelateret undervisning.
- Kommunernes Landsforening skønner, at 75 procent af udgifterne på kontiene 'fælles formål', 'frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde', 'lokaletilskud' samt 'fritidsaktiviteter uden for folkeoplysningsloven' går til idrætsrelaterede udgifter. Disse skønsmæssige opgørelser er anvendt i den samlede opgørelse nedenfor af kommunernes idrætsrelaterede udgifter i 2008.

Tabel 3. Kommunale udgifter på fritids- og kulturområdet og på idrætsområdet, 2008. Nettodriftsudgifter i 1000 kr. (2008-faste priser)

	R2002	R2003	R2004	R2005	R2006	R2007	B2008
Drift af idrætsanlæg	1.976.640	1.972.238	2.026.996	2.043.886	1.939.146	2.019.969	2.037.237
Heraf idrætsrelateret (100 %)	1.976.640	1.972.238	2.026.996	2.043.886	1.939.146	2.019.969	2.037.237
Fælles formål	150.012	148.239	151.106	150.183	142.405	135.529	174.445
Heraf til idræt (75 %)	112.509	111.179	113.330	112.637	106.803	101.647	130.834
Start- og udviklingspuljen	39.403	15.526	15.630	14.172	15.966	0	0
Folkeoplysende voksenundervisning	573.620	395.004	371.692	362.042	346.024	341.407	353.482
Heraf idrætsrelateret (35 %)	200.767	138.252	130.092	126.715	121.108	119.493	123.719
Frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde	463.153	452.335	447.860	451.662	440.516	418.952	427.885
Heraf idrætsrelateret (75 %)	347.365	339.251	335.895	338.746	330.387	314.214	320.914
Lokaletilskud	811.554	785.932	769.223	774.205	760.194	781.475	794.264
Heraf idrætsrelateret (75 %)	608.666	589.449	576.917	580.654	570.145	586.106	595.698
Fritidsaktiviteter uden for folkeoplysningsloven	95.749	106.014	107.519	113.677	112.027	92.849	109.043
Heraf idrætsrelateret (75 %)	71.811	79.510	80.639	85.258	84.020	69.637	81.782
Idrætsrelateret i alt	3.357.161	3.245.405	3.279.500	3.302.068	3.167.577	3.211.065	3.290.183

De mørkegrå felter markerer den del af de samlede udgifter, som skønnes relateret til idræt.

Kilde: KL

De forskellige linjer i tabellerne dækker over følgende:

- Fritidsfaciliteter dækker over drift og anlæg af kommunale idrætsanlæg.
- Fælles formål kan dække over fritidspedeller, foreningskonsulenter med videre.
- Folkeoplysende voksenundervisning dækker over kommunale tilskud til aftenskolernes voksenundervisning. Kommunalbestyrelsens samlede tilskud må ifølge folkeoplysningsloven ikke overstige 1/3 af aftenskolernes samlede lønudgifter.
- Frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde dækker over de lovbestemte medlems- og aktivitetstilskud til foreningslivet efter folkeoplysningsloven.
- Lokaletilskud dækker over de lovbestemte tilskud til foreningers leje af selvejende eller private lokaler efter folkeoplysningsloven.

- Fritidsaktiviteter uden for folkeoplysningsloven dækker over idrætsrelaterede udgifter, som ikke er begrundet i folkeoplysningslovens krav i forhold til foreningslivet. Det kan være drift af skaterbaner osv. Ligeledes har mange kommuner i de senere år oprettet særlige sekretariater for støtte til eliteidræt eller hvervning af idrætsvents, der kan gemme sig under disse konti.

Foruden de kommunale idrætsrelaterede udgifter, som direkte gemmer sig i budgetterne på fritids- og kulturområdet, vil mange kommuner have yderligere udgifter, som er vanskelige at udskille af de samlede kommunale budgetter.

Eksempelvis vil foreningers eller privatpersoners adgang til faciliteter på skoler eller daginstitutioner uden for den ordinære åbningstid ofte være medtaget under skole- eller institutionsområdet. Omvendt vil skolers og institutioners brug af kommunale idrætsanlæg medføre omkostninger på kultur- og fritidsområdet.

Det er således ikke muligt at tegne et 100 procent korrekt billede af kommunernes reelle udgifter til idræt, men tendenserne i kommunernes udgifter bør være sammenlignelige fra år til år. Omregnet til indekstal ser kommunernes udgifter til idrætten således ud:

Tabel 4. Kommunale udgifter til idrætsområdet. Indekstal

	R2002	R2003	R2004	R2005	R2006	R2007	B2008
Idrætsanlæg	100	100	103	103	98	102	103
Fælles formål	100	99	101	100	95	90	116
Start- og udviklingspuljen	100	39	40	36	41	0	0
Folkeoplysende voksenundervisning	100	69	65	63	60	60	62
Frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde	100	98	97	98	95	90	92
Lokaletilskud	100	97	95	95	94	96	98
Fritidsaktiviteter uden for folkeoplysningsloven	100	111	112	119	117	97	114
Idrætsrelateret i alt	100	97	98	98	94	96	98

Kilde: KL

Foruden de 3,2-3,3 mia. kr., som kommunerne skønsmæssigt anvender til drift på idrætsområdet, har kommunerne en stor anlægsaktivitet. Kommunernes Landsforening skønner ud fra den kommunale

kontoplan, at landets kommuner i 2007-2008 havde årlige anlægsudgifter til idrætsformål på 1,1-1,2 mia. kr. Som det vil fremgå af tabellen nedenfor, er anlægsudgifterne mere skiftende end driftsudgifterne, hvilket hænger sammen med, at få større idrætsfaciliteter kan forrykke billedet betydeligt fra år til år.

Tabel 5. Kommunale anlægsudgifter til idræt i 1000 kr. (2008 – faste priser) samt indekstal

	R2002	R2003	R2004	R2005	R2006	R2007	B2008
Idrætsfaciliteter	820.398	625.345	757.324	850.714	1.038.451	1.068.763	1.191.803
Indeks (2002=100)	100	76	92	104	127	130	145

Kilde: KL

INDHOLDET AF KOMMUNERNES IDRÆTSPOLITIK

Med skønsmæssige idrætsrelaterede driftsudgifter på 3,3 mia. kr. og anlægsudgifter på ca. 1,2 mia. kr. har kommunerne altså aktuelt årlige udgifter til idræt på ca. 4,5 mia. kr. Selv om man må tage visse forbehold for tallene, betyder det, at den kommunale støtte til idrætten udgør ca. 80 procent af de samlede offentlige midler til idrætsformål.

Selv om en stor del af de idrætsrelaterede midler hidrører fra kommunernes lovbestemte forpligtelse til at støtte idrætsaktiviteter i idrætsforeninger og til dels aftenskoler samt at stille kommunale idrætsfaciliteter og lokaler til rådighed for foreningslivet, er den kommunale idrætspolitik i høj grad et decentralt område. Det er i vid udstrækning op til den enkelte kommune at beslutte, om der eksempelvis skal opføres idrætsfaciliteter, eller hvordan den lovbestemte pligt til at støtte foreningslivet skal udmøntes. Støtteordningerne er derfor varierende fra kommune til kommune.

For at få mere viden om, hvordan kommunerne forvalter deres rolle i forhold til idrætten, gennemførte Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC) ved Syddansk Universitet i 2006 for Idrættens Analyseinstitut en spørgeskemaundersøgelse blandt samtlige landets dengang 271 kommuner⁴⁰. Resultaterne fra undersøgelsen bekræftede, at det kommunale engagement på idrætsområdet fortsat primært består i byggeri og drift af idrætsfaciliteter, ligesom kommunerne efter folkeoplysningsloven anviser lokaler og yder tilskud til aktiviteter og lokaler til foreningslivet. Men samti-

⁴⁰ Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*. Oplysningerne i det nedenstående kapitel er primært hentet fra afrapporteringen af denne undersøgelse.

dig bekræftede undersøgelsen, at der i kommunerne akkurat som på det statslige område sker en tiltagende målrettethed i forhold til at understøtte og igangsætte målrettede idrætspolitiske tiltag ud over de lovbestemte forpligtelser i forhold til foreningerne.

Siden undersøgelsens gennemførelse er antallet af kommuner som følge af kommunalreformen reduceret til 98 nye og større kommuner, der desuden som følge af amternes samtidige nedlæggelse har fået overdraget nye opgaver som eksempelvis forebyggelse og sundhedsfremme samt tiltag over for visse socialt udsatte grupper. Disse forpligtelser kan fra tid til anden have idrætsrelateret karakter og eksempelvis føre til, at forvaltninger, der ikke til dagligt har ansvar for idrætten, søger at indgå partnerskaber med eksempelvis idrætsforeninger eller fitnesscentre.

Det er under to år efter strukturreformen for tidligt at vurdere strukturreformens langsigtede effekt på idrætsområdet, men CI-SC's spørgeskemaundersøgelse giver anledning til at tro, at kommunerne efter strukturreformen vil opprioritere de formelle idrætspolitikker og i tiltagende grad supplere den traditionelle indsats i forhold til det folkeoplysende foreningsarbejde med tiltag af mere social- og sundhedspolitisk eller erhvervspolitisk karakter.

Dette kan man konkludere, dels fordi strukturreformen pålægger kommunerne nye sundheds- og forebyggelsesrelaterede opgaver, dels fordi besvarelserne fra kommunerne allerede i 2006 entydigt viste, at store kommuner med over 50.000 indbyggere i langt højere grad end små kommuner tog initiativer på idrætsområdet ud over de traditionelle kommunale forpligtelser over for idrætten efter folkeoplysningsloven.

CI-SC's analyse konkluderede, at der ikke er stor forskel på idrætspolitikken i landets kommuner ud fra byrådenes partisammensætning. Forskellene i de kommunale idrætspolitikker fra kommune til kommune kan næsten udelukkende forklares med henvisning til kommunestørrelse.

Overordnet set havde 38,9 procent af kommunerne en formuleret idrætspolitik i 2006. Men blandt kommuner med over 50.000 indbyggere havde 86,7 procent af kommunerne en formuleret idrætspolitik.

Store kommuner var samtidig mere tilbøjelige end små kommuner til at have særlige politikker på det oplevelsesøkonomiske område,

forstået som eliteidræt, events eller opførelse af store opvisningsanlæg. Det kan allerede konstateres, at der er sket en betydelig udvikling på dette område efter strukturreformen. Således havde Team Danmark ultimo 2008 indgået formelle aftaler med 18 'elitekommuner', svarende til 18 procent af kommunerne, med flere på vej, ligesom et stigende antal kommuner opretter særlige hel- eller halvkommunale sekretariater med fokus på at hverve internationale idrætsbegivenheder eller styrke lokalområdets eliteidræt⁴¹.

Tabel 6. Kommunernes idrætspolitik, opdelt på små og store kommuner

Kommunernes størrelse: Antal indbyggere	Idrætspolitik	Eliteidrætspolitik	Andre politikker for bestemte grupper	Givet støtte til særlige idræts-events seneste 5 år	En eller flere økonomiske puljer til fremme af bestemte formål	Overordnet plan for udbygning m.v. af idrætsanlæg	Konkrete planer for opførelse af opvisningshal o.l. for eliteidræt
Færre end 5.000	0	0	0	0	37,5	0	0
5.000 til 10.000	22,7	0	3,4	14,0	46,4	10,6	7,1
10.000 til 20.000	36,2	0	5,3	30,4	68,4	8,6	7,0
20.000 til 50.000	66,7	16,7	10,0	53,8	75,6	42,5	36,8
Flere end 50.000	86,7	46,7	20,0	93,3	100,0	46,7	35,7
Alle kommuner	38,9	6,7	6,3	31,4	62,0	18,4	14,4
N =	211	210	207	204	205	206	201

Kilde: Ibsen, Bjarne (2006): Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd

Det fremgik ligeledes af CISC's undersøgelse, at mange kommuner gør en særlig indsats for at få flere børn til at dyrke idræt og motion. Igen viser tallene entydigt, at mange store kommuner har særlige idrætsinstitutioner eller samarbejder mellem idrætsforeninger, SFO og skoler. Tallene viser dog ikke, hvor mange af den slags samarbejder der findes i hver kommune.

41 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

Tabel 7. Andel af kommunerne, som inden for de seneste fem år har gjort en særlig indsats for at få flere børn til at dyrke idræt og motion, opdelt efter kommunistørrelse (procent)

Antal indbyggere	Idræt og motion for fysisk inaktive børn	Idrætsbørnehave, Idræts-SFO o.l.	Samarbejde mellem idrætsforeninger og SFO, skole m.v. om mere idræt for børn	Idrætsaktiviteter for børn i sommerferien eller andre ferier	N = 100 %
Færre end 5.000	25,0	0	25,0	37,5	8
5.000 til 10.000	25,0	10,2	14,8	27,3	88
10.000 til 20.000	32,2	18,6	28,8	55,9	59
20.000 til 50.000	61,9	33,3	45,2	76,2	42
Flere end 50.000	80,0	53,3	80,0	100,0	15
Alle kommuner	38,2	19,8	29,7	50,5	212

Kilde: Ibsen, Bjarne (2006): Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd

Efter kommunalreformen er samarbejder omkring fysisk aktivitet for voksne blevet af endnu større relevans for kommunerne. Det fremgår af tabellen nedenfor, at de færreste kommuner i 2006 havde særlige indsats for at få flere voksne til at dyrke idræt og motion.

Som supplement til tabellen nedenfor, der viser, at 26,9 procent af kommunerne i 2006 havde samarbejdsaftaler med fysioterapeuter eller private fitnesscentre om træning for bestemte grupper, kan anføres, at 47 procent af de medvirkende centre i Idrættens Analyseinstituts kortlægning af den danske fitness-sektor i 2006 svarede, at de havde et samarbejde med kommunen/amtet om at løse sundhedsrelaterede opgaver. Yderligere 16 procent af centrene svarede, at de havde haft et sådant samarbejde⁴².

På det mere sociale område fremgår det, at mange kommuner ligeledes har indsats for særlige grupper som ældre, handicappede, marginaliserede grupper eller indvandrere. Igen er billedet, at de større kommuner er mere tilbøjelige til at indgå i sådanne samarbejder, men tallene siger naturligvis intet om, hvorvidt idrætslivet i mindre kommuner i praksis løser tilsvarende opgaver over for særlige grupper på mere uformel vis.

42 Kirkegaard, Kasper Lund (2006): *Fitness-sektoren ønsker tættere sundhedssamarbejde*

Tabel 8. Andel af kommunerne, som inden for de seneste fem år har gjort en særlig indsats for at få flere voksne til at dyrke idræt og motion, opdelt efter kommunernes størrelse (procent)

Antal indbyggere	Motion på arbejdspladsen	Samarbejde med privat fitnesscenter eller fysioterapi om tilbud om træning for bestemte grupper	Idræt og motion for fysisk inaktive voksne	Motion på Recept o.l.	Antal kommuner i hver kategori (=100 %)
Færre end 5.000	25,0	50,0	12,5	12,5	8
5.000 til 10.000	14,8	21,6	12,5	5,7	88
10.000 til 20.000	20,3	28,8	16,9	13,6	59
20.000 til 50.000	23,8	19,0	21,4	7,1	42
Flere end 50.000	46,7	60,0	26,7	26,7	15
Alle kommuner	20,8	26,9	16,5	9,9	212

Kilde: Ibsen, Bjarne (2006): Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd

Tabel 9. Andel af kommunerne, som inden for de seneste fem år har gjort en særlig indsats for særlige grupper – ældre, handicappede, marginaliserede grupper, indvandrere – til at dyrke idræt og motion, opdelt efter kommunernes størrelse (procent)

Antal indbyggere	Idræt for ældre/seniorer	Idræt for handicappede	Idræt for marginaliserede grupper	Integration af indvandrere og flygtninge i idrætten	Antal kommuner i hver kategori (=100 %)
Færre end 5.000	12,5	0	12,5	0	8
5.000 til 10.000	20,5	3,4	4,5	10,2	88
10.000 til 20.000	28,8	13,6	10,2	23,7	59
20.000 til 50.000	54,8	26,2	23,8	45,2	42
Flere end 50.000	73,3	66,7	46,7	66,7	15
Alle kommuner	33,0	15,1	13,2	24,5	212

Kilde: Ibsen, Bjarne (2006): Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd

STRUKTURREFORMENS BETYDNING

Billedet af kommunernes idrætspolitik kan som nævnt have ændret sig efter strukturreformen. DIF anslag i foråret 2008 efter kontakt til de 98 nye kommuner, at 28 af de 98 kommuner, svarende til 29 procent, på det tidspunkt havde en formuleret idrætspolitik. Der er dog grund til at antage, at de fleste kommuner, i takt med at strukturreformen bliver implementeret på andre forvaltningsområder, vil gennemgå en idrætspolitisk proces i de kommende år, der vil føre frem til, at størsteparten af landets kommuner får en formuleret idrætspolitik. På lignende vis indgår breddeidrætslige aspekter i mange kommuners tværgående idrætspolitikker.

Der er ligeledes grund til at antage, at denne idrætspolitik for de fleste kommunernes vedkommende ikke blot vil tage udgangspunkt i det etablerede foreningslivs behov, men supplere denne kerne med særlige strategier og partnerskaber på områder som eliteidræt, integration, skole/idræt/SFO-samarbejder, ældreidræt og marginaliserede grupper. Desuden vil kommunerne i deres idrætspolitik gøre sig overvejelser om en planlægning, der skal skabe mulighed for selvorganiserede gruppers motions- og sportsaktiviteter⁴³.

Den sidste antagelse bekræftes af, at store kommuner oftere end små har anlæg, der stilles til rådighed for selvorganiseret idræt. Dette hænger naturligvis sammen med, at større kommuner generelt har en større variation i faciliteterne end mindre kommuner og eksempelvis i større grad råder over specialiserede anlæg som eksempelvis svømmehaller og skøjtebaner, men tendensen gør sig ligeledes gældende på mindre faciliteter som skateranlæg, multibaner, idrætslegepladser og oplyste motionsstier.

Tabel 10. Andel af kommunerne, hvor idrætsfaciliteter eller anlæg stilles helt eller delvist til rådighed for uorganiseret eller selvorganiseret idræt, opdelt efter kommunernes størrelse (procent)

Antal indbyggere	Svømme- hal	Friluftsbad	Skøjte- løb	Udendørs skøjte- bane	Idræts- hal	Udendørs bold- bane	Skater- anlæg	Udendørs multi- bane	Oplyst motion- ist sti	Idræts- lege- plads
Færre end 5.000	0	0	0	0	85,7	87,5	14,3	0	14,3	0
5.000 til 10.000	22,5	1,3	1,3	3,9	43,8	63,0	27,3	20,3	9,2	14,5
10.000 til 20.000	45,3	0	0	11,8	38,5	69,2	54,7	39,6	20,4	20,8
20.000 til 50.000	58,3	9,1	9,1	25,7	40,0	73,5	59,0	69,7	29,4	20,6
Flere end 50.000	86,7	50,0	50,0	66,7	42,9	60,0	85,7	93,3	50,0	57,1
Alle	39,8	6,2	6,2	15,2	43,1	67,4	45,3	39,6	19,4	20,2
N =	191	186	177	184	188	190	190	182	180	178

Kilde: Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*

Endnu et argument for en stigende kommunal involvering i idrætspolitikken synes at være, at også selve forvaltningen af idrætspolitikken typisk skifter karakter med varierende kommunestørrelse.

Den kommunale idrætspolitik var i årene frem mod strukturreformen i overvejende grad et anliggende for folkeoplysningsudvalgene og foreningslivets sammenslutninger i idrætssamvirker og lignende.

43 Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*

I 2006 havde 97 procent af alle kommuner et folkeoplysningsudvalg, mens 56,4 procent af alle kommuner havde et idrætssamvirke som mulig samarbejdspartner. Til gengæld havde blot hver tiende kommune et stående idrætsudvalg under kommunalbestyrelsen.

I forbindelse med kommunalreformen har idrætsorganisationerne lagt stor vægt på at få foreningslivet til at organisere sig i idrætsråd i de nye kommuner for at sikre foreningslivet en fortsat indflydelse på idrætspolitikken. Ifølge DIF⁴⁴ var der i maj 2008 et sådant idrætsråd eller idrætssamvirke i 87 ud af 98 kommuner, svarende til 89 procent af kommunerne. Dette tal siger dog intet om idrætsrådenes generelle organisering og politiske indflydelse fra kommune til kommune.

Omvendt tyder tal fra Kommunernes Landsforening på, at flere kommuner efter kommunalreformen har erstattet folkeoplysningsudvalgene med andre strukturer. 16 ud af 98 kommuner, svarende til 16 procent af kommunerne, har nedlagt folkeoplysningsudvalgene. Dette er formentlig ikke udtryk for en politisk nedprioritering af idrætspolitik i de nye kommuner, snarere at idrætten er rykket tættere på det politiske led ved oprettelsen af stående idrætsudvalg eller råd.

Undersøgelsen af den kommunale idrætspolitik i 2006 viste samtidig en entydig tendens til, at forvaltningerne i større kommuner typisk havde en højere andel af ansatte med særlig faglig baggrund i idræt end små kommuner. Idræt synes på vej til at blive en mere selvstændig forvaltningsgren under kultur- og fritidsområdet, hvor der i stigende grad ansættes specialiserede administratorer og konsulenter, der i samspil med foreningslivet og andre aktører skal fokusere på at løse idrætsrelaterede opgaver målrettet mod eksempelvis fysisk inaktive grupper, samspil mellem skole, SFO og foreninger samt integrationsindsatser eller sociale indsatser i særligt belastede beboelsesområder.

Traditionelt har forskellige forvaltninger haft ansvar for administration af idrætsområdet i landets kommuner. I 2006 hørte idrætten i 42,8 procent af kommunerne under en skole- og kulturforvaltning, mens den i 24,5 procent af kommunerne hørte under en kultur- og fritidsforvaltning. Overordnet er det typiske billede, at 'idrætsforvaltningen' rent administrativt er placeret sammen med børne-, skole- og/eller kulturområdet. Men som det fremgår af tabel-

44 En liste over idrætsråd findes på www.dif.dk

lerne ovenfor, vil mange særlige indsatser på idrætsområdet kræve formelle samarbejder med andre forvaltningsgrene. I 2006 havde hver fjerde 'idrætsforvaltning' et formelt samarbejde med socialforvaltningen, mens man i lidt mere end hver tiende kommune havde et samarbejde med miljøforvaltningen og i knapt hver tiende et samarbejde med en anden forvaltning.

Sammenfattende er der således flere tegn på en igangværende nyorientering i den offentlige idrætspolitik – også på det kommunale niveau.

Den traditionelle idrætspolitik rettet mod foreningsidrætten efter folkeoplysningsloven er ikke nedprioriteret, men der er også på breddeidrætsområdet kommet forstærket fokus på at løfte særlige opgaver som sundhed, forebyggelse, integration og sociale indsatser. Der sker samtidig en professionalisering på forvaltningsniveau i kommunerne med flere ansatte med idrætsområdet som arbejdsområde. Samtidig er investeringerne i anlæg store, og væksten i eliteidræts- og eventsekretariater⁴⁵ vidner om, at der sideløbende med fokus på breddeidrætten også sker en kommunal opprioritering af idrættens mere oplevelsesøkonomiske dimensioner.

Såvel i den statslige som i den kommunale idrætspolitik er der tegn på forstærket administrativt fokus på den organiserede idræt samt stigende politiske forventninger til idrætten som partner for social- og sundhedspolitiske, men også oplevelsesøkonomiske, planlægningsmæssige og erhvervspolitiske tiltag.

Et af de væsentligste spørgsmål for idrættens potentiale i disse henseender er, om den frivillige sektor, der traditionelt har domineret idrætspolitikken, overhovedet kan og vil leve op til denne opmærksomhed og strategiske satsning i praksis.

Derfor vil det følgende kapitel gå videre til selve kernen i den frivillige sektor inden for idrætten, nemlig idrætsorganisationerne samt landets ca. 15.000 idrætsforeninger og deres medlemmer.

DE FRIVILLIGE OG FORENINGERNE

Udtrykket 'den frivillige sektor' dækker over aktiviteter og organisationsformer, der hverken er offentlige eller kommercielle, og som heller ikke hører hjemme i familiernes private sfære.

45 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

Det er vanskeligt at lave en præcis afgrænsning af den frivillige sektor, men 'Frivillighedsundersøgelsen' fra 2003-2004⁴⁶ karakteriserer foreninger, frivillige organisationer og almennyttige fonde som kernen af den frivillige sektor, mens frie kostskoler, selvejende institutioner og frie og private grundskoler ligeledes er medtaget. Uden for sektoren ligger eksempelvis kooperativerne, folkekirken, selvhjælpsgrupper, Hjemmeværnet og almene boligorganisationer.

VÆRDIEN AF DEN FRIVILLIGE SEKTOR

Som led i den såkaldte Frivillighedsundersøgelse herhjemme gjordes et forsøg på at opgøre den frivillige sektors økonomiske betydning. Projektet nåede frem til, at den frivillige sektor i Danmark i 2004 skabte en værditilvækst på 36,7 mia. kr. (2004-prisniveau). Dertil kom yderligere 62,5 mia. kr., som tilførtes sektoren i form af medlemsafgifter, offentlig støtte, gaver med mere. Samlet altså en omsætning på næsten 100 mia. kr. om året. Værdisætter man yderligere de frivillige arbejdstimer ud fra en generel timesats på 194,47 kr., tilkommer yderligere 35,3 mia. kr. i værdi af ulønnet arbejdskraft. Sektorens samlede værdi når således op på 134,5 mia. kr., svarende til 9,6 procent af BNP. Store dele af den frivillige sektor er præget af ansat arbejdskraft. Således genererede sektoren 140.600 lønnede årsværk, men samtidig kunne de ulønnede årsværk i sektoren opgøres til 110.000.

Idræt og kultur bærer samtidig i højere grad end den øvrige del af den frivillige sektor præg af frivilligt, ulønnet arbejde. Omkring halvdelen af det samlede frivillige arbejde i Danmark sker inden for dette område. Frivillighedsundersøgelsen anslår, at der udføres 9.675 lønnede årsværk pr. år i kultur- og fritidsorganisationer, mens det massive indslag af frivillige arbejdsindsatser i disse organisationer kan omregnes til 53.968 ulønnede årsværk.

IDRÆTTENS FRIVILLIGE SEKTOR

På idrætsområdet opgiver 11 procent af samtlige voksne danskere, at de har arbejdet frivilligt med idræt inden for det seneste år, heraf 14 procent af alle mænd og 9 procent af alle kvinder. Tallene svarer ifølge Frivillighedsundersøgelsen til, at 344.740 voksne danskere, 210.820 mænd og 146.880 kvinder, lægger en frivillig indsats inden for idrætten.

DIF/DGI's foreningsundersøgelse fra 2004 nåede dog frem til et endnu højere tal, nemlig 144.584 trænere, 85.670 bestyrelsesmed-

46 Boje, Thomas P., Fridberg Torben og Ibsen, Bjarne (red.) (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*. I det følgende benævnes undersøgelsen 'Frivillighedsundersøgelsen'.

lemmer, 73.884 udvalgsmedlemmer og 248.632 'andre frivillige hjælpere og ledere' – altså i alt 552.860 forskellige 'funktioner', som primært varetages af frivillige i DGI og DIF's medlemsforeninger.

I det hele taget er fritids- og kulturområdet det største frivillighedsområde af alle. 57 procent af samtlige foreninger på frivillighedsområdet i Danmark findes på kultur-, fritids- og idrætsområdet. Idrætsforeninger udgør alene cirka en fjerdedel af samtlige cirka 65.500 foreninger i Danmark. Idrætsområdet tegner sig desuden for 13 procent af de i alt 6.800 selvejende institutioner og 6,3 procent af de cirka 3.000 landsorganisationer i Danmark.

Ud fra Frivillighedsundersøgelsens definitioner kan den frivillige sektor i dansk idræt først og fremmest defineres som de store idrætsorganisationer, DIF, DGI og Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF) samt disses selvstændige specialforbund og landsdelsforeninger. Dertil kommer enkelte andre landsorganisationer som eksempelvis Dansk Skoleidræt, idrætsfaglige selskaber og foreninger med mere.

I næste lag følger de ca. 15.000 egentlige lokale idrætsforeninger under DIF og DGI samt de selvejende faciliteter på idrætsområdet. Idrætsområdet omfatter således ifølge undersøgelsens definitioner *'idrætsforeninger og sportsklubber, danseforeninger, rideklubber samt selvejende eller foreningsejede idrætshaller og anlæg, fritidscentre, badeanstalter, skøjte- og svømmehaller'*.

I de følgende afsnit vil vi først behandle de centrale idrætsorganisationer og dernæst se nærmere på frivilligheden og de lokale idrætsforeninger.

IDRÆTSORGANISATIONERNE

Den overvejende del af den statslige støttepolitik i forhold til breddeidrætten foregår i et gensidigt tillidsforhold mellem staten og de tre centrale idrætsorganisationer, Danmarks Idræts-Forbund (DIF), Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI) og Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF). Disse organisationer medregnet DIF's specialforbund og DGI og DFIF's regionale strukturer organiserer hovedparten af de danske idrætsforeninger og spiller samtidig som interesseorganisationer en væsentlig politisk og økonomisk rolle i mange idrætsrelaterede tiltag, der ikke direkte er rettet mod foreningerne.

I begyndelsen af 1990'erne oplevede de centrale idrætsorganisationer en stor vækst i indtægterne fra tipsmidlerne i forhold til årene forud. Denne vækst har dog været stagnerende og måske i begyndende tilbagegang inden for de allerseneste år (se Tabel 1).

DANMARKS IDRÆTS-FORBUND (DIF)

DIF betragtes traditionelt som Danmarks største idrætsorganisation med over 1,6 mio. registrerede medlemmer fordelt på 10.634 foreninger (2007), som igen er medlemmer af 58 forskellige såkaldte specialforbund. 54 af disse forbund repræsenterer forskellige idrætsgrene, mens fire forbund, Dansk Arbejder Idrætsforbund, Dansk Handicap Idræts-Forbund, Dansk Militært Idrætsforbund og KFUM's idrætsforbund, er tværgående organisationer med flere idrætsgrene på programmet.

Tabel 11. Udviklingen i Danmarks Idræts-Forbunds samlede medlemstal⁴⁷

Årstal	Klubber	Herrer	Damer	<18	18-25	>25	I alt
1997	11.026	982.775	605.612	593.087	236.927	758.373	1.588.387
1998	11.048	984.768	613.108	596.642	230.037	771.197	1.597.876
1999	11.019	985.671	619.484	603.496	220.321	781.338	1.605.155
2000	11.048	993.411	628.454	617.216	211.067	793.582	1.621.865
2001	11.036	995.711	631.866	632.642	196.564	798.371	1.627.577
2002	10.945	1.005.752	647.208	649.134	194.150	809.676	1.652.960
2003	10.872	1.013.106	652.064	666.921	183.901	814.348	1.665.170
2004	10.889	1.024.899	657.823	677.900	178.428	826.394	1.682.722
2005	10.793	1.004.889	659.749	682.251	159.635	822.752	1.664.638
2006	10.666	992.209	640.478	691.077	137.306	804.304	1.632.687

Kilde: DIF

I praksis er DIF altså en paraplyorganisation. Idrætsudøvere og foreninger er ikke direkte medlemmer af DIF, men medlemmer af de 58 selvstændige specialforbund, der typisk har ansvar for udbredelsen af deres idrætsgren og for talent- og elitearbejde, og som repræsenterer deres idrætsgren i de internationale specialforbund.

DIF's centrale rolle er primært at varetage specialforbundenes interesser over for omverdenen, stå for videredistributionen af tipsmidler til specialforbundene ud fra særlige fordelingskriterier og varetage en række administrative, uddannelsesmæssige og

⁴⁷ De 18-årige bliver i 2006 medregnet i < 18, idet de ligger i 13-18 år og ikke som i de tidligere år i 18-25 år.

rådgivende fællesfunktioner, som såvel specialforbund som lokale idrætsforeninger i vidt omfang kan trække på.

Internationalt udgør DIF efter fusionen med Danmarks Olympiske Komité i 1993 den nationale danske olympiske komité, som koordinerer den danske OL-deltagelse og repræsenterer dansk idræt internationalt i forhold til idrættens olympiske system. På breddeidrætsområdet varetager DIF desuden en række centrale tiltag og kampagner i forhold til integration, miljø, børneidræt, skole/fritid osv.

Eftersom DIF's specialforbund har ansvaret for elite- og landsholdsarbejdet i deres respektive idrætsgrene, er DIF også en fast aktør i forbindelse med de senere årtiers mange kultur- og/eller erhvervsrettede knopskydninger i idrættens verden. DIF har via bestyrelsesarbejdet væsentlig indflydelse i andre idrætsrelaterede organisationer som Team Danmark, Lokale- og Anlægsfonden, Sport Event Denmark og Elitefacilitetsudvalget.

Som følge af den nye eliteidrætslov fra 2004 har DIF indgået et administrativt fællesskab med Team Danmark, og de to organisationer har sammen stiftet marketingselskabet Sport One Denmark, der skal varetage idrættens sponsor- og tv-rettigheder. Team Danmark arbejder i lighed med DIF primært sammen med specialforbundene. Derfor er der tætte forbindelser og behov for stor koordinering mellem de to organisationer.

Selv om DIF historisk har sit udspring i sporten og fortsat har ansvaret for eliten og landsholdene i samspil med Team Danmark, fungerer DIF som paraplyorganisation i praksis primært som en breddeidrætsorganisation. DIF anslår selv, at maksimalt 10 procent af specialforbundenes medlemmer beskæftiger sig med eliteidræt, mens de øvrige medlemmer dyrker idræt på bredde- eller motionsplan. På centralt hold varetager DIF via sin konsulenttjeneste såvel organiserede som selvorganiserede idrætsudøvers interesser i forhold til eksempelvis politiske myndigheder, idrætsjura, miljøområdet, friluftslivet, integrationsområdet og forsikringsområdet.

Det vil føre for vidt at gennemanalysere DIF's arbejde og organisation i dette kapitel. DIF's politiske program omfatter hele 19 forskellige arbejdsområder⁴⁸, men sammenfattende kan det siges, at DIF principielt forsøger at favne såvel breddeidrætten som eliteidrætten ud fra en filosofi om, at der er en samhørighed mellem alle

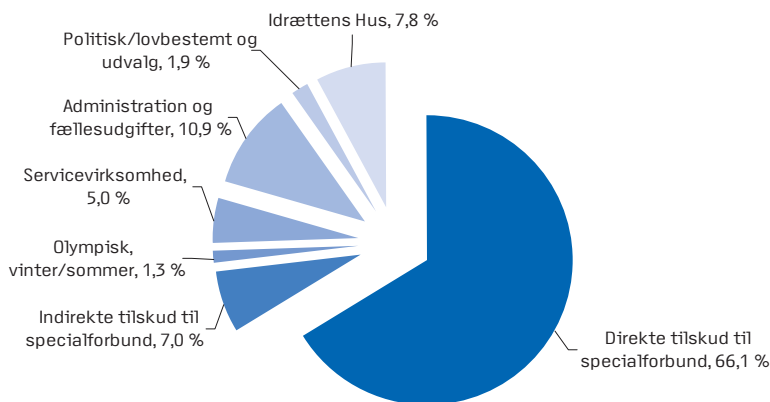
48 DIF (2008): *DIF's politiske program 2006-2010*.

led af idrætten. Specialforbundene i DIF er særdeles forskellige i størrelse, økonomi og autonomi i forhold til DIF's centrale organisation, og der findes da også forskellige politiske fraktioner og alliancer mellem små og store forbund internt i DIF.

Specialforbund som Dansk Boldspil-Union, Dansk Golf Union og Dansk Håndbold Forbund har egne marketingafdelinger og betydelige egenindtægter fra tv-rettigheder, sponsorer og kommercielle aktiviteter. Hovedparten af specialforbundene har dog beskedne kommercielle indtægter fra medier og sponsorer.

DIF havde i 2007 samlede indtægter på 275,7 mio. kr., hvoraf hovedparten udgøres af DIF's andel af Danske Spils overskud efter tipsloven. Som paraplyorganisation sender DIF hovedparten af midlerne videre til specialforbundene, således modtog specialforbundene i 2007 66,1 procent af DIF's budget i direkte tilskud, mens de indirekte tilskud i form af kollektive forsikringsordninger, tilskudsordninger og andre fælles tiltag udgjorde 7 procent og fælles servicefunktioner 10 procent.

Figur 1. Anvendelse af midler I DIF på hovedgrupper

Kilde: DIF's årsberetning 2007

Et mere dækkende billede af DIF's prioriteringer i forhold til breddeidrætten fremkommer ved at samkøre såvel DIF's centrale regnskab som de 58 specialforbunds regnskaber i et fælles koncernregnskab. DIF's økonomiafdeling opgjorde i 2006 den samlede økonomiske aktivitet i DIF og specialforbundene til at udgøre i alt 840,2 mio. kr., hvoraf den centrale udlodning til DIF fra Danske Spils overskud udgjorde 260,2 mio. kr. Dertil kom yderligere tipsmidler,

som specialforbundene modtog i støtte fra Team Danmark til eliterelaterede satsninger. Beskæftigelsen centralt i DIF er på 93 årsværk. Specialforbundene har ca. 425 ansatte (ikke årsværk)⁴⁹.

Det samlede koncernregnskab for DIF og specialforbundene kan ifølge DIF's årsopgørelse for 2007 stilles således op:

Tabel 12. Samlet regnskab for DIF og DIF's specialforbund

	2005	2006	Ændring	i %
Indtægter				
Tilskud	343.675	370.347	26.673	8
Sponsorer, reklame, entre	261.294	262.295	1.001	0
Kontingenter, licenser, turnerings-/deltagergebyr m.v.	116.147	123.909	7.762	7
Varesalg, kursusindtægter m.v.	70.908	71.128	220	0
Renteindtægter	11.225	12.542	1.317	12
Indtægter i alt	803.248	840.220	36.972	5
Udgifter				
Eliteaktiviteter	328.723	339.521	10.798	3
Breddeaktiviteter	164.408	174.619	10.210	6
Uddannelsesaktiviteter	26.006	25.085	-921	-4
Informationsvirksomhed	39.120	41.722	2.601	7
Administration	151.833	163.960	12.127	8
Bestyrelsesarbejder	29.868	27.438	-2.429	-8
Renteudgifter, drift af IH, afskrivninger m.v.	49.428	62.282	12.854	26
Udgifter i alt	789.387	834.626	45.240	6
Resultat	13.861	5.594	-8.268	-60

Kilde: DIF's årsberetning 2007

Som det fremgår af koncernregnskabet, anvender DIF som koncern over 41 procent af midlerne direkte på eliteidrætsaktiviteter, mens knap 21 procent anvendes direkte på breddeidrætsaktiviteter. Man kan derfor konkludere, at DIF's specialforbund trods deres overvægt af breddeidrætsudøvere som medlemmer anvender forholdsvis mange midler på eliteidræt.

Dette skyldes dels, at prioriteringen er nødvendig for at opnå støtte til eliteidrætsarbejdet fra Team Danmark, dels at eliteidræt er omkostningskrævende på grund af kravene til ansat personale, rejseaktivitet etc. Omvendt vil en stor del af DIF's mere service- og administrationsrelaterede omkostninger være relateret til breddeidrætten.

49 Oplyst af DIF's direktør Karl Chr. Koch, 2008

DIF kan i vidt omfang påvirke specialforbundenes prioriteringer, idet en særlig økonomisk fordelingsnøgle, som er vedtaget af DIF's repræsentantskab, sikrer, at specialforbundene skal fokusere på et bredt spektrum af indsatser for at opnå det maksimale tilskud.

Fordelingsnøglen bygger på fem overordnede faktorer, der har forskellig vægt i beregningen af specialforbundenes samlede tilskud fra DIF's andel af tipsmidlerne⁵⁰:

- Grundtilskud (15 procent)
- Medlemstilskud efter antal medlemmer og klubber (15 procent)
- Uddannelsestilskud (10 procent)
- Breddeidrætstilskud (30 procent)
- Konkurrencetilskud (30 procent).

På trods af, at de økonomiske prioriteringer i DIF's specialforbund overvejende er eliteidrætsorienterede, kan man ikke konkludere, at breddeidrætten ikke tilgodeses ved disse satsninger. Eliteidrætsarbejdet bidrager eksempelvis i form af uddannelses- og træningsvirksomheden i høj grad til at vedligeholde en bred idrætskultur i Danmark, hvilket skaber mange indgange til idræt – ikke mindst på børne- og ungdomsområdet.

Blandt DIF's centrale breddeidrætssatsninger er den såkaldte breddekonsulentordning, hvor DIF centralt giver tilskud til konsulenter med ansvar for at udvikle breddeidrætten i specialforbundene. I 2006 havde 38 af DIF's specialforbund i alt ansat 87 breddekonsulenter. Forudsætningen for at få støtte fra ordningen er, at specialforbundet skal have en formuleret breddepolitik, en politisk forankring af breddeidrætsarbejdet og konkrete mål og handlingsplaner på breddeidrætsområdet. Ordningen havde en budgetramme på 10 mio. kr. i DIF's budget i 2006⁵¹.

Forholdet mellem offentlige tilskud og DIF samt specialforbundenes egne indtægter kan opgøres til 43 procent offentlige tilskud mod 57 procent egne indtægter, men det er værd at bemærke, at hvis de store medie- og sponsorstærke specialforbund, især DBU, pilles ud af regnskabet, er specialforbundenes procentvise afhængighed af offentlige tilskud langt større, også betydeligt større end den

50 Fordelingsnøglen og vejledning til fordelingsnøglen kan downloades på www.dif.dk

51 DIF (2005) *DIF styrker breddekonsulentordning*

afhængighed af offentlige tilskud, man kan se hos foreningerne på lokalt niveau⁵².

En sidste udviklingstendens er den hurtige professionalisering af dele af idrætten i de senere år. Som følge af denne udvikling har DIF trods sin erklærede rod i foreningslivet og nonprofitsektoren i stigende grad berøringsflader med den kommercielle eliteidræt. Dette er naturligt, da de fleste idrætsgrene – også de professionelle – fortsat organiseres af specialforbund med rod i amatørsporten.

En vis professionalisering og kommercialisering af de mest eliteprægede og publikumsrettede specialforbund er nødvendig, for at disse forbund kan matche den internationale underholdningsindustri og de medfølgende profitinteresser, som de er en del af. Alternativet er en udvikling, hvor sporten ikke længere kan holdes samlet, men sprænges i private organisationer eller fraktioner, som man eksempelvis har oplevet i professional boksning og i professionelle idrætsgrene som golf, fodbold, håndbold, basketball og tennis. I disse stærkt kommercialiserede idrætsgrene må specialforbundene i stigende grad kæmpe om og/eller dele kontrollen med selskabsorganiserede klubber, spillernes faglige organisationer, ligaforeninger, private driftsherrer af faciliteter, medieorganisationer med mere. Det er således ikke kun det idrætspolitiske felt, som generelt er blevet bredere i de senere år – også inden for DIF og specialforbundenes egne rækker er et væld af forskellige interesser og motiver i spil.

DANSKE GYMNASTIK- OG IDRÆTSFORENINGER (DGI)

DGI associeret med De Danske Skytteforeninger (DDS) er den anden store centrale idrætsorganisation i Danmark. DGI talte knap 1,4 mio. medlemmer ved udgangen af 2006. Hertil kommer cirka 70.000 medlemmer af DDS⁵³.

52 Eksempelvis havde DBU i 2005/2006 ifølge DBU's årsrapport en omsætning på 263,9 mio. kr., hvoraf blot 7 procent kom direkte fra tipsmidler, mens 75 procent udgjordes af landskampindtægter samt tv- og sponsoraftaler. DBU fungerer således helt overvejende på privatfinansieret grundlag

53 DDS opgør sit medlemstal som 'aktivitetsmedlemmer', hvor tallet opgøres ud fra hovedaktiviteter og forskellige typer skydebaner. Antallet af aktivitetsmedlemmer er 140.000, hvilket efter DDS' eget skøn svarer til 70.000 personer.

Tabel 13. Udviklingen i DGI's medlemstal⁵⁴

Årstal	Klubber	Herrer	Damer	<18	18-25	>25	I alt	I alt
							eksklusive Instruktører/ trænere/ledere	inklusive instruktører/ trænere/ledere
1997	5163	716.148	612.840		695.627	633.361	1.328.988	1.400.450
1998	5.277	645.368	581.269		676.647	549.990	1.226.637	1.295.496
1999	4.959	662.067	589.613		688.511	563.169	1.251.680	1.320.594
2000	4.968	661.283	589.463		694.534	556.212	1.250.746	1.322.221
2001	4.958	662.440	581.883		693.324	550.999	1.244.323	1.313.714
2002	5.001	665.569	594.899		705.240	555.228	1.260.468	1.337.219
2003	4.989	666.500	605.703		711.506	560.697	1.272.203	1.353.128
2004	5.046	671.473	624.543		730.324	565.692	1.296.016	1.382.653
2005	5.087	658.132	621.858	639.314	94.397	546.279	1.279.990	1.366.265
2006	5.134	672.434	630.873	659.609	85.734	557.964	1.303.307	1.391.135

Kilde: DGI

DGI har som officielt formål at ”styrke de frivillige foreninger som ramme om idræt med vægt på fællesskab, udfordring og sundhed for at fremme foreningslivets folkeoplysende kvaliteter.”

I praksis betyder dette formål, at DGI og organisationens 16 geografisk fordelte landsdelsforeninger primært orienterer sig mod de 5.134 (2006) medlemsforeningers behov for administrativ og organisatorisk bistand, udbud af stævner, turneringer og uddannelser samt lånepuljer til forskellige formål. Hvor DIF har 58 specialforbund, har DGI et centralt arbejde med landsudvalg for 20 forskellige aktiviteter og idrætsgrene. DGI har altså færre centralt organiserede idrætsgrene på programmet end DIF. Medlemsmæssigt udgør DGI Gymnastik med 315.000 medlemmer i praksis det største 'idrætsforbund' i landet – større end DBU og 'modparten' hos DIF, Dansk Gymnastik Forbund. DGI har akkurat som DIF en stor central konsulentvirksomhed, kollektive forsikringsordninger og andre servicefunktioner.

Den praktiske arbejdsdeling mellem DIF og DGI er således, at DIF's specialforbund ud over foreningslaget er forpligtede over for landsholds- og elitearbejde og det internationale arbejde i deres respektive specialforbund. DGI er mere entydigt lokalt forankret i foreningerne i lokalområdet, og da DGI ikke på samme måde som specialforbund er vertikalt organiseret i forhold til bredde-talent-

⁵⁴ I 1997-2004 dækker aldersgruppen <25 både kategorierne <18 og 18-25. Faldet i DGI's medlemstal i 1998 skyldes, at de københavnske firmaidrætsforeninger skiftede tilhørsforhold fra DGI til Dansk Firmaidrætsforbund

elitearbejde og den internationale idrætspyramide med landsholdsarbejde og mesterskabsdeltagelse som vigtige formål, har DGI typisk større økonomisk manøvre frihed i forhold til mere tværgående indsats på idrætsområdet. DGI's arbejde tager derfor i høj grad udgangspunkt i udvikling af foreningerne.

DGI har i de senere år prioriteret arbejdet med nyere tendenser som aerobic, friluftsliv, styrketræning i forening og motionsløb. Disse aktiviteter lader sig ofte ikke uden videre placere som idrætsgrene i traditionel forstand.

DGI har ud fra sit historiske udgangspunkt haft en kritisk tilgang til elitesportens kommercialisering og sportens resultatfiksering.

”For DGI er idrætten et middel til oplysning, for specialforbundene er aktivitetens udbredelse et mål i sig selv,” som forskellen defineres i bogen fra 1993 *’Idrættens tredje vej’* af Bøje og Eichberg.

Internationalt er det helt usædvanligt, at Danmark har en ’folkelig’ idrætsorganisation, der i forhold til statslige økonomiske tildelinger nyder samme vilkår som den olympiske idræt repræsenteret ved DIF og specialforbundene.

DGI har som DIF lavet et uformelt internt koncernregnskab. Organisationen modtog i 2005 efter videreformidling af 34,7 mio. kr. til DDS et beløb på 201 mio. kr. fra tipsmidlerne. Dette beløb finansierer såvel DGI's centrale aktiviteter som aktiviteterne i de 16 landsdelsforeninger. Foruden tipsmidlerne genererer DGI centralt i alt 43 mio. kr. fra deltagerbetaling ved stævner, kurser, salg af varer osv., mens landsdelsforeningerne decentralt på samme vis genererer en samlet omsætning på 90 mio. kr. Således har DGI som ’koncern’ ifølge egne opgørelser en samlet omsætning på 334 mio. kr., hvoraf 61 procent er tipsmidler, mens 39 procent er egenindtægter. Personalemæssigt genererer DGI og landsdelsforeninger tilsammen cirka 200 årsværk.

Som det er fremgået, hviler DGI på et kulturpolitisk grundlag. Organisationen gennemgår aktuelt en udvikling, hvor den i stigende grad søger formelle partnerskaber med såvel offentlige som kommercielle aktører. Hvor frivillighed tidligere var det absolutte nøgleord for DGI's foreningssyn, åbner organisationen i stigende grad for en delvis professionalisering af foreningslivet som understøttelse af frivilligheden og som nonprofitmodvægt til profitorienteringen af idræt, købeidræt, private idrætsanlæg etc.

Blandt de tidstypiske tiltag kan nævnes den selvejende institution DGI-huse & haller, opførelse og drift af centrale DGI huse i København og flere provinsbyer, tiltag som Start to Run og fodboldskoler i samarbejde med en kommerciel partner som Nike og nye aktiviteter som DGI Træningskultur, der rent idrætsligt er et direkte forsøg på at konkurrere med den kommercielle fitness-sektors succes på nonprofitvilkår.

Akkurat som DIF indgår i oplevelsesøkonomiske strategier på eliteidræts- og eventområdet, tager DGI på nonprofitvilkår kampen op med markedets stadigt kraftigere indtog på breddeidrætsområdet. Det medfører, at DGI på visse områder i aktivitetsudbud og strategi får en lighed med operatører, der arbejder på markedsmæssige vilkår. DGI går således i dele af sin virksomhed en balancegang mellem fortsat at være en folkelig idrætsorganisation baseret på frivillighed og foreningstraditioner på den ene side og at være en professionelt drevet 'markedsoperatør' på den anden side.

DGI har på breddeidrætsområdet initieret flere knopskydninger i det danske idrætslandskab. DGI er medstifter af såvel det kritiske internationale konferencenetværk for journalister og idrætsforskere 'Play the Game' som af den internationale breddeidrætsorganisation 'International Sport & Culture Association' (ISCA), der på få år har udviklet sig til en stor international idrætsorganisation med fokus alene på breddeidræt. ISCA har hovedsæde i København med fem fastansatte og to-tre frivillige fra EU's volontørprogram⁵⁵.

FORGÆVES FORSØG PÅ FUSION MELLEM DIF OG DGI

I tidens løb har der været mange idrætspolitiske sværdslag mellem DIF og DGI (og forgængerne for DGI inden DGI's stiftelse i 1992) – ikke mindst på de områder, hvor DGI og DIF i høj grad organiserede de samme medlemsforeninger – typisk de store, traditionelle idrætsgrene.

I de senere år har tonen mellem DIF og DGI dog været præget af en større pragmatisme og konkrete samarbejder på et stigende antal områder. Hvor samarbejdet tidligere har haft administrativ karakter – eksempelvis på antidoping- og it-området – lancerede DIF og DGI i 2008 for første gang fælles idrætslige satsninger på foreningsdrevne fitnesscentre samt på idrætsbørnehaver og idræts-SFO'er.

55 ISCA's hjemmeside, se www.isca-web.org

DIF og DGI har i de senere år i stigende grad haft en stadigt tydeligere 'udtalt' arbejdsdeling med hver deres styrker. DIF-systemet koncentrerer sig om udviklingen af de enkelte idrætsgrene medlemsmæssigt, kommercielt og organisatorisk, mens DGI opsøger mange nye og mere tværgående idrætstendenser og målrettet søger at indgå i samarbejder med kommuner om eksempelvis drift af haller, udvikling af idrætspolitik, oprettelse af lokale centre (DGI Huse), sundhedsrettede tiltag etc.⁵⁶.

I begge organisationer er det traditionelle foreningsbegreb under opbrud, ligesom begge organisationer har øje for, at en stigende del af idrætten ikke længere er organiseret i foreninger, men i kommercielt eller selvorganiseret regi.

Tidligere tiders skarpe ideologiske skillelinjer mellem de to organisationer har længe været under udviskning, og i sommeren 2008 enedes de to organisationers bestyrelser efter flere måneders sonderinger om en model for en ny organisation, Danske Idrætsforeninger, som grundlag for at indlede en proces mod en egentlig fusion af DIF og DGI.

Fusionsprocessen måtte dog indstilles igen i efteråret 2008, formelt som følge af modstand i en række af de større specialforbund under DIF mod det fremlagte strukturforslag for en ny organisation. Specialforbundene ønskede ikke at afgive suveræniteten over deres egen idræt på regionalt niveau til fordel for modellens oplæg om et formelt politisk og administrativt samarbejde på tværs af idrætsgrene på regionalt niveau. Dette element i strukturforslaget var til gengæld centralt for DGI.

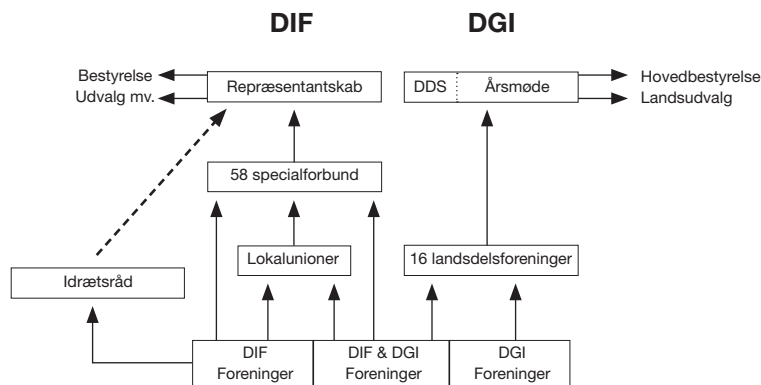
Selv om en række specialforbunds modstand mod det fremlagte strukturforslag førte til afbrydelse af fusionsforhandlingerne, demonstrerede den langvarige forhandlingsproces mellem topledelseerne i de to store hovedorganisationer alligevel et stort sammenfald i opfattelser mellem DIF og DGI om udviklingen i det overordnede idrætsbillede i Danmark.

Til grund for fusionsforhandlingerne lå bl.a. forskellige analyser, der fokuserede på de to organisationers styrker og svagheder. Strukturen i dansk idræt, hvor der er to dominerende hovedorganisationer, men hvor en stor del af foreningerne på lokalt niveau

56 Hovedlinjerne i DGI's aktuelle strategiproces frem mod 2012 kan læses på www.dgi.dk

er medlem af begge hovedorganisationer (i praksis DGI samt et specialforbund under DIF), illustreres i DIF-analysen *'Analyse af DIF-DGI-perspektiver'* fra 2007 således:

Figur 2. Strukturen i foreningsidrætten i Danmark

Kilde: DIF (2007), *'Analyse af DIF-DGI-perspektiver'*

Som det fremgår af figuren ovenfor, er der et overlap af foreninger, som er medlem af begge hovedorganisationer. Ifølge DIF og DGI's fælles foreningsundersøgelse fra 2004⁵⁷ angiver 38 procent af landets idrætsforeninger, at de kun er medlem af DIF (altså et specialforbund), mens 20 procent angiver, at de kun er medlem af DGI. 39 procent svarer, at de er medlem af begge organisationer, mens 3 procent svarer ved ikke. Med andre ord er ca. fire ud af ti idrætsforeninger ifølge egne angivelser medlem af såvel DGI som af DIF's specialforbund. Måles på antallet af medlemmer i stedet for antallet af foreninger er overlappet dog betydeligt større, da idrætsforeningerne i de største idrætsgrene ofte er medlemmer hos både DGI og et specialforbund under DIF.

Ved offentliggørelsen af fusionsplanerne den 24. juni⁵⁸ fremlagde DIF og DGI en oversigt over de væsentligste udfordringer for foreningsidrætten, som fusionen til en ny organisation med forventet 15.000 medlemsforeninger skulle bidrage til at imødegå.

57 DIF og DGI (2004): *Foreningsidrættens vilkår i Danmark*

58 DIF og DGI (2008): *Sammenlægning af DIF og DGI i sigte*

Ledelserne i DIF og DGI formulerede udfordringerne således⁵⁹:

- *'Den stille Revolution' – meget markante ændringer i befolkningens idrætsvaner. Danskerne efterspørger en langt bredere vifte af idræt og motion end tidligere, og de efterspørger andre organisationsformer.*
- *Øget fokus på den professionelle idræt – både mediemæssigt og sponsormæssigt koncentrerer opmærksomheden i stigende grad om den øverste elite i ganske få idrætsgrene. Afledt heraf kan det konstateres, at der er en stærkt stigende interesse i mange kommuner for at investere i omkostningstunge arenaer til den professionelle idræt.*
- *Vækst i den kommercielle idræt – idræt som forretning. Vi ønsker at styrke idræt som forening, at udvikle tidssvarende tilbud til danskerne i rammer, der lægger vægt på fællesskab, udfordring og sundhed.*
- *Utidssvarende faciliteter – idrætshaller og svømmehaller forfalder. Der er et akut behov for modernisering af eksisterende faciliteter og for udvikling af nye, attraktive rammer for danskernes idrætsudfoldelse*
- *Forventninger om bidrag til folkesundhed og integration – forebyggelse af en lang række livsstilssygdomme er blevet et centralt tema i samfundet og motion et af de vigtigste redskaber. Tillige er social og kulturel integration blevet en iøjnefaldende samfundsmæssig udfordring. Der findes ingen lette løsninger, men idræt og foreningssliv forventes at yde et bidrag.*
- *Pres på den frivillige leder – frivillige ledere og instruktører er foreningernes vigtigste ressource. Men foreningerne oplever, at rekruttering af frivillige er et voksende problem, og de ledere, der er aktive, forventer velfungerende organisatoriske strukturer og høj kvalitet i tilbud om uddannelse og netværk.*

Selv om fusionsplanerne led skibbrud, viser DIF og DGI's fælles initiativ, at de to store og traditionelt idrætspolitiske dominerende hovedorganisationer er enige om, at idrætsbilledet i Danmark såvel aktivitetsmæssigt som strukturelt gennemgår en række store forandringer i disse år. Ved fusionsplanernes offentliggørelse åbnede DIF og DGI for muligheden for, at også dansk idræts tredje store hovedorganisation, Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF), kunne tilslutte sig en kommende enhedsorganisation. Efter fusionsplanernes fald indledte DGI og DFIF forhandlinger om en tættere fremtidig alliance.

59 DIF og DGI (2008): *Idrætsforeningernes udfordringer*

DANSK FIRMAIDRÆTSFORBUND (DFIF)

Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF) har cirka 330.000 medlemmer, der dyrker idræt og motion i forbundets regi. DFIF er efter DIF og DGI den tredje hovedorganisation, der er direkte på tipsloven som beløbsmodtager af en fast procentdel af Danske Spils overskud – aktuelt tilfører tipsmidlerne i disse år DFIF 35-36 mio. kr. om året.

De fleste medlemmer er tilknyttet via en firmaidrætsklub på deres arbejdsplads, eller er medlem af den lokale firmaidrætsforening som privatpersoner (enkeltmedlemmer). I alt har cirka 8.000 danske virksomheder en firmaidrætsklub eller aktiviteter tilknyttet DFIF. Firmaidrætsklubberne og enkeltmedlemmerne er organiseret i 90 lokale byforeninger. 10 landsdækkende brancheforbund (landsforeninger) er ligeledes med i DFIF, og sammen med Dansk Motions Forbund udgør de en vigtig del af forbundets medlemsskare. Firmaidrætsforeningerne samarbejder regionalt via 14 kredse, der understøtter det frivillige idrætsarbejde i de lokale foreninger. Efter overtagelsen af Foreningen til Fremme af Idræt i Dagtimerne (FMI) i 2004 har DFIF desuden over cirka 55.000 seniorer organiseret i forbundet.

DFIF organiserer DM i firmaidræt i 14 idrætsgrene samt åbne stævner i en række andre idrætsgrene. Dertil kommer landsdækkende motionskampagner og en række motionsaktiviteter, der er åbne for alle, samt aktiviteter, der foregår i firmaidrætsforeningerne eller på virksomhederne.

Akkurat som mange af DIF's specialforbund og DGI oplever DFIF, at voksnes traditionelle idrætsdeltagelse med fokus på 'kampe' og stævner i firmaidrætsregi i fritiden er på tilbagetog i nogle idrætsgrene. Til gengæld har DFIF i stigende grad orienteret sine tilbud mod at iværksætte motionsaktiviteter på de enkelte virksomheder. På dette marked for motionsrum, sundhedsprogrammer og rådgivning på de enkelte virksomheder er DFIF i direkte konkurrence med en række rent private operatører. Læs nærmere herom i et særligt afsnit i temaafsnittet 'Aktører i breddeidrætten'.

IDRÆTSFORENINGERNES TILSTAND

I den offentlige debat har frivillighed i idrætten ofte været debatteret som en tradition i krise, men sådan forholder det sig ikke i det store billede. Det er korrekt, at mange foreninger oplever leder- og trænerkriser, men det er ikke nyt i et idræthistorisk perspektiv, at idrætsforeninger kommer og går alt efter medlemmernes skiftende

engagement. Flere forskellige foreningsundersøgelser i de seneste årtier har samstemmende vist, at omkring en fjerdedel af idrætsforeningerne har svært ved at rekruttere medlemmer til de vigtige tillidsposter i foreningen, ligesom foreningsledernes gennemsnitsalder er stigende⁶⁰.

Men sideløbende med at hæderkronede foreninger måske 'skranter' på forskellige områder med leder- og trænerrekruttering som den største udfordring og udløser hyppige overskrifter om frivillighedens forfald, sker en dynamisk udvikling, hvor nye aktivitetsbestemte idrætsforeninger opstår med stor hast. På den måde modarbejdes en eventuel træghed eller lederkrise hos den enkelte forening i forhold til nye samfundstrends og aktivitetsformer i høj grad ved, at de simpelthen opstår helt nye foreningsdannelser.

Som et konkret eksempel kan nævnes, at når kommercielle fitnesscentre har succes med at tiltrække medlemmer på grund af større fleksibilitet i idrætstilbuddene og bedre faciliteter, viser det sig ofte, at den frivillige sektor – måske efter et tøvende tilløb – tager handskens op og udvikler frivilligt organiserede tilbud, der i foreningsregi rummer nogle af de samme kvaliteter, som har skabt den kommercielle sektors succes – og som matcher markedets efterspørgsel.

Folkeoplysningsloven sikrer samtidig de lokale foreninger en privilegeret adgang til faciliteter og økonomi, ligesom traditionen for frivillig organisering og ulønnet engagement skaber relativt ressourcestærke frivillige foreninger. På trods af at idrætsforeningerne samlet har mistet markedsandele til den kommercielle sektor og til den selvorganiserede idræt (eks. jogging osv.) i de seneste årtier, er antallet af idrætsforeninger samt andelen af befolkningen, som er medlem af en idrætsforening, derfor samlet set steget i de senere år. I alt angiver 41 procent af den voksne befolkning samt 77 procent af børn i alderen 7-15 år, at de for tiden er medlem af en idrætsforening. Dermed har der været en svagt stigende foreningsdeltagelse i det seneste årti⁶¹:

Halvdelen af landets idrætsforeninger er dannet efter 1975, mens omkring en fjerdedel er dannet efter 1990. Det er straks sværere at gøre op, hvad der forsvinder af idrætsforeninger, men en gennemgang af idrætsforeningerne i fire kommuner på Fyn i 1993 og igen i 2004 viste, at antallet af idrætsforeninger i de fire kommuner i

60 Ibsen, Bjarne (2006): *Foreningsidrætten i Danmark – udvikling og udfordringer*

61 Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

perioden var steget fra 62 til 78. I perioden var 26 foreninger kommet til, mens 10 var lukket ned⁶².

Foreningslivets kapacitet til at efterkomme markedets efterspørgsel viser sig altså ved, at nok er 'gamle' idrætsgrene som fodbold (21 procent i 1997), badminton (19 procent), gymnastik (19 procent) og håndbold (17 procent) fortsat de idrætsgrene, som er på programmet i flest idrætsforeninger, men samtidig er det typisk nyere idrætstrends som dans, ridning, cykel-, løbe-, og gangmotion, golf, petanque og mere eksotiske kampsportsgrene eller bevægelsesformer, der står på programmet i de senest tilkomne foreninger⁶³.

Billedet af de mange nye foreninger nuanceres yderligere af, at næsten tre ud af fire nye idrætsforeninger ofte er 'enstrengede' og altså blot har en enkelt aktivitet på programmet, hvor ældre idrætsforeninger typisk har flere idrætsgrene. Man kan således ikke udelukke, at det i højere grad er de store, traditionsbundne idrætsforeninger, som har rekrutteringsproblemer.

FORENINGERNES ØKONOMI

DIF/DGI's foreningsundersøgelse fra 2004 nåede frem til, at den gennemsnitlige idrætsforening har en omsætning på 261.506 kr.

Foreningerne får tilskud af kommunerne efter folkeoplysningsloven til aktiviteter og lokaler, men trods det betydelige omfang af den kommunale støtte (se Tabel 3), udgør det direkte offentlige tilskud i gennemsnit blot 18 procent af foreningernes samlede økonomi. Der til kommer dog værdien af faciliteter, som gratis eller mod et gebyr stilles til rådighed for foreningernes virksomhed.

Langt den største del af idrætsforeningernes økonomi er egenindtægter i form af kontingenter (47 procent) og indtægter fra forskellige arrangementer (25 procent). De sidste 11 procent af foreningernes indtægter kommer fra sponsorer og salg af annoncer.

Foreningernes evne til selv at generere indtægter og det store indslag af frivillig arbejdskraft i foreningerne betyder således, at landets idrætsforeninger ved egen kraft 'mangedobler' værdien af de samlede kommunale bidrag til drift og anlæg af idrætten i forhold til foreningernes konkrete aktivitetsvolumen.

62 Ibsen, Bjarne (2006) *Foreningsidrætten i Danmark – udvikling og udfordringer*

63 Ibid.

Der er dog store forskelle på foreningernes økonomi i forskellige idrætsgrene. Især golfklubber skiller sig voldsomt ud fra det generelle billede med en langt større professionaliseringsgrad og højere indtægter end andre idrætsforeninger.

Udskiller man resultaterne af DGI/DIF's foreningsundersøgelse fra 2004 på idrætsgrene, fremkommer et billede af vidt forskellige foreningstyper og varierende grad af selvfinansiering og afhængighed af offentlig støtte fra idrætsgren til idrætsgren:

Tabel 14. Foreningsindtægter fordelt på hovedorganisationer og idrætsgrene

Organisation	(N)/svar pct.	Gns. Indtægt pr. forening	Heraf egenindtægter	Heraf sponsorer, reklame, bidrag	Heraf offentlige tilskud
DIF/DGI's medlemsforeninger	58 pct.	261.506 kr.	74 pct.	10 pct.	17 pct.
DIF's medlemsforeninger		294.793 kr.	71 pct.	11 pct.	18 pct.
DGI's medlemsforeninger		220.402 kr.	68,1 pct.	12,2 pct.	23,3 pct.

Organisation	(N)/svar pct.	Gns. Indtægt pr. forening	Heraf egenindtægter	Heraf sponsorer, reklame, bidrag	Heraf offentlige tilskud
Amerikansk idræt	35 pct.	84.100 kr.	66 pct.	6 pct.	27 pct.
Atletik	54,5 pct.	280.647 kr.	78 pct.	14 pct.	8 pct.
Automobilsport	70 pct.	107.882 kr.	82 pct.	7 pct.	11 pct.
Badminton	58 pct.	211.733 kr.	70 pct.	8 pct.	22 pct.
Basketball	47,9 pct.	297.017 kr.	59 pct.	22 pct.	20 pct.
Billard	64 pct.	88.696 kr.	71 pct.	8 pct.	20 pct.
Boksning	52 pct.	116.717 kr.	56 pct.	17 pct.	27 pct.
Bordtennis	64 pct.	44.138 kr.	68 pct.	15 pct.	15 pct.
Bowling	70 pct.	117.105 kr.	75 pct.	8 pct.	16 pct.
Brydning	42 pct.	157.280 kr.	62 pct.	11 pct.	14 pct.
Bueskydning	59 pct.	51.722 kr.	65 pct.	3 pct.	32 pct.
Cricket	44 pct.	78.145 kr.	66 pct.	12 pct.	21 pct.
Curling	44 pct.	89.087 kr.	51 pct.	38 pct.	4 pct.
Cykling	61 pct.	71.168 kr.	61 pct.	33 pct.	8 pct.
Dansk Arbejder Idrætsforbund	52 pct.	101.894 kr.	54 pct.	2 pct.	46 pct.
Dart	54 pct.	43.848 kr.	71 pct.	9 pct.	19 pct.
Drageflyvning	31 pct.	28.858 kr.	69 pct.	0 pct.	31 pct.
Faldskærm	46 pct.	240.583 kr.	89 pct.	3 pct.	8 pct.
Fodbold	46,9 pct.	347.677 kr.	62 pct.	15 pct.	22 pct.
Fægtning	48 pct.	80.422 kr.	54 pct.	10 pct.	37 pct.
Gang	63 pct.	14.808 kr.	75 pct.	3 pct.	20 pct.

Organisation	(N)/svar pct.	Gns. Indtægt pr. forening	Heraf egenindtægter	Heraf sponsorer, reklame, bidrag	Heraf offentlige tilskud
Golf	59 pct.	4.659.584 kr.	92 pct.	5 pct.	2 pct.
Gymnastik	52,1 pct.	215.317 kr.	66 pct.	4 pct.	30 pct.
Handicapidræt	63 pct.	407.245 kr.	70 pct.	5 pct.	23 pct.
Hockey og floorball	51 pct.	101.060 kr.	57 pct.	25 pct.	19 pct.
Håndbold	52 pct.	334.265 kr.	58 pct.	23 pct.	18 pct.
Ishockey	36 pct.	2.497.812 kr.	48 pct.	49 pct.	3 pct.
Judo og jiu-jitsu	57 pct.	97.114 kr.	52 pct.	1 pct.	47 pct.
Kano og kajak	68,8 pct.	173.405 kr.	69 pct.	9 pct.	23 pct.
Karate	52 pct.	133.516 kr.	61 pct.	2 pct.	37 pct.
Kegle	76 pct.	49.788 kr.	89 pct.	2 pct.	10 pct.
KFUM	48 pct.	424.828 kr.	45 pct.	40 pct.	15 pct.
Militæridræt	72 pct.	69.827 kr.	95 pct.	4 pct.	0 pct.
Minigolf	75 pct.	116.492 kr.	47 pct.	3 pct.	39 pct.
Motorsport	52 pct.	166.643 kr.	64 pct.	19 pct.	17 pct.
Multisport	53 pct.	66.935 kr.	88 pct.	7 pct.	5 pct.
Orientering	66 pct.	98.066 kr.	82 pct.	5 pct.	10 pct.
Petanque	60,8 pct.	34.023 kr.	71 pct.	4 pct.	25 pct.
Ridesport	53 pct.	447.795 kr.	68 pct.	2 pct.	28 pct.
Roning	74 pct.	224.509 kr.	67 pct.	12 pct.	20 pct.
Rugby	42 pct.	169.381 kr.	59 pct.	25 pct.	16 pct.
Rulleskøjteløb	54 pct.	55.801 kr.	71 pct.	10 pct.	19 pct.
Sejlsport	62 pct.	280.273 kr.	85 pct.	6 pct.	9 pct.
Skisport	49 pct.	77.536 kr.	80 pct.	7 pct.	12 pct.
Skøjteløb	62,5 pct.	385.836 kr.	77 pct.	6 pct.	18 pct.
Skydning	69 pct.	75.291 kr.	76 pct.	5 pct.	19 pct.
Sportsdans	65 pct.	48.147 kr.	79 pct.	2 pct.	19 pct.
Sportsdykning	63 pct.	93.972 kr.	75 pct.	9 pct.	16 pct.
Sportsklatring	59 pct.	158.506 kr.	63 pct.	7 pct.	31 pct.
Squash	44 pct.	243.032 kr.	58 pct.	9 pct.	25 pct.
Styrkeløft	55 pct.	51.940 kr.	73 pct.	7 pct.	20 pct.
Svæveflyvning	72 pct.	413.433 kr.	82 pct.	8 pct.	10 pct.
Svømning	52,3 pct.	252.250 kr.	72 pct.	5 pct.	23 pct.
Taekwondo	59 pct.	115.151 kr.	54 pct.	3 pct.	42 pct.
Tennis	60,4 pct.	252.250 kr.	74 pct.	5 pct.	20 pct.
Vandski	47 pct.	155.005 kr.	71 pct.	16 pct.	14 pct.
Volleyball	54,6 pct.	151.287 kr.	74 pct.	9 pct.	17 pct.
Vægtløftning	61 pct.	250.890 kr.	74 pct.	2 pct.	22 pct.

Kilde: DIF/DGI's foreningsundersøgelse 2004

Tabellen viser klart, at der er væsentlige forskelle på de organisatoriske og økonomiske rammer fra idrætsgren til idrætsgren. Nogle idrætsgrene har en ubetydelig økonomi på foreningsplan og er stærkt afhængige af offentlige subsidier. I andre idrætsgrene har foreningerne i højere grad muligheder for at generere egenindtægter.

ANDRE AKTØRER I NONPROFITSEKTOREN

Foruden de centrale idrætsorganisationer og deres medlemsforeninger spiller frivillige, sociale foreninger og patientforeninger samt aftenskolernes voksenundervisning en betydelig rolle i idrættens nonprofitsektor. Nedenfor gennemgås disse aktørers rolle kort.

FRIVILLIGE, SOCIALE ORGANISATIONER

En række frivillige, sociale organisationer spiller en rolle i forhold til breddeidrætten. Det vil typisk være via frivillige, der for særlige svage grupper arrangerer eller formidler kontakt til forskellige former for idrætsaktivitet. Der ligger en række muligheder i samarbejde mellem idrætsforeningerne og frivillige sociale organisationer. For det første bygger de frivillige sociale organisationer selv på frivillig arbejdskraft. De har dermed også en forståelse for de særlige forudsætninger, som frivillige foreninger bygger på.

For det andet vil de frivillige sociale organisationer i mange tilfælde ligge inde med specialviden og erfaring i forhold til særlige grupper, som kan være vanskelige for idrætsforeningerne at håndtere. Eksempelvis i forhold til medlemmer med en anden baggrund end dansk. Derigennem kan idrætsforeningen erhverve viden og kompetencer.

PATIENTFORENINGER

Flere af de danske patientforeninger har også motion som et vigtigt fokusområde. Det kommer primært til udtryk gennem idrætstilbud, der er målrettet den specifikke patientgruppe, som foreningen repræsenterer. Nogle af de større og mest fremtrædende patientforeninger spiller også en rolle i det brede idrætsbillede gennem kampagner, projekter og helt konkrete idrætstilbud. Som eksempler kan nævnes 'Legepatruljen'⁶⁴ og 'Projekt Gå i Gang'⁶⁵.

Patientforeningernes interesse i idrætten bunder i mange tilfælde i, at idræt og motion ses som vigtige i forebyggelsen af en lang række sygdomme. Der er derfor for mange patientforeningers vedkommende en naturlig interesse i at tilskynde til øget fysisk aktivitet. Ligesom de frivillige sociale foreninger rummer patientforeningerne nogle særlige kompetencer og specialviden i forhold til særlige grupper.

DEN FOLKEOPLYSENDE VOKSENUNDERVISNING (AFTENSKOLER)

De danske aftenskoler udbyder en række bevægelsesfag. Ca. fem procent af alle danskere dyrker en eller anden form for bevægelse.

64 Legepatruljens hjemmeside, se www.legepatruljen.dk

65 Projektets hjemmeside, se www.gaaingang.dk

sesfag i aftenskoleregi⁶⁶. Omkring en 1/3 af alle de kurser, som aftenskolerne tilbyder, er fag inden for motionsområdet, og i 2006 gennemførte oplysningsforbundenes medlemsskoler i alt 494.200 undervisningstimer inden for sundhed og motion. Ud fra et samlet skøn over denne virksomhed kan aftenskolernes samlede idrætsrelaterede omsætning opgøres til mindst 370 mio. kr. ud fra den forudsætning, at de samlede kommunale tilskud til undervisningen udgør maksimalt 1/3 af lønudgifterne i henhold til folkeoplysningslovens regler om deltagerbetaling⁶⁷.

Aftenskolerne kan på mange måder ses som en mellemting mellem de traditionelle idrætsforeninger og den kommercielle idræt. På den ene side minder strukturen en del om idrætsforeningerne med faste hold og ugentlige træningstider. På den anden side har aftenskolerne lighedstræk med den kommercielle idræt med sine professionelle trænere og instruktører og et dynamisk aktivitetsudbud, der relativt hurtigt tilpasser sig strømninger i det omgivende samfund. Denne blanding af individualisme og fællesskab rummer muligheder for at samle nogle af de grupper op, der falder uden for de bredere idrætstilbud.

En meget stor del af aftenskolernes idrætstilbud henvender sig til mere specifikke målgrupper, end det typisk er tilfældet for idrætsforeninger og de kommercielle aktører. Især gruppen af idrætsaktive kvinder over 40 år benytter sig af aftenskolernes tilbud, og en del af aftenskolerne har da også tilbud målrettet netop disse grupper. Syv procent af de voksne danske kvinder dyrker bevægelsesfag i aftenskoleregi⁶⁸.

Aftenskolerne rammer typisk grupper, som ofte vil falde uden for idrætsforeningernes mere traditionelle idrætstilbud med tilbud som, 'Nakke/skuldre-hold for kontorfolk', Yoga og afspænding for gravide', Senior Fitness Balancehold Uden Gangredskaber', 'Efterfødselskurser 3-6 mdr.', 'Bevægelse i vand for alle med BMI over 30' og cykelkurser for indvandrerkvinder. Ud over disse målgruppespecifikke aktiviteter udbyder aftenskolerne også en række mere traditionelle aktiviteter som for eksempel yoga, dans og forskellige former for gymnastik og afspænding.

Det særlige ved aftenskolerne er, at de i vid udstrækning har som mål at uddanne den enkelte til at tage vare på eget liv.

66 Pilgaard Maja (2008): *Danskerne motions- og sportsvaner 2007*

67 Oplyst af Dansk Folkeoplysnings Samråd, maj 2008

68 Pilgaard Maja (2008): *Danskerne motions- og sportsvaner 2007*

“Formålet med den folkeoplysende voksenundervisning er med udgangspunkt i undervisningen at øge den enkeltes almene og faglige indsigt og færdigheder for at styrke evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet⁶⁹.”

Med folkeoplysningsloven har aftenskolerne mulighed for at henvende sig til en befolkningsgruppe, der ofte ikke vil have lyst til eller tradition for at komme i en idrætsforening eller et fitnesscenter. Idrættens kommercialisering

De foregående afsnit har behandlet en række udviklingstræk i retning mod et øget statsligt engagement såvel økonomisk som politisk på idrætsområdet samt en tiltagende professionalisering og målrettethed i forhold til løsning af særlige idrætsrelaterede opgaver. Denne udvikling er kendetegnet ved fremvæksten af en række statslige puljer og (halv)statslige institutioner samt implicite forventninger til idrættens potentiale i forhold til løsning af en række samfundsorienterede udfordringer. Det er denne udvikling, der kan sammenfattes med udtrykket 'det udvidede idrætspolitiske felt'.

IDRÆTTENS TILTAGENDE KOMMERCIALISERING

Endnu en tendens i retning af et 'udvidet idrætspolitiske felt' har dog gjort sig gældende i de seneste to-tre årtier uden for direkte statslig indflydelse, nemlig en tiltagende kommercialisering af hele idrætssektoren og fremvæksten af en række betydelige private aktører på idrætsområdet som supplement til det dominerende foreningsliv. Såvel økonomisk som samfundsmæssigt er idrætssektoren vokset betydeligt i de senere år med væsentlige konsekvenser for de idrætspolitiske strukturer, værdier og magtforhold.

Kommercialiseringen er sket på tre niveauer:

- I dele af eliteidrætten, der i stigende grad har udviklet sig til en egentlig industri med løsnede bånd til foreningsidrætten.
- I dele af breddeidrætten, hvor antallet af kommercielle operatører på eksempelvis fitness- og golfområdet er stærkt stigende.
- På det generelle sportsmarked, hvor salg og markedsføring af sportsudstyr og sportsbeklædning har været i stor vækst.

Disse udviklingstræk beskrives i det følgende.

Historisk set kan eliteidræt med undtagelse af enkelte tidligt kommercielle idrætsgrene som professionel cykelsport og boksning betragtes som en delmængde af den brede foreningsidræt. Topspporten eller eliteidrætten var tidligere ofte blot udtryk for de bedste udøvere i en sportslig 'pyramide', der omfattede såvel bredden som eliten i de enkelte specialforbund. Endnu i dag kan man hyppigt genfinde forestillingen om idrætten som en sammenhængende enhed, hvor bredden med dens store børne- og ungdomsarbejde udgør fødekæden af talenter til eliten, mens eliten omvendt stimulerer bredden til idrætslig udfoldelse.

Allerede ved udarbejdelsen af 'betænkning om breddeidrætten' i 1987 var det dog tydeligt, at denne forestilling ikke er fuldt dækkende for den store mængde af idrætskulturer med forskellige motiver og organisering, som i dag præger idrætsbilledet. Sport er på den ene side defineret ved tilstedeværelsen af en 'tab/vind-kode', som langt fra går igen i alle breddeidrætskulturer. På den anden side er det også inden for sporten vanskeligt at trække en præcis skillelinje mellem bredde- og eliteidræt. Selv inden for den del af idrætten, som i daglig opfattelse betegnes som 'eliteidræt', kan man tale om forskellige kulturer med vidt forskellige interesser, økonomiske forhold og organisatorisk opbygning.

Eliteidrætten har altid genereret stor medie- og tilskuerinteresse, men kommercialiseringen af dele af eliteidrætten har for alvor taget fart i de senere to-tre årtier. Væsentligst for denne kommercialisering har været den sideløbende kommercialisering af tv-markedet, hvor tv-stationer kæmper hårdt om de mest attraktive sportsrettigheder for at sikre sig annonce- og abonnementsindtægter og strategiske markedsfordele i forhold til offentligheden⁷⁰. Den øgede interesse for visse dele af topsporten fra tv-medierne har igen givet sig udtryk i øget interesse for kommercielle investorer og store investeringer i sportslige og facilitetsmæssige forbedringer i klubberne.

Især fodbolden har ført an i denne udvikling i Danmark. Siden Dansk Boldspil Unions vedtagelse om at indføre betalt fodbold i Danmark i 1978 har dansk topfodbold udviklet sig til en egentlig kommerciel branche, hvor hovedparten af klubberne ikke længere er foreninger, men kommercielle selskaber. Andre populære idrætsgrene som håndbold og ishockey har i de senere år fulgt trop, således at dansk topidræt i løbet af de seneste 5-25 år har fået

70 Hedal, Martin (2006): *Sport på dansk tv – en analyse af samspillet mellem sport og dansk tv, 1993-2005*

egentlige professionelle ligaer i fodbold, dame- og herrehåndbold samt ishockey⁷¹.

Klubberne i den bedste danske fodboldrække, superligaen, er kendetegnet ved, at de i stigende grad opererer på forretningsområder uden for den egentlige kerneaktivitet som ejendomsinvesteringer, sportsrelaterede uddannelser, events- og konferencemarkedet og fitness og wellness. Desuden ser man i stigende grad, at klubberne bevæger sig ind i andre sportsgrene, således at der opstår lokale kommercielle sportskonsortier, der driver hovedparten af eliteidrætten i lokalområderne og indgår i strategiske samarbejder om talentudvikling og sponsorarbejder med lokalområdets almindelige idrætsforeninger.

Det er kendetegnende for de professionelle ligaer såvel i Danmark som internationalt, at hovedparten af omsætningen fortsat går til at forfølge de sportslige prioriteringer. Derfor har stort set alle professionelle sportsligaer i Europa et økonomisk mønster, hvor omsætningen stiger i takt med stigende tv-, sponsor- og tilskuerinteresse eller inddragelse af nye forretningsområder. Samtidig har de involverede klubber ofte vanskeligheder med at få overskud på bundlinjen, fordi især lønomkostningerne hele tiden øges i jagten på sportslig succes.

De 12 klubber i superligaen (aktuelt kaldet SAS Ligaen) omsatte i 2007 for i alt 1,9 mia. kr.⁷², hvoraf en stigende del af omsætningen dog relaterer sig til andre forretningsområder end fodbold. Det fremgår af Figur 3 nedenfor, at topfodbolden over de seneste 10-15 år har udviklet sig til en sektor med betydeligt økonomisk volumen. Tilsvarende omsatte klubberne i de to professionelle håndboldligaer (12 dame- og 14 herrehold) i alt for 312 mio. kr. i 2006, mens klubberne i den professionelle ishockeyliga tilsammen omsatte for ca. 90 mio. kr. Endnu en stor dansk sportsvirksomhed, cykelholdet Riis Cycling A/S (aktuelt Team CSC Saxo Bank) omsatte for ca. 100 mio. kr.⁷³.

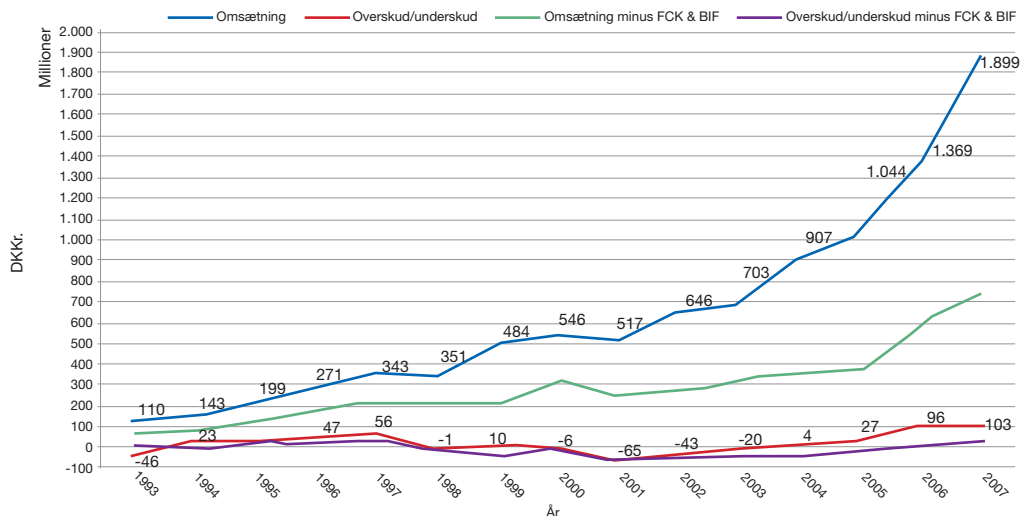
71 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

72 Idrættens Analyseinstituts opgørelse af klubregnskaber, ultimo 2008

73 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

Figur 3. Samlet omsætning og driftsresultat for klubberne i SAS Ligaen i fodbold, 1993-2007

Superligaen total (inkl. transfer-aktiviteter)

Kilde: Idrættens Analyseinstituts opgørelse af klubregnskaber, ultimo 2008

Som det fremgår af tallene, har de professionelle sportsligaer i dansk idræt i varierende grad udviklet sig til egentlige brancher, men på trods af denne udvikling fungerer klubberne fortsat i åbne turneringssystemer, hvor selv den lavest rangerede amatørklub i princippet kan rykke op gennem serierne og ende i den bedste række. Det overordnede ansvar for turneringsvirksomhed, talentarbejde, landsholdsarbejde med mere sorteres dermed fortsat under specialforbundene.

Samtidig har de fleste professionelle sportsklubber fortsat et ganske udpræget element af frivillighed i dele af organisationen i forbindelse med ungdoms- og talentarbejde, kampafvikling og andre praktiske opgaver. Afhængig af professionaliseringsgrad har eksempelvis de danske klubber i herre- og damehåndboldligaerne et meget stort element af frivillig arbejdskraft ved såvel kampafvikling som i den daglige drift⁷⁴.

⁷⁴ Storm, Rasmus K. og Almlund, Ulrik (2006): *Håndboldøkonomi.dk – fra forsamlingshus til forretning*

Tabel 15. Antal frivillige hjælpere i professionelle håndboldklubber i Danmark.

Antal	Op til 5	5-10	10-15	15-20	20-25	25-30	30-35	35-40	Over 40
Procent af klubberne	6,3 %	0 %	0 %	25 %	6,3 %	0 %	18,8 %	0 %	43,8 %

Antal frivillige, der hjælper til ved hjemmekampe

Antal	Op til 5	5-10	10-15	15-20	20-25	25-30	30-35	35-40	Over 40
Procent af klubberne	25 %	18,8 %	6,3 %	12,5 %	0 %	6,3 %	6,3 %	6,3 %	18,8 %

Antal frivillige, i form af årsværk, der hjælper til, 'til daglig'

Kilde: Storm, Rasmus og Almlund, Ulrik (2006): Håndboldøkonomi.dk – fra forsamlingshus til forretning

Trods kommercialiseringen af eliteklubberne i de store idrætsgrene har størsteparten af den professionelle sport således ikke løsrevet sig fra det traditionelle foreningsmæssige bagland. Men der er opstået mere arbejdsmarkedslignende strukturer, hvor eksempelvis topklubberne i fodbold og håndbold har organiseret sig i ligaforeninger (divisionsforeninger), mens spillerne har organiseret sig i fagforeninger (spillerforeninger). Interessevaretagelsen i de pågældende idrætsgrene hører således ikke længere udelukkende under specialforbundene og DIF, men sker i et til tider konfliktfyldt samspil mellem forskellige aktører og interessegrupper inden for de pågældende sportsgrene.

ELITEIDRÆTTENS PÅVIRKNING AF BREDDEIDRÆTTEN

De skærpede økonomiske krav og den kommercielle orientering i den professionelle elitesport påvirker også breddeidrætten. Det er ikke som for få år siden muligt for foreninger med traditionelle amatørstrukturer at begå sig i fodbold- eller håndboldeliten, og også på forbundsplan stiller kommercialiseringen krav om øget professionalisme.

Samtidig sker en udvikling, hvor mange professionelle klubber som følge af differentieringen af deres forretningsmæssige strategier begynder at optræde som aktører også på breddeidrætsområdet, eksempelvis ved etablering af fodbold- eller håndboldcolleges for uddannelsessøgende talenter eller ved indgåelse af formelle talentsamarbejder med omegnsklubber. Mest markant har moderelskabet bag landets største fodboldklub, FC København, bevæget

sig langt ind i breddeidrætten i direkte 'konkurrence' med foreningsidrætten ved at købe og drive landets største kommercielle fitnesskæde, fitness.dk med ca. 120.000 medlemmer⁷⁵. Ligeledes har en lang række af de professionelle topklubber i fodbold og håndbold overtaget driftsrettighederne til idrætsanlæg, hvor foreningsidræt og topsport afvikles parallelt. I stadigt flere tilfælde ser man professionelle fodboldklubber overtage driften af eliteidræt i andre sportsgrene⁷⁶.

Markedsgørelsen af dele af eliteidrætten påvirker ikke kun eliteklubbernes relationer til det traditionelle foreningsbagland, men også relationerne til det offentlige. Selv om kommunalfuldmagten ikke tillader kommuner at yde direkte støtte til kommercielle selskaber, sker en indirekte offentlig støtte i form af kommunale sponsorer, støtte til talentudvikling og events samt ikke mindst en omfattende byggeaktivitet i form af nye eller moderniserede opvisningsanlæg til fodbold og håndbold, der bedre lever op til topidrættens publikumsmæssige og kommercielle krav⁷⁷.

I perioden fra 2000-2007 blev der på de daværende danske superliga- og håndboldligaklubbers hjemmebaner færdiggjort byggearbejder eller nybygninger for 2,12 mia. kr. Medregner man investeringer tilbage til 1995, er det samlede beløb på 2,309 mia. kr. Heraf er 1,512 mia. kr. brugt på fodboldanlæg og 796,8 mio. kr. brugt på arenaer til bl.a. håndbold. I de senere år har der været en tendens til, at en stigende andel af disse investeringer har været privat finansieret, men hovedparten af det store byggeboom sker fortsat for offentlige midler. Kun Parken og Brøndby Stadion er i stor stil ombygget og moderniseret for rent private midler. Alle øvrige steder har der været et helt eller delvist kommunalt engagement i byggeprojekterne.

På undersøgelsestidspunktet i 2007 var der i de adspurgte kommuner yderligere mere eller mindre konkrete planer om investeringer for 1,2 mia. kr. i opvisningsanlæg til fodbold og håndbold.⁷⁸ Dertil kommer planer om store multiarenaer samt yderligere investeringer i opvisningsanlæg i kommuner, der ikke på undersø-

75 Fitness.dk's egen opgørelse, september 2008

76 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red). (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

77 Storm, Rasmus K. og Almlund, Ulrik (2006) *Håndboldøkonomi.dk – fra forsamlingshus til forretning*

78 Toft, Jonna (2007): *Byggeboomet fortsætter*. Tallene opgjort af Idrættens Analyseinstitut på basis af rundspørge blandt kommuner med ligahold i herrefodbold og dame/herrehåndbold

gelsestidspunktet havde et fodbold- eller håndboldhold i den øverste række. Såvel de kommunale som de privatfinansierede byggerier af opvisningsfaciliteter påvirker typisk den kommunale økonomi, fordi de oftest finansieres ved en tretrinsraket af anlægsudgifter til selve anlægget, dernæst kommunale tilsagn om driftstilskud til anlæggene og i tredje led oprettelsen af kommunale eventpuljer, der skal betale facilitetslejen eller yde direkte tilskud til mange af de aktiviteter, der fylder anlæggene⁷⁹.

IDRÆT I MASSEMEDIERNE

Et andet markant træk i den professionelle eliteidræts udvikling er symbiosen mellem tv og eliteidræt. Der er i takt med professionaliseringen af fodbold og håndbold sket en stadigt stigende polarisering i medieinteressen og eksponeringen af disse idrætsgrene på de syv største danske tv-stationer. Fodbold og håndbold tegnede sig i perioden 1993-2005 for 42 procent af eksponeringen af sportstransmissioner og over 56 procent af eksponeringen i forhold til journalistiske indslag, mens 58 procent af seernes tidsforbrug til sportstransmissioner og 57 procent af forbruget af indslag var til fodbold og håndbold.

De to idrætsgrenes mediedominans er endnu mere udbredt i forhold til tv-stationernes rettighedsbetalinger for dansk sport. Danske tv-stationer betaler fra 2009 ifølge allerede indgåede tv-aftaler knapt 400 mio. kr. om året for rettighederne til dansk klub- og landsholdsfodbold og mindst 40 mio. kr. om året for rettighederne til dansk klub- og landsholdshåndbold. Til sammenligning kan alle øvrige danske idrætsgrene forvente under 10 mio. kr. årligt i samlede rettighedsbetalinger fra dansk tv⁸⁰.

I praksis er der således opstået en økonomisk kløft mellem de danske idrætsgrene. Den professionelle fodbold og håndbold samt enkelte andre idrætsgrene som ishockey og professionel cykelsport har på få år udviklet sig til en egentlig del af underholdningsindustrien i tæt symbiose med medierne. Den øvrige del af eliteidrætten fungerer langt hen ad vejen fortsat som en del af den traditionelle idræt med foreningsstrukturer, nonprofit og relativt lave omsætningstal som kendetegn.

Mediernes investeringer i og prioriteringer af de mere underholdningsmæssige aspekter af eliteidrætten bekræftes af en undersøgelse af den indholdsmæssige prioritering af sportsstoffet i fem danske

79 Almlund, Ulrik, Bang, Søren og Brandt, Henrik (2007): *Idrættens største arenaer – fra OL til hverdag*

80 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik, (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

dagblade i 2005⁸¹. Dagspressen prioriterer kun i uhyre beskedent grad de mere samfundsmæssige aspekter af idrætten, men fokuserer på eliteidræt og underholdning.

Sammenfattende kan konkluderes, at dele af eliteidrætten i de seneste årtier har udviklet sig til en egentlig industri, der fortsat har en vis relation til de traditionelle idrætspolitiske strukturer, men som samtidig fungerer som en selvstændig økonomisk sektor med et kommercielt sigte.

Eliteidrættens voksende økonomiske volumen, facilitetsmæssige behov, ekspansion til andre idrætsrelaterede områder med kommercielt potentiale samt dominerende eksponering i medierne betyder, at eliteidrætten og dens primære aktører i visse tilfælde ikke blot fremstår som en populær underholdningsindustri med appel til brede dele af befolkningen, men også som en efterhånden betydende idrætspolitisk aktør. I visse tilfælde har denne nye aktør i det idrætspolitiske felt modstridende interesser med den brede idræt i forhold til organisering og prioritering af de menneskelige og økonomiske ressourcer til idrætsområdet.

Skillelinjen mellem breddeidræt og eliteidræt er dog vanskelig at trække præcist. Den skarpeste skillelinje går i forhold til den del af eliteidrætten, der fungerer på rent forretningsmæssige vilkår med det primære formål at generere profit til investorer og udøvere.

Den del af eliteidrætten, der fungerer på nonprofit-vilkår som en naturlig 'top' i forhold til idrætsforeningernes almindelige konkurrencedeltagelse, vil derimod ofte fungere på samme vilkår som breddeidrætten og bør derfor i princippet medregnes som en blandt flere af de idrætskulturer, der samlet set udgør breddeidrætten.

DEN KOMMERCIELLE BREDDEIDRÆTS VÆKST

Det er nødvendigt at nuancere billedet af den organiserede breddeidræt som et fænomen, der udgøres af foreningsidrætten, aftensko-ler eller skolevæsenet. Akkurat som dele af eliteidrætten har dele af breddeidrætten gennemgået en kraftig kommercialisering inden for de seneste årtier.

En ny form for breddeidræt, der drives på markedsvilkår med egentlig profit for øje – den såkaldte 'købeidræt' eller kommercielle breddeidræt – har i de seneste årtier vundet store markedsandele specielt inden for aktiviteter som fitness/wellness og golf, men også

81 Huset Mandag Morgen (2005): *International Sport Press Survey*

ridesport, dans, bowling samt oplevelsesorienterede centre som vandlande, gocartcentre og aktivitetsparker.

Dansk idræt har historisk set altid været præget af kommercielle aktører som private danseskoler, ridecentre og gymnastikinstitutter. Sådanne private entreprenører har historisk set primært opereret på områder, hvor de traditionelle foreninger ikke tilbyder aktiviteter, eller hvor adgangen til offentlige idrætsfaciliteter er mangelfuld eller fraværende. Ofte har de kommercielle pionerer – eksempelvis inden for fitnessbranchen – været drevet af et voldsomt engagement og en iværksætterlyst, som ofte var så udpræget, at drivkræfterne bag de private centre ikke fandt sig til rette i egentlige foreningsstrukturer. Desuden er det kendetegnende for mange af de private aktører inden for eksempelvis fitness, ridning eller bowling, at det har været nødvendigt at tage personlige økonomiske risici for at etablere de nødvendige faciliteter, fordi der ikke fra offentlig (kommunal) side har været vilje til eller mulighed for at etablere de nødvendige faciliteter.

Som det eksempelvis afdækkes i bogen *'Fra Muskelmasse til Massekultur'*, der beskriver den kommercielle danske fitnessbranches historie, har drivkraften bag mange kommercielle centre således ikke været egentlige profitformål, men ganske enkelt et stort personligt engagement. Det egentlige kommercielle motiv spillede i flere tilfælde en sekundær rolle hos initiativtagerne, men var naturligvis et nødvendigt element i driften af de ofte omkostningskrævende faciliteter.

Private entreprenører på breddeidrætsområdet er således ikke af nyere dato i det danske idrætsbillede, men især inden for de seneste 10-20 år har en egentlig profitorienteret breddeidræt vundet frem, særligt inden for golf og fitness. Da disse idrætsformer samtidig er i voldsom vækst – især blandt voksne danskere – har breddeidræt organiseret med profitmotiver for øje fået en stigende betydning i breddeidrætten inden for de seneste 10-20 år. Således var der ved udgangen af 2008 ifølge Idans opgørelser⁸² 424 kommercielle fitnesscentre med i alt ca. 480.000 medlemmer. Sideløbende med væksten i antallet af kommercielle fitnesscentre sker en vækst i antallet af ikke-kommercielle fitnessfaciliteter, organiseret i foreningsregi eller kommunalt regi eller som selvejende institutioner.

82 Tallet er baseret på Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Overblik over den danske fitness-sektor – en undersøgelse af danske fitness-centre* samt Idrættens Analyseinstituts opfølgende optællinger ultimo 2007 og 2008

Fitnesscentrenes hurtige vækst illustreres af, at 75 procent af fitnesscentrene ifølge *'Overblik over den danske fitness-sektor'* er grundlagt siden 1996. Alene i 2008 var der ifølge Idrættens Analyseinstituts egen optælling en nettotilvækst på 44 kommercielle centre i Danmark. Den kommercielle sektor oplevede en konkursbølge i begyndelsen af 1990'erne, men har især siden årtusindskiftet oplevet kraftig vækst. Branchen har samtidig konsolideret sig med en række deciderede landsdækkende kæder organiseret som aktieselskaber eller private selskaber ejet af kapitalfonde. Ved årsskiftet 2007-2008 havde de fem største kæder, Fitness dk, Fitness World, SATS, Equinox og Motion & Trivsel, således i alt 224.500 medlemmer, svarende til næsten 55 procent af det kommercielle fitnessmarked.

Det andet store kommercielle breddeidrætsmarked, golfen, er organiseret anderledes end fitnesskæderne, idet det sportslige motiv fortsat spiller en stor rolle for udøverne, ligesom hovedparten af golfbanerne har en foreningsorganiseret golfklub som hovedlejer. Golf under Dansk Golf Union er således efter en periode med kraftig medlemstilgang det næststørste specialforbund i DIF med over 160.000 medlemmer og samtidig det største specialforbund for udøvere over 25 år. Men på facilitetssiden sker i golfen akkurat som i fitness en udvikling, hvor profitorienterede investorer overtager en større del af markedet i konkurrence med ikke-kommercielt organiserede baner. Ofte kombineres de store, privatfinansierede golfbaner med oplevelsesorienterede tiltag som wellness, hoteldrift eller salg og drift af ferielejligheder, og der er aktuelt flere eksempler på private golfrelaterede anlægsprojekter med en byggesum over 1 mia. kr. I 2006 fandtes ca. 210 golfbaner i Danmark med blandede ejerforhold, men karakteristisk nok var samtlige 35 planlagte nye golfbaneprojekter i Danmark i 2006 drevet af private investorer⁸³. Denne private investeringsbølge i golfbaner udgør de senere års største samlede investering i anlæg til breddeidræt i Danmark.

En stor del af forklaringen på den kommercielle breddeidræts store vækst i Danmark i de seneste 10-20 år kan begrundes i generelle forhold som stigende velstand i samfundet, men det er samtidig indiskutabelt, at de private sektorer golf og fitness har udviklet tilbud, der matchede brugernes behov og ønsker i forhold til det idrætslige produkt. Bl.a. er den kommercielle købeidræt ofte kendetegnet ved, at traditionelle idrætslige regler og normer brydes. Eksempelvis er der ofte stor tidsmæssig fleksibilitet, mindre fokus

83 Paulsen, Troels (2007): *Golf i Danmark – et overblik*. Af de 210 baner havde 164 baner klubber, som var medlem af DGU.

på sportslige regler og en stor lydhørhed og hurtig reaktionsevne i forhold til nye trends eller behov.

Det er samtidig karakteristisk, at den kommercielle sektor hidtil har spillet en beskedent rolle i den offentlige idrætspolitik. Kommercielle fitnesscentre og golfbaner indgår sjældent i de kommunale idrætspolitikker eller planer på facilitetsområdet. Egentlige partnerskaber med det offentlige om eksempelvis sundhedsopgaver eller sociale opgaver med relation til idræt er oftest mere af sporadisk eller tilfældig karakter, når de opstår, end et resultat af en egentlig politisk strategi.

Samtidig har de kommercielle sektorer – bl.a. på grund af den interne forretningsmæssige konkurrence mellem udbydere – været sene til at organisere sig som egentlige idrætspolitiske aktører. Der er dog tegn på, at dette mønster hastigt ændrer sig. Foreningen af Private Golfbaner⁸⁴ (FPG) opstod i 2001, mens aktører fra fitnessbranchen i 2007 stiftede Dansk Fitness & Helse Organisation (DFHO), der er medlem af erhvervsorganisationen Dansk Erhverv⁸⁵.

Selv om hverken DFHO eller FPG dækker samtlige kommercielle aktører i henholdsvis golf og fitness har de fået stigende gennemslagskraft på den idrætspolitiske scene. Eksempelvis er der siden stiftelsen af DFHO opstået statsanerkendte uddannelser i fitness, ligesom DFHO har fået sæde såvel i Anti Doping Danmark som i Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg på lige fod med de traditionelle idrætsorganisationer. Der er således tegn på, at den kommercielle breddeidræt vil udvikle sig til en idrætspolitisk aktør med en vis tyngde i de kommende år.

Den kommercielle breddeidræts store succes er heller ikke gået spurløst hen over den traditionelle idræt. Hovedorganisationerne og deres medlemsforeninger satser i stigende grad på fleksible tilbud. 'Klippekortsidræt' uden medlemskrav samt øget fokus på komfort og tidsmæssig fleksibilitet i såvel offentlige idrætsfaciliteter som idrætsorganisationers og foreningers palet af tilbud betyder, at den foreningsorganiserede idræt i mange tilfælde i idrætsudøvernes øjne kommer til at ligne den idræt, der udbydes af kommercielle aktører.

Da såvel idrætsorganisationerne som de lokale idrætsforeninger historisk set er i hovedfokus for den offentlige støttestpolitik, betyder

84 Foreningen private Golfbaners hjemmeside, se www.fpg.dk (2008)

85 Dansk Fitness og Helse Organisations hjemmeside, se www.dfho.dk (2008)

dette forhold, at der i stigende grad er risiko for konkurrencerelaterede konflikter, hvor kommercielle operatører føler sig udsat for en unfair konkurrence fra idrætsorganisationer eller foreninger, der modtager offentlig støtte⁸⁶.

DEN DANSKE SPORTSBRANCHE

Sportsbranchen i Danmark har oplevet kraftig vækst, i takt med at idrætsdeltagelsen i foreninger i de senere årtier i høj grad er suppleret med selvorganiserede aktiviteter som jogging og friluftsliv samt naturligvis aktiviteter i kommercielle fitnesscentre og golfklubber⁸⁷. Det er umuligt at udskille sportsbranchens omsætning på de forskellige organisationsformer, men tallene kan give en indikation af de betydelige kommercielle aktiviteter, som befolkningens deltagelse i sport og motion afstedkommer.

Ifølge Danmarks Statistik omsatte danske sportsforretninger i 2006 for 4,083 mia. kr. Danmarks Statistik opgør samtidig antallet af beskæftigede i sportsforretningerne til 2.804 (årsværk) og antallet af forretninger til 717 i 2005. Over for dette står Danmarks Sports-handler Forening, der ved at inddrage en del af den sportsrelaterede detailomsætning uden for sportsforretningerne når et samlet omsætningstal på 4,7 mia. kr. Af denne omsætning ligger 51 procent på beklædning, 28 procent på sko og 21 procent på sportsrekvisitter i bred forstand.

Det er naturligvis umuligt at afgøre, hvor stor en del af de solgte varer der reelt anvendes til idrætslige aktiviteter, men generelt afspejler sportsbranchens omsætningsudvikling en vækst, der overstiger den almindelige økonomiske vækst i samfundet.

Tabel 16. Sportsbranchens omsætningsudvikling siden 1996 i procent

1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
7,3	10,7	8,3	-1,3	-4,3	-1,8	7,5	3,9	6,3	8,2	7,2

Kilde: Normtal 2007, Danmarks Sportshandler Forening

86 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

87 Læs mere om denne udvikling i temaafsnittet om 'Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten'

IDRÆT I INSTITUTIONER OG UDDANNELSER

Idrættens rolle i den statslige og kommunale uddannelsespolitik og i forhold til pasningstilbud på børneområdet har væsentlig betydning for den samlede idrætsdeltagelse i Danmark. Det følgende afsnit giver et overblik over områdets betydning for bl.a. børn og unges møde med idrætten.

Sektoren er meget bred, men kan overordnet set beskrives inden for de nedenstående tre rammer⁸⁸:

- 1) Den offentlige sektor:
 - a. Offentlige pasningstilbud som børnehaver og SFO.
 - b. Det offentlige uddannelsessystem, hvor idræt er obligatorisk fag på grundskoleniveau samt på HF og i gymnasieskolen. Undervisningen har her en bred almindelig hensigt. Herudover indgår idræt og fysisk aktivitet i varierende grad på de øvrige ungdomsuddannelser som valgfag og med forskellige formål. Endelig udbydes en række idrætsrelaterede uddannelser eller linjefag på bl.a. seminarierne, de korte og mellemlange erhvervsøkonomiske uddannelser samt universiteterne.
- 2) Markedet: I takt med kommercialiseringen af breddeidrætten, som er beskrevet ovenfor, har uddannelsestilbud i den private sektor fået stigende betydning. Bl.a. tilbyder en række private aktører fitnessrelaterede uddannelser, ligesom der udbydes private uddannelser inden for eksempelvis golf, dans og gymnastik.
- 3) I civilsamfundet: Den foreningsorganiserede idræt har et stort udbud af forskellige idrætsrelaterede uddannelser af forskellig varighed. Uddannelserne har primært et rent idrætsfagligt indhold, men der tilbydes også bredere, ledelsesorienterede kurser. I den civile sektor kan man ligeledes placere idrætshøjskolerne og andre ikke kompetencegivende idrætsrelaterede uddannelsestilbud.

I det følgende gennemgås idrætten i disse overordnede rammer.

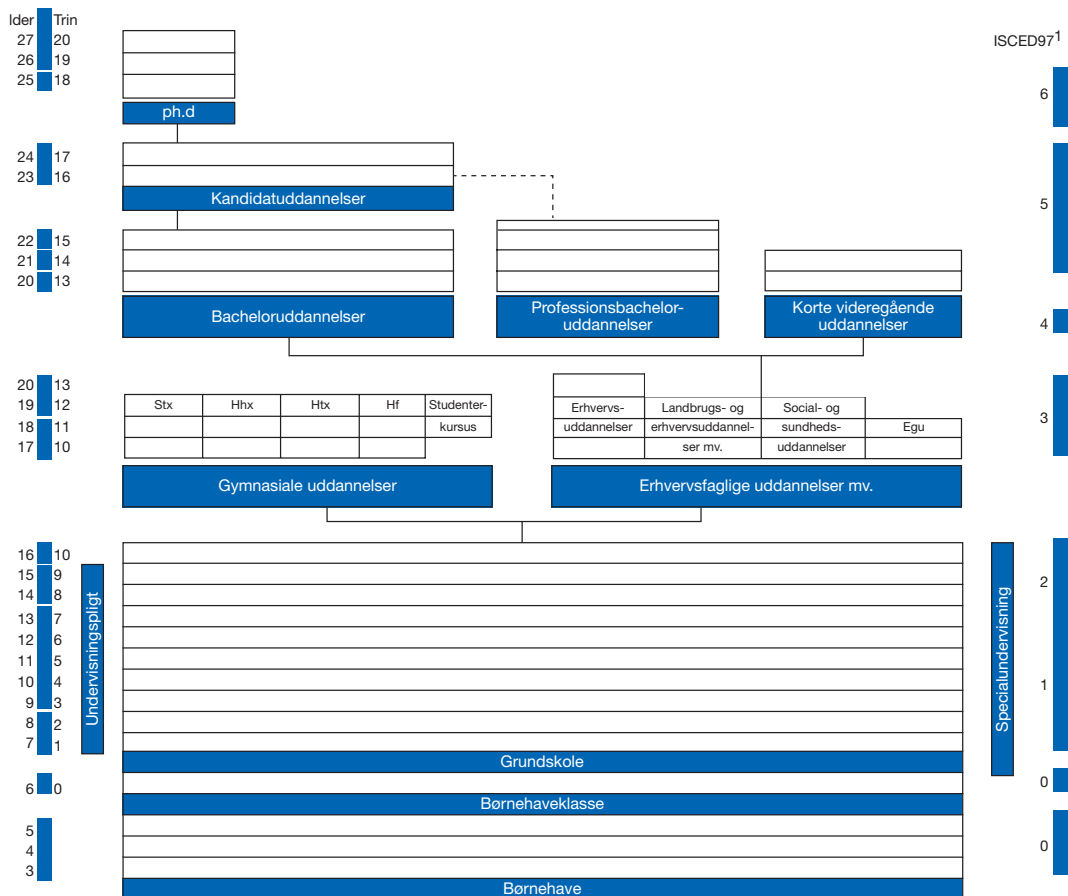
88 Se i øvrigt Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

IDRÆTSUNDERVISNING OG UDDANNELSE I DEN OFFENTLIGE SEKTOR

Den offentlige uddannelsessektor har stor indflydelse på idrætsdeltagelsen, da det er en sektor, hvor hele befolkningens bevægelses- og idrætsvaner kan påvirkes gennem bl.a. grundskolens obligatoriske idrætsundervisning. Der er dog store forskelle på idrættens rolle på de forskellige niveauer inden for uddannelsessystemet.

Uddannelsessystemets opbygning og forskellige niveauer kan illustreres med følgende figur:

Figur 4. Opbygningen af det offentlige uddannelsessystem.

Note 1: International Standard Classification of education.

I det følgende gennemgås de forskellige niveauer i det offentlige uddannelsessystem med det formål at belyse, hvor og hvordan den idrætsrelevante undervisning foregår.

DAGINSTITUTIONER OG SFO

Børnehaver (3-6 år), vuggestuer (0-3 år), kommunal dagpleje (0-2 år) samt integrerede institutioner (0-6 år) udgør de kommunale pædagogiske tilbud til børn i førskolealderen. Derefter overtager fritidshjem (6-9 år) og SFO'er (6-10 år), der hører under folkeskolen, som pasningsramme.

De senere år er der kommet øget fokus på motion og bevægelse på alle niveauer af børnepasningen. I daginstitutioner skal der for hvert enkelt barn udarbejdes en pædagogisk læreplan. Denne beskriver målet for barnets læring inden for en række områder, bl.a. krop og bevægelse. Dette er et væsentligt tiltag for at gøre fysisk aktivitet til en integreret del af børns hverdag. Tendensen kommer også tydelig til udtryk ved fremkomsten af de såkaldte 'idrætsbørnehaver', der bl.a. er udviklet i et samarbejde mellem DIF og Peter Sabroe Seminarieret med det idégrundlag, at idræt, leg og bevægelse skal indgå som en naturlig og fremtrædende del af institutionens hverdag og den pædagogiske praksis.

Også forskellige konstruktioner af 'idræts-SFO'er' er skudt op flere steder i landet. Der findes ikke et samlet overblik over antallet af idrætsbørnehaver og idræts-SFO'er, hvilket bl.a. skyldes store variationer i organiseringen og samarbejdsformerne mellem kommuner, idrætsorganisationer og lokale foreninger, ligesom pædagogernes idrætsuddannelse og institutionernes opfattelse af idræt er varierende.

I oktober 2008 var DIF involveret i 65 idrætsbørnehaver⁸⁹. DIF forventer, at antallet i 2009 stiger til 75. Det vurderes, at der ud over idrætsbørnehaver i DIF-regi yderligere findes 20-40 børnehaver på landsplan med mere eller mindre formelt fokus på idræt. DIF stiller det krav til institutionerne, hvis et samarbejde skal indledes, at de involverede pædagoger skal have en idrætsfaglig videreuddannelse og opkvalificering.

DIF er ydermere formelt involveret i 16 idræts-SFO'er fordelt på 8 kommuner og samarbejder herudover med yderligere 20 tilsvarende fritidsinstitutioner, hvor kommunerne styrer økonomien. DGI er

involveret i 12 idræts-SFO'er⁹⁰. Dertil vurderes, at yderligere 50-75 fritidsordninger har et decideret fokus på idræt med adgang til idrætsfaciliteter, typisk såkaldte SFO II'er⁹¹.

GRUNDSKOLEN

Børnehaveklassen er frivillig for eleverne, men næsten alle forældre vælger, at deres børn skal gå i børnehaveklasse⁹², hvilket i 2007 svarede til 65.728 børn⁹³. Idræt og bevægelse i børnehaveklassen fungerer som oftest som en lege- og motorikbaseret overgang mellem børnehavens frie bevægelsesrammer og skolens mere strukturerede idrætsundervisning med fokus på formel læring.

Skoleidrætten spiller en central rolle for børn og unges idrætsdeltagelse, da undervisningen er obligatorisk fra 1.-9.- klassetrin og valgfri i 10. klasse. Det er i overvejende grad den offentlige folkeskole, som er rammen for børnenes undervisning, selvom frie grundskoler og efterskoler supplerer folkeskolen. Efterskoler er frie kostskoler, der typisk tilbyder undervisning på 8.-10. klassetrin⁹⁴.

I skoleåret 2007-2008 er der 691.017 elever i grundskolen, hvoraf 589.027 elever går i folkeskolen og 91.271 på frie grundskoler⁹⁵.

Generelle udviklingstræk ved skoleidrætten

Idrætsfaget blev indført for drenge i den danske skole i 1814⁹⁶. Gennemgående har faget udviklet sig fra at være et redskab for opdragelse til at være en introduktion til kropskultur, sundhed og almen social udvikling. Begrundelserne for overhovedet at have idræt i skolen har derfor ændret sig.

90 Oplyst af konsulent i DGI Katja Nielsen, oktober 2008

91 Oplyst af konsulent i DIF Søren Gøtzsche, oktober 2008

92 Regeringens Skolestartsudvalg (2006): *En god skolestart. Et samlet læringsforløb for dagtilbud, indskoling og fritidsordning*. Af de omkring halvdelen adfærdsvanskelige eller ressourcekrævende børn, der har behov for et andet tilbud. Den anden halvdel er børn i et alternativt tilbud som f.eks. 'Rudolf Steiner'-børnehaver eller skovbørnehaver – begge typer tilbud vurderes umiddelbart til at have integreret fysisk aktivitet og bevægelse for børnene. Gældende fra skoleåret 2009/10 vil børnehaveklassen indgå som en del af den samlede undervisningspligt.

93 Danmarks Statistik: *Elever i grundskolen 2007/2008*

94 Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler – uddannelsesnøgletal 2007*

95 UNI-C Statistik og Analyse (2008): *Eleval for grundskolen 2007/2008*. Ekskl. elever i efterskoler. Ved opgørelsestidspunktet manglede enkelte indberetninger, primært fra otte frie grundskoler, hvorfor tallene fra *UNI-C Statistik og Analyse* er et kvalificeret estimat.

96 'Anordning for Almueskolevæsenet paa Landet i Danmark' (paragraf 23), og 'Anordning for Almue-Skolevæsenet i Kjøbstæderne i Danmark' (paragraf 30), 'Reglement for Almue- og Borgerskolevæsenet i Kjøbenhavn', (paragraf 16), 29. juli, 1814

Indledningsvis var idrætsfagets indførelse i skolesystemet militært og nationalistisk begrundet, med den hensigt at klargøre unge mænd til militærtjeneste. Opdragelselementet har fra starten været et centralt element i skoleidrætten. Lærebogen 'Haandbogen i Gymnastik' fra 1899 advarede sågar mod en lystbaseret tilgang i undervisningen. Skoleidrættens, dengang gymnastikkens, rolle var "ikke at more, men at opdrage" eleverne⁹⁷.

"I det 20. århundredes første årtier var idrætslærere optaget af idrætsfagets karakterstyrkende effekt. Man forestillede sig, at idræt kunne sætte eleverne i stand til at styre deres drifter og handle disciplineret, klogt og langsigtet i stedet for at give efter for fristelser, der kun ville give en kortsigtet fornøjelse. Lidt senere i århundredet hæftede man især sine forhåbninger til fagets generelle sundhedsmæssige effekter på elevernes kondition og fysik i øvrigt. I dag er mange optaget af en forhåbning om, at idræt er med til at gøre det lettere for eleverne at lære andre fag, også selv om disse fag ikke umiddelbart har noget med idræt eller bevægelse at gøre"⁹⁸.

Siden da er der sket meget pædagogisk og i forhold til fagets indhold⁹⁹. Men der er fra offentlig side fortsat stor vægt på, at idræt i uddannelsessystemet skal være andet end et rekreativt afbræk i børn og unges skoleliv¹⁰⁰.

Ifølge *Fælles Mål for Idræt*¹⁰¹ skal det sikres, at:

"eleverne gennem alsidige idrætslige oplevelser, erfaringer og refleksioner opnår færdigheder og kundskaber, der giver mulighed for kropslig og almen udvikling".

Skoleidræt for begge køn blev introduceret med skoleloven i 1903 til den såkaldte mellemskole og gymnasiet¹⁰², men det blev først et krav, at begge køn skulle have idrætsundervisning i hele skoleforløbet, med skoleloven fra 1937¹⁰³.

97 Jørgensen, Per (1998): *Gymnastik og sport i den danske skole ca. 1900-1960*

98 Laursen, Per Fibæk og Vogensen, Niels (2000): *Sondringer i idrætsfagligheden – blindgyder og udveje*

99 Jørgensen, Per (1998): *Gymnastik og sport i den danske skole ca. 1900-1960*

100 Danmarks Evalueringsinstitut (2004): *Idræt i folkeskolen – et fag i bevægelse*

101 <http://www.faellesmaal.uvm.dk/fag/Idraet/formaal.html>

102 'Lov om højere Almenskoler', 24. april 1903. Mellemskolen bestod af en 4-årig uddannelse i forlængelse af folkeskolen, inden gymnasiet.

103 'Lov om Folkeskolen af 18. Maj 1937' (nr. 160), (paragraf 16-19)

Skoleidrætten er ligeledes blevet udbredt til hele undervisnings-systemet fra folkeskole til gymnasium, dog med den markante undtagelse, at idræt ikke indgår som et obligatorisk fag på tekniske skoler, produktionsskoler og i de erhvervsgymnasiale eller tekniske uddannelser på gymnasieniveau.

Undervisningen er op gennem tiden i stigende grad blevet udført af ensartet uddannede lærere. I dag er der klare retningslinjer for undervisningens mål og indhold samt for læreruddannelsens indhold.

Gymnastikken har spillet en central rolle som idrætsaktivitet i skolesystemet. Først med skolereformen i 1937 mistede gymnastikken i princippet sin særstatus i forhold til andre aktiviteter såsom boldspil, selvom gymnastik fortsat fyldte mest i den samlede årsplan¹⁰⁴. Reelt var det først med 1958-skoleloven, at gymnastikken formelt blev sidestillet med andre aktiviteter. Først i 1970'erne skiftede fagets navn i gymnasieskolen og folkeskolen fra 'legemsøvelser' til 'idræt'¹⁰⁵.

I takt med en øget politisk bekymring for livsstilsrelaterede problematikker forbundet med fysisk inaktivitet i hverdagslivet peger udviklingen mod en tvedtelt tilgang til idræt og bevægelse i institutioner og skoler:

- Dels en fastholdelse og udvikling af den fagligt velovervejede idrætsundervisning med veluddannede lærere, der kan sikre læring og en almen kropslig dannelse, både praktisk og teoretisk
- Dels et sundhedsbetinget fokus på mere fysisk aktivitet i børn og unges hverdag i uddannelsessystemet, hvor fysisk aktivitet tænkes ind i andre fag og sammenhænge i skole- eller institutionshverdagen end selve idrætstimerne.

Der er dog i bekendtgørelsen for idræt i folkeskolen fortsat primært et alment dannende formål med idræt i folkeskolen:

”Formålet med undervisningen i idræt er, at eleverne gennem alsidige idrætslige oplevelser, erfaringer og refleksioner opnår færdigheder og tilegner sig kundskaber, der giver mulighed for kropslig og almen udvikling.

Stk. 2. Eleverne skal have mulighed for at opleve glæde ved og lyst til at udøve idræt og udvikle forudsætninger for at forstå betydning-

104 Jørgensen, Per (1998): *Gymnastik og sport i den danske skole ca. 1900-1960*

105 Peitersen, Birger (2000): *Idræt er mere end sport*

gen af livslang fysisk udfoldelse i samspil med natur, kultur og det samfund, de er en del af. Eleverne skal opnå indsigt i og få erfaringer med vilkår for sundhed og kropskultur.

Stk. 3. Undervisningen skal give eleverne forudsætninger for at tage ansvar for sig selv og indgå i et forpligtende fællesskab¹⁰⁶.”

Idræt er i forhold til timetal det tredjestørste fag i skoleforløbet med et ugentligt timetal på typisk to lektioner. Undervisningsministeriet fastsætter folkeskolens undervisningstimetal gennem *vejledende* undervisningstimetal og minimumstimetal (se Tabel 17). Timetallet fastsættes dog nærmere i kommunerne. I enkelte kommuner som f.eks. Ballerup har der været forsøg med at hæve timetallet til 3-6 lektioner for 0.-3.- klassetrin.

Tabel 17. Undervisningsministeriets vejledende undervisningstimetal (klokketimer) for idræt i skoleåret 2008-2009

Klassetrin	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	Samlet
Timetal	30	60	60	90	90	90	60	60	60	600

Kilde: Undervisningsministeriet

Det blev fra skoleåret 2006-2007 gjort lovpligtigt¹⁰⁷, at elever i folkeskolen skal have en udtalelse i faget idræt to gange årligt på 8. og 9. klassetrin på linje med prøvefagene, hvor der gives karakterer. Ved afslutningen af undervisningen gives en udtalelse, som skal påføres afgangsbrevet.

Der foreligger ingen central opgørelse over antallet af lærere, som underviser i faget idræt i folkeskolen og på de frie grundskoler, men en undersøgelse blandt 360 folkeskoler i 2003-2004 viste, at disse skoler havde 4.277 lærere med skemalagte timer i idræt – cirka 12 lærere pr. skole. Heraf havde 59 procent en linjefagsuddannelse i idræt¹⁰⁸. Antallet af lærere på de undersøgte skoler kan perspektiveres ved, at der på landsplan i skoleåret 2006-2007 var 1.608 folkeskoler samt herudover 504 frie grundskoler og 250 idrætsef-

106 'Bekendtgørelse om formålet med undervisningen i folkeskolens fag og obligatoriske emner med angivelse af centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål', www.retsinformation.dk

107 'Lov nr. 313 af 19. april 2006'. Ændringen af loven for folkeskolen blev vedtaget 30. marts 2006 og betyder styrket evaluering og anvendelse af nationale test som pædagogisk redskab samt obligatoriske prøver. Se www.retsinfo.dk

108 Danmarks Evalueringsinstitut (2004): *Idræt i folkeskolen – et fag i bevægelse*.

terskoler i Danmark¹⁰⁹. 'Dansk Idrætslærerforening' skønner, at der på landets grundskoler i gennemsnit er 2-4 lærere, der underviser i idræt, samlet set omkring 10.000 på landsplan¹¹⁰.

EFTERSKOLER

En væsentlig nyere tendens i forhold til idræt i grundskolen er det stigende antal efterskoler, der gennem deres markedsføring med fokus på idræt og oplevelseselementer som biprodukt til den obligatoriske skolegang søger at gøre sig attraktive for idrætsinteresserede elever på 8.-10. klassetrin.

I 2007 betegnede 38 danske efterskoler sig som egentlige 'idrætsefterskoler' i den forstand, at de selv identificerede sig som sådan¹¹¹. Herudover tilbyder en lang række af landets cirka 260 efterskoler en bred vifte af idrætsrelaterede fag og idrætslinjer ved siden af de almindelige skolefag. Ifølge Efterskoleforeningens søgbare database havde 49 almene efterskoler ultimo 2008 en egentlig idrætslinje, mens betydeligt flere tilbyder andre former for idræts- og bevægelsesfag¹¹².

UNGDOMSUDDANNELSERNE

Efter grundskolen kan eleverne vælge at fortsætte på ungdomsuddannelserne, enten de gymnasiale uddannelser eller de erhvervsrettede uddannelser. Undervisningsministeriets beregninger baseret på uddannelsesadfærden i 2005 viser, at 81 procent af en ungdomsårgang forventes at gennemføre en ungdomsuddannelse¹¹³.

DE GYMNASIALE UDDANNELSER

De gymnasiale uddannelser består af de to almengymnasiale uddannelser, studentereksamen (STX) og højere forberedelseseksamen (HF) samt de erhvervsgymnasiale uddannelser højere; teknisk eksamen (HTX) og højere handelseksamen (HHX). Dertil kommer studentereksamen på 2-årigt studenterkursus.

I 2007 valgte 45 procent af en ungdomsårgang efter grundskolen at påbegynde en almen gymnasial uddannelse (STX og HF), mens 17,8

109 Oplyst af *UNI-C Statistik og Analyse*, august 2007. Fra Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*.

110 Oplyst af formand for 'Dansk Idrætslærerforening', Jytte Bjørnskov Thormann, november 2008

111 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*.

112 www.efterskole.dk

113 Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler – uddannelsesnøgletal 2007*

procent valgte en erhvervsgymnasial uddannelse (HTX og HHX)¹¹⁴. Der var i 2005 i alt 72.684 elever på de almengymnasiale uddannelser og 33.808 elever på de erhvervsgymnasiale uddannelser, samlet set 106.492. Af de erhvervsgymnasiale elever læste 72 procent HHX, mens godt en fjerdedel læste HTX¹¹⁵.

De gymnasiale uddannelser skal forberede de studerende til en videregående uddannelse ved at give dem de nødvendige teoretiske, faglige og almene kvalifikationer. Undervisningen er primært praktisk og fysisk aktiverende men den fysiske aktivitet sættes ind i den almindelige og kulturorienterede ramme, som gymnasiet er. Det ses bl.a. i formålsbeskrivelsen for 'Idræt C' på STX:

"Gennem alsidig idrætsundervisning opnår eleverne grundlæggende idrætslige færdigheder og indsigt i kroppens bevægelsesmuligheder, og de udvikler evnen til at kombinere praktiske erfaringer med teoretisk viden i relation til træning og sundhed. Eleverne opnår viden om betydningen af og forudsætningerne for at være i en god fysisk træningstilstand og opnår en bred forståelse for idrættens bidrag til udvikling af personlig identitet og sociale kompetencer. Eleverne skal gennem alsidig idrætsundervisning opleve glæden ved at bevæge sig, således at de motiveres til fortsat fysisk aktivitet."

Mere konkret ser fordelingen af idrætsrelateret undervisning således ud i de gymnasiale uddannelser:

Figur 5. Idrætsrelateret undervisning i de gymnasiale uddannelser

IDRÆTSRELEVANT UNDERVISNING

STX: 'Idræt C' har i det obligatoriske 3-årige forløb 150 timer i alt. Dertil kan den studerende vælge Idræt B i studieretningsforløbet efter grundforløbet, der afsluttes med en praktisk/mundtlig prøve i faget af 45 minutters varighed pr. eksaminand¹. Det er ikke muligt at vælge idræt på A-niveau.

HF: På HF er Idræt C obligatorisk med samlet set 75 timer. Dertil kan den studerende vælge Idræt B, der afsluttes med en praktisk/mundtlig prøve i faget af 45 minutters varighed pr. eksaminand¹. Det er ikke muligt at vælge idræt på A-niveau.

¹¹⁴ Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler – uddannelsesnøgletal 2007*

¹¹⁵ Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler – uddannelsesnøgletal 2007*

HXX: Undervisning inden for motion, sundhed og bevægelse med mindst 15 timer i et forløb på minimum fire uger på Studieområdet del 1, der samlet set udgøres af 250 timer.

HTX: Undervisning inden for motion, sundhed og bevægelse med mindst 15 timer på Studieområdet del 1, der samlet set udgøres af 270 timer. Endvidere kan den studerende i faget 'Teknikfag A – Proces, levnedsmiddel og sundhed' vælge to fag vedrørende træning, livsstil, kost og sundhed.

Kilde: Bekendtgørelser om de gymnasiale uddannelser på Retsinformation.dk

ERHVERVSFAGLIGE UDDANNELSER

De erhvervsfaglige uddannelser retter sig direkte mod beskæftigelse i bestemte brancher og giver formel erhvervskompetence. I 2007 valgte 29,7 procent efter grundskolen at starte på en erhvervsfaglig uddannelse¹¹⁶, samlet set 129.511 studerende.

De erhvervsfaglige uddannelser består af erhvervsuddannelser (EUD) og Erhvervsgrunduddannelsen (EGU). Erhvervsuddannelserne retter sig mod det merkantile område, det tekniske område, social- og sundhedsområdet samt landbruget.

På erhvervsuddannelserne (EUD) indgår idræt som fag i tre uddannelser: uddannelsen til sikkerhedsvagt, den pædagogiske assistentuddannelse og den nyoprettede uddannelse til fitnessinstruktør. Fitnessinstruktøruddannelsen varer 1 år og 6 måneder og afsluttes med en case-baseret prøve. Uddannelsen retter sig dels mod træningslære, dels administration og service i et fitnesscenter. Uddannelsen sigter mod et job i et fitnesscenter og henvender sig ikke mindst til de omkring 7.000 deltidsmedarbejdere i den danske fitness-sektor, der måtte ønske at gøre karriere i fitnessbranchen. På grund af indkøringsvanskeligheder i forhold til praktikaftaler har kun 23 elever påbegyndt uddannelsen i 2008, men tallet ventes af stige¹¹⁷.

Social- og sundhedsuddannelsen, der består af uddannelsen som social- og sundhedshjælper og social- og sundhedsassistent, har i nogen grad idrætsrelevans, da uddannelsen bl.a. har som særligt kompetencemål, at den studerende kan: ”*vælge en hensigtsmæssig livsstil og ud fra viden om kost og motions betydning for fysisk og*

116 Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler – uddannelsesnøgletal 2007*

117 Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler – uddannelsesnøgletal 2007*

psykisk velvære, og hvordan det kan understøtte et godt arbejdsliv... Og ... medvirke til at igangsætte aktiviteter for andre ud fra aktiviteterets betydning for menneskers sundhed og trivsel i hverdagen samt være opmærksom på betydningen af selv at have et aktivt liv¹¹⁸.”

VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Videregående uddannelser opdeles i forhold til uddannelsens varighed mellem korte-, mellemlange og lange videregående uddannelser på universitetsniveau.

Undervisningsministeriets beregninger baseret på uddannelsesadfærden i 2005 viser, at 44 procent af en ungdomsårgang vil opnå en videregående uddannelse. Det betød 198.930 studerende på de videregående uddannelser i 2006¹¹⁹.

Inden for feltet af formelle fitnessrelaterede uddannelser udbyder Erhvervsakademiet Minerva i Randers desuden en serviceøkonomuddannelse med specialt 'Fitness og Wellness Management', mens Syddansk Universitet har etableret en masteruddannelse i fitness og træning. Endelig har Suhrs Seminarium i København på sin professionsbacheloruddannelse en specialisering inden for ernæring og fysisk aktivitet

PROFESSIONSHØJSKOLER

Helt central for breddeidrætten er uddannelsen af idrætslærere til grundskolen. Professionsbacheloruddannelsen til lærer i folkeskolen udbydes på landets professionshøjskoler, som også udbyder idrætsfag som enkeltfag eller som en diplomuddannelse i idræt som efter-/videreuddannelse under den åbne uddannelse.

Linjefaget i idræt tager 1,5 år at gennemføre¹²⁰. Faget er centreret om, at de studerende ved uddannelsens afslutning skal kunne formidle et alment dannende idrætsbegreb med fokus på læring for eleverne i samspil mellem kultur, krop og didaktik. Optaget til professionsbacheloruddannelsen som folkeskolelærer var i 2008 på 2.645¹²¹. Idræt som linjefag er det næstmest populære linjefag efter dansk blandt de lærerstudierende. 44 procent af afgangsårgangen

118 Oplysninger fra Dansk Erhverv, oktober 2008

119 Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler – uddannelsesnøgletal 2007*

120 Meritlæreruddannelsen på professionshøjskolerne varierer i uddannelsesetid, da de studerende kan tilrettelægge uddannelsen på del- eller halvtid

121 Den Koordinerede tilmelding, se www.uc-dk.dk

fra sommereksamen 2007 på seminarierne havde idræt som linjefag¹²². Alle 18 udbudssteder af læreruddannelsen tilbyder idræt som linjefag. Dertil kommer Den Frie Lærerskole i Ollerup, hvor uddannelsen er målrettet efterskoler, friskoler og højskoler. Desuden uddanner Paul Petersens Idrætsinstitut i København faglærere i idræt på en privat 1-årig, men SU-godkendt uddannelse.

Foruden læreruddannelsen har pædagoguddannelsen forskellige idrætselementer og bevægelsespædagogiske og sundhedsorienterede elementer. Professionsbacheloruddannelsen som pædagog udbydes 34 steder i landet, de fleste steder endvidere som merituddannelse.

Den 1. august 2007 trådte en ny pædagoguddannelseslov med tilhørende bekendtgørelse i kraft. I den hidtidige uddannelse var der obligatoriske bevægelsesfag og sundhedsfag på i alt 15 ECTS-point. I den nye pædagoguddannelse er der et linjefag: sundhed, krop og bevægelse på 30 ECTS-point, der kan vælges som et af tre linjefag. Faget skal, som det hedder i bekendtgørelsen, 'kvalificere til pædagogisk arbejde med kropslig aktivitet: leg, bevægelse, dans og idræt.' Endvidere understreges det bl.a., at faget retter sig mod fremme af den enkeltes kropsbevidsthed, aktivitetsglæde, udfoldelseslyst, ligesom det skal knytte sig til leg, spil, krop og sundhed. Uddannelsens hovedfag, pædagogik, indeholder tillige sundhedsfaglige elementer.

UNIVERSITETERNE

På universitetsniveau udbydes idræt som fag af Københavns Universitet, Aarhus Universitet, Syddansk Universitet samt Aalborg Universitet. Ifølge tallene fra den Koordinerede Tilmelding blev der i 2008 optaget 297 studerende på disse fire uddannelser.

Idrætsuddannelserne på universiteterne har en stor betydning for breddeidrætten. De færdiguddannede finder beskæftigelse mange steder i idrætsfeltet: i kommuner, inden for forskning, idrættens hovedorganisationer, den kommercielle idræt – ofte i stillinger med indflydelse på breddeidrættens udvikling generelt. Dertil kommer de masteruddannelser, diplomuddannelser og videre- og efteruddannelse, som tilbydes til idrætsstuderende med relevant erhvervs erfaring.

Idrætsuddannelserne på universitetsniveau retter sig ydermere mod undervisningsjob i andre led af det offentlige uddannelses-

system, herunder i gymnasieskolen og på seminarier/professionshøjskoler, hvorfor de universitetsuddannedes idrætsfaglige kompetencer så at sige 'flyder ned gennem systemet' og dermed påvirker folkeskolens idrætsundervisning.

ERHVERVSØKONOMISKE UDDANNELSER

Ud over de mellemlange pædagogiske uddannelser og de egentlige idrætsuddannelser på universiteterne er der i takt med de senere års generelt øgede fokus på de kommercielle aspekter af idrætten etableret en række korte og mellemlange videregående uddannelser inden for det erhvervsøkonomiske område. I 2008 findes der eksempelvis 'sportsmanagement'-uddannelser på professionsbachelor-bachelorniveau i Nykøbing Falster, Esbjerg og Slagelse, mens der findes korte uddannelser på CVU- eller akademiøkonominiveau i Svendborg, Aalborg og Randers.

Uddannelserne udbydes både som specialiseringer i sportsmarketing eller sportsmanagement under de korte serviceøkonomuddannelser og som bachelor- eller professionsbacheloruddannelser på professionshøjskoler og universiteter. Men gennemgående bygger de på et erhvervsøkonomisk fundament, som gennem sports- og event-specifikke fag samt et element af praktik målrettes idrætssektoren og en senere ansættelse i f.eks. klubber, organisationer, event- og sponsorbureauer og andre dele af idrætten, hvor der ageres i kommercielle sammenhænge. Samlet findes fem korte og mellemlange videregående uddannelser, hvor sport indgår som en fast og væsentlig del af uddannelsen.

De erhvervsøkonomiske uddannelser er alle nyere uddannelser, der kan ses som et forsøg på at matche den professionalisering, som er sket inden for idrætten i Danmark. Således er det kendetegnede, at de korte erhvervsøkonomiske uddannelser i deres nuværende form er oprettet i 2000, mens de længere uddannelser er kommet til senere.

IDRÆTSUDDANNELSE I DEN PRIVATE SEKTOR

I en række idrætsgrene findes professionsmålrettede uddannelser uden for den organiserede idræts traditionelle uddannelsessystemer, der enten kan ligge i offentligt regi og være SU-berettigede eller bliver udbudt af kommercielle aktører. Generelt gælder for disse idrætsgrene, at de ofte har et kraftigt kommercielt islæt og derudover fordrer specialiseret faguddannet personale.

Feltet er meget bredt, men omfatter bl.a. uddannelser til greenkeepere og instruktører inden for golfsporten, berider- og jockeyuddannelser inden for ridesporten, kurser og uddannelser inden for dansesporten samt instruktøruddannelser inden for fitnessområdet, ofte i regi af de store fitnesskæder.

IDRÆTSUDDANNELSE I CIVILSAMFUNDET

Idrættens historiske placering som en del af civilsamfundet med et relativt lavt element af statslig involvering har i høj grad sat sit præg på organiseringen af idrætsrelaterede uddannelser. Idrætsorganisationerne, DIF, DGI og DFIF med underafdelinger, er i sig selv væsentlige udbydere af kortere idrætsrelaterede uddannelser. Samtidig har idrætshøjskolerne historisk indtaget en vigtig plads i uddannelsen af instruktører til den frivillige idræt. Disse tilbud behandles i det følgende.

IDRÆTSORGANISATIONERNES KURSUSVIRKSOMHED

En af de væsentlige styrker ved den danske breddeidrætsmodel i forhold til at udvikle nye tiltag på breddeidrætsområdet er den frivillige sektors evne til at tilpasse sig foreningernes behov. Selv om markedet for breddeidræt i stigende grad præges af kommercielle aktører, har det historisk vist sig, at hvis den frivillige sektor tager en tendens til sig og 'kommer op i omdrejninger' – eksempelvis omkring fitness, stavgang el. lign. – er 'maskineriet' ganske effektivt, idet hovedorganisationerne, DGI, DFIF og DIF (specialforbund), udvikler billige og tilgængelige uddannelses tilbud, ligesom hovedorganisationerne har økonomiske ressourcer til at hjælpe nye aktivitetsområder på fode med etableringsstøtte og rådgivning.

Fokus på kursus- og udviklingsvirksomhed i de tre centrale hovedorganisationer er en af hovedårsagerne til, at den frivillige, foreningsbaserede idræt i Danmark fortsat spiller en afgørende rolle for udbuddet af idrætstilbud til den danske befolkning.

Målt på antallet af deltagere og udbudte kurser er den organiserede idræts uddannelsessystemer en meget betydelig aktør inden for idrættens uddannelsesfelt. Det primære fokus under de landsdækkende idrætsorganisationer ligger på at uddanne ledere, trænere, instruktører og officials på alle niveauer inden for den organiserede idræt. Med forbehold for visse usikkerheder indikerer tallene, at den organiserede idræt under de tre landsdækkende idrætsorganisationer i 2005 havde bruttoudgifter på cirka 66 mio. kr. inden for

kursus- og uddannelsesområdet¹²³. Dertil kommer organisationernes udgifter til konsulentlønninger og administrative støttefunktioner, som ikke indgår i dette tal for DGI og DIF's vedkommende. I runde tal kan 75.000-80.000 kursusdeltagere anslås at komme gennem systemet hvert år¹²⁴.

Både DIF med sine specialforbund og DGI med sine landsdelsforeninger tilbyder en meget bred vifte af uddannelser, dog med den tendens, at DIF-systemet som ramme for specialforbundene, der indgår i det internationale sportssystem, tilbyder en højere og mere formel idrætslig specialisering inden for en række idrætsgrene, mens DGI har sin absolutte tyngde inden for den bredere idræt og foreningslivet. Dansk Firmaidrætsforbunds uddannelsesstilbud har mange ligheder med dem, man finder i DIF og DGI, men DFIF er en mindre aktør på uddannelsesområdet.

GYMNASTIK- OG IDRÆTSHØJSKOLER

Historisk set har de danske idræts højskoler¹²⁵ en markant og velafgrænset placering i uddannelsesfeltet inden for idrætten. Idræts højskolerne er relativt gamle institutioner i idrættens uddannelsesfelt og har både fungeret som væksthuse for nye ideer og beskyttere af etablerede traditioner inden for idrætten – begge dele understøttet af den særlige pædagogiske og sociale ramme, som en højskole er¹²⁶.

Idræts højskoler har fortsat en stor betydning for idrætsinteresserede, der ønsker at udbygge deres interesse med et idrætsfagligt grundlag. Selv om højskolernes elever udgør en begrænset del af det samlede antal idrætsaktive danskere, har de stor indflydelse på idrættens idrætsfaglige niveau blandt idrættens ledere og trænere.

Landets 11 idræts højskoler får som frie kostskoler en betragtelig offentlig støtte, men opererer samtidig på et uddannelsesmarked, hvor det ikke er et formelt kompetencegivende uddannelsesforløb,

123 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

124 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

125 Som med idræts efterskoler medregnes højskoler, der selv definerer sig som idræts højskoler ved at lade idræt eller sport indgå i skolens navn og som sådan gøre idrætten til den bærende aktivitet. Bemærk i den forbindelse, at mange almindelige højskoler også tilbyder idrætsaktiviteter, ligesom alle idræts højskolerne har en vifte af ikke-idrætslige fag.

126 For en mere indgående diskussion af højskolernes særlige kendetegn kan henvises til 'Unge, krop og identitet' af daværende højskoleforstander Michael Andersen, Undervisningsministeriets tidsskrift Uddannelse, nr. 6, juni 2000

men derimod kursisternes personlige udvikling og almene dannelse, der står i centrum. Idrætshøjskoler tilhører en gruppe selvejende institutioner, som kan benævnes de frie, alternative institutioners gruppe. Idrætshøjskolerne er typisk organiseret som nonprofitorganisationer, og de placeres derfor i denne gennemgang under civilsamfundets uddannelsesinstitutioner.

Højskolerne slår både på oplevelsesaspektet og elevernes muligheder for at forberede sig på senere studier i deres profilering. Desuden tilbyder alle idrætshøjskolerne leder- og instruktøruddannelser, der anerkendes af eller indgår i DIF og DGI's uddannelsessystemer¹²⁷, ligesom skolerne i varierende grad tilbyder en række anerkendte uddannelser på kanten af eller uden for den frivillige idræts regi.

Højskolerne har fået bedre muligheder for at tilbyde formelt kompetencegivende uddannelsesforløb i samarbejde med andre uddannelsesinstitutioner. I hvilken grad det vil ændre på højskolernes profil og selvforståelse, er stadig et åbent spørgsmål, men flere højskoler udbyder og markedsfører allerede i dag kurser og lange forløb, der kan bruges som forberedelse til en formelt kompetencegivende uddannelse¹²⁸.

Idrætshøjskolerne har en ikke ubetydelig omsætning og placering blandt de danske folkehøjskoler¹²⁹. De 11 idrætshøjskoler havde i 2006 en samlet omsætning på cirka 220 millioner kr. Af dette beløb udgøres ca. 45 procent af statstilskud, mens den øvrige del er elevbetalinger og andre indtægter fra eksempelvis udlejning eller konferenceaktiviteter. Skolernes samlede antal årsværk var 266, mens antallet af årselever i 2006 udgjorde 1070¹³⁰.

127 Der blev i slutningen af halvfemserne årligt uddannet 1.600-1.800 trænere, instruktører og ledere på idrætshøjskolerne ifølge artiklen 'Unge, krop og identitet' af Michael Andersen, Undervisningsministeriets tidsskrift Uddannelse, nr. 6, juni 2000

128 Flere folkehøjskoler, herunder Gymnastik- og Idrætshøjskolen ved Viborg, har allerede afprøvet samarbejdsrelationer med formelle uddannelser. I Viborg har højskolen siden 2002 bidraget med undervisning på CVU Midt-Vest/Viborg-Seminariets friluftvejlederuddannelse. Se bl.a. også notatet af Anders Halling fra august 2003: 'Samarbejde mellem højskoler og formelle uddannelser' på www.ffd.dk.

129 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*. Samlet set viste Undervisningsministeriets sektorregnskab for alle folkehøjskoler ordinære indtægter på i alt 1.009 mio. kroner fordelt på 76 skoler i 2005 (bl.a. Oure Højskole var af tekniske årsager ikke medtaget i sektorregnskab). Idrætshøjskolernes omsætning udgjorde godt en femtedel heraf. Kilderne til regnskabsoplysninger er Undervisningsministeriets regnskabsportal og skolerne indsendte regnskaber.

130 Ibid.

SPORTSCOLLEGER

Den generelle professionalisering og kommercialisering af idrætten i Danmark har i de senere år medført, at der er opstået et uddannelsesmæssigt supplement til idrættshøjskolerne i form af de såkaldte sportscolleger. Sportscolleger er ikke egentlige selvstændige uddannelser. De bygger på etablerede uddannelser, men fungerer som overbygninger på disse uddannelser, idet de typisk i samarbejde med professionelle sportsklubber eller andre lokale idrætsinstitutioner tilbyder bofunktioner og særlige, ofte eliteidrætsrelaterede tilbud til eleverne.

Sportscollegeområdet er således mere diffust end efterskole- og idrættshøjskoleområdet. Enkelte steder findes sportscolleger med veludviklede strukturer, mens begrebet andre steder primært skaber en kobling mellem en lokal sportsforening og en uddannelsesudbyder. Et fælles karaktertræk ved alle sportscolleger er dog, at de udbyder ungdomsuddannelser eller videregående uddannelser, som er SU-berettigede og overstiger folkeskoleniveau, i kombination med at eleven/den studerende dyrker en bestemt idrætsgren. Desuden er der på dem alle en grad af brugerbetaling. Med anvendelse af denne minimumsdefinition findes der i øjeblikket en snes sportscolleger i Danmark¹³¹.

UDVIKLINGSTENDENSER OG IDRÆTSPOLITISKE DAGSORDNER

En række af de overordnede udviklingstendenser og politiske diskussioner om breddeidrætten i Danmark går igen i mange andre lande. Det er dog ofte vanskeligt at sammenligne konkrete initiativer på lokalt niveau i forskellige lande. Der er meget store variationer i graden af statslig styring, idrætsbevægelsens struktur, kulturelle udgangspunkt og tradition for frivillighed samt i modellerne for den offentlige støtte til idrætten, men på trods af disse strukturelle forskelle er der mange fællestræk ved breddeidrættens brændpunkter. Ser man på befolkningens idrætsdeltagelse i europæisk sammenhæng, er der store forskelle i organiseringen fra land til land. Især i Sydeuropa, Grækenland, Italien, Portugal, organiserer mange af de idrætsaktive sig i private fitnesscentre (27-34 procent), og foreningsidræt er ikke særlig udbredt¹³². I andre lande som Polen, Malta og Slovenien dyrker de største andele (60 – 70 procent) motion uden

131 Ibid. Enkelte kalder sig ikke colleger, som Hessel Gods Fodboldskole og FC Midtjylland fodboldakademi, hvorfor kriterierne for betegnelsen kan diskuteres.

132 Bottenburg, Maarten van, Rijnen, Bas og Sterkenburg, Jacco (2005): *Sports Participation in the European Union: Trends and differences* og EU-Kommissionen (2004): *Eurobarometer – The citizen of the European Union and Sport*

for organiserede sammenhænge. I Skandinavien fylder forening-sidrætten væsentligt *mere*, og den selvorganiserede idræt *mindre* end i Europa generelt. For idrætsdeltagelsen specifikt er borgerne i Skandinavien markant mere aktive end i Sydeuropa.

Det følgende afsnit sætter fokus på de internationale dagsordener i breddeidrætten. Afsnittet omhandler især de europæiske tendenser, da de har størst relevans for den danske sammenhæng.

Ser man på udviklingen de seneste år, træder flere større tendenser frem:

- Sundhedspolitik har fået en central betydning i tilgangen til breddeidrætten.
- Socialpolitik spiller fortsat en væsentlig rolle i breddeidrætten.
- Der er overalt ønsker om og behov for en tværsektoriel tilgang til breddeidrætten.
- Dele af idrætten kommerialiseres og professionaliseres med stor hast.
- Breddeidrættens finansiering – ikke mindst via spillemidler – er under pres.
- Den mere traditionelle idræt og sport har rekrutterings- og fastholdelsesproblemer.

Disse overordnede tendenser behandles kort i de følgende afsnit.

SUNDHEDSPOLITIK HAR FÅET EN CENTRAL BETYDNING

Fra politisk hold er der et betydeligt fokus på den positive rolle, idrætten kan spille, når der skal tages fat på de livsstilsrelaterede sundhedsproblematikker, som ikke mindst de vestlige lande oplever. Udfordringerne med befolkningens stillesiddende livsstil er en global dagsorden, der eksempelvis giver meget store sundhedspolitiske udfordringer i lande som USA, Kina og Indien¹³³. I EU-sammenhæng vurderes det, at 40-60 procent af borgerne i EU lever et fysisk inaktivt liv¹³⁴.

Men sundhedspolitikken kan være et vanskeligt felt at bevæge sig i for idrætten, da der i meget begrænset omfang findes evidensbaseret viden om idrættens reelle indflydelse på befolkningens sundhedstilstand – en problemstilling, som afspejles tydeligt i f.eks. den svenske idrætsudredning fra 2008, hvor en vurdering af den

133 WHO (2008): *Global strategy on Diet, Physical Activity and Health*

134 EU-Kommissionen (2008) *EU Physical Activity Guidelines – recommended Policy Actions in Support of Health-Enhancing Physical Activity*

sundhedsmæssige betydning af statens økonomiske støtte til idrætten nærmest er fraværende i et ellers omfangsrigt arbejde¹³⁵.

I en lang række EU-lande som eksempelvis England og Tyskland har idrætten, herunder også idrættens status og rolle i uddannelsessystemet, fået centrale roller i sundhedsrettede initiativer.

Nogle eksempler nævnes nedenfor:

I England tager den kommercielle fitnessbranche del i landets igangværende forsøg på at dæmme op for livsstilsrelaterede sundhedsproblemer. Det udmønter sig bl.a. i lokale initiativer som kampagnen 'Sweat in the City'¹³⁶ for 16-24-årige kvinder i London, hvor fitnesscentre bl.a. donerer fri facilitetstid med udsigt til nye medlemmer og en bedre udnyttelse af faciliteterne på tidspunkter af dagen, hvor fitnesskunder med arbejde ikke kommer i centrene.

Et andet eksempel på sundhedsmotiverede initiativer er det landsdækkende '5 Hour Offer', der har som målsætning at give 5-19-årige børn og unge fem timers idræt og bevægelse om ugen - dels to timers undervisning i uddannelsessystemet, dels tre timers idræt og motion i fritiden.

Tyskland har siden 1994 udviklet og udbygget et foreningsbaseret, certificeret sundhedsprogram kaldet 'Pluspunkt Gesundheit' gennem Deutscher Turner Bund (DTB)¹³⁷. Programmet involverer 20.400 idrætsforeninger og 4000-5000 uddannede instruktører, og en del af finansieringen sker ved, at sygekasserne betaler 80 procent af deres medlemmers kontingenter. Ordningen har betydet en professionalisering af idrætsforeningerne, da der stilles krav til instruktørernes uddannelse og kvalitetssikring af idrætstilbuddene. Omvendt ser idrætsforeninger ordningen som mulighed for anerkendelse, og instruktørerne modtager betaling på 8-20 euro per lektion.

ØNSKE OM TVÆRSEKTORIEL TILGANG TIL IDRÆTSPOLITIKKEN

Der er generelt stort fokus på at løse idrættens og samfundets problemer i et samspil mellem både den offentlige, den civile og den kommercielle sektor.

Ønsket er ikke mindst ansporet af nye udfordringer, der kræver koordinering og mere samlede indsatser samt en breddeidræt, hvor

135 Peterson, Tomas (2008): *Föreningsfostran och tävlingsfostran – en utvärdering af statens stöd till idrotten*

136 www.sweatinthecity.co.uk

137 www.dtb-online.de

antallet af idrætsudbydere, interessenter og idrætspolitiske aktører er blevet større med nye muligheder for samarbejde på tværs af breddeidrættens sektorer.

Ønsket om en bedre koordinering på tværs af sektorerne afspejler sig i mange års bestræbelser på at give EU en formel kompetence på idrætsområdet. Såfremt Lissabon-traktaten træder i kraft, vil EU i fremtiden kunne afsætte penge på budgettet til egentlige idrætsrelaterede programmer og koordinere og iværksætte fælles-europæiske initiativer på idrætsområdet. Dermed vil EU's muligheder for at agere på idrætsområdet gå ind i en ny fase¹³⁸.

Europa-Kommissionen er allerede i dag indirekte i berøring med idrætten på en lang række politikområder som arbejdsmarked, konkurrence, uddannelse, sundhed med mere. Dette var baggrunden for, at Europa-Kommissionen efter en omfattende høringsproces i den internationale idrætsverden tog initiativ til at udarbejde en såkaldt 'Hvidbog om idræt', der udkom den 11. juli 2007. Hvidbogen var Kommissionens første overordnede behandling af og opstilling af strategiske mål for idrætsrelaterede spørgsmål, og materialet sammenfatter på baggrund af høringsprocessen de udfordringer, som idrættens aktører finder væsentligst på europæisk plan.

Hvidbogen adresserer igennem henholdsvis en samfundsmæssig, økonomisk og organisatorisk dimension en række nøgletemaer i idrætten, som også står højt på dagsordenen i den danske idrætsdebat, bl.a.:

- Idrættens rolle for befolkningens sundhedstilstand, hvor hvidbogen fremhæver behovet for, at medlemsstaterne øger det tværministerielle samarbejde og opfordrer idrættens organisationer til at have fokus på sundhedsorienterede idrætsaktiviteter, ikke mindst for unge.
- Den fremtidige finansiering af og offentlig økonomisk støtte til idrætten, herunder behovet for at overveje, om spillemarkedet er et stabilt finansieringsgrundlag. Også idrættens generelle professionalisering, mediernes rolle, sponsorer, transfermarkedet, korrupsion og en række andre økonomiske aspekter adresseres.
- Fremvæksten af kommercielle idrætsaktører, en ændret frivillighedskultur og idrætsaktives øgede orientering mod individu-

138 For en beskrivelse af udviklingen i EU's relationer til idrætten, se: Groll, Michael, Gütte, Matthias. og Mittag, Jürgen. (2008): *Political aspects of sport in the European Union*

elle idrætsgrene, hvilket skaber udfordringer for den frivilligt baserede idræt og den traditionelle organisering.

- Uddannelse i idrætten, både den formelle i uddannelsessystemet og idrættens organisationer og de uformelle kompetencer, som udøverne udvikler.
- Idrættens potentiale som 'social brobygger' i relation til social inklusion, integration, et aktivt medborgerskab og borgernes lige muligheder.
- Mangel på viden og sammenlignelige data om forskellige aspekter af idrætten i Europa.

Hvidbogens konklusioner søges udmøntet i en medfølgende handlingsplan, '*Pierre de Coubertin*'¹³⁹, som består af 53 konkrete forslag, hvoraf ca. 26 ultimo 2008 var under implementering. Et af de konkrete initiativer er udarbejdelsen af det tværfaglige dokument '*EU Physical Activity Guidelines*'¹⁴⁰, der er et klart signal om et behov for stærkere tværsektorielt samarbejde i forsøget på at bekæmpe udfordringerne med europæernes stillesiddende livsstil. Retningslinjerne henvender sig til medlemslandenes politiske beslutningstagere med råd om og inspiration til de nationale politikker for fysisk aktivitet, herunder idrætsområdet, fordelt på seks sektorer: sport, sundhed, uddannelse, transport/infrastruktur, arbejdsmiljø/erhvervslivet og ældreområdet.

EUROPARÅDET

Det europæiske idrætssamarbejde har historisk været forankret i Europarådet. Europas sportsministre vedtog i 1992 et *europæisk sportscharter*, som blev revideret i 2001¹⁴¹. Chartret indeholder rammerne for sportspolitik, som alle lande i Europa har tiltrådt. Europas lande har i tilknytning til chartret formuleret en tillægsartikel om etik i sport. Det europæiske sportssamarbejde er på den måde mere formelt forankret i Europarådet end i EU, og samtidig er det et forum med mange medlemslande. Det er dog reelt kun på antidopingområdet, at Europarådet spiller en vigtig rolle. For eksempel er dopingbekæmpelsen forankret i Europarådet gennem Antidopingkonventionen fra 1989.

139 Europa-Kommissionen (2007): *Action plan 'Pierre de Coubertin'*

140 Europa-Kommissionen (2008) *EU Physical Activity Guidelines – recommended Policy Actions in Support of Health-Enhancing Physical Activity*

141 Europarådet (2001): *Recommendation Nr. R (92) 13 REV*

SOCIALPOLITIK ER FORTSAT EN VIGTIG DAGSORDEN FOR IDRÆTTE

Traditionelt betragtes idrætten som et kulturfænomen og en aktivitet for borgerne, der kan medvirke til at 'bringe mennesker tættere sammen' via kulturudveksling, aktivitetsfællesskaber og dialog. Det gælder fortsat. Idrætten tilskrives en positiv rolle for f.eks. social integration af udsatte borgerne eller som en brobygger mellem forskellige etniske grupper – også på tværs af landegrænser som et diplomatisk redskab. Idrætten søges inddraget som en af strengene at spille på i forsøget på at imødegå landenes sociale udfordringer – eksempelvis på grund af øget indvandring i en globaliseret verden, interne spændinger mellem borgergrupper, arbejdsløshed eller andre udfordringer med et socialt element.

En lang række initiativer i forskellige lande vidner om, at socialpolitiske målsætninger fortsat er en central dagsorden i den internationale breddeidræt.

Blot ét eksempel er det tyske 'Integration Durch Sport'-program¹⁴² under Deutscher Olympischer Sportbund (DOSB) og de omkring 90.000 tilknyttede idrætsforeninger, der siden 2002 aktivt har anvendt idrætten som redskab til integration. Programmet, der modtager økonomisk støtte fra det tyske indenrigsministerium, har udmøntet sig i en lang række konkrete integrationsprojekter gennem de omkring 500 såkaldte støttepunktsforeninger under DOSB's 16 regionale forbund. Programmet er i den afsluttende evalueringsfase ved Universität Potsdam, men et af de karakteristiske træk ved programmet sammenlignet med andre europæiske lande, herunder Danmark, er den langsigtede, landsdækkende idræts- og integrationspolitiske strategi. Programmet er således en nyorientering af tiltaget 'Sport für alle', der allerede blev iværksat i 1989. Hovedtrækkene fra det oprindelige program er blevet videreført, men bl.a. målgruppen er blevet bredere.

IDRÆTTENS KOMMERCIALISERING OG PROFESSIONALISERING

Idræt har i de senere årtier gennemgået en meget hastig kommerialisering, hvor den professionelle del af sportsverdenen har udviklet sig til en egentlig global industri, der fungerer i tæt symbiose med medieinteresser og underholdningsindustrien generelt.

Udviklingen forandrer også betingelserne for den internationale breddeidræt, hvilket kommer til udtryk på flere planer:

142 www.integration-durch-sport.de

Dels præger udviklingen mediernes fokus og ressourceforbrug, hvor der er en stadig stigende økonomi involveret i idræt, dels er idrætten et betydeligt marked for producenter og forhandlere af idrætsrelaterede livsstilsprodukter rettet mod såvel deltagere som tilskuere til idræt, f.eks. tøj, magasiner, kosttilskud og en lang række andre produkter.

Priserne på sponsorater og medierettigheder til de store internationale sportsbegivenheder har været i voldsomt vækst i takt med kommercielt tv's fremmarch i de senere årtier, og samtidig har idrættens oplevelsesøkonomiske dimension fået stigende appel til den offentlige sektor, der ligeledes investerer massive millionbeløb i infrastruktur til eliteidræt og faciliteter til topsport¹⁴³.

Ser man på idrættens mest markante begivenhed i international sammenhæng, OL, er IOC's omsætning fra sponsorprogrammet TOP steget fra 96 mio. dollars i 1985-1988 (Calgary og Seoul) til 866 mio. dollars i 2005-2008 (Torino og Beijing)¹⁴⁴. IOC's tv-indtægter er tilsvarende steget voldsomt, og IOC forventer tv-indtægter fra vinter-OL i 2010 og sommer-OL i 2012 på 3,3 mia. dollars. I dag kæmper de enkelte idrætsgrene, forbund og organisationerne samt landene indbyrdes indædt om eksponering i medierne, sponsorindtægter, events, etc. Der sker samtidig en massiv polarisering mellem økonomisk stærke og populære idrætsgrene som professionel fodbold og den bagvedliggende organisering og mindre markante idrætsgrene.

Som tilfældet er i dansk sammenhæng, trækker eliteidrætten som oftest langt mere fokus, sponsorinteresse, tv-dækning, etc., hvilket kan påvirke myndighedernes økonomiske støtte til og interesse for breddeidrætssamarbejde¹⁴⁵. Idrættens kommercialisering hænger også sammen med ændrede idrætsmønstre, der har medført en vækst i antallet af kommercielle idrætsudbydere og mere selvorganiseret idrætsdeltagelse. En tendens, der også ses i Danmark¹⁴⁶. Udviklingen har indvirkning på den frivilligt baserede foreningsidræt, som i langt overvejende grad er fundamentet under den nord-europæiske, især nordiske, breddeidræt, da det skaber et øget behov for en organisatorisk og ledelsesmæssig tilpasning og udvikling for at modsvare kommercialiseringen og professionaliseringen.

143 Trangbæk, Else og Mølholm, Morten (2005): *Som ringe i vand*

144 IOC (2008): *Olympic Marketing Fact File – 2008 edition*

145 ISCA (2008): *Sport political statement from the ISCA general assembly 2008*

146 Se i øvrigt kapitlet 'Aktører i breddeidrætten', afsnit 'Den kommercielle breddeidræt', og kapitlet 'Livsfaser og idrættsvaner i breddeidrætten'

I Sydeuropa, hvor idrætten i langt højere grad er kommercielt organiseret, er denne udfordring dog ikke af samme betydning.

Specielt i de vesteuropæiske lande fører udviklingen også til overvejelser om, hvordan staterne bedst understøtter befolkningens idrætsdeltagelse. Skal samarbejdet med den kommercielle idrætsorganisering styrkes som supplement til den frivillige, når det nu er de kommercielle idrætsudbydere, der oplever den største vækst? Eller har den frivillige organisering af idrætten så stor kulturel, social, og demokratisk værdi, at den bør styrkes yderligere?

Tendensen afspejler en udvikling, som breddeidrætten står over for i international sammenhæng: Idrætten skal i stigende grad være en kompetent medspiller for det offentlige, der i takt med et mere sundhedsorienteret fokus og ændrede idrætsbehov i befolkningerne har skærpede forventninger til, hvad idrætten kan bidrage med. Et konkret eksempel på denne tendens er f.eks. diskussioner om, hvordan man bedst kvalitetssikrer de sundhedsrettede idrætsaktiviteter, som både bliver udbudt i kommercielt og foreningsbaseret regi. Det rejser samtidig spørgsmålet, om de sundhedsorienterede idrætsaktiviteter i givet fald skal certificeres – og af hvem. Skal de offentlige myndigheder stille minimumskrav? Kan den kommercielle fitnessbranche og idrætsforeninger selv regulere kvalitetssikring, standarder og certificering?

I Tyskland er der forsøgt én løsning. Her har det tyske idrætsforbund, Deutscher Olympischer Sportbund (DOSB) udviklet kvalitetssikringer for de foreningsbaserede satsninger på sundhedsområdet med ordningen 'Sport Pro Gesundheit'¹⁴⁷ og kvalitetssikring af de foreningsdrevne fitnesscentre gennem 'Sport Pro Fitness'¹⁴⁸.

Her spiller det også ind, hvilken rolle det offentlige har i forskellige lande. I nordiske lande har man f.eks. en relativ liberal tilgang til idrætten med den begrundelse, at det er civilsamfundets og borgernes eget, lystbaserede initiativ, hvorfor idrætten nyder stor autonomi. I sydeuropæiske lande tager staten generelt mere ansvar for idrættens udvikling med reguleringer, styring og formelle krav til instruktørers uddannelse som garant for borgernes almene idrætsinteresser¹⁴⁹.

147 www.sportprogesundheit.de

148 www.richtigfit.de/rf/sportprofitness

149 Enroljas, Bernard (2003): *Statslig idrettspolitik i Norge og Frankrike*

INTERNATIONALE BREDDEIDRÆTSORGANISATIONER

Internationalt står breddeidrætten mindre stærkt end eliteidrætten rent organisatorisk¹⁵⁰. Dansk idræt er til gengæld velrepræsenteret i internationale breddeidrætsorganisationer. København er således værtsby for 'International Sport & Culture Association' (ISCA), der er en international 'sport for all'-organisation stiftet i 1994 med ideologisk udspring i DGI.

Organisationen med en fast stab på ca. fem ansatte og et antal volontører modtager en årlig bevilling på 800.000 kr. fra Kulturministeriet og har et omfattende internationalt netværk. ISCA har i 2008 ifølge egne oplysninger 130 medlemsorganisationer med i alt 22 mio. medlemmer. Medlemsskaren er overvejende organisationer uden for 'det olympiske' system af nationale og internationale specialforbund. Medlemsskaren er således særdeles uhomogen med enkelte store idrætsorganisationer og en underskov af mindre idrætsorganisationer med begrænset økonomisk grundlag og offentlig finansiering i hjemlandene. DGI er således den økonomisk mest ressourcestærke af samtlige medlemsorganisationer i ISCA.

ISCA fungerer dels som traditionel idrætsorganisation med udbud af stævner og turneringer, men samtidig er ISCA i høj grad en vidensorganisation, der bistår medlemsorganisationerne med fundraising, udvekslinger af ledere og instruktører og nye initiativer. ISCA udbyder en række faglige netværk, hvor medlemsorganisationerne udveksler erfaringer og programmer om eksempelvis idræt og sundhed, sportsturisme, integration m.v. ISCA har i de senere år desuden markeret sig som idrætspolitisk sparringspartner og partner i konkrete projekter med store internationale organisationer som EU, Europarådet, FN, WHO og UNESCO.

Idrættens Analyseinstitut evaluerede ISCA i 2006-2007. Evalueringen gennemgik desuden de væsentligste øvrige europæiske breddeidrætsorganisationer, som målrettet arbejder med breddeidræt på internationalt plan:

TAFISA, 'Trim and Fitness International Sport for All Association'

Organisationen blev stiftet af 40 medlemsorganisationer i 1991 og havde i 2006 153 medlemsorganisationer fra 100 lande. Blandt medlemmerne er DIF og DGI. Medlemskredsen tæller flere organisa-

150 Almlund, Ulrik (2007): *Evaluering af ISCA*

tioner, som også er medlem hos ISCA. Organisationen er 'anerkendt' af IOC og har siden november 2005 haft eget kontor med to ansatte i Frankfurt a/M, Tyskland. Organisationens idégrundlag minder på mange punkter om ISCA's, men TAFISA udspringer, som navnet antyder, af trimbevægelsen, og TAFISA har sin styrke som arrangør af årlige globale kampagner som 'International Challenge Day' og 'World Walking Day. Dertil kommer ca. hvert fjerde år en verdensfestival for kulturhistoriske sportsgrene (Traditional Games).

CESS, Confédération Européenne Sport-Santé

Organisationen er en sydeuropæisk domineret europæisk sport for all-organisation med hovedsæde i Barcelona. Organisationen har fokus på sundhed og henvender sig primært til forskere og undervisningsinstitutioner med fokus på sport for all og arrangerer således mere seminarer og konferencer end egentlige idrætsarrangementer.

ENGSO, 'European Non-governmental Sports Organisation'

ENGSO er en paraplyorganisation for nationale idrætsforbund i Europa. Blandt medlemmerne er DIF. Organisationen tæller i dag også flere nationale olympiske komitéer, fordi idrætsforbund og olympiske komitéer mange steder er lagt sammen, som det også er sket i Danmark. ENGSO formidler viden om idrætspolitiske udviklinger mellem de nationale idrætsforbund og olympiske komitéer og følger den politiske udvikling i eksempelvis EU og Europarådet tæt. ENGSO er altså først og fremmest et idrætspolitisk netværk og en lobbyorganisation for de 'etablerede' idrætsorganisationer i Europa. ENGSO har dog det problem, at de nationale idrætsforbund som eksempelvis DIF vægter arbejdet i IOC og den europæiske sammenslutning af olympiske komitéer, EOC, højere, ligesom flere af de nationale idrætsforbund, herunder DIF, i fællesskab driver et lobbykontor i Bruxelles. DIF har ofte overvejet sit medlemskab af ENGSO og tilmed ved en enkelt lejlighed foreslået, at ENGSO skulle nedlægge sig selv. ENGSO har et begrænset samarbejde med ISCA – eksempelvis om 'European Youth Sport Forum'.

EFCS, 'European Federation of Company Sport'

Organisationen er officiel paraplyorganisation for de nationale firmaidrætsforbund i Europa, og den optager derfor kun en organisation pr. land. Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF) er dansk medlem og var vært for de europæiske firmaidrætslege i Aalborg i 2007. EFCS har som primært virke at forvalte de europæiske vinter- og sommerfirmaidrætslege samt at promovere firmaidrætten. I 2006 kom fremme af den offentlige sundhed gennem firmaidrætten med

i formålsparagraffen, ligesom EFCS for første gang etablerede et sundhedsudvalg. DFIF's formand, Peder Bisgaard, er medlem af EFCS' bestyrelse.

CSIT, 'Confederation Internationale du Travail'

Organisationen er det internationale arbejderidrætsforbund med hovedkvarter i Helsingfors. CSIT tæller blandt medlemmerne Dansk Arbejder Idrætsforbund (DAI). CSIT tæller 35 medlemsforbund fra 29 lande, og formålet er baseret på fagbevægelsens værdier om lighed og solidaritet, hvilket betyder, at CSIT foruden at arrangere en række internationale mesterskaber også opfatter sig selv som en sport for all-organisation, der eksempelvis kæmper for adgang til idrætsfaciliteter. Organisationen har et klart politisk præg og kan således ikke siges at være åben for alle typer af medlemsorganisationer. I 2008 arrangerede CSIT for første gang 'amatørverdensmesterskaber' med et fælles mesterskabsstævne for 12 idrætsgrene.

IOC, 'International Olympic Committee'

IOC er den mest ressourcestærke generelle idrætsorganisation i verden, men er som 'indehaver' af de Olympiske Lege først og fremmest eliteidrættens og konkurrencesportens organ. IOC har dog også et bredere filosofisk sigte for idrætten og etablerede i 1985 en sport for all-komité, Komitéen har til opgave at inddrage IOC i fremme og understøttelse af breddeidræt. IOC's breddearbejde sker først og fremmest i udviklingslande og primært gennem økonomisk støtte og bistand til træning og udvikling via nationale olympiske komitéer. IOC ser breddeidræt som en del af en pyramide med eliteidræt på toppen. I den forbindelse er en udbredt aktuel debat og bekymring i IOC en stigende tendens til frafald blandt unge i mange af de store 'klassiske' sportsgrene. IOC arrangerer en årlig sport for all-kongres og arbejder desuden med globale kampagner som eksempelvis 'Olympic Day Run.' IOC har som officiel politik at samarbejde med andre organisationer med fremme af breddeidrætten som formål, men i praksis er samarbejdet begrænset.

Internationalt sport for all-samarbejde

Foruden de nævnte organisationer eksisterer en række mindre internationale 'sport for all-organisationer'. Dertil kommer det sports-specifikke bredde- og græsrodsarbejde, som understøttes af de mere ressourcestærke internationale specialforbund som eksempelvis fodboldens FIFA og UEFA samt naturligvis en del organisationer målrettet fremme af afgrænsede områder inden for sport for all som

eksempelvis idræt for veteraner (masters), skolesport og handicapidræt. ISCA og flere af de øvrige dedikerede sport for all-organisationer har specielt inden for de seneste år nærmet sig hinanden med fælles projekter og 'round tables', men der synes også fortsat at bestå en vis rivalitet, som forhindrer et endnu tættere samarbejde.

OVERVEJELSER OM BREDEIDRÆTTENS FINANSIERING

En fælles udfordring for breddeidrætten på europæisk plan er ønsket om et stabilt, fremtidigt finansieringsgrundlag for den frivillige idræt. I hovedparten af EU-landene er den offentlige støtte til almennyttige formål som idræt koblet sammen med finansiering via statslige monopoler for spil og lotterier, og denne finansieringskilde er på grund af den teknologiske udvikling og kommercielle spilleoperatørs stigende muligheder for at operere over grænser under pres¹⁵¹.

SPORTSBEVÆGELSENS REKRUTTERINGS- OG FASTHOLDELSESPROBLEMER

En sidste væsentlig og generel udfordring for breddeidrætten på europæisk plan er en tilbagegang for den traditionelle sports tiltrækning på børn og unge. Mange af de etablerede idrætsgrene mister medlemmer, og teenagere vender sig i stigende grad bort fra eksempelvis de olympiske idrætsgrene, både som udøvere og medieforbrugere.

Udviklingen vækker stigende bekymring i den etablerede sportsbevægelse, og bl.a. derfor har den internationale olympiske komité udvalgt ungdommen samt den digitale revolution som to af hovedtemaerne, når den internationale olympiske komité i 2009 samler beslutningstagerne fra hele den internationale sportsverden, specialforbund, nationale olympiske komiteer og IOC, til olympisk kongres i København¹⁵².

151 Udfordringerne på spillemarkedet behandles nærmere i afsnit 'Tipsloven'. Se også Örnberg, Jenny (2006): *Nordic gambling markets and the possibilities for state-level control*

152 www.2009congress.olympic.org

Superseniorene, Harlev IK. Foto: Niels Åge Skovbo/DGI

LIVSFASER OG IDRÆTSVANER I BREDEIDRÆTTEN

2

INDLEDNING

Idrætten er én af de største folkelige bevægelser i Danmark. En international undersøgelse fra 2004 viser, at Danmark rangerer på en tredjeplads i Europa i forhold til at dyrke regelmæssig sport eller motion, kun overgået af Sverige og Finland¹⁵³.

Lidt mindre godt placerer danskerne sig i forhold til det tidsmæssige forbrug på sport og motion. Beregnet ud fra andelen, som bruger mindst fire til syv dage om ugen på sport eller motion, overhales Danmark af Holland, Tyskland, Grækenland og Portugal. Derved tegner der sig et mønster, hvor Danmark sammen med flere af de øvrige nordiske lande ligger helt i top i forhold til andelen af befolkningen, som dyrker regelmæssig sport eller motion, mens de nordiske lande ikke ligger helt i top, når det gælder andelen af meget aktive. Forskellen mellem meget aktiv og meget inaktiv er således mindre i Norden end i de sydeuropæiske lande.

Dette forhold kan samtidig være med til at forklare det paradoks, at den danske befolkning på én og samme tid dyrker mere idræt og bliver mindre fysisk aktive. Stadig flere dyrker regelmæssig sport eller motion i et *kulturpolitisk* perspektiv, samtidig med en stigende andel, som ikke er 'tilstrækkeligt' aktive i et *sundhedspolitisk* perspektiv. Sundhedsstyrelsens definition af 'tilstrækkeligt aktiv' lyder på mindst en time om dagen for børn under 18 år samt mindst en halv time om dagen for voksne. Langt de fleste, der angiver at dyrke regelmæssig sport eller motion, gør det mellem to og fire timer om ugen, hvilket er i underkanten af Sundhedsstyrelsens anbefalinger.

Et sådant paradoks opstår bl.a., fordi befolkningens levevilkår i de senere årtier har ændret sig, så den daglige motion i forbindelse med hverdagens gøremål er faldende. Stillesiddende arbejde, forbedrede transportmuligheder, moderne hjælpemidler til det praktiske arbejde i hjemmet, øget tidsforbrug til computer og tv-sening m.v. betyder, at fritidens idræts- og motionsdeltagelse i mange tilfælde ikke kan kompensere for den mindre fysiske aktivitet i hverdagen.

153 Bottenburg, Maarten van, Riijinen, Bas og Sterkenburg, Jacco van (2004): *Sports participation in the European Union*

Desuden er befolkningens fysiske inaktivitet i høj grad koncentreret om særlige grupper. Der er store forskelle i idrætsdeltagelsen på tværs af aldersgrupper og på tværs af de levevilkår, der er knyttet til forskellige faser af livet. Således er der også gode muligheder for at identificere de forskellige livsfasers udfordringer og behov på idrætsvaneområdet og dermed tilrettelægge en strategisk indsats for at stimulere den generelle deltagelse i sport og motion.

Det er vanskeligt at adskille idræt, sport og motion fra sundhed i dag, fordi der gennem de seneste ti år er blevet fokuseret meget på fysisk aktivitets sundhedsfremmende nyttevirkning. Breddeidræt kan således bidrage til det sundhedspolitiske område ved at optimere mulighederne for, at alle grupper i befolkningen kan være fysisk aktive. Men det er samtidig vigtigt at slå fast, at breddeidræt handler om mere og andet end sundhed alene. Idræt bidrager også til en fritidskultur, der beskæftiger en stor del af befolkningen i sjove, udfordrende, stimulerende, sociale, samlende, udviklende og rekreative aktiviteter, selvom de ikke altid foregår i 'tilstrækkeligt' mange timer om ugen med en tilpas høj intensitet.

I dette kapitel vil breddeidrættens rolle blive sat i forhold til at give det enkelte individ muligheder for at dyrke idræt. Kapitlet belyser, hvilke særlige kendetegn og udfordringer de forskellige faser i livet repræsenterer, primært ud fra data fra den seneste motions- og sportsvaneundersøgelse, der blev gennemført i 2007. Tal fra denne undersøgelse er derfor ikke påført noter, mens noter henviser til data fra andre undersøgelser på traditionel vis.

DE SEKS LIVSFASER

I de senere år er det blevet populært at tænke i livsfaser frem for aldersgrupper¹⁵⁴. Det skyldes, at alder kan betegnes som en 'subjektiv' størrelse i dag, hvor det afhænger meget af det enkelte individ, hvorvidt man opfatter sig selv som 'ung', 'voksen' eller 'gammel'. En del litteratur omkring det moderne menneske lægger netop vægt på individualiseringen i samfundet¹⁵⁵. Hvor livet tidligere afhang af særlige begivenheder knyttet til særlige alderstrin, er det i dag mere flydende, hvornår individet *vælger* at lade disse begivenheder udspille sig. Forskere taler om, at mange børn allerede begynder at opføre sig som teenagere i 8-10-års-alderen, mens teenagernes forældre på mange måder har samme livsstil som deres børn langt op i

154 Livsfaser benyttes bl.a. inden for forskning i arbejdsliv, selvmordsforskning, forsikringstilbud, pensionsordninger og bankrådgivning

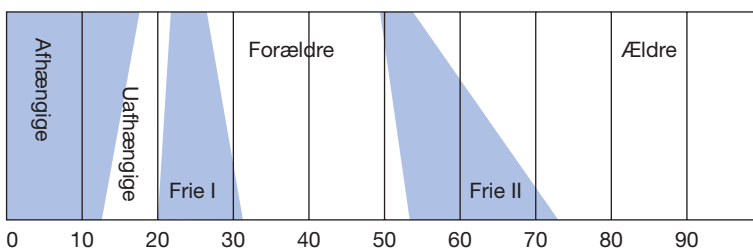
155 Se eksempelvis Giddens, Anthony (1991): *Højmodernitetens konturer* og Bauman, Zygmund (2001): *Fællesskab. En søgen efter tryghed i en usikker verden*.

40-50-års-alderen¹⁵⁶. Af andre eksempler kan nævnes begivenheder som det at blive gift, at få børn og at starte og stoppe på arbejdsmarkedet.

”Det er slut med at generalisere og sige, at bestemte aldersgrupper opfører sig på bestemte måder. Det moderne menneskes livsfaser er foranderlige og afhænger helt af hvert enkelt individ”¹⁵⁷.

En ofte anvendt opdeling i livsfaser omfatter seks trin med inddeling i de ’afhængige’, de ’uafhængige’, de ’frie I’, ’forældre’, de ’frie II’ samt de ’ældre’, som vist i nedenstående figur. En væsentlig pointe er her, at børn i en tidligere alder går fra at være afhængige til at være uafhængige, ligesom en større del af voksenlivet er præget af ’frihed’ i modsætning til for 50 år siden, hvor individet var bundet til særlige roller i meget større omfang. Disse overgange mellem afhængige og uafhængige faser i livet afspejler sig også i idrætsdeltagelsen.

Figur 6. Seks forskellige faser præger livsforløbet

Kilde: Institut for Fremtidforskning

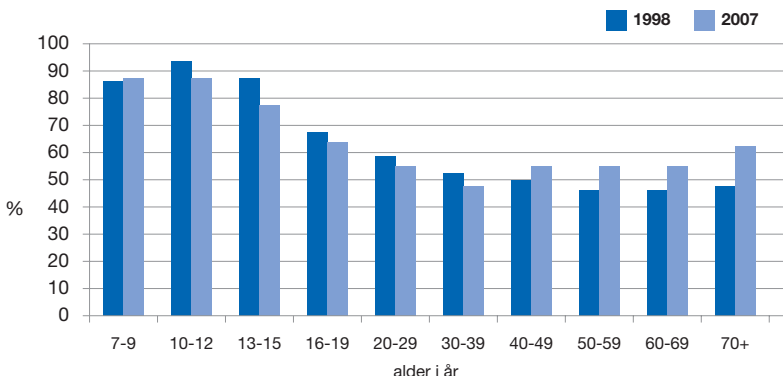
Det følgende behandler de idrætsmønstre, der tegner sig i de forskellige faser i livet og påpeger nogle af de faktorer, der yderligere kan stimulere den brede idræts- og motionsdeltagelse i disse faser. Indledningsvis kan der dog være grund til at optegne hovedlinjerne i aktivitetsmønstrene for den danske befolkning. Der tegner sig et billede af en befolkning, der regelmæssigt dyrker en stor palet af forskellige idrætslige aktiviteter, men også af en idrætsdeltagelse i stor forandring.

156 Steffensen, Inge, m.fl. (2007): Årgang 1992 – hvad har de gang i? – et flimret portræt
157 La Cour, Dorthe (2008): *Hensyn til alle faser i arbejdslivet*

Hovedtrækkene er:

- **Idrætsforeningerne betyder meget for danskernes idrætsdeltagelse, men nye arenaer og aktører får øget indflydelse.** Hvor idrætsforeningerne og aktiviteter af sportslig karakter var dominerende i idrætspolitikken og den facilitetsmæssige planlægning i 1960'erne og 1970'erne, er der i dag mange andre arenaer for befolkningens idrætsdeltagelse. Skoler, daginstitutioner og arbejdspladser spiller væsentlige roller. Selvorganiserede aktiviteter, typisk på egen hånd, dominerer blandt voksne, ligesom kommerciel breddeidræt spiller en stigende rolle for voksne danskernes idrætsdeltagelse. Men samtidig er de traditionelle idrætsforeninger stadig af helt afgørende betydning for børnenes idrætsmønstre, ligesom de voksne senere i livet dyrker en stor andel af aktiviteterne i forening.
- **Børn er de mest idræts- og motionsaktive.** Barndommen, her betegnet som den 'afhængige' fase, er den periode i livet, hvor den største andel regelmæssigt dyrker sport eller motion. En undersøgelse af danskernes motions- og sportsvaner fra 2007 viser, at 88 procent af børn mellem 7 og 12 år dyrker regelmæssigt sport eller motion. Som det ses af nedenstående figur, falder idrætsdeltagelsen jævnt igennem de næste tre faser i livet, som indbefatter de 'uafhængige' unge, de 'frie I'-voksne samt forældrefasen, hvor familien etableres.
- **De ældre er blevet markant mere aktive.** Hvor idrætsdeltagelsen tidligere faldt med alderen, ses i dag en tiltagende deltagelse fra 40 år, som fortsætter helt op i 60-års-alderen gennem den såkaldte 'frie II'-fase. Denne tendens er ligeledes illustreret i nedenstående figur, som sammenligner idrætsdeltagelsen i 2007 på forskellige alderstrin med en undersøgelse fra 1998.

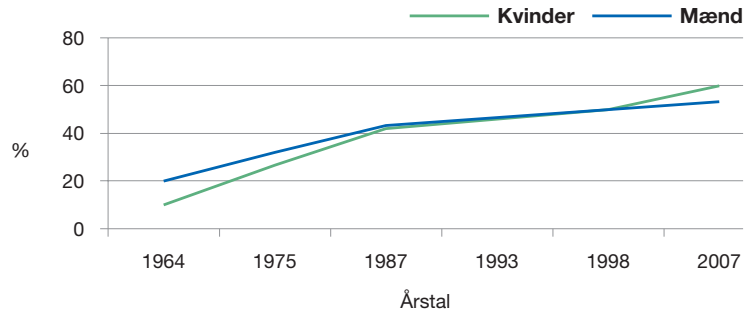
Figur 7. Udvikling i befolkningens idrætsdeltagelse på forskellige alderstrin

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

- Befolkningens idrætsdeltagelse ændrer sig meget gennem livet.** Figuren herover viser desuden, at idrætsdeltagelsen er faldet de seneste ti år blandt personer mellem 10 og 39 år, mens den ældste del af befolkningen er blevet mere aktiv. Det er således teenagerne og de yngre voksne, som er den største udfordring i forhold til at øge den generelle idrætsdeltagelse blandt den danske befolkning. Den divergerende udvikling på forskellige alderstrin samt forskellene mellem aldersgrupperne er med til at illustrere, at befolkningens idrætsdeltagelse ændrer sig meget gennem livet. Meget tyder på, at de omskiftelige levevilkår i forskellige livsfaser spiller en væsentlig rolle for, hvor ofte og hvordan vi dyrker idræt. Personer i forskellige livsfaser har således særlige ræsonnementer for tilvalg eller fravalg af sport og motion, ligesom der er store forskelle på tidsforbrug, aktivitetsvalg og organisering.
- Foruden aldersperspektivet viser idrætsdeltagelsen forskellige tendenser kønnene imellem.** Mænd har i mange år været mere tilbøjelige til at dyrke sport eller motion regelmæssigt end kvinder. Forskellen blev dog udlignet i 1993, som det fremgår af figuren nedenfor. 1993 står dermed som et vendepunkt for den traditionelle kønsfordeling, og siden har kvinderne haft en større tilvækst af regelmæssigt aktive end mænd.

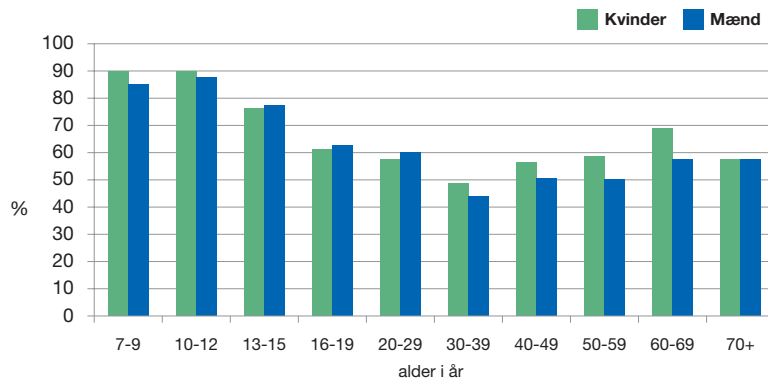
Figur 8. Udvikling i andel voksne, der regelmæssigt dyrker sport eller motion. Fordelt på køn

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Kvinder har dermed haft størst indflydelse på den stigende andel af idrætsaktive blandt den ældre del af befolkningen, da det især er de ældre kvinder, som er blevet mere aktive – og samtidig mere aktive end mænd. I alderen 30 til 69 år er kvinder de mest fremtrædende i idrætsdeltagelsen, som det kan ses af figuren herunder.

Figur 9. Andel regelmæssigt aktive mænd og kvinder i 2007. Fordelt på alder

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Mænd i 30'erne udgør en kritisk gruppe, da et flertal på 56 procent er uden for deltagelsen i regelmæssig sport eller motion. Der er dermed en meget stor forskel på 19 procentpoint mellem 16-19-årige teenagedrenge, hvor hele 63 procent dyrker sport eller motion, til voksne mænd, der runder de 30, hvor 44 procent er regelmæssigt aktive. Meget tyder på, at overgangsfasen fra ung til voksen er en livsfase, der går særlig ud over mænds forhold til sport eller motion, mens den største frafaldsperiode er lidt tidligere i teenageårene for kvindernes vedkommende. Piger indtil 12 år går fra at være de mest aktive med hele 90 procent, der dyrker sport eller motion, til i teenageårene at blive mindre aktive end drengene med 62 procent aktive mellem 16 og 19 år. Teenagepiger samt yngre voksne mænd er dermed to særlige grupper, som statistisk set udgør en kritisk målgruppe, når det gælder at øge den generelle idrætsdeltagelse i befolkningen.

Generelt er der siden 1964 sket en forskydning i de mest populære aktiviteter blandt voksne. De største aktiviteter i 1964 var gymnastik, traditionelle boldspil som fodbold, badminton og håndbold samt svømning. Selv om der har været fremgang inden for disse aktiviteter gennem de seneste 40-50 år, er det de individuelle aktiviteter som gymnastik og svømning, der har gennemgået den største udvikling. Samtidig er også andre, individuelle aktiviteter som vandring, jogging, styrketræning og aerobic kommet til. En oversigt over udviklingen i de fem største aktiviteter fra 1964 til 2007 viser, at boldspillene gennem årene er overhalet i top fem:

Tabel 18. Oversigt over udviklingen i de fem største aktiviteter for voksne fra 1964 til 2007

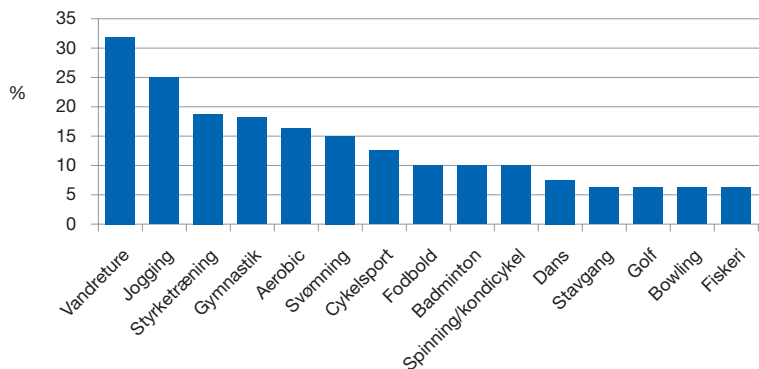
1964	1975	1993	1998	2007
Gymnastik	Gymnastik	Gymnastik	Svømning	Vandring
Fodbold	Fodbold	Svømning	Jogging	Jogging
Badminton	Badminton	Jogging	Vandring	Styrketræning
Håndbold	Svømning	Badminton	Gymnastik	Gymnastik
Svømning	Håndbold/jogging	Fodbold	Styrketræning	Aerobic

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Udviklingen i retning af mere individuelle, fleksible aktiviteter hænger til dels sammen med den større andel af borgere over 40 år, som er begyndt at dyrke sport eller motion. De vælger generelt de traditionelle boldspil fra til fordel for mere bløde idrætsformer som vandring, gymnastik, svømning, stavgang og cykelsport. Dette er dog ikke hele forklaringen på forskydningerne i idrætsdeltagelsen. Allerede blandt unge mellem 16 og 19 år viser tallene fra undersøgelsen i 2007, at aktiviteter som styrketræning, jogging og aerobic er nogle af de mest populære.

Et samlet billede af idrætsdeltagelsen blandt voksne i 2007 viser, at de syv største aktiviteter bærer præg af at være individuelle og fleksible. Blandt de traditionelle boldspil ligger kun fodbold og badminton i top 15.

Figur 10. Oversigt over top 15 aktiviteter blandt voksne (N = 4147)

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): Danskernes motions- og sportsvaner 2007

Mere traditionelt ser billedet ud, når det gælder børnene. Her er de tre største aktiviteter nøjagtig de samme, som voksne angav at dyrke helt tilbage i 1964, nemlig fodbold, svømning og gymnastik. Dette er interessant, da det stiller krav til idrætsfaciliteternes rummelighed, hvis der skal indtænkes muligheder for, at både børns traditionelle ønsker og voksnes ændrede idrætsvaner kan tilgodeses.

De enkelte livsfaser vil i det følgende blive gennemgået i henhold til generel idrætsdeltagelse, typer af aktiviteter, organisering, barrierer og motiver for deltagelse i sport eller motion samt særlige idrætspolitiske udfordringer i de respektive livsfaser.

BØRN – DEN 'AFHÆNGIGE' LIVSFASE

Børns fritids- og idrætsliv afhænger i stort omfang af de daglige omgivelser. Børn er afhængige – ikke blot af forældrene, men af hele det institutionelle og sociale netværk, som de færdes i til daglig.

Børn indgår i mange forskellige relationer i hverdagen som konsekvens af mere pasning uden for hjemmet¹⁵⁸. Dette giver fagfolk som lærere, pædagoger, trænere m.v. stor indflydelse på børns opvækst¹⁵⁹ og åbner samtidig mulighed for, at det faglige personale kan inspirere og understøtte de mindre ressourcestærke børn i en stor del af børnenes hverdag. Børn er således en særlig målgruppe at fokusere på, når det handler om breddeidrættens indsatsområder. Ikke kun i ren sundhedsmæssig forstand, men også fordi fysisk aktivitet og bevægelse af kroppen generelt er meningsfuld lærdom og et vigtigt erfaringsgrundlag for børn¹⁶⁰.

Det offentlige system har i en lang årrække været engageret i at skabe gode institutionelle rammer for børns idrætsdeltagelse, understøttet af bl.a. forskningsinstitutioner. I 2002 formulerede regeringen strategihæftet 'Sund Hele Livet', der satte fokus på det fælles ansvar, som individet har i samspil med familien, de lokale, regionale og nationale institutioner i forhold til sundhed – herunder fysisk aktivitet¹⁶¹. I 2003 har forskere beskrevet, hvordan forskellige professioner i fremtiden bør fokusere på at skabe helhed og sammenhæng i de miljøer og fællesskaber, børn indgår i til daglig, med en hensigt om at øge det fysiske aktivitetsniveau¹⁶². Det Nationale Råd for Folkesundhed har desuden i 2005 udarbejdet et inspirationshæfte til kommunernes handlingsplaner for fysisk aktivitet, hvor det bliver beskrevet, at daginstitutioner, skoler og idrætsforeninger med fordel kan indgå partnerskaber og inkludere motion og idræt i tværfaglige projekter¹⁶³. Dertil har Sundhedsstyrelsen i 2007 udarbejdet et inspirationshæfte omkring politik for bevægelse i kommunerne med særlig fokus på skolerne, der opfordrer og inspirerer til bevægelse ikke kun i forbindelse med idrætstimer, men også i skolegården og ved transport til og fra skole¹⁶⁴.

158 Jensen, Bente (2002): *Kompetence og pædagogisk design*

159 Christensen, Mette Krogh (2003): *Professioner og værdier i idræt*

160 Christensen, Mette Krogh (2003): *Professioner og værdier i idræt*

161 Regeringen (2002): *Sund Hele Livet – de nationale strategier for folkesundheden 2002 – 10*

162 Christensen, Mette Krogh (2003): *Professioner og værdier i idræt*

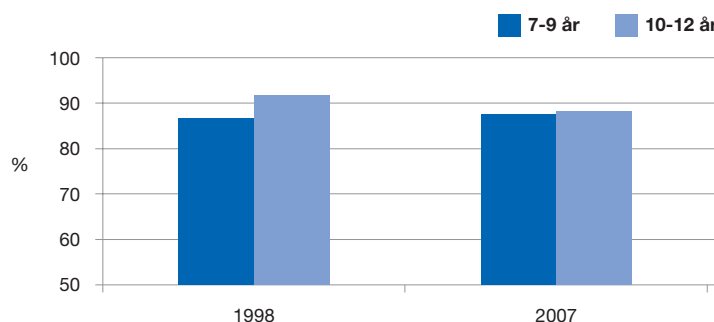
163 Det Nationale Råd for Folkesundhed (2005): *Kommunens handlingsplan for fysisk aktivitet, et oplæg til inspiration*

164 Sørensen, Karsten og Koch, Børge (2007): *Politik for bevægelse i kommuner og skoler – et inspirationsmateriale til teori og praksis*

IDRÆTSDELTAGELSE

Hovedparten af danske børn er særdeles idrætsaktive. Ikke desto mindre er der sket et mindre fald i antallet af børn, som regelmæssigt dyrker sport eller motion fra 1998 til 2007¹⁶⁵. Det er udelukkende børn i alderen 10 til 12 år, som i mindre omfang er aktive med et fald i andelen fra 93 procent i 1998 til 88 procent i 2007. Andelen af aktive blandt de yngre børn mellem 7 og 9 år er til gengæld steget med ét procentpoint til 87 procent. Dette betyder, at andelen af aktive børn på 10 til 12 år i dag er faldet til samme niveau som børn på mellem 7 og 9 år som vist i figuren herunder.

Figur 11. Oversigt over andel regelmæssigt aktive børn mellem 7 og 12 år i 1998 og 2007

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): Danskernes motions- og sportsvaner 2007

Indtil 12 år er der flere piger end drenge, som dyrker regelmæssig sport eller motion, men dette billede vender i teenageårene, hvor pigerne falder fra i stor stil.

Der er desuden en tendens til, at de aktive børn i dag bruger mere tid på sport og motion end tidligere. Samtidig er andelen, der er fysisk inaktiv, defineret som aktiv mindre end en time om ugen, vokset. Denne polarisering mellem de meget aktive og meget inaktive bliver dog først markant fra 13-års-alderen og vil af denne grund blive kommenteret nærmere i afsnittet om de 'uafhængige' unge.

¹⁶⁵ Der er i nogle tilfælde lavet særlige analyser baseret på børn mellem 7 og 12 år til denne breddeidrætsrapport, hvorfor tallene kan fremstå anderledes end i rapporten om danskernes motions- og sportsvaner 2007, som fokuserer på børn i alderen 7 til 15 år.

På trods af det positive billede af danske børns idrætsdeltagelse i et kulturpolitisk perspektiv er børn generelt blevet mindre fysisk aktive i hverdagen. Typisk foregår træningen i idrætsforeningen højst én til to gange om ugen, hvilket ikke dækker det samlede behov for at bevæge sig i sundhedsmæssig forstand. I undersøgelsen fra 2007 viser det sig, at blot 23 procent af børnene mellem 7 og 12 år dyrker mindst seks timers sport eller motion om ugen. En anden undersøgelse viser desuden, at andelen af tilstrækkeligt aktive børn mellem 11 og 15 år er faldet fra 2003 til 2006¹⁶⁶. Desuden konkluderer et tredje projekt, at børns organiserede idrætsdeltagelse ikke er afgørende for den samlede mængde fysisk aktivitet, der foregår via leg og aktiv transport i hverdagen¹⁶⁷.

Danske børn lever i stigende grad et fysisk inaktivt liv, hvor computere og fjernsyn erstatter den fysisk aktive leg og sport. En fjerde undersøgelse viser, at cirka 20 procent af de 6-10-årige skolebørn er overvægtige, mens 5 procent er svært overvægtige¹⁶⁸. Mere opmuntrende er det, at omkring halvdelen af børnene ønsker at være mere aktive¹⁶⁹. Om ikke andet indikerer det, at børn reelt har en bevidsthed om det positive ved motion og idræt.

AKTIVITETSVALG

Børn dyrker mange sports- og motionsaktiviteter. I undersøgelsen fra 2007 svarede hele 98 procent af børnene, at de havde dyrket mindst én af i alt 34 oplyste aktiviteter inden for det seneste år. Selv om børnene dyrker mange forskellige idrætsgrene, kan man tegne et billede af 10-15 aktiviteter, der fylder langt hovedparten af deres idrætsdeltagelse. Der er her tale om traditionelle aktiviteter som fodbold, svømning, gymnastik, håndbold og badminton samt mere individuelle, selvorganiserede aktiviteter som trampolin, jogging/løb, rulleskøjter og vandreture.

166 Sundhedsstyrelsen (2008): *Undersøgelse af 11-15-åriges livsstil og sundhedsvaner 1997 - 2006*

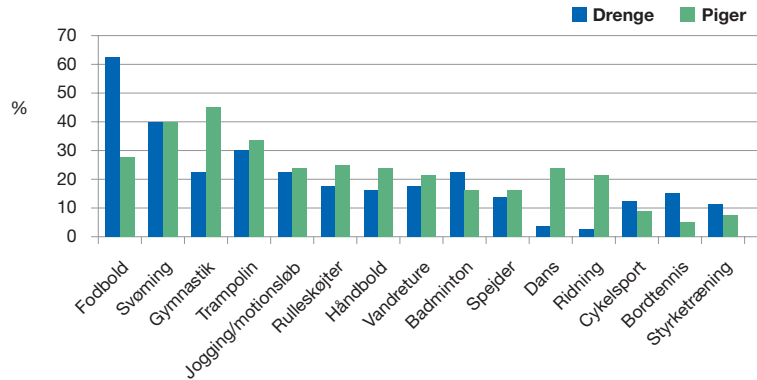
167 Andersen, Lars Bo og Froberg, Karsten (2006): *Sundhedsmæssige aspekter af fysisk aktivitet hos børn - et treårigt forsøg i to kommuner ved København: Ballerup og Tårnby*

168 Stöckel, Jan Toftegaard (2008): *Parallel leg eller integreret leg? Partnerskaber om børn, leg og bevægelse*

169 Sundhedsstyrelsen (2008): *Undersøgelse af 11-15-åriges livsstil og sundhedsvaner 1997 - 2006*

Overordnet set ser tabellen over de 15 mest dyrkede idrætsaktiviteter for drenge og piger således ud:

Figur 12. De 15 mest dyrkede aktiviteter blandt drenge og piger mellem 7 og 15 år i 2007 (N = 1987)

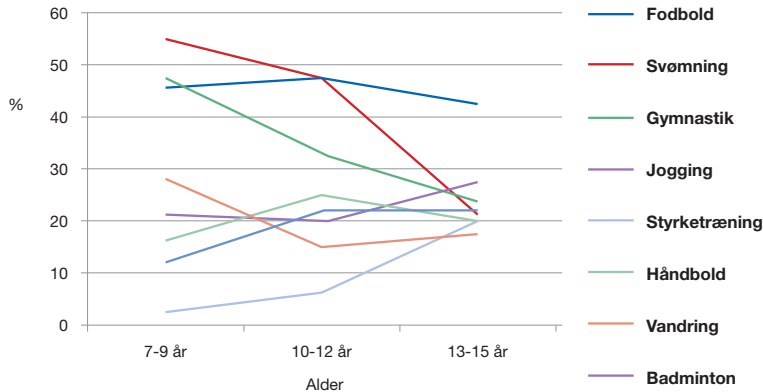

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): Danskernes motions- og sportsvaner 2007

Der er mindre kønsforskelle i forhold til valg af idrætsgrene. Selv om fodbold oplever kraftig vækst blandt pigerne, er det stadig en idrætsgren, der appellerer til mange flere drenge. Der findes ingen yderligere deciderede drengeidrætsgrene, mens ridning og dans til gengæld er to aktiviteter, der primært appellerer til piger, som figuren herover illustrerer.

Samtidig er der store forskelle mellem de yngste og de ældste børns valg af idrætsaktiviteter. Deltagelsen i svømning og gymnastik daler kraftigt, når børnene bliver ældre, mens teenagerne til gengæld kaster sig over mere individuelle aktiviteter som styrketræning og jogging/løb.

Figur 13. Oversigt over andel, der dyrker otte forskellige aktiviteter fordelt på alder (N = 1987)

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

ORGANISERING

Et væsentligt karaktertræk ved børnenes idrætsudfoldelse er foreningsidrættens fortsat store betydning. Mange populære aktiviteter som trampolin, jogging/løb, rulleskøjte/skateboard, vandreture og cykelsport dyrkes primært uden for forening, men tilbage står et idrætsbillede, der for børnenes vedkommende har forandret sig i langt mindre grad, end det er tilfældet for de voksnes vedkommende. 83 procent af alle børn mellem 7 og 12 år var i undersøgelsen fra efteråret 2007 medlem af en idrætsforening, og hele 93 procent havde dyrket mindst én aktivitet i forening inden for det seneste år.

Tallene viser tilmed, at 85 procent af børnene mellem 7 og 12 år havde dyrket mindst én af de syv største foreningsaktiviteter i forening det seneste år: fodbold, håndbold, badminton, svømning, gymnastik, dans eller ridning. Disse syv idrætsgrene dyrket i forening har altså en enorm udbredelse blandt børn. Dertil kommer, at 46 procent af børnene også havde dyrket mindst én anden idrætsgren end de syv store i forening inden for det seneste år. Kun 7 procent af børnene havde slet ikke dyrket en idrætsaktivitet i forening.

Samtidig ser det ud til, at idrætsforeningernes hyppige deltagelse i stævner, kampe og turneringer ligeledes betyder meget for børn. 79 procent af de 7-12-årige, som er medlem af en idrætsforening,

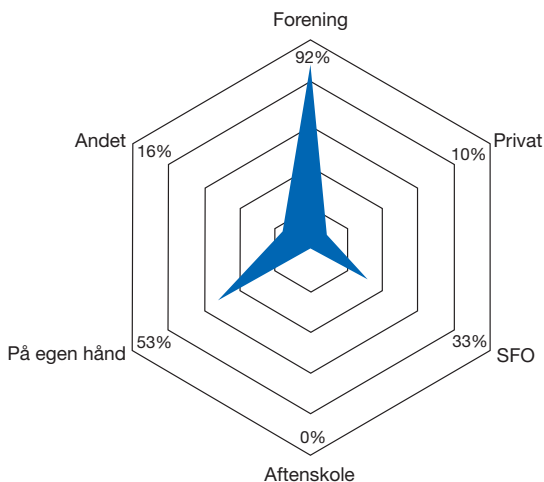
deltager i konkurrencer, og samlet set deltager i alt 71 procent af drengene og 69 procent af pigerne i alderen 7-12 år i konkurrencer.

Selv om foreningslivet fortsat spiller en afgørende rolle for børns idrætsdeltagelse, har en lang række andre arenaer ligeledes betydning. Mange af de populære individuelle aktiviteter dyrker børnene ikke i forening, men i højere grad på egen hånd under mere uformelle former. Det er oftest de store aktiviteter, jogging/løb, trampolin, rulleskøjter og vandreture.

Tallene viser desuden, at SFO/fritidsklubber er en væsentlig idrætsarena for især de yngste børn, og 40 procent af de 7-9-årige dyrker aktiviteter under denne organiseringsform. De ældre børn gør dette i meget mindre omfang, og allerede fra de er mellem 10 og 12 år falder andelen til 26 procent.

Private centre, typisk fitnesscentre, spiller endnu en begrænset rolle indtil 12-års-alderen, og nedenstående diagram viser idrætsaktiviteternes fordeling på forskellige organiseringsformer blandt 7-12-årige børn¹⁷⁰.

Figur 14. Diagram over de organisatoriske sammenhænge, børn mellem 7 og 12 år dyrker sport eller motion i procent. Jogging, vandring, trampolin, skak og fiskeri er ikke medregnet

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

¹⁷⁰ Tallene er renset for de typiske udelukkende selvorganiserede aktiviteter som jogging, vandreture, trampolin, skak og lystfiskeri

Organiseringsmønstrer blandt børn afspejler på mange måder, at de er 'afhængige' af omgivelserne. Ni ud af ti børn dyrker aktiviteter under faste rammer i den lokale idrætsforening, og langt de fleste samler sig om de velkendte idrætsgrene, som eksisterer i de fleste lokalsamfund og derfor er let tilgængelige. De er afhængige af, at forældre eller andre kan fragte dem til og fra aktiviteten, hvilket i mindre grad gælder, hvis aktiviteten og faciliteterne er placeret i umiddelbar nærhed af hjemmet. Undersøgelsen fra 2007 viser da også, at langt de fleste dyrker sport eller motion inden for 15 minutters transporttid. Dette gælder for alle aldersgrupper, men de yngste børn bruger i de færreste tilfælde mere end 15 minutter.

I de senere år har mange aktører forsøgt at aktivere børn ved at skabe idrætslige aktiviteter i SFO- eller klubregi, som brobygger til den mere organiserede foreningsidræt. Dette er hensigtsmæssigt i forhold til at skabe rammer for fysisk aktivitet i de omgivelser, hvor børnene i forvejen opholder sig i løbet af dagen. Desuden er der en gevinst i at lave tilbud, som alle børn har mulighed for at deltage i, uden at det sætter ekstra økonomisk eller tidsmæssigt pres på ressource svage familier.

40 procent af de 7-9-årige børn svarer i undersøgelsen fra 2007, at de dyrker sport eller motion i denne sammenhæng. Der er dog blot 10 procent af disse børn, som ikke også er aktive i en idrætsforening, og kun 1 procent dyrker udelukkende sport eller motion i SFO eller fritidsklubben.

Det vidner om, at daginstitutionerne endnu ikke er slået igennem som et egentligt alternativ til andre organisatoriske sammenhænge, hvor børn dyrker sport eller motion. Det er dog positivt, at de foreningsaktive børn har mulighed for yderligere fysisk aktivitet, når de opholder sig i fritidsinstitutionerne, da en stigende andel af børn og unge ikke er tilstrækkeligt aktive i hverdagen i forhold til de sundhedsmæssige anbefalinger. Men samtidig er det problematisk, at SFO og fritidsklubber ikke får fat i de i forvejen inaktive børn, som netop synes at være omdrejningspunktet for et øget fokus på fysisk aktivitet i disse institutioner.

Evalueringer af partnerskabsprojekter mellem SFO/fritidsklubber og foreningsidrætten viser samme resultater. De børn, som i forvejen dyrker foreningsidræt, tilslutter sig med stor iver aktiviteterne i fritidsklubben, mens de inaktive børn, der har været den primære målgruppe i projekterne, stadig er inaktive¹⁷¹.

171 Stöckel, Jan Toftegaard (2007): *Rapport for Evaluering af Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Bornholm*, Stöckel, Jan Toftegaard (2008): *Parallel leg eller integreret leg? Partnerskaber om børn, leg og bevægelse*, Thøgersen, Malene Ladegård (2007): *Evalueringsrapport for 'Fritid til bevægelse'*

Den store udfordring ligger i at få aktiveret det mindretal på omkring ti procent blandt børnene, som stort set aldrig dyrker sport eller motion. Det er et argument for at sætte ekstra fokus på skoleidrætten, da der her er en mulighed for at gribe fat i de børn, som fravælger idrætten i de øvrige institutioner og idrætsarenaer, hvor deltagelse i aktiviteterne er frivilligt. Idræt i folkeskolen er et obligatorisk fag på 1.-9. klassetrin og således det eneste sted, hvor man kan være sikker på at nå samtlige børn i en årgang i idrætslige sammenhænge.

Spørgsmål, der rejser sig i denne sammenhæng, er følgende: Hvorfor dyrker de inaktive børn ikke sport eller motion? I hvilke organisatoriske sammenhænge vil det være fordelagtigt at satse på aktivering af disse børn? Disse spørgsmål leder videre til de følgende to afsnit, som sætter fokus på børns motiver til og barrierer mod at vælge eller fravælge sport og motion, samt en række idrætspolitiske udfordringer for arbejdet med børn.

BARRIERER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Overordnet set kan man inddele børn i tre grupper, når det handler om barrierer for at dyrke regelmæssig sport eller motion. Dels handler det for en stor gruppe om manglende interesse og tid. En mere marginaliseret gruppe omfatter de socialt og fysisk udsatte børn, som har mere personlige og psykosociale årsager til at fravælge en fysisk aktiv fritid. Den tredje gruppe kan beskrives som den ureflekterede gruppe, hvor fysisk aktivitet ikke omhandler et egentligt fravalg.

Der foreligger en del forskning, som fokuserer på barrierer mod at dyrke sport eller motion¹⁷². I forhold til barrierer blandt børn handler det ofte om, at de bruger tid på andre ting eller ikke har interesse for sport eller motion.

De 7-9-årige svarer i størst omfang, at de:

- bruger tid på andre fritidsinteresser
- bruger tid på vennerne
- bruger tid på familien.

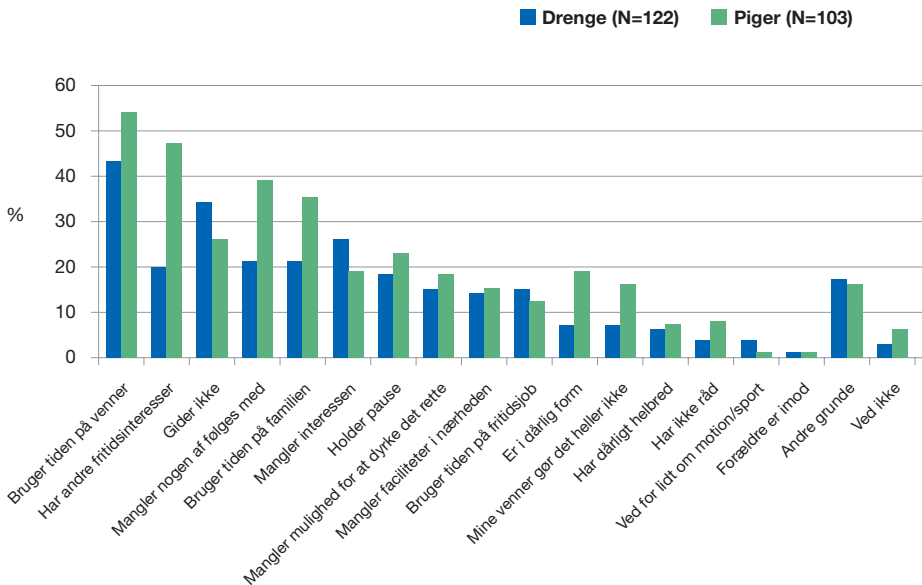
Blandt de 10-12-årige betyder vennerne mere og familien mindre, og rækkefølgen ser således ud:

172 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Børn, idræt og hverdagsliv – i tal og tale* og Stefensen, Inge m.fl. (2007): *Årgang 1992 – hvad har de gang i? – et flimret portræt*

- bruger tid på vennerne
- bruger tid på andre fritidsinteresser
- mangler nogen at følges med/gider ikke.

Når børnene bliver lidt ældre, er der også et socialt aspekt, som spiller ind, og især pigerne svarer i høj grad, at de mangler nogen at følges med. Generelt er pigerne mere tilbøjelige end drengene til at angive særlige årsager, og nedenstående figur viser en samlet oversigt for børn mellem 7 og 15 år, fordelt på køn.

Figur 15. Årsager til at børn og unge ikke dyrker regelmæssig sport eller motion. Fordelt på køn

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Sådanne barrierer kunne tyde på, at de børn, der ikke dyrker regelmæssig sport eller motion, i visse tilfælde føler sig nødsaget til at vælge mellem familien eller vennerne på den ene side og sport eller motion på den anden. Det er paradoksalt, da de samtidig ofte angiver, at de mangler nogen at følges med. Alene beregnet ud fra de børn, der svarer at bruge tid på vennerne som en forklaring på manglende aktivitet, er der 31 procent, som samtidig angiver, at de

mangler nogen at følges med¹⁷³. Dette forhold er dog kun gældende blandt børn over 10 år, og det bliver mere udbredt i teenagealderen.

Den traditionelle foreningsidræt er på sin vis ideel i forhold til at rekruttere, da de yngste børn har mulighed for at starte i flok på den samme idrætsgren, men i 10-12-års-alderen betyder niveauforskelle ofte, at de ikke længere kan dyrke aktiviteten sammen. Derfor kniber det med fastholdelsen af nogle børn, hvis aktivitetsstrukturen baserer sig på en trænings- og præstationskultur, som traditionelt findes inden for store dele af foreningsidrætten. Desuden er især børn fra de store byer i dag forvænte med mange forskellige tilbud og stiller derfor store krav til, at aktiviteterne skal være sjove, spændende og nye¹⁷⁴. 22 procent af børnene i undersøgelsen fra 2007 er stoppet i en idrætsforening inden for det seneste år. Dominerende årsager er, at de har mistet interessen for aktiviteten, at de har fået andre interesser, og at aktiviteten er blevet for kedelig.

Dertil kommer helt andre forhold, som er sværere at identificere gennem en kvantitativ undersøgelse. En evaluering af forsøgsprojektet 'Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse' på Fyn belyser, hvordan idrætsdeltagelsen kan påvirke og påvirkes af social accept, generel trivsel, overvægt etc. Noget tyder på, at socialt udsatte, overvægtige, motorisk svage eller socialt utilpassede børn med dårlig trivsel kan være begrænset af blufærdighed eller angst for at udstille sig selv i sport eller motion. Disse børn har særlig brug for voksne, der formår at skabe tryghed og veltilpassede rammer for fysisk udfoldelse.

Et tredje barrierfelt omhandler de børn og unge, som ganske enkelt ikke reflekterer over sport eller motion i hverdagen. Sådanne tilfælde er dog ikke så vedkommende blandt børn i den 'afhængige' livsfase, og tendensen bliver først mere udpræget blandt de 'uafhængige' unge, som i højere grad selv tilrettelægger deres fritid uden for institutionelle rammer. Disse barrierer vil derfor blive omtalt under næste afsnit om de 'uafhængige' unge.

MOTIVER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Et andet perspektiv til identificering af børns idrætsvaner kan lægges på de aktive børns motiver.

173 Denne beregning er baseret på få respondenter (N = 225), hvorfor en sådan analyse skal tolkes med forbehold

174 Steffensen, Inge m.fl. (2007): *Årgang 1992 – hvad har de gang i? – et flimret portræt*

Få undersøgelser har beskæftiget sig med motiver blandt de yngste børn, og de seneste tal baserer sig på en undersøgelse i 1999¹⁷⁵.

Femte klasses børn lagde dengang vægt på, at de dyrker sport eller motion:

- fordi det er sjovt (82 procent)
- for at være sammen med venner (77 procent)
- fordi de kommer i god form og bliver sundere (75 procent)
- for at blive gode til sport (70 procent).

Til gengæld svarede blot 37 procent, at de synes, det er vigtigt at konkurrere, mens 30 procent lagde vægt på 'at vinde'.

Flere internationale undersøgelser bekræfter de nævnte faktorer¹⁷⁶, da de fremhæver behovene for spænding, udfordring, tryghed, varierende oplevelser, fysisk aktivitet, at hævde sig samt socialt fællesskab. Børn ønsker også at udvikle færdigheder og kompetencer, lære at indgå i socialt samvær, finde venner, opnå succes og anerkendelse, træne og blive 'fit' samt at få udkanaliseret energi.

Motiverne samler sig således i to overordnede kategorier, hvor den ene omhandler personlig udvikling eller personlig tilfredsstillelse, mens den anden kategori omhandler børns ønske om at bruge idrættens til at opnå social status ved enten at skabe sig venner gennem aktivitetsfællesskaberne eller anerkendelse via kropslig succes.

UDFORDRINGER

Det foregående afsnit præciserer, at børn i høj grad er afhængige af omverdenen, og at de dyrker sport og motion under flere forskellige organiserede former i de institutioner, de færdes i til daglig, eller som findes i lokalområdet.

Herfra falder tre udfordringer i øjnene:

1. Den særlige udfordring for breddeidrættens aktører er at skabe rammer og muligheder for, at de i forvejen inaktive børn kan føle sig trygge ved at deltage i sport eller motion under de forskellige institutionelle rammer. I partnerskabsprojekterne er det vigtigt at være bevidst om de grundlæggende forskelle, som eksisterer på tværs af idrættens forskellige arenaer.

¹⁷⁵ Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Børn, idræt og hverdagsliv – i tal og tale*

¹⁷⁶ Klarlund Pedersen, Bente og Saltin, Bengt (2003): *Fysisk aktivitet. Håndbog om forebyggelse og behandling*

- a. Idræt i forening foregår ofte i en *præstations- og konkurrencekultur*, hvor det handler om træning for at blive bedre og for at vinde.
- b. Idræt i skolen hører under en *læringskultur*, hvor forudopstillede mål sætter dagsordenen for de særlige temaer, eleverne skal igennem og stifte bekendtskab med.
- c. I SFO/fritidsklub finder aktiviteterne sted under en *legekultur*, som i udgangspunktet er meget uformel, og deltagelsen er udelukkende på frivillig basis.

De tre idrætskulturer er listet i nedenstående tabel, hvor også særlige egenskaber er vist¹⁷⁷.

Tablet 19. Oversigt over tre forskellige idrætskulturer: skoler, SFO/fritidsklubber og idrætsforeninger i forhold til særlige egenskaber, der kendetegner de enkelte kulturer

	Skoler	SFO/fritidsklub	Idrætsforeninger
Kultur	Læringskultur	Legekultur	Præstations- og konkurrencekultur
Værdiorientering	"Idræt for alle"	"Idræt for de interesserede"	"Idræt for de målrettede"
Sammenholds faktor	Obligatorisk	Frivilligt	Frivilligt
Målestok	Formelt – læringsorienteret	Uformelt – legeorienteret	Formelt/uformelt – konkurrenceorienteret

2. Når der skal fokus på børn, der i forvejen er fysisk inaktive, kan det være nyttigt at fokusere på en styrkelse af skoleidrætten samt muligheder for aktiv leg i frikvarterer og efter skoletid. I SFO'en, hvor aktiviteterne er frivillige, vælger de 'idrætsafskrækkede' børn aktiviteterne fra, mens skolen har mulighed for at komme i berøring med alle børn på grund af det obligatoriske element. Paradokset er dog, at læringskulturen med obligatorisk deltagelse, som finder sted i skolen, i sig selv kan være demotiverende for mange børn. Uden at udvande de grundlæggende forskelle, der eksisterer under de forskellige organisatoriske rammer, kan det derfor være nyttigt at arbejde videre med en kombination af lærings-, lege- og præstationskulturer for at få de inaktive børn i aktion.

¹⁷⁷ De forskellige kulturbegreber er hentet fra Helle Rønholdt i et oplæg *Motiveres børn til bevægelse, leg og idræt?* ved Kulturministeriets idrætspolitiske konference 'Idrætten i bevægelse – fremtidige muligheder', d. 26. juni, 2003. De øvrige begreber, værdiorientering, sammenholdsfaktorer og målestok er med inspiration fra Kurt Klaudi Klausens idealtypiske model for organisations-, ledelses- og rationalitetsformer inden for de forskellige institutioner i velfærdssamfundet.

3. En tredje udfordring er at overvinde det paradoks, at det for mange handler om at vælge mellem tid til venner og familie på den ene side og sporten eller motionen på den anden side. Der kan være en pointe i at tænke i hele grupper, når forskellige institutioner forsøger at rekruttere og ikke mindst fastholde børn i idrætten.

UNGE – DEN 'UAFHÆNGIGE' LIVSFASE

Den unge del af befolkningen, her forstået som teenagere, udgør på mange måder en særlig gruppe i forhold til udøvelse af idrætslig aktivitet¹⁷⁸. Ungdommen er en fase præget af stort frafald fra et aktivt fritidsliv, og man kan sige, at de unge 'frigør' sig fra den rammebundne idrætstradition, som de har gennemlevet i barndommen. De vil være mere uafhængige af faste rammer og systemer, og det er således i størst omfang foreningsidrætten, som mister medlemmer.

Ungdomsgenerationen er blevet kaldt 'Den samlede generation'¹⁷⁹. Udtrykket dækker over en generation, som er vokset op i et informationssamfund, hvor den enkelte søger informationer, danner egne meninger, tager ansvar og gør det, han eller hun kan lide og er god til som reflektiv og selvstændig person¹⁸⁰. De unge 'samler' deres livsstil ved at sammensætte en række små enheder til en personlig og individuel helhed, der giver mening for den enkelte¹⁸¹. Dette matcher dårligt med folkeskolens enhedskultur, hvor de faste rammer, hensyntagen til andre elever samt krav fra lærerne giver problemer¹⁸². Danmarks Evalueringsinstituts evaluering af idrætsfagets status i folkeskolen i 2004 pegede netop på, at der var motivationsproblemer blandt de ældste elever og derfor store problemer med at fastholde dem i idrætsundervisningen¹⁸³. Det samme kan man forestille sig er tilfældet i den strukturerede foreningskultur, hvor den målrettede træning i forhold til én bestemt idrætsgren ikke hænger sammen med mange unges ønsker om en uafhængig tilværelse med varierende indhold efter behov.

Ungdomsårene er desuden omskiftelige i ordets egentlige forstand. Mange oplever skoleskift fra grundskoler til ungdomsuddannelser,

178 Analyserne om idrætsvaner fra undersøgelsen i 2007 vil i dette afsnit være opdelt på 13-15-årige samt 16-19-årige. Det skyldes, at resultaterne er fra to separate datasæt (børn og unge mellem 7 og 15 år samt voksne fra 16 år). Derfor er gruppen ikke i denne rapport sammensat til én stor gruppe i beregningerne.

179 Heuseler, Søren og Staun, Jørgen (1999): *Den samlede generation*

180 Giddens, Anthony (1991): *Højmodernitetens konturer*

181 Giddens, Anthony (1991): *Højmodernitetens konturer*

182 Jensen, Jesper Bo (2002): *De nye ældre i 2020*

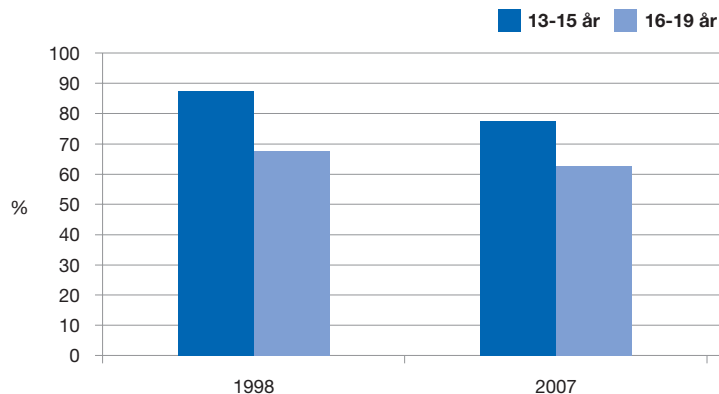
183 Danmarks Evalueringsinstitut (2004): *Idræt i folkeskolen. Et fag med bevægelse.*

efterskoleophold eller går fra skole til arbejdsliv. Meget tyder på, at disse skift og tilhørende overgangsfaser påvirker et stabilt fritidsliv med idrætsaktiviteter negativt. Når unge i motions- og sportsvanerundersøgelsen fra 2007 skal beskrive, hvorfor de ikke dyrker sport eller motion i en idrætsforening, er der mange, som svarer, at de er på efterskole for tiden.

IDRÆTSDELTAGELSE

Undersøgelsen fra 2007 viser, at 77 procent blandt de 13-15-årige dyrker regelmæssig sport eller motion. Dette er et fald på 10 procent point i forhold til de 10-12-årige. Blandt 16-19-årige daler andelen yderligere ned til 63 procent regelmæssigt aktive, som figuren herunder viser. Samtidig står teenagerne, især de 13-15-årige, for den største nedgang de seneste ti år, og det er primært teenagepigerne, som falder fra. Fra at være de mest idrætsaktive i børneårene bliver de mindre aktive end drengene i ungdomsårene.

Figur 16. Oversigt over andel blandt 13-19-årige, der dyrker regelmæssig sport eller motion i 1998 og 2007

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Det er dog ikke alle unge, der følger denne negative udvikling i sports- og motionsdeltagelsen. Der opstår i teenageårene en voksende polarisering mellem meget aktive og meget inaktive unge. Det er således i denne fase af livet, hvor de aktive bruger mest tid på sport eller motion. 37 procent af de aktive mellem 13 og 15 år

samt 30 procent mellem 16 og 19 år dyrker mindst seks timers sport eller motion om ugen.

Dette hænger sammen med, at kravene til færdigheder og præstation i foreningsidrætten intensiveres i ungdomsårene, og mange unge skal træffe et valg om at satse mere målrettet på idrætten. For de mindre talentfulde handler det på den anden side om et valg mellem at fortsætte med idræt på mere 'useriøse' hold, ofte med nye holdkammerater, at skifte til andre organiserede former eller helt at opgive sporten til fordel for andre fritidsbeskæftigelser. En undersøgelse af 14-15-årige foretaget i Vestjylland i 2000 viste, at *"... megen vægt på konkurrence og det, at man ikke kan komme på hold, er blandt de væsentligste faktorer for, at mange melder sig ud af foreninger."*¹⁸⁴

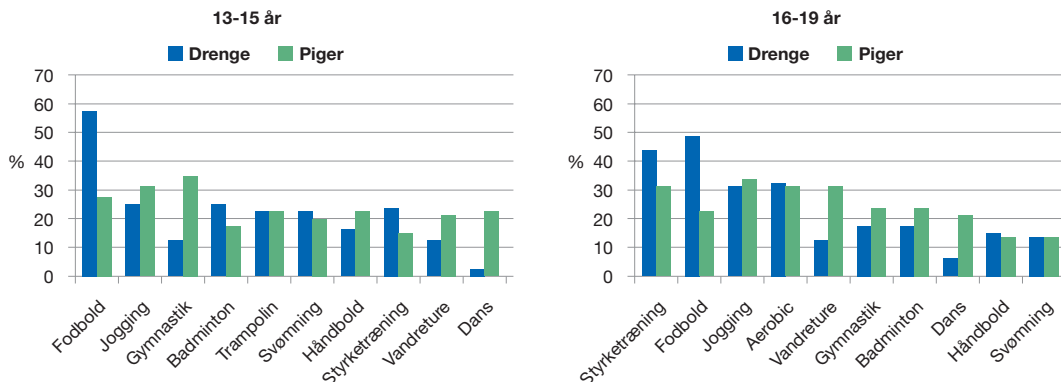
AKTIVITETSVALG

De særlige forhold i ungdomsårene afspejler sig også i aktivitetsvalget. Generelt fordeler teenagerne sig på flere forskellige aktiviteter end de yngre børn, og bortset fra fodbold er der ikke den samme massive tilslutning til særlige idrætter. Dette tyder på, at de unge ikke længere er så udpræget afhængige af de tilbud, som findes i lokalområdet. Desuden kan det være en afspejling af de unges øgede behov for at afprøve nye områder og finde deres egen identitet.

Nedenfor er listet top ti-aktiviteter for 13-15-årige samt 16-19-årige. På den ene side er der stadig stor tilslutning til de traditionelle foreningsidrætter fodbold, gymnastik, badminton, svømning og håndbold, og på den anden side udviser unge et tiltagende engagement i de mere individuelle 'voksenprægede' aktiviteter som jogging, aerobic og styrketræning.

184 Abildgaard, Nicolaj og Schøler, Simon (2001): *Velfærdsbevægelsen, et debatoplæg om den nye civile velfærd*

Figur 17. Oversigt over de 15 mest dyrkede aktiviteter fordelt på 13-15-årige samt 16-19-årige drenge og piger

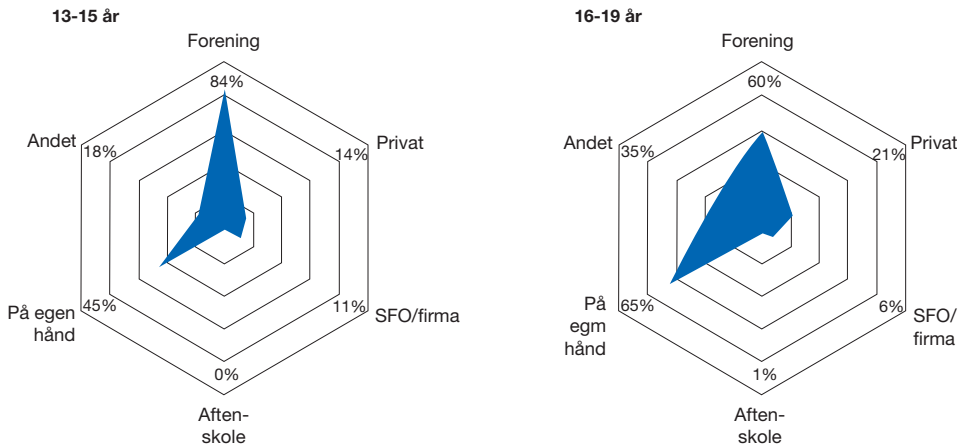
Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

De kønsforskelle, der udspiller sig mellem drenge og pigers aktivitetsvalg i børneårene, finder også sted blandt de ældre børn og unge. Teenagedrenge er generelt mere optaget af boldspil og styrketræning, mens piger hælder til gymnastik, dans, vandreture og ridning. Jogging og svømning er dog aktiviteter, der appellerer til både piger og drenge i disse aldersgrupper.

ORGANISERING

Foreningsidrætten mister mange af de unge medlemmer i teenageårene. Foreningsidrætten blandt 13-15-årige er dog stadig den mest udbredte organiseringsform med 85 procent, som har dyrket aktiviteter i forening det seneste år. Først fra 16 år sker en markant omrokering, hvor foreningsaktiviteter bliver overgået af aktiviteter 'på egen hånd'. Samtidig foregår en tiltagende andel af aktiviteter i private centre, hvilket sker i takt med en øget interesse for fitnessaktiviteter som aerobic, styrketræning og spinning. Desuden dyrker 35 procent af de 16-19-årige aktiviteter organiseret 'i anden sammenhæng' hvilket ikke er yderligere udspecificeret i spørgeskemaet. Fordelingen over, i hvilke organisatoriske sammenhænge unge dyrker sport eller motion, er indtegnet i diagrammerne herunder fordelt på 13-15-årige samt 16-19-årige.

Figur 18. Oversigt over, i hvilke organisatoriske sammenhænge unge dyrker sport eller motion. Fordelt på 13-15-årige samt 16-19-årige

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Teenagere tegner sig således for en udvikling, der går i to forskellige retninger. Dels bliver de foreningsaktive mere dedikerede og bruger mere tid på træning, de specialiserer sig i de forskellige idrætsgrene og identificerer sig med en fysisk aktiv livsstil. Den anden tendens bærer i retning af mere uafhængige og individuelle organiseringsformer. Samtidig vender en større andel af de unge sig fra et fysisk aktivt fritidsliv ved i stedet at dyrke en mere afslappet stil, som handler om sofahygge og computerspil med vennerne¹⁸⁵.

BARRIERER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Netop vennerne bliver i ungdomsårene det altafgørende omdrejningspunkt i tilværelsen. Dette præger også forholdet til sport og motion. 58 procent af de 13-15-årige, som ikke er regelmæssigt aktive, svarer, at de i stedet bruger tid sammen med vennerne på andre aktiviteter.

De tre største barrierer blandt teenagere er følgende:

- bruger tid på vennerne
- bruger tid på andre fritidsinteresser/arbejde
- gider ikke

¹⁸⁵ Steffensen, Inge m.fl. (2007): *Årgang 1992 – hvad har de gang i? – et flimret portræt*

Ud over tids- og interesse-mæssige barrierer er der også blandt teenagere en stor andel, omkring hver tredje blandt de fysisk inaktive, der angiver som årsag, at de mangler nogen at følges med. Det er i langt de fleste tilfælde piger, som nævner denne årsag. Når de samtidig stopper i idrætsforeningerne i stor stil i denne fase af livet, kan det virke paradoksalt, da foreningerne traditionelt er forbundet med fællesskab og inklusion af medlemmer. Det kan antyde, at fællesskaberne samtidig med at være et *mål* i sig selv for mange unge bliver brugt som *middel* til at påbegynde eller fastholde en aktivitet. De unge begynder således sjældent på en ny aktivitet i en ny idrætsforening, hvis de ikke har nogen at starte sammen med.

Et andet karaktertræk ved teenagerne er en mere ureflekteret eller tilfældig afskrivning af en fritid med sport eller motion. En sådan 'ureflekteret' barriere afspejler i høj grad, at de unge er eller ønsker at være 'uafhængige'. De vil ikke lægge sig fast på særlige skemalagte aktiviteter ud over det i forvejen fyldte program med skole, lektielæsning og fritidsjob. Derfor lever de mere spontant og forholder sig til til- og fravalg i sidste øjeblik.

Alligevel er der dog noget, som tyder på, at der er et potentiale i forhold til at aktivere disse unge. Netop fordi de ikke nødvendigvis har truffet et aktivt fravalg af sport eller motion. Når unge i en kvalitativ undersøgelse bliver spurgt, hvordan de ville have det med at blive opfordret eller 'overtalt' til at deltage i sport eller motion, resulterer det i flere tilfælde i positiv respons¹⁸⁶.

Det foregående viser nogle overordnede årsager til, at nogle unge fravælger sport eller motion i fritiden. Dels handler det om:

- Et frafald blandt unge, som har været aktive, men som mister interessen og foretrækker at bruge tiden på noget andet. Enten fordi der har været negative oplevelser i form af manglende talent eller for meget konkurrencemæssigt pres, eller fordi de ikke længere føler et fællesskab.

Derudover handler det om:

- De unge ønsker at være uafhængige. Derfor lader de fritiden gå med spontane og fleksible aktiviteter, som i høj grad er styret af, hvad vennerne gør.

186 Pilgaard, Maja (2006): *Et aktivitetsregime på spil i fritids- og ungdomsklubber – en undersøgelse af fysisk aktivitet i spændingsfeltet mellem individ og institution*

- De møder overgange eller store opbrud i andre områder af livet, som kan fjerne fokus fra sport eller motion.

I det følgende fokuseres på, hvad der får unge til at dyrke sport eller motion.

MOTIVER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

De unge, som dyrker regelmæssig sport eller motion, har ifølge Ibsen og Ottesens undersøgelse fra 1999 de samme præferencer som de lidt yngre børn¹⁸⁷. Det handler også for dem om:

- at have det sjovt
- at være sammen med venner
- at komme i form og være sundere.

Derudover viser en kvantitativ undersøgelse fra 2005¹⁸⁸, at det er vigtigt:

- at fællesskabet er trygt og godt
- at trænerne er gode.

Dette indebærer, at træneren kan sætte sig igennem og vise lederskab, ligesom fire ud af ti ønsker en træner, som man kan snakke med ud over det rent sportslige. Derimod ryger konkurrenceelementet mere og mere i baggrunden med alderen.

Hvis ikke de unge vælger at gå talentvejen, hvor sporten, træningen, konkurrencen og en stræben efter præstationsoptimering er i fokus, handler det altså om at lave noget sjovt med vennerne. Jo ældre teenagerne bliver, jo mere handler det desuden om sundhed.

UDFORDRINGER

1. Den helt store udfordring blandt unge handler om fastholdelse. Fra de er mellem 13 og 15 år til de er mellem 16 og 19 år er der en nedgang på 24 procentpoint i andelen, der har dyrket aktiviteter som medlem af en forening det seneste år. I de fleste tilfælde stopper de unge med aktiviteten uden at påbegynde en ny og indleder derfor en mindre fysisk aktiv tilværelse.

187 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Børn, idræt og hverdagsliv – i tal og tale*

188 Skårhøj, Rie og Østergaard, Søren (2005): *Generation Happy? Et studie i danske teenagers hverdagsliv, værdier og livstolkning*

2. Fastholdelsen i en fysisk aktiv fritid indebærer en udfordring i forhold til at skabe tilbud, som tilgodeser de unge, der ikke har talent for eller interesse i præstationsoptimering.
3. Der mangler muligheder for de unge – måske især for de unge piger, som gerne vil hygge sig med vennerne, mens de er aktive, uden nødvendigvis at have fokus på turnering hver weekend. Dette kræver, at der kan stilles en træner til rådighed, og at holdet bliver taget alvorligt i klubben, da motivationen forsvinder, hvis ikke en kompetent træner med sans for det sociale element er med til at fastholde de unge.
4. En anden udfordring er at være proaktiv i forhold til rekruttering, da mange af de inaktive unge ikke reflekterer over sport eller motion. De lever en spontan tilværelse i fritiden med fokus på at omgås vennerne, og fravalget af sport eller motion er ikke nødvendigvis bevidst. For denne målgruppe kan der derfor være grund til at fokusere på at få fællesskaberne i gang, og venner, der tager initiativ og opfordrer hinanden til sport eller motion, vil være en stor motivationsfaktor. Et større fokus på aktiviteter, der er igangsat af unge, kan involvere andre unge i aktiviteterne.
5. Udbuddet af aktiviteter til denne målgruppe må gerne variere og have elementer af nytænkning. En kombination af fleksibilitet, spontanitet og fællesskabsinklusion vil være det optimale.

VOKSNE – DEN 'FRIE I-FASE'

Voksne i den 'frie I-fase' har flere fællestræk med de 'uafhængige' unge. Gruppen består af de plus 20-årige, som endnu ikke har etableret sig med familie og børn. Det er en tid med endnu større opbrud end i ungdommen. Udlandsophold, højskoleophold, overgangen til videregående uddannelser, flytning, indtræden på arbejdsmarkedet etc. er ofte direkte forbundet med ophør eller pause fra idrætsdeltagelsen. Derfor fortsætter det omtalte frafald i ungdomsårene blandt de voksne i denne livsfase, som ikke har været genstand for meget opmærksomhed i den idrætspolitiske debat.

Det er en sammensat livsfase, hvor respondenterne fra idrætsvaneundersøgelsen fordeler sig med 36 procent, der er under uddannelse, 8 procent er arbejds- eller uddannelsessøgende, 27 procent har ufaglært eller faglært arbejde, og 28 procent angiver at være selvstændig eller funktionær.

Når voksne i den 'frie I-fase' indtræder på arbejdsmarkedet, er det i dag karakteristisk, at de betragter arbejdet som en positiv identifikation på deres liv, hvorfor arbejdet for mange har en værdi i sig selv¹⁸⁹. En undersøgelse fra Center for Velfærdsstudier på Aalborg Universitet viser, at danskerne generelt elsker deres arbejde, og at især unge voksne arbejder mere af lyst end af pligt i forhold til tidligere¹⁹⁰.

Dette bekræftes i høj grad i motions- og sportsvaneundersøgelsen fra 2007, som viser, at op mod 45 procent af de 20-39-årige, som ikke dyrker regelmæssig sport eller motion, angiver som årsag, at de bruger tid på deres arbejde. Tallene viser desuden, at det er i denne fase af livet, hvor mest tid går med arbejde. I gennemsnit bruger denne gruppe mellem 40 og 42,5 timer om ugen på arbejde, hvilket er signifikant mere end personer i samme aldersgruppe med børn, som i gennemsnit bruger omkring 39 timer om ugen.

IDRÆTSDELTAGELSE

Idrætsdeltagelsen i den 'frie I' fase af livet kan karakteriseres som splittet mellem meget aktive og meget inaktive. Udskillelsen tager form i ungdomsårene, men bliver meget markant i begyndelsen af voksenlivet. I gennemsnit dyrker 58 procent af personer mellem 20 og 39 år, som ikke har børn, regelmæssig sport eller motion. Dette svarer til to procentpoint mere end gennemsnittet for hele den voksne del af respondentgruppen fra 16 år og opefter.

Det er i denne livsfase interessant, at der er forskel på mænd og kvinder, som det ses af nedenstående figur. Den 'frie I' livsfase betyder, at mænd i mindre grad end kvinder dyrker sport eller motion, mens det forholder sig lige omvendt i teenageårene. Dette hænger sandsynligvis sammen med, at mænd i gennemsnit bruger mere tid på arbejde end kvinder.

189 Jacobsen, Michael Hviid og Tonboe, Jens (2004): *Arbejdssamfundet*

190 Dansk Handel og Service (2004): *Den Motiverede Medarbejder - Personaleledelse i videnssamfundet*

Tabel 20. Andel, der regelmæssigt dyrker sport eller motion fordelt på køn og beskæftigelse¹⁹¹

		Dyrker du regelmæssigt sport eller motion?		
		Ja	Ja, men ikke for tiden	Nej
Køn	Mænd	52	22	25
	Kvinder	63	22	15
Beskæftigelse	Under uddannelse	69	19	12
	Arbejdssøgende/orlov	44	34	22
	Ufaglært/faglært arbejder	47	23	31
	Selvstændig/funktionær	58	22	20
Total		58	22	20

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

De personer, som endnu er under uddannelse, dyrker i høj grad sport eller motion, mens arbejdssøgende eller personer på orlov er de mindst aktive. Til gengæld er der i denne gruppe en stor andel på 34 procent, som svarer 'ja, men ikke for tiden' til regelmæssigt at dyrke sport eller motion, hvilket underbygger, at midlertidige livssituationer er hæmmende for idrætsdeltagelsen.

De ufaglærte og faglærte arbejdere er de mest tilbøjelige til at svare 'nej' til regelmæssigt at dyrke sport eller motion. Dette kan dog til dels hænge sammen med, at det ufaglærte og faglærte arbejde ofte er mere fysisk belastende, eksempelvis med en del tungt løftarbejde, og derfor føler disse personer ikke behov for yderligere fysisk aktivitet i hverdagen.

AKTIVITETSVALG

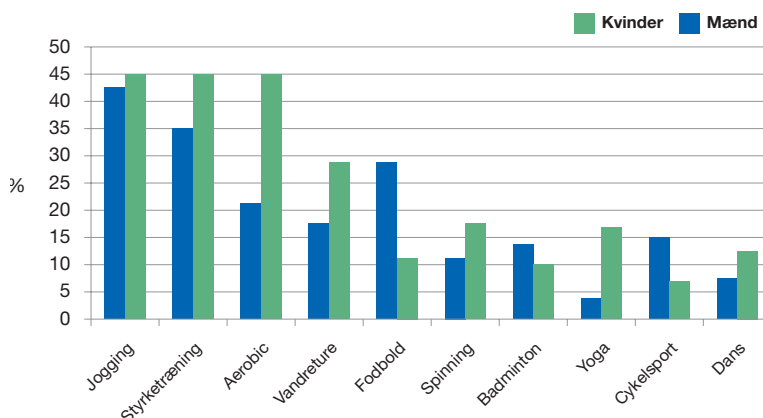
Det er helt overvejende jogging, fitnessaktiviteterne styrketræning og aerobic samt til dels også spinning, som de 'frie I'-voksne samler sig om. Disse aktiviteter passer godt ind i en foranderlig livsstil, da de kan dyrkes med stor uafhængighed og fleksibilitet, når der sker mange omvæltninger i tilværelsen. Fodbold er dog stadig en betydningsfuld idrætsgren blandt mænd i denne livsfase og indgår som den tredjestørste aktivitet. Mænd spiller også oftere badminton eller cykler, mens kvinder i langt overvejende grad hælder til aero-

¹⁹¹ Tabellen viser, at flere kvinder end mænd i den 'frie I' fase – dvs. 20-39-årige uden børn, dyrker sport eller motion. Dette er dog ikke et udtryk for, at de bruger mere tid i gennemsnit, er aktive med højere intensitet eller generelt er mere fysisk aktive end mænd i en sundhedsmæssig henseende. I kapitlet 'Sundhed og breddeidrætten' fremgår det således, at andelen af kvinder, der dyrker moderat til hård fysisk aktivitet, er mindre end blandt mænd.

bic, vandreture, yoga og dans. Det er interessant, at flere kvinder end mænd går til spinning, mens mænd i større omfang dyrker cykelsport. Mændene er dermed mere til de traditionelle idrætsgrene, mens kvinder i den 'frie I' fase søger meget efter individuelle, fleksible fitnessaktiviteter. Yoga er desuden mellem de ti største aktiviteter i denne fase af livet, hvilket ikke er tilfældet i nogle af de øvrige livsfaser, og det er næsten udelukkende kvinder, der dyrker denne aktivitet.

Figuren herunder illustrerer de ti mest dyrkede aktiviteter blandt voksne mellem 20 og 39 år, som ikke har børn, fordelt på køn.

Figur 19. De ti største aktiviteter blandt voksne i den 'frie I-fase', fordelt på køn

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

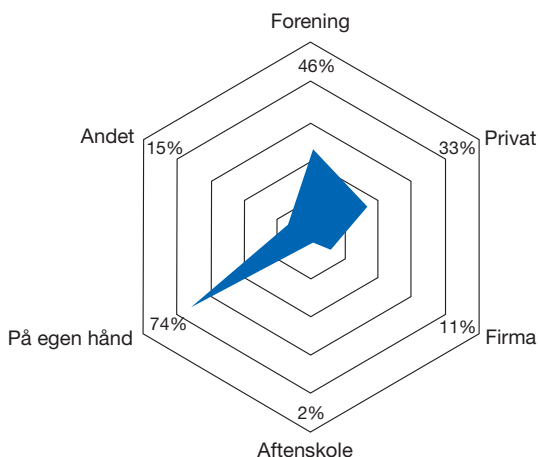
ORGANISERING

Sammenlignet med hele den voksne respondentgruppe er det særlig markant, at personer i den 'frie I-fase' dyrker aktiviteter i private klubber eller centre. Hver tredje gør dette i denne fase af livet i forhold til 18 procent samlet set, hvilket ikke er overraskende, da styrketræning og aerobic, der som oftest dyrkes i private fitnesscentre, er blandt de tre mest dyrkede aktiviteter. Desuden er det især kvinderne, der søger i private centre, og denne organiseringsform har, som den eneste, større tilslutning blandt kvinder end blandt mænd.

Således organiserer hele 39 procent af kvinderne sig i private centre, mens det gør sig gældende for 27 procent blandt mændene. Der er ingen kønsforskelle under de øvrige organiseringsformer.

Der er dog stor spredning på organiseringsformerne og de 'frie' I-voksne dyrker aktiviteter i både forening, private klubber og på egen hånd, ligesom godt hver tiende dyrker firmaidræt som vist herunder. Firmaidrætten er således af størst betydning for yngre voksne, mens voksne i senere livsfaser kun i mindre grad dyrker firmaidræt.

Figur 20. Oversigt over, i hvilke organisatoriske sammenhænge voksne i den 'frie I' fase dyrker sport eller motion

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

39 procent dyrker aktiviteter i både forening og i anden sammenhæng i forhold til 30 procent i den samlede respondentgruppe fra 16 år. Det viser, at voksne i denne gruppe ofte udfolder sig under flere forskellige organiseringsformer. Dette understreger samtidig, hvor sammensat og mangfoldig denne fase af livet er.

BARRIERER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

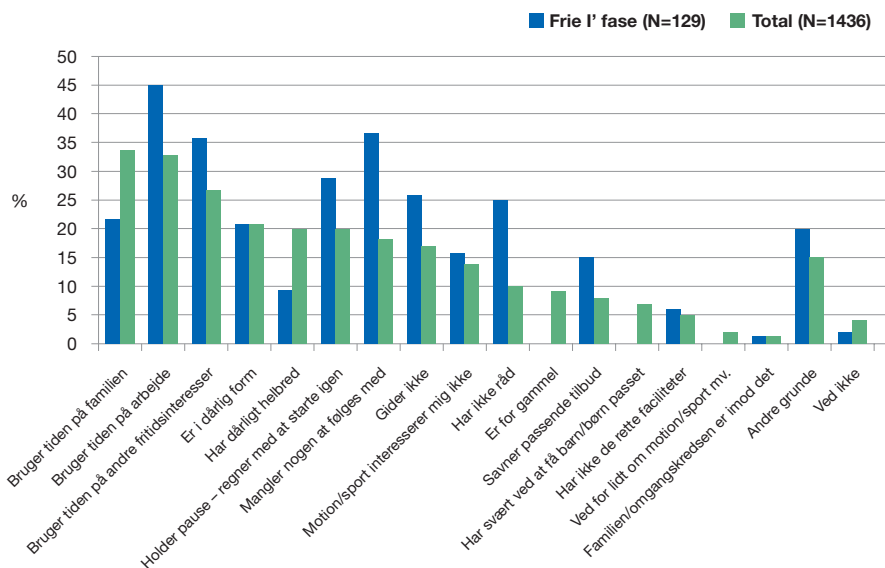
De inaktive i den 'frie I-fase' adskiller sig på flere områder væsentligt fra øvrige voksne, når de peger på årsager hertil.

De tre oftest nævnte årsager blandt de inaktive i denne livsfase er følgende¹⁹²:

- bruger tid på arbejdet
- mangler nogen at følges med
- bruger tiden på andre fritidsinteresser.

Figuren herunder viser de noterede årsager i den 'frie I-fase' sammenholdt med, hvad samtlige voksne fra 16 år og opefter svarer.

Figur 21. Oversigt over årsager til, at inaktive voksne i den 'frie I' fase ikke regelmæssigt dyrker sport eller motion. Sammenholdt med den samlede voksne respondentgruppe

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Inaktive voksne angiver generelt at bruge tid på familien som den altafgørende årsag, men for voksne i den 'frie I-fase' er arbejdet og andre interesser de største barrierer. Desuden svarer hele 37 procent, at de mangler nogen at følges med, hvilket er mere end dobbelt så mange, som den voksne respondentgruppe svarer i gennemsnit.

¹⁹² Det bør her bemærkes, at analyserne udelukkende baserer sig på 129 respondenter, hvorfor der skal tages store forbehold for usikkerheder i beregningerne

Derudover er det interessant, at hver fjerde blandt de inaktive ikke har råd til at dyrke sport og motion sammenholdt med hver tiende totalt set. Da der yderligere er markant flere, som savner passende tilbud (15 procent i forhold til 8 procent totalt set), kunne noget tyde på, at der er en del ydre faktorer, som afholder de 'frie I'-voksne fra at dyrke regelmæssig sport eller motion. Individuelle fitnessaktiviteter er de mest foretrukne i denne livsfase, og det er derfor ikke overraskende, at personer, som er inaktive, angiver de nævnte ydre barrierer. Fitness er ofte dyrere end almindelig foreningsidræt. Desuden er det oftest en individuel aktivitet, og hvis man ikke har nogen at følges med i forvejen, kan det være svært at skabe sociale kontakter i disse omgivelser. Når 15 procent angiver at savne passende tilbud, kan det således afspejle et ønske om at dyrke individuelle og fleksible aktiviteter, der er økonomisk overkommelige og samtidig virker inkluderende i et fællesskabsperspektiv.

MOTIVER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Der findes ingen forskning, som fokuserer på motiver til sport og motion i forhold til særlige livsfaser. Der er dog undersøgelser, som giver overblik over den voksne befolknings motiver generelt¹⁹³, ligesom der foreligger oplysninger om de i forvejen inaktives overvejelser omkring, hvad der kunne få dem til at dyrke regelmæssig sport eller motion¹⁹⁴.

En undersøgelse fra 1999¹⁹⁵ sonderer mellem motiver af *rekreativ eller sundhedsmæssig karakter* og motiver af *præstationsmæssig karakter*. Det viser sig, at de største motiver for regelmæssig sport eller motion følger de rekreative og sundhedsmæssige forskrifter:

- Jeg dyrker idræt for at få brugt min krop (91 procent).
- Jeg dyrker idræt for at holde mig sund (84 procent). /Jeg dyrker idræt, fordi det er rart/sjovt (84 procent).
- Jeg dyrker idræt for at koble af (70 procent).
- Jeg dyrker idræt, fordi det giver overskud til resten af hverdagen (59 procent).

Til gengæld er det de færreste blandt voksne, der nævner de præstationsmæssige begrundelser så som:

193 Sundhedsstyrelsen (2003): *Befolkningens motivation og barrierer til fysisk aktivitet* og Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (1999): *Idræt, motion og hverdagsliv – i tal og tale*

194 Ottesen, Laila et. al. (2006a): *Undersøgelse om fysisk inaktive danskere – kvalitativ afdækning af barrierer og motivationsfaktorer* og Ottesen, Laila et. al. (2006b): *En undersøgelse af de inaktive danskere – kvantitative del*

195 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Børn, idræt og hverdagsliv – i tal og tale*

- Jeg dyrker idræt for hele tiden at blive bedre (27 procent).
- Jeg dyrker idræt for at konkurrere med mig selv (23 procent).
- Jeg dyrker idræt for at møde nye udfordringer (23 procent).
- Jeg dyrker idræt for at være god/bedst til min idræt (8 procent).

Allerede i 1999 fyldte sundhedsmæssige faktorer således meget i respondenternes bevidsthed, men det er vigtigt at slå fast, at en lige så stor andel har som motiv, at det skal være sjovt. En anden undersøgelse – gennemført for Sundhedsstyrelsen i 2003¹⁹⁶ – bekræfter dog et overvejende fokus på de rekreative eller sundhedsmæssige motiver, da de hyppigst nævnte årsager var 'at bevare eller forbedre helbredet', 'at være i form' samt 'at give overskud til resten af hverdagen'¹⁹⁷. Til sammenligning svarede 20 procent, at årsagen havde at gøre med et konkurrencemoment.

Inaktive er i en undersøgelse fra 2005 blevet spurgt, hvad der kunne tænkes at motivere til fysisk aktivitet. Her samler svarene sig i fire overordnede kategorier, som omhandler:

- helbredsmæssige faktorer
- sociale faktorer
- organisatoriske faktorer
- blufærdighedsfaktorer.

Overordnet set er det de helbredsmæssige faktorer, som fylder mest i de adspurgte respondenteres bevidsthed. Bagved ligger en frygt for, at fysisk inaktivitet kan føre til fysisk svækkelse eller sygdom. Dernæst betyder det sociale aspekt utrolig meget, og mange angiver, at de kunne forestille sig at påbegynde aktiviteter, hvis de havde nogen at gøre det sammen med. Sådanne svar stemmer godt overens med svarene fra de inaktive i undersøgelsen fra 2007, som netop afholder sig fra sport eller motion, fordi de mangler nogen at gøre det sammen med.

Organisatoriske faktorer favner over mange forskellige årsager. Nogle ville dyrke mere sport eller motion, hvis det var billigere, hvis tilbuddene var mere fleksible, hvis de kunne passe det naturligt ind i hverdagen, eller hvis de ikke skulle deltage i turneringer eller stævner.

196 Sundhedsstyrelsen (2003): *Befolkningens motivation og barrierer til fysisk aktivitet*

197 Man skal dog være opmærksom på, at denne undersøgelse er foretaget med et sundhedspolitisk formål, og de ni angivne kategorier omhandler stort set alle udsagn, som er i tråd med de sundhedsmæssige motiver. Af denne grund kan man ikke undgå, at motiverne ender ud med at have noget med sundhed at gøre, i en undersøgelse som denne.

Den sidstnævnte faktor omhandler blufærdighed, og især kvinder angiver at ville dyrke mere sport eller motion, hvis ikke de følte, at de blev udstillet kropsligt eller præstationsmæssigt.

Blandt personer under 29 år er det dog de organisatoriske faktorer, som i størst omfang bliver nævnt, og hvis priserne var lavere, tilbuddene mere fleksible, eller hvis ikke man skulle deltage i turneringer i weekenderne, kunne 71 procent af de inaktive forestille sig at være mere motiveret til sport eller motion.

UDFORDRINGER

1. På baggrund af ovenstående afsnit om voksne i den 'frie I-fase' ser de største udfordringer i denne livsfase ud til at omhandle et udbud af fleksible tilbud, som samtidig kan dyrkes i fællesskab. Det vil sig en kombination af frihed, særligt i forhold til træningstidspunkter, og tryghed i forhold til at indgå i et socialt, motiverende netværk omkring den enkelte aktivitet.
2. Da de arbejdssøgende, ufaglærte og faglærte arbejdere er de mindst aktive, ligger der tilmed en udfordring i forhold til disse særlige målgrupper. I forhold til de arbejdssøgende handler det om at få de inaktive til at overskue at skulle involvere sig i sport eller motion i en periode af livet, hvor hverdagen ikke er skemalagt med fast arbejde.
3. De ufaglærte og faglærte arbejdere er ofte fysisk aktive i deres arbejde, og her kunne idrætsudbydere fokusere på forebyggende sport eller motion. Dette er en fordel, da den fysiske aktivitet, disse grupper får gennem eksempelvis ensidigt, tungt løftarbejde, ofte er en belastning af kroppen i negativ forstand. Som det senere vil blive vist i afsnittet om voksne i den 'frie II-fase', afholder mange i denne livsfase sig fra sport eller motion netop på grund af dårligt helbred eller skader. Hvis der allerede i den 'frie I-fase' bliver sat fokus herpå, kunne man tage forskud på de problemstillinger, som opstår senere i livet, men det kræver en proaktiv indsats, da mange med et fysisk hårdt arbejde ikke føler et 'behov' for ekstra aktivitet i fritiden.

VOKSNE - LIVSFASEN SOM FORÆLDRE

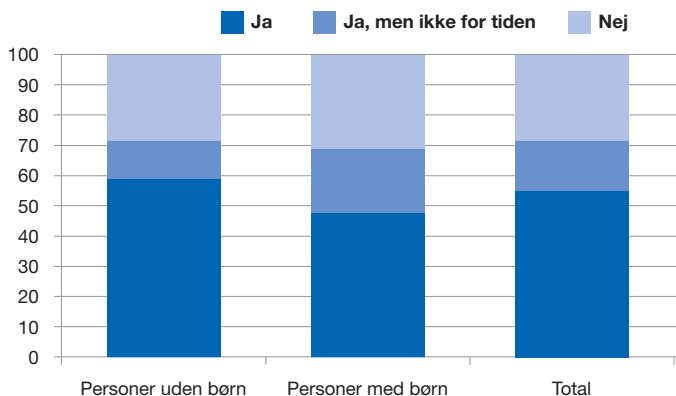
Når folk får børn, sker der i mange tilfælde en forankring i familielivet af den selvrealiseringsproces, der finder sted i barndommen og ungdommen. På mange måder er det en 'settle down'-fase, hvor store opbrud og forandringer i tilværelsen minimeres, og familien etablerer sig som det primære, stabile omdrejningspunkt for dagligdagens virke.

Men på trods af de stabile ydre faktorer oplever forældre samtidig, at børn sætter pres på hverdagen og et aktivt fritidsliv. Derfor er der god grund til at sætte fokus på forældrene i det idrætspolitiske arbejde. Ikke mindst fordi kommende forældre, i særlig grad gravide kvinder, ofte er yderst motiverede til at påbegynde eller opretholde gode vaner for barnets skyld¹⁹⁸. Det er derfor hensigtsmæssigt, allerede før barnet er født, at sætte fokus på mulighederne for idrætsaktiviteter målrettet alle familiens medlemmer.

IDRÆTSDELTAGELSE

I undersøgelsen fra 2007 dyrker respondenter med børn i signifikant mindre grad sport eller motion regelmæssigt sammenlignet med voksne uden børn – 49 procent mod 59 procent. Forskellen er markant, fordi forældrene i større omfang holder pause fra idrætten, når de får børn. 20 procent svarer 'ja, men ikke for tiden' til at dyrke regelmæssig sport eller motion sammenlignet med 12 procent blandt personer uden børn. Der er ingen forskel på mænd og kvinder i denne henseende.

Figur 22. Andel af voksne med børn, der regelmæssigt dyrker sport eller motion i forhold til voksne uden børn

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Det er dog udelukkende forældre mellem 20 og 39 år, som er markant mindre idrætsaktive, mens der fra 40 år ikke er nogen

¹⁹⁸ Det Nationale Råd for Folkesundhed (2005): *Kommunens handlingsplan for fysisk aktivitet, et oplæg til inspiration*

forskelle at spore. Dette hænger sammen med, at forældre til små børn i den afhængige alder i mindre omfang dyrker sport eller motion regelmæssigt i forhold til forældre til større børn, der er mere uafhængige.

Det er interessant, at det primært er forældre til børn under 12 år, som holder pause fra et aktivt idrætsliv, da deres børn samtidig er den mest aktive andel af befolkningen. På mange måder er det paradoksalt, at forældre ser sig tvunget til at vælge mellem deres egen idrætsdeltagelse og børnenes.

Tidsmæssigt viser det sig også, at forældre bruger mindre tid i gennemsnit end den øvrige del af voksne respondenter. Tabellen herunder viser, hvor meget tid voksne bruger i gennemsnit om ugen. Igen er det kun 30-39-årige, som adskiller sig signifikant fra personer uden børn, mens forældre i øvrige aldersgrupper ikke bruger signifikant mindre tid.

Tablet 21. Oversigt over, hvor meget tid i gennemsnit pr. uge voksne bruger på sport eller motion. Fordelt på personer med og uden børn samt total

	Personer uden børn	Personer med børn	Total
16 til 19 år	4,3 timer	6,8 timer ¹⁹⁹	4,5 timer
20 til 39 år	3,7 timer	2,4 timer	3,0 timer
40 til 59 år	3,4 timer	2,9 timer	3,2 timer
60 til 69 år	3,8 timer	3,7 timer ²⁰⁰	3,8 timer
70 år+	3,3 timer	2,6 timer ²⁰¹	3,3 timer

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

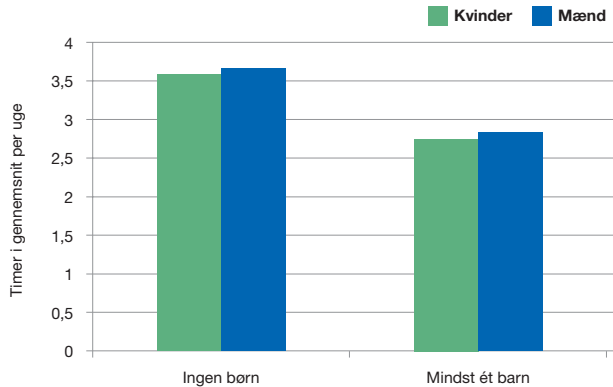
Kvinder bruger generelt mindre tid på sport eller motion end mænd, og selv om lige så mange kvinder med børn dyrker sport eller motion som mænd, bruger de mindre tid. Figuren herunder viser, at kvinder med børn kun bruger 2 timer og 45 minutter i gennemsnit om ugen.

199 Denne værdi er udelukkende baseret på 13 respondenter

200 Baseret på 21 respondenter

201 Baseret på 4 respondenter

Figur 23. Forskel i gennemsnitligt tidsforbrug på sport og motion per uge, fordelt på køn

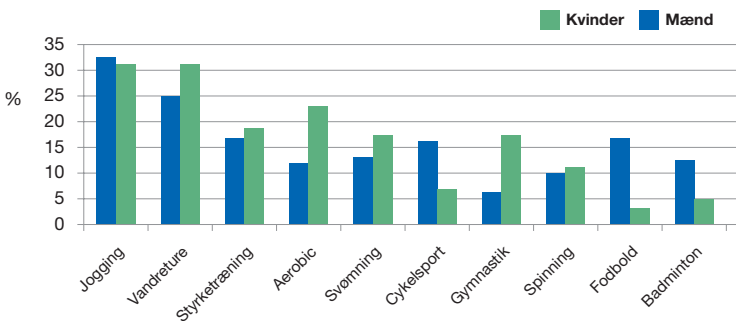

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

AKTIVITETSVALG

Voksne med børn adskiller sig ikke markant fra det samlede billede, som tegner sig i aktivitetsvalget blandt voksne. Figuren nedenfor viser, at de i overvejende grad dyrker de individuelle og fleksible aktiviteter, jogging og vandring, hvorefter de vælger styrketræning, aerobic og svømning. Også i denne livsfase gælder det, at kvinder samler sig mere om de nævnte aktiviteter, mens mænd spreder sig mere på flere forskellige aktiviteter, og boldspil fylder langt mere blandt mænd end blandt kvinder.

Figur 24. De ti største aktiviteter blandt forældre sammenholdt med alle voksne respondenter

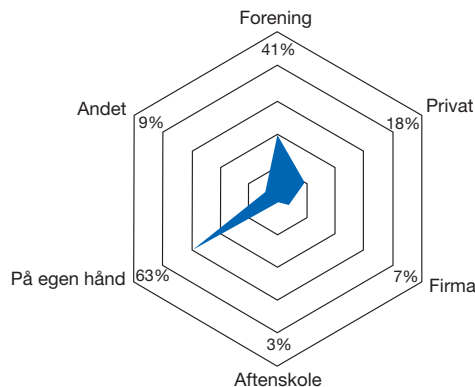
Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Dette forhold er med til at vise, at voksne ikke ændrer markant holdning til foretrukne idrætsaktiviteter, selv om de får børn. De påbegynder ikke nye aktiviteter, som mere hensigtsmæssigt passer ind i en hverdag med børn. I stedet dyrker de aktiviteterne i mindre omfang eller holder pause.

ORGANISERING

Forældre organiserer sig stort set på samme måde som andre voksne uden børn. De dyrker i langt overvejende grad aktiviteter på egen hånd, hvilket 63 procent svarer. Dernæst er der 41 procent, som organiserer sig i foreningsidrætten, mens en mindre andel på 18 procent dyrker aktiviteter i private centre. Her adskiller forældrene sig mest markant fra voksne i den 'frie I-fase', som i 33 procent af tilfældene dyrker aktiviteter organiseret privat. Det er dog stadig kvinderne, der i størst omfang vælger private centre, mens der i forældrefasen er signifikant flere mænd, som dyrker foreningsidræt (45 procent i forhold til 37 procent af kvinderne).

Figur 25. Oversigt over, i hvilke organisatoriske sammenhænge forældre dyrker regelmæssig sport eller motion

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

De 'uafhængige' unge og de 'frie I'-voksne repræsenterer en tid, hvor de bevæger sig længere og længere væk fra den traditionelle foreningsidræt til fordel for fitnessaktiviteter i private centre og uorganiseret idræt. Denne strømning stopper, når voksne etablerer sig med familie og børn. Nedgangen i andel regelmæssigt aktive fortsætter dog fra ungdommen over i forældrefasen, men det kan

primært måles på andelen af aktive, der organiserer sig privat (fra 33 procent blandt 'frie I'-voksne til 18 procent blandt forældre), samt andelen, der dyrker uorganiserede aktiviteter (fra 74 procent blandt 'frie I'-voksne til 63 procent blandt forældre). Til gengæld dyrker forældrene foreningsidræt i samme grad som voksne personer i øvrige faser af livet (41 procent), hvilket blot er 5 procentpoint færre, end i den 'frie I'-fase. Dette er interessant, da forældre typisk bliver opfattet som en gruppe, der kræver fleksible, lettilgængelige aktiviteter, som de kan passe ind i hverdagen afhængig af familiens øvrige program. Normalt forbinder man ikke disse præferencer med den traditionelle foreningsidræt, som ofte fungerer under faste træningstider. Det kan tyde på, at forældre har et ønske om de samme fleksible muligheder og træningsformer, som private fitnesscentre kan tilbyde, men under foreningsidrættens rammer. Hvad forældrene selv nævner som særlig hindrende eller omvendt motiverende for at dyrke sport eller motion, vil blive belyst i det følgende afsnit.

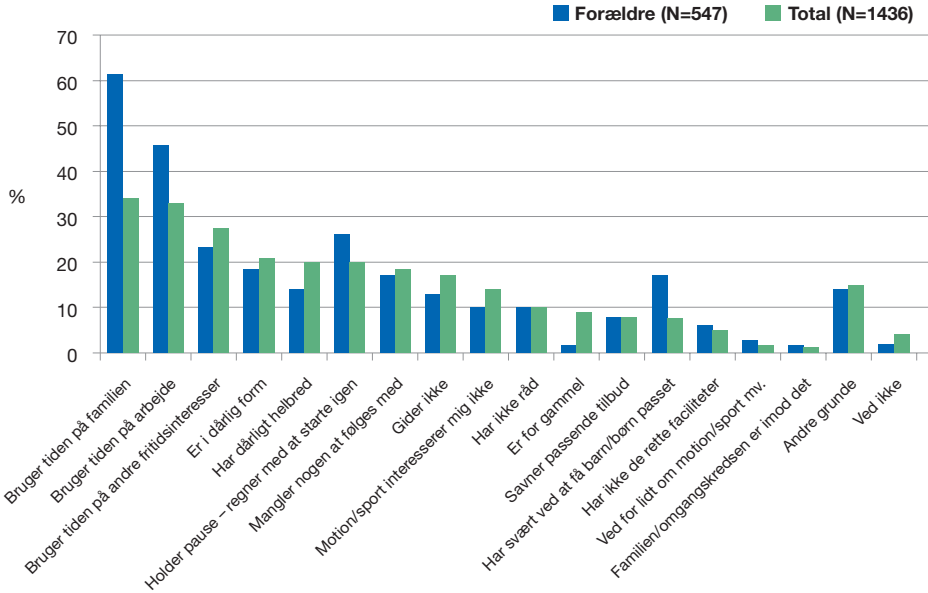
BARRIERER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Årsager til inaktivitet blandt voksne i forældrefasen:

- bruger tid på familien
- bruger tid på arbejde
- holder pause – regner med at starte igen.

Inaktive forældre er i større grad end den øvrige del af fysisk inaktive voksne respondenter hæmmet i at dyrke regelmæssig sport eller motion, fordi de bruger tid på familien. Derudover adskiller de sig ikke væsentligt fra øvrige voksne. Den følgende figur viser fordelingen af svar på årsager til ikke at dyrke regelmæssig sport eller motion.

Figur 26. Årsager til, at inaktive forældre ikke dyrker regelmæssig sport eller motion sammenholdt med hele den voksne respondentgruppe

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Det er iøjnefaldende, at forældre i samme grad som 'frie' voksne svarer, at de blot holder pause fra idrætten, men regner med at begynde igen. Dette stemmer godt overens med, at de på grund af forældrerollen føler sig tvunget til at nedprioritere den regelmæssige sport eller motion.

Når forskellige aldersgrupper betragtes separat, adskiller forældrene sig mere markant fra de øvrige personer. Eksempelvis angiver hver tredje fysisk inaktive forælder mellem 20 og 39 år, at de har svært ved at få børnene passet. I samme aldersgruppe er der markant færre inaktive forældre, som har andre fritidsinteresser, og markant færre, som ikke gider dyrke sport eller motion. Samtidig er der færre forældre, som mangler nogen at følges med, hvilket de 20-39-årige uden børn i stort omfang angiver som årsag.

Forældrenes barrierer samler sig således om familien. Både direkte: De bruger tid på familien. Og indirekte: De holder pause, men reg-

ner med at starte igen, og de har svært ved at få børnene passet. Til gengæld har de sjældent en negativ holdning til sport eller motion, og det er også kun i få tilfælde, at forældre afholder sig fra sport eller motion, fordi de mangler nogen at følges med.

MOTIVER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Det er ikke muligt at opspore motiver til at dyrke sport eller motion med et særligt fokus på de i forvejen aktive forældre, da de foreliggende undersøgelser angiver årsager blandt voksne som en samlet gruppe. Motiverne er derfor de samme, som er beskrevet i forrige afsnit om de 'frie I'-voksne, og de tre hyppigst nævnte motiver er: 'Jeg dyrker idræt for at få brugt min krop', 'jeg dyrker idræt for at holde mig sund' samt 'jeg dyrker idræt, fordi det er rart/sjovt'. Desuden er det sandsynligt, at idrætsaktive forældre i høj grad bruger idrætten som afstresning eller frakobling fra en stresset hverdag med små børn.

I undersøgelsen fra 2007 er respondenterne blevet spurgt, hvad der kunne få dem til at dyrke sport eller motion i en idrætsforening. Det helt gennemgribende svar fra forældre er således, at de ikke har tid, mens børnene er små. Mange svarer tilmed, at de tidligere har dyrket foreningsidræt og ønsker at starte igen, når børnene bliver lidt større. Ofte ønsker de sig også, at de kunne dyrke aktiviteter sammen med børnene, eller at børnene kunne blive passet i foreningen samtidig.

UDFORDRINGER

1. En af de største udfordringer i forhold til sport og motion blandt forældre bliver at udbyde tilbud, som kan minimere pauserne fra idrætten. Det er ganske naturligt og nærmest uundgåeligt for nybagte forældre at bruge mindre tid på sport eller motion end personer i mere frie perioder af tilværelsen. Det ville dog udgøre en væsentlig forskel, hvis gravide kvinder eller nybagte forældre kunne have mulighed for regelmæssig sport eller motion med reduceret tidsforbrug i en periode.
2. Det foregående afsnit om forældrefasen fremhæver et særligt behov for at give forældre til småbørn fleksible muligheder for at dyrke sport eller motion. Da forældre er i en tidspresset periode, kan det være en fordel at fokusere på aktiviteter med en forholdsvis høj intensitet, som ikke nødvendigvis varer en hel time af gangen.

3. Da børn samtidig er i den mest foreningsaktive fase af livet, kan der være god grund til at fokusere på optimering af forældrenes muligheder for at være aktive sammen med deres børn eller på samme tid og sted. Tilbud af denne art ville kunne tage hånd om det dilemma, som både børn og forældre oplever, når tid på familien angives som den største barriere for at kunne dyrke sport eller motion.

VOKSNE – DEN 'FRIE II' LIVSFASE

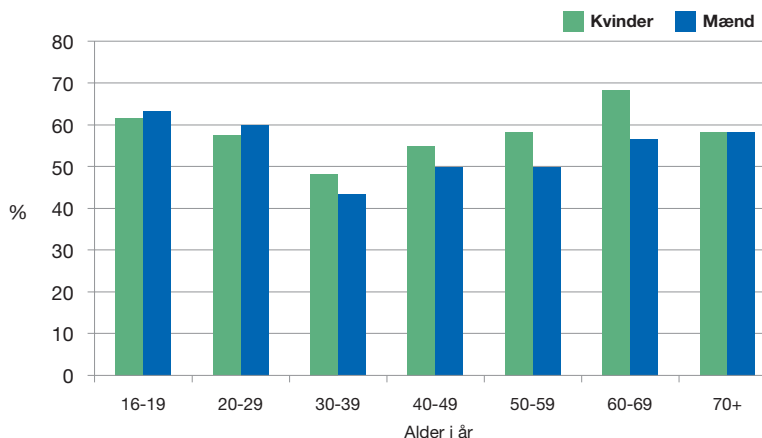
Når børnene bliver større, ændrer forældrenes rolle karakter, og endnu en livsfase præget af større frihed, træder frem. 'Frie II-fasen' omfatter den midaldrende del af befolkningen, typisk mellem 50 og 70 år, hvor der er atter er tid til selvrealisering og fysisk udfoldelse, mens kroppen endnu har relativ høj kapacitet.

Voksne i den 'frie II-fase' er vokset op i 1960'erne og afspejler på mange måder den særlige 68'er-generation, som i de seneste årtier har præget samfundsudviklingen og gjort op med traditionelle forestillinger omkring mange forhold i livet. Denne generations idrætsdeltagelse bærer også præg af et opgør med traditionelle forestillinger om voksnes aktivitetsniveau, og idrætsdeltagelsen har især ændret karakter, efter at generationen er nået til den femte af livets seks faser, som de er beskrevet i denne sammenhæng.

IDRÆTSDELTAGELSE

Undersøgelser af idrætsvaner har tidligere vist, at idrætsdeltagelsen falder jævnt i takt med stigende alder. Sport og motion har således været synonymt med ungdommelighed, og idrætsforeninger rummer endnu langt flere børn og unge end midaldrende og ældre. Men den seneste idrætsvaneundersøgelse fra 2007 viser, at voksne i den 'frie II-fase' for alvor har slået igennem på idrætsfeltet. Den nedadgående kurve er vendt, og når forældrene har overstået en hektisk periode med små børn, bliver der atter tid til idrætsaktiviteter i fritiden. Til forskel fra tidligere generationers opfattelse af aldring som lig en tiltagende fysisk inaktivitet dyrker de ældste i denne generation sport og motion i samme omfang som 16-19-årige teenagere. Figuren herunder viser, at idrætsdeltagelsen stiger fra 54 procent blandt de 40-49-årige til 63 procent blandt 60-69-årige.

Figur 27. Andel voksne, som dyrker regelmæssig sport eller motion fordelt på alder og køn (N = 4143)

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Det er primært kvinder, som fører an i denne positive udvikling med en signifikant større andel af regelmæssigt aktive end mænd i alderen 40-69 år. Til gengæld bruger de aktive mænd i den 'frie II-fase' stadig mere tid på sport eller motion. Udviklingen viser dog, at kvinder efterhånden nærmer sig mændenes tidsforbrug, da forskellen er blevet reduceret fra over 1 time til under 20 minutter de seneste ti år.

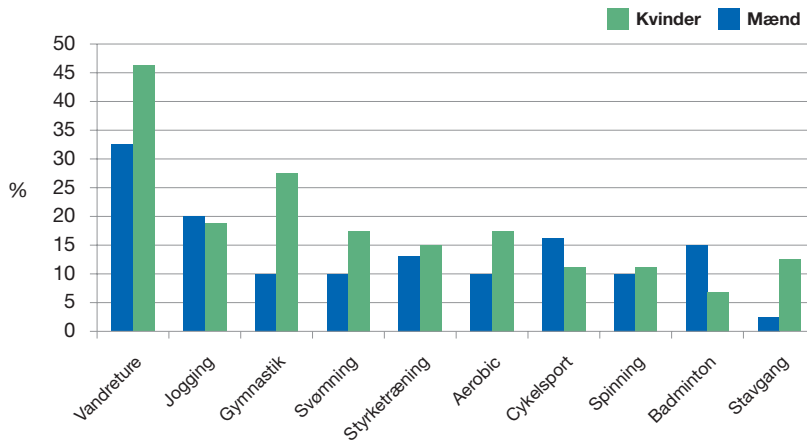
Ikke alle er dog aktive. Selvom idrætsdeltagelsen under ét stiger igen efter forældrefasen, er det ikke ensbetydende med et fald i andelen, der afholder sig fra at dyrke regelmæssig sport eller motion. Det skyldes, at færre personer i den 'frie II' fase holder pause fra idrætten med intentioner om at starte igen på et senere tidspunkt. Det vil sige, at en mindre andel svarer 'ja, men ikke for tiden' til at dyrke regelmæssig sport eller motion. Der er således omkring 30 procent, som aldrig er regelmæssigt aktive i fritiden med sport eller motion.

AKTIVITETSVALG

Alligevel har 85 procent af voksne i den 'frie II-fase' dyrket mindst én aktivitet regelmæssigt inden for det seneste år. Den mest foretrukne motionsform er vandring, som hele 40 procent dyrker regelmæssigt. Figuren nedenfor viser de ti største aktiviteter blandt voksne i denne fase af livet, fordelt på køn. De eneste markante for-

skelle fra yngre respondenter er for det første, at de vandrer mere og jogger mindre. Derudover dominerer de traditionelle idrætsaktiviteter, gymnastik og svømning, i forhold til fitnessaktiviteterne styrketræning og aerobic blandt de ældre respondenter.

Figur 28. De ti største aktiviteter blandt voksne i den 'frie II' fase, fordelt på køn sammenholdt med hele den voksne respondentgruppe

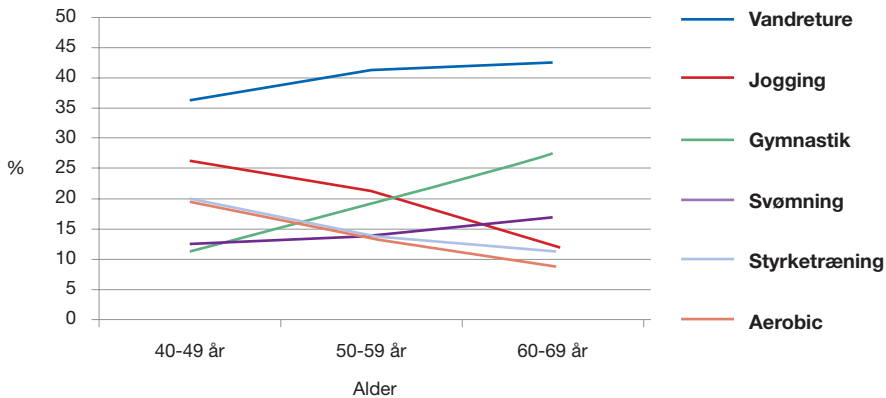
Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

I den 'frie II' fase dyrker flere badminton end fodbold. Dette er den første fase i livet, hvor disse to aktiviteter bytter plads, og fodbold ryger uden for ranglisten over de ti mest dyrkede aktiviteter inden for det seneste år. Badminton er således den eneste idrætsgren blandt de ti største, som kræver en 'modstander'. For mændene fylder boldspillene dog stadig en stor del, og de fordeler sig på mange af de individuelle boldspil som golf, bowling og tennis. Blandt både mænd og kvinder er vandreture og jogging dog stadig de største aktiviteter.

Denne livsfase repræsenterer ikke en homogen gruppe i forhold til idrætsdeltagelsen. Der er stor forskel på personer i 40'erne og personer i 60'erne. Nedenfor er vist en udvikling i andelen, der dyrker de mest populære aktiviteter i denne livsfase. For at bevare over-

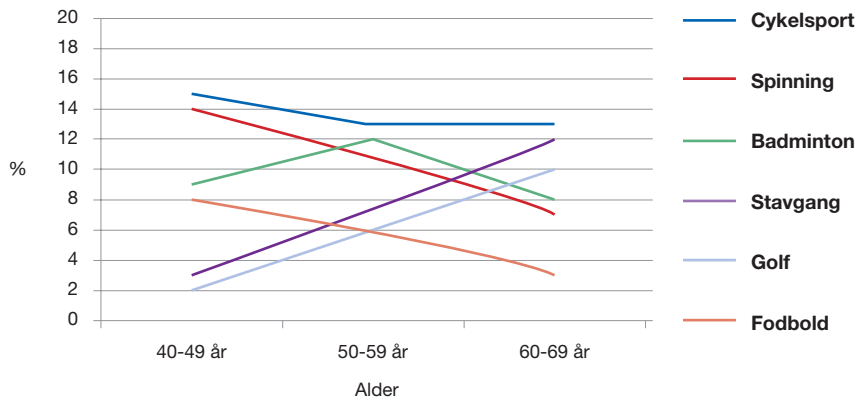
blikket er figurene delt op i to, hver indeholdende seks af de største aktiviteter i den 'frie II-fase'. Der er udelukkende fokuseret på personer, som ikke har børn, eller hvor børnene er ældre end 12 år.

Figur 29. Forskel i andelen, der dyrker de seks største aktiviteter i 'frie II' fasen fra 40 til 69 år

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Figur 30. Forskel i andelen, der dyrker den 6.- til den 12.- største aktivitet i 'frie II-fasen' fra 40 til 69 år

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Figurerne viser, at der er flere af de yngre, som dyrker jogging, aerobic, spinning og fodbold, mens de ældre personer i stigende grad vandrer, går til gymnastik, stavgang eller spiller golf. En mindre forskel på alder viser sig inden for svømning og cykelsport, som dyrkes i et forholdsvis stabilt omfang uanset alder. Det er interessant, at aldersforskellene eksisterer, selvom der kontrolleres for børn og arbejdssituation. Forskellene viser sig således også, selvom der udelukkende fokuseres på personer uden børn eller på personer med børn ældre end 12 år, der stadig er i arbejde.

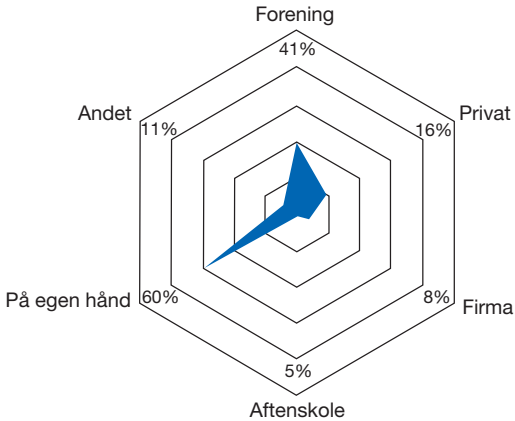
En overordnet betragtning af ændringerne i aktivitetsvalg med alderen peger i retning af en øget tilslutning til aktiviteter, som er mindre fysisk krævende. Der er eksempelvis flere, som vandrer eller går stavgang i stedet for at jogge, flere, der dyrker gymnastik i stedet for styrketræning, aerobic eller spinning, ligesom der er flere, der spiller golf frem for fodbold. Et sådant mønster kan betyde, at man med alderen modererer intensiteten i idrætsaktiviteterne, fordi kroppen ikke længere kan holde til den hårde fysiske belastning. Dette bekræftes, når personer skal svare på årsager til, at de er stoppet i en idrætsforening inden for det seneste år. Der er blot 8 procent blandt voksne i den 'frie II-fase', som angiver at være stoppet, hvilket er mindre end både yngre og ældre respondenter²⁰². Ud af denne lille mængde er den hyppigst nævnte årsag, at de ikke kunne fortsætte på grund af en skade. En sådan udmelding indikerer, at idrætsaktiviteterne i idrætsforeningerne måske ikke altid tilgodeser personer, som kræver moderat deltagelse på grund af skader eller skavanker.

ORGANISERING

På trods af en øget forekomst af skader blandt personerne i denne livsfase er der som nævnt ganske få, som er stoppet i en idrætsforening det seneste år. Det giver sig udslag i organiseringen af idrætsaktiviteter, som ikke adskiller sig signifikant fra det samlede billede. 41 procent dyrker aktiviteter som medlem af en idrætsforening, hvilket er det samme som personer i forældrefasen. Diagrammet herunder aftegner det område, hvor personer i den 'frie II fase' organiserer sig.

202 Blandt 16-19-årige er andelen på 23 procent, blandt 20-39-årige på 13 procent, 40-69-årige på 8 procent og blandt personer på 70 år+ på 12 procent

Figur 31. Oversigt over, i hvilke organisatoriske sammenhænge voksne i den 'frie II' fase dyrker sport eller motion

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

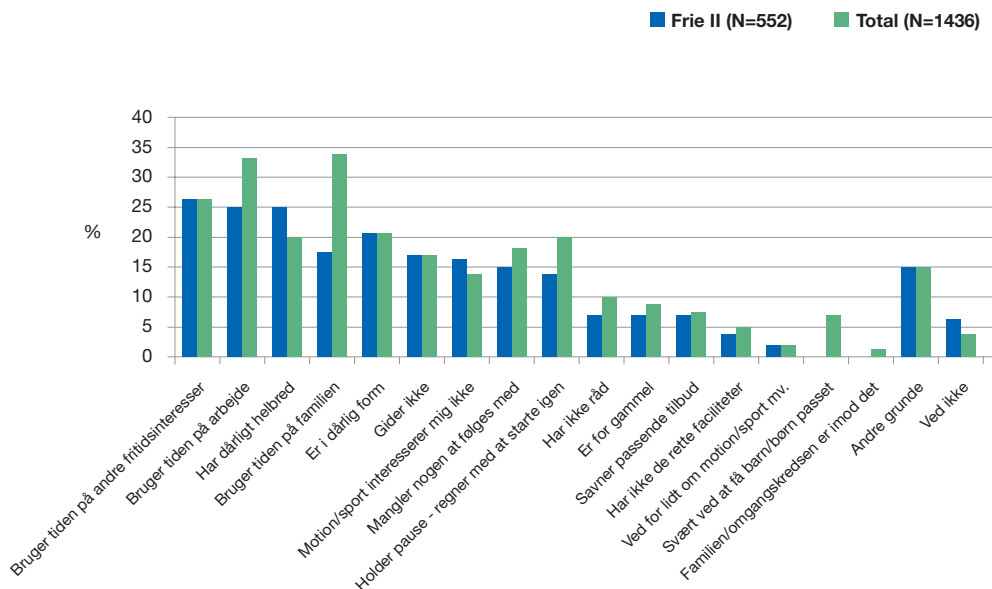
Personer i den 'frie II' fase organiserer sig primært på egen hånd eller i idrætsforeninger, men en lidt større andel dyrker aftenskole- og firmaidræt samt aktiviteter dyrket i 'anden' sammenhæng i forhold til forældre. Kvinder går oftere i private centre end mænd, og aftenskolerne bliver næsten udelukkende besøgt af kvinder. Til gengæld dyrker mændene i større omfang firmaidræt og foreningsidræt.

BARRIERER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Voksne i den 'frie II fase', som ikke regelmæssigt dyrker sport eller motion, nævner som vigtigste årsager hertil, at de:

- bruger tiden på andre interesser
- bruger tiden på arbejde
- har dårligt helbred.

Figur 32. Årsager til, at inaktive voksne i den 'frie II' fase ikke dyrker regelmæssig sport eller motion

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Familien bliver i mindre omfang en afgørende barriere for sport eller motion blandt ældre. I stedet er det en livsfase, hvor andre interesser træder i fokus, ligesom hver fjerde, der ikke dyrker regelmæssig sport eller motion, er forhindret af et dårligt helbred. Desuden svarer hver femte, at de er i dårlig form, og sådanne barrierer kan tyde på, at sport og motion bliver opfattet af de inaktive som noget, der kræver stor fysisk formåen. En øget opmærksomhed omkring særlige muligheder og tilbud til folk, som ikke længere har samme fysiske forudsætninger som tidligere, kunne givetvis tilgodesee en stor andel af de godt 30 procent, som ikke regelmæssigt dyrker sport eller motion.

MOTIVER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Som beskrevet i de forrige afsnit dyrker voksne primært sport eller motion for at holde kroppen i gang, for at være sund, og fordi det er rart eller sjovt. Især de ældste mellem 60 og 69 år kan man forestille sig har særlig fokus på helbredsmæssige årsager, når de dyrker sport eller motion. En undersøgelse foretaget i 2005 af inaktive borgere vi-

ser, at helbredsmæssige faktorer i højere grad kunne motivere fysisk inaktive personer over 60 år end yngre respondenter. Det var samtidig den vigtigste faktor ud af fire. De øvrige faktorer er beskrevet som organisatoriske, sociale og blufærdighedsmæssige faktorer, som i nævnte rækkefølge betyder mindre og mindre for borgere over 60 år. Det handler således om at holde kroppen aktiv og sund, formentlig i et forsøg på at imødegå kroppens aldringsproces.

UDFORDRINGER

1. Det bliver en særlig udfordring at fastholde borgere i den 'frie II fase', når de får skader eller et dårligere helbred. En stor andel er allerede meget aktiv, men omkring 30 procent dyrker aldrig sport eller motion, og det interessante er, at fysiske barrierer har stor indflydelse på de fysisk inaktives fravalg. Selvom de hyppigst nævnte barrierer omhandler andre interesser og manglende tid på grund af arbejde, er der en stor andel på mellem 20 og 25 procent, som har et dårligt helbred eller er i dårlig form.
2. Hvis idrætsudbyderne kunne åbne op for tilbud, der tilgodeser skader eller tager højde for deltagernes dårlige grundform, kunne en del af de inaktive, som ikke har en negativ holdningsmæssig barriere i forhold til sport eller motion, blive mere opmærksomme på muligheder, der tilfalder dem, på trods af at de ikke har samme forudsætninger, som de tidligere har haft.
3. Desuden ligger der en udfordring for idrætsudbyderne i forhold til det forebyggende arbejde. De kunne med fordel stille skarpt på at udbyde aktiviteter, der kan forebygge de mange skader eller helbredsmæssige tilfælde, som finder sted i denne livsfase.

ÆLDRE

De ældre borgere i samfundet i dag er vokset op i en tid, som endnu bar præg af traditionelle kønsrollemønstre med en udearbejdende far og en hjemmegående mor. Mange har oplevet, at bedsteforældrene boede sammen med resten af familien, hvor de kunne ældes i fred og blive passet efter et langt og nedslidende arbejdsliv. For store dele af den ældre generation i dag er tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet og et mindre fysisk aktivt liv således en naturlig og accepteret del af livsfasen som ældre. En holdningsændring vinder dog frem blandt flere og flere ældre. Livet som ældre har liv og værdi i sig selv.

IDRÆTSDELTAGELSE

Denne nye opfattelse af ældrefasen som en aktiv fase afspejler sig i de ældre borgeres idrætsdeltagelse. De ældre dyrker i dag meget sport eller motion. 58 procent blandt personer over 70 år svarer 'ja' til at være regelmæssigt aktive, hvilket svarer til andelen blandt 20-29-årige. Samtidig er det en stigning på 21 procentpoint i forhold til samme aldersgruppe i 1998. Der er dog en forskel på 10 procentpoint mellem andelen af aktive 70-79-årige, hvor 60 procent er regelmæssigt aktive, til 50 procent blandt personer på 80 år eller ældre. Alligevel kan det virke overraskende, at hver anden 80-årig regelmæssigt dyrker sport eller motion. Som det fremgår af tabellen herunder, bruger de tilmed flere timer om ugen i gennemsnit end personer mellem 20 og 39 år. I gennemsnit bruger ældre over 70 år 3,3 timer om ugen på sport eller motion, og de 70-79-årige er kun lidt mere aktive end de ældste borgere på 80 år eller mere.

Tabel 22. Oversigt over, hvor mange timer i gennemsnit om ugen voksne bruger på sport og motion. Fordelt på alder

Alder	Timer i gennemsnit pr. uge
16-19 år	4,5 timer
20-39 år	3,0 timer
40-59 år	3,2 timer
60-69 år	3,8 timer
70-79 år	3,4 timer
80 år+	3,2 timer
Total	3,4 timer

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Der kan være flere forklaringer på de ældre borgeres høje deltagelsesniveau i sport og motion. Dels er der kommet en større bevidsthed de seneste ti år blandt ældre borgere om, at det er nødvendigt at bevæge sig. Flere ældrecentre og plejehjem sætter fokus på bevægelsestræning eller gymnastik, og flere bliver af lægen opfordret til daglig motion. Forskning i fysisk aktivitet blandt ældre har vist meget positive resultater i forhold til kroppens fysiske opretholdelse, og et aktivt seniorliv betyder ikke bare flere leveår, men også mere kvalitet i de ekstra leveår med mulighed for selv at klare hverdagens gøremål som rengøring og indkøb²⁰³. Derudover kan årsagen til den høje idrætsdeltagelse være, at mange af de ældre generelt set

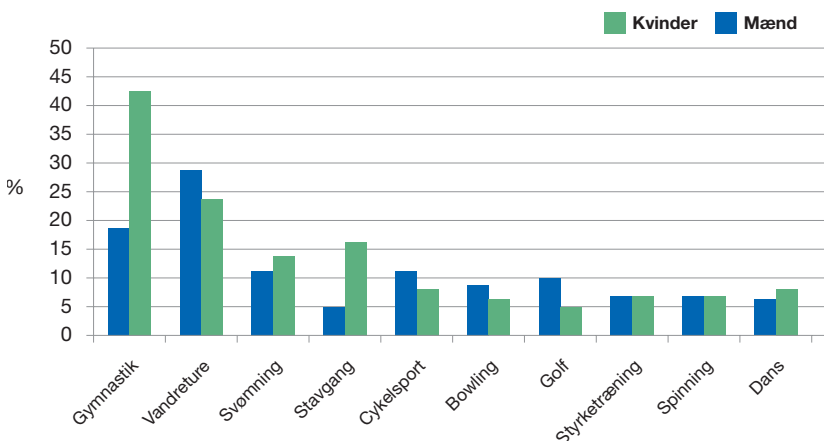
203 Poulsen, Jørgen m.fl. (2002): *Evidens om fysisk aktivitet og træning for ældre*

har en relativt stillesiddende hverdag, hvorfor en daglig gåtur eller gymnastikøvelser giver sig udslag i et højt aktivitetsniveau i afreporteringerne²⁰⁴.

AKTIVITETSVALG

Gymnastik og vandring er da også de mest udbredte aktiviteter blandt ældre. Disse to aktiviteter alene omfatter 63 procent af de aktive, som har dyrket mindst én aktivitet regelmæssigt inden for det seneste år. Derudover er der henholdsvis 13 og 11 procent, som regelmæssigt svømmer eller går stavgang. De ti største aktiviteter blandt ældre er vist i figuren herunder.

Figur 33. De ti største aktiviteter blandt ældre på 70 år eller derover (N = 448)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Ældres valg af aktiviteter adskiller sig en del fra de øvrige livsfasers. Ud over at gymnastik og stavgang befinder sig blandt de fire største, er bowling og golf nogle af de populære aktiviteter. Ældre fravælger således i endnu højere grad end personer i den 'frie II fase' aktiviteter, som kræver stor fysisk belastning.

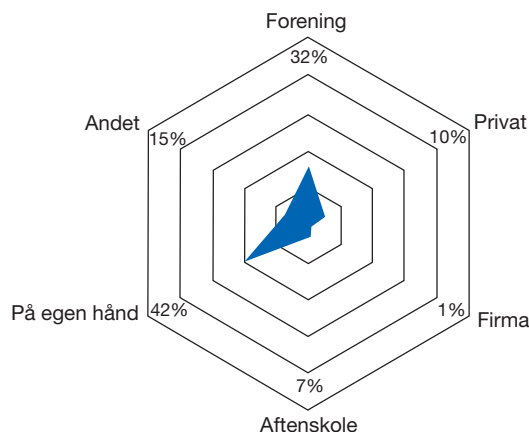
Ældre kvinder dyrker i langt højere grad end ældre mænd gymnastik og stavgang, mens mændene i større omfang går på jagt, dyrker fiskeri eller spiller boldspil.

204 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Børn, idræt og hverdagsliv – i tal og tale*

ORGANISERING

Blandt ældre er der generelt en mindre polariseret tilslutning til én eller to organiseringsformer i forhold til øvrige livsfaser. Det skyldes til dels en mindre andel, som organiserer sig i forening og på egen hånd, samtidig med en større andel, der organiserer sig i aftenskolerne samt i anden sammenhæng, som det er vist i det følgende diagram. Det er stort set kun kvinder, der benytter aftenskolerne med 13 procent aktive under denne organiseringsform, mens blot én procent af mændene deltager i sådanne aktiviteter.

Figur 34. Oversigt over, i hvilke organisatoriske sammenhænge ældre dyrker sport eller motion

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Ældre dyrker således næsten lige så mange aktiviteter under organiserede former i forening og aftenskole som mængden af aktiviteter, der foregår på egen hånd. Desuden er der en stor andel på 15 procent, som angiver at dyrke aktiviteter 'i anden sammenhæng', som det ikke er muligt at belyse nærmere, hvad dækker over. Men som nævnt foregår der i stigende grad forskellige former for fysisk aktivisering af de ældre på ældrecentre og plejehjem, som ikke passer ind under nogle af de nævnte organiserede arenaer, og som kan være blevet noteret i denne kategori.

En stor tilslutning til idræt under organiserede former kan tyde på, at de ældres idrætsvaner i høj grad afhænger af de omgivende institutioners udbud af aktiviteter. Samtidig kan det være med til at belyse, hvordan nogle af de ældste borgere i samfundet atter bliver mere afhængige af institutionerne i samfundet med alderen.

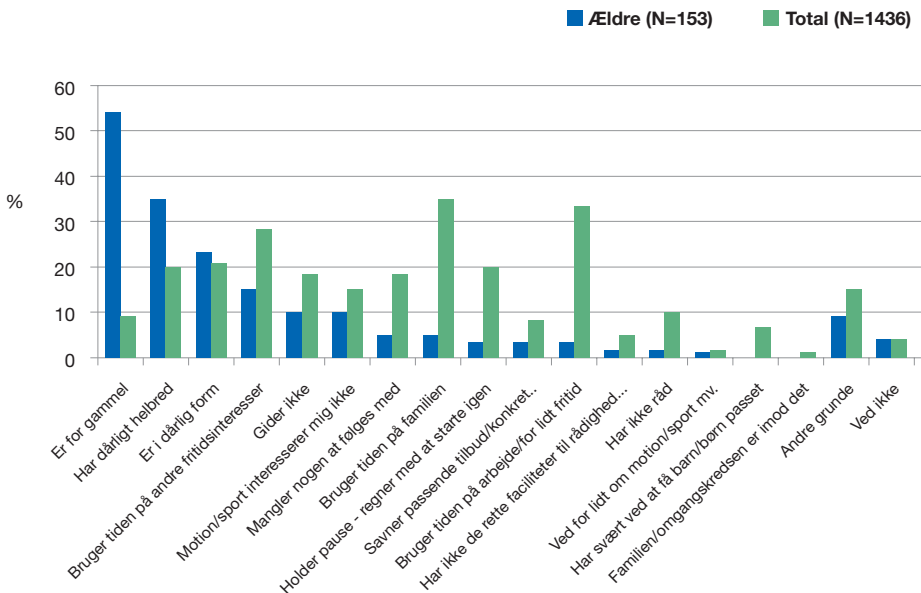
BARRIERER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Den andel af ældre borgere, som ikke er regelmæssigt aktive i sport eller motion, har svaret på, hvilke barrierer de oplever. De altoversvejende barrierer blandt inaktive ældre er således, at:

- de føler sig for gamle til sport eller motion
- de har et dårligt helbred
- de er i dårlig form.

Disse barrierer kan være udtryk for, at de inaktive ældre er så fysisk og helbredsmæssigt svækkede, at de ikke har mulighed for at dyrke nogen som helst form for sport eller motion. Det kan dog også være et tegn på, at en del af den ældre befolkning stadig lever med en traditionel opfattelse af denne livsfase som en fysisk inaktiv periode og derfor ser sig selv som værende uden for målgruppen: De føler sig for gamle. Dette er interessant, da de aktive borgere i samme livsfase netop lever med en overbevisning om, at daglig motion kan holde et dårligt helbred fra døren.

Figur 35. Årsager til, at inaktive ældre ikke dyrker regelmæssig sport eller motion

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Ud over de tre nævnte barrierer er der ikke meget, som afholder ældre fra sport eller motion, som figuren ovenfor illustrerer. Enkelte svarer dog, at de 'har andre interesser', og hver tiende 'gider ikke' eller 'er ikke interesseret i sport eller motion'.

MOTIVER FOR DELTAGELSE I SPORT ELLER MOTION

Det ville være interessant at foretage en separat analyse af ældres motiver til regelmæssigt at dyrke sport eller motion. Det er ikke muligt at udlede noget særligt blandt ældre over 70 år i forhold til den hidtidige forskning på området, men en analyse af de ældres holdninger til, hvad der kunne få dem til at starte i en idrætsforening, bærer ikke umiddelbart præg af, at de kunne blive motiveret af helbredsmæssige årsager. Langt de fleste svarer, at de er for gamle, at sport og motion ikke er noget for dem, men hvis de havde været yngre, kunne det godt være. Det er ikke muligt at konkludere noget om de aktives motiver til at være aktive på denne baggrund, men de inaktive ser i mange tilfælde ud til at have erkendt, at de har nået en fase af livet, hvor det ikke for dem handler om at holde kroppen 'fit' og ungdommelig. For dem handler det måske mere om indhold i hverdagen, gode oplevelser og en følelse af velvære.

UDFORDRINGER

1. Idrætsudbydere af aktiviteter målrettet ældre borgere har en udfordring i forhold til at vise synlighed.
2. I forhold til at aktivere de 32 procent inaktive mellem 70 og 79 år og 43 procent fra 80 år bliver det desuden nødvendigt at fokusere på en grundlæggende holdningsændring. Disse borgere lever stadig med en tradition, hvor inaktivitet og forfald er en accepteret og naturlig del af tilværelsen, og de ser derfor ikke sig selv som den rette målgruppe for sport og motion.
3. Hvis idrætsudbyderne er interesseret i at inkludere de ældre i aktivitetsfællesskaberne, kræver det derfor udbud af særlige aktiviteter med lav intensitet, som ikke nødvendigvis udfordrer puls og kredsløb, men mere omhandler sociale aktiviteter, som kan føje indhold til en ensformig hverdag.
4. Ældres øgede tilslutning til aktiviteter, som er organiseret i enten idrætsforeninger, aftenskoler eller i anden sammenhæng, viser, at borgere i denne livsfase i større grad end øvrige personer er afhængige af lokalområdets organiserede tilbud, hvorfor der med fordel kan fokuseres på forbedrede muligheder for, at alle ældre kan dyrke organiseret idræt.

SAMMENFATNING - LIVSFASER OG IDRÆTSVANER I BREDDEIDRÆTTEN

Dette kapitel har sat fokus på motions- og sportsvaner blandt den danske befolkning opdelt i seks forskellige livsfaser. Overordnet tegner der sig et billede af en befolkning, som varierer meget i aktivitetsniveau, aktivitetsvalg og organiseringsform, afhængig af hvilken livsfase man befinder sig i. Mænd har i mange år været mere tilbøjelige til at dyrke regelmæssig sport eller motion end kvinder. Denne forskel er dog under forandring. Således har kvinderne i de seneste 15 år haft en større tilvækst af regelmæssigt aktive end mænd. Generelt er teenagere og yngre voksne blevet mindre aktive, end de var for ti år siden, hvorfor man finder de største udfordringer for breddeidrætten her. Til gengæld er den ældre del af befolkningen over 40 år blevet mere aktiv end i 1998. Derfor er der dog stadig fokus på nogle udfordringer eller indsatsområder, som breddeidrætsaktørerne med fordel kan tage i betragtning i forhold til at optimere udbuddet af aktiviteter for disse målgrupper. De væsentligste pointer er samlet i nedenstående matrixdiagram og giver således et oprids over indholdet i dette kapitel om idræt og livsfaser.

BØRN OG UNGE

Børn dyrker generelt rigtig meget sport og motion, men det ser dog ud til, at børn fra 10-års-alderen er blevet mindre aktive, end børn i samme alder var i 1998. Denne negative udvikling bliver endnu mere udpræget i teenageårene, hvor både drenge og piger – dog især pigerne – falder fra. Samtidig med at flere og flere børn og unge afholder sig fra et aktivt fritidsliv med sport eller motion, bruger de idrætsaktive børn og unge mere tid. Dels bruger børn mere tid i gennemsnit end for ti år siden, dels bruger ældre børn/unge mere tid end yngre børn. Dette betyder, at der forekommer en øget polarisering mellem meget aktive og meget inaktive blandt børn og unge. Af disse grunde sætter dette kapitel fokus på den særlige udfordring, som ligger i at fastholde de unge i et aktivt fritidsliv. Herunder at skabe trygge rammer, hvorunder de helt inaktive kan udfolde sig, at skabe tilbud, hvor børn i forvejen opholder sig i dagtimerne, samt at skabe passende tilbud til børn og unge, som ikke nødvendigvis er interesseret i mange timers seriøs træning hver uge.

YNGRE VOKSNE

De yngre voksne befinder sig i en livsfase, som generelt er præget af forandringer eller opbrud. Forandringer udgør en trussel mod et fysisk aktivt liv, hvilket giver sig udslag i, at idrætsdeltagelsen falder yderligere. Dette er ikke noget nyt, da man også tidligere har registreret et markant frafald i det tidlige voksenliv. Breddeidrætten kan være med til at mindske dette frafald ved at fokusere på

tilbud, som passer ind i de yngre voksnes krav om fleksibilitet. Tilbuddene skal være synlige for tilflyttere til nye områder, og der kan være grund til at fokusere særligt på målgrupper som arbejdsløse, uaglærte og faglærte arbejdere, som generelt er de mindst aktive.

FORÆLDRE

Når folk får børn, sker der yderligere et frafald fra regelmæssig sport eller motion, og det er i denne fase af livet, at færrest dyrker sport eller motion. Mænd i 30'erne udgør en kritisk gruppe, da et flertal på 56 procent er uden for deltagelsen i regelmæssig sport eller motion. Der er dermed en meget stor forskel mellem 16-19-årige teenagedrenge og voksne mænd, der runder de 30. Meget tyder på, at overgangsfasen fra ung til voksen er en livsfase, der går særligt ud over mænds forhold til sport eller motion, mens den største frafaldsperiode finder sted lidt tidligere, i teenageårene, for kvindernes vedkommende. Generelt er der dog en stor andel, som holder pause for en periode med ønsket om at starte igen på et senere tidspunkt – typisk når børnene bliver lidt større. Derfor ligger der en udfordring i at skabe tilbud, som kan forkorte pausen fra et fysisk aktivt liv, bl.a. via tilbud til gravide og nybagte forældre.

MIDALDRENDE

Efter forældrefasen begynder befolkningen atter at dyrke mere sport eller motion, og aktivitetsniveauet stiger til samme niveau som blandt yngre voksne. Den største udfordring for aktørerne i breddeidrætten er at skabe tilbud til personer, som er forhindret i at dyrke sport eller motion på grund af skader eller dårligt helbred.

ÆLDRE

Det samme gælder i arbejdet med ældre borgere. Ældre er dog generelt meget aktive, og i denne livsfase er der sket en markant fremgang i andelen af aktive fra 1998. Kvinder har især haft størst indflydelse på den stigende andel af idrætsaktive blandt den ældre del af befolkningen, da det især er de ældre kvinder, som er blevet mere aktive – og samtidig mere aktive end mænd. I alderen 30-69 år er kvinder de mest fremtrædende i idrætsdeltagelsen. De inaktive er typisk svækket fysisk og ser derfor ikke sig selv som målgruppen for sport eller motion. Hvis breddeidrættens aktører ønsker at gøre en indsats på ældreområdet, handler det derfor om at skabe tilbud, som er tilpasset den enkelte borgers fysiske formåen og at få formidlet tilbuddene i lokalområderne.

Tabel 23. Oversigt over væsentligste pointer i de seks livsfaser

	Den 'afhængige' fase	Den 'uafhængige' fase	Den 'frie I' fase	Forældrefasen	Den 'frie II' fase	Ældre
Idrætsdeltagelse	88 %	63-77 %	58 %	49 %	57 %	58 %
Primære aktiviteter	Fodbold, svømning, gymnastik	Fodbold, jogging, styrketræning/gymnastik	Jogging, styrketræning, aerobic	Jogging, vandreture, styrketræning	Vandreture, jogging, gymnastik	Gymnastik, vandreture, svømning
Organiseringsgrad	Primært organiseret – flere forskellige arenaer	Stadig primært organiseret med bevægelse mod uorganiseret idræt samt private centre	Primært uorganiseret – med en stor andel i forening samt privat	Primært uorganiseret – med en stor andel i forening	Primært uorganiseret – men både privat, firma, forening og anden sammenhæng benyttes	Primært organiseret – fordelt på foreninger, aftenskoler og anden sammenhæng.
Barrierer	Tid på vennerne Tid på andre fritidsinteresser Mangler nogen at følges med/gider ikke	Tid på vennerne Tid på andre fritidsinteresser/arbejde Gider ikke	Bruger tid på arbejdet Mangler nogen at følges med Bruger tiden på andre fritidsinteresser	Bruger tid på familien Bruger tid på arbejde Holder pause – regner med at starte igen	Bruger tiden på andre interesser Bruger tiden på arbejde Har dårligt helbred	Føler sig for gammel Har et dårligt helbred Er i dårlig form
Motiver	Det er sjovt For at være sammen med venner For at komme i god form og blive sundere For at blive gode til sport	Det er sjovt For at være sammen med venner At komme i form og være sundere Fordi fællesskabet er trygt og godt Fordi trænerne er gode	For at få brugt min krop For at holde mig sund Fordi det er rart/sjovt For at koble af	For at koble af For at få brugt min krop For at holde mig sund Fordi det er rart/sjovt	Helbredsmæssige faktorer Organisatoriske faktorer Sociale faktorer	For at få brugt min krop Fordi det er rart/sjovt For at holde mig sund
Udfordringer	Skabe trygge rammer, hvor børn føler sig trygge En styrkelse af faciliteter til aktiv leg i- og efter skoletid En kombination af forskellige idrætskulturer Skabe tilbud til hele grupper, hvad enten det er familien eller vennerne	Fastholdelse af de unge Opprioritering af hyggehold Udbud af aktiviteter, som kombinerer nyskabelse, fleksibilitet, spontanitet og fællesskab	Udbud af fleksible og sociale aktiviteter Tilbud, til arbejds-søgende og andre med en midlertidig livssituation Tilbud om forebyggende aktiviteter	Udbud, som kan minimere perioden med pause Tilbud til gravide-/forældre med helt små børn Tilbud om pasning af børn eller aktivering af familien samme tid og sted	Fastholdelse af personer, som stopper med idræt på grund af skader Fokus på tilbud, som kan dyrkes på trods af skader Fokus på forebyggende aktiviteter	Vise synlighed i lokalområdet Holdningsændring blandt inaktive ældre Udbud af aktiviteter med lav intensitet Fokus på organiserede tilbud i lokalområdet

AKTØRER I BREDEIDRÆTTEN

3

INDLEDNING

Historisk set har begrebet *breddeidræt* været forbundet med *foreningsidræt*, selv om professionel idræt og private aktører på gymnastikområdet har eksisteret i mindre omfang. Det offentlige systems støtte- og idrætspolitik har primært rettet sig mod foreningsidrættens hovedorganisationer, Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI), Danmarks Idræts-Forbund (DIF) samt Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF), og de ca. 15.000 lokale idrætsforeninger²⁰⁵. Staten har støttet idrættens hovedorganisationer via tips- og lottomidler, mens kommunerne har støttet de lokale idrætsforeninger via folkeoplysningsloven. Denne model er stadig gældende.

Men der er kommet nye dagsordener i spil, der udvider og forandrer kredsen af aktører i breddeidrætten. Nye aktører byder ind og søger indflydelse. Idrætsmønstre forandres, sektorgrænser flyttes, og de traditionelle arbejdsdelinger ændres. Det skaber spændinger i det idrætspolitiske felt, men også nye muligheder. De nye aktører og organisationsformer i breddeidrætten giver danskerne flere muligheder for at have en idrætsaktiv hverdag.

De tungtvejende elementer i idrætspolitikken, som breddeidrættens aktører må forholde sig aktivt til, omfatter i dag:

- *Kulturpolitik*, hvor idrættens værdi som kulturfænomen fortsat ønskes understøttet. Idrætten har hidtil fået politisk og økonomisk støtte fra det offentlige system på grund af idrættens centrale rolle for samfundets sociale sammenhængskraft, udviklingen af demokratisk medlevende fællesskaber samt skabelsen af værdier. Det gælder fortsat.
- *Sundhed og forebyggelse*, hvor fysisk aktivitet i medicinsk forstand kobles med idræt i bred forstand. Hvor idræt i nyere tid primært er blevet opfattet som et fristed for personlig udfoldelse, er fraværet af idræt og fysisk aktivitet i dag dokumenteret som en sundhedsmæssig risikofaktor.
- *Danskerne har ændret idrætsvaner*, hvorfor alle breddeidrættens aktører søger at komme idrættens forandrede rolle for borgerne i møde, herunder behovet for et øget idrætspolitisk fokus på børnenes bevægelsesglæde og læring.

205 Ibsen, Bjarne (2006): *Foreningsidrætten i Danmark – Udvikling og udfordringer*. I tallet indgår ikke firmaklubber på de enkelte virksomheder.

- *Idrættens rolle som 'social brobygger'* til mennesker med vanskeligere eller anderledes livsvilkår, der søges inkluderet og integreret i samfundet via idrættens fællesskaber, f.eks. borgere med etnisk minoritetsbaggrund.
- *Faciliteter og idrætsplanlægning*, hvor idrættens parter i stigende grad skal imødekomme behovet for fleksibilitet, tilgængelighed og komfort. Det stiller krav til nytænkning i indretningen af idrætsfaciliteterne og til den overordnede byplanlægning samt et forbedret tværsektorielt samarbejde på facilitets- og planlægningsområdet.
- *Events og oplevelsesøkonomi*. Idrætten udgør i dag et kommercielt marked, hvor såvel kommuner, stat og foreningsidrætten som underholdningsvirksomheder trækker på idrættens værdier og 'brander' sig via især events og eliteidræt. Der er ligeledes kommet nye kommercielle aktører i breddeidrætten, f.eks. fitness- og golfcentre.

Overordnet oplever breddeidrætten et stigende tværsektorielt samspil på tværs af stat, marked og civilsamfund – ofte konkret udtrykt i begrebet *partnerskaber*. Partnerskaberne og samarbejdsprojekter medfører den fælles udfordring for breddeidrættens aktører, at de skal samarbejde på nye områder og fagfelter.

Begrebet 'aktører' refererer i denne sammenhæng til institutioner, der har politisk myndighed med indflydelse på breddeidrætten. Aktørerne udgør dog i flere tilfælde også de organisatoriske rammer for selve idrætsaktiviteterne. Foreningsidrætten er f.eks. et sted, hvor mange mennesker dyrker deres idræt, samtidig med at idrætsforeningernes ledere og idrætsorganisationerne påvirker den kommunale forvaltning og ministerierne.

Dette kapitel fokuserer på følgende aktører i breddeidrætten: foreningsidrætten, den kommercielle idræt, erhvervslivet, kommunerne og ministerierne. Udfordringerne præsenteres i aktørernes eget perspektiv, men ud fra en samfundsmæssig helhedsbetragtning.

Andre aktører har også indflydelse på idræts- og motionsområdet, f.eks. oplysningsforbundene, efterskoler, højskoler, aftenskoler, fysioterapeutklinikker og universitetsuddannelser. Disse er i nogen grad beskrevet i baggrundskapitlet. Dette kapitel koncentrerer sig om de hovedaktører, der har størst betydning for danskernes idrætsdeltagelse.

FORENINGSIDRÆTTEN

Foreningsidrætten spiller en afgørende rolle for dansk idræt og har betydelig idrætspolitisk og samfundsorganisatorisk indflydelse – ikke mindst har foreningsidrættens aktiviteter og frivillige indsats central betydning for danskernes idrætsdeltagelse. Omfanget og de idrætsfaglige kompetencer gør, at foreningsidrætten med dens ca. 15.000 idrætsforeninger og op mod 2 mio. medlemmer er en uundgåelig aktør, når der skal initieres nye tiltag på idrætsområdet. Foreningslivet i idrætten nyder stor idrætspolitisk opbakning og modtager betydelig økonomisk støtte fra det offentlige. Nye dagsordener i breddeidrætten udfordrer dog i stigende grad foreningsidrættens traditionelle position og funktion i samfundet.

IMØDEKOMMELSEN AF DANSKERNES ÆNDREDE IDRÆTSVANER

Foreningsidrættens samlede medlemstal har generelt været i støt stigning gennem årene. Alligevel skal foreningsidrætten udvikle sine idræts tilbud, hvis den skal formå at modsvare de væsentlige forandringer i danskernes idrætsvaner og idrætsbehov gennem de seneste år.

Disse ændringer skal ses i sammenhæng med forandringer i danskernes generelle hverdagsliv. Familiemønstrene er under udvikling. Selvom tre ud af fire børn fortsat lever i en kernefamilie sammen med begge biologiske forældre²⁰⁶, har familiestrukturen i Danmark ændret sig fra en familie med én forsørger og én hjemmegående til en dobbeltforsørgerrolle hos begge forældre. En karriereorienteret, omskiftelig tilværelse er blevet udbredt. Der skal både være plads til familien og til at pleje selvudviklingen på arbejdspladsen. Danske forældre af begge køn bruger et stort antal timer uden for hjemmet, hvorfor stort set alle børn op til teenagealderen i dag opholder sig i offentlige institutioner en stor del af dagen. I de fleste børnefamilier arbejdes der mere og holdes mindre fri. Et voksenliv som single er ligeledes blevet mere udbredt.

Hverdagslivets krav betyder, at de idrætsaktive i stigende grad efterspørger selvvalgte træningstidspunkter, fleksibilitet og uforpligtende idrætsfællesskaber. Børnefamilierne efterspørger mulighed for, at forældre og børn kan dyrke idræt på samme tidspunkt. De aktuelle tal for danskernes idrætsvaner viser netop, at der er sammenhæng mellem forældrenes og børnenes idrætsdeltagelse, ikke kun i forhold til andelen, der dyrker regelmæssig sport eller motion,

206 Christensen, Else og Heide Ottesen, Mai (2002): *Børn og familie – resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om børn og familie*

men også i forhold til valg af idrætsgren og organiseringsform²⁰⁷. Tendensen skaber særlige udfordringer for foreningsrammen med dens 'forpligtende fællesskaber' og faste træningstidspunkter, som er vanskelige at passe ind i et moderne, omskifteligt liv.

For foreningsidrætten er der tre overordnede udfordringer i forhold til udøvere: 1) Der sker et stort frafald af unge, 2) Voksne idrætsudøvere vælger i stigende grad andre organisatoriske rammer end foreningen, og 3) Gruppen af ældre idrætsudøvere vokser. Børns idrætsdeltagelse i foreningsregi falder med alderen. For børnenes vedkommende spiller idrætsforeningerne en helt afgørende rolle som en velfungerende ramme for aktiviteter og bevægelsesglæde. 93 procent af alle børn mellem 7 og 12 år har dyrket mindst én idrætsaktivitet i forening det seneste år²⁰⁸. Men efterhånden som børnene bliver ældre, opstår der en udfordring med at fastholde børnene i foreningsrammen. En tværkommunal undersøgelse af børns idrætsdeltagelse viser, at der sker et markant fald i foreningsdeltagelsen med alderen, ikke mindst blandt de såkaldte storbypiger²⁰⁹. Nedenstående tabel viser frafaldet blandt piger i fire forskellige kommuner i perioden mellem 5. og 9. klasse:

Tabel 24. Frafalleret i idrætsdeltagelsen fra 5. til 9. klasse blandt piger opdelt på kommuner (procent)

Kommuner	'Går til idræt'			'Går til idræt i en forening'		
	5. klasse	9. klasse	Nedgang	5. klasse	9. klasse	Nedgang ²¹⁰
Rudersdal	86,7	70,3	16,3	72,2	50,8	21,4
Albertslund	81,7	71,6	10,1	73,3	60,2	13,1
København	67,3	47,2	20,1	53,0	29,7	23,3
Fredericia	87,0	78,9	8,1	84,5	69,6	14,9

Kilde: Nielsen, Gert og Ibsen, Bjarne (2008): Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse

Foreningsrammen viser sig at være en ideel ramme for at rekruttere børnene i de tidlige år, men foreningslivet møder udfordringer med at fastholde børnene, når de bliver ældre. Deltagelsen i foreningsidræt falder fra 83 procent blandt 10-12-årige børn til 51

207 Nielsen, Gert og Ibsen, Bjarne (2008): *Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse*

208 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

209 Nielsen, Gert og Ibsen, Bjarne (2008): *Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse*
210 Da det er en tværsnitsundersøgelse, målt på samme tid, er det ikke et egentlig 'frafald', men snarere forskellen mellem 5. og 9. klassetrin. I to undersøgelser fra København 2003 og 2007 (hvor 2003 5. klasserne er blevet 9. klasser i 2007) findes et tilsvarende fald.

procent blandt 16-19-årige og 44 procent blandt 20-29-årige²¹¹. Et konkret eksempel på frafaldet kan findes i fodboldens verden. Her stopper 80 procent af spillerne med at spille fodbold i forening i DBU-regi, i perioden fra de er 12, til de bliver 18 år²¹².

Den primære forklaring er, at overgangen fra barndommen til ungdommen har store konsekvenser for de unges deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter generelt, da skolelivet, venner, fester, fritidsjob og kærester fylder meget i de unges tilværelse. Det orienterer de unge mod tilbud, der er fleksible. På den måde undgår de at skulle vælge aktiviteter og interesser fra.

Interessen for fitnesstilbud stiger i takt med, at de unge fravælger foreningsidrætten, hvilket indikerer et voksende aldersbetinget behov for fleksibilitet i de unges liv. Her kan det spille ind, at de unge generelt er i en individuel frigørelsesproces fra barndommens roller, der forstærker de unges modreaktion på de traditionelle, voksende dominerede foreningsrammer. Yderligere kan ungdommens valg af fitnesskulturen forklares med, at denne i højere grad end foreningsidrætten er præget af skønhedsidealistiske koder.

Mere specifikt for foreningsidrætten er det en medvirkende årsag til frafaldet, at mange idrætsforeninger primært fokuserer på selve aktiviteten, altså på træningsoptimering, præstation og konkurrence. Fællesskabet er derfor mest attraktivt for de talentfulde unge med intentioner om at træne mere og blive bedre. Ikke alle unge er tiltrukket af den del af idrætten.

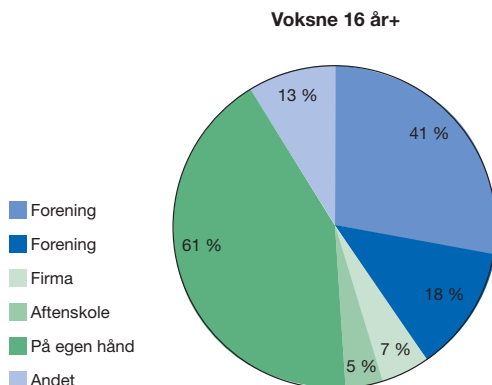
VOKSNE IDRÆTSUDØVERE SUPPLERER FORENINGSIDRÆTTEN MED ANDRE RAMMER

En anden udfordring for foreningsidrætten handler om at tilpasse idrætsaktiviteterne til voksne idrætsudøvere. Mange voksne vælger andre organisatoriske rammer at dyrke idræt i – oftest med et motions- og sundhedsorienteret fokus.

Voksne idrætsudøvere har fortsat stor tilknytning til foreningsidrætten. Som figuren herunder viser, er 41 procent medlem af en idrætsforening. Men hele 61 procent af de voksne dyrker sport eller motion på egen hånd.

211 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*
212 DBU (2008): *Projekt DBU Børne- og Ungdomskonsulent*

Figur 36. Organisatoriske rammer for voksne (16 år +) idrætsdeltagelse

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

Voksne danskernes idrætsaktiviteter bliver i stigende grad motionsprægede og mere fokuseret på idrættens sundhedsmæssige aspekter²¹³. Andelen, der regelmæssigt jogger/løber motionsløb, er steget fra 9 procent i 1993 til 25 procent i 2007²¹⁴. De største aktiviteter blandt voksne i 2007 bærer præg af at være motionsaktiviteter, der kan dyrkes individuelt og med stor fleksibilitet²¹⁵.

Foreningsidrættens udfordring med at tilpasse sig ændringer i danskernes idrætsvaner er ikke noget nyt. Da fitnesskulturen og aerobicaktiviteterne voksede frem i 1970'erne, havde mange, særligt DGI-organiserede gymnastikforeninger, betænkeligheder ved at optage disse nye aktiviteter i foreningens idrætstilbud – i dag er det vanskeligt at finde gymnastikforeninger, der *ikke* har motionsprægede fitnessaktiviteter på programmet. Det foreningsbårne idrætsliv udvikler således løbende sine idrætstilbud på baggrund af efterspørgslen – ofte gennem nye foreningsdannelse. Men det er en udfordring på aktivitetssiden, at idrætsaktive danskere ikke i samme omfang som tidligere foretrækker foreningsrammen og de fællesskabsbaserede aktiviteter, der grundlæggende berettiger foreningsidrætten til offentlig støtte på basis af idrætsforeningernes folkeoplysende virksomhed.

213 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (1999): *Idræt, motion og hverdagsliv – i tal og tale*
 214 Bille, Trine m.fl.(2005): *Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 - med udviklingslinjer tilbage til 1964.*

215 For yderligere uddybning af idrætsmønstre, se kapitlet *’Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten’*

DE ÆLDRE IDRÆTSUDØVERE VÆLGER FORENINGSIDRÆTTE

Ældre idrætsaktive udgør en helt tredje udfordring. Seniorerne vil i fremtidens Danmark være en langt mere synlig og aktiv borgergruppe. I perioden frem til 2017 vil antallet af danskere i aldersgruppen 65-79 år stige med ca. 31 procent, mens gruppen af danskere over 80 år vil stige med 15 procent²¹⁶. Tendensen er, at ældre får flere personlige, sociale og materielle ressourcer og et langt mere fysisk aktivt og udadvendt liv med klare holdninger til, hvilken tilværelse og livskvalitet de ønsker efter at have trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet²¹⁷. Lysten til at dyrke idræt i foreningsidrætten stiger blandt de ældre²¹⁸, foreningsidrætten skal derfor kunne tilbyde en ramme til disse 'yngre ældres' idrætsaktiviteter.

Idrætsforeninger orienterer sig i en vis grad efter mulighederne for at få adgang til tidssvarende faciliteter og økonomiske tilskud til aktiviteterne. Her kan det være mindre motiverende for idrætsforeningernes interesse for at lave flere idrætstilbud for ældre, at folkeoplysningsloven tilskynder idrætsforeningerne til at lave idrætsaktiviteter for børn og unge op til 25 år.

BARRIERER FOR IKKE AT DYRKE IDRÆT I FORENINGSRAMMEN

Når danskerne fravælger idrætsforeninger, skyldes det ikke, at de er 'foreningsforskrækkede', men at de praktiske forhold som faciliteter og fleksibilitet i forhold til tid ikke altid harmonerer med hverdagslivet. Det er ligeledes en del af forklaringerne på, at den selvorganiserede idræt fylder så meget i det samlede idrætsbillede. Når der er mange ting, der skal nås i fritiden, er det nemmere at tage løbeskoene på end at mødes med vennerne i fodboldklubben. Derfor er det ofte en tidsmæssig barriere, der er årsag til, at 11 procent af de voksne danskere angiver at være stoppet med at dyrke idræt i en forening inden for det seneste år²¹⁹. Hele 40 procent af dem, der er stoppet, angiver ikke at have nok tid, mens 16 procent oplevede træningstiderne som uflexible.

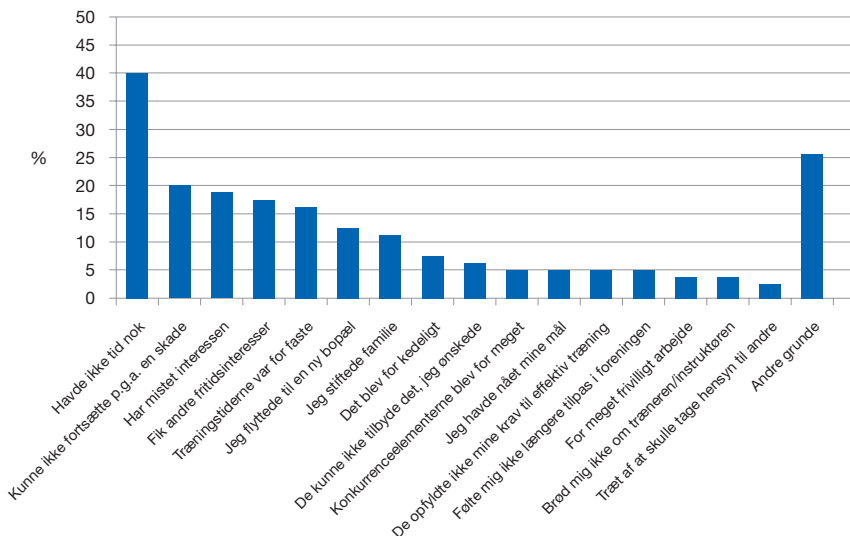
Nedenstående figur viser de hyppigste årsager til, at idrætsudøvere er stoppet med idræt i foreningsregi;

216 KL (2007): *Profil af fremtidens ældre*

217 Bunnage, David og Helmuth Bruhn, Hans (1999): *De unge ældre i år 2010*

218 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (1999): *Idræt, motion og hverdagsliv*

219 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

Figur 37. Årsager til at stoppe med idræt i foreningsregi

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

Blandt dem, der er stoppet, er det dog stadig op mod halvdelen, som regelmæssigt dyrker sport eller motion i *andre* sammenhænge. Det indikerer, at de har følt sig nødsaget til at stoppe i forening af praktiske årsager, ikke fordi de ikke er interesserede i at dyrke sport eller motion. Samtidig er en væsentlig pointe, at der er færre end 5 procent, som er stoppet af årsager, der normalt identificeres med de traditionelle idrætsforeninger, f.eks. for meget konkurrence, for meget frivilligt arbejde, eller fordi der skulle tages hensyn til andre.

NY FRIVILLIGHEDSKULTUR, NYE UDFORDRINGER

Frivilligheden er fundamentet under foreningsidrætten. Den frivillige indsats er en stor del af forklaringen på foreningsidrættens nuværende, samfundsmæssige og idrætslige indflydelse og nøglen til foreningsidrættens muligheder for at imødegå ændringerne i danskernes idrætsvaner og idrætsbehov. Ikke mindst fordi idrætsforeningerne hører til blandt de foreningstyper, der mest udpræget er drevet af frivilligt arbejde²²⁰.

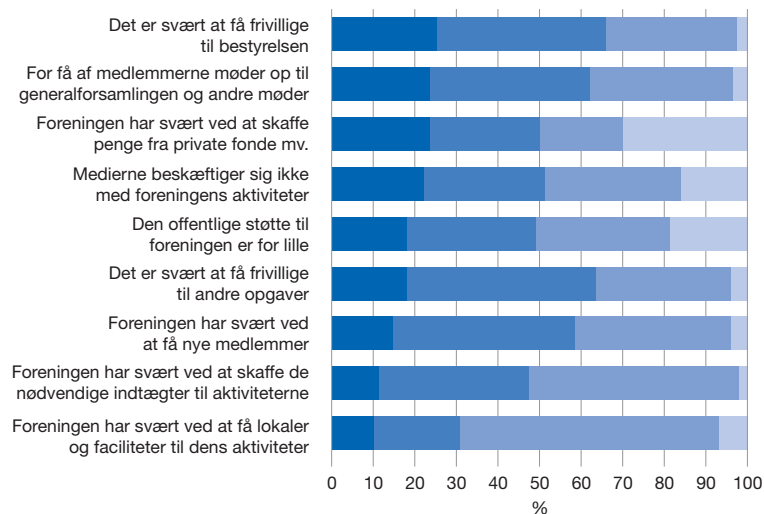
En stor del af danskerne anvender mange timer af deres fritid i idrætsforeninger. Samlet set er det 14 procent af den voksne befolk-

220 Boje, Thomas P., Fridberg, Torpen og Ibsen, Bjarne (red.) (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*

ning, der har lederposter, tillidsposter, er trænere, instruktører eller deltager i andet foreningsarbejde i den frivillige idræt²²¹. 34 procent af alle foreningsmedlemmer deltager i en eller anden form for frivilligt arbejde som enten leder eller træner, deltager i medlemsmøder eller udfører andet arbejde for foreningen²²². Ifølge frivillighedsundersøgelsen bruger frivillige i foreninger på fritidsområdet (kultur, idræt og fritid) i gennemsnit 17 timer per måned²²³.

Set med idrætsforeningernes egne øjne er rekrutteringen og fastholdelsen af frivillige ledere, formænd, kasserere og trænere den væsentligste udfordring²²⁴. Nedenstående figur fra Bjarne Ibsens rapport *'Foreningsidrætten i Danmark – Udvikling og udfordringer'* illustrerer, hvad idrætsforeningerne selv ser som de største udfordringer i deres arbejde:

Figur 38. Idrætsforeningernes største problemer (procent andel af foreningerne)

Kilde: Ibsen, Bjarne (2006): *Foreningsidrætten i Danmark – Udvikling og udfordringer*

221 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

222 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

223 Boje, Thomas P., Fridberg, Torben og Ibsen, Bjarne (red.) (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*

224 Ottesen, Laila og Jensen, Marianne (2007): *Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte trænernes vilkår*

Omkring 65 procent af de adspurgte idrætsforeninger svarede i undersøgelsen, at det var et problem at få frivillige til bestyrelsen, og 60 procent svarede, at for få medlemmer møder op til generalforsamlingen. Udfordringen med rekruttering synes dog at have været relativt konstant igennem de seneste 10 år²²⁵. Generelt er der ikke sket et fald i frivilligheden kvantitativt set, men der er tegn på forandrede forventninger og tilgange til det frivillige engagement²²⁶. Idrætsforeningerne er i Danmark generelt velfungerende, men tallene indikerer, at medlemmernes manglende lyst til at påtage sig ledelsesansvar i idrætsforeningerne er kernepunktet i frivillighedsproblematikkerne²²⁷.

FRIVILLIGHEDSKULTUREN ÆNDRER SIG

Frivilligheden og lysten til at påtage sig et ledelsesansvar i idrætsforeningerne er påvirket af en generel tendens i samfundet til, at fællesskaber i forhold til stand, traditioner, slægt og lokalsamfund ikke har samme centrale betydning for identiteten som tidligere. I dag definerer mange i højere grad deres identitet gennem de ting, de vælger at forbruge eller beskæftige sig med i fritiden. Mange frivillige opfatter derfor i dag indsatsen i idrætsforeningerne og idrætsvalget som et led i den personlige 'historie, de skriver om sig selv'²²⁸. De efterspørger kortsigtede projekter, faglige udfordringer, kompetenceudvikling og personlige udviklingsmuligheder snarere end mere forpligtende lederposter og opgaver²²⁹. Der er i en vis udstrækning tale om en 'noget for noget-holdning' og et ønske om, at den frivillige indsats kan bruges i andre sammenhænge af tilværelsen, f.eks. på arbejdsmarkedet.

I denne udvikling ligger en mulighed for at motivere de frivillige, da idrætten i udstrakt grad tiltrækker udviklingsparate trænere

225 Ibsen, Bjarne og Habermann, Ulla (2005): *Guf og Gab – foreninger og frivilligt arbejde i Københavns Kommune*

226 Ibsen, Bjarne og Habermann, Ulla (2005): *Guf og Gab – foreninger og frivilligt arbejde i Københavns Kommune*

227 For erfaringer med rekruttering af frivillige, se bl.a.: Københavns Kommune, Projekttrådgivningen–Mangfoldighed, Kultur & Fritid (2006): *Erfaringshåndbog vedr. rekruttering af frivillige* og Frostholt, Henrik (2001): *Ansigt til ansigt. Hvervning af frivillige i praksis*.

228 Enjolras, Bernard (2002): *Senmodernitet, identitetsdannelse og idrettens kommercialisering*, Stelter, Reinhard (1995): *Oplevelse og iscenesættelse – identitetsudvikling i idrætten*, Stelter, Reinhard (1995): *Idræt – en niche i hverdagen?* Ibsen, Bjarne og Habermann, Ulla (2005): *Guf og Gab – foreninger og frivilligt arbejde i Københavns Kommune*

229 Habermann Ulla (2001): *En Postmoderne Helgen – om motiver til frivillighed*, Frostholt, Henrik (2001): *Ansigt til ansigt. Hvervning af frivillige i praksis*, Bykilde, Gritt (2002): *Nye unge i et gammelt demokrati*

og ledere, der ønsker at videre kvalificere sig²³⁰. Mange trænere og ledere oplever, at de kompetencer, de udvikler i de frivillige arbejde, kan overføres til bl.a. arbejde og uddannelse²³¹. Derfor kan idrætsforeningerne hente styrke ved at understøtte de frivillige lederes og træneres lyst til at uddanne sig, komme til orde og få indflydelse. Langtrukne møder, kringlede vedtægter og foreningsbureaukrati er til gengæld ikke motiverende for mange frivilliges engagement og ansvarsfølelse.

Der er yderligere en generationsudfordring i den forbindelse. Gennemsnitsalderen og ancienniteten på foreningsidrættens bestyrelsesmedlemmer er steget over de seneste 10 år.

Den primære udfordring ved at motivere frivillige til at tage et ledelsesansvar er dog, at mange frivillige har vanskeligt ved at kombinere et travlt hverdagsliv med det frivillige engagement. Dette gælder i udstrakt grad for kvinderne. Familielivet og forælderrollen synes i højere grad at begrænse kvindernes mulighed for at engagere sig i frivilligt arbejde end mændenes, bl.a. på grund af betingelserne på arbejdsmarkedet og familiernes interne koordinering²³². Det interessante er dog, at de mennesker, der yder mest frivilligt arbejde inden for kultur- og fritidsområdet, herunder idrætsforeninger, er familiemennesker med børn og en travl arbejdsuge (mere end 40 timer)²³³.

Det gør det endnu mere centralt, at der på foreningsidrættens indre linjer foregår et udviklingsarbejde for at imødegå ændringerne i frivillighedskulturen, bl.a. i form af strategier, der letter lederes og træneres hverdag og understøtter den nye frivillighedskulturs krav om konkret 'udbytte' af det frivillige arbejde.

Det er ligeledes en opgave for staten og kommunerne at bidrage til at bevare et velfungerende foreningsliv i idrætten.

230 Ottesen, Laila og Jensen, Marianne (2007): *Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte træneres vilkår*

231 Ottesen, Laila og Jensen, Marianne (2007): *Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte træneres vilkår*

232 Ottesen, Laila og Jensen, Marianne (2007): *Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte træneres vilkår*

233 Ibsen, Bjarne, Boje, Thomas P., og Frederiksen, Morten (2008): *Den frivillige sektors velfærdspotentiale – sammenligning af de sociale og kulturelle områder*

KONSULENTHJÆLP STYRKER MALMØS FORENINGSLIV – AFSNIT TIL INSPIRATION

I stedet for et kontant tilskud fra kommunen har 82 foreninger i Malmø valgt at ansætte en konsulent og få det meste af lønnen betalt. Det giver stabilitet og udvikling.

Hver sjette forening i Malmø Kommune, i alt 82, har et kontor med en ansat konsulent. Ca. 75 procent af lønnen betales af kommunen. Konsulenten skal fortrinsvis tage sig af det administrative og organisatoriske arbejde som at registrere medlemmer, indkræve kontingent, styre udbetaling af løn og godtgørelser, planlægge kampe osv.

Ordringen kom i stand omkring 1980 i et samarbejde mellem foreningslivet og kommunen. Foreninger med stor børne- og ungdomsvirksomhed kan vælge imellem at få et kontant grundbidrag på højst 100.000 kr. og at få 177.000 kr. i tilskud til en heltidskonsulent, som foreningen selv finder, ansætter og forhandler løn med. Kommunen stiller ingen krav til indholdet i foreningernes virke til gengæld.

»Konsulenterne giver stabilitet og udvikling i foreningerne,« fortæller Thomas Sterner, chef for foreningsafdelingen i Malmø Kommune. »Der sker en professionalisering, både ind i foreningen og ud mod kommunen og andre samarbejdspartnere. Alene det, at vi kan få fat i konsulenten i dagtimerne, er en fordel. Konsulenten tager det administrative arbejde, og de frivillige ledere kan koncentrere sig om andre opgaver.«

For foreningen følger der et arbejdsgiveransvar med. Bestyrelsen kan f.eks. holdes personligt betalingsansvarlig, hvis der ikke indbetales penge til skat, pension m.v. Derfor holder kommunen kurser om, hvad det betyder at være arbejdsgiver, for foreningernes bestyrelser.

Mange foreninger ansætter også en person med løntilskud. Det er mennesker, som af forskellige årsager har svært ved at passe et almindeligt job. Deres løn betales af arbejdsformidlingen (75 procent) og af kommunen (25 procent). I Malmø Kommune er op mod 120 personer ansat i foreningslivet med løntilskud.

Den 750 medlemmer store IFK Klagshamn har 1,5 konsulent ansat og 2 personer med løntilskud. Her siger formand Paul Boklund: »Vi har tre store afdelinger med fodbold,

floorball og motion, og vi omsætter for 2,5-3 mio. kr. årligt. Det er for meget arbejde for frivillige alene. Det er ikke så nemt at finde frivillige længere, og folk vil helst hjælpe med de opgaver, der er knyttet direkte til idrætten eller det hold, deres barn går på. Derfor er det godt, at ansatte kan tage det administrative og de opgaver, der kræver kontinuitet i dagligdagen. Med konsulentordningen påtager kommunen sig et ansvar for at få foreningslivet til at fungere.«

KONSULENTORDNINGEN I MALMØ KOMMUNE

Foreninger på over 325 aktive medlemmer på 4-25 år, som har mindst 1000 "aktiviteter" (en aktivitet defineres som en leder og mindst fem medlemmer, som er aktive sammen i en time) kan få 177.366 kr. pr. år i tilskud fra kommunen til en heltidskonsulent. Det dækker typisk ca. 75 procent af lønnen. Resten betaler foreningen. Foreningen kan i stedet vælge et kontant grundbidrag på maks. 100.000 kr.

Har foreningen mellem 201 og 324 aktive medlemmer på 4-25 år og mindst 500 aktiviteter årligt, kan den få tilskud til en halvtidskonsulent, 88.683 kr. pr. år, eller et kontantbidrag på maks. 50.000 kr.

Konsulent nr. 1 skal arbejde med administrative og organisatoriske opgaver. Nr. 2 må også påtage sig træneropgaver.

Svenske foreninger får et grundbidrag og et aktivitetsbidrag fra kommunen samt aktivitetstilskud fra staten til børne- og ungdomsaktiviteter. I Malmø Kommune stilles de kommunale faciliteter gratis til rådighed for børne- og ungdomsaktiviteter. Den 280.000 indbyggere store kommune har 530 registrerede foreninger. 300 af dem har mulighed for at ansætte en konsulent, men kun 82 gør det. De har i alt ca. 100 personer ansat. Konsulenttilskud er budgetteret til ca. 17 mio. kr. i 2008 i kommunens budget og udgør den største post i kommunens bidrag til foreningslivet på ca. 52 mio. kr., lokaleudgifter fraregnet.

Links

Læs om Malmø Kommunes tilskudsordninger på

<http://www.malmo.se/sportfritid/foreningar>

TILBUDDENE FRA DEN KOMMERCIELLE IDRÆT

Danskerne er generelt blevet mere idrætsaktive i flere forskellige organisatoriske rammer²³⁴. Derfor oplever fitnessbranchen og foreningsidrætten begge vækst, men væksten i antallet af voksne medlemmer er mere udtalt i fitnessbranchen end i idrætsforeningerne.

Langt hovedparten af de organiserede idrætsaktiviteter i Danmark dyrkes i foreningsregi. I 2008 supplerede fitnessbranchen disse idrætsaktiviteter med op mod 480.000 medlemmer i privatejede, kommercielle fitnesscentre²³⁵. Branchen har stigende succes og appel til idrætsudøvere. Det stiller større krav til fleksibilitet, lønnet personale og en øget 'markedslogik' i administrationen af idrætsforeninger, hvis foreningerne ønsker at modsvare motionscentrenes fremgang og tilbud.

ØGET MARKEDSGØRELSE AF BREDEIDRÆTTEN

Idrætsområdet oplever en markedsførelse, hvor der er en stigende organisatorisk mangfoldighed og flere aktivitetstilbud. Måderne at organisere idræt på flyder sammen, og nye konstruktioner opstår. Tendenserne ses eksempelvis på fitnessområdet, hvor mange idrætsforeninger og idrætsanlæg organiseret som selvejende institutioner indretter foreningsdrevne motionscentre, ligesom golfklubber ejet af foreninger nødvendigvis må markedsorientere sig for at matche konkurrencen fra rent private og kommercielle anlæg. Tendensen peger imod, at der i fremtiden bliver flere kommercielle udbud af traditionelle foreningsidrætter, såsom golf, badminton og fodbold, men også, at de foreningsdrevne tilbud får større lighed med de kommercielle idrætsudbyderes traditionelle tilbud.

Tendensen peger derfor på en øget fremtidig professionalisering af foreningsledere som supplement til de frivillige ledere. Udviklingen og markedsførelsen vil på sigt stille øgede krav til idrætsorganisationerne og uddannelsesinstitutionernes uddannelsesstilbud af lederne, så de er bedre rustet rent fagligt. I et positivt perspektiv for foreningsidrætten kan denne professionaliseringstendens medvirke til, at de frivillige får mere tid til beskæftige sig med de idrætsaktiviteter og det sociale arbejde, der motiverer dem. Ikke møder, medlemsregistrering og regnskaber. Omvendt kan en øget professionalisering af foreningsidrætten skabe en udvikling med mindre fælles ansvarsfølelse og øget forbrugermotivitet blandt medlemmerne.

234 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

235 Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Sved for millioner*. Tallene er opdateret i 2009 af Kasper Lund Kirkegaard og Rebecca Steele, Idrættens Analyseinstitut, 2009.

Den kommercielle købeidræts og private profitinteressers vækst på områder som fitness/gymnastik, golf, dans m.m. udfordrer foreningsidrættens egen lyst til enten at fortsætte med kerneaktiviteterne som hidtil eller at tilpasse sig breddeidrættens udviklingstendenser, hvor de potentielle medlemmer ikke længere føler sig ideologisk eller værdimæssigt bundne til foreningsformen, men kigger på det reelle indhold af foreningernes tilbud og aktiviteter. Idrætsudøvere er i stigende grad forbrugere, der afsøger markedet efter de bedste tilbud. Det handler for foreningsidrætten bl.a. om at engagere de grupper, som de kommercielle aktører *ikke* kan.

IDRÆTSANLÆGGENES INDFLYDELSE

Udfordringen forstærkes for foreningsidrætten af, at mange kommuner ikke i tilstrækkelig grad har moderniseret og udbygget de kommunale eller selvejende idrætsanlæg. Der er ofte en markant forskel mellem faciliteternes tilstand i moderne fitnesscentre og traditionelle foreningsanlæg.

I visse tilfælde handler problemstillingen om nedslidning, bl.a. i hovedstadsområdet, men på landsplan drejer det sig i højere grad om, at landets offentlige idrætsanlæg ofte ikke modsvarer danskernes ændrede idrætsmønstre. Det samlede anslåede renoveringsbehov for landets idrætshaller, skøjtehaller, svømmehaller og gymnastiksale er for nylig opgjort til 5,5-10,3 mia. kr.²³⁶. Langt hovedparten af de offentlige halfaciliteter er bygget under 1960'ernes og 1970'ernes byggeboom og dermed indrettet efter danskernes daværende idrætsvaner og indstilling til idrætten. Der er sket meget siden. Danskerne efterspørger mere komfortable omklædningsrum, wellness- og fitnessfaciliteter samt fleksible og indbydende lokaler, der ikke kun er lavet med udgangspunkt i de traditionelle idrætsgrene som f.eks. håndbold og badminton.

Det er værd at overveje, om den store andel af idrætsaktive danskere, som dyrker aktiviteter uden for foreningsregi, fravælger foreningsidrætten, fordi idrætsfaciliteterne eller udbuddet af aktiviteter ikke modsvarer deres behov, mere end det handler om et fravalg af foreningsidrætten som sådan. Tidligere har de kommunale faciliteter været en fordel for foreningsidrætten, men kvaliteten og behovet for modernisering af de kommunale anlæg hæmmer tilslutningen til foreningsidrætten.

236 Grontmij – Carl Bro (2008): *Idrætshalanlæg i Danmark – tilstand og behov for økonomi til renovering*

I den forbindelse er det afgørende, at man fra offentlig side ikke kun fokuserer på at få fat på de omkring 20 procent fysisk *inaktive*, men også at fastholde den store gruppe idrætsudøvere i foreningsidrætten, *der allerede er aktive*.

FORENINGSIDRÆTTEN IMØDEGÅR AKTIVT UDFORDRINGERNE

Idrættens hovedorganisationer reagerer selv på tendenserne: Hvor DGI tidligere havde arbejdet for at øge medlemsskaren i foreningerne som et af de primære succeskriterier, satser organisationen nu mere på at skabe øget generel idrætsdeltagelse og sundhed for hele befolkningen. Strategien er, at man i første omgang gerne vil have flere aktive idrætsudøvere ud fra betragtningen, at jo mere fysisk aktiv den danske befolkning er, desto større er sandsynligheden for, at idrætsudøvere melder sig ind i en idrætsforening. Også DIF arbejder med sit foreningsbegreb, så specialforbundene kan optage mere funktionelt orienterede idrætsfællesskaber²³⁷. Det er nye toner i et foreningsmiljø, hvor det 'forpligtende fællesskab' altid har været grundstenen.

Idrættens hovedorganisationer har de seneste år været meget aktive for at matche den kommercielle fitnessbranches tilbud. I takt med idrætsfeltets markedsgørelse ansføres foreningsidrættens hovedorganisationer til at gøre deres idrætspolitiske og organisatoriske profil skarpere – ikke mindst ved idrætspolitiske at tydeliggøre foreningsidrættens indflydelse på danskernes idrætsdeltagelse. Det har bl.a. medført en indsats på facilitetsområdet, hvor f.eks. DGI tilbyder kommunerne at overtage driften af kommunale idrætsanlæg. Tiltag som klippekortstræning ('Clip'n'fit') i Århus' DGI-hus, kommerciel restaurationsdrift og bowling i DGI-byen i København og foreningsbaserede træningscentre er nyskabende tiltag i foreningsregi.

ØGET OPMÆRKSOMHED FRA DET OFFENTLIGE SYSTEM

Samspelet mellem foreningsidrætten og det offentlige er historisk set blevet båret af 'armslængdeprincippet', hvilket har skullet sikre en især partipolitisk uafhængighed af kulturlivet. Som Danmarks første kulturminister, Julius Bomholt²³⁸, formulerede det: "*at støtte, men*

237 Årsberetning fra DIF's tidligere formand Kai Holm 28. april. 2007. Med funktionelt orienterede fællesskaber menes idrætsfællesskaber, der tager udgangspunkt i aktiviteten og ikke fællesskabet eller organisationen.

238 Minister for kulturelle anliggender 19. september 1961 - 26. september 1964

*aldrig dirigere*²³⁹." Traditionen med at støtte uden at sætte decide-rede krav til idrætten har rødder i tipslovens første udformning fra 1948, hvor organisationerne fik tildelt støtte efter et fastsat niveau uden om ministerierne eller Folketingets indflydelse²⁴⁰. Grundlaget i denne udformning er blevet videreført i de senere ændringer af tips- og lottoloven²⁴¹. Den danske idrætspolitik har således i udstrakt grad haft en *reaktiv* strategi over for foreningsidrætten.

Traditionelt set værdsættes foreningsidrætten for dens egenværdi i et kultur- og fritidspolitisk perspektiv, hvor idrættens frivillige foreningsliv tilskrives mange positive sider²⁴²: En kulturel dannelsesproces af deltagerne, opdragelse til demokrati og social sammenhængskraft. Centrale værdier som ligestilling, fællesskab, uegennytte og frihed til udfoldelse kædes typisk sammen med foreningsidrætten.

Tendensen går i retning af, at social- og sundhedspolitiske motiver fra statslig og kommunal side får mere central plads i de idrætspolitiske forestillinger om, hvad foreningsidrættens positive rolle for borgerne kan og skal være. Idrætten involveres i stigende grad i 'velfærdsprojekter', der søger at inkludere idræts- og foreningssvage samfundsgrupper i idrættens foreningsfællesskaber: overvægtige, borgere med flerkulturel baggrund, socialt udsatte og andre særlige grupper. Den øgede opmærksomhed fra det offentlige system sigter på, at flere får andel i de værdifulde egenskaber ved foreningsidrætten.

Dette indikerer tendenser mod en mere *proaktiv* strategi, hvor det offentlige system tænker foreningsidrætten ind i indsatser på

239 Kommentaren faldt under debatten i 1963 om oprettelsen af Statens Kunstfond (Lov nr. 170 af 27. maj 1964) og har siden udtrykt essensen af den hidtidige danske kulturpolitik. Selve udtrykket 'armslængdeprincip' blev første gang anvendt af tidligere kulturminister Jytte Hilden til at udtrykke det princip, at politikernes rolle indskrænkes til at fastlægge økonomiske rammer for kulturlivet, hvorefter kulturlivet udfylder rammerne. Udtrykket anskueliggør princippet med billedet af en armslængde mellem politiske interesser og den udøvende kultur.

240 Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk Idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

241 Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk Idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

242 Se bl.a.: Christensen, Søren og Molin, Jan (1995): *I den gode sags tjeneste – frivillige organisationer i Danmark*, Habermann Ulla (2001): *En Postmoderne Helgen – om motiver til Frivillighed*, Shils, Edward (2003): *The virtue of Civil Society*, Ibsen, Bjarne og Ottesen, Laila (2004): *Sport and Welfare Policy in Denmark: The Development of Sport between State, Market and Community*, Boje, Thomas P., Fridberg, Torben og Ibsen, Bjarne (red.) (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*, Svendsen, Gunner Lind Haase og Svendsen, Gert Tinggaard (2006): *Social Kapital. En Introduktion*, Mandag Morgen (2001): *Velfærdsbevægelsen – den nye civile velfærd*.

andre områder end de rent idrætspolitiske. Dette ses bl.a. afspejlet i anvendelsen af puljemidler²⁴³, der nok har en relativt begrænset økonomisk betydning, men som rummer klare idrætspolitiske målsætninger. Puljerne åbner dog samtidig for foreningsidrættens egne ønsker om udvikling og udfordringer.

Tendensen til en mere proaktiv tilgang til foreningsidrætten med klarere politiske målsætninger og et social- og sundhedspolitisk sigte blev bl.a. afspejlet i regeringens strategi for folkesundheden – 'Sund hele livet' fra 2002. I forebyggelsen af de negative aspekter ved manglende fysisk aktivitet peger strategien på de frivillige organisationer og idrætsforeninger som væsentlige aktører:

"For sundheden er det derfor vigtigt, at "Foreningsdanmark" sammen med daginstitutioner, skoler, arbejdspladser m.v. påtager sig et medansvar for sundheden²⁴⁴."

Med overdragelsen af nye opgaver til kommunerne efter opgave- og strukturreformens ikrafttræden ved indgangen til 2007 gør denne tendens sig ligeledes gældende i kommunernes social- og sundhedsstrategier²⁴⁵.

I en tid, hvor det offentlige system får stadig større fokus på sundhed og evidens for de forebyggende indsatser, er det en hovedopgave for foreningsidrætten at udvikle sig såvel i forhold til borgernes idrætsbehov som i forhold til det offentliges idrætspolitiske forventninger til bl.a. større fleksibilitet og nytænkning.

DGI, DIF og DFIF har i de senere år bestræbt sig på at tilbyde kommunerne samarbejdsaftaler, fælles samarbejdsprojekter og decide-rede partnerskaber, både på social- og sundhedsområdet, inden for rådgivning, uddannelse og driften af idrætsfaciliteter. Udfordringen for foreningsidrætten er at formidle dens positive rolle for idrætsdeltagelsen og de social- og kulturpolitiske effekter, der er grundlaget for den lovfæstede offentlige støtte til foreningsidrætten. Derfor fremhæver hovedorganisationerne, at de er en del af løsningen på kommunernes behov for sociale indsatser, integration og fysisk aktivitet for en stadig voksende skare af usunde danskere, som kommunerne med struktur- og opgavereformen har fået ansvaret for.

243 Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk Idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

244 Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2002): *Sund hele livet – de nationale mål og strategier for folkesundheden 2002-2010*

245 Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – Mellem folkeoplysning og velfærd*

Denne tendens betyder en oplødning af foreningsidrættens egen, klassiske opfattelse af autonomi i forhold til det offentlige. Idrættens hovedorganisationer har traditionelt været særdeles bevidste om, at de organisatoriske og politiske bånd til det offentlige system skulle være løse. Friheden og selvbestemmelsen er vigtige værdier for foreningsidrættens. Den idrætspolitiske udvikling er dog for tiden, at idrættens hovedorganisationer søger at medvirke yderligere til at løse velfærdsorienterede opgaver. Dermed nærmer idrættens organisationer og det offentliges syn på breddeidrættens rolle sig mere og mere hinanden i de gensidigt forpligtende samarbejdsformer.

PARTNERSKABERNES UDFORDRINGER

Samarbejdet med kommunerne skaber muligheder for målgrupperne i befolkningen og for de involverede samarbejdspartnere. Eksempelvis kan institutionsoverskridende samarbejder mellem idrætsforeninger, dagsinstitutioner og skoler øge børns idrætsdeltagelse²⁴⁶.

Den stigende brug af samarbejdsprojekter og deciderede partnerskaber er ikke kun en mulighed, men også en udfordring for foreningsidrættens. Foreningsidrættens er i en vis grad splittet mellem de centrale idrætsorganisationers professionaliserede, udviklingsorienterede strategiske satsning på samarbejde med det offentlige og idrætsforeningernes interesser og selvforståelse på lokalt niveau. Der synes ikke altid at være overensstemmelse mellem de lokale idrætsforeningers og hovedorganisationernes målsætninger i forhold til formaliserede partnerskaber.

Der er under alle omstændigheder behov for en vurdering og erfaringsopsamling i forhold til de senere års forsøg med samarbejdsprojekter og partnerskaber i breddeidrættens.

De konkrete erfaringer med tværsektorielle samarbejder i breddeidrættens har vist, at der ofte er praktiske udfordringer, som med fordel kunne have været overvejet nærmere i planlægningsfasen. Nedenfor beskrives en række væsentlige opmærksomhedspunkter

246 Østergaard, Charlotte (2008): *Projekt Skolesport – Mere idræt og bevægelse i krydsfeltet mellem skole, elev, forening og kommune*

for fremtidige partnerskabsmodeller mellem idrætsforeninger, offentlige myndigheder og institutioner²⁴⁷:

- **Fokus på de tilstedeværende ressourcer og praktiske udfordringer:** Ønsket om at inddrage foreningsidrætten hæmmes til tider af praktiske udfordringer, f.eks. at de frivillige sjældent kan deltage i aktiviteter før tidligst kl. 15.00. Det er en udfordring i bl.a. projekter for børn og unge, der ønsker at skabe en overgang mellem SFO'er/skoler og det frivillige foreningsliv. Praktiske udfordringer, der ikke altid bemærkes i udformningen af projekterne, kan udvikle sig til væsentlige barrierer. Derfor er det heller ikke hensigtsmæssigt kun at fokusere på ulønnet, frivillig arbejdskraft. Det kan være en mulighed at ansætte konsulenter eller frikøbe foreningsledere, trænere og instruktører til at varetage opgaverne.
- **Parternes begrænsede forandringsvillighed:** Erfaringerne viser, at både offentligt ansatte og trænere og ledere i den frivillige idræt har vanskeligt ved at bryde med deres traditioner og tankegange. Det kan være en udfordring at finde balancegangen mellem frivillighedens lystbaserede tilgang og f.eks. pædagogers professionelle faglighed. En del af løsningen er at anerkende værdien af begge faglige tilgange, der kan supplere hinanden og dermed kvalificere projekterne. Dette kan bl.a. imødekommes af ansvarlige nøglepersoner, der kan håndtere de to kulturer.
- **De lokale forholds store betydning:** Partnerskaber kan initieres fra oven, men er afhængige af lokalt engagement. Partnerskabernes lokale forankring er central for udviklingen og implementeringen, og det er i den forbindelse væsentligt at overveje de lokale forhold. Eksempelvis har idrætsforeninger med beliggenhed i velfungerende lokalmiljøer ofte stærkere ressourcer end idrætsforeninger med hjemsted i udsatte boligområder.

²⁴⁷ Opmærksomhedspunkterne er udledt på baggrund af en gennemgang af bl.a. følgende evalueringer: Willemann, Marlene (2004): *'Motion på Receipt' – en litteraturgennemgang med fokus på effekter og organisering*, Thøgersen, Malene Ladegård (2007): *Evalueringsrapport for 'Fritid til bevægelse'*, 2. Del., Støckel, Jan Toftegaard (2007): *Rapport for Evalueringen af Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Bornholm, Støckel, Jan Toftegaard* (2006): *Midtvejsevaluering - Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Fyn*, Rytting, Rikke og Ottesen, Laila: (2005): *Forebyggende tiltag for overvægtige piger i Københavns Nordvest Kvarter*, Roessler, Kaya, Rasmussen, Pernille Vibe, Mandrup Thomsen, Lene, Lindsø, Ragnhild (2006): *Slidgigt, fysisk aktivitet og fastholdelse - Evaluering af 'Motion på Receipt'*, Roessler, Kaya og Ibsen, Bjarne (2006): *Midtvejsevaluering af Motion og Kost på Receipt*, LG Insight: *Evalueringsrapport - Unge nydanskere deltagelse i idræts- og foreningsindsatsen, Puljesatsen 2003-2006*, Evaluering af GAM3, 2004.

- **Forventningsafstemningen er fundamentet for succes:**
Der skal være realistiske og målrettede forventninger til, hvad samarbejdet kan føre med sig. Det er ikke altid, at projekternes reelle resultater står mål med parternes forhåbninger til samarbejdet – til gengæld kan projekterne opnå *andre* og ofte *uventede* resultater. Der skal i den forbindelse arbejdes aktivt og velovervejnet med kommunikationen mellem projekternes parter.
- **Partnerskaber afhænger ofte af enkeltpersoner:** Tværsektorielle idrætsinitiativer er skrøbelige konstruktioner, der ofte står og falder med enkelte ildsjæle og kompetencestærke nøglepersoner. Heri ligger et skisma mellem parternes sociale relationer og partnerskabets formelle struktur, da selv det stærkeste projekt-design afhænger af den interne samarbejdskultur. Dette betyder, at foreningsidrættens nøglepersoner i partnerskaberne skal have det faglige og ikke mindst tidsmæssige overskud til at varetage opgaverne. Et ligeværdigt partnerskab kræver, at også foreningerne har ressourcerne til at have et centralt omdrejningspunkt i administrationen og udførelsen af projektet.

Ovenstående opmærksomhedspunkter afhænger i de konkrete idrætspartnerskaber af de idrætsforeninger, der indgår i samarbejdet. Idrætsforeningerne er så at sige idrætsprojekternes 'maskinerum', hvor projekternes målsætninger udmøntes i reelle handlinger. Der er i den forbindelse store variationer i, hvor udadvendte og ressourcestærke idrætsforeninger er i Danmark.

I rapporten *'Foreningsidrætten i Danmark – udvikling og udfordringer'* skitserer idrætsforskeren Bjarne Ibsen en overordnet kategorisering af forskellige foreningstyper. Bjarne Ibsen skelner mellem fire typer foreninger, der bestemmes af det, som medlemmerne forenes om. Idrætsforeninger har i varierende grad træk fra disse fire 'arketyper', afhængigt af den specifikke forening²⁴⁸:

- 1) *Den idébestemte forening*, der bygger på eksplicite værdier og holdninger med et mål- og samfundsrettet perspektiv. Idrætsforeninger koncentrerer sig generelt set om selve idrætsaktiviteten, men kan i begrænset omfang have ønske om at udbrede idealer og ideer via samfundsorienterede idrætsprojekter, f.eks. integrationsprojekter.

248 For yderligere uddybning, se Ibsen, Bjarne (2006): *Foreningsidrætten i Danmark – Udvikling og udfordringer* og Boje, Thomas P., Fridberg, Torben og Ibsen, Bjarne (red.) (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*

- 2) *Den lokale forening*, der er opstået af et lokalområdes sociale relationer, der rækker ud over selve foreningsfællesskabet.
- 3) *Aktivitetsforeningen*, hvor omdrejningspunktet for fællesskabet netop er medlemmernes interesse for den specifikke aktivitet, i dette tilfælde idrætten. Der er ikke et eksplicit ønske om at forandre eller påvirke foreningens omverden, og medlemmerne ønsker i overvejende grad blot at beskæftige sig med idrætsgrenen.
- 4) *Serviceforeningen*, der er markedsorienteret nyttefællesskab, der varetager en opgave, som andre organisationsformer ikke tager sig af – i dette tilfælde udbuddet af idræt. Det er ofte flerstrengede foreninger, hvor flere idrætsgrene deler faciliteter og administration. Også mere professionaliserede motionsforeninger kan kategoriseres som serviceforeninger.

I forhold til partnerskaberne mere specifikt kan man generelt tale om en foreningsmæssig 'udviklingstrappe' i relation til det udadvendte, tværsektorielle samarbejde:

- A. *Traditionelle idrætsforeninger*, der hæger om deres kerneaktivitet og begrænsede antal medlemmer.
- B. *Udviklingsorienterede idrætsforeninger*, der ønsker at udvikle og forbedre aktiviteterne, men i en traditionel, frivilligt baseret foreningsramme.
- C. *Projektorienterede idrætsforeninger* med semiansatte.
- D. *Professionaliserede idrætsforeninger* med faste ansatte og en daglig administration. Disse idrætsforeninger er ofte vigtige partnere i formaliserede partnerskaber, da de står stærkt i lokalmiljøet og typisk besidder de nødvendige faglige kompetencer til at få idrætsprojekter til at lykkes.

Overordnet er foreninger på et af de to første 'udviklingstrin' mest udbredt i idrættens foreningsbillede. Det er altså langt fra alle idrætsforeninger, der har motivation og ressourcer til at indgå forpligtende tværsektorielle samarbejder. F.eks. viste evalueringsrapporten fra 'Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Bornholm', at idrætsforeningerne var fraværende i de evaluerede projekter²⁴⁹.

249 Støckel, Jan Toftegaard (2007): *Rapport for Evaluering af Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Bornholm*

Også midtvejsevalueringen af 'Motion og kost på Recept'-konceptet i København viste, at ikke alle idrætsforeningerne nødvendigvis deler de udbredte politiske ønsker om, at idrætsforeninger skal påtage sig samfundsorienterede opgaver²⁵⁰.

Der er flere årsager til, at ikke alle idrætsforeninger har lyst til at involvere sig i idrætslige samarbejdsprojekter på social- og sundhedsområdet:

Idrætsforeningernes kan mangle ressourcer og de rette fysiske rammer. Det kan blive opfattet som for ressourcekrævende at involvere sig i et formaliseret samarbejde og større tiltag. Ikke mindst fordi det kræver et solidt medlemsgrundlag, faglige kompetencer, tid, personaleressourcer og facilitetsadgang at engagere sig²⁵¹.

Folkeoplysningsloven har ikke til formål at motivere idrætsforeningerne til at engagere sig i formelle partnerskaber. Og folkeoplysningslovens fordeling af lokaler og anlæg og lovens økonomiske prioritering af aktiviteter for børn og unge under 25 år kan reelt være en mindre motiverende faktor i idrætsforeningernes lyst til at indgå i social- eller sundhedsorienterede projekter, da sådanne opgaver generelt set henvender sig til målgrupper, som ikke prioriteres i folkeoplysningslovens fordelingsbestemmelser.

Der kan i visse tilfælde ydermere være en foreningskulturel barriere for, at idrætsforeningerne ønsker at påtage sig social- og sundhedsopgaver i idrætten. Følgende tabel fra rapporten *'Foreningsidrætten i Danmark – udvikling og udfordringer'* af Bjarne Ibsen illustrerer, hvad idrætsforeningerne i Danmark generelt mener, de bør målrette deres aktiviteter efter.

250 Roessler, Kaya og Ibsen, Bjarne: (2006): *Midtvejsevaluering af Motion og Kost på Recept*

251 Københavns Kommune (2003): *Rapport vedrørende samarbejde mellem idrætsforeninger og fritidsinstitutioner i Københavns Kommune*

Tablet 25. Hvad skal foreningerne målrette sine aktiviteter efter? (procent andel af frivillige og foreninger)

	1989 ¹⁾	2004 ²⁾
Foreningens idé og målsætning: Det vigtigste er, at de aktiviteter, som foreningen beskæftiger sig med, er i overensstemmelse med foreningens formål og idé.	61	68
Behovet for og efterspørgslen efter idræt i befolkningen: Foreningen må indrette sine aktiviteter efter, hvad befolkningen ønsker, og tage konkurrencen op med andre som giver tilbud om idræt. Derfor må foreningen tilbyde mange forskellige slags idræt, som får flest mulige til at foretrække denne forening.	23	17
Samfundets/lokalsamfundets ønsker og problemer: Foreningen skal tage almennyttige aktiviteter op, som medvirker til at løse samfundets/lokalsamfundets problemer. Derfor må foreningen tilbyde aktiviteter og indgå i projekter, som medvirker til at løse sociale problemer, fritidsproblemer osv.	19	9
Foreningens eksistens: Det afgørende er, at foreningen fortsat bevares og udvikles. Hvis det er nødvendigt, for at foreningen kan overleve, må den ændre den måde, den fungerer på, og tage nye aktiviteter op.	43	43
Medlemmernes interesser: Foreningen skal beskæftige sig med aktiviteter og fungere på en måde, som medlemmerne bakker op. Nye aktiviteter skal kun tages op, hvis medlemmerne ønsker det.	61	68

1) Spørgsmålet er besvaret af frivillige ledere. Hvis analysen afgrænses til formænd for de undersøgte idrætsforeninger, er der kun små afvigelser i svarmønstret i forhold til alle ledernes svar.

2) Spørgsmålet er besvaret af idrætsforeninger i idrætsorganisationernes undersøgelse fra 2004 (typisk besvaret af formanden).

Respondenterne har prioriteret de fem svarmuligheder i den rækkefølge, som de mener, at foreningen skal målrette sine aktiviteter efter. Tallene er andelen af respondenterne, der har givet den pågældende svarmulighed 1. eller 2. prioritet.

Kilde: Ibsen, Bjarne (2006): Foreningsidrætten i Danmark – udvikling og udfordringer

Undersøgelsen viser, at et mindretal på 9 procent af idrætsforeningerne orienterer sig mod 'samfundets ønsker og problemer'. Andre undersøgelser bekræfter denne tendens²⁵². De fleste idrætsforeninger orienterer sig mod kerneaktiviteten og fællesskabets interne behov, hvilket kan skabe en vis konservatisme og en iboende organisatorisk inert, der kan gøre det vanskeligt at ændre perspektiverne i forhold til medlemmernes engagement²⁵³.

Omvendt svarer 9 procent af de danske idrætsforeninger til omkring 1.000–1.200 idrætsforeninger, der ønsker at arbejde med

252 Ibsen, Bjarne, Boje, Thomas P., og Frederiksen, Morten (2008): *Den frivillige sektors velfærdspotentialer – sammenligning af de sociale og kulturelle områder*

253 Ibsen, Bjarne, Boje, Thomas P., og Frederiksen, Morten (2008): *Den frivillige sektors velfærdspotentialer – sammenligning af de sociale og kulturelle områder*, Ibsen, Bjarne (2003): *Den rummelige forening. Fremtidens Muligheder og Udfordringer for Idrætsforeningerne*

mere end blot kerneaktiviteten. Det kan med rette betragtes som en betydelig ressource.

Flere partnerskabsprojekter har afdækket et stort engagement hos idrætsforeningerne, bl.a. 'Projekt Skolesport', hvor over 80 procent af skolesportsprojekterne formåede at skabe et samarbejde mellem skole og foreningsliv²⁵⁴.

Især de store, flerstrengede idrætsforeninger har potentiale for samarbejdsprojekter og deciderede partnerskaber. Mange kommunale forvaltninger vil nikke genkendende til, at store professionaliserede idrætsforeninger er uundværlige, fagligt kompetente medspillere, som kommunerne kan trække på, når de ønsker at initiere tværsektorielle partnerskaber i idrætten. Idrættens hovedorganisationer har ligeledes praktiske erfaringer med, at idrætsforeningerne er mere villige til at lave aktiviteter, der ligger uden for deres umiddelbare formål, når et konkret projekt præsenteres. Det paradoksale i breddeidrætsperspektiv kan være, at det ofte er de økonomisk stærke, professionelt drevne *eliteidrætsforeninger*, der er bedst rustet til at indgå i fremtidens samarbejds- og partnerskabskonstruktioner.

Sammenfattende står foreningsidrætten med de udfordringer, at den skal imødekomme ændrede idrætsvaner, tilpasse sig en ny, projektorienteret frivillighedskultur og skabe øget samspil med det offentlige system i formelle partnerskabskonstruktioner. Og ikke mindst reagere på en tid, hvor foreningsidrættens idrætstilbud suppleres og i nogen grad udfordres af nye, kommercielle aktører med idrætspolitiske ambitioner.

254 Østergaard, Charlotte (2008): *Projekt Skolesport – Mere idræt og bevægelse i krydsfeltet mellem skole, elev, forening og kommune*

DEN KOMMERCIELLE BREDEIDRÆT

GRUNDLÆGGENDE BETRAGNINGER

Den kommercielle breddeidræts udbredelse har som samfundsfænom en vis sammenhæng med niveauet af BNP per indbygger. Den kommercielle breddeidræts første hovedregel er således, at både efterspørgslen og udbuddet i den kommercielt organiserede breddeidræt vokser i takt med befolkningens generelle købekraft. Årsagen er, at den økonomiske vækst giver større dele af befolkningen råd til at betale for dyrere og mere kvalitetsprægede fritidsaktiviteter.

I den kommercielle idræt er forretningen udelukkende et privat anliggende. Den private idrætsentreprenør er således tvunget til at gøre sig grundlæggende overvejelser angående udbuddet og kvaliteten af de eksisterende kommunale idrætsanlæg samt idrætsforeningernes aktiviteter, da disse har indflydelse på markedets potentialer. Dertil kan være tale om både direkte og indirekte konkurrence med andre idrætsudbydere.

Fraværende eller utilstrækkelige kommunale eller foreningsdrevne udbud af aktiviteter med fokus på funktionel motionstræning i fleksible og tidssvarende faciliteter er en forklaring på, hvorfor mange fitnesscentre er en økonomisk rentabel forretning med evnen til at kunne tiltrække tilstrækkeligt mange kunder/medlemmer. I de tilfælde, hvor der har været et kommunalt eller foreningsbaseret udbud, har de private entreprenører som regel differentieret deres produkt for at gøre det konkurrencedygtigt. Den politiske prioritering af foreningslivets idrætsfaciliteter får dermed betydning for den kommercielle deltagerbaserede motionsidræts vækstmuligheder. Hvis der er begrænsede eller utidssvarende faciliteter til rådighed for foreningsidrætten, øges vækstmulighederne for de kommercielle idrætsudbydere.

De kommercielle deltagerbaserede aktiviteter finder derfor oftest sted i faciliteter og rammer, som adskiller fra væsentligt fra det generelle udbud af kommunalt eller foreningsdrevne idrætsfaciliteter. Dette gælder både selve facilitetens indretning, dens fysiske placering og graden af personalets professionalisering samt dets evne til at yde service i markeds-mæssig forstand. De kommercielle udbydere befinder sig med andre ord i en serviceøkonomi, hvor kundekendskab, 'branding' og markedsføring er helt centrale forudsætninger for at få økonomisk succes.

Den kommercielle fitnessbranche har i de senere år med succes opbygget en forretning baseret på befolkningens efterspørgsel efter uforpligtende fleksible idrætsaktiviteter i moderne omgivelser.

TAL OG FAKTA

Den kommercielle fitnessbranche har siden midten af 1970'erne henvendt sig til den motionsorienterede del af befolkningen. I første halvdel af 1990'erne oplevede fitnessbranchen et økonomisk sammenbrud, men i 2008 står branchen igen stærkt. De gængse fitnessaktiviteter repræsenterer under ét den foretrukne træningsform for en stor del af den voksne befolkning.

Den samlede fitness-sektor tiltrak primo 2008 ca. 586.000 motionsaktive²⁵⁵, hvoraf 480.000 var medlem af et kommercielt fitnesscenter²⁵⁶. Til sammenligning havde det største specialforbund i Danmarks Idræts-Forbund, DBU, 306.611 medlemmer ved seneste opgørelse i 2008.

Ifølge Idrættens Analyseinstituts seneste optælling primo 2009 var der i alt 424 kommercielle fitnesscentre²⁵⁷. Dertil kommer en lang række ikke-kommercielle træningsfaciliteter, hvoraf ca. 77 er et konkret resultat af projektet Foreningsfitness.

Ca. 8,8 procent af befolkningen i Danmark har dermed i dag et medlemskab af et kommercielt fitnesscenter. Men trods branchens kraftige vækst i de senere årtier er en væsentligt større andel af den voksne befolkning medlem af fitnesscentre i lande som Sverige og Norge. Dette vidner om et fortsat markedspotentiale. Fitnessbranchen forventer selv, at antallet af medlemmer i de kommercielle centre runder 500.000 inden 2010²⁵⁸.

Nedenstående tabel viser befolkningsandelen, som er medlem af et fitnesscenter på udvalgte europæiske fitnessmarkeder. Gennemsnittet i EU-landene ligger på 7,9 procent for både kommercielle og ikke-kommercielle fitnesscentre.

255 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

256 Kirkegaard, Kasper Lund (2009): *Sundhed for Millioner – En medlemsundersøgelse af aktive fitnesskunders træningsmotiver, tilfredshedsgrad og selvvalgte helbredstilstand*. Publiceres i foråret 2009

257 Kirkegaard, Kasper Lund (2009): *Sundhed for Millioner – En medlemsundersøgelse af aktive fitnesskunders træningsmotiver, tilfredshedsgrad og selvvalgte helbredstilstand*. Publiceres i foråret 2009

258 Daværende administrerende direktør for Fitness dk og DFHO repræsentant Rasmus Ingerslev på Breddeidrætsudvalgets møde, d. 6. nov., 2007.

Tabel 26. Befolkningsandel i Europa, medlem af fitnesscenter (procent andel)²⁵⁹

Markedet	2006	2007
Holland	15,5	17,6
Spanien	14,8	15,3
Sverige	10,0	14,3
Norge	11,0	11,8
Storbritannien	12,8	11,6
Tyskland	9,5	9,7
Finland	7,0	9,6
Danmark	9,3	9,8
Italien	8,0	8,5

Kilde: IHRSA: European Market Report – the size and scope of the health club industry (2006 og 2007) samt Idrættens Analyseinstitut

DEN KOMMERCIELLE BREDEIDRÆTS POTENTIALER OG KVALITETER

Den kommercielle fitnessbranches evne til at tilpasse sig tidens efterspørgsel på sundhedsrelaterede ydelser i form af fleksible tilbud om motion og fysisk aktivitet har i de seneste år haft succes. Dette er bl.a. kommet til udtryk ved, at den kommercielle fitnessbranche i stor udstrækning har formået at tiltrække nye kunder fra alle aldersgrupper. Foreningsidrættens 'fitnessstiltag'²⁶⁰, foreningsfitness, har dog ligeledes haft markant fremgang.

Når forskellene mellem den foreningsbaserede og kommercielle idræt drøftes, fremhæves det ofte, ud over forskellene i profit/nonprofit tilgange, at fitnessbranchen mangler foreningsidrættens særligt socialt inkluderende værdier, hvilket bl.a. er en af de faktorer, der sikrer foreningsidrætten en bred politisk opbakning. Et mere nuanceret billede af den kommercielle fitnessbranche viser dog, der ikke er entydigt empirisk belæg for at hævde, at idrætsforeningerne generelt har flere sociale arrangementer end den kommercielle idræt²⁶¹. Fitnesscentre

²⁵⁹ De danske tal omfatter fitnessaktiviteter i både kommercielle og ikke-kommercielle faciliteter

²⁶⁰ DGI og DIF har indgået et samarbejde om at tilbyde rådgivning til idrætsforeninger, der har oprettet eller ønsker at oprette et foreningsbaseret træningscenter. Fitness-satsningen skal være foreningslivets svar på, hvordan befolkningen både kan få mulighed for fleksibel og nem adgang til fitnessaktiviteter og være en del af et socialt fællesskab. DIF og DGI skyder hver 3 mio. kr. ind om året til lånebevillinger. Yderligere 2 mio. kr. fra hver organisation vil skulle bruges til rådgivning og instruktøruddannelser. Se mere på www.foreningsfitness.dk.

²⁶¹ Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Sved for millioner*

arrangerer medlemsfester, afholder foredragsaftener om kost og træning, udbyder livsstilskurser og laver eventarrangementer. En større empirisk undersøgelse af aktive fitnesskunder i kommercielle fitnesscentre viser, at de i høj grad definerer sig selv som medlemmer og ikke kunder²⁶². Masser af idrætsudøvere i den kommercielle fitnessbranche oplever givende, sociale idrætsfællesskaber på samme måde som i foreningsidrætten.

Den kommercielle idræts sociale aktiviteter arrangeres med henblik på at opbygge og skabe sociale relationer medlemmerne imellem. Selve arrangementet og de sociale fællesskaber, der opstår herfra, medvirker til en højere medlemstilfredshed, hvilket er en afgørende forudsætning for økonomisk succes på et konkurrencepræget marked. Derfor arrangeres sociale aktiviteter i kommercielt regi i høj grad for at opnå mere stabile kunderelationer som ét afgørende middel til realisering af de økonomiske målsætninger.

De kommercielle fitnesscentres selvopfattelse er, at de har en vigtig sundhedsfremmende funktion i samfundet. Andelen af kommercielle centre, der mener, at centeret udfører en forebyggende sundhedsopgave, er på 52,9 procent Samtidig svarer over 83 procent af respondenterne 'ja' til, at de er "interesserede i at indgå i et konkret samarbejde med den offentlige sektor med henblik på at løse sundhedsrelaterede opgaver for borgerne". Dette vidner om et sundhedspolitisk potentiale – ikke mindst set i lyset af opgave- og struktur-reformen og kommunernes nye ansvar over for folkesundheden²⁶³.

Selvom tesen hidtil har været, at mange medlemmer i kommercielle fitnesscentre bruger faciliteterne som grundtræning og supplement til deres øvrige idrætsaktiviteter, tyder foreløbige undersøgelsesresultater fra Idrættens Analyseinstitut på, at dette kun gælder for et mindretal af fitnesskunderne²⁶⁴. Der er således i høj grad tale om et konkret tilvalg af træningsaktivitet og tilhørende organisationsform.

Umiddelbart tyder ungdommens frafald i foreningsidrætten på, at mange idrætsaktive i denne aldersgruppe foretager et fravalg af foreningsbaseret idræt til fordel for selvorganiseret idræt eller idræt i kommercielle fitnesscentre²⁶⁵. Nogle unge forsvinder helt fra idræt-

262 Kirkegaard, Kasper Lund (2009): *Sundhed for Millioner – En medlemsundersøgelse af aktive fitnesskunders træningsmotive, tilfredshedsgrad og selvvurderede helbredstilstand*. Publiceres i foråret 2009.

263 Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Sved for millioner*

264 Kirkegaard, Kasper Lund (2009): *Sundhed for Millioner – En medlemsundersøgelse af aktive fitnesskunders træningsmotive, tilfredshedsgrad og selvvurderede helbredstilstand*. Publiceres i foråret 2009.

265 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

ten, men der synes at være en forskydning af unge idrætsaktive fra foreningsidrætten til de kommercielle fitnesscentre. Den kommercielle fitnessbranche appellerer dog også til andre befolkningsgrupper. Dette kan skyldes en lang række forhold, men helt generelt har mange danskerne i stigende grad lyst og råd til at betale for en høj kvalitet og fleksibilitet i idrætstilbuddet.

En udbredt formodning er, at fitnessbranchens profitorienterede tilgang primært henvender sig til et befolkningssegment, der allerede har ressourcerne til at vælge et aktivt liv med fokus på motion og idræt. Men fitnessbranchen evner samtidig at aktivere mennesker, der ikke tidligere har haft motion og bevægelse som en del af tilværelsen²⁶⁶. Fitnessaktiviteternes appel til tidligere inaktive mennesker skyldes bl.a., at fitnessaktiviteterne sjældent stiller krav til den aktives spilforståelse, kendskab til spilleregler, taktiske kunnen, tekniske færdigheder eller samarbejdsevner. Dertil kan aktiviteterne som regel dyrkes efter den enkeltes fysiske formåen, uafhængigt af andre udøvers fysiske niveau. Fitnessbranchen har i denne sammenhæng demonstreret et potentiale for at appellere til nye medlemmer uden idrætsbaggrund.

Som følge af en skærpet priskonkurrence i branchen har en række af de dominerende fitnesskæder i 2008 lagt sig på et prisniveau på 199 kr. om måneden for ubegrænset adgang til træning syv dage om ugen og uden krav om en bindingsperiode. For mange ressourcestærke voksne synes økonomien ikke at være en afgørende barriere i valget mellem kommerciel fitness eller foreningsidræt. For ressourcetsvage borgere med en begrænset økonomi kan situationen være anderledes.

Et væsentligt karaktertræk ved de kommercielle udbydere af idræt, fra fitnesscentre til private golfcentre, rideskoler og danseskoler, er, at man har formået at tiltrække nye medlemsgrupper ved at nedbryde eller modificere de sportslige regler og traditioner, der i store dele af foreningsidrætten regulerer og sætter begrænsninger for aktiviteterne. Stærk betoning af konkurrenceelementet, talent og deltagelse i stævner og turneringer spiller eksempelvis en mindre rolle for hovedparten af idrætsudøverne i Danmark²⁶⁷. Med det for øje har den kommercielle breddeidrætsbranche udviklet tilbud,

266 Kirkegaard, Kasper Lund (2009): *Sundhed for Millioner – En medlemsundersøgelse af aktive fitnesskunders træningsmotiver, tilfredshedsgrad og selvurderede helbredstilstand*. Publiceres i foråret 2009.

267 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

hvor motionsaktiviteter som konditionstræning, spinning, styrketræning, aerobic og dans står i centrum. Disse typiske fitnessaktiviteter er ikke breddeidrætsudgaver af elitære sportsgrene.

INTERN KONKURRENCE

Fitnessbranchen konkurrerer med sig selv om at udvikle konkurrencedygtige koncepter. Konkurrencesituationen vil i fremtiden bestå i enten at udvikle kerneprodukterne inden for konditions- og styrketræning eller at søge hen mod egentlige luksuskoncepter, der bevidst spiller på oplevelsesdimensionen, høj og garanteret kvalitet samt wellness som del af konceptet. Derfor vil fremtiden sandsynligvis byde på en polarisering mellem flere lavpriskoncepter, der først og fremmest appellerer til den traditionelle fitnesskunde, og koncepter, der henvender sig til kræsne fitnesskunder, der efterspørger faciliteter og træningsaktiviteter med dokumenteret effekt og indpakket ind i professionel kundeservice.

UDFORDRINGEN MED AT FASTHOLDE FITNESSMEDLEMMER

Fremtidens største udfordring for den kommercielle fitnessbranche består i evnen til at fastholde eksisterende medlemmer. Den kommercielle fitnessbranche er dygtig til at rekruttere, men har sværere ved at fastholde medlemmerne. I dag benytter et stort antal medlemmer sig ikke af deres fitnessabonnementet og vælger ikke at gentagne medlemskabet ved abonnementets udløb. Denne særlige 'svingdørsproblematik' har endnu ikke tiltrukket sig opmærksomhed pga. markedets kraftige vækst. Men i fremtidens mættede og mere modne fitnessmarked vil evnen til at fastholde kunderne spille en helt central rolle for kommerciel succes. Årsagen til det store frafald skal sandsynligvis findes i, at fitnesskunden ikke i tilstrækkeligt omfang motiveres af træningens aktiviteter eller af de sociale fællesskaber. Fitnessbranchen tilfredsstiller således primært de kunder, der er disciplinerede nok til at træne, og som lægger vægt på komfort og tilgængelighed i idrætsfaciliteterne samt fleksibilitet i forhold til træningstidspunkter og individuelle træningsbehov. I fremtiden vil fitnessbranchen udbyde flere skræddersyede idrætstilbud til specifikke målgrupper og f.eks. i højere grad markedsføre tillempede fitnessaktiviteter for børn eller etablere fitnesscentre for kvinder.

FITNESSBRANCHENS POLITISKE INDFLYDELSE OG ORGANISATION

Den kommercielle fitnessbranche har organiseret sig i brancheforeningen Dansk Fitness og Helse Organisation (DFHO), der er tilsluttet Dansk Erhverv. DFHO fungerer til dagligt som branchens officielle

talerør med det formål at fremme og beskytte den kommercielle fitnessbranches interesser. De omkring 160 medlemmer ved indgangen til 2009 har via DFHO fået langt større samfundsmæssig og idrætspolitisk indflydelse. Konkrete eksempler på branchens stigende politiske indflydelse er bl.a. DFHO's pladser i Anti Doping Danmarks bestyrelse og Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg.

Fitnessbranchen har desuden i de seneste tre-fem år i stigende grad skabt kontakter til kommunerne for at udvikle projekter for inaktive målgrupper. 56 procent af de kommercielle centre melder i en undersøgelse foretaget af Idrættens Analyseinstituts tilbage, at de enten har (42 procent) eller har haft (14 procent) et kommunalt samarbejde²⁶⁸. Hvor store dele af fitnessbranchen, der i sidste ende er villige til at medvirke til løsningen af lokale social- eller sundhedsrelaterede udfordringer, er dog uvist. En bred indsats vil forudsætte en kvalitetssikring af branchens produkter og en samtidig nedbrydning af de kulturelle barrierer, som i øjeblikket eksisterer mellem den politisk styrede kommunale sektor og den kommercielle fitnessbranche. Under alle omstændigheder er det sandsynligt, at branchen og DFHO vil søge øget samarbejde omkring sundhedsopgaver for kommunerne som en mere formel samarbejdspartner på det kommunale sundhedsområde, idet branchen ser et potentiale i at være professionel leverandør af fysisk aktivitet inden for sundhed og forebyggelse.

DEN POLITISKE PRIORITERING AF FORENINGSRAMMEN

Set fra den kommercielle idræts vinkel sker der en politisk motiveret prioritering af foreningsidrætten, der nok har baggrund i en lang kulturtradition, men som også påvirker fitnessbranchens kommercielle potentialer negativt. I den danske idrætsmodel er der en lang tradition for at støtte idrætsforeningerne som ramme for idrætsdeltagelsen, hvilket sikres formelt via folkeoplysningslovens bestemmelser. Argumenterne er bl.a., at foreningsrammen ikke blot tilbyder idræt, men udvikler stærke sociale og kulturpolitiske værdier i samfundet. Men de idrætsaktiviteter, der udbydes i foreningsidrætten, synes fra den kommercielle idræts vinkel til tider at søge grænserne for folkeoplysningsbegreberne. Denne potentielle interessemodsatning kan rumme fremtidige idrætspolitiske udfordringer for den kommunale forvaltning af loven på idrætsområdet.

268 Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Sved for millioner*. DFHO og Idrættens Analyseinstitut har indledt et samarbejde, der skal kortlægge og analysere den kommercielle fitnessbranches engagement og potentiale som leverandør af sundhedsrelaterede idræsttilbud.

For en mere indgående juridisk gennemgang, se baggrundsnotatet i appendiks 'Vedr. spørgsmål om konkurrenceforvridende støtte til foreningsbaserede fitnesscentre'. Men i folkeoplysningsbekendtgørelsens § 2, stk. 3, hedder det således:

"Hvor der kan være mulige konkurrenceforvridende følgevirkninger for private virksomheder, skal folkeoplysningsudvalget være særligt opmærksom på folkeoplysningslovens krav til formål og foreningsdannelse..."

Med foreningsidrættens tiltag på fitnessområdet gennem 'foreningsfitness' bevæger fremtidens idrætspolitik sig ind i et stadig mere kompliceret juridisk felt, hvor kommunerne og eventuelt også konkurrencemyndighederne skal tage principielle beslutninger om grænsefladerne mellem traditionel folkeoplysende foreningsvirksomhed og kommercielle erhvervsvirksomheder inden for breddeidrættens område.

Set fra foreningsidrættens side er nyorienteringen mod fitnessaktiviteter og dertilhørende faciliteter blot aktivitetstiltag, der imødekommer en efterspørgsel fra foreningsmedlemmernes idrætsbehov og derfor helt i samklang med folkeoplysningslovens hensigt. Men interessemodsatningen kan vise sig særlig kompliceret, hvis DGI og DIF vælger at udbrede 'foreningsfitness' tæt på de kommercielle fitnesscentres placeringer. Især i de store byer, hvor de kommercielle fitnesscentre står stærkere i forhold til foreningsidrætten²⁶⁹, kan denne potentielle interessekonflikt blive tilspidset på grund af fitnesscentrenes kommercielle hensyn. Københavns Kommune har haft et efterslæb i forhold til resten af landet med hensyn til antal og kvaliteten af idrætsfaciliteterne, hvilket har lagt fundamentet til en stærk vækst i antallet af private, kommercielle idrætsfaciliteter og søgningen til disse. Vælger DGI og DIF at udbrede 'foreningsfitness' i større stil til f.eks. hovedstadsområdet, kan det føre til idrætspolitiske spændinger, der vil øge behovet for en tydeligere politisk stillingtagen til grænsen for folkeoplysningsbegrebet, foreningernes aktiviteter og konkurrencespørgsmålet. Folkeoplysningslovens krav om det folkeoplysende element rummer i denne sammenhæng plads til lokalpolitiske vurderinger og hensyn, hvilket resulterer i en forskelligartet forvaltning af loven.

Dette kan, set fra den kommercielle fitnessbranches vinkel, betragtes som en forskelsbehandling, der oven i købet vil være afhængig af

²⁶⁹ Kirkegaard, Kasper Lund (2006): *Københavnernes stemmer med fødderne*

skiftende kommunalpolitiske prioriteringer, hvilket skaber et usikkert og vanskeligt grundlag at etablere en kommerciel forretning på.

ERHVERVSLIVET

Arbejdspladsen som arena for befolkningens idrætsdeltagelse er i rivende udvikling. Ved siden af den etablerede firmaidræt er medarbejdersundhed, sundhedscertificeringer og social ansvarlighed blot nogle af de begreber, som er knyttet an til erhvervslivets investeringer i idræts- og sundhedsfremmende tiltag i disse år.

En helt ny branche med private virksomheder, der sælger serviceydelser i form af motions- og sundhedsløsninger til såvel offentlige som private virksomheder, er dukket op i kølvandet på et generelt stigende fokus på idræt og sundhed, men også som svar på mange virksomheders ønske om at tiltrække og fastholde kvalificerede medarbejdere. Samtidig spiller den organiserede idræt under Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF) med sit tilbud om sundhedscertificeringer ved siden af de traditionelle firmaidrætsaktiviteter en nøglerolle på området.

Udviklingen betyder, at et stigende antal erhvervsaktive vælger at dyrke idræt i arbejdspladsens regi som supplement eller alternativ til andre idrætstilbud. Bl.a. gør veludbyggede idrætsfaciliteter og fleksible træningstider i direkte forlængelse af arbejdspladsen det attraktivt for mange erhvervsaktive at dyrke idræt.

BAGGRUNDEN FOR IDRÆT SOM SATSNINGSOMRÅDE

Der er flere rationaler bag de aktuelle satsninger på idræts- og sundhedsrelaterede aktiviteter inden for erhvervslivet. Erhvervslivets investering i sundhedsmæssige og sociale tiltag kan ses som en kombination af altruistiske og egennyttige motiver, der i bedste fald tilgodeser virksomheden og medarbejdernes interesser på samme tid.

Flere undersøgelser peger på, at sundhedsforanstaltninger ud over mere konkrete målbare resultater som eksempelvis færre sygefraværsdage blandt medarbejderne også medfører øget velvære og trivsel, bedre koncentrationsevne og følelse af mere energi og dermed i sidste ende en forbedret præstationsevne i forhold til arbejdsindsatsen²⁷⁰.

Mange danske virksomheder øger samtidig fokus på sundhed internt på arbejdspladsen med det mål at fastholde og rekruttere

²⁷⁰ Se eksempelvis rapporten fra Dansk Sundhedsinstitut fra 2008: *Effekten af sundhedsfremme på arbejdspladsen*

medarbejdere²⁷¹. Årsagerne til virksomhedernes øgede fokus på sundhed skal ses i lyset af den historisk lave ledighed, men også en stigende opmærksomhed på virksomhedernes indsats over for samfundets sociale udfordringer. Mange interessenter, herunder kommende medarbejdere, forventer i dag, at virksomhederne prioriterer sundhedsspørgsmålet højt og tager et medansvar for medarbejdernes fysiske og psykiske helbred.

I samme tråd er der eksempler på, at virksomheder, ikke mindst inden for sundhedsområdet, ser et potentiale i at indarbejde sundhedsinitiativer som et led i bredere strategier inden for såkaldte 'corporate social responsibility'-strategier. Idræt og sundhed kan være en måde markedsføre sig på som en arbejdsplads med en sund identitet og profil.

FAKTA OM IDRÆTSDELTAGELSEN

7 procent af de voksne idrætsudøvere dyrker idræt i firmaregi ifølge undersøgelsen *'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'*²⁷². Samtidig svarer 44 procent af de erhvervsaktive respondenter, at de får tilbudt en eller flere former for motion på arbejdspladsen. Det er især funktionærer, som får tilbudt motion på arbejdspladsen, fulgt af ufaglærte og faglærte, mens selvstændige stort set aldrig dyrker motion på arbejdspladsen. Derudover er der en mindre tendens til, at mænd i højere grad end kvinder benytter sig af motionstilbudene på arbejdspladsen.

Samtidig peger undersøgelser af virksomheders generelle sundhedsrelaterede tiltag på en meget stor udbredelse. Eksempelvis viser en undersøgelse foretaget af Rambøll Management for Sundhedsstyrelsen, at 99,6 procent af de deltagende virksomheder med over 10 ansatte har sundhedsfremmende ordninger i forhold til kost, rygning, alkohol, motion og stress – de såkaldte KRAMS-faktorer²⁷³. Undersøgelsen viser dog samtidig, at kun et mindretal af virksomhederne har indarbejdet deres sundhedspolitik som led i en langsigtet strategisk indsats.

ORGANISERINGEN AF IDRÆTTEN I ERHVERVSLIVET

Erhvervslivets rolle som katalysator for befolkningens idrætsdeltagelse manifesterer sig ved, at arbejdspladsen tilbyder rabatordninger til fitnesscentre eller giver ansatte mulighed for at dyrke

271 Lederne (2009): *Sundhed som lokkemad*. Undersøgelsen er i skrivende stund endnu ikke offentliggjort, men 4 delresultater er at finde på www.lederne.dk.

272 Pilgaard, Maja: *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

273 Sundhedsstyrelsen og Rambøll Management (2008): *Sundhedsfremme på arbejdspladsen 2007*

motion i motionslokaler på selve arbejdspladsen. Dertil kommer den deciderede firmaidræt.

Undersøgelsen *'Den rummelige firmaidræt'*²⁷⁴ viser, at den dominerende motionsform i firmaregi er boldspil af en eller anden slags. Dette indikerer, at selvom de danske arbejdspladser primært udbyder motionsaktiviteter relateret til fitness, foretrækker mange ansatte at være fysisk aktive i traditionelle boldspil, der som regel er organiseret på hold. Samme undersøgelse fremhæver dog også styrketræning, spinning, gymnastik, aerobic og afspænding som meget efterspurgt.

I kølvandet på udviklingen er der opstået en ny branche med virksomheder, der tilbyder sundhedsfremmende tiltag til erhvervs-livet. Det generelle kendetegn ved disse aktører er, at de fokuserer særligt på medarbejdersundhed inden for KRAMS-områderne ved at tilbyde bl.a. oprettelse af motionscentre, kostvejledning, stresshåndtering og generel vejledning i og implementering af strategiske sundhedspolitikker. Derudover er landets tredjestørste idrætsorganisation, Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF), og fitnessbranchen anført af Danske Fitness & Helse Organisation centrale aktører.

Traditionelt har DFIF koncentreret sin indsats om at organisere og udbyde turneringer, stævner og idræt for virksomhedernes ansatte i fritiden, og DFIF's målrettede strategiske satsning på 'Motion på Arbejdspladsen' begyndte først i 2001²⁷⁵. DFIF's sundhedscertificeringer målretter og strukturerer i dag virksomheders arbejde inden for Sundhedsstyrelsens KRAMS-områder, dvs. områder som kost, rygning, alkohol, motion og stress. DFIF's målsætning er at gennemføre 150 sundhedscertificeringer inden udgangen af 2009. Over 40 sundhedscertificeringer er siden 2007 blevet igangsat på private og offentlige virksomheder²⁷⁶.

Herudover finder man en række landsdækkende projekter og indsatsområder, som berører idræt og sundhed. Blandt disse kan nævnes syge- og sundhedsforsikringer, der mange steder er for-handlet ind som en del af arbejdspladsens overenskomst og typisk dækker udgifter ved behandling på en privatklinik eller et privat-hospital. Derudover har regeringen i regeringsgrundlaget fra 2007

274 Ibsen, Bjarne (2005): *Den rummelige firmaidræt: resultaterne af en undersøgelse af idræts- motionsinteressen hos medarbejdere i Kolding og Roskilde*

275 Oplyst af konsulent i DFIF Jakob T. Michelsen, juni 2008

276 Oplyst af konsulent i DFIF Rikke Døssing, januar 2009

indskrevet et forslag om at indføre skattefrihed for arbejdsgiverbetalte ordninger omfattende motion og idræt for medarbejdere i både offentlig og privat regi. På nuværende tidspunkt er det uafklaret, hvordan dette forslag konkret tænkes udmøntet.

UDFORDRINGER

Set i et fremtidsperspektiv rummer erhvervslivet store potentialer for at medvirke til at styrke befolkningens motions- og idrætsdeltagelse, men også en række udfordringer:

- Forskellige medarbejdere har afhængig af køn, alder, kultur, etnicitet m.v. forskellige behov og krav til eksempelvis organisationen af idrætsaktiviteter og til faciliteter. Forandringer i virksomheders størrelse, medarbejderprofil, kultur m.v. kan ligeledes sætte sine spor i den måde, en virksomhed mest hensigtsmæssigt imødekommer ansattes behov for at dyrke motion på.
- Selvom majoriteten af danskerne mener, det er acceptabelt, at ens motionsvaner er en del af den offentlige sfære, er der stadig en gruppe, som ikke i samme grad ønsker at trække privatsfæren ind på arbejdspladsen. Det er derved en ledelsesmæssig opgave at respektere den enkeltes grænser og undgå formynderi. Lige såvel som idrætten kan være med til at integrere og inkludere, kan den også være med til at ekskludere. De bedste resultater sikres, ved at medarbejderne inddrages i forandringsprocesserne. Medarbejdere er sjældent imod forandring, men de er imod at blive forandret²⁷⁷.
- Virksomheder uden sundhedsmæssige kernekompetencer kan have en større udfordring i at engagere sig i deres medarbejderes motionsvaner og følge med i, hvilke motionsaktiviteter der er attraktive og aktuelle. På et overordnet plan kan virksomhedernes forskellige forudsætninger derfor medføre en vis sundhedsmæssig skævhed på arbejdsmarkedet. Dertil kommer den skævhed i idrætsstilbuddene, der kan opstå til borgere helt uden for arbejdsmarkedet.

Udfordringerne peger desuden på behovet for, at erhvervslivet tænker i langsigtede, strategiske idræts- og sundhedskoncepter, som bliver en fast forankret del af hele virksomheden. Således er

277 Hildebrandt, Steen og Brandi, Søren (2008): *Ledelse af forandring*

virksomheders investeringer i sundheds- og idrætsfremmende tiltag først udbytterige, når de er målrettet og tilpasset den enkelte virksomhed samt medarbejdernes behov for at dyrke idræt i firmaregi.

KOMMUNERNE

Idrætslivet i Danmark er en integreret del af det kommunalpolitiske område. Siden 1930'erne er idrætten på lokalt plan i stigende grad blevet opfattet som et alment gode og et støtteværdigt kommunalt ansvarsområde.

Det er vigtigt for kommunernes borgere, at der er tidssvarende faciliteter og idrætsstilbud. Det er ligeledes en udbredt opfattelse i kommunerne, at de investerede offentlige kroner i idrætten kan komme mange gange igen i form af forbedret folkesundhed, positive sociale rammer for børn og unge, kulturelle initiativer i lokalområdet, etc.

I Danmark er fritids- og kulturforeningerne i større grad end de sociale, humanitære og sygdomsbekæmpende foreninger en del af den kommunale velfærdspolitik²⁷⁸.

NYE OPGAVER EFTER KOMMUNALREFORM

Især to nye dagsordener skiller sig ud i den kommunale idrætspolitik: ønsket om at varetage forebyggelse som en ny kommunal opgave ved eksempelvis at indgå partnerskaber med bl.a. idrætsforeninger og motionscentre om sundhedsrelaterede projekter samt ønsket om at styrke internt sammenhold og ekstern profilering af de nye kommuner efter opgave- og strukturreformen gennem en satsning på kultur, bredde- og eliteidræt og store events.

Herudover er der på kommunalt plan ligeledes kommet øget opmærksomhed på social ulighed i forlængelse af det skarpere fokus på koblingen mellem idræt og velfærdsspørgsmål. Udgangspunktet er således, at idræt skal være for *alle* mennesker.

Med opgave- og strukturreformens ikrafttrædelse d. 1. januar 2007 erstattede fem nye storregioner de hidtidige amter, og antallet af kommuner blev reduceret fra 271 til 98. Det betød en udvidelse af kommunernes opgaver.

For breddeidrætten er det relevant at nævne:

278 Klausen, Kurt og Selle, Per (1995): *Frivillig organisering i Norden*

- Genoptræning efter sygehusbehandling, sygdomsforebyggelse og generelt sundhedsfremme
- Sociale tilbud til børn og unge med sociale og adfærdsmæssige vanskeligheder
- Opgaver og tilbud til marginaliserede grupper.

Opgave- og strukturreformen tillægger kommunerne hovedansvaret for den forebyggende og sundhedsfremmende indsats. Derfor kigger kommunerne sig om efter partnere, som kan medvirke til at løse disse nye opgaver. Blikket falder bl.a. på breddeidrættens øvrige parter.

Der stikker i den forbindelse særligt én overordnet kommunal udfordring frem, hvis løsning vil påvirke breddeidrætten. Nemlig udviklingen af tidssvarende kommunale idrætspolitikker. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC) ved Syddansk Universitet gennemførte i 2006 en rundspørge for Idrættens Analyseinstitut blandt de daværende kommuner for at få større indblik i de daværende kommunale prioriteringer på idrætsområdet. På dette tidspunkt havde 39 procent af de daværende kommuner en skriftligt formuleret idrætspolitik (ud over støtteordningen i henhold til folkeoplysningsloven). Undersøgelsen pegede på, at kommunernes størrelse før opgave- og strukturreformen var en afgørende faktor, når det gjaldt kommunernes idrætslige engagement. En survey-undersøgelse foretaget af KL i februar måned 2007 viste, at 82 procent af de adspurgte kommuner havde eller var ved at formulere en kulturpolitik²⁷⁹. Med de nye større kommuner må man derfor forvente, at kommunerne i stigende grad vil få formaliserede idrætspolitikker med langsigtede planer for udvikling af idrætsanlæg og indsatser på området. Kommunerne vil i stigende grad ansætte personale med særlige forudsætninger for at beskæftige sig med idræt og idrætspolitik, således at de indtager en mere udadvendt rolle i forhold til det lokale idrætsliv, herunder foreningsidrætten²⁸⁰.

Allerede op gennem 1990'erne skete der en øget betoning af støttefordelingens strategiske anvendelse, bl.a. i forhold til at tænke sundhed ind i den kommunale idrætspolitik. Det er langt fra den mest dominerende faktor, da kultur og idræt tænkes langt bredere, men det har fået en større rolle end tidligere. En undersøgelse af

279 KL (2007): *Resultater af survey over kommunernes kulturpolitik*

280 Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*

kommunernes forebyggelsesindsats fra 2008 foretaget af KL viste, at 80 procent af alle kommuner har vedtaget en sundhedspolitik, og at indsatsområdet 'motion' er klart det største indsatsområde for kommunernes forebyggelsesindsatser (24 procent af alle forebyggelsesindsatser handler om motion)²⁸¹. Her ligger der en idrætspolitisk udfordring i at definere grænsefladerne mellem kommunernes traditionelle fritids- og kulturpolitik og den stadig tungere vægning af social- og sundhedspolitikken. KL's survey-undersøgelse fra februar 2007 viste, at 80 procent af de adspurgte kommuner kunne se en koblingsmulighed mellem kultur og sundhed²⁸². De kommunale krav og forventninger til idrættens indsatser vil givetvis forøges yderligere i fremtiden²⁸³.

Udviklingen af idrætspolitikkerne rummer flere aspekter og overvejelser:

BEHOV FOR FORVALTNINGER, DER KOORDINERER PÅ IDRÆTSOMRÅDET

Foreningsidrættens hovedorganisationer og repræsentanter for lokale idrætsforeninger oplever i varierende grad, at samarbejdet med kommunerne udfordres af de forskellige forvaltninger, der ikke nødvendigvis koordinerer arbejdet relateret til idrætten. De seneste års intensiverede tværsektorielle samarbejde har sat fokus på, at kommunerne kan styrke deres samarbejde med partnere på idrætsområdet ved at have én 'hoveddør' og idrætspolitikker, der rækker ind over og er forpligtigende for flere forskellige forvaltningsområder.

SOCIAL- OG SUNDHEDSPOLITIK I IDRÆTTENS RAMMER

Når kommunerne ønsker at motivere borgerne til mere idræt og motion, har kommunalpolitikkerne og forvaltningen generelt set 5 organisatoriske håndtag at dreje på: 1) gennemføre og udvikle kommunalt initierede idræts- og motionstilbud, 2) prioritere tildeling af lokaler/faciliteter 3) yde tilskud til de lokale idrætsforeninger, 4) fremme den selvorganiserede idræt ved at øge tilgængeligheden til kommunale idrætsanlæg, grønne områder og byens rum og 5) købe ydelser hos de kommercielle idrætsudbydere.

Udfordringen er at finde balancen mellem idrættens forskellige organisatoriske rammer og undersøge, hvilke styrker og potentialer rammerne hver især har.

281 KL (2008): *Godt i gang – en kvantitativ undersøgelse af den kommunale forebyggelsesindsats i 2008*

282 KL (2007): *Resultater af survey over kommunernes kulturpolitik*

283 Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk Idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

For indeværende står kommunerne, herunder sundhedscentre, for 73 procent af de sundheds- og forebyggelsesorienterede motionsindsatser, mens foreninger/frivillige står for 16 procent²⁸⁴. Men der er kommet stort fokus på foreningsidrætten som samarbejdspartner. Det har dels den konkrete årsag, at idrætsforeningerne ubetinget er den organisatoriske ramme, hvor flest danskere dyrker idræt. Ydermere har foreningsidrætten et stort lokal- og landsdækkende idrætsfagligt netværk, som giver kommunerne en aktiv og kompetent medspiller, når nye idrætsprojekter initieres. Endelig er baggrunden, at idrætsforeningernes fællesskabsorienterede og folkeoplysende tradition ses som særlig nyttig for samfundet.

I samarbejdet mellem foreningsidrætten og kommunerne er der væsentlige forskelle mellem den arbejdskultur, der præger foreningsidrætten og det offentlige system. Den bureaukratiserede opgaveløsning og organisering i stat og kommune karakteriseres af en præcis opgaveudførelse, effektivitet ved rutineopgaver, faste regulerede relationer, uafhængighed af personer, mulighed for at placere ansvar og lave omkostninger i driften²⁸⁵. I velfærdspartnerskaberne møder denne effektive og resultatorienterede arbejdskultur en organisering primært baseret på frivillighed. Udfordringen kompliceres yderligere af, at frivillige ledere og trænere i idrætsforeninger sjældent deler kommunernes generelle dagsorden med fokus på idrættens værdi i forebyggelse, sundhedsfremme, integration og sociale opgaver. De fokuserer på idrætsgrenen og foreningens indre behov.

Udfordringen har dog primært relevans, hvis udgangspunktet er, at frivillig arbejdskraft skal være fundamentet. Satses der i stedet på de ressourcestærke idrætsforeninger, der har den nødvendige organisatoriske stabilitet, er velfærdsorienterede projekter med foreningsidrætten som ramme en oplagt mulighed for at udvikle idræts- og bevægelsestilbud til kommunernes borgere.

Der kan med fordel skelnes mellem to niveauer i samarbejdspartnerne: Det ene niveau består af opgaver, der løses i regi af foreningerne, hvor foreningens frivillige trænere og ledere står for den udførende del i et igangværende engagement. Det andet niveau kræver inddragelse af personer med social- eller sundhedsfaglige kompetencer, f.eks. kommunale idræts- og fritidskonsulenter. Her vil fitnessbranchen måske i fremtiden kunne være en interessant, supplerende medspiller for kommunerne på især sundheds- og

284 KL (2008): *Godt i gang – en kvantitativ undersøgelse af den kommunale forebyggelsesindsats i 2008*

285 Bømler, Tina Ussing (2003): *Sociale organisationer i en omstillingstid*

forebyggelsesområdet, da den kommercielle idræt generelt har en anderledes markeds- og kontraktorienteret organisation og kan indgå som leverandør eller måske stille moderne fitnesslokaler til rådighed for foreningsbaserede projekter med økonomisk støtte fra kommunerne.

I forhold til foreningsidrætten er det centralt, at de kommunale forvaltninger ikke har berøringsangst. Undersøgelser viser, at idrætsforeningerne langt fra altid opfatter stigende offentlige forventninger til, hvad idrætsforeningen skal beskæftige sig med, som et problem²⁸⁶. Ikke mindst skal man huske på, at sundhed også er en personlig dagsorden for en stor del af befolkningen og altså efterspurgt af en meget stor del af foreningsidrættens voksne medlemmer.

Der er i dele af idrættens foreningsliv stor lyst til at skabe udvikling og samarbejde på tværs af sektorerne, og foreningsidrættens hovedorganisationer søger selv meget aktivt at skabe formaliserede partnerskaber på velfærdsområdet. Social- og sundhedsprojekter kan vise sig at være en mulighed for, at foreningsidrætten kan slå i takt med samfundets velfærds- og motionsbehov til gavn for hele idrætten. Men sådanne opgaver ligger generelt ud over idrætsforeningernes, eller for den sags skyld den kommercielle idræts, traditionelle interesser, hvorfor kommunerne må forvente at skulle udvide de økonomiske rammer til idrætten, hvis ønsket er at motivere og inddrage foreningsidrætten yderligere i velfærdsrelaterede opgaveløsninger, f.eks. på sundheds, institutions- og skoleområdet.

Et yderligere element er, hvordan samarbejdet mellem landets 98 kommuner og fem regioner kan influere på breddeidrættens fremtid. En rundspørge blandt danske kommuner foretaget i 2008 af nyhedsmagasinet Danske Kommuner viste, at 25 procent af kommunerne opfatter samarbejdet med regionerne som den største udfordring på sundhedsområdet²⁸⁷. Med indgåelsen af de 98 sundhedsaftaler er der skabt rammer for første generation af sundhedsaftaler mellem regionsrådene og kommunalbestyrelserne for seks berørte områder: udskrivningsforløb for svage ældre, indlæggelsesforløb, træningsområdet, hjælpemidler, forebyggelse og sundhedsfremme samt mennesker med sindslidelser.

Disse aftaler kan få indflydelse på breddeidrættens fremtidige rolle og det tværsektorielle samarbejde, da breddeidrætten i stigende

286 Ibsen, Bjarne (2006): *Foreningsidrættens i Danmark – udvikling og udfordringer*

287 Nyhedsmagasinet Danske Kommuner, nr. 2. januar 2008

grad anerkendes for dens sundhedsfremmende betydning, f.eks. i en ordning som 'Motion på Recept'. Motion, men også idræt og sport i mere snæver forstand, lægger sig dermed i et interessant organisatorisk krydsfelt i den offentlige struktur. I hvilken grad social- og sundhedspolitiske prioriteringer vil influere på udviklingen i breddeidrætten, vil fremtiden dog give en klarere billede af, efterhånden som de nye kommuner implementerer de idrætspolitikker, der stadig er på udviklingsstadiet i kølvandet på opgave- og struktur-reformen.

OVERVEJELSER OM IDRÆTSFORVALTNINGEN OG FOLKEOPLYSNINGSUDVALGENE

Folkeoplysningsloven placerer et væsentligt ansvar for administrationen af kommunernes foreningsbaserede idrætsliv på folkeoplysningsudvalgene. Disse udvalg har bl.a. det konkrete ansvar for at yde tilskud og anvise lokaler samt komme med forslag og indstillinger til kommunalbestyrelsen på hele folkeoplysningsområdet. Dermed har folkeoplysningsudvalgene både *direkte* beslutningskompetence og en *indirekte* indflydelse i forhold til kommunalbestyrelsernes politik²⁸⁸.

Folketinget har med vedtagelsen af folkeoplysningsloven lagt vægt på, at den skulle udmøntes i de enkelte kommuner, så den kunne tilgodese de lokale behov. Det kommunale selvstyre og folkeoplysningslovens grundprincip om brugerinddragelse indebærer, at brugerne i kommunerne i udstrakt grad beslutter retningslinjerne for, hvordan folkeoplysningsloven udmøntes på lokalt niveau. Folkeoplysningsudvalgene råder dog kun over en begrænset del af det budget, som kommunen kan prioritere at bruge på breddeidrætsområdet. Kommunalbestyrelsen fastsætter en økonomisk ramme for medlems-, lokale-, og aktivitetstilskud til foreningslivet, som folkeoplysningsudvalgene derefter fordeler.

Folkeoplysningsudvalgene udpeges delvist af brugerne selv. Det betyder, at repræsentanter for allerede eksisterende idrætsforeninger er med til at beslutte, om nye idrætsforeninger indledningsvis opfylder kravene for at modtage kommunal støtte, hvordan kommunens faciliteter anvises, og hvordan de af kommunalbestyrelsen berammede tilskud fordeles. Når nye foreninger 'kommer ind i varmen', bliver der færre kommunale støttekroner per forening og større pres på idrætsfaciliteterne, hvis kommunen ikke stiller yderligere midler

288 For yderligere information om folkeoplysningsudvalgenes arbejde og opgaver henvises til bogen: Karbo, Mogens/KL (2007): *Folkeoplysningsudvalget – opgaver og kompetence*

til rådighed. Det kan i nogen grad lægge en dæmper på udviklingen af det kommunale forenings- og idrætsliv, der bunder i folkeoplysningslovens grundlæggende prioritering af foreningsrammen som organisationsform.

Der er dog en tendens til, at folkeoplysningsudvalgene mister indflydelse. Det er en del af en idrætspolitisk udvikling, hvor kommunerne har fået et bredere perspektiv med idrætten end at understøtte foreningsidrætten. Efter opgave- og strukturreformen opretter visse kommuner kultur- og fritidsudvalg eller andre stående udvalg for idrætten, som er nærmere byrådet og dermed tættere på at komme med i de årlige budgetforhandlinger, hvor pengene skal prioriteres. Endvidere ser man i mange kommuner, at sundhedsudvalget, socialudvalget samt børne-, unge- eller skoleudvalget har idrætspolitiske sager på deres dagsorden. Denne udvikling er med til at allokere økonomiske ressourcer til breddeidrætten, som ikke tidligere har været tilgængelige via folkeoplysningsudvalgenes budgetter.

Siden 2004 har det desuden været frivilligt, om kommunalbestyrelserne ønsker at nedsætte et folkeoplysningsudvalg. Hvis en kommunalbestyrelse ikke ønsker et folkeoplysningsudvalg, delegeres beslutningskompetencen til et stående udvalg eller til den kommunale forvaltning. Kommunalbestyrelsen kan derimod ikke delegerer lovbestemte kompetencer til organer uden for det kommunale beslutningssystem, f.eks. idrætsråd, samvirker eller lignende²⁸⁹. For indværende har 16 kommuner valgt *ikke* at have et folkeoplysningsudvalg. Der er et begrænset overblik over, hvad dette har fået af betydning for idrætslivet i disse kommuner, men udviklingen kan få betydning for breddeidrætten, hvis et større antal kommuner i fremtiden vælger at følge de 16 kommuners eksempel.

VARETAGELSEN AF DE SELVORGANISEREDE IDRÆTSUDØVERES INTERESSER

Det er yderligere en udfordring for kommunernes idrætspolitik og forvaltning at sikre rammerne for den selvorganiserede idræt. Den selvorganiserede idræt er de idrætsaktiviteter, der ikke foregår i en organiseret ramme, f.eks. badminton i en lejet, kommunal idrætsfacilitet, skøjteløb på byens pladser, løbeturen i skoven eller søndags-svømmingen i den lokale svømmehal.

Andelen af voksne, der dyrker selvorganiseret idræt, er steget fra 22 procent i 1987 til 61 procent i 2007. Samtidig er der 59 procent

289 Karbo, Mogens/KL (2007): *Folkeoplysningsudvalget – opgaver og kompetence*

af befolkningen, der udelukkende dyrker sport og motion *uden* for idrætsforeningernes rammer, mens 18 procent dyrker motion/sport *både* i klub/forening og uden for²⁹⁰. Det betyder, at den selvorganiserede idræt uden sammenligning er den måde, hvorpå flest danskere er idrætsaktive.

En del af forklaringerne på de selvorganiseredes motionsformers vækst er det kommunale bygge-boom i 1970'erne, hvor de offentligt tilgængelige faciliteter skabte grundlaget for mange facilitetskrævende, selvorganiserede idrætsaktiviteters fremmarch, f.eks. svømning, badminton og skøjteløb. Ligeledes har ændringer i danskernes moderne livsstil, arbejds- og fritidsliv og familiestrukturer skabt større behov for selvvalgte træningstidspunkter og fleksible idrætsarenaer. Stadig flere mennesker ønsker at få motion, når det passer dem, og ofte på egen hånd.

Kommunerne og den selvorganiserede idræt møder især to fælles udfordringer:

DEN SELVORGANISEREDE IDRÆT MANGLER ET 'TALERØR'

Der kan i nogen grad være tale om, at foreningsidrættens hovedorganisationer og idrætsforeninger udfører og tilrettelægger aktiviteter og muligheder, der gavner den selvorganiserede idræt, f.eks. mountainbikeruter. Kommunernes idrætspolitikker indeholder i udstrakt grad også formulerede målsætninger og anbefalinger, der tilgodeser de selvorganiserede idrætsudøvere, når kommunerne eksempelvis investerer i løbestier, asfalt til rulleskøjter og flere cykelstier. De seneste år har den selvorganiserede idræt på facilitetsområdet endvidere haft en stemme i Lokale- og Anlægsfonden, der i udstrakt grad tænker den selvorganiserede idræt ind, når fonden uddeler støtte.

Men den selvorganiserede idrætsudfoldelse har den konkrete udfordring, at det er en gruppe af motionsaktive i Danmark, der nemt overses, primært på grund af manglende idrætspolitisk repræsentation af den selvorganiserede idræts interesser. Det ligger i hænderne på kommunernes kultur- og fritidsforvaltninger, da folkeoplysningsudvalgene selvsagt ikke har repræsentation fra den selvorganiserede idræt.

290 Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*. Tallene forekommer ikke i indledende hovedrapport, men er statistiske kørsler foretaget for dette afsnit.

BEGRÆNSET PRIORITERING AF FACILITETER

Det manglende idrætspolitiske 'talerør' øger risikoen for, at de fysiske rammer for de selvorganiserede idrætsudøvere underprioriteres, da idrætsgrupper med stærkere personlig repræsentation, f.eks. idrætsledere i lokalmiljøet, forfordeles i facilitetsplanlægningen og de kommunale prioriteringer.

Kommunerne må i varetagelsen af den selvorganiserede idrætsramme overveje, at særligt to arenaer er vigtige for de selvorganiserede idrætsformer: 1) de åbne, kommunale idrætsanlæg²⁹¹, og 2) naturen og byrummet.

Naturen har stor betydning for den selvorganiserede idrætsdeltagelse. Mange idrætsaktiviteter er afhængige af naturen, bl.a. mountainbike, kajakroning, jogging og orienteringsløb. Hele 81 procent af de idrætsaktive mener, at naturen har nogen eller stor betydning, når de dyrker sport eller motion²⁹².

Der er samtidig en sammenhæng mellem naturens betydning og tilbøjelighed til at tage bil eller offentlig transport for at komme til at dyrke motion, sport eller friluftsliv i mere attraktive omgivelser, end der er tæt på boligen. Jo større betydning, naturen har, desto større tilbøjelighed er der til at ville køre for at opleve natur. Det interessante er, at det at gå eller cykle en tur i lokalområdet natur i særlig grad er et *urbant* fænomen²⁹³. Bymennesket synes i højere grad at kompensere for de manglende naturområdet, ved at tage på 'udflugter' hen til grønne, rekreative arealer.

Det er ligeledes interessant, at over halvdelen af de idrætsaktive angiver *tilgængeligheden* til idrætsfaciliteterne som meget betydningsfuld for dem. Omkring 78 procent af de idrætsaktive har under 5 km til det sted, hvor de som regel dyrker idræt²⁹⁴, mens 76 procent blandt voksne og 78 procent blandt børn højst bruger et kvarter på transport (hver vej)²⁹⁵. For borgernes anvendelse af byens grønne områder er det vigtigt, hvor tæt de grønne områder ligger på bopælen. Undersøgelser viser, at de grønne områder skal ligge i umiddelbar nærhed, hvis de skal benyttes i hverdagen²⁹⁶.

291 Se kapitel 'Faciliteter i breddeidrætten'

292 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

293 Bille, Trine, Fridberg, Torben og Storgaard, Svend og Wulff, Erik (2005): *Danskerne kultur- og fritidsaktiviteter 2004 - med udviklingslinjer tilbage til 1964*

294 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Forsamles og forenes om idræt*

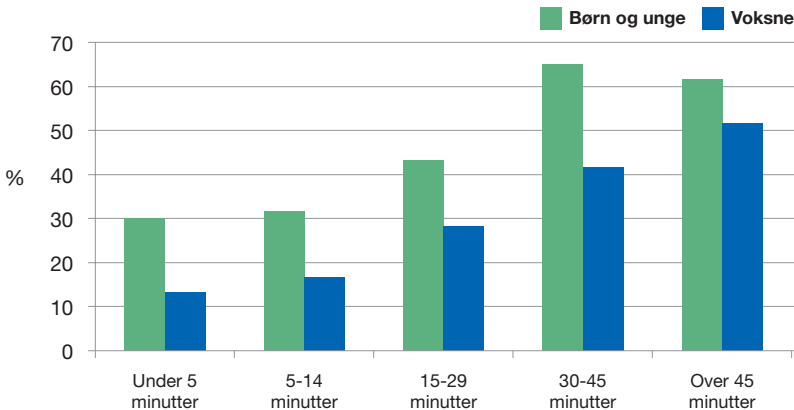
295 Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

296 Hansen B., Karsten og Sick Nielsen, Thomas (2005): *Natur og grønne områder forebygger stress*

Ligger de grønne områder og byens rekreative områder for langt fra boligen, bliver anvendelsen af disse rekreative arealer primært en weekendbeskæftigelse.

Det er dog ikke kun i relation til grønne områder, at placeringen har en betydning. Generelt er der en helt klar sammenhæng mellem den tid, der bruges på transport til sport og motion, og tilbøjeligheden til at ville dyrke mere sport eller motion, hvis der var andre faciliteter i nærheden. Op mod 65 procent blandt børn og unge svarer ja til at ville dyrke mere sport eller motion, hvis der var bedre faciliteter i nærheden. Som Figur 39 i nedenstående viser, afhænger denne tilbøjelighed af, hvor langt væk man bor fra tilgængelige idrætsfaciliteter. Jo længere væk, faciliteterne er fra bopælen, desto mere begrænset synes borgerne at være i forhold til at dyrke sport og motion.

Figur 39. Andel, som mener at ville dyrke mere sport/motion, hvis der var bedre faciliteter i nærheden. Fordelt på nuværende transporttid til sport og motion for børn og unge samt voksne

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*

Der er store regionale og kommunale forskelle i prioriteringen af udendørs områders tilgængelighed for den selvorganiserede idræt. Generelt set har det dog en lav prioritet – på trods af, at den selvorganiserede idræt, f.eks. vandring og jogging, er danskernes foretrukne måde at være motionsaktive på. Omkring 20 procent af landets kommuner har f.eks. oplyste motionsstier, friluftsbade og idrætsle-

gepladser²⁹⁷. Andelen af kommuner med anlæg og faciliteter for den selvorganiserede idræt er højest omkring København og Roskilde. Byplanlægningen er essentiel for at motivere til fysisk aktivitet, i større byer, men i lige så høj grad i landområder og provinsen – f.eks. er usikre veje til og fra skole og idrætsfaciliteter ikke kun et storbyfænomen. Nogle tiltag er meget lidt krævende: Blot en øget belysning gennem en park kan skabe en attraktiv løberute – både for fitnesscentrenes kunder, den lokale løbeklub og dem, der hellere selv vil organisere idrætslivet. Det er en væsentlig udfordring at tænke idræt og bevægelse ind i udearealer, byrum, friluftsliv og den kommunale og statslige byplanlægning. Lige fra de helt små slag i kommunernes overvejelser om asfaltunderlag og bredden på cykelstier til den overordnede byplanlægning, hvor det ofte forsømmes at tænke motions- og bevægelsesfremmende arealer ind i nye bebyggelsesområder.

I forhold til planlægningen af et motions- og bevægelsesvenligt miljø ville sundhedskonsekvensvurderinger være et nyttigt redskab. I en rapport udarbejdet af Statens Institut for Folkesundhed fra 2005 fremgår det, at blot 21 ud af de daværende 271 kommuner havde anvendt sundhedskonsekvensvurderinger²⁹⁸. Rapporten konkluderer, at sundhedskonsekvensvurderingerne ikke var indarbejdet i kommunernes arbejde på trods af interesse. Der er sket meget siden 2005. Der er dog grund til at antage, at det stadig karakteriserer mange kommuners politik, at der ikke er en samlet strategi for borgernes fysiske aktivitet i by- og naturudviklingsplanerne.

ÆNDREDE IDRÆTSBEHOV OG LOVGIVNINGEN SOM BARRIERE?

Væksten i de selvorganiserede motionsformer er del af en bredere ændring i danskernes idrætsvaner. Borgerne ønsker øget kvalitet og fleksibilitet i faciliteterne, og der er kommet nye alternative organisationsformer og idrætsgrupper, der ikke kan eller ønsker at danne foreninger, f.eks. skatere. De idrætsusikre og foreningsløse grupper, som kommunerne ofte ønsker at aktivere, passer ikke altid ind i de mere forpligtende, traditionelle fællesskabsrammer i foreningsidrætten. Heri ligger der udfordringer for kommunernes idrætspolitik og forvaltning af folkeoplysningsloven, der sætter rammen for det foreningsbaserede idrætsliv. Folkeoplysningslovens formål er at støtte den folkeoplysende virksomhed med vægt på fællesskabet og initiativtagernes idégrundlag. Dette formål skal sikre et demokratisk grundlag i samfundet som helhed og skabe aktive medborgere.

297 Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*

298 Louise Bistrup, Marie og Kamper-Jørgensen, Finn (2005): *Sundhedskonsekvensvurderinger. Koncept. Perspektiver. Anvendelse i stat, amter og kommuner.*

Det centrale for breddeidrætten er, at fritidslovgivningen og den offentlige støttepolitik er indrettet, så foreningsrammen prioriteres som ramme for danskernes fællesskaber uden for arbejdslivet. Ud over folkeoplysningslovens bestemmelser er det med servicelovens § 18²⁹⁹ endda blevet gjort lovpligtigt for kommunerne at understøtte det frivillige, foreningsbaserede sociale engagement. I 2008 modtog kommunerne 138 mio. kr. fra staten som kompensation for de udgifter, de har til at støtte det frivillige sociale arbejde.

Der er generelt konsensus i breddeidrætten om, at folkeoplysningsloven understøtter breddeidrætten på fornuftig vis. Men samtidig er der elementer i folkeoplysningsloven, der potentielt set udgør en barriere for at aktivere visse målgrupper, og som er utidssvarende i forhold til tendenserne i danskernes idrætsvaner.

Dels giver folkeoplysningsloven foreningsrammen 'monopol' på tilskud. Heri ligger en tydelig idrætspolitisk og idrætskulturel prioritering, hvor vi som samfund finder foreningen som organisationsform støtteværdig, bl.a. på grund af de demokratiske og sociale aspekter i foreningslivet. Folkeoplysningsloven sætter derfor snævre rammer for, hvordan foreningerne skal organiseres med vedtægter om et formuleret formål, en valgt bestyrelse, etc. Det motiverer dog ikke til udviklingen af alternative, spontane idrætsfællesskaber med mindre formelle rammer.

Folkeoplysningsloven indeholder endvidere på tre vigtige områder en klar prioritering af foreningsarbejdet for børn og unge under 25 år:

1. Aktivitetstilskud: Folkeoplysningslovens § 15-16 fastlægger, at det er lovpligtigt for kommunerne at yde aktivitetstilskud til foreningsarbejdet for børn og unge, mens det er frivilligt at yde tilskud til aktiviteter for voksne. Af denne grund yder kun ganske få kommuner aktivitetsstøtte til personer over 25 år.
2. Lokaleanvisning: Kommunerne skal som udgangspunkt udlåne egnede ledige lokaler og udendørsanlæg gratis til foreningslivet (§ 22, stk. 1, jf. § 21). Hovedrækkefølgen for lokaleanvisningen er: 1) aktiviteter for børn og unge, 2) aftenskoleundervisning og 3) aktiviteter for voksne (§ 21, stk. 3).
3. Lokaletilskud (§ 25): Folkeoplysningslovens hovedprincip er, at kommunerne har pligt til at yde mindst 65 procent af driftsudgifterne for lokaler, der anvendes til foreningsaktiviteter for

299 Bekendtgørelse af lov om social service (lovbekendtgørelse nr. 58 af 18. januar 2007)

børn og unge under 25 år. En del kommuner yder (frivilligt) højere tilskud end 65 procent, ligesom en del kommuner også yder lokaletilskud til foreningsarbejder for personer over 25 år.

Folkeoplysningslovens prioritering af børn og unge støttes af idrætsorganisationerne, men den praktiske udformning af denne prioritering afføder problemer i forhold til de sidste årtiers store ændringer i idræts- og foreningsdeltagelsen. Idrætsforeningerne har oplevet en stigning i antallet af medlemmer over 25 år. Hvor forholdet tidligere var 10-12 procent medlemmer over 25 år, er det i dag omkring 40-50 procent. Omfatter aktiviteterne deltagere over 25 år, kan tilskuddet efter regler fastsat af kommunalbestyrelsen nedsættes forholds-mæssigt svarende til disse deltageres andel af det samlede antal deltagere. Idrætsforeningerne har således på grund af lovens regler ikke et formelt incitament til at optage medlemmer over 25 år. Det har medført eksempler på, at eksisterende foreninger ikke ville tage nye aktiviteter for voksne og ældre på programmet, men at man i stedet har dannet helt nye foreninger. En udvidelse af lovens aldersgrænser vil imidlertid medføre betydelige merudgifter for kommunerne. Det kunne ligeledes overvejes at ændre lovens aldersgrænse til 18 år i forhold til lokaletilskud. I forhold til de dyreste faciliteter, svømmehaller og idrætshaller, er aktiviteterne som regel delt op mellem ungdom og seniorer, hvilket giver kommunerne mulighed for at fastholde det høje tilskud til timer for ungdommen. Således kunne 25 år fastholdes som grænsen for aktivitetstilskud, mens man samtidig støttede unges idrætsdeltagelse.

IDRÆT I DET OFFENTLIGE INSTITUTIONS- OG UDDANNELSESSYSTEM

Børn og unge opholder sig mange timer i offentlige institutioner og skolevæsen, hvilket gør, at den offentligt arrangerede idræt har stor betydning for deres samlede aktivitetsniveau³⁰⁰.

Den offentligt arrangerede idræt i institutions- og uddannelsessystemet omfatter idræt, som børn og unge i de offentlige institutioner (vuggestue, børnehave, skolen, SFO og fritidshjem/klubber og ungdomsuddannelser) kommer i berøring med i løbet af deres opvækst. Ved at lave målrettede indsatser for idræts- og bevægelsesaktiviteter generelt kan man øge børns og unges sundhed, trivsel og forebyggelse af sygdomme, samtidig med at de får en kropslig dannelse og indsigt, der gør fysisk aktivitet til en naturlig del af hverdagen.

300 Se i øvrigt kapitlet 'Indledning og baggrund', afsnit om 'Idræt i institutioner og uddannelser'

Det er et væsentligt træk ved den offentligt arrangerede idræt, at den har en bredere pædagogisk tilgang end motion og idræt i fritiden. Idræt i de offentlige institutioner har en pædagogisk opgave, der hænger sammen med et dannelseperspektiv. I folkeskolen er formålet med idrætsundervisningen beskrevet gennem *Fælles Mål for Idræt*³⁰¹:

”Formålet med undervisningen i idræt er, at eleverne gennem alsidige idrætslige oplevelser, erfaringer og refleksioner opnår færdigheder og tilegner sig kundskaber, der giver mulighed for kropslig og almen udvikling.”

Undervisningen skal samtidig give eleverne forudsætninger for at tage ansvar for sig selv og indgå i et forpligtende fællesskab.

Dannelseperspektivet for idrætsundervisningen i folkeskolen drejer sig således om bevægelses- og idrætsaktiviteter samtidig med elevernes udvikling af personlige og sociale kompetencer. Endvidere skal de kropslige erfaringer gennem idræt ruste børn til fysisk aktivitet gennem hele livet.

SAMARBEJDET MED FRITIDSIDRÆTTEN MØDER UDFORDRINGER

En igangværende tendens er, at breddeidrættens parter forsøger at skabe bedre overgange mellem de institutionelle og organisatoriske rammer, hvori børn er motions- og idrætsaktive. Et samarbejde mellem idrætsforeninger, skole, dag- og fritidsinstitutioner kan rumme udviklingsmuligheder og fordele for alle parter – et samarbejde, som også Regeringens Skolestartsudvalg i 2006 pegede på kunne kvalificere idrætten i fritidsordningerne³⁰². Trænere og ledere i den frivillige idræt kan drage nytte af bl.a. pædagogers og læreres tætte forældrekontakt og rekrutteringsgrundlaget i institutionen og skolen. Pædagogerne og lærerne kan bl.a. få glæde af idrættens aktivitetstilbud og faciliteter samt af trænerens idrætsfaglige kompetencer. Det kan udmønte sig i fælles afvikling af sociale arrangementer, idrætshold og -aktiviteter, rekrutteringsindsatser, kontakt til forældre eller blot inspiration til at gøre tingene anderledes. Vigtigst af alt: Et samarbejde kan skabe gode oplevelser med bevægelse og idræt for børnene og en større sammenhæng i børns hverdagsliv og idrætsaktiviteter.

301 www.faellesmaal.uvm.dk

302 Regeringens Skolestartsudvalg (2006): *En god skolestart. Et samlet læringsforløb for dagtilbud, indskoling og fritidsordning.*

Men det institutionsoverskridende samarbejde kan rumme udfordringer, bl.a. fordi der generelt er stor forskel på den faglige og pædagogiske tilgang i rammerne for børn og unges idræts- og bevægelsesaktiviteter – alene inden for det offentlige institutions- og uddannelsessystem er der forskelle, f.eks. mellem skolens veldefinerede faglige læreplaner og timestruktur og daginstitutionernes og fritidsordningernes friere pædagogiske rammer³⁰³.

Forskellene bliver mere markante, når det offentlige institutions- og uddannelsessystem samarbejder med foreninger og organisationer i fritidens idræt.

Der er især samarbejder mellem børnehaver, skolefritidsordninger (SFO'er) og idrætsforeninger, der har været i fokus de senere år. Ikke mindst er der sket en udbredelse af de særlige 'idrætsbørnehaver'³⁰⁴.

Idrætsbørnehaverne er bl.a. udviklet i et samarbejde mellem DIF og Peter Sabroe Seminaret med det idégrundlag, at idræt, leg og bevægelse indgår som en naturlig del af institutionens hverdag og den pædagogiske praksis.

Erfaringerne med idrætsbørnehaver har været blandede. Ud fra et idrætspædagogisk perspektiv viste rapporten *'Tagfat nu – en rapport om idrætsbørnehaver og børnehavedræt'*³⁰⁵ i 2005, at det ikke er uproblematisk at få de helt små børn til at forstå idrætslege med regler, og at idrætslegene ikke nødvendigvis tilfører børnene den læring og de bevægelsesvaner, som er hensigten. Andre forskere har peget på behovet for mere detaljeret viden om effekten af idrætsbørnehaver, bl.a. om børnene i idrætsbørnehaver kommer i bedre form end deres ligestillede i almindelige børnehaver, og hvilke læreprocesser der er i spil ved idrætslegene³⁰⁶. Et øget fokus på bevægelse i børnehaver er en positiv udvikling, men effekten af de konkrete modeller er ikke givet på forhånd og er et område, hvor der er brug for mere viden.

Danmarks Evalueringsinstitut udsendte i 2006 en rapport om skolefritidsordninger (SFO), der konkluderede, at 44 procent af de

303 Christensen, Mette Krogh (2004): *Professioner og værdier i børns idrætsfællesskaber*
304 Se i øvrigt kapitlet *'Indledning og baggrund'*, afsnit *'Idræt i institutioner og uddannelser'*

305 Brus, Anne (2005): *Tagfat nu – en rapport om idrætsbørnehaver og børnehavedræt*

306 Jensen, Vibeke Bye (2006): *Idrætsbørnehaver: Idræt med omtanke* og Jensen, Vibeke Bye (2006): *Idrætsbørnehaver: Ingen garanti for bevægelse*

adspurgte SFO-ledere samarbejdede med andre lokale fritidstilbud, hvilket primært betød idrætsforeninger og fritidsklubber. Erfaringer fra det fynske forsøg *'Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse'* (BUB) har vist, at der er store variationer mellem pædagogers og trænere/instruktørers tilgange til idrætsaktiviteter. De trænere/instruktører og pæagoger, som indgik i projektet, vægtede idrættens sundhedsmæssige, rekreative og identitetsskabende elementer for børnene meget forskelligt³⁰⁷.

Forklaringen kan findes i et forskelligt fagligt udgangspunkt, der påvirker trænerne/instruktørernes og pædagogernes motiver for at formidle idrætten i projektet. Trænere og ledere i den frivillige idræt præges grundlæggende af en lyst- og konkurrencebaseret tilgang, hvor fokus er på, at børnene lærer færdigheder i forhold til en bestemt disciplin. Pædagogers tilgang er mere fagligt baseret med vægt på læring og udviklingen af sociale kompetencer.

En særlig udfordring i de institutionsoverskridende samarbejder for børn kan være de socialt set vanskeligt stillede børn. Netop de børn, som kan have mest brug for en sammenhængende hverdag. En rapport fra Statens Institut for Folkesundhed/SDU viste i 2008, at socialt udsatte børn deltager i færre idrætsaktiviteter i deres fritid, og de bevæger sig mindre i dagligdagen end øvrige børn³⁰⁸. 66 procent socialt udsatte 11-årige børn deltager i de idrætsaktiviteter, som de kunne ønske sig, sammenlignet med 85 procent hos de øvrige børn. Rapporten peger på, at der er behov for særlige tilbud for socialt udsatte børn i SFO'er, skolen og fritidsidrætten, da disse børn møder flere barrierer for idrætsdeltagelsen.

Resultatet af en dansk forskningsundersøgelse af idræt i partnerskaber mellem SFO'er og idrætsforeninger viser, at mange idræts svage børn har negative erfaringer med idræt og typisk oplevelser af at være udenfor³⁰⁹. De har ikke lyst til at gå til idræt i fritiden, og deres fravalg skyldes oplevelser af ikke at være legitime og anerkendte i et børneidrætsfællesskab. Dette kan skyldes, at deres motoriske, idrætslige eller sociale færdigheder ikke er tilstrækkeligt udviklet, hvorfor de kan føle sig udenfor i et miljø netop baseret på disse aspekter.

307 Stöckel, Jan Toftegaard (2006): *Midtvejsevaluering – Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Fyn*

308 Andersen, Karen og Helweg-Larsen, Karin (2008): *Børns fysiske aktiviteter i skole og fritid – er socialt udsatte børn fysisk inaktive, og har det betydning for deres helbred og trivsel?*

309 Stöckel, Jan Toftegaard (2005): *Kunsten at få børn og unge i bevægelse*

Regeringens Skolestartsudvalg pegede i 2006 på, at der burde prioriteres et øget samarbejde med idrætsforeninger omkring tilbud til børn, der kræver en særlig indsats³¹⁰. De socialt set vanskeligst stillede grupper af børn kan dog være en særlig udfordring for frivillige trænere/instruktører uden en pædagogisk uddannelse. De frivillige foreninger har kun i begrænset omfang ressourcerne, kompetencerne eller interessen i at involvere sig i tungere sociale opgaver. Ligeledes kan nogle vanskeligt stillede børn have svært ved passe ind i fællesskaber, hvor sportens konkurrencekultur stiller krav om tilpasning. De store forskelle i arbejdskultur mellem det frivillige og det offentlige betyder, at projekter, hvor idrætsforeningerne forventes at skulle spille en væsentlig rolle, med fordel kan prioritere en ansat projektkoordinator med stor indsigt i frivillighedens og foreningslivets særlige arbejdsvilkår³¹¹. Det kan være en forudsætning for, at idrætsforeninger er motiveret til at indgå samarbejde med dag- og fritidsinstitutioner, at der i sådanne samarbejder tilføres ressourcer, uddannelse og evt. løn til foreningerne.

En mulighed er her at trække på de ressourcer og kompetencer, der ligger i de frivillige sociale foreninger. Mange foreninger udfører et stort arbejde til fordel for socialt udsatte mennesker, og den viden, de har, kan også komme idrætsforeningerne til gavn. Der kan gennem et samarbejde skabes et bredere rekrutteringsgrundlag for begge parter, udvikles en faglig sparring og synergieffekt og en mulighed for at begge foreninger kan udvide deres aktiviteter. Eksempelvis kan frivillige fra sociale foreninger tilknyttes som en slags sociale trænere, der kan hjælpe idrætsforeninger og idrætsudøvere med at forstå hinanden³¹².

LIVSSTILSSYGDOMME SOM EN SAMFUNDSMÆSSIG UDFORDRING

Idrætsundervisningen i skolesystemet påvirkes i høj grad af, at visse grupper af børn i disse år bliver mindre og mindre fysisk aktive.

310 Regeringens Skolestartsudvalg (2006): *En god skolestart. Et samlet læringsforløb for dagtilbud, indskoling og fritidsordning*.

311 Ryttig, Rikke og Ottesen, Laila: (2005): *Forebyggende tiltag for overvægtige piger i Københavns Nordvestkvarter*. For erfaringer med samarbejde mellem folkeoplysende foreninger og daginstitutioner, se bl.a.: Københavns Kommune, Projektrådgivningen – Mangfoldighed, Kultur & Fritid (2006): *Erfaringshåndbog vedr. folkeoplysende foreninger og dagsinstitutioner*.

312 For erfaringer med samarbejde mellem folkeoplysende og sociale foreninger på integrationsområdet, se bl.a.: Københavns Kommune, Projektrådgivningen – Mangfoldighed, Kultur & Fritid (2006): *Erfaringshåndbog vedr. integrationssamarbejde mellem folkeoplysende og sociale foreninger*

Danske skolebørns helbred og trivsel er grundigt undersøgt ved *'Skolebørnsundersøgelsen 2006'*³¹³. Undersøgelsen giver et samlet billede af børn og unges sundhedsadfærd, herunder deres motionsvaner. Forskningsgruppen bag rapporten havde bl.a. fokus på gruppen af fysisk højaktive skolebørn og gruppen af fysisk inaktive skolebørn. Undersøgelsen viste, at danske 11-årige, 13-årige og 15-årige skoleelever overordnet set har det godt. De fleste er sunde og raske og trives godt. Der er dog et fysisk inaktivt mindretal med en negativ sundhedsadfærd. Disse resultater bekræftes af Sundhedsstyrelsens undersøgelse af 11-15-åriges livsstil og sundhedsvaner i perioden fra 1997 til 2006³¹⁴. Det er en udfordring, også for skolesystemet, at medvirke til at bedre sundhedstilstanden for dette mindretal af inaktive børn.

DER ER FOKUS PÅ ET FAGLIGT STÆRKT IDRÆTSFAG I SKOLESYSTEMET

For børn handler bevægelse dog ikke om sundhed, men primært om socialt samvær og livsglæde. Det rekreative og legende element er vigtigt for at fastholde børns motivation til bevægelse i skolen. Men samtidig bidrager legen, sporten og idrætten til børnenes sociale relationer i frikvartererne og idrætstimerne og påvirker dermed også læringsmiljøet i *andre* af skolens fag. Det er ydermere et fag, der i sig selv rummer vigtige faglige aspekter. Det kræver fagligt stærke lærere, der kan håndtere de forskellige roller, som idrætten spiller. Udfordringen for idræt i skolesystemet begynder allerede i børnehaveklasserne. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) offentliggjorde i 2002 en evaluering af børnehaveklassen som et indlæg i den offentlige debat om indhold og form af undervisnings-, pasnings- og fritidstilbuddene til børn i 3-9-årsalderen. Evalueringen afdækkede et interessant paradoks: Folkeskoleloven har to grundlæggende forventninger til aktiviteterne i børnehaveklassen. På den ene side leg og på den anden side de skoleforberedende aktiviteter, eller som de hyppigt benævnes: leg og læring. Det viste sig, at lærerne gjorde en stor indsats for at leve op til forventningerne, men der var en uheldig tendens til at opfatte legen og de faglige elementer som hinandens modsætninger, som skulle afvejes nøje i løbet af en skoledag. Efter evalueringsgruppens opfattelse var det en udfordring at gøre op med denne 'falske modsætning' og tilrettelægge en undervisning, der i højere grad kombinerer leg og skoleforberedende aktiviteter.

313 Forskningsgruppen for Børn og Unges Sundhed (2007): *Skolebørnsundersøgelsen 2006*

314 Sundhedsstyrelsen (2008): *Undersøgelse af 11-15-åriges livsstil og sundhedsvaner 1997-2006*.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) evaluerede i 2004 faget idræt i folkeskolen³¹⁵ og offentliggjorde en evalueringsrapport med anbefalinger i november 2004. Evalueringsrapporten afdækkede en lang række udfordringer for idrætsfaget i folkeskolen og viste et klart behov for at forbedre og kvalificere den eksisterende idrætsundervisning.

Rapporten viste ganske vist, at eleverne overvejende er glade for idræt, men i udskolingen sker en markant negativ ændring i såvel elevers som forældres opbakning til faget. Eksempelvis beder forældre oftere om fritagelse for deres børns deltagelse i faget. Det skal bemærkes, at overgangen fra barndommen til ungdommen generelt har store negative konsekvenser for idrætsdeltagelsen³¹⁶.

Det fremgik ligeledes af evalueringsrapporten, at idrætsfaget i folkeskolen savnede klare mål med undervisningen – såvel centralt fastsatte mål som mål fastsat af lærerne, bl.a. i forhold til fagets teoretiske aspekter.

En af evalueringsgruppens centrale anbefalinger var at styrke idrætslærernes tænkning og praksis, hvad angår sammenhænge mellem mål, progression og evaluering hen imod fagets slutmål. Anbefalingens hensigt var at fremme lærernes faglige og pædagogiske arbejde med faget i hele dets forløb.

Bl.a. på baggrund af evalueringen stiftede Dansk Skoleidræt og University College Syd i 2006 i fællesskab Skoleidrættens Udviklingscenter (SKUD), der har til formål at arbejde for at forbedre idrætsundervisningen på baggrund af evalueringsrapporten fra 2004. SKUD har i skoleåret 06/07 og 07/08 gennemført en række udviklingsprojekter, der tager udgangspunkt i evalueringsrapportens anbefalinger.

Resultaterne fra udviklingsprojekterne i skoleåret 2006/07 er publiceret i en samlet rapport fra SKUD's udviklingsafdeling³¹⁷. Rapporten viser bl.a., at idrætsundervisningen kan kvalificeres, når der arbejdes med konkrete, tydelige og specifikke mål, som både lærere og elever er bekendt med. Det øger opmærksomheden på elevernes læring. Samtidig peger rapporten på, at der skal afsættes tid til fordybelse, hvis eleverne skal opleve, at de udvikler deres idrætslige kompetencer.

315 EVA (2004): *Idræt i folkeskolen – et fag med bevægelse*

316 Læs mere herom i temaafsnittet *'Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten'*

317 Skoleidrættens udviklingscenter (2008): *Erfaringer med mål, evaluering og progression i idrætsundervisningen*

En arbejdsgruppe under Undervisningsministeriet har evalueret folkeskolens idrætsfag i forhold til *Fælles Mål for Idræt* (fagformål, slutmål og trinmål) og evalueringen er sendt i høring³¹⁸. Arbejdsgruppen for idræt har i dette arbejde med de nye *Fælles Mål for Idræt* bl.a. inddraget de nævnte evalueringer af idræt i folkeskolen, herunder:

- I EVA's rapport blev idræt betragtet som et aktivitetsorienteret, identitetsløst fag uden retning. Arbejdsgruppen har i udkast til nye *Fælles Mål for Idræt* præciseret trinmålene med detaljerede målbeskrivelser for dermed at karakterisere faget og give det indhold og retning.
- Undervisningen skal fokusere på kropslige og gymnastiske øvelsesforløb, som sikrer en udvikling i elevernes kropslige og motoriske kompetencer. De trinmål, som omhandler disse områder i undervisningen, er styrket.
- Endvidere skal nye idræts- og motionsformer indtænkes i faget idræt, og eleverne skal klædes fagligt på til selvstændig stillingtagen til de nyeste idrætskulturer. Denne udvikling ses som et større indholdsområde i undervisningen fremover, end tilfældet er i dag.
- Den teknologiske udvikling sætter også sit præg i idrættens verden. Der anvendes computerbaseret materiale som arbejdsredskab inden for bredde-, elite- og børneidræt. Denne udvikling går meget stærkt, og idrætsundervisningen skal spille en rolle i elevernes bevidstgørelse af mulighederne inden for idræt og computerteknologi. Det er der taget højde for i beskrivelsen af nye trinmål.

Foruden denne revision af *Fælles Mål for Idræt* har regeringen iværksat en række øvrige tiltag for at styrke idrætsfaget i folkeskolen.

- Udviklingsprogrammet 'En skole i bevægelse' i perioden 2003–2007 indeholdt punktet 'En mere sund livsstil'. Målet var at udvikle idrætsundervisningen, udvikle aktiviteter i SFO, der i højere grad bygger på motion og bevægelse, samt at udvikle aktiviteter inden for motion og idræt, der favner hele skolens virksomhed og inddrager lokale foreninger.
- Det ugentlige vejledende timetal for faget idræt er forøget med en enkelt ugentlig lektion på 6. klassetrin fra skoleåret 2004/05.

318 Høringen med høringsbrev og tekster for faget kan ses på høringsportalen på www.borger.dk

- Fra skoleåret 2006/07 skal der i faget idræt gives en udtalelse mindst to gange om året på 8.-10. klassetrin, som skal udtrykke elevens faglige standpunkt. Det er håbet, at elevudtalelserne vil højne fagets status blandt eleverne.
- Det fremgår af kommunernes aftale for økonomien for 2009, at der skal nedsættes en arbejdsgruppe med det formål at sætte øget fokus på idræt og motion i folkeskolen. Arbejdsgruppens arbejde skal forankres i Undervisningsministeriet.

Udover regeringens tiltag har Kulturministeriet på egen foranledning bevilget støtte til 'Projekt Skolesport', der i 2004 blev igangsat af Danmarks Idræts-Forbund og Dansk Skoleidræt med støtte fra Kulturministeriet. Projektet omfatter omkring 50 skoler i 14 kommuner. Ambitionen var, at skolesporten skulle bygge broer mellem den lærerorganiserede idrætsundervisning og idrætsforeningernes trænerorganiserede tilbud. Med tilpassede og legeprægede aktiviteter i trygge rammer ville man ruste de idrætsusikre elever med fysiske og sociale kompetencer, så de lettere kunne begå sig i foreningslivet. Inddragelse af lokale idrætsforeninger i aktiviteterne har derfor været en målsætning i projektet. Evalueringen af projektet viste, at mere end 80 procent af projekterne formåede at inddrage foreninger i aktiviteterne, ligesom det i vid udstrækning lykkedes at inddrage børn, som ikke af egen drift dyrkede idræt³¹⁹. Skolesport kan bl.a. være en vej til at få flere piger med etnisk minoritetsbaggrund med i idrætten, fordi forældrene har stor respekt til skolen som institution og derfor giver pigerne lov at deltage. Brugen af såkaldte 'junioridrætsledere' som hjælpeinstruktører viste sig at være en effektiv måde at fastholde de idrætsusikre børn på, ligesom det var en fordel at blande børn med lille og stor idrætserfaring. Det lykkedes dog kun i mindre grad for projektet at bygge permanente broer mellem de idrætsusikre børn og foreningerne.

SKUD gennemførte i 2007 en stor undersøgelse af lærernes erfaringsbaserede holdninger til og vurdering af kravene i *Fælles Mål for Idræt* samt skolernes implementering af målene. Én af de centrale konklusioner i undersøgelsen er, at hvis lærerne er uddannet i idræt, så er målene i *Fælles Mål for Idræt* ikke for ambitiøse³²⁰.

319 Østergaard, Charlotte (2008): *Projekt Skolesport – Mere idræt og bevægelse i krydsfeltet mellem skole, elev, forening og kommune*

320 Sørensen, Karsten og Carlsen, Dorthe (2007): *Evaluering af Fælles Mål for Idræt – er der sammenhæng mellem faghæftets krav og muligheder for at udføre kravene i praksis?*

IDRÆTSUNDERVISNINGEN KAN BLIVE YDERLIGERE STYRKET

På trods af disse tiltag som opfølgning på evalueringen fra 2004 kan idrætsfaget fortsat blive styrket. Resultaterne af SKUD's udviklingsarbejde kan tjene som inspiration til dette arbejde.

EVA's evaluering af idrætsfaget fra 2004 kom med omkring 20 anbefalinger til forbedringer af skolernes idrætsundervisning. SKUD og arbejdsgruppen under Undervisningsministeriet har som nævnt arbejdet med flere af disse. En forstærket implementering af disse anbefalinger kunne styrke idrætsfaget yderligere.

I EVA's evaluering blev Undervisningsministeriet bl.a. anbefalet at inddrage idræt i sine vurderinger af fordele og ulemper ved, at nogle fag er prøvefag, mens andre fag ikke er det. Ministeriet skulle på den baggrund afgøre, om idræt bør være et prøvefag. Resultatet blev indførelsen af udtalelser for faget idræt på 8.-10. klassetrin, men det er SKUD's foreløbige erfaring, at der fortsat kan være udfordringer med fravær på de ældste årgange³²¹. Der er dog brug for større viden om, hvorvidt denne udfordring er ved at udjævne sig.

'Projekt Skolesport' viste sig som nævnt at have succes med at få idrætsusikre børn til at dyrke idræt. Trods Dansk Skoleidræt og Danmarks Idræts-Forbunds samarbejde med TrykFonden om at udvide 'Projekt Skolesport' til 250 skoler over de næste fem år er der fortsat mange kommuner uden egnede tilbud til idrætsusikre børn.

Kun få kommuner har oprettet kommunale skoleidrætsudvalg, som er med til at styrke det faglige netværk omkring idrætsfaget og være med til at tage ansvar for idræt i skolen. Man kunne overveje at gøre anbefalingerne fra EVA's rapport obligatoriske, således at alle kommuner/skoler skal arbejde ud fra dem eksempelvis ved at relatere deres arbejde med idræt i skolen til kvalitetsreformen i kommunerne.

Ifølge SKUD tilbagestår en række øvrige udfordringer for skoleidrætten:

- Der er fortsat mange lærere, der underviser i idræt uden at have en linjefagsuddannelse eller en tilsvarende uddannelse. Ikke mindst fordi der synes at være en positiv sammenhæng mellem lærernes uddannelse og implementeringsgrad af *Fælles Mål*

³²¹ Skoleidrættens Udviklingscenter har bistået Breddeidrætsudvalgets sekretariat med erfaringer på området

for Idræt: Idrætslærere med linjefagsuddannelse har en højere implementeringsgrad af målene end idrætslærere uden linjefagsuddannelse³²².

- Der mangler fortsat en målrettet styrkelse af efter- og videreuddannelsen af landets idrætslærere. Lærerne mener selv, at der er behov for efteruddannelse³²³.
- Svømmeundervisningen, der ikke mindst er et godt tilbud til de overvægtige og idrætsusikre børn, bliver sparet væk i stadig flere kommuner.
- Regeringsgrundlaget lægger generelt op til mere idræt og sundhed i skolen, men sundheden er i praksis ikke blevet prioriteret i særlig høj grad.

ULIGHED I IDRÆT PÅ UNGDOMSUDDANNELSERNE

I uddannelserne over grundskoleniveau er der store udfordringer i at fremme idræt og fysisk aktivitet blandt eleverne. Der er stor ulighed i de unge studerendes muligheder for at få fysisk aktivitet integreret som en del af hverdagen³²⁴. I modsætning til det almene gymnasium (STX) og højere forberedelseseksamen (HF), indgår idræt eksempelvis ikke som obligatorisk fag på de tekniske skoler, produktionsskolerne og de erhvervsgymnasiale eller tekniske uddannelser på gymnasieniveau, HHX og HTX.

Sund By Netværkets undersøgelse 'Kortlægning af sundhedsaktiviteter på ungdomsuddannelserne' fra 2006 viste, at der er betydelige forskelle mellem idrættens placering og rolle i og omkring ungdomsuddannelserne³²⁵:

- 18 procent af erhvervsuddannelserne, 3 procent af produktionsskolerne, 27 procent af handelsskolerne og 96 procent af gymnasier/HF tilbyder sport efter skoletid.

322 Sørensen, Karsten og Carlsen, Dorthe (2007): *Evalueringsrapport af Fælles Mål for Idræt – er der sammenhæng mellem faghæftets krav og muligheder for at udføre kravene i praksis?*

323 Sørensen, Karsten og Carlsen, Dorthe (2007): *Evalueringsrapport af Fælles Mål for Idræt – er der sammenhæng mellem faghæftets krav og muligheder for at udføre kravene i praksis?*

324 Se i øvrigt kapitlet 'Indledning og baggrund', afsnit om 'Idræt i institutioner og uddannelser'.

325 Sund By Netværket (2006): *Kortlægning af sundhedsaktiviteter på ungdomsuddannelserne – med særlig fokus på anvendte metoder i forhold til kost og fysisk aktivitet*

- 44 procent af erhvervsuddannelserne, 66 procent af produktionsskolerne, 86 procent af handelsskolerne og 92 procent af gymnasier/HF har en eller flere årlige sportsdage/idrætsdage.
- 33 procent af erhvervsskolerne, 85 procent af produktionsskolerne, 47 procent af handelsskolerne og 93 procent af gymnasier/HF har et valgfag, der indeholder sundhed.
- Kun gymnasier/HF råder over egne idrætsfaciliteter i umiddelbar nærhed af skolen.

Rapporten konkluderede bl.a., at manglende obligatorisk fysisk aktivitet på skoleskemaet for erhvervsuddannelser og handelsskoler samt manglende idrætsfaciliteter på disse skoler er en afgørende barriere i forhold til at vægte fysisk aktivitet yderligere for disse skoler.

Idræt er efter gymnasireformen blevet obligatorisk på mindst C-niveau i det almene gymnasium og ved højere forberedelseseksamen. Der gives karakterer i faget i det almene gymnasium, men som det eneste almengymnasiale fag er idræt på C-niveau undtaget fra prøvekrav. Idræt C kan indgå som valgfag i HHX- og HTX-uddannelserne, men vælges kun af en meget beskedent del af eleverne på disse uddannelser. Endvidere udbydes idræt i gymnasiet som studieforberedende valgfag på B-niveau i alle de gymnasiale uddannelser. Dette fag afsluttes med eksamen. Ca. 20 procent af eleverne i STX og ca. 25 procent af HF-eleverne vælger idræt B.

Idrætsfaget blev som en del af gymnasireformen i 2005 i STX og HF justeret med henblik på en nytænkning i faget, der skulle ske med sigte på et bredt sundhedsbegreb. De unge skal gennem gode idrætslige oplevelser motiveres til fortsat fysisk aktivitet, samtidig med at de opnår viden om betydningen af kost og motionens betydning for sundheden i både helsemæssig og psykologisk forstand.

Som nævnt har eleverne i HHX og HTX ikke idræt som selvstændigt fag, men i de to uddannelser omfatter studieområdet aktiviteter, hvor eleverne får mulighed for fysisk udfoldelse og indsigt i betydningen heraf samt indsigt i andre forhold af betydning for den personlige sundhed.

På erhvervsuddannelsesområdet er der mulighed for, at de faglige udvalg kan vælge at lade grundfaget idræt indgå i den obligatoriske del af uddannelsesforløbet. Der er ingen faglige udvalg, der har benyttet sig af den mulighed. Endvidere kan grundfaget idræt udbydes som valgfag i erhvervsuddannelserne, ligesom der er mulighed for, at såkaldt lokalt stillede valgfag kan indeholde elementer af idræt. Der forelægger dog ikke et samlet billede af, i hvor høj grad skoler udbyder grundfaget idræt som valgfag eller i hvilken grad skolerne har beskrevet lokalt stillede fag med idræt.

Følgende organisatoriske forhold er gældende for idræt på erhvervsuddannelserne:

- På erhvervsuddannelsesområdet er det de faglige udvalg, der fastsætter indholdet af uddannelserne. Undervisningsministeren kan ikke uden videre lægge idræt ind i uddannelsernes obligatoriske del.
- Grundforløbene på de fleste erhvervsuddannelser er på omkring 20 uger, og mange elever ønsker ikke at udvide grundforløbet med en valgfri del, der forlænger grundforløbet.
- Skolerne har ofte ikke faciliteter til at udbyde idræt, og spørgsmålet er også, om de råder over lærerkompetencer til at forestå undervisningen.

Den manglende idrætsundervisning på tekniske skoler, produktions-skolerne og de erhvervsrettede eller tekniske uddannelser kan have negativ betydning for elevernes sundhedsprofiler og relationer til fysisk aktivitet. Sundhedsprofilen for de tekniske skoler viser, at de færreste elever lever op til Sundhedsstyrelsens anbefalede 30-60 minutters fysisk aktivitet om dagen³²⁶. Med den markante ulighed i prioriteringen af idræt på ungdomsuddannelserne bliver denne dårlige sundhedsprofil reelt befæstet gennem den statslige uddannelsespolitik. Ikke mindst set ud fra en social og sundhedsmæssig vinkel kan det derfor have store fordele at overveje, hvordan idrættens placering bedst muligt kan styrkes på en række ungdomsuddannelser.

326 Folkesundhed København (2007): *Sundhed og trivsel på tekniske skoler i København 2007*

MINISTERIERNE

OVERLAPNING AF ANSVARSOMRÅDER

Når breddeidrættens forandringer og nye opgaver skal imødekommes, er det vigtigt, at de øverste myndigheder på idrætsområdet er optimalt organiseret. Der er væsentlige udfordringer i ministerierenes samlede koordinering på idrætsområdet.

Idrætten favner bl.a. kultur, folkesundhed, byernes infrastruktur og naturens tilgængelighed og en betydelig sportsøkonomi. Idrætten har betydning for undervisningen i folkeskolerne, ligesom der skal administreres store summer fra danskernes spil til idrætten. Disse og andre aspekter gør, at idrætten berører flere ministeriers ressortområder.

DGI, DIF og DFIF bliver finansieret af Kulturministeriet via tips- og lottoloven, som dog hører under Skatteministeriet. Til gengæld ligger eliteidrætsloven under Kulturministeriet.

For idrætsforeningerne er det folkeoplysningsloven, der sætter rammerne for den kommunale støttefordeling. Folkeoplysningsloven administreres af Undervisningsministeriet. I sig selv er denne adskillelse mellem den kommunale og statslige støttefordeling til henholdsvis idrætsforeningerne og idrættens hovedorganisationer interessant. Årsagsforklaringen er bl.a., at folkeoplysningsloven (dengang fritidsloven) og tips- og lottoloven blev skabt, før idrætten i 1976 fandt sin plads under Kulturministeriet³²⁷.

I forhold til den selvorganiserede idræts rammer i byerne, f.eks. løberuter i parker, er det centralt, at der foregår en overordnet koordinering, der tænker bevægelse og motion ind i byplanlægningen. Statens ansvar for byens rum er spredt på en række ministerier som Miljøministeriet, Kulturministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet, Justitsministeriet og Transportministeriet. Der findes ikke en samlet bevægelsesorienteret offentlig politik på området.

I takt med at idrætspolitikken bevæger sig mere og mere mod et social- og sundhedspolitisk sigte, bliver idrætten ligeledes i stigende grad interessant for Velfærdsministeriet, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration og Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse. I forhold til sammenhængen mellem motion og kost spiller Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri desuden en rolle.

³²⁷ Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

Der er således en udfordring i at sikre, at den spredte ministerielle ressortfordeling er til gavn for breddeidrættens udvikling. Det er værd at bemærke, at ministerierne endnu ikke har et formelt, tværministerielt koordineringsudvalg. Samtidig er det en udfordring for ministerierne at have den idrætsfaglige og ressourcemæssige ballast til at give idrættens organisationer og kommunerne det nødvendige mod- og medspil.

På et overordnet idrætspolitisk niveau er der i de seneste år kommet flere formaliserede kontakter i stand.³²⁸ Et godt eksempel på denne udvikling er 'Idrættens Topmøde', som har til hensigt at samordne perspektiverne og udviklingsarbejdet med idrætten via et årligt møde mellem kulturministeren og formændene fra DGI, DIF og DFIF. Parterne kan her påvirke hinanden gensidigt og sætte kommende idrætspolitiske tiltag i spil. Fitnessbranchens idrætspolitiske lobbyarbejde i forbindelse med regeringens udspil om fradragsberettigede fitnessmedlemskaber viser, at de kommercielle idrætsudbydere ligeledes søger idrætspolitisk indflydelse. Især foreningsidrættens hovedorganisationer har store faglige, organisatoriske og idrætspolitiske ressourcer. Foreningsidrætten har stor indflydelse på de initiativer og projekter, der sættes i søen.

'Multicentreringen' af idrætten i staten ses afspejlet i de statslige puljer og den øvrige involvering i idrætten – f.eks. Økonomi- og Erhvervsministeriets støtte til Sport Event Denmark, Sundhedsstyrelsens forskellige tilskud til bevægelsesfremmende projekter og Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integrations pulje '*Integration gennem deltagelse i idræts- og foreningslivet*'.

Idrættens Analyseinstituts undersøgelser og viderebearbejdning af KREVI's rapport, '*Statslige puljer til kommunerne. Overblik 2007*', problematiserer den særdeles ugenomsigtige anvendelse af puljer på idrætsområdet³²⁹. KREVI's opgørelse fra 2007 fandt, at der i 2007 var 98 statslige puljer til en samlet bevilling på 2,292 mia. kr. til rådighed for kommunerne. Det er under én procent af kommunernes samlede driftsbudget i 2007, men til gengæld indeholder puljerne klare politiske krav om, hvordan de skal anvendes. Idræt-

328 Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*, Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk Idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

329 For mere information om puljestøtten til særlige idrætsformål, se kapitlet '*Breddeidrættens sociale rummelighed*', samt det fulde baggrundsnotatet om puljer i appendiks, '*Statsligt finansierede puljer og fonde på idrætsområdet – notat til Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg*'

tens Analyseinstitut registrerede 34 statsligt finansierede puljer, fonde m.v. med et samlet statsligt bidrag på brutto 601,7 mio. kr. i 2008. Ser man bort fra de puljer, der har perifer betydning for idrætsområdet, vurderes det, at omkring 16 puljer, med et samlet bidrag på 199,9 mio.kr., vil have idrætten som en central bidragsmodtager i 2008. Af disse puljemidler anvendes en del til særlige borgergrupper gennem projekter.

Det er en udfordring at sikre, at puljemidlerne anvendes hensigtsmæssigt i en gennemsigtig tildelingsprocedure. Løsningen er ikke nødvendigvis en centralisering, men i fremtiden kan man fra officiel side overveje ressortfordelingens effektivitet.

SAMMENFATNING - AKTØRER I BREDEIDRÆTTEN

Breddeidrætten gennemgår forandringer, som stiller breddeidrættens vigtigste aktører over for en række fælles udfordringer og nye idrætspolitiske dagsordener.

Befolkningen får nye idrætsmønstre og facilitetsbehov. Idrætten bliver i stigende grad set som en 'social brobygger' til mennesker med vanskeligere eller anderledes livsvilkår, f.eks. etniske minoriteter eller handicappede. Og der er et øget fokus på sundhed i samfundet og befolkningen, der stiller nye krav til den traditionelt set kulturpolitisk prægede breddeidræt og dens aktører.

Dertil kommer, at en del af breddeidrættens aktører oplever et større behov for tværsektoriel koordinering. Dels for at imødekomme de idrætspolitiske tendenser og dagsordener på den bedst mulige måde i fællesskab, dels fordi det tjener deres egne interesser.

Derudover er der en række specifikke problemstillinger for de enkelte aktører på breddeidrætsområdet. Følgende figur opsummerer hovedudfordringerne:

24 Anti Doping Danmarks hjemmeside, se www.doping.dk

25 Udvalgets hjemmeside, se www.kumadm.dk/sw69098.asp

26 Bøje, Claus og Eichberg, Henning (1995): *Idrættens tredje vej*

Figur 40. Udfordringer for breddeidrættens aktører

	Udfordringer
Foreningsidrættens	<p>Imødekommelsen af danskernes ændrede idrætsvaner, bl.a. via udvikling af mere tidssvarende og fleksible idrætsstilbud.</p> <p>Idrættens frivillige stiller i dag andre krav, herunder efterspørger mere kortvarige forpligtelser, faglige udfordringer, kompetenceudvikling og personlige udviklingsmuligheder – mens det formelle lederansvar i foreningen ikke altid er en motivationsfaktor.</p> <p>Tilbuddene fra den kommercielle idræt, som foreningsidrættens i nogen grad må orientere efter.</p> <p>Øget opmærksomhed og forventninger fra det offentlige system, ikke mindst på idrætsforeningernes rolle i social- og sundhedsperspektiv.</p> <p>Partnerskabskonstruktioner udfordrer foreningsidrættens på, hvad den kan og ikke mindst selv vil.</p>
Den kommercielle idræt	<p>Udfordringer med at fastholde medlemmer.</p> <p>Anerkendelsen af en samlet 'idrætspolitisk stemme', der skal sikre øget indflydelse og organisering for de kommercielle idrætsudbydere.</p> <p>Den offentlige idrætspolitiske prioritering af foreningsrammen støttet af folkeoplysningsloven, der af den kommercielle idræt opfattes som konkurrenceforvriddning.</p>
Erhvervslivet	<p>At udbrede fysisk aktivitet til hele arbejdsmarkedet og give virksomhederne kompetence til at udvikle aktiviteter på området.</p> <p>At idrætsstilbuddene afspejler medarbejdernes forskellige interesser og forudsætninger.</p> <p>At virksomhedernes idrætsstilbud ikke får karakter af formynderi, men at medarbejderne bliver inddraget og oplever de sundhedsrelaterede idrætsstilbud som en måde at skabe større trivsel på arbejdspladsen.</p> <p>At sikre, at erhvervslivet tænker i langsigtede, strategiske idræts- og sundhedskoncepter, som bliver en fast forankret del af hele virksomheden.</p>
Kommuner	<p>Nye idrætsrelevante opgaver i kølvandet på opgave- og strukturreform, bl.a. i forhold til det sundhedsfremmende arbejde.</p> <p>Udviklingen af nye idrætspolitikker, der skal finde en balance og skabe koordination mellem idræts-, kultur-, social-, sundhedspolitik.</p> <p>Overvejelser om idrætsforvaltningernes arbejde og folkeoplysningsudvalgenes rolle og fremtid.</p> <p>Understøtte den selvorganiserede gruppe af idrætsaktive, hvis rammer for idrætsdeltagelse risikerer at blive underprioriteret på grund af manglende idrætspolitisk repræsentation.</p>
Uddannelsessystemet	<p>At skabe gode, varige idrætsvaner hos børn og unge på baggrund af et højt idrætsfagligt niveau hos underviserne, ikke mindst i en tid med livstilsrelaterede sundhedsproblematikker.</p> <p>Skabe overgange fra skolens idrætsrammer til fritidstilbud med idræt, herunder at kunne håndtere pædagogiske og idrætsfaglige forskelle.</p> <p>Indføre idrætsundervisning på alle ungdomsuddannelser.</p>
Ministerierne	<p>Skabe forbedret koordinering og samarbejde om idrætspolitikken, herunder en mere overskuelig anvendelse og formidling af puljemidler.</p> <p>Overvejelser om, hvorvidt lovgivningen understøtter befolkningens ændrede idrætsvaner.</p>

Foreningsidrætten: For foreningsidrætten er den store udfordring at imødekomme de seneste års væsentlige ændringer i danskerenes idrætsvaner og tendenserne mod en mere markedsorienteret breddeidræt. Idrætsudøvere efterspørger i højere grad end tidligere fleksible idræts tilbud i moderne faciliteter på tidspunkter, der passer ind i et moderne og ofte travl hverdag.

I modsætning til de kommercielle idrætsudbydere er foreningsidrætten ofte afhængig af mindre tidssvarende, kommunale idrætsanlæg, ligesom foreningsidrætten generelt udbyder flere holdbaserede idrætsaktiviteter, der er baseret på en frivillig indsats, og som kan være vanskelige for en del af befolkningen at indpasse i dagligdagen. Derudover er foreningsidrættens samarbejde blevet tættere med offentligt system, der i stigende grad kobler en social- og sundhedspolitisk dagsorden sammen med idrætspolitikken. Det åbner nye muligheder for samarbejde med stat og kommune, men gør det samtidig nødvendigt for foreningsidrætten at overveje, hvad de frivillige kan og vil ud over de idrætslige kerneaktiviteter. Et spørgsmål, som både den enkelte leder og træner i den lokale idrætsforening og hovedorganisationernes ledelser må forholde sig til.

Den kommercielle idræt: De kommercielle aktører opererer dels på et udfordrende fitnessmarked, hvor der er stærk intern konkurrence om kunderne, dels med et stigende modspil fra mere markedsorienterede idrætsforeninger, der via folkeoplysningslovens bestemmelser er prioriteret i den danske idrætsmodel.

I første halvdel af 1990'erne oplevede fitnessbranchen et økonomisk sammenbrud, men i 2008 står branchen igen stærkere båret frem af et voksende marked. Branchen har med dannelsen af brancheforeningen Dansk Fitness og Helse Organisation (DFHO) desuden fået større idrætspolitiske ambitioner med ønsker om bl.a. mere formaliserede samarbejder med det offentlige system.

Erhvervslivet: Landets offentlige og private arbejdspladser bliver i stigende grad centrum for tilbud om idræt og fysisk aktivitet med sundhedssigte. Udfordringerne er bl.a. at sikre, at tilbud om idræt og fysisk aktivitet udbredes til hele arbejdsmarkedet, eventuelt gennem overenskomstaftaler. Her er det en udfordring for virksomhederne at udvikle kompetencer, langsigtede, strategiske idræts- og sundhedskoncepter samt idræts tilbud, der ikke får karakter af formynderi, men at medarbejderne bliver inddraget og oplever de sundhedsrelaterede idræts tilbud som en måde at skabe større trivsel på arbejdspladsen.

Kommunerne: For kommunerne har struktur- og opgavereformen givet nye ansvarsområder som varetagelsen af forebyggelse. Dette kombineret med de større kommuner peger hen mod, at kommunerne får en mere aktiv rolle på idrætsområdet. Kommunerne vil have større interesse i at indgå samarbejdsprojekter og partnerskaber med bl.a. idrætsforeninger og motionscentre om sundhedsrelaterede opgaver. Dertil kommer mange af de nye kommuners ønsker om at styrke internt sammenhold og ekstern profilering gennem forskellige satsninger på kultur, bredde- og eliteidræt samt store events. Ændringerne peger på, at det er nødvendigt at udvikle tidssvarende idrætspolitikker og fagligt stærke forvaltninger, som bl.a. via folkeoplysningsudvalgene og folkeoplysningsloven kan understøtte ændringerne i danskernes idrætsmønstre. Her kræver ikke mindst den store gruppe af selvorganiserede idrætsudøvere, der mangler formel idrætspolitisk repræsentation, en særlig opmærksomhed. Udfordringen er at finde balancen mellem de forskellige lokale idrætsaktører, herunder at undersøge, hvilke styrker og potentialer de enkelte aktører har.

Daginstitutioner og uddannelsessystemet: For daginstitutioner, skoler og andre uddannelsesinstitutioner har livsstilsbetingede sundhedsproblemer blandt børn og unge fået voksende betydning for institutionernes idrætspolitiske rolle.

Børn opholder sig mange timer i offentlige institutioner, hvilket gør, at den offentligt arrangerede idræt har stor betydning for børnenes samlede aktivitetsniveau. Her er det en væsentlig udfordring at skabe gode bevægelsesvaner, der kan holde hele livet – ikke bare via mere fysisk aktivitet i løbet af børn og unges hverdag, men ved hjælp af en faglig styrket og langsigtet pædagogisk tilgang til idræts- og bevægelsesfag. Endvidere kan samspillet mellem skoler, daginstitutioner, fritidsordninger og idrætsforeningernes forskellige tilgange til idræt skabe faglige udfordringer.

En særlig problemstilling er den ulighed, der er i idrætsfagets udbredelse på ungdomsuddannelserne. I modsætning til gymnasiet indgår idræt ikke som et obligatorisk fag på de tekniske skoler, produktionsskolerne og de erhvervsgymnasiale eller tekniske uddannelser på gymnasieniveau.

Ministerierne: Den statslige forvaltning i ministerierne er i det daglige arbejde med idrætspolitiske spørgsmål og opgaver udfordret af, at idrætten overlapper flere ministeriers ressortområder – uden at der endnu er et formaliseret koordineringsudvalg. For fremtiden vil idrættens hovedorganisationer og kommunerne givetvis blive endnu stærkere medspillere i forhold til breddeidræt, hvilket kan komme til at udfordre ministeriernes løse, tværgående samarbejdsprocesser.

FACILITETER I BREDEIDRÆTTEN

4

INTRODUKTION

Idrætspolitikken i Danmark bygger historisk på, at staten finansierer de centrale idrætsorganisationer, mens kommunerne først og fremmest servicere de lokale idrætsforeninger ved at stille faciliteter til rådighed for idrætsudøvelsen eller yde tilskud til selvejende faciliteter. Takket være denne rodfæstede forståelse har facilitetsspørgsmålet, primært i form af idrætsanlæg og lignende, i mange år spillet en helt central rolle i den offentlige idrætspolitik og ikke mindst i de kommunale udgifter til idrætten.

Alene lokaletilskud til foreninger samt udgifter til drift af kommunale idrætsanlæg kunne ud fra Kommunernes Landsforenings opgørelse af kommunernes budgetter for 2008³³⁰ opgøres til 2,633 mia. kr. i 2008, ligesom kommunerne i de senere år har anvendt mellem 0,8 og 1,2 mia. kr. om året (faste 2008-priser) til anlæg af idrætsfaciliteter.

Som resultat af det vægtige historiske fokus på idrætsanlæg til foreningsidrætten har Danmark en relativt høj dækning af idrætsanlæg til traditionelle idrætsgrene som fodbold, indendørs boldspil, gymnastik og svømning og en lovfæstet tradition for billig og demokratisk adgang til kommunale eller selvejende idrætsanlæg. Befolkningen opfatter i takt med udbygningen af velfærdssamfundet billig eller gratis brug af gymnastiksale, fodboldbaner og sportshaller som en velfærdsrettighed på linje med gratis adgang til hospitaler, biblioteker og skoler.

Drift og anlæg af idrætsanlæg er således den vigtigste post i det offentliges støtte til idrætten i Danmark, men trods denne offentlige bevågenhed står facilitetspolitikken i Danmark over for en række udfordringer, der nødvendiggør nytænkning og styrket tværsektoriel helhedstænkning, hvis fremtidens faciliteter skal stimulere idrætsdeltagelsen og være til gavn for flest mulige borgere.

IDRÆTSVANER OG IDRÆTSFACILITETER I FORANDRING

Danskernes idrætsvaner har i de senere år været i hastig forandring, og nye aldersgrupper har meldt sig i de idrætsaktives rækker

330 Se også afsnittet om kommunal idrætspolitik i kapitlet 'Indledning og baggrund'

i selskab med de børn og unge, der traditionelt har været prioriteret i den offentlige facilitetspolitik.

De senere års samfundsmæssige udvikling med opbrud i arbejdsforhold, familiemønstre og øget fokus på sundhed gennem fysisk aktivitet for alle befolkningsgrupper stiller nye krav til organisation og indretning af idrætsfaciliteterne. Disse krav har udbudtet og kvaliteten af mange kommunale eller selvejende idrætsfaciliteter haft vanskeligt ved at leve op til i forhold til mange idrætsudøveres og aktive motionisters behov. Samtidig har private aktører som eksempelvis kommercielle fitnesscentre reageret på det ændrede idrætsbillede og sat en standard for fleksibilitet, komfort og aktivitetsudbud, som de offentlige eller halvoffentlige facilitetstilbud til tider har haft vanskeligt ved at matche.

Helt grundlæggende er der i de seneste to-tre årtier sket en markant stigning i antallet af idrætsaktive, fordi idræt er blevet en livslang aktivitet for mange mennesker³³¹. Især antallet af ældre idrætsaktive er steget, og samtidig efterspørger især voksne idrætsaktive en fleksibel adgang til faciliteter med mulighed for at supplere eller erstatte de traditionelle idrætsgrene med individuelle træningsformer en større del af døgnen. En væsentlig udfordring på facilitetsområdet er altså at forbedre adgangen, funktionaliteten, komforten, fleksibiliteten og udnyttelsen af de eksisterende idrætsanlæg i fremtiden.

Det er imidlertid ikke tilstrækkeligt blot at forbedre de gymnastiksale, idrætshaller og boldbaner, der gennem tiderne har udgjort kernen i facilitetspolitikken og været det økonomisk mest tungtvæjende element i den offentlige idrætspolitik. Begrebet 'faciliteter til idræt' dækker i nutidens og fremtidens idrætsbillede langt bredere end idrætsanlæg til de idrætsgrene, der historisk har domineret idrætskulturen herhjemme. Idrætsbegrebet er udvidet, og en stor del af stigningen i idrætsdeltagelsen manifesterer sig uden for de traditionelle idrætsfaciliteter:

Vandreture, jogging, vandsport, stavgang, golf, cykling og ungdommelige livsstilsidrætter som rulleskøjtøløb og skateboard er eksempler på populære idrætsaktiviteter, der ikke fremmes ved hjælp af traditionelle idrætsanlæg, men i stedet på forskellig vis kræver adgang til natur, parker og byrum eller indretning af nye, specialiserede faciliteter, hvis den bredest mulige idrætsdeltagelse skal fremmes.

331 For generelle tal om udviklingen i idræts- og motionsvanerne, se temaafsnittet 'Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten'

Der tegner sig samtidig et billede, hvor børns og voksnes aktivitetsmønstre og dermed også facilitetsbehov er forskellige. Hvor børn i høj grad dyrker de traditionelle idrætsgrene i regi af skoler eller foreninger, har de senere års stigning i voksnes idrætsdeltagelse først og fremmest fundet sted i aktiviteter, der praktiseres udendørs på egen hånd eller i moderne fitnessfaciliteter.

I yderste konsekvens handler en fremtidsrettet facilitetspolitik i en tid med forøget fokus på vigtigheden af fysisk aktivitet ikke kun om gode idrætsfaciliteter og generel adgang til idræt, men også om helt overordnede strukturelle tiltag i trafik- og byplanlægning, som kan tilgodese og opmuntre til fysisk aktivitet såvel i hverdagens golemål som i forbindelse med idrætslige aktiviteter.

Tilrettelæggelsen af en politik for forbedret adgang til byrum, grønne områder og natur som arena for idræt og fysisk aktivitet kræver derfor inddragelse af flere parter end opførelsen af lokale idrætsanlæg. I 'det udvidede idrætspolitiske felt', som beskrives i rapportens forord, er facilitetspolitikken i bogstaveligste forstand vokset ud af idræts-hallernes rammer: Kulturpolitikken, miljøhensyn, trafik- og byplanlægning, naturforvaltning, skole- og institutionsområdet samt hele sundheds- og forebyggelsespolitikken skal spille sammen på tværs, hvis en kommune i dag skal udvikle en tidssvarende facilitetspolitik, der stimulerer og optimerer mulighederne for idræt og fysisk aktivitet for det størst mulige antal borgere. Men samtidig med øget fokus på forbedret adgang til natur, grønne arealer og byrum er idrætsfaciliteter fortsat afgørende holdepunkter for foreningslivets aktiviteter og for idrættens evne til at skabe samvær og mellemmenneskelige fællesskaber – især blandt børn.

IDRÆTTENS FORSKELLIGE ARENAER

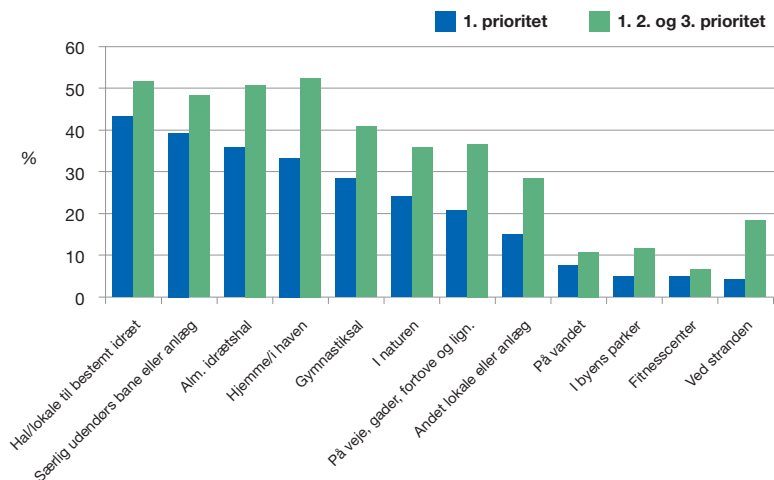
Tendenserne i idrætsvanerne og facilitetsbehovene rejser nogle spørgsmål, som nødvendiggør en anderledes tænkning på facilitetsområdet end for eksempel for 20-30 år siden, da der i perioden 1971-1983 skete en kraftig udbygning af især svømmehaller og traditionelle idrætsbarer. Disse bærer egner sig først og fremmest til boldspil og til dels gymnastik.

I 1974 satte det første udvalg bag betænkningen om 'Idrætten og Friluftslivet' som mål, at facilitetssituationen skulle forbedres. I 1987 kunne Breddeidrætsudvalget konstatere, at befolkningens muligheder for at dyrke idræt rent faktisk var "*blevet væsentligt forbedret fra 1971-1983*" i takt med et veritabelt boom i byggeriet af især idrætsbarer og svømmehaller.

Boomet i halbyggerier gjorde på få år den engang så populære sommeraktivitet, håndbold på udendørs græsbaner, til en rent indendørs halidræt, og i det hele taget hed det i Breddeidrætsudvalget betænkning fra 1987, at *"Befolkningens mulighed for at dyrke idræt afhænger først og fremmest af eksistensen af idrætsfaciliteter. Udøvelsen af de fleste idrætsgrene forudsætter særlige idrætsanlæg – enten indendørs eller udendørs."*

To årtier senere lægger de idrætsaktive børn og voksnes forskellige prioritering af deres foretrukne 'arenaer' for idrætsudfoldelsen op til, at der igen opstilles nye mål for facilitetspolitikken. Børns og voksnes brug af forskellige arenaer for idrætsaktiviteter illustreres af nedenstående tabeller:

Figur 41. Oversigt over, hvilke faciliteter børn benytter, når de dyrker sport eller motion. Fordelt på 1. prioritet samt 1., 2. og 3. prioritet samlet

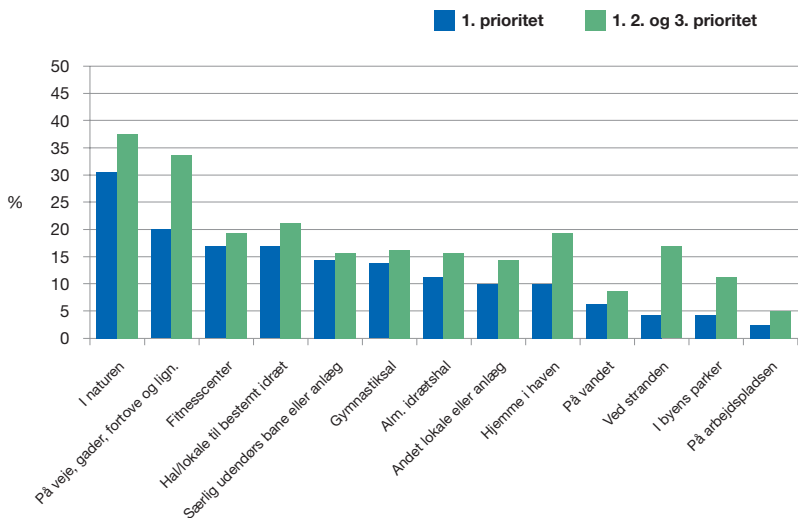
Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Som figuren viser, foretrækker børn i alderen 7-15 år som første prioritet haller/lokaler til bestemte formål, udendørs anlæg til bestemte formål (eksempelvis fodboldbaner) eller traditionelle idrætshaller, mens andre arenaer som hjemmet/haven, gymnastiksale, naturen m.m. ligeledes spiller væsentlige roller som arenaer

for børns idrætslige aktiviteter. Havens store betydning skyldes først og fremmest, at mange børn har fået en trampolin i haven, som benyttes flittigt, men ser man bort fra denne legebetonede aktivitet i hjemmet, forudsætter børns idrætsdeltagelse i meget høj grad adgang til idrætsfaciliteter til de 'traditionelle' idrætsgrene i foreningsregi.

Ser man derimod på voksne i alderen fra 16 år og opefter, viser tallene, at de traditionelle idrætsfaciliteter som idrætshaller i forskellige afskygninger spiller en markant mindre rolle end hos børnene. Til gengæld indtager naturen og den almindelige offentlige infrastruktur i de bolignære områder samt fitnesscentre væsentlige roller i forhold til voksnes idrætslige aktiviteter:

Figur 42. Oversigt over, hvilke faciliteter voksne (+16 år) benytter. Fordelt på 1. prioritet samt 1., 2. og 3. prioritet samlet

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

I 1987 konstaterede Breddeidrætsudvalget, at tendenserne på facilitetsområdet gik i retning af "*en tiltagende distancering fra naturens luner*"³³². "To årtier senere kan man konstatere, at mange af de moderne, specialiserede, deciderede sportsanlæg, eksempelvis tennisanlæg, atletikanlæg og idrætshaller, har mistet 'markedsandele' i forhold til den samlede idrætsdeltagelse.

De voksnes valg af fitnesscentre eller 'ikke idrætslige' arenaer som natur, grønne områder og byrum til idrætsudfoldelsen rejser nogle interessante spørgsmål. Skyldes de voksnes valg, at der ikke er plads til dem i de traditionelle idrætsfaciliteter, hvor børn og unges idræt efter folkeoplysningsloven nyder første prioritet? Eller skyldes det snarere et fravalg, fordi de offentlige facilitetstilbud kun i ringe grad er indrettet efter de voksnes stigende idrætsdeltagelse?

Under alle omstændigheder viser tabellerne og den generelle udvikling i befolkningens sports- og motionsvaner, at en facilitetspolitik, der skal tilgodese og stimulere den bredest mulige deltagelse i idræt og fysisk aktivitet, både handler om deciderede idrætsanlæg og om adgang til og inddragelse af byrum, grønne områder og natur som arena for en lang række stadig mere populære motionsformer.

ANTALLET AF IDRÆTSANLÆG I DANMARK

Inden gennemgangen af den historiske udvikling på facilitetsområdet giver nedenstående tabel et overblik over udviklingen i antallet af faciliteter til de vigtigste idrætsgrene i de senere årtier. Danmark er som idrætsnation kendetegnet ved et generelt veludbygget net af kommunale eller selvejende idrætsfaciliteter.

332 Citat fra Breddeidrætsudvalgets betænkning i 1987: "*Generelt kan man på sin vis tale om en tiltagende distancering fra naturen og dens luner (vejrliget, forskelle på naturgivne lokaliteter etc.). Det er kendetegnende for udviklingen, at der foregår en stigende anvendelse af kunstige materialer, samt at der installeres stadig mere raffinerede faciliteter for tilskuere og massemedier. I nogle idrætsgrene (f.eks. håndbold og svømning) har det betydet en ændring fra overvejende udendørs aktivitet til overvejende indendørs. I andre idrætsgrene (f.eks. atletik og tennis) forsøges naturens luner neutraliseret ved at tage kunstige belæggninger på banerne i brug.*"

Tabel 27. Udviklingen i antallet af udvalgte anlæg til idræt i Danmark siden 1971

	1971	1983	2005	2008
Haller:				
Idrætshal på/over 800m ²	365	1107 K	1495	1624
Idrætslokaler og gymnastiksale 300-799 m ²	1704	1888	1448	1045
Idrætslokaler og gymnastiksale under 300 m ²	1246	1028	1469	1780
Svømmehaller:			521	586
Svømmehaller min. 25 m bassin	76	219 K	264	265
Andre svømmefaciliteter (Friluftsbade, badelande, svømmehaller under 25 m)	203	293	212	211
Kurbade / Velværecentre og lign.			45	57
Havne- og søbade	68			53
Atletikanlæg:				
Atletikstadion m. 400 m bane og min. 2 spring og 3 kast		210	201	155
Mindre atletikanlæg		624	369	356
Skøjteanlæg:				
Skøjtehaller	9	16	24	25
Mobile skøjtebaner og andre udendørs skøjtefaciliteter	6	33	53	46
Boldbaner:				
Fodboldbaner (11 mands) naturgræs	3786	4472	5214	5028
Fodboldbaner (11 mands) kunstgræs				57
Fodboldbaner (11 mands) jord/grus				282
Andre udendørs boldbaner	3249	4547	1950	2086
Øvrige idrætsfaciliteter:				
Bandebaner (multibaner)	9		246	294
Beachvolleybaner				254
Bowlinganlæg	132	154	135	122
Cykelbaner	3	20		
Golfanlæg	27	55	195	204
Klatreanlæg				127
Motionscentre/styrketræningscentre		150	487	633
Motorsportsanlæg	58	131	129	113
Petanque- og bocciabaner			1341	1544
Ridebaneanlæg	254	640	631	628
Ro-, kano- og kajakanlæg/klubber	127	134		208
Rulleskøjteløjper/-baner + speedskaterbaner			79	50
Skaterbaner/-anlæg			153	125
Skydeanlæg	948		673	611
Squashbaner	3		181	196
Strandsportsanlæg			153	79
Tennisbaner	931	1234	2108	2209
Klublokaler:				
Klublokaler til idrætsforeninger			3413	3596

Kilde: Betænkningerne om (bredde)idræt fra 1974 og 1987 samt Lokale- og Anlægsfondens facilitetsdatabase³³³

333 Der må tages visse forbehold for tallene, da der kan være forskelle i definitionerne af de forskellige idrætsanlæg. Eksempelvis bygger tallene for 2005 og 2008 på kommunernes egne angivelser til Lokale- og Anlægsfonden. 1983-tal, som ikke er mærket med 'K', omfatter ikke Københavns Kommune.

Overordnet viser tallene, at der i perioden fra 1971 til 1983 skete en massiv udbygning af landet med idrætshaller og svømmehaller, mens perioden siden 1983 til gengæld har været kendetegnet af fremkomsten af en lang række mere specialiserede anlæg til idræt og friluftsliv.

Til gengæld er antallet af atletikanlæg faldet. Dette skyldes sandsynligvis dels, at atletik generelt har tabt status i skolesystemet og det lokale foreningsliv, dels at idrætsgrenen i dag primært praktiseres på kunststofbaner, hvorfor gamle cindersbaner er sløjfet, og atletikklubberne er rykket sammen på moderne kunststofbaner. Antallet af 'andre udendørs boldbaner' er ligeledes faldet i takt med udbygningen af landet med idrætshaller.

IDRÆTSFACILITETERNES KULTURHISTORIE

For at kunne vurdere den aktuelle status på idrætsfacilitetsområdet er det i første omgang nødvendigt at inddrage idrætsfaciliteternes kulturhistorie. Den samfundsmæssige udvikling har i høj grad haft betydning for indretningen af faciliteterne, ejerformerne og opfattelsen af idrætsfaciliteter som et offentligt velfærdsgode.

1. BØLGE: FORSAMLINGSHUSE

Den første 'bølge' af idrætsbyggeri i Danmark skete på privat initiativ i perioden 1870-1905, da der i landsognene blev opført næsten 1000 forsamlingshuse. Husene var ikke i udgangspunkt idrætsfaciliteter, men dannede også ramme om lokalområdets møder, fester og andre kulturelle aktiviteter. Men husene var typisk indrettede med ribbevægge og bomme til gymnastik og et gulvareal på mindst 8 x 16 meter, hvilket gjorde dem velegnede til et gymnastikhold på 36 karle eller piger på række og geled.

Forsamlingshusene var et symbol på både åndens og kroppens frihed³³⁴, og såvel det praktiske byggeri som finansieringen af forsamlingshusene var resultatet af private indsamlinger og frivillig arbejdskraft. Statslig støtte til husene kom først ind i billedet i 1934, da staten ydede billige lån til forsamlingshusene. I dag spiller forsamlingshuse ingen nævneværdig rolle som idrætsfaciliteter.

2. BØLGE: SKOLEBYGGERIER OG NYE IDRÆTSANLÆG

Den anden bølge med voldsom betydning for idrætsbyggeriet og foreningsidrættens udbredelse var folkeskoleloven fra 1937, som rummede krav om, at alle skoler med børn over 12 år skulle indret-

334 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Forsamles og forenes om idræt*

tes med 'en gymnastiksal med tilhørende omklædningsværelser og badeindretning'. Desuden skulle der i hver kommune 'udlægges en bekvemt beliggende større plads til boldspil samt anden idræt for skolebørnene og den voksne ungdom³³⁵. Disse offentlige skolefaciliteter blev naturligvis også benyttet af idrætsforeningerne og bliver det stadig i dag.

Samtidig voksede en række idrætsforeninger sig i 1900-tallets første årtier så store, at de ved hjælp af frivilligt arbejde, private donationer og egne midler kunne opføre egne idrætsanlæg. Ofte bidrog kommunerne med jord og økonomisk støtte. Ofte har der ligget et betydeligt engagement fra foreningsidrætten i form af frivilligt arbejde og økonomi bag opførelsen af idrætsanlæggene. Især i København skete facilitetsudbygningen i den første del af 1900-tallet i høj grad som kommunale projekter.

Ifølge 'Den danske idræts bog' fra 1935 havde ca. 30 danske byer på det tidspunkt en "*moderne Idrætsplads med Løbe- og Springbaner samt en Kampbane for Boldspil*". Dertil kom ca. 70 anlæg, der "*også med Rette kan betegnes som specielt indrettede til Idræt, men dog væsentligst til Boldspil*³³⁶".

3. BØLGE: IDRÆTSFACILITETER SOM VELFÆRDSGODE

Den tredje store bølge i idrætsbyggeriet blev muliggjort af Ungdomskommissionens betænkning 'Ungdommen og fritiden' fra 1952, hvor det blev fremhævet, at idrætten var Danmarks største ungdomsbevægelse, og at 'kommunerne med støtte af staten bør varetage indretningen og driften af de nødvendige anlæg³³⁷. Herigennem blev det i praksis et stadfæstet princip, at kommunerne skulle sørge for faciliteter til idrætsforeningerne.

Den store stigning i økonomisk velstand og øgede krav til velfærd og fritid i Danmark i 1960'erne og 1970'erne satte for alvor skub i bølgen af idrætsbyggeri. Fra midt i 1960'erne til midt i 1980'erne blev der bygget over 1.000 idrætshaller (med håndboldformat) i Danmark. Udviklingen sættes i relief af, at der i 1960 blot var 20 haller til turneringshåndbold i Danmark³³⁸. Især i den vestlige del af Danmark har snart hver en flække den dag i dag en idrætshal med omgivende boldbaner fra denne epoke. Andre faktorer i den store udbygning af idrætsfaciliteter over hele landet var kommunal-

335 Ibid.

336 Rasmussen, Moritz. (1935): *Danmarks Idrætspladser*

337 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Forsamles og forenes om idræt*

338 Idorn, John (1971): *Dansk Idræts-Forbunds jubilæumsskrift, 1896-1971*

reformen i 1970, der fik mange sogne til at bygge nye idrætsanlæg i lokalområdet inden sammenlægningen³³⁹.

Den hastige udbygning af landet med idrætsfaciliteter i 1960'erne-1980'erne skete uden nogen egentlig overordnet national plan. Hvor idrættens tipsmidler i nabolandet Norge i meget høj grad er anvendt til idrætsanlæg med en stor grad af overordnet styring af midlernes anvendelse fra statens side, skete den tilsvarende udbygning i Danmark med idrætsfaciliteter på trods af anbefalinger om en overordnet planlægning i 'Betænkningen om Idræt og Friluftslivet i 1974' først og fremmest som konsekvens af lokalt engagement fra idrætslivets side og politiske tiltag fra kommunalbestyrelsernes side for at styrke idrætslivet³⁴⁰.

Den kraftige udbygning på facilitetsområdet i perioden illustreres af tal fra den ovenstående Tabel 27. I perioden fra 1971-1983 steg antallet af større idrætshaller (håndboldhaller med et gulvareal over 20 x 40 m) fra 365 til 1107, mens antallet af svømmehaller med mindst 25 meters bassin steg fra 76 til 219. Også antallet af udendørs boldbaner og ridebaneanlæg udviste stor stigning.

En decideret lovmæssig forpligtelse til at engagere sig i idrætsbyggeri til fritidsidrætten fik landets kommuner først med fritidsloven i 1968. Loven forpligtede ikke direkte kommunerne til at opføre idrætsfaciliteter, men til at anvise egnede lokaler og udendørs anlæg til interessegrupper (typisk foreningshold) for børn og unge. Samtidig indførtes med fritidsloven (i dag afløst af folkeoplysningsloven) en ordning, som indebærer, at kommunerne med lokale variationer og justeringer gennem tiderne refunderer typisk 65-75 procent eller mere af foreningers udgifter til leje eller drift af private eller selvejende faciliteter.

4. BØLGE: IDRÆTSBYGGERIETS NYORIENTERING

I 1980'erne opstod stagnation i det offentlige idrætsbyggeri på grund af et generelt stort pres på kommunernes økonomi. Ironisk nok kom den kommunale byggekrise til at bane vej for to parallelle udviklinger, der tilsammen har skabt en nyorientering af idrætsbyggeriet herhjemme:

Dels skabte stilstanden i det offentlige byggeri sideløbende med en stigende efterspørgsel på idræt grundlaget for en bølge af profitorienteret privat idrætsbyggeri, dels skabte krisen grundlaget for

339 Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Forsamles og forenes om idræt*

340 Rafoss, Kolbjørn og Troelsen, Jens (2008): *Sport Facilities for All? The financing, distribution and use of sports facilities in Scandinavian Countries*

en kulturpolitisk begrundet nyorientering for idrætsbyggeriet i Danmark ved etableringen af Lokale- og Anlægsfonden. I de følgende afsnit ser vi nærmere på disse væsentlige nye aktørers rolle i facilitetsområdets fjerde bølge.

LOKALE- OG ANLÆGSFONDEN

I begyndelsen af 1990'erne oplevede idrættens hovedorganisationer en kraftig stigning i indtægterne som følge af lottospilletets indførelse og dermed Dansk Tipstjenestes stærkt stigende overskud. For at komme et politisk indgreb i hovedorganisationernes tipsmidler i forkøbet og for at sætte fornyet skub i det kriseramte offentlige idrætsbyggeri besluttede Danmarks Idræts-Forbund (DIF), Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI), Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF) og de frivillige børne- og ungdomsorganisationers paraplyorganisation, Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF), i 1994 i fællesskab at skyde en egenkapital på 140 mio. kr. ind i etableringen af Lokale- og Anlægsfonden³⁴¹.

Fonden fik til opgave at yde garantier og tilskud til idræts- og andet kultur- og fritidsbyggeri og at bidrage til en kvalitativ udvikling af byggeriet. Lokale- og Anlægsfonden kom samtidig på tipsloven, som idrætsorganisationerne havde været det i årtier, som fast årlig modtager af en procentandel af Tipstjenestens overskud. Tilskud og lånegarantier fra fonden bidrog til at få gang i idrætsbyggeriet igen, men først og fremmest kom Lokale- og Anlægsfonden til at sætte et præg på idrætsbyggeriet, der i de senere år i høj grad er gået fra 1960'ernes og 1970'ernes meget standardiserede præg til en mere fleksibel, mangfoldig og æstetisk præget tilgang til idrætsbyggeri med et større øje for de samtidige ændringer i idrætsvanerne.

Først og fremmest er det fondens mål at støtte projekter, der bygger på arkitektonisk kvalitet og fremtræder nyskabende i funktion og indhold. På idrætsområdet har især fornyelsen af den klassiske idrætshal været i centrum, men også nye rammer for vandkultur, skøjteløb, idræt i byrum og landskab samt en bred skala af faciliteter for bløde bevægelsesformer står centralt i fondens udviklingsarbejde. Lokale- og Anlægsfondens prioriteringer har ikke altid været lige populære blandt mere traditionelle idrætsklubber i idrætsgrene som svømning, badminton, håndbold og fodbold, men det er uomtvisteligt, at fondens udviklingsorienterede satsning på mere fleksible og frit tilgængelige faciliteter i åbne byrum og parker samt nye typer idrætsbyggeri som 'indre byfællede', vandkulturhuse og kom-

341 Ibsen, Bjarne (2006): *Dansk idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*

binerede idræts-, danse- og kulturhuse har medvirket til en generel nyorientering i det danske idrætsbyggeri.

I de senere år har man set fondens i begyndelsen kontroversielle strategi, hvor idrætsbyggeriet ikke kun retter sig mod foreningers idrætslige behov, men også mod individers og selvorganiserede gruppers idrætslige behov blive mere 'mainstream' i såvel den offentlige som den private facilitetspolitik.

I dag kan man ligeledes genkende mange af Lokale- og Anlægsfondens visioner fra 1990'erne i den kommercielle byggesektors aktuelle satsning på wellness- og fitnessfaciliteter. Her tænkes ikke kun på deciderede fitness- og motionscentre, men på det forhold, at trenden går i retning af også at tænke muligheden for fitness og wellness ind i bygninger med andre hovedformål end idræt³⁴².

KOMMERCIELLE FACILITETER VINDER FREM

Hvor de traditionelle idrætsforeninger og offentlige idrætsfaciliteter trods påvirkningerne fra Lokale- og Anlægsfonden ofte har reageret relativt konservativt på nye tendenser i idrætsdeltagelsen, tog markedet fat med stigende styrke i slutningen af 1980'erne og frem.

Ud af bodybuildingens subkulturer og den amerikansk inspirerede aerobic voksede i 1980'erne den kommercielle fitness-sektor, som forstod at fokusere på de nye tiders krav om mere individuelle og fleksible muligheder for kropslig træning og velvære.

I dag oplever fitnessbranchen efter en konkursbølge først i 1990'erne igen stor medlemstilgang, og såvel branchen generelt som en række større kæder i særdeleshed vinder stigende fodfæste og idrætspolitisk accept. Ifølge Idrættens Analyseinstitut optælling i januar 2008 var der i alt 686 fitnesscentre i Danmark³⁴³. Heraf var 379 *kommercielle* centre. Væksten i antallet af kommercielle centre fortsatte i 2008. Antallet af kommercielle centre steg ifølge Idrættens Analyseinstituts egen optælling til i alt 424 centre ved udgangen af december 2008. Kommercielle centre er typisk mere veludstyrede og langt større end de foreningsdrevne centre. De kommercielle centre har i gennemsnit over 1280 kunder, mens de ikke-kommercielle centre har under 500 medlemmer i gennem-

342 Et eksempel: *Wellness på vej*. Rambølls magasin Imorgen, december 2006.

343 Storm, Rasmus og Brandt, Henrik (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

snit³⁴⁴. De kommercielle fitnesscentre har ved udgangen af 2008 ca. 480.000 medlemmer³⁴⁵.

I 'Betænkning om breddeidrætten' fra 1987 anslog det daværende Breddeidrætsudvalg til sammenligning, at der eksisterede 150 kommercielle helse- og motionscentre af vidt forskellige størrelse og udformning, og at disse centre stort set alle var opstået inden for de foregående ti år.

NYT FOKUS I IDRÆTSBYGGERIET

Det interessante ved såvel den private fitness-sektors og i de senere år også private golfbaners fremgang såvel som Lokale- og Anlægsfondens påvirkning af idrætsbyggeriet i den offentlige sektor i det seneste årti er den øgede fokus på nye aktivitetsformer samt på funktionalitet, komfort, tilgængelighed og fleksibilitet i forhold til træningstidspunkter og individuelle træningsbehov, som disse nye aktører med henholdsvis et kommercielt og et kulturpolitisk udgangspunkt har bragt ind i opfattelsen af idrætsfaciliteter i de senere år.

I de senere år er de nye tendenser i idrætsdeltagelsen begyndt at afspejle sig i den offentlige facilitetspolitik. Udbygningen af landet med traditionelle idrætshaller og boldbaner er stagneret, i takt med at behovene for disse anlæg mange steder er dækket, eller at andre idrætsaktive gruppers behov har nydt højere prioritet.

Men sideløbende med stagnation i de traditionelle idrætsbyggerier er der i de seneste årtier i stedet sket en vækst i antallet af mere specialiserede anlæg som eksempelvis 'bandebaner', beachvolleybaner, mobile udendørs skøjteanlæg, en ny generation af havne- og søbade, idrætslegepladser, klatreanlæg, petanque- og bocciabaner, rulleskøjte- og skateranlæg, squashbaner m.v. Det er karakteristisk, at disse anlæg enten er offentlige anlæg, der lige så meget er indrettet på selvorganiserede brugergrupper som på idrætsforeningers behov, eller at anlæggene er rent kommercielle og opført af private investorer. Eksempler på de sidste er især squashbaner, fitnesscentre, visse motorsportsanlæg og de fleste nye golfbaner.

Samtidig er foreningernes monopol på de traditionelle offentlige idrætsfaciliteter udfordret af, at et stigende antal offentlige eller

344 Kirkegaard, Kasper Lund (2007) *Overblik over den danske fitness-sektor*

345 Kirkegaard, Kasper Lund (2009): *Sundhed for Millioner – En medlemsundersøgelse af aktive fitnesskunders træningsmotiver, tilfredshedsgrad og selvurterede helbredstilstand*. Publiceres i foråret 2009.

selvejende faciliteter for at matche fitnesscentrenes succes begynder at optræde som aktive udbydere af idrætsaktiviteter og faciliteter. Dette er ikke nyt i dyre offentlige anlæg som svømmehaller eller skøjtehaller, som opererer med offentlige åbningstider, men i en del idrætshaller er foreningerne heller ikke alene om at udbyde fritidsaktiviteter. På aktivitetssiden ses en vækst i idrætsanlæg, som udbyder badmintonbaner, klatring, babysvømning osv. uden om foreninger og kommercielle aktører. Medlemsbegrebet, som er et væsentligt element i folkeoplysningsloven og dermed den offentlige støttepolitik, er derfor under forandring.

De følgende afsnit går mere i dybden med ejerformerne samt de 'nye' aktører på facilitetsområdet, nemlig de rent kommercielle aktører i først og fremmest fitness- og golfsektoren.

IDRÆTSANLÆGGENES EJERFORMER

Behovet for renovering og opgradering af idrætsfaciliteterne og de kommercielle aktørers massive entré på facilitetsområdet gør det aktuelt at se på de forskellige ejer- og driftsformer på facilitetsområdet.

Facilitetspolitikken i Danmark er domineret af kommunale anlæg eller private idrætsanlæg, der er drevet som selvejende institutioner. Disse selvejende anlæg er private, men ikke drevet med profit for øje. Såvel på anlægssiden som i driftsøkonomien er de selvejende anlæg i høj grad baseret på kommunale midler. Kommunerne brugte ifølge Kommunernes Landsforenings opgørelse af kommunernes budgettal godt 2 mia. kr. på drift af egne idrætsfaciliteter i 2008, mens andre knap 0,6 mia. kr. gik til lokaletilskud til idrætsforeningers facilitetsleje på de private, typisk selvejende, idrætsanlæg efter folkeoplysningsloven³⁴⁶.

Oven i driftsudgifterne kommer kommunale anlægsinvesteringer, der på landsplan i de senere år har varieret mellem 0,8 og 1,2 mia. kr. om året, samt en række indirekte tilskud til idrætten i form af eksempelvis skolefaciliteter, hvis anlæg og drift ikke konteres under idrætsanlæg i kommunens regnskab, men som i praksis bruges flittigt af idrætsforeninger og aftenskoler efter skoletid.

Langt hovedparten af den kommunale støtte til idrætten i Danmark er således centreret omkring tilvejebringelse og drift af idrætsfaciliteter. Lovgivningen, primært folkeoplysningsloven, er i princippet indrettet på, at udbud af idræt til befolkningen ikke betragtes som et marked, men i høj grad som et offentligt velfærdsgode.

346 Kommunernes budgettal opgjort af Kommunernes Landsforening, 2008

På trods af dette væsentlige offentlige engagement i facilitetspolitikken er facilitetsudbygningen i Danmark i høj grad sket på lokalt initiativ og ikke som led i en overordnet statslig plan. Derfor er der dels en ujævn distribution af faciliteter, fordelt på kommuner, dels store forskelle i ejerformerne. Udbygningen af idrætsfaciliteterne i Danmark i bølger afspejles med varierende grader af offentlig medspil i de forskellige ejerformer, der præger idrætsfaciliteterne i Danmark.

Omkring 72 procent af idrætsfaciliteterne i Danmark er kommunalt ejet og drevet³⁴⁷, men det store islæt af privat engagement i tilvejebringelsen af mange lokale idrætsfaciliteter har betydet, at eksempelvis 46 procent af de traditionelle idrætshaller med gulvareal over 20 x 40 meter, 54 procent af svømmehallerne med bassinlængde på eller over 25 meter, 50 procent af badmintonbanerne samt 42 procent af tennisbanerne ifølge kommunernes opgivelser til Lokale- og Anlægsfondens facilitetsdatabase i 2008³⁴⁸ er private. Disse tal er baseret på kommunernes egne indberetninger og må tages med visse forbehold³⁴⁹.

KOMMUNALT EJERSKAB

Kommunerne er ifølge folkeoplysningsloven forpligtet til at stille ledige lokaler og idrætsfaciliteter til rådighed for foreningsidrætten, men der ligger ikke i loven en pligt til, at kommunerne *skal* opføre idrætsanlæg til foreningsidrætten. I den reelle kommunalpolitiske virkelighed opfattes byggeri og drift af idrætsfaciliteter til foreningsidrætten dog oftest som en integreret etableret del af en kommunes servicetilbud til borgerne.

Ofte ligger kommunale idrætsfaciliteter sammen med skoler, og det ligger i den kommunale driftsform, at personalet og den tekniske drift varetages af kommunerne. Kommunerne har den fulde dispositionsret og det fulde bygningsansvar. Deri ligger en pligt til at sikre en forsvarlig vedligeholdelse, men om bygningerne i praksis opgraderes og renoveres i takt med brugernes skiftende efterspørgsel og behov, er et spørgsmål om de politiske prioriteringer i kommunen.

347 Rafoss, Kolbjørn og Troelsen, Jens (2008): *Sport Facilities for All? The financing, distribution and use of sports facilities in Scandinavian Countries*

348 Lokale- og Anlægsfondens hjemmeside, se www.loa-fonden.dk

349 Der er store variationer i ejerformerne fra kommune til kommune, og det er en mulig fejlkilde, at der kan ske en uensartet rubricering af ejerformerne fra kommune til kommune, ligesom kommunerne ikke nødvendigvis har overblik over idrætsfaciliteter, som de ikke selv er økonomisk involveret i

De folkeoplysende foreninger har efter folkeoplysningsloven krav på at låne lokaler og idrætsanlæg, når disse er ledige. Det er et overordnet princip, at virksomhed for børn og unge skal prioriteres højere end virksomhed for voksne. At lokalerne skal være 'ledige', betyder, at hvis kommunen disponerer over lokalerne til kommunale formål, herunder udlejning til kommercielle formål eller adgang for offentligheden, kan de normalt ikke udlånes til foreningsformål. Kommuner kan pålægge et gebyr på udlån af faciliteter. Gebyret fastsættes af kommunalbestyrelsen og skal indgå i den pulje, som kommunen anvender til frivilligt supplerende lokaletilskud. Muligheden for at opkræve gebyr for brug af anviste lokaler m.v. har det formål at kunne nedbringe driftsudgifterne ved brug af private lokaler m.v.

SELVEJENDE INSTITUTIONER OG FORENINGSEJEDE ANLÆG

Selvejende institutioner er den næsthyppigste ejerform på facilitetsområdet. I praksis er denne driftsform mange steder tæt sammenvævet med den kommunale drift.

En selvejende institution er en selvstændig juridisk enhed med egen økonomi, som drives uafhængigt af andre (stiftere, organisationer, andre institutioner, selskaber m.v.). Den selvejende institution har en bestyrelse som øverste ansvarlige ledelse for driften, men det er som regel moderorganisationen (eksempelvis kommunen), som udpeger bestyrelsesmedlemmerne eller sætter de institutionelle og organisatoriske rammer for bestyrelsens udvælgelse.

Den selvejende driftsform opstår typisk, hvor det lokale foreningsliv eller andre private kræfter har bidraget med et betydeligt engagement og økonomi til faciliteten, oftest i et samspil med kommunen. Mange af de idrætshaller, der skød op i årene fra midt i 1960'erne til 1980'erne, er således selvejende³⁵⁰.

Den selvejende institution adskiller sig fra en rent kommerciel driftsform derved, at et eventuelt driftstilskud er udskilt fra stifternes eller indskydernes formue, at den har et eller flere formål indskrevet i vedtægterne, at den har en selvstændig, uafhængig ledelse, samt at den er bestemt til at virke over en længere periode. Overskud i en selvejende institution skal altså gå til det vedtægts-

³⁵⁰ En supplerende forklaring på den selvejende institutionsforms store udbredelse er ifølge Lokale- og Anlægsfonden, at staten, indtil folkeoplysningsloven i 1991 afløste fritidsloven, ydede en delvis refusion af kommunernes udgifter til selvejende haller. Da refusionsordningen – altså statens direkte medfinansiering – blev afløst af et generelt bloktilskud, fik kommunerne et mindre incitament til at oprette og understøtte selvejende institutioner frem for kommunale idrætsfaciliteter.

bestemte formål, som typisk vil være almennyttigt, samt til sikring af drift og vedligeholdelse af den pågældende facilitet. I praksis betyder dette, at bestyrelsen og ledelsen i den selvejende institution har en stor grad af autonomi og dispositionsret over de kommunale tilskud, så længe det sker inden for det vedtægtsbestemte formål.

De lovpligtige kommunale lokaletilskud til foreningerne udgør oftest en væsentlig del af de selvejende idrætsfaciliteters økonomiske grundlag, men set fra kommunernes side betyder den selvejende ejerform, at der ofte er et betydeligt ressourcemæssigt medspil fra de foreninger eller andre ejere, som hører hjemme på faciliteten. I mange kommuner vil det udløse et løfte om kommunale anlægstilskud samt mulighed for at etablere faciliteten på kommunal jord, hvis de private initiativtagere bag et nyt anlæg selv kan rejse en nærmere defineret kapital samt sandsynliggøre behovet for faciliteten ved eksempelvis at kunne dokumentere forhåndsftaler om udlejning af haltimer.

Der er altså økonomiske fordele for kommunerne i at have selvejende idrætsfaciliteter i stedet for kommunale, men omvendt betyder den selvejende driftsform, at kommunerne har mindre direkte indflydelse på faciliteternes drifts- og ledelsesmæssige prioriteringer og allokeringen af lokaler etc. Dertil kommer naturligvis en vis økonomisk risiko for faciliteterne i tilfælde af urentabel drift. Ifølge Lokale- og Anlægsfonden har der været flere eksempler på selvejende idrætsanlæg i økonomisk krise. Sidst i 1990'erne havde en del tennishaller vanskeligheder, ligesom flere af de indendørs fodboldhaller med kunstgræs, der opstod på samme tidspunkt, gik konkurs og måtte lukke igen. Enkelte svømmehaller har ligeledes været i vanskeligheder. Aktuelt er flere større selvejende idrætscentre i økonomiske vanskeligheder. Noget generelt overblik over de selvejende faciliteters økonomiske situation foreligger ikke.

En mindre del af de private idrætsfaciliteter er rent foreningsejede. Dette kan have historiske årsager og være begrundet i, at den ejende forening har opført faciliteten for egne midler. Ved foreningseje er facilitetens ansvarlige bestyrelse identisk med foreningens bestyrelse. Det er således ikke privatøkonomiske profitmotiver, der driver foreningsejede faciliteter. I praksis vil sådanne faciliteter i forhold til den kommunale lokaletilskudspolitik typisk være side-stillet med selvejende institutioner.

Formelt set er selvejende eller foreningsejede faciliteter private, men i beskrivelsen af privat ejerskab går den væsentligste sondring ved profitorienteringen. Selvejende eller foreningsejede faciliteter er drevet som almennyttige institutioner med foreninger eller skoler/offentlige institutioner som væsentlige brugere af faciliteten, og eventuelle overskud på driften går til at sikre den fremtidige drift og vedligeholdelse.

Hvis idrætsforeninger ejer eller lejer private lokaler til deres virksomhed, skal kommunerne som hovedregel yde lokaletilskud med mindst 65 procent af foreningernes driftsudgifter for unge under 25 år. Mange kommuner yder dog højere tilskud, end de er forpligtet til efter loven. Kommunerne kan ikke på forhånd forpligtes til at yde lokaletilskud til aktiviteter på nyopførte anlæg.

For brugerne er forskellen på selvejende og kommunale faciliteter, at eksempelvis haltimer i selvejende faciliteter typisk oftest er betydeligt dyrere, fordi kommunale faciliteter skal stilles gratis til rådighed, mens de lovpligtige lokaletilskud til foreningsaktiviteter for børn og unge i selvejende faciliteter sjældent dækker hele lejeudgiften. For visse brugergrupper kan det være en reel barriere at finansiere haltid til aktiviteter i selvejende idrætsfaciliteter.

OFFENTLIGE PRIVATE PARTNERSKABER (OPP)

Midt imellem den kommunale og den private ejer- og driftsform findes ikke kun de selvejende institutioner, men i nyere tid også ønsket fra regeringens side om at fremme de såkaldte Offentligt Private Partnerskaber (OPP). I regeringsgrundlaget 'Mulighedernes samfund' fra 2007 lægger regeringen op til at "*udarbejde en samlet strategi for fremme af partnerskaber og nye organisations- og samarbejdsformer mellem den private og offentlige sektor*³⁵¹."

I sin rene form, hvor en kommune indgår en langsigtet aftale med kommercielle operatører om at udvikle, bygge og drive bygninger af et vist økonomisk volumen, er OPP-modellen på grund af en række uafklarede moms- og skattemæssige samt udbudsmæssige forhold ikke slået igennem i Danmark.

OFFENTLIGE PRIVATE SAMARBEJDER (OPS)

Til gengæld opstår i disse år stigende grad forskellige former for drifts- og anlægsmæssige partnerskaber mellem det offentlige og kommercielle operatører på idrætsfacilitetsområdet.

³⁵¹Regeringsgrundlaget (2007): *Mulighedernes samfund*

Dels sker stadig hyppigere en udlicitering af driften i større kommunale opvisningsanlæg til kommercielle operatører, dels opererer også selvejende institutioner og kommunale idrætsanlæg i et blandingsfelt, hvor de har særlige forpligtelser over for foreningslivet og modtager kommunale tilskud til dele af driften, men hvor de samtidig driver dele af anlægget på kommercielle driftsvilkår og i konkurrence med private operatører.

En anden model, som i stigende grad er i spil i den politiske debat, er kommercielle investorers investeringer i byggeri af større idrætsanlæg, mod at kommunerne til gengæld tegner sig for kontante ydelser til anlægsfasen eller garanterer driftstilskud, der ligger ud over de sædvanlige kommunale tilskud til foreningers lokaleleje i private haller³⁵². Idræts- og hotelkomplekset DGI-Byen i København er et velkendt eksempel på et offentligt-privat samarbejde. Her stillede Københavns Kommune grunden vederlagsfrit til rådighed i 99 år, mod at bygherren til gengæld påtog sig at bygge haller og svømmehal. Kommunen har forpligtet sig til at leje 50 procent af lokalekapaciteten til lokale brugergrupper, mens DGI-Byen disponerer over anlægget på kommercielle vilkår den øvrige del af tiden. En af udfordringerne ved sådanne modeller er deponeringspligten. I DGI-Byens tilfælde skulle kommunen deponere det samlede kontraktbeløb. Modellen er altså ikke egnet til at skaffe umiddelbare besparelser på kommunernes anlægsbudgetter, men først og fremmest til at sikre medfinansiering og en mere dynamisk og kommercielt bæredygtig drift, end kommunen kunne forvente at få, hvis den selv stod som ejer og driftsherre af faciliteten³⁵³.

Eksempler på decideret udlicitering af driften af rent kommunale idrætsanlæg til private driftsoperatører findes eksempelvis i Balderup Super Arena og Atletion i Århus. Her har kommunerne i kontraktvilkårene givet de store faciliteter vide rammer for at udvikle kommercielle aktiviteter og events på anlæggene mod til gengæld at sikre de tilstedeværende foreninger adgang til træning og kamp uden at skulle betale markedspris for brug af anlæggene. Fordelen ved en sådan model er, at de kommercielle operatører bliver motiveret til at foretage investeringer i events og bygningsforbedringer, som forbedrer udnyttelsen og økonomien i anlæggene. En faldgrube kan til gengæld være, at foreningsidrætten, der traditionelt ikke

352 Eksempler på sådanne planer kan aktuelt eksempelvis findes i Københavns, Silkeborg og Svendborg Kommuner forsøg på at samarbejde med private investorer om opførelse af såkaldte multiarenaer

353 Center for Byudvikling, Københavns Kommune, *Notat om OPS* af 10. januar 2007

er kommercielt attraktiv for kommercielle operatører, potentielt rammes af hyppige aflysninger og forringede vilkår for de daglige breddeidrætsaktiviteter, fordi operatørerne prioriterer kommercielle aktiviteter højest³⁵⁴.

Blandingsmodellerne er blevet aktualiseret af eliteidrættens kommercialisering og professionalisering i de senere år³⁵⁵. De har hyppigst rettet sig mod eliteidrættens og den professionelle idræt, men i de seneste par år har også DGI været aktiv på markedet inden for breddeidrættens, hvor organisationen med stiftelsen af den selvejende institution DGI-huse & haller lægger op til at overtage driften af kommunale idrætsanlæg for at strømline driften og udvide adgangen til faciliteterne for såvel det offentligt subsidierede foreningsliv som for selvorganiserede eller kommercielle brugergrupper.

Sådanne kontrakter, hvor DGI-huse & haller overtager driften af kommunale anlæg, er i de senere år indgået med eksempelvis Vejle Kommune om driften af det kommunale idrætsanlæg 'Idrættens Hus', ligesom DGI indgår i kommunale partnerskaber omkring driften af de såkaldte DGI Huse i Århus og København med flere huse på vej i Herning, Aalborg og Holbæk³⁵⁶. For at være med til at sætte dagsordenen inden for udvikling af anlæg til breddeidrættens indskyder DGI i en opstartsfasen grundkapital i DGI-huse & haller, men derudover er der ifølge DGI-huse & haller vandtætte skotter mellem DGI og DGI-huse & haller. Institutionen skal skabe omsætning gennem sine ydelser, og et eventuelt overskud i DGI-huse & haller vil ifølge DGI blive investeret i opbygning af faciliteter. Tilsvarende eksempler på nonprofit-udvikling af driften af idrætsfaciliteter kendes også i andre vesteuropæiske lande, bl. a. Tyskland, Skotland og Spanien.

De bestræbelser på at strømline driften og udvide adgangen til faciliteterne for såvel foreninger som selvorganiserede eller kommercielle brugergrupper, som DGI-huse & haller og andre selvejende institutioner i stigende grad lægger op til, kan i princippet også realiseres af rent kommunale driftsorganisationer. Men de kommunale anlægs muligheder for at generere en kommerciel drift begrænses af kommunalfuldmagten og af folkeoplysningslovens forpligtelser over for foreningslivet.

354 Almlund, Ulrik, Bang, Søren og Brandt, Henrik (2007): *Idrættens største arenaer – fra OL til hverdag*

355 Læs mere om denne udvikling i kapitlet 'Indledning og baggrund'

356 Læs om DGI-huse & haller på DGI's hjemmeside, www.dgi.dk

På trods af disse begrænsninger skal de kommunale idrætsanlæg nødvendigvis indrette sig efter den del af idrætsdeltagelsen, der foregår uden for idrætslivet eller skolernes regi. Dette ses ofte i driftsmæssigt dyre anlæg som skøjtehaller eller svømmehaller, hvor foreningerne typisk må dele retten til haltid med offentlig åbnings-tid, hvor borgerne kan købe sig adgang til at benytte faciliteterne på egen hånd, men i forhold til almindelige kommunale idrætshaller er offentlig åbningstid for selvorganiserede grupper mere sjælden.

Dilemmaet for kommunerne på facilitetsområdet er, at de dels skal søge at matche fleksibiliteten og komforten i mange kommercielle eller selvejende anlæg, dels skal sikre foreningerne gratis adgang og afstå fra at agere kommercielt over for eksempelvis idrætsforeninger og skoler. Herved opstår en reel risiko for, at de kommunale anlæg bliver af lavere kvalitet og generelt langsommere til at reagere på ændringer i efterspørgslen på idræt end private eller kommercielle anlæg, og at der derfor sker en reel opsplnitning på idrættens forskellige arenaer mellem ressourcestærke og mindre ressourcestærke brugergrupper.

Dilemmaet forstærkes af, at kommercielle faciliteter i de seneste 5-10 år er vokset stærkt i volumen og antal. Herigennem øges også risikoen for konkurrenceretslige problematikker, når eksempelvis kommunale svømmefaciliteter opgraderes med wellness- og kurbadsfaciliteter, eller når kommunale idrætshaller moderniseres og udvides med moderne fitnesscentre, der skal styrke fleksibiliteten og tilgængeligheden til idræt for brugerne.

Men som vist ovenfor går tendensen på facilitetsområdet desuagtet mod, at kommunale og private ejerformer særligt på større anlæg flyder sammen i forskellige blandingsmodeller, ligesom også selve udformningen af de bedste offentlige og halvoffentlige faciliteter og de mere kommercielle faciliteter – især inden for svømmehaller, fitnesscentre og idrætshaller – i stigende grad får sammenfaldende træk.

Der er med andre ord tegn på, at et større element af markedsorientering vinder indpas i de offentlige idrætsfaciliteter, der traditionelt har været offentlige velfærdsgoder rettet mod foreningslivet på non-kommercielle vilkår. Denne stigende markedsorientering kan på den ene side være nødvendig, hvis den statslige eller kommunale idrætspolitik også i fremtiden skal kunne opfange tendenserne i idrætsdeltagelsen og sikre lige og billig adgang til idrætsfaciliteterne som et velfærdsgode for alle borgere. På den anden side åbner udviklingen gråzoneproblematikker i forhold til foreningsidrættens traditionelle

fortrinsstilling efter folkeoplysningsloven og for kommunalfuldmagtens grænser for kommunernes kommercielle aktiviteter.

Kulturministeriet har til Breddeidrætsudvalget udarbejdet et særligt responsum, 'Vedr. spørgsmål om konkurrenceforvridende støtte til foreningsbaserede fitnesscentre', der adresserer dele af problemstillingen³⁵⁷.

Notatet konkluderer bl.a., at: "Den offentlige støtte (til faciliteterne) hviler således på et lovreguleret foreningsbegreb, der udelukker kommerciel erhvervsaktivitet. Dette krav er en forudsætning for både den direkte kommunale støtte og den indirekte støtte i form af lån fra landsorganisationer."

VEJEN IDRÆTSCENTER: EN DYNAMO FOR IDRÆTTEN – AFSNIT TIL INSPIRATION

Centrets mange tilbud om holdtræning, fitness, svømning og badminton tager ikke medlemmer fra områdets foreninger. De oplever blot øget interesse.

Vejen Idrætscenter har en stor og broget buket af tiltag, som skal få byens ca. 8500 borgere til at dyrke idræt. Her er 10-14 forskellige slags holdtræning på en almindelig hverdag, plus en række programmer for særlige grupper, som bl.a. en kostvejleder og to fysioterapeuter står for. Det hele koordineres på centrets hjemmeside, hvor man kan tilmelde sig holdene, booke badminton- og squashbaner, og hvor der trækkes klip hos de godt 600 brugere, der har klippekort. Knap 1700 er medlem af centret og betaler et fast beløb om måneden.

Selv om centrets holdtræning i f.eks. step, boldtræning, pilates og vandgymnastik til forveksling ligner de aktiviteter, der også finder sted i foreningsregi i centret, oplever foreningerne ikke, at deres hold fravælges. Vejen Svømmeklub har lige så lange ventelister, som den plejer, selv om folk kan gå til aquajogging, vandaerobic og babysvømning i centerregi. Vejen Gymnastikforening på 830 medlemmer oplever kun tilgang. Og i Vejen Badmintonklub mærker man direkte, at muligheden for at booke baner i centret giver øget interesse for klubbens træning:

»Hos os kan de få instruktion og turneringer – det kan de ikke i centret. Vi har fået flere nye medlemmer, som har lært sporten at kende ved at spille lidt i centret,« siger Marianne Kristensen, Vejen Badmintonklub.

³⁵⁷ Notatet bringes som et særskilt bilag i denne rapport. Se baggrundsnotat i bilagsdel: *Vedr. spørgsmål om konkurrenceforvridende støtte til foreningsbaserede fitnesscentre*

Der holdes tre-fem store arrangementer som konferencer, events og lignende om måneden i Vejen Idrætscenter. Det er en af centrets indtægtskilder. Så foreningerne oplever med jævne mellemrum, at deres træningstider ændres eller aflyses. Det er dog ikke noget større problem for foreningerne, for ofte har centret en alternativ træningsmulighed klar.

»Niveauet er acceptabelt,« siger Laila Wolff fra Vejen Håndboldklub. »Vores klub trives godt i idrætscentret. Det er et mødested for hele området, for her sker en masse, og der er mange tilbud til unge. Det betyder faktisk noget for foreningen at være et sted, hvor medlemmerne kan lide at komme. Det trækker flere folk til.«

Vejen Idrætscenter

Selvejende institution, der driver Vejen Idrætscenter, Vejen Hallen og Danhostel Vejen. Her er 4 idrætshaller, svømmehal, fitness- og squashcenter, judocenter og aktivitetssale, cafeteria, møde- og klublokaler samt fodboldbaner, tennisanlæg, beachvolleybane m.v. Et atletikanlæg, en springhal og en folkesal er på vej. Centret tilbyder bl.a. forskellige typer holdtræning, træning for særlige grupper og leje af badminton- og squashbaner. 43 foreninger bruger centret, et tal der hele tiden stiger. Omsætning i 2007: 21,5 mio. kr.

Læs mere: www.vejenic.dk

KOMMERCIELT EJERSKAB

Over for de almenyttige private faciliteter og de offentlige-private samarbejder, står de rent kommercielle faciliteter. Men også her må man skelne mellem forskellige ejerformer.

Der kan være tale om faciliteter, som er enkeltmandsejede, eksempelvis mindre familiedrevne fitnesscentre eller ridehaller på private landbrugsejendomme, eller der kan være tale om anlæg, der er opført som egentlige kommercielle investeringer af interessentskaber, anpartsselskaber, aktieselskaber eller kapitalfonde. Disse ejerformer er mest udbredt inden for den kommercielle fitnessbranche og beslægtede sektorer som bowling, squash, feriecentre eller golf. Typisk opstår kommercielle faciliteter, hvor der eksempelvis på grund af særligt omkostningskrævende anlæg eller beskeden interesse fra foreningslivet for den pågældende aktivitet ikke har været tradition for et kommunalt engagement på facilitetsområdet³⁵⁸.

358 Kirkegaard, Kasper Lund (2006) *Overblik over den danske fitness-sektor – en undersøgelse af danske fitness-centre*

FITNESS-SEKTOREN

Ikke mindst fitness-sektoren har været i stand til at opfange tendenserne i idrætsvanerne og derigennem skabe et marked for ekspansion. Ved en opgørelse i 2006 var 36 procent af de kommercielle fitnesscentre åbnet siden 2001, og hele 65 procent af centrene var åbnet siden 1996. I 2007 skete yderligere en nettotilvækst på 22 kommercielle centre og i 2008 en nettotilvækst på 44 kommercielle centre³⁵⁹. Mere end to ud af tre kommercielle fitnesscentre i Danmark er altså åbnet inden for de seneste ti år.

Aktuelt sker foruden væksten i antallet af kommercielle centre en stor vækst i antallet af selvejende eller foreningsdrevne fitnesscentre – ofte i tilknytning til traditionelle idrætsfaciliteter. Dette er et tegn på, at også den foreningsdrevne idræt og kommunerne i stigende grad er blevet opmærksomme på efterspørgslen på fleksible fitnessaktiviteter og reagerer på udfordringen fra de kommercielle aktører. I 2006 var i alt 26 procent af fitnesscentrene drevet under en ikke-kommerciel ejerform som selvejende, kommunalt ejet eller foreningsbaseret, mens resten var drevet under kommercielle ejerformer³⁶⁰.

Tablet 28. Fitnesscentrenes ejerformer

	Total
Base	196
Enkeltmands privateje	40 (20 %)
Ejet af kapitalfond	18 (9 %)
Interessentskab	15 (8 %)
Anpartselskab	39 (20 %)
Aktieselskab	24 (12 %)
Kommunalt ejet	8 (4 %)
Selvejende institution	8 (4 %)
Foreningsbaseret	35 (18 %)
Anden ejerform	9 (5 %)

Fordeling af ejerformer i undersøgelsen.

Spørgsmål: Hvilken ejerform har fitnesscentret?

Kilde: Idrættens Analyseinstitut

Den kraftige vækst i antallet af fitnesscentre i det seneste årti betyder, at fitnesscentre i dag er en større arena for voksnes idrætsdeltagelse end de traditionelle idrætshaller med et gulvareal over

359 Tallene er fremkommet ved Idrættens Analyseinstituts egne optællinger, ultimo 2007 og 2008

360 Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Overblik over den danske fitness-sektor – en undersøgelse af danske fitness-centre*

20 x 40 meter, der gennem årene har spillet en meget væsentlig rolle i den offentlige støttepolitik på idrætsområdet. På baggrund af datamaterialet fra undersøgelsen '*Danskernes Motions- og sportsvaner 2007*' er det muligt at foretage en analyse af sammenhænge mellem forskellige befolkningsgruppers prioritering af henholdsvis fitnesscentret og idrætshallen som idrætsfacilitet.

Fitnesscentrene er især populære blandt kvinder samt blandt voksne med længere uddannelse eller bopæl i et større bysamfund. Omvendt er idrætshallerne fortsat mest populære blandt teenagere, blandt voksne med kortere eller ingen ungdomsuddannelse eller blandt voksne med bopæl uden for de større bysamfund. Nedenstående tabel viser udviklingen for voksne idrætsudøvere. For børns idrætsdeltagelse er traditionelle idrætsfaciliteter fortsat helt dominerende, som det fremgik af Figur 41.

Tabel 29. Oversigt over sammenhænge mellem forskellige befolkningsgrupper og andelen, der har enten idrætshal eller fitnesscenter som 1. prioritet

		Bruger idrætshal som 1. prioritet	Bruger fitnesscenter som 1. prioritet
Køn (N = 3548) P<	Kvinde	13	22
	Mand	14	17
		.440	.000
Alder (N = 3548) P<	16-19 år	33	28
	20-29 år	18	40
	30-39 år	13	24
	40-49 år	12	19
	50-59 år	12	16
	60-69 år	11	12
	70 år+	7	7
		.000	.000
Indkomst (N = 3207) P<	<300.000 kr.	12	18
	300.000-500.000 kr.	12	16
	500.000-700.000 kr.	16	18
	700.000-900.000 kr.	13	22
	>900.000 kr.	13	24
		.110	.023
Uddannelse (N = 3067) P<	Ingen uddannelse	10	9
	Grunduddannelse/faglært	14	15
	Kort videregående	12	16
	Mellemlang videregående	12	20
	Lang videregående	11	24
		.306	.000
Bopæl (N = 3481) P<	Storby (Kbh., Århus, Odense, Aalborg)	11	24
	Større provinsby	13	23
	Mindre byer/på landet	16	14
		.000	.000

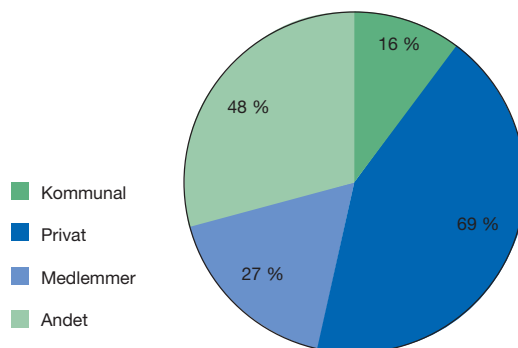
Kilde: Datamateriale fra '*Danskernes motions- og sportsvaner 2007*', Idrættens Analyseinstitut

GOLFSEKTOREN

Inden for golfsporten, der er karakteriseret ved, at de enkelte klubber har stor omsætning i forhold til andre idrætsforeninger, sker akkurat som på fitnessområdet en meget kraftig udbygning af faciliteterne.

Hvor mange golfbaner tidligere var kommunale eller drevet med enten fuldt foreningsejerskab eller betydelig foreningsejerandel af banen, er den aktuelle byggebølge i golfen med en række nye anlæg af en hidtil uset standard på baner og servicefaciliteter udelukkende drevet af private investorer. I 2006 var der 164 golfbaner med foreninger under Danmarks Golf Union, men mere markant stod kommercielle investorer bag samtlige 35 på daværende tidspunkt planlagte nye baneprojekter³⁶¹. Mange af golfsportens nye baneprojekter er kombineret med feriehuse og wellnessfaciliteter, og det samlede volumen af investeringer i nye private golfbaner og resorts i de senere år repræsenterer tilsammen den største anlægsinvestering i nye idrætsfaciliteter i Danmark i de senere år.

Figur 43. Ejerforhold over anlæg iblandt DGU-klubber pr. 30. sept. 2006

Kilde: DGU, 'Virksomhedsplan 2007-2009', 2006

BEHOVET FOR RENOVERING OG MODERNISERING AF OFFENTLIGE IDRÆTSANLÆG

Den aktuelle udvikling mod stadig flere kommercielle aktører inden for fremstormende idrætsgrene som fitness og golf tjener som eksempel på, at hvor den offentlige eller foreningsrettede idrætspolitik ikke følger tidens behov, står markedets aktører ofte parat til at fylde hullerne.

361 Paulsen, Troels (2007): *Golf i Danmark – et overblik*

Udfordringerne ved de senere års tiltagende kommercialisering af visse populære facilitetstyper er set i et bredere samfundsmæssigt perspektiv naturligvis, at kommercialiseringen af breddeidrætten på den ene side bidrager stærkt til at skabe attraktive idrætsfaciliteter og øge idrætsdeltagelsen, men samtidig på den anden side skaber øgede økonomiske og sociale barrierer for adgang til de bedste og mest moderne idrætsfaciliteter og ligeledes bidrager til at adskille arenaerne for børns og voksnes idrætsdeltagelse såvel fysisk som organisatorisk.

I Danmark, hvor idrætsanlæg i høj grad har været betragtet som et offentligt velfærdsgode, er en modernisering og opgradering af de offentlige og selvejende idrætsfaciliteter i forhold til tidens behov således påkrævet, hvis man ønsker at dæmme op for en øget polarisering i forskellige befolkningslags adgang til og brug af idrætsfaciliteterne.

En aktuel indikation af behovet for en opgradering af idrætshallerne i Danmark er en undersøgelse, som Grontmij – Carl Bro i foråret 2008 gennemførte for Lokale- og Anlægsfonden blandt medlemmer af Halinspektørforeningen om halanlæggenes tilstand og behovet for renovering³⁶².

Samlet vurderede de 160 deltagende halinspektører, at der var et renoveringsbehov for i alt 547,2 mio. kr., mens der til sammenligning var brugt i alt 196,5 mio. kr. på renovering og modernisering i de fem foregående år. Omregnet til samtlige landets haller giver det anslåede renoveringsbehov i de deltagende haller et samlet skønnet renoveringsbehov for landets idrætshaller på 5,5-10,3 mia. kr.

Selv om undersøgelsen tager forbehold for metodiske vanskeligheder i indsamlingen af data fra hallerne, antyder tallene og rapporten fra Grontmij – Carl Bro, at der aktuelt er en stor udfordring med offentlige og selvejende halanlæg, som af halinspektørerne vurderes at være i ringe stand, samt halanlæg med et stort fremtidigt behov for renovering og modernisering.

Efterslæbet på renovering af de offentlige og selvejende idrætsfaciliteter bekræftes af en undersøgelse af befolkningens opfattelse af offentlige byggerier, som analysefirmaet Zapera foretog blandt 10.238 danskere for Dansk Byggeri i januar-februar 2007³⁶³.

362 Grontmij – Carl Bro (2008): Idrætshalanlæg i Danmark – tilstand og behov for økonomi til renovering

363 Zapera.com A/S (2007): *Tilfredshed med kommunale bygninger*

20 procent af de adspurgte vurderede i denne undersøgelse vedligeholdelsesstandarden på idrætshaller, svømmehaller og andre anlæg til idræt som dårlig, mens 39 procent fandt standarden god. I samme undersøgelse svarede 33 procent af befolkningen, at der manglede plads til nye bygninger eller udvidelse af eksisterende idrætshaller, svømmehaller og andre anlæg til idræt, mens de adspurgte på forslaget om, hvordan de hypotetisk ville fordele 100 kr. til vedligeholdelse af forskellige offentlige bygninger svarede, at 14,81 kr. skulle gå til idrætsfaciliteter.

Tablet 30. Befolkningens opfattelse af vedligeholdelsesstandard på udvalgte bygninger (procent)

N = 10.238	Meget dårlig (1)	Dårlig (2)	Hverken god eller dårlig (3)	God (4)	Meget god (5)	Ved ikke	Gennemsnit (1-5)	Totalsum
Skoler	7	28	21	17	3	23	2,75	100
Biblioteker	1	6	22	40	19	12	3,78	100
Idrætshaller, svømmehaller og andre anlæg til idræt	3	16	25	29	9	17	3,31	100
Faciliteter til kultur- og foreningsformål (f.eks. spejderklub el. medborgerhuse)	2	12	23	17	5	42	3,16	100
Plejehjem og ældrecentre	1	10	20	19	5	45	3,32	100
Vuggestuer og børnehaver	1	12	23	22	4	39	3,24	100

Kilde: Dansk Byggeri

GEOGRAFISKE FORSKELLE

Ikke alle dele af landet er lige velrepræsenteret med offentlige idrætsanlæg³⁶⁴. Især København, der ellers lagde hårdt ud i kapløbet om at bygge kommunale idrætsanlæg i begyndelsen af århundredet, nåede på grund af økonomiske vanskeligheder aldrig med på den store udbygningsbølge i 1970'erne.

Sandsynligvis ligger her kimen til, at der ikke mindst i København opstod en bølge af kommercielle faciliteter. I Københavns Kommune står de kommercielle fitnesscentre i dag stærkere i forhold til foreningsidrætten, end det er tilfældet i de fleste andre egne af landet³⁶⁵. Det er ligeledes karakteristisk, at Københavns Kommune generelt er præget af et mindre stærkt foreningsliv med færre

³⁶⁴ Lokale- og Anlægsfondens facilitetsdatabase på www.loa-fonden.dk giver mulighed for at undersøge den præcise facilitetsdækning pr. indbygger på kommunalt, regionalt og nationalt plan samt at foretage sammenligninger til andre kommuner, regioner eller landsgennemsnittet.

³⁶⁵ Kirkegaard, Kasper Lund (2006): *Københavnernes stemmer med fødderne*

ledere, trænere og medlemmer pr. klub end hovedparten af landets øvrige kommuner³⁶⁶.

Nedenstående tabel giver en geografisk opdelt oversigt over antallet af indbyggere pr. idrætsfacilitet for de væsentligste faciliteter³⁶⁷.

Tabel 31. Antal indbyggere pr. idrætsanlæg fordelt geografisk

Regioner	Storhal (over 800 m ²)	Haller (inkl. små haller)	Haller + gymnastiksale	Boldbane	Svømmehal	Øvrige idrætsfaciliteter	Regioner
Region Hovedstaden	4742	7619	2867	1276	10827	572	Region Hovedstaden
Region Sjælland	3625	4966	4056	790	11876	465	Region Sjælland
Region Syddanmark	2994	5105	3009	601	9481	366	Region Syddanmark
Region Midtjylland	2683	3915	2824	575	8192	531	Region Midtjylland
Region Nordjylland	3031	5076	3425	585	6578	319	Region Nordjylland
København	13417	46351	2964	2360	20394	924	København
Odense	4063	37386	3398	1005	26704	1198	Odense
Århus	6092	12979	3109	1157	12979	1382	Århus
Aalborg	3752	16262	3613	833	13009	376	Aalborg
Danmark	1230	3371	3076	734	9344	454	Danmark

Kilde: Lokale- og Anlægsfondens facilitetsdatabase, 2008. Tallene bygger på kommunernes egne opgivelser

ELITEIDRÆT, PROFESSIONEL IDRÆT OG BREDEIDRÆTENS VILKÅR

En anden stærk udviklingstendens på facilitetsområdet, som påvirker breddeidrættens vilkår, er de seneste årtiers tiltagende kommerialisering og professionalisering af store danske publikumsidrætsgrene som fodbold, håndbold og ishockey og kommunernes samt statens og kommunernes forøgede fokus på at profilere sig via events, eliteidræt og stærke professionelle sportshold.

Det første målrettede initiativ til at inddrage idrætten i erhvervsrettede strategier med fokus på branding, skabelse af nye arbejdspladser i servicefagene og tiltrækning af arbejdskraft fandt sit udtryk i den officielle danske idrætspolitik i 1994, da en række ministerier, turistorganisationer og DIF i fællesskab oprettede Idrætsfonden Danmark, der skulle styrke hvervningen af internationale idrætsbegivenheder til Danmark. Siden er det gået stærkt på dette område. Strukturreformen forstærkede kommunernes behov

366 DIF og DGI's landsdækkende foreningsundersøgelse (2004): *Foreningsidrættens vilkår*
367 Ibsen, Bjarne (2006). *Kommunal idrætspolitik i Danmark - mellem folkeoplysning og velfærd*

for at 'brande sig' via idræt yderligere og ikke mindst i de senere år har satsningen på sporten i den såkaldte 'oplevelsesøkonomi' for alvor taget fart med oprettelse af kommunale event- og eliteidrætssekretariater, vedtagelsen af en statslig handlingsplan for at trække internationale idrætsbegivenheder til landet og generel statslig fokus på sport og oplevelsesøkonomi³⁶⁸.

I alt 14,4 procent af samtlige 271 kommuner eller 36,8 procent af de mellemstore kommuner mellem 20.000 og 50.000 indbyggere og 35,7 procent af de største kommuner over 50.000 indbyggere havde allerede før strukturreformen i 2006 konkrete planer for opførelse af opvisningshaller og lign. for eliteidræt. Stort set samtlige større kommuner over 50.000 indbyggere (93,3 procent) havde inden for de seneste fem år givet støtte til særlige idrætsevents, og næsten halvdelen (46,7 procent) af de større kommuner over 50.000 indbyggere havde ved siden af den ordinære formulerede idrætspolitik også en særlig eliteidrætspolitik³⁶⁹.

Tendensen har inden for de senere år givet grobund for et byggeboom af faciliteter til opvisning og eliteidræt – faciliteter, hvor den brede idræt kun i beskedent omfang passer ind, og hvor de økonomiske dimensioner er af en ganske anderledes størrelsesorden end i de traditionelle idrætsanlæg.

I perioden 2000-2007 blev der på de danske superliga- og håndboldligaklubbers hjemmebaner færdiggjort byggearbejder eller nybygninger for 2,12 mia. kr. Medregner man investeringer tilbage til 1995, er det samlede beløb på 2,309 mia. kr. Heraf er 1,512 mia. kr. brugt på fodboldanlæg og 796,8 mio. kr. brugt på arenaer til bl.a. håndbold. I de senere år har der været en tendens til, at en større del af disse investeringer har været privat finansieret, men hovedparten af det store byggeboom er fortsat offentligt finansieret. Kun Parken og Brøndby Stadion er i stor stil ombygget og moderniseret for rent private midler. Alle øvrige steder har der været et helt eller delvist kommunalt engagement i byggeprojekterne. På undersøgelsestidspunktet i 2007 var der i de adspurgte kommuner yderligere konkrete planer om investeringer for 1,2 mia. kr. i opvisningsanlæg til fodbold og håndbold³⁷⁰.

368 Læs mere om satsningen på at tiltrække idrætsbegivenheder samt udviklingen i eliteidrætten og den professionelle idræt i kapitlet *'Indledning og baggrund'*

369 Ibsen, Bjarne (2006). *Kommunal idrætspolitik i Danmark - mellem folkeoplysning og velfærd*

370 Toft, Jonna (2007): *Byggeboomet fortsætter*

Dertil kommer planer om store multiarenaer samt yderligere investeringer i opvisningsanlæg i kommuner, der ikke på undersøgelsestidspunktet havde et fodbold- eller håndboldhold i den øverste række. Såvel de kommunale som de privatfinansierede byggerier af opvisningsfaciliteter påvirker typisk den kommunale økonomi, fordi de oftest finansieres ved en tretrinsraket af anlægsudgifter til selve anlægget, dernæst kommunale tilsagn om driftstilskud til anlæggene og i tredje led oprettelsen af kommunale eventpuljer, der skal betale facilitetslejen eller yde direkte tilskud til mange af de aktiviteter, der fylder anlæggene³⁷¹.

På grund af disse sammenhænge mellem investeringer i opvisningsanlæg, eliteidræt og oplevelsesøkonomi kan den kommunale 'arenafeber' i mange tilfælde få indirekte betydning for breddeidrætten.

For det første er der naturlige interesse modsætninger mellem breddeidrætten og eliteidrætten i selve prioriteringen af de kommunale midler til anlæg på idrætsområdet. De kommunale investeringer eller driftstilskud til elite- og opvisningsområdet er ofte ganske betragtelige i forhold til kommunernes sædvanlige investeringsniveau på idrætsområdet.

For det andet skaber den stigende fokus på eliteidræt potentielle interessekonflikter mellem breddeidræt og eliteidræt i mange af landets kommuner i forhold til faciliteternes indretning og adgangen til træningstid. Denne tendens blev dokumenteret i respondenternes svar, da Idrættens Analyseinstitut i foråret 2008 gennemførte en evaluering af eliteidrætsorganisationen Team Danmarks støttekoncept blandt de eliteansvarlige forbundsledere, landstrænere, sportschefer og aktivrepræsentanter i danske specialforbund³⁷². Bl.a. angav 29 procent af respondenterne, at faciliteterne i deres idrætsgren 'i mindre grad' eller 'overhovedet ikke' modsvarede behovene i de kommende år. Hele 42 procent af respondenterne i evalueringen erklærede sig 'uенige' eller 'delvist uенige' i, at de eksisterende træningsfaciliteter var til rådighed i tilstrækkeligt omfang for eliten.

En tredje tendens er, som nævnt i afsnittet om offentlige-private samarbejder, at kommunerne stadig oftere indgår driftsaftaler med

371 Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (2008) *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*

372 Storm, Rasmus K. (2008): *Team Danmarks støttekoncept – evaluering af støttekonceptet for 2005-2008*

professionelle sportsklubber omkring centrale idrætsanlæg, hvilket afstedkommer en kommerialisering og fokusering på forretningsområder, der ofte ligger uden for de tilstedeværende breddeidrætsforeningers dagligdags behov eller interesser og eksempelvis medfører problemer med hyppige aflysninger for breddeidrættens³⁷³.

Eliteidrættens og den professionelle idræts kulturpolitiske og oplevelsesøkonomiske kvaliteter skal ikke underkendes, men det har negative perspektiver for breddeidrættens, hvis midlerne til offentlige investeringer i eliteidræt og opvisningsfaciliteter i praksis skaber pres på anlægs- eller driftsmidlerne til breddeidrættens, eller hvis eliteidrættens eller den professionelle idræts behov for øget råderet til faciliteter og adgang til træningstid, skaber dårligere vilkår for breddeidrættens på disse anlæg.

IDRÆTSFACILITETERNES BETYDNING FOR IDRÆTSDELTAGELSEN

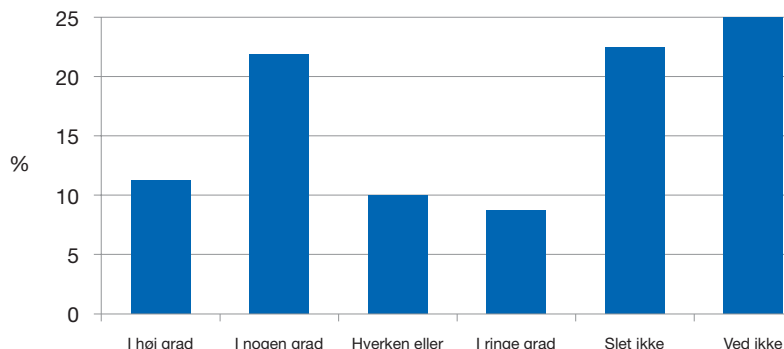
Med afsæt i den foregående gennemgang af idrætsfaciliteternes kulturhistorie i Danmark samt de aktuelle tendenser og udfordringer på området gennemgår det følgende kapitel idrætsfaciliteternes grundlæggende betydning for befolkningens idrætsdeltagelse. Tilgængeligheden til idrætsfaciliteter er en væsentlig faktor såvel for den generelle deltagelse i idræt som for valget af idrætsaktiviteter. Datamaterialet fra undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'³⁷⁴ gør det muligt at analysere nærmere på betydningen af faciliteterne og tilgængeligheden til dem i forhold til idrætsdeltagelsen. Materialet dokumenterer, at tilgængeligheden til idrætsfaciliteter i nærområdet har stor betydning for valget af idrætsaktivitet.

Samtidig antyder materialet, at det er muligt at påvirke idrætsdeltagelsen ved hjælp af en alsidig facilitetspolitik i lokalområderne. En tredjedel af børn og unge mener således, at de i nogen eller høj grad ville dyrke en anden slags sport eller motion, hvis der fandtes andre faciliteter i nærområdet:

373 Almlund, Ulrik, Bang, Søren og Brandt, Henrik (2007): *Idrættens største arenaer – fra OL til hverdag*

374 Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Figur 44. Holdninger blandt børn og unge til spørgsmålet, om man ville dyrke en anden slags sport/motion, hvis der fandtes andre faciliteter i nærheden af, hvor man bor (procent)

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Blandt voksne er spørgsmålet i undersøgelsen formuleret lidt anderledes. De voksne svarer på, i hvilken grad idrætsfaciliteterne i nærområdet er afgørende for deres valg af sport eller motion og altså ikke, i hvilken grad de ville blive dyrket andet, hvis der fandtes andre faciliteter. Her svarer knapt halvdelen, 48 procent, at de i høj grad eller nogen grad har valgt en sport eller motionsform afhængig af de idrætsfaciliteter, som findes i nærområdet. For voksne er der visse forskelle på køn og alder. Kvinder er mere tilbøjelige end mænd til at lade deres valg af sport eller motion påvirke af nærområdets facilitetstilbud. Samtidig er der en tendens til, at faciliteter i nærområdet betyder mindre med alderen. Dette gælder indtil gruppen af 50-59-årige, hvorefter faciliteterne for de ældre idrætsaktives vedkommende atter i høj grad eller nogen grad er afgørende for valg af sport eller motion.

Tabel 32. Oversigt over, i hvor høj grad voksnes valg af sport/motion er afhængig af de idrætsfaciliteter, der findes i nærområdet (procent)

I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	Ved ikke
18	29	16	29	8

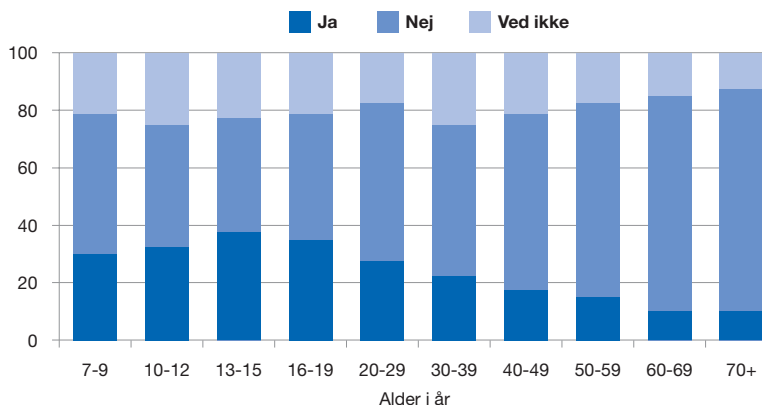
Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Som vist i temakapitlet 'Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten' dækker de fem idrætsgrene fodbold, gymnastik, badminton, håndbold og svømning en meget stor del af de 7-12-årige børns idrætsdeltagelse. Kobler man denne information med betydningen af adgang til faciliteterne i nærområdet, kan man konkludere, at adgang til boldbaner, idrætshaller og evt. svømmehal i nærområdet er uhyre væsentligt for børns idrætsdeltagelse. I praksis er disse faciliteter også dominerende i det offentlige udbud af idrætsfaciliteter, og for børn og unge ses en tydelig sammenhæng mellem deres åbenhed for at dyrke en anden sport/motion, hvis der var *andre* faciliteter til stede, og tilsagn om at ville dyrke mere sport/motion, hvis der var *bedre* faciliteter i nærheden. Noget tyder altså på, at selv om børn klart har behov for adgang til boldbaner, idrætshaller og svømmefaciliteter i nærområdet, kunne en bredere palet af faciliteter i nærområdet også skabe en bredere idrætsdeltagelse.

Det samme mønster viser sig for voksne, hvor personer, der har valgt sportsgren/motionsform efter, hvilke faciliteter der er i nærområdet, i højere grad svarer 'ja' til spørgsmålet om, hvorvidt de ville dyrke mere sport eller motion, hvis der var bedre faciliteter i nærheden.

Det er dog primært de yngste aldersgrupper, som er positivt indstillet over for at ville dyrke mere sport eller motion, hvis der var bedre idrætsfaciliteter i lokalområdet. Andelen, som svarer 'ja', er størst i aldersgruppen 13-19 år, hvorefter den falder jævnt med alderen, samtidig med at gruppen, som svarer direkte 'nej', bliver større.

Figur 45. Holdninger til, om man ville dyrke mere sport/motion, hvis der var bedre faciliteter i nærheden af, hvor man bor (procent)

Blandt børn og unge er det både respondenter, som i forvejen dyrker flere timers sport eller motion om ugen, og de mere inaktive, der ytrer ønske om flere og bedre faciliteter, og som hævder at ville dyrke mere sport og motion, hvis facilitetsudbuddet var bedre. Dette tyder igen på, at facilitetsudbuddet spiller en væsentlig rolle for den sport og motion, som finder sted. Samtidig er der sandsynligvis et potentiale blandt de fysisk inaktive, som i 26 procent af tilfældene svarer ja til at ville dyrke sport eller motion, hvis de rette faciliteter var til stede. Blandt voksne er det til gengæld de i forvejen aktive, som i højere grad er interesseret i mere sport eller motion, hvis faciliteterne var til det, mens det blot er tilfældet for 12 procent af de fysisk inaktive.

TRANSPORTTID

Datamaterialet fra *'Danskerens motions- og sportsvaner 2007'* giver ligeledes mulighed for at analysere nærmere på betydningen af transporttid til idrætsfaciliteterne.

Som nævnt ovenfor spiller placeringen af faciliteterne en væsentlig rolle i facilitetspolitikken. På den ene side er der efter kommunalreformen en forstærket tendens til, at landets kommuner ønsker at opføre eller opgradere centrale, moderne idrætsanlæg til opvisningsidræt og mere specialiserede idrætsgrene. På den anden side viser tallene, at for breddeidrættens udøvere er muligheden for at transportere sig til faciliteten på under 15 minutter en helt afgørende parameter i valget af idrætsgren.

Da især mindre børn har begrænset 'aktionsradius' og mulighed for at transportere sig på egen hånd, stiger betydningen af faciliteternes nærhed yderligere for de mindste børn. Også for de tidsmæssigt pressede voksne med børn har afstanden til faciliteterne afgørende betydning.

Langt de fleste børn, unge og voksne bruger mindre end et kvarter hver vej på transport til deres sports- eller motionsaktiviteter. Der er dog samtidig et mindretal på 23 procent blandt børn og unge samt 24 procent blandt voksne, som bruger et kvarter eller mere på transporten, men 5 procent bruger mere end 30 minutter. Jo ældre børnene og de unge bliver, desto flere dyrker en aktivitet, som ligger mere end 15 minutter fra hjemmet.

For voksnes vedkommende er der signifikant flere i aldersgruppen 30-49 år, som maksimalt bruger 5 minutter på transport til sport eller motion. Det er samtidig aldersgruppen, som i mindst omfang dyrker regelmæssig sport eller motion, bruger mindst tid på det, og

hvor de inaktive har størst problemer med at finde tid til sport og motion. Denne aldersgruppe er samtidig ofte travle børnefamilier, og disse voksnes pressede hverdag antyder derfor, at idrætsfaciliteter i nærmiljøet, der i højere grad giver familier mulighed for at dyrke idræt samtidig og samme sted, ville kunne få en positiv effekt på idrætsdeltagelsen.

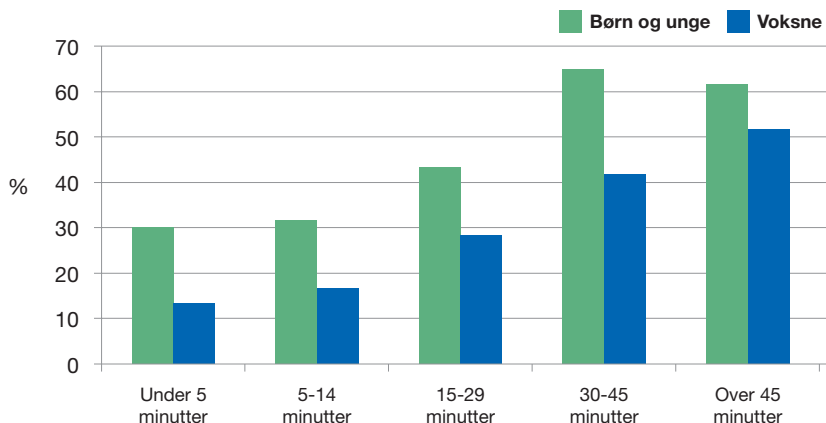
Tablet 33. Opgørelse over, hvor lang tid børn, unge samt voksne bruger på at transportere sig til sport/motion (hver vej). Fordelt på alder og køn

Tid på transport til sport/motion			Under 5 minutter	5 - 14 minutter	15 - 29 minutter	30 - 45 minutter	Over 45 minutter
Børn og unge	Alder	7 - 9 år	23	62	13	2	0
		10 - 12 år	22	58	17	3	0
		13 - 15 år	20	50	22	6	2
	Køn	Drenge	24	56	16	3	1
		Piger	19	57	19	4	1
	Total - børn og unge			21	57	18	4
Voksne	Alder	16 - 19 år	26	42	24	4	5
		20 - 29 år	23	47	23	6	1
		30 - 39 år	36	41	18	4	0
		40 - 49 år	34	46	18	2	1
		50 - 59 år	28	50	17	5	1
		60 - 69 år	21	58	17	3	1
		70 år+	19	45	31	3	2
	Køn	Mænd	30	46	19	4	1
		Kvinder	26	49	20	4	1
	Total voksne			28	48	20	4

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): Danskernes motions- og sportsvaner 2007

Tallene viser en helt klar sammenhæng mellem den tid, der bruges på transport, og tilbøjeligheden til at ville dyrke mere sport eller motion, hvis der var andre faciliteter i nærheden. Figuren nedenfor viser, at op mod 65 procent blandt børn og unge svarer ja til at ville dyrke mere sport eller motion i gruppen, som har mellem 30 og 45 minutters transporttid. Det svarer til dobbelt så mange som i gruppen, der har under et kvarters transporttid. Det samme gælder for voksne, hvor over halvdelen blandt dem, der bruger mere end 45 minutter på transport, ville dyrke mere sport eller motion, hvis der var bedre faciliteter i nærheden, mens der blandt personer, som bruger under 5 minutter, blot er 14 procent, som svarer dette.

Figur 46. Andel, som mener at ville dyrke mere sport/motion, hvis der var bedre faciliteter i nærheden. Fordelt på nuværende transporttid til sport og motion for børn og unge samt voksne (procent)

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

UDFORDRINGER PÅ FACILITETSOMRÅDET

På baggrund af ovenstående gennemgang af facilitetsudviklingen og betydningen af ejerformer og adgang til idrætsfaciliteter analyseres i det følgende nogle væsentlige udfordringer for de vigtigste typer af idrætsfaciliteter. Analysen er dels baseret på de forskellige temaafsnit i rapporten samt på særkørsler fra undersøgelsen '*Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*', dels på hørings svar og debatter fra Breddeidrætsudvalgets arbejde.

IDRÆTSHALLER

Det klassiske idrætsanlæg i Danmark er opbygget omkring en eller flere sportshaller med håndboldmål, omklædningsfaciliteter, klublokaler og cafeteria og typisk en række omgivende fodboldbaner på de udendørs arealer. Disse haller, som der ved seneste opgørelse i 2008 findes 1624 af i Danmark, blev bygget i stor stil i 1960'erne og 1970'erne – ofte med et betydeligt medvirkende element af frivillig arbejdskraft.

Organisatorisk er hallerne typisk kommunalt ejet eller selvejende. I praksis har ejerforholdene betydning i forhold til de daglige beslutninger, hvad angår hallens drift, men økonomisk er der for begge modeller tale om, at hallernes belægning og

økonomi helt overvejende er baseret på skolers og foreningsidrættens brug af hallerne og kommunal støtte til hallernes drift via folkeoplysningsloven.

Mange af de traditionelle idrætshaller er ikke længere tidssvarende i forhold til den danske befolknings idrætsmønstre. Da hallerne blev bygget, var idrætspolitikken udelukkende koncentreret om den foreningsdrevne idræt, og idrætsdeltagelsen var i langt højere grad end i dag fokuseret på gymnastik, ketsjersportsgrene og boldspil, som fandt brugbare rammer i haller med standardmål efter håndboldreglerne.

Men idrætsdeltagelsen har ændret sig på en måde, så der i de senere årtier er kommet mange nye voksne og især kvindelige idrætsudøvere til. Kvinder udøver i højere grad end mændene blødere motionsformer som dans og forskellige gymnastikformer, hvor store rektangulære, loftshøje rumvolumener med dårlig akustik er mindre egnede, ligesom kvindernes idræt stiller andre krav til komfort i omklædningsfaciliteterne, rengøringsstandard og fysisk stand og indretning af lokalerne.

Også mændenes idrætsdeltagelse har i høj grad ændret sig mod nye aktivitetsformer, mens børnene til gengæld i stor udstrækning fortsat dyrker de traditionelle idrætsgrene, som idrætshallerne er indrettet efter. Til gengæld stiller især de større børns interesser og adfærdsmønstre krav om gode sociale rammefaciliteter foruden de sportslige rammer i hallerne.

Konsekvensen af de utidssvarende sportshaller er en stigende opdeling af idrætslivet. Den kommercielle fitness-sektor har i højere grad end de offentlige eller selvejende idrætshaller formået at tilpasse sig kvindernes og mange mænds idrætsvaner og behov.

Man kan i den forbindelse ikke afvise, at der i mange halbestyrelser og foreningsdominerede brugerråd ofte er en vis træghed i forhold til nyere idrættendenser. Dels fordi de traditionelle idrætsgrene har en interesse i fortsat at sidde på de mest attraktive haller, dels fordi der er flere mandlige end kvindelige idrætsledere i bestyrelser og udvalg³⁷⁵. Da mændenes behov fortsat i højere grad end kvindernes går i retning af traditionelle idrætsgrene og turneringsdeltagelse, er det ikke svært at forestille sig, at de 'blødere' kvindelige idrætsformer eller nye brugergruppers behov for andre facilitetstyper end den klassiske idrætshal ofte har vanskeligt ved at komme til orde.

375 DIF og DGI's landsdækkende foreningsundersøgelse (2004): Foreningsidrættens vilkår

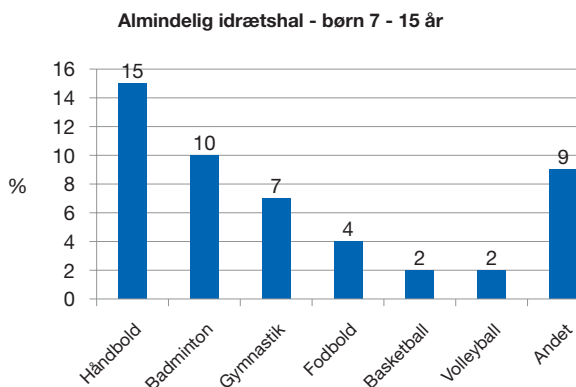
LUKNINGSTRUSLER

Ikke mindst i tyndt befolkede områder har de ændrede idrætsmønstre og behov alvorlige konsekvenser for hallernes økonomi. Ifølge Halinspektørforeningen kan en del traditionelle idrætshaller i de kommende år være decideret lukningstruet, og der er derfor i mange kommuner et stort behov for at foretage en generel vurdering af de lokale idrætshaller i forhold til brugerinteresser, økonomiske hensyn og indretning af faciliteterne.

Parallelt med udviklingen med lukningstruede haller i visse områder oplever andre haller dog stigende kapacitetsproblemer omkring foreningsidrætten i de sene eftermiddagstimer og de tidlige aften-timer. Derfor er der i mange lokalområder ofte et udtalt behov for at etablere ekstra halkapacitet i forbindelse med de eksisterende halfaciliteter i én landsby, mens nabolandsbyens hal måske oplever en overskudskapacitet og økonomiske vanskeligheder.

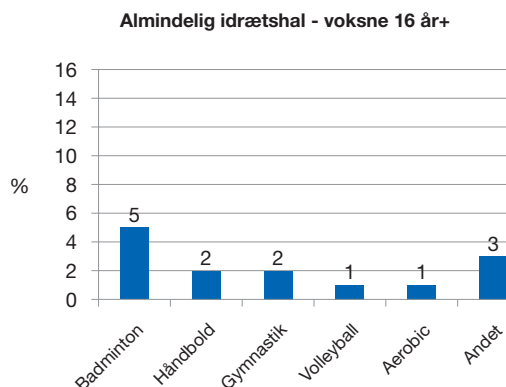
En ombygning af kriseramte mindre haller bør i mange tilfælde omfatte lokaletyper, der i højere grad er tilpasset tidens idrætsmønstre. I mange tilfælde vil også idrætsgrene som håndbold og indendørs fodbold ved træningsbrug og børnebrug kunne trives på mindre gulvarealer end det traditionelle håndboldbaneforamt. Skismaet mellem børns og voksnes brug af idrætshallerne illustreres dels af Figur 41 og Figur 42, der viser, at børns idrætsdeltagelse i langt højere grad end voksnes finder sted i idrætshaller. Men ser man på, hvad idrætshallerne rent faktisk bliver benyttet til af de grupper, som angiver at benytte idrætshaller til deres idrætslige aktiviteter, vil man ligeledes se store forskelle mellem børns og voksnes brug af idrætshallerne:

Figur 47. Oversigt over, hvilke aktiviteter børn dyrker, når de benytter en almindelig idrætshal (procent)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Figur 48. Oversigt over, hvilke aktiviteter voksne respondenter dyrker i en almindelig idrætshal

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Med forbehold for fejl i besvarelsene for den del af befolkningen, der angiver at benytte traditionelle idrætshaller til svømning, viser de to figurer, at håndboldsporten stadig spiller en væsentlig rolle for børns brug af idrætshaller, mens håndboldsporten fylder mindre i voksnes brug af idrætshallerne. Da idrætshallerne netop er formateret til håndbold, rummer dette forhold interessante perspektiver i forhold til mulige opgraderinger af kriseramte mindre idrætshaller.

Mange mindre samfund oplever frafald og vanskeligheder med at stille hold i ungdomsrækkerne, fordi ungdomsspillere falder fra, flytter eller vælger at spille for større, mere eliteprægede klubber i lokalområdet. Derfor kunne mange mindre lokalområders haller med fordel omdannes til lokale mødesteder, hvor der både var plads til idræt og til daginstitutioner, sociale mødesteder, kultur og mere fitnessprægede aktiviteter. Dette ville ofte kræve, at det fulde halgulv ikke altid var tilgængeligt for brugerne.

Prisen for en sådan udvikling ville være, at ungdoms- og seniorhåndboldspillere måtte flytte til andre klubber i lokalområdet, hvor man så til gengæld ville have volumen til at skabe attraktive og dedikerede miljøer for håndbold eller andre halidrætsgrene. Gevinsten ville være, at man bevarede de lokale halmiljøer for de yngste børn uden mulighed for at transportere sig selv og for lokalområdets voksne, der i stigende grad efterspørger tidsmæssigt fleksible og imødekom-

mende faciliteter for mere motionsprægede aktiviteter som styrke-træning, spinning og forskellige aerobic- og gymnastikformer. Gulv-arealet i en traditionel idrætshal kan opdeles i 5-6 badmintonbaner, 2 volleyballbaner, et antal indendørs fodboldbaner (futsal) eller en basketballbane af mindre format end håndboldbanen, og en mindre bane ville således ikke påvirke mulighederne for at benytte hallerne til minihåndbold samt en række andre udbredte idrætsgrene.

DEN INDRE BYFÆLLED

For de store idrætshallers vedkommende har Lokale- og Anlægsfonden i efterhånden flere år arbejdet med visionen om at skabe 'en indre byfællede'³⁷⁶, hvor den almindelige idrætshal suppleres af rum eller nicher, der kan benyttes sideløbende med aktiviteter på 'håndboldbanen', og hvor der er mulighed for at dyrke forskellige mindre boldspil, kampsport, dans, aerobic, styrketræning m.v. Konceptet for sådanne haltyper er samtidig at styrke såvel den tilstedeværende foreningsidræt som den mere spontane, selvorganiserede idræt. Eksempler på sådanne 'indre byfællede' er de københavnske haller på Nørrebro (Korsgadehallen) og Amager (Prismen) samt DGI-huset i Århus. Samtidig er der skabt tilsvarende udfoldelsesmuligheder ved større ombygninger af eksisterende idrætshaller i eksempelvis Hørning, Jyderup og Harboøre. Endelig bruges modellen ved opdatering af mindre, nedslidte idrætshaller og ved nyopførelse af lokale indendørs faciliteter.

Andre nyere tendenser i forhold til centrale idrætsanlæg er forsøg med at styrke sammenhængen med andre offentlige institutioner som skole, bibliotek osv. og derigennem eksempelvis at gøre idrætsfaciliteterne til en mulig destination for hele familien. I Haraldslund-anlægget i det vestlige Aalborg blev den eksisterende svømmehal og motionsfacilitet ved en ombygning i 2002 eksempelvis tilføjet en kulturel del bestående af et filialbibliotek, it-café, to aktivitetssale og mødefaciliteter. Ifølge evalueringen af projektet efter det første år steg antallet af besøg i det første år efter udvidelsen fra 175.000 til 350.000 gæster³⁷⁷.

En forudsætning for at realisere ønsket om at opgradere traditionelle idrætshaller til attraktive miljøer med tilgængelighed og appel til brugerne en større del af døgnet vil ofte være et opgør med 'velerhvervede rettigheder' i forhold til lokalefordeling og

³⁷⁶ Lokale- og Anlægsfonden definerer en indre byfællede som en indendørs pendant til en grøn udendørs byfællede med mange udfoldelsesmuligheder

³⁷⁷ Evaluering af Haraldslund-projektet kan findes på www.loa-fonden.dk

bookingprocedurer. Allerede i dag eksperimenterer idrætsorganisationer, kommuner og selvejende haller med at udvikle blandede og fleksible driftsformer med samdrift af anlæg, onlinebooking og muligheden for, at faciliteten selv eller andre partnere kan udbyde ledige haltimer eller lokaler til 'kom som du er-aktiviteter' inden for idrætsgrene som fodbold, floorball og badminton eller gymnastik- og aerobicaktiviteter.

Der kan derfor med fordel arbejdes med en justering i driften af idrætshallerne fra rigide tildelinger af haltimer til de dominerende foreninger til en mere fleksibel driftsform, hvor fokus går fra administration af lokalerne til en proaktiv indsats for at skabe større udnyttelse og aktivitet på alle tider af døgnet.

Dette vil mange steder forudsætte, at halledelserne i højere grad får mulighed for at opkræve brugerbetaling fra visse brugergrupper og foretage omdisponeringer i foreningernes haltider. En sådan fleksibilitet vil i mange tilfælde kræve en politisk indsats for dels at sikre det vitale børne- og ungdomsarbejde i foreningerne mod at blive fravalgt og udsat for massive aflysninger til fordel for hallernes eventuelle kommercielle interesser, dels for at tage opgørene med de foreninger, som efter egen opfattelse vil miste velerhvervede rettigheder.

Et andet aspekt af en sådan politik for mere proaktiv udnyttelse af faciliteterne vil være en ændret arbejdsbeskrivelse for hallernes daglige ledelser fra administratorrollen til en rolle som 'aktivitetsleder' med fokus på at optimere såvel foreningernes som selvorganiserede brugers udnyttelse af faciliteterne.

ANDRE FACILITETSTYPER

Endnu et væsentligt element i omdannelsen af mange traditionelle halmiljøer til mere moderne idrætsfaciliteter ville være at inddrage de omgivende udendørs arealer. Her bør man ikke mindst være opmærksom på, at fodboldbaner i dag ikke nødvendigvis behøver have mål på 65 x 102 meter, som er minimumskravet til seniorfodbold, men at mange børne- og veteranfodboldformer afvikles på idealbanestørrelser fra 12 x 18 meter (tremandsfodbold) til 50 x 56 meter (syvmandsfodbold).

Derfor vil det være muligt at kæle for den mere selvorganiserede, spontane fodbold med mindre baner, eventuelt på kunstgræs. Samtidig vil det være oplagt at sammenkæde hallernes idrætsmiljøer med åbne og tilgængelige grønne områder, der indbyder til popu-

lære aktiviteter som rulleskøjteløb, skateboard, netspil af forskellig art, motionsløb, styrketræning, sandboldspil, klatring m.m.

En anden facilitetskrævende idrætsaktivitet med en uhyre bred deltagersammensætning er svømning. Offentlige svømmefaciliteter er dyre i drift og afhængige af at kunne tiltrække såvel foreninger som selvorganiserede, betalende grupper. Vejen til at gøre svømmefaciliteter mere bredt appellerende kunne være at supplere eller erstatte bassinerne efter sportsmålene på 25 eller 50 meter med andre bassinformer.

Lokale- og Anlægsfondens første bud på sådanne alternative svømmefaciliteter er Vandkulturhuset i DGI-Byen i København, der blev indviet i 1999. Vandkulturhuset brød med den hidtidige tradition for rektangulære svømmebassiner, ved at hovedbassinet fik form af en superellipse. Hermed introduceredes rundbanesvømning bestående af lige stræk og buede forløb – i princippet på samme måde, som man løber på et atletikstadion. 'Rundbanen' øger svømmehalens kapacitet i forhold til antallet af svømmere i bassinet betydeligt. En hæve-/sænkebund (med kanter) i bassinets midte giver plads til aktiviteter med krav til forskellig dybde.

Endelig har Lokale- og Anlægsfonden, efter at vandet i en række havne er blevet så rent, at der kan bades i det, udviklet nye modeller for havnebade og konstrueret en såkaldt vandhusbåd, der udstyret med sauna, omklædning og plads til gymnastik og træning kan lægge til kaj, hvor der er behov for det.

En anden nyskabelse foranlediget af Lokale- og Anlægsfonden har været de senere års introduktion af mobile skøjtebaner i byens rum – ofte på centrale og velbesøgte pladser, der således får nyt liv i vinterperioden.

Som det fremgår af Tabel 27 over udviklingen på facilitetsområdet, er der generelt sket en stor vækst i de seneste 10-20 år i antallet af gratis og frit tilgængelige idrætsfaciliteter i det offentlige rum. Multibandebaner, skateranlæg, idrætslegepladser osv. vokser frem som gratis og frit tilgængelige faciliteter i det offentlige rum. Behovet for sådanne faciliteter er vokset i takt med øget bebyggelse og trafikbelastning i mange lokalområder, hvor børn og unge ikke længere som i tidligere generationer løber 'frit rundt' efter skoletid. For fortsat at sikre nærmiljøer med plads til fysisk udfoldelse i fritiden er et greb som 'idrætslegepladser' lanceret i de senere år.

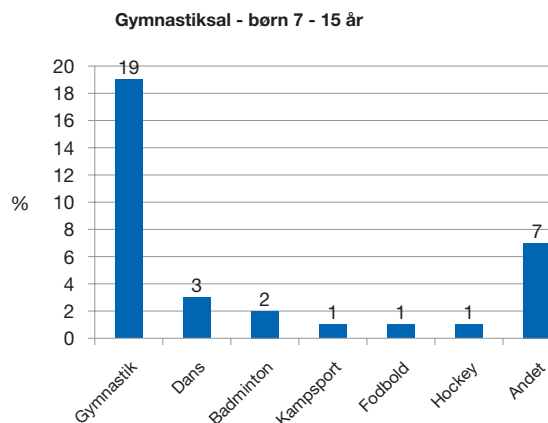
I 1987 anbefalede det daværende Breddeidrætsudvalg, at de mere standardiserede idrætsanlæg blev suppleret med decentrale, fleksible, selvforvaltende, tilgængelige og ukonventionelle løsninger, og i en årrække i 1990'erne ydede Kulturministeriet støtte til sådanne idrætslegepladser³⁷⁸. Den første deciderede idrætslegeplads åbnede i gården på den nedlagte Skt. Anna Gade Skole midt i Århus i 1989.

SKOLER OG INSTITUTIONER, GYMNASTIKSALE

Landets skoler og deres gymnastiksale samt omkringliggende arealer er vigtige faciliteter for idrætten i Danmark. Faciliteterne spiller ikke kun en rolle for idrætsundervisningen i skoletiden og for SFO og andre institutionstypers udbud af idræt og fysisk aktivitet, men også for foreningslivets eller aftenskolers adgang til faciliteter i eftermiddags- og aften timerne samt weekenderne.

Brugen af gymnastiksale til idræt fremgår af følgende tabeller:

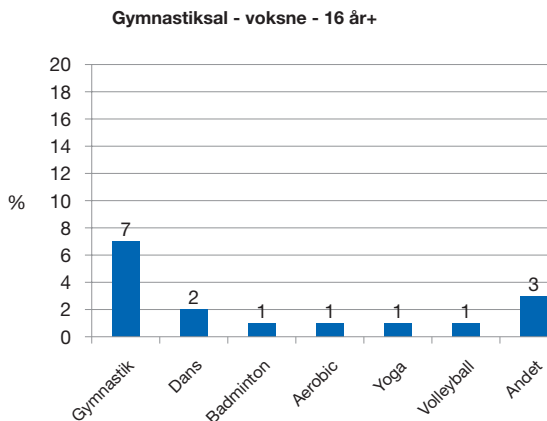
Figur 49. Oversigt over hvilke aktiviteter børn dyrker, når de benytter en gymnastiksal

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

378 Schytte, Benny (2004): *En idrætslegeplads skal ligge i vejen*

Figur 50. Oversigt over, hvilke aktiviteter voksne dyrker, når de benytter en gymnastiksal

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Som det fremgår af tabellerne ovenfor, benyttes gymnastiksalene i fritiden først og fremmest til gymnastik og bløde bevægelsesformer samt til badminton. Akkurat som idrætshallerne trænger mange skoleers idrætsfaciliteter alvorligt til renovering og opgradering, ligesom den stigende fokus på børns behov for fysisk aktivitet og bevægelse af sundhedsmæssige årsager og højst sandsynligt også af indlæringsmæssige årsager³⁷⁹ fordrer en høj kvalitet af skolegårde og omliggende arealer i forhold til udøvelse af idræt, leg og fysisk aktivitet.

Skolerne er lokalt ofte de mest tilgængelige og billigste idrætsfaciliteter, og det bør derfor spille en særlig rolle, at skolerne rummer et særligt potentiale især for de mindste børn og for andre grupper, som ikke har mulighed for at transportere sig selv til og fra idræt over større afstande.

Skoleidrætsfaciliteternes tilstand er ligeledes vigtige for idrætsfaget og idrætslærernes status i folkeskolen og dermed for den faglige kvalitet, som kræves for at tilbyde en idrætsundervisning, der motiverer og aktiverer alle børn.

Der er en bred erkendelse af, at behovet for mere idræt og bevægelse for børn ikke nødvendigvis kun løses gennem decideret sko-

³⁷⁹ Dette antydes bl.a. af det såkaldte Bunkeflo-projekt fra Malmø. Se bl.a. www.bunkeflo modellen.com.

leidræt, men også gennem generel bevægelse og leg. Derfor hører indretningen af skolernes udearealer og skolegårde i høj grad med til en dynamisk facilitetspolitik.

Skoleidrætten har særligt problemer med at aktivere de ældste elever, specielt pigerne. I den forbindelse er problemer med blufærdighed i forbindelse med omklædning og badning noget, man bør tage alvorligt i indretningen af fremtidens skolefaciliteter til idræt.

Endnu en vigtig problemstilling er foreningslivet behov for servicefaciliteter, klublokaler og sociale væresteder i forbindelse med træningen i eftermiddags- og aftentimerne. Mange skoleidrætsfaciliteter tager ikke hensyn til ventende forældre, tilstrækkelig depotplads til rekvisitter og mulighederne for at opretholde et inspirerende foreningsliv i timerne uden for skolens normale åbningstid.

Også andre offentlige undervisningsinstitutioner som eksempelvis gymnasier benyttes flittigt til idræt uden for ordinær skoletid. Et paradoks er her, at mange ungdomsuddannelser ikke har idræts- og bevægelsesfag og derfor ikke faciliteter til idræt³⁸⁰.

KOMMERCIELLE IDRÆTSANLÆG OG OPLEVELSESØKONOMI

De massive private investeringer i kommercielle fitnesscentre samt anlæggelsen af private golfbaner, der ofte facilitetsmæssigt og golfarkitektonisk er på et meget højt niveau, har tilført dansk idræt en række idrætsfaciliteter af hidtil uvant standard og gjort det muligt for såvel golf som fitness-sektoren at absorbere en massiv tilgang af nye, især voksne, medlemmer.

Denne udvikling er positiv for idrætsdeltagelsen i mange henseender, men rummer også udfordringer i forhold til segmentering af de idrætsaktive efter social status samt en tiltagende adskillelse mellem voksnes og børns idrætsmiljøer. Endelig øger den private investeringsbølge risikoen for fremtidige konkurrencespørgsmål mellem profitorienterede private aktører og offentligt støttede idrætsanlæg. Samtidig øger udviklingen befolkningens forventninger til kvaliteten af de offentligt tilgængelige idrætsfaciliteter.

Den statslige og kommunale idrætspolitik har i mange henseender kun i begrænset omfang indarbejdet den massive portefølje af nye private faciliteter i det overordnede overblik over de tilgængelige idrætsfaciliteter.

380 Uligheden i adgang til idræt på ungdomsuddannelserne behandles nærmere i temaafsnittene 'Sundhed og breddeidrætten' samt 'Aktører i breddeidrætten'

Ofte indgår kommercielle fitnesscentre slet ikke i de lokale politiske strategier på idrætsfacilitetsområdet, og ofte handler kommunernes berøring med nye golfanlæg først og fremmest om natur-, miljø- og lokalplanmæssige spørgsmål og mindre om mulighederne for at 'aktivere' de store, ofte naturskønne naturarealer for så mange befolkningsgrupper som muligt. Derfor ville en større kommunal opmærksomhed på de private aktørers stigende rolle på breddeidrætsområdet og deres social- og sundhedsmæssige potentialer kunne bidrage til udvikling af nye partnerskaber og koncepter for at fremme motion og fysisk aktivitet.

En anden meget væsentlig trend i den statslige og kommunale politik på idrætsområdet er en massiv fokusering på opførelsen af multiarenaer, centrale opvisningshaller og stadionanlæg til elitesport, events og kultur. Der kan ved sådanne investeringer være nyttige synergier i forhold til den brede idræt, men generelt har investeringerne først og fremmest kulturpolitiske eller erhvervspolitiske effekter. Den brede idrætsdeltagelse fremmes bedst og billigst ved at satse på mindre idrætsfaciliteter i nærområdet, da transporttid er en væsentlig faktor for befolkningens valg af idrætsaktivitet.

IDRÆTTENS AREALBEHOV

I det klassiske idræthistoriske værk 'Den danske Idræts Bog' fra 1935 skrev inspektør Moritz Rasmussen et kapitel om 'Danmarks Idrætspladser'. Inspektøren glædede sig over, at idrættens behov for faciliteter mødte stigende forståelse i byrådene³⁸¹, men han advarede samtidig mod en fejl, som man hyppigt så gentaget ved anlæggelsen af de idrætspladser, der skød op rundt omkring i landet. Nemlig manglende planlægning i forhold til den fornødne arealanvendelse:

"Selv om man har til Hensigt at indrette et komplet og moderne Idrætsanlæg, er det jo ikke nødvendigt at udføre det hele paa én Gang, men Nødvendigheden af straks at have en klar Plan for det endelige Anlæg at gaa frem efter kan ikke fremhæves stærkt nok, thi Mangel paa Plan i Arbejdet vil oftest give et mindre hensigtsmæssigt og for dyrt Resultat. En af de hyppigste Fejl er, at der beregnes for lille Areal, og naar man senere bliver klar over Fejlen, er den tilstødende Jord maaske solgt til Byggegrunde eller paa anden Maade blevet dyr eller – umulig – at erhverve."

381 Rasmussen, Moritz (1935): *Den danske Idræts Bog*. Citat: "Indtil for 10-15 Aar siden var det paa enkelte Undtagelser nær ret vanskeligt at gøre Byraad interesserede i Anlæg af Idrætspladser. Nogle Byraadsmedlemmer forstod ikke Sagens Betydning og kaldte Idræt for Narrestreger og Pjank, men andre saa heldigvis den dybere Værdi i Idræt, og Resultatet er nu, at alle Autoriteter, der har med Ungdommen at gøre, ser med Velvilje og Forstaaelse paa Spørgsmaalet om Forbedring og Nyanlæg af Idrætspladser, idet det anerkendes, at Ungdommens fysiske Opdragelse er en Sag af langt højere Betydning, end man tidligere har villet tillægge den."

I dag viser den ujævne geografiske fordeling af visse idrætsanlæg (se Tabel 31), at Moritz Rasmussens formaninger fortsat har aktualitet. Især i tætbebyggede områder er det ofte vanskeligt at skaffe arealer til nye idrætsanlæg, og samtidig kan der ofte være modstridende interesser i spil, når eksempelvis kommuner udstyker nye arealer til bebyggelse. Hvis kommunen stiller for høje krav om reservation af arealer til rekreative eller idrætslige formål, kan muligheden for at få rentabilitet i anlægsinvesteringerne falde, og dette vil alt andet lige påvirke muligheden for at opnå en høj pris på grunden. Men samtidig spiller nærheden til idrætsfaciliteter – ikke mindst for børn – en afgørende rolle i udviklingen af velfungerende og attraktive boligområder. Derfor er det af stor vigtighed, at idrættens facilitetsbehov tænkes ind ved større udstykninger.

OMGIVELSERNES VIGTIGE ROLLE FOR IDRÆTSDELTAGELSEN

Behovet for fremtidssikrede arealer til idrætsfaciliteter i nærområdet er blot et af de planlægningsperspektiver, som spiller en meget væsentlig rolle for ønsket om at fremme befolkningens idrætsdeltagelse.

Som det er fremgået af Figur 41 og Figur 42 foregår en væsentlig del af befolkningens idrætsdeltagelse ikke på traditionelle idrætsfaciliteter som idrætshaller og boldbaner. Disse faciliteter er uhyre vigtige for foreningslivet og for børns idrætsdeltagelse, men ser man på voksnes deltagelse i idræt og fysisk aktivitet, dyrker flere idrætsaktiviteter i naturen og på gader, veje og fortove end i idrætshaller og fitnesscentre. Dette skyldes først og fremmest den store vækst i selvorganiserede aktiviteter som jogging, cykling, stavgang m.m. blandt voksne.

Hvor det foregående Breddeidrætsudvalg i betænkningen i 1987 talte om en vis 'distancering fra naturens luner' i de foregående års voldsomme udbygning af landet med idrætshaller og svømmehaller, viser datamaterialet fra undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007' snarere, at naturen i dag trods de seneste årtiers facilitetsmæssige udbygning er den største arena for den voksne danske befolknings deltagelse i sport og motion. I undersøgelsen opgav over halvdelen af den voksne befolkning da også, at naturen var af 'stor betydning' som arena for sport eller motion:

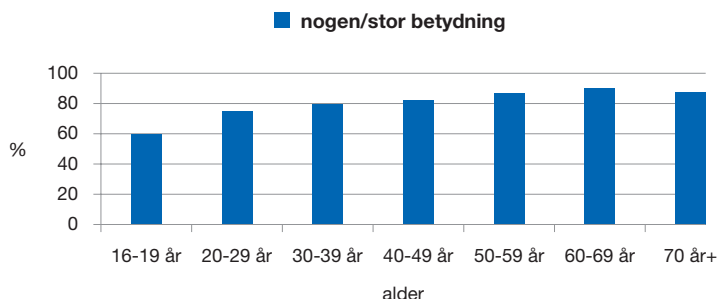
Tabel 34. Naturens betydning for voksne, når de dyrker sport eller motion

Stor betydning	Nogen betydning	Hverken eller	Ringe betydning	Ingen betydning	Ved ikke
52	29	7	4	6	2

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Spørger man direkte om naturens betydning for voksne, når de dyrker sport eller motion, svarer 52 procent, at naturen har stor betydning, mens 29 procent svarer, at naturen har nogen betydning. Især blandt de ældre idrætsaktive er der stor tilbøjelighed til at værdsætte naturen, når der dyrkes sport eller motion.

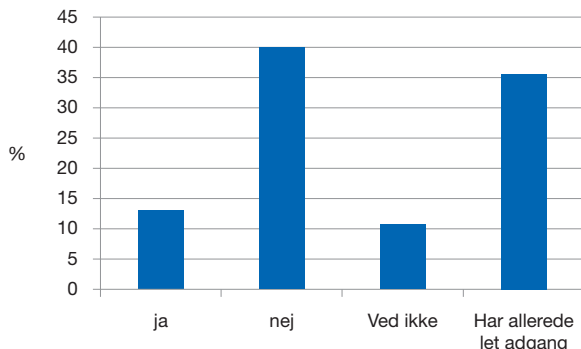
Figur 51. Oversigt over andel voksne, der mener, at naturen har nogen eller stor betydning. Fordelt på alder og angivet i procent

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Ifølge besvarelserne har 36 procent af den voksne befolkning efter eget skøn let adgang til natur eller grønne områder, hvor de bor. Andre 13 procent svarer, at de ville dyrke mere sport, motion eller friluftsliv, hvis de havde lettere adgang til natur eller grønne områder i nærheden af boligen:

Figur 52. Oversigt over, om voksne ville dyrke mere sport, motion eller friluftsliv, hvis de havde lettere adgang til natur eller grønne områder i nærheden af boligen (procent)

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Datamaterialet dokumenterer samtidig, at deltagelsen i aktiviteter som jogging, cykling og vandreture er højere hos folk, som bor i nærheden af naturen. International forskning bekræfter tendensen til, at mennesker med nem adgang til natur, parker, stisystemer og friarealer i de bolignære områder generelt har større deltagelse i idræt og fysisk aktivitet. Det er dog vanskeligt at sige, om tendensen til at mennesker, der bor i nærheden af sådanne områder, er mere fysisk aktive, skyldes, at mennesker, der sætter pris på at være fysisk aktive udendørs har en tendens til at bosætte sig i sådanne områder – eller om de grønne omgivelser i sig selv har en positiv indvirkning på fysisk aktivitet. Her tager forskningen altså et lille forbehold³⁸².

POPULÆRE IDRÆTSAKTIVITETER I NATUREN

For den del af befolkningen, der regelmæssigt dyrker idræt i natur, parker eller på fortove og veje, giver datamaterialet fra undersøgelsen 'Befolkningens motions- og idrætsvaner 2007' et fingerpeg om de væsentligste 'ikke-facilitetskrævende' idrætsaktiviteter.

- I naturen er de mest populære aktiviteter (de største aktiviteter nævnt først) blandt børn vandreture, spejder og jogging, mens voksne i meget stor stil vandrer, jogger eller cykler i naturen.

382 Erstat med: Troelsen, Jens, m.fl. (2008): *De bolignære områders betydning for sundhed*

- I parker er de mest populære aktiviteter blandt børn mere legebetonede aktiviteter, jogging og fodbold, mens voksne bruger parkerne til jogging, vandreture og stavgang.
- På veje, gader og fortove, hvor der altså er mere fast grund under fødderne, er børnenes mest populære aktiviteter rulleskøjteløb, cykling og jogging, mens de voksne i stor stil jogger, cykler og vandrer.

Der tegner sig generelt et billede, hvor især de foretrukne idrætsaktiviteter blandt voksne, vandreture og jogging, samt diverse livsstilsrelaterede aktiviteter for såvel børn som voksne i høj grad dominerer idrætsdeltagelsen i natur, parker samt på gader, veje og fortove.

Med kommunalreformen overtog kommunerne såvel en række sundheds- og forebyggelsesrelaterede opgaver som en række plan-, natur- og miljøopgaver. Ansvar for at påvirke mulighederne for at fremme de udendørs aktiviteter er derfor i endnu højere grad end tidligere kommunalt. Kombineret med udviklingen i befolkningens idrætsvaner og den generelt stigende fokus på betydningen af fysisk aktivitet i forhold til sundhed rykker de overordnede statslige og kommunale planlægningsopgaver samt koordineringen mellem de forskellige forvaltninger i kommunerne helt frem i første række som afgørende faktorer for fremme af befolkningens deltagelse i idræt og fysisk aktivitet.

Potentialet for at fremme idræt og fysisk aktivitet gennem fysisk planlægning og god koordinering mellem forvaltningerne udspiller sig således på flere niveauer: Dels skal planlægningen såvel i nutiden som i et fremtidigt perspektiv give mulighed for at anlægge idrætsfaciliteter og andre anlæg til idræt, leg og bevægelse i de bolignære områder, dels skal planlægningen tage sigte på at fremme fysisk aktivitet generelt i natur, parker og byrum.

På trods af dette umiddelbart indlysende perspektiv er der fortsat store regionale og kommunale forskelle i prioriteringen af udendørs områders tilgængelighed for den selvorganiserede idræt. Området synes eksempelvis at have en relativt lav prioritet i forhold til anlæg af mere traditionelle idrætsfaciliteter. Blot omkring 20 procent af landets kommuner har f.eks. oplyste motionsstier, friluftsbade og idrætslegepladser³⁸³.

383 Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*

Der har dog i de senere år været stigende fokus på især de bolignære områders potentiale for sundhed. I forskning om sundhedsadfærd spiller det fysiske miljø og dets indvirkning på befolkningens sundhedsadfærd – herunder fysisk aktivitet – en stigende rolle. Såvel danske som internationale forskningsresultater viser, at det er centralt for fremme af fysisk aktivitet, at udformningen af de bolignære områder ansporer til fysisk udfoldelse i forskellige afskygninger.

PLANSYSTEMETS ROLLE I FORHOLD TIL FYSISK AKTIVITET

Det øgede behov for at stimulere fysisk aktivitet og idræt uden for de traditionelle idrætsfaciliteter rummer vide planlægningsperspektiver. Plansystemet i Danmark er opbygget i et vertikalt system af landsplanredegørelsen, landsplandirektiver, kommuneplanen og underliggende lokalplaner samt regionale udviklingsplaner. Det er afgørende at anvende dette plansystem som et proaktivt redskab, hvis såvel den selvorganiserede som den organiserede idræts interesser og mulighederne for at dyrke idræt og motion i natur og byrum skal fremmes yderligere i fremtiden.

På det statslige niveau udsender Miljøministeriet hvert fjerde år en oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen, der beskriver krav og bindinger for kommunernes planlægning i forhold til de forskellige ministeriers planlægning. Landsplanredegørelsen indeholder regeringens mål for Danmarks overordnede udvikling og hovedopgaverne for planlægningen. Kommuner og regioner skal tage hensyn til landsplanredegørelsen i deres regionale og lokale planlægning. Fra statslig side udstedes desuden en række deciderede landsplandirektiver, som kommunerne skal følge i planlægningen³⁸⁴.

Regionernes udviklingsplan har først og fremmest karakter af strategiske ønsker for regionens fremtidige udvikling, som kommunerne skal forholde sig til, mens kommuneplanen, som kommunalbestyrelserne skal revidere hvert fjerde år – seneste gang inden udgangen af 2007 – beskriver de overordnede mål for den samlede udvikling og arealanvendelse i kommunen. Her udstedes mål og retningslinjer for lokalplanerne, arealreservationer og bindinger i det åbne land.

Processen ved revision af kommunalplanerne kræver tværsektorielt samarbejde, og plansystemet rummer således gode muligheder for i højere grad at få tænkt idræt og bevægelse ind i alle sektorer, dels i form af direktiver og overordnede målsætninger fra statens side, dels i forhold til den praktiske udmøntning i kommunerne.

384 Beskrivelsen af plansystemet bygger på KL's inspirationskatalog til lokalpolitikere om den nye kommuneplan, 2006

VÆSENTLIGE HENSYN I PLANPROCESSEN

Planloven beskriver alene 19 emner, som kommuneplanen som minimum skal omfatte. Samtidig fordrer processen aktiv inddragelse af borgere og interessegrupper. En helt afgørende forudsætning for at varetage såvel den organiserede som den selvorganiserede idræts og friluftslivets interesser på længere sigt er derfor at søge indsigt i og påvirke planprocesserne på forskellige niveauer.

Inden for den organiserede idræt er det naturligvis væsentligt, at planpolitikken tager højde for, at der bør være adgang til idrætsfaciliteter i nærområderne, og at disse faciliteter planlægges på en måde, så der kan tages højde for fremtidige ændringer i idrætsmønstrene og behov for yderligere kapacitet, og så der eventuelt er mulighed for samdrift mellem institutioner, skoler, foreningsliv og den mere selvorganiserede idræt. Denne forpligtelse er som nævnt i indledningen særlig aktuel, når kommuner udstykker nye arealer til bebyggelse, som det eksempelvis i disse år sker på en række bynære havnearealer med store fremtidige potentialer for idrætsudfoldelse.

Mange af den organiserede idræts foreninger har desuden vanskeligheder med hensyn til adgang til at afvikle træning, konkurrencer eller støjende aktiviteter i vand, skovområder eller det åbne landskab. Idrættens organisationer ofrer mange ressourcer på at bistå en lang række organiserede idrætsgrene med behov for at få adgang til byrum, åbent land og skovområder i forhold til miljøforhold på udendørs boldbaner og golfbaner, adgang til private områder for orienteringsløbere, hesteryttere og mountainbikeryttere, tilladelse til støjende aktiviteter for sportsgrene som skydning og motorsport, færdselsregler på åer, vandløb og søer for roere og sejlere osv.

I praksis har den organiserede og den selvorganiserede idræt derfor mange sammenfaldende interesser i forhold til behovet for en attraktiv og tilgængelig udendørs idrætsramme, og de selvorganiserede grupper nyder ofte gavn af den organiserede idræts indsats i forhold til adgang i natur, grønne områder og byrum. Men den væsentlige stigning i idrætsdeltagelsen blandt voksne i de senere år er først og fremmest sket blandt de mere selvorganiserede grupper. Det er derfor vigtigt, at der sikres en balance mellem den organiserede idræts behov for faciliteter og anlæg såvel indendørs som udendørs og mere overordnede tiltag, der tager hensyn til den meget store gruppe af 'ikke facilitetsafhængige' vandrere, joggere, cykelryttere osv. i natur, grønne områder og byrum.

Da den organiserede idræt naturligt nok ofte vil prioritere anlæg og faciliteter til den organiserede idræt, er det afgørende for den samlede idrætsdeltagelse, at stat og kommuner sikrer interessevaretagelsen for såvel de organiserede som de selvorganiserede idrætsudøvere. Ellers er der stor risiko for, at mulighederne for med relativt få virkemidler at skabe en bedre tilgængelighed, udnyttelse og formidling af mulighederne for idræt og fysisk aktivitet i byrum og naturområder ikke får den fortjente opmærksomhed.

TVÆRSEKTORIELT SAMARBEJDE

I den overordnede planlægning skal der tages hensyn – måske endda modstridende hensyn – til overordnede interesser inden for bolig, erhverv, trafik anlæg, landbrug, naturbeskyttelse, miljø osv. Forudsætningen for, at et bevægelses- og sundhedsperspektiv kan tænkes mere ind i naturområderne og bymiljøerne, er derfor, at man fra politisk og administrativ side overvinder skellene mellem de administrative sektorer.

Fokus på at stimulere brugen af byrum og grønne områder kræver i helt anderledes grad end opførelsen af traditionelle idrætsfaciliteter tværsektorielt samarbejde og planlægning i organisations- og institutionsrelationerne. Nogle tiltag er meget lidt krævende:

- En øget belysning gennem en park kan skabe en attraktiv løberute – både for fitnesscentrenes kunder, den lokale løbeklub og dem, der hellere selv vil organisere idrætslivet.
- Lidt bredere cykelstier med en egnet asfalttype kan blive et paradis for rulleskøjteløbere.

På det statslige niveau er der sket et skifte i holdningen til anvendelsen af naturen og byens rum til motionsprægede aktiviteter. Skov & Naturstyrelsen, der administrerer over 200.000 hektar af statens arealer, benævner ligefrem naturen som 'Danmarks største idrætsplads og fitnesscenter'. Fokus i styrelsen har i årenes løb ændret sig fra hovedvægt på traditionel skovdrift og naturpleje til netop at formidle mulighederne for at dyrke friluftsliv, motion eller rekreative aktiviteter i skov- og naturområder³⁸⁵.

Men selv om staten således lægger øget vægt på anvendelsen af naturen, er der fortsat potentialer for at fremme idræts- og motions-

385 Fra Skov og Naturstyrelsens hjemmeside (2008): "Skov og Naturstyrelsens hovedfokus er at sikre naturoplevelser til danskerne, skabe og genoprette mere natur og at varetage den konkrete forvaltning af Danmarks vilde dyr og planter." www.skovognatur.dk.

deltagelsen yderligere i såvel offentlige som privatejede naturarealer og grønne områder.

Lov om naturbeskyttelse og den tilhørende 'bekendtgørelse om offentlighedens adgang til at færdes og opholde sig i naturen'³⁸⁶ regulerer adgangen til at dyrke idræt og motion på privatejede arealer. I princippet giver loven fra kl. 6.00 til solnedgang adgang for offentligheden til selvorganiserede aktiviteter i skove, på udyrkede arealer samt veje og stier i det åbne land, men ofte har ejeren mulighed for eksempelvis at begrænse ridning eller cykling, ligesom organiserede aktiviteter med over 30 deltagere i private skove kræver særlig tilladelse fra ejeren.

Lokale forhold som hensynet til beskyttelse af erhvervsinteresser, natur- og dyreliv spiller ind i mulighederne for at øge adgangen til privatejede arealer, og det er vanskeligt at give entydige anvisninger på, hvordan idrætsaktiviteter på private arealer kan stimuleres yderligere over en bred kam.

Men i forhold til den meget store interesse for at dyrke idrætslige aktiviteter i natur og grønne områder synes det oplagt, at en mere strategisk inddragning af private områder i idrætspolitiske strategier kan bidrage til at skabe nye arenaer for idræts- og motionsdeltagelse. I mange tilfælde kan etableringen af nye idrætsmuligheder i det fri mere være et spørgsmål om kreativitet og planlægning end om egentlig anlægsvirksomhed:

- Et enkelt 'gennembrud' i form af en aftale med landmanden om en natursti i udkanten af hans mark kan skabe en naturskøn, sammenhængende og afmærket løbe- eller vandrerundtur med udgangspunkt fra en central bydel.
- Et initiativ med at afmærke og reservere udvalgte stier til eksempelvis ridesport eller mountainbikes kan sikre, at disse aktiviteter kan dyrkes i naturen uden at forstyrre eller skabe sikkerhedsmæssige risici for andre af naturområdets gæster.
- En bedre sammenhængende afmærkning og formidling af ruter og veje i skove og åbne landskaber kan bidrage til, at flere finder vej til attraktive motionsoplevelser.

³⁸⁶ Bekendtgørelse om offentlighedens adgang til at færdes og opholde sig i naturen, BEK nr. 1314 af d. 20. november, 2006.

MOTIONSSLANGE BINDER BY OG NATUR SAMMEN – AFSNIT TIL INSPIRATION

Et bredt samarbejde mellem kommune, foreninger, private grundejere og Skov og Naturstyrelsen ligger bag Nykøbing Falsters Motionsslange.

Motionsslangen bugter sig 21,2 km rundt om Nykøbing Falster. Her kan man løbe, gå eller cykle fra byens gader ud til åbne marker, skove og kysten ved Guldborgsund. En tværsti deler ruten i en Nordrute på 10 km og en Sydrute på 14,5 km, og så er der små afstikkere undervejs.

Slangen har siden 2004 bundet by og natur sammen.

»Vi vil gerne vise, hvordan man kan bruge naturen i en satsning på folkesundhed. I naturen kan vi både motionere og stressede af,« siger Anders Walther Hansen fra Skov og Naturstyrelsen, Storstrøm, der er initiativtager til projektet. På ruten kan man bl.a. prøve en aktivitetsbane med ti forhindringer, en 900 m lang genoptræningssti, orienteringsløb med faste poster og en naturlegeplads.

Stisystemet går fysisk hen over private, kommunale og statslige områder, men det snor sig også på tværs af emnerne natur, fritid og sundhed. Derfor har både kommunen, amtets sundhedscenter, foreninger, private godsejere og Skov og Naturstyrelsen været involveret.

»Når så mange parter skal arbejde sammen, er det vigtigt, at alle får et ejerskab til projektet og har nogle konkrete opgaver at udføre. Samtidig kan man ikke stille samme forventninger til frivillige i foreninger som til offentlige instanser,« påpeger Anders Walther Hansen.

Netop det at skabe et vedholdende samarbejde med frivillige fra foreningslivet var – og er – den største udfordring. Efter etableringen har de nu til opgave at fylde foldere i kasser langs ruten, rapportere om skader på sti og skilte – og indimellem at holde arrangementer, som lokker folk ud på ruten.

Til gengæld viste det sig lettere end ventet at få de tre godsejere i området med på ideen.

»Motionsslangen går midt gennem vores jord og to af vores skove, men det generer ikke. Folk opfører sig pænt. De er velkomne,« siger Knud Højgaard fra Orupgaard Gods. Her har man kun haft problemer to gange, begge gange med løse hunde.

Motionsslangen har medført et større fokus på kombinationen natur og sundhed i Guldborgsund Kommune, som Nykøbing Falster. nu er en del af. Her er et politisk ønske om flere

og bedre sammenhængende stisystemer, både bynært og til at binde store områder sammen, så folk kan ride eller cykle mellem flere stisystemer. Kommunen har nu ansat en konsulent til opgaven.

FAKTA

Motionsslangen er resultatet af et samarbejde mellem:

- Gl. Nykøbing Falster Kommune: Fritidsforvaltningen, Teknisk Forvaltning og Borgmesterkontoret
- Gl. Storstrøm Amts Sundhedscenter
- Orupgaard Gods, Pandebjerg Gods og Gl. Kristineberg Gods
- Atletikklubben NA80, Friluftsföreningen Gri-Gri, Nykøbing Falster Roklub og Storstrømmens Skovkarleklub
- Skov og Naturstyrelsen, Storstrøm.

Etableringen af stisystemet har kostet ca. 485.000 kr., hvoraf Skov og Naturstyrelsen har betalt de ca. 370.000 kr. Resten betalte gl. Nykøbing Falster Kommune og gl. Storstrøms Amt.

OVERORDNEDE STRUKTURELLE TILTAG

Ud over overvejelserne om naturområders og byens rekreative arealers indflydelse på befolkningens deltagelse i idrætsaktiviteter kommer et helt overordnet planlægningsperspektiv uden for idrættens univers i stigende grad ind i billedet:

En væsentlig del af den herskende sundhedsdebat i samfundet handler om at gøre borgernes generelle hverdag mere fysisk aktiv – også i andre sammenhænge end de idrætslige. Helt banalt går bestræbelserne på at fremme befolkningens energiforbrænding for at forebygge en stigende forekomst af fedme og livsstilssygdomme, og det har vist sig, at den fysiske planlægning spiller en væsentlig rolle i disse bestræbelser.

En række forskningsprojekter har i nyere tid fokuseret på at kortlægge forhold ved de fysiske omgivelser i bolignære områder, som har sammenhæng med fysisk aktivitet. Rapporten '*De bolig-nære områders betydning for sundhed*' fra Institut for Idræt og Biomekanik ved Syddansk Universitet³⁸⁷ sammenfatter en række af disse danske og internationale forskningsresultater. Rapporten er anvendt som det primære kildemateriale til de følgende afsnit.

387 Troelsen, Jens, m.fl. (2008): *De bolig-nære områders betydning for sundhed*

Ved hjælp af måleredskaber som særlige spørgeskemaer og værktøjet Geografisk Informationssystem (GIS) er det muligt at foretage analyser af, hvordan befolkningens opfattelse af et nærområdes fysiske indretning eller den indbyrdes placering af faciliteter som boliger, indkøbsmuligheder, arbejdspladser og rekreative områder i forhold til hinanden påvirker befolkningens fysiske aktivitetsniveau.

Det viser sig, at skabelse af fysiske miljøer, der gør valget af fysisk aktivitet til det "nemme, åbenbare valg", vil være til vedvarende gavn for hele befolkningen. Hvor andre forebyggelsestiltag som kampagner eller tilbud om screening og individuel rådgivning har en tendens til bedst at nå de mest ressourcestærke grupper, vil mere overordnede strukturelle tiltag som f.eks. den fysiske planlægning ifølge litteraturgennemgangen i rapporten 'De bolignære områders betydning for sundhed' bidrage til at undgå en social slagside i indsatserne.

Den danske rapportens konklusion bekræftes af en helt ny britisk befolkningsundersøgelse, som blev publiceret i *The Lancet* i november 2008. Forskerne undersøgte dødsårsagerne blandt 366.348 briter i årene 2001-2005 og fandt, at borgere, der havde levet i nærheden af grønne områder, havde signifikant mindre dødelighed generelt og i forhold til kredsløbsrelaterede sygdomme. Mønsteret gjaldt også for lavindkomstgrupper, der levede i nærheden af grønne områder, og undersøgelsen konkluderer derfor entydigt, at borgere, som bor i nærheden af grønne områder, er udsat for den mindste grad af 'ulighed i sundhed' i forhold til sociale faktorer³⁸⁸.

Da den største sundhedsmæssige effekt i forhold til fysisk aktivitet samtidig sker ved overgangen fra total fysisk inaktivitet til moderat fysisk aktivitet, kan netop overordnede strukturelle tiltag have en meget stor forebyggende effekt. I forhold til fremme af fysisk aktivitet har det samtidig vist sig, at den overordnede sammenhæng handler om, at jo flere destinationer (arbejde, fritid, indkøb, uddannelse osv.), der findes tæt på boligen, desto mere sandsynligt er det, at den enkelte vælger fysisk aktiv transport og fritid.

I forhold til den mere rekreative fysiske aktivitet spiller specielt adgangen til bynære parker og grønne områder en central rolle. En lang række danske og internationale studier bekræfter ifølge rapporten '*De bolignære områders betydning for sundhed*', at "*nærhed*

388 Mitchell, Richard og Popham Frank (2008): *Effect of exposure to natural environment on health inequalities. an observational population study*

til parker, legepladser og andre offentlige rekreative steder i byrummet har en stærk sammenhæng med fysisk aktivitet".

Rapporten peger bl.a. på erfaringer fra Odense, hvor det i perioden 1999-2003 ved hjælp af målrettede forbedringer i cykelinfrastrukturen og kampagnevirksomhed lykkedes at øge cyklismen med 20 procent. En anden undersøgelse fra Odenses parker viste, at 2/3 af de besøgendes aktiviteter i parken var moderat til højt intensive aktiviteter som løb, jogging og cykling.

Der er altså ingen tvivl om, at den fysiske planlægning i nærområdet i høj grad er et redskab til at fremme fysisk aktivitet, men omvendt spiller mange faktorer ind i forhold til at identificere de elementer i den fysiske udformning, der skaber de bedste bevægelsesmiljøer.

Et fingerpeg om de forskellige faktorerers betydning kan hentes i nedenstående tabel fra undersøgelsen '*Danskernes motions- og sportsvaner 2007*' om betydningen af faktorer, som spiller en rolle i forhold til at dyrke sport/motion indendørs eller udendørs:

Krav til udstyr, årstiden samt det faktor, at en givet aktivitet kun dyrkes indendørs, spiller den største rolle, men også faktorer som lysforhold, afstand fra hjemmet, vejr, sikkerhed og tryghed har betydning.

Tabel 35. Faktorer, som spiller en rolle i forhold til at dyrke sport/motion indendørs eller udendørs

	Børn og unge			Voksne		
	Meget stor/stor betydning	Nogen betydning	Ringe/ingen betydning	Meget stor/stor betydning	Nogen betydning	Ringe/ingen betydning
Min motion/sport dyrkes kun indendørs	47	16	37	51	18	31
Årstiden generelt	44	22	34	39	26	35
Lysforhold	25	21	54	31	24	46
Vejret ¹ (2)	34	25	42	37	25	38
Sikkerhed (1,2)	32	19	50	27	20	54
Tryghed (1,2)	32	19	49	26	20	53
Krav til udstyr (3)	49	23	29	40	20	39
Afstand fra hjem (2)	19	24	58	22	24	54
Andet (2)	23	5	72	28	7	64

1) Disse udsagn har signifikant mere betydning for piger end for drenge,

2) disse udsagn har signifikant mere betydning for kvinder end for mænd,

3) disse udsagn har signifikant mere betydning for mænd end for kvinder

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

Ifølge rapporten '*De bolignære områders betydning for sundhed*' har indretningen af omgivelserne ikke kun betydning for befolkningens fysiske sundhed, men også på den psykiske sundhed.

Omgivelsernes formgivning, farver, lyde, lysforhold osv. stimulerer sanser, krop og bevidsthed. Sikkerhed, trafikforhold, overskuelighed, pladsforhold og andre forhold spiller ind på den psykiske sundhed, og ophold i grønne områder kan have en positiv effekt på stress, humør og helbred.

Betydningen af grønne områder i forhold til psykisk sundhed understreges ligeledes i den tværfaglige forskningsundersøgelse '*Natur og sundhed – sammenhængen mellem grønne områders udtryk og brug set i forhold til befolkningens sundhed*' fra Skov & Landskab, Københavns Universitet³⁸⁹, der konkluderer, at "*Der tilsyneladende ses en sammenhæng mellem brugen af grønne områder og graden af, hvor stressede beboere omkring et område er.*" Rapporten konkluderer ligeledes, at ikke blot den lette adgang til et grønt område, men også indholdet af områderne har betydning for oplevelsen af og brugen af områderne.

Endelig påvirker også indretningen af de bolignære områder den sociale sundhed. Social sundhed er knyttet til relationer mellem mennesker og mulighederne for at tage del i og bidrage til et socialt netværk, der understøtter og ansporer til videre socialt engagement. Det har stor betydning for den sociale sundhed, at indretningen af de bolignære områder inviterer til fysisk aktivitet og skaber plads til det spontane eller planlagte møde.

Ifølge forfatterne af rapporten '*De bolignære områders betydning for sundhed*' giver forskningen i de bolignære områders betydning for den fysiske, psykiske og sociale sundhed anledning til at pege på tre overordnede principper, der bør indgå i planlægningen af de bolignære områder, nemlig nærhed, stimulation og trivsel:

- Nærhed handler om udfoldelsesmuligheder for alle aldersgrupper, adgang til appellerende udendørs arealer og faciliteter, mulighed for at cykle eller gå ad sikre og æstetisk velindrettede veje- og stisystemer til dagligdagens destinationer, skole, fritid, indkøb, arbejde etc.

389 Randrup, Thomas B., m.fl. (2008): *Natur og sundhed – sammenhængen mellem grønne områder og brug set i forhold til befolkningens sundhed*

- Stimulation handler om en motiverende udformning af det bolignære område. Materialevalg, farver, lys og lydforhold. Det bolignære område skal bestå af trygge og inspirerende rammer, der stimulerer til bevægelse ud af hjemmet og rundt i området.
- Trivsel handler om en indretning, der stimulerer såvel det spontane som det planlagte møde. Borde, bænke og bålpladser, legepladser, boldbaner, udekøkkener samt samlingssteder som parker, torve og idrætsanlæg giver på hver deres måde mulighed for spontane eller planlagte møder.

Hvordan man i praksis bedst opnår målene om at indrette bolig-nære områder, så de stimulerer idræt, fysisk aktivitet og menneske-lige relationer, er naturligvis i høj grad en sag for byplanlæggere, arkitekter, forskere osv.

Væsentligst i denne sammenhæng er forståelsen af, at nøglen til det måske mest effektfulde bidrag overhovedet til en samlet forøgelse af deltagelsen i idræt og fysisk aktivitet i Danmark ligger i den fysiske planlægning: i adgang til idrætsfaciliteter i nærområdet, i sikker transport til fods og på cykel samt i adgang for så mange mennesker som muligt til ophold og bevægelse i natur, attraktive grønne områder og byrum.

SAMMENFATNING: FACILITETER I BREDEIDRÆTTEN

Det økonomisk mest betydningsfulde element i den offentlige idræts-politik i Danmark er kommunernes forpligtelse via folkeoplysnings-loven til at stille ledige faciliteter gratis til rådighed for foreningslivet og yde tilskud til idrætsforeningers lokaleudgifter til private idræts-faciliteter til børn og unge under 25 år. Denne politik betyder, at Dan-mark har en høj dækning af idrætsanlæg til populære idrætsgrene som udendørs boldspil, indendørs boldspil, gymnastik og svømning.

Alene i 2008 budgetterede landets kommuner med udgifter på 2,633 mia. kr. til lokaletilskud og drift af idrætsanlæg. Dertil kom-mer årlige anlægsudgifter i størrelsesordenen 0,8-1,2 mia. kr. samt 'skjulte' tilskud i form af fritidsaktiviteter i kommunale faciliteter, hvis drift ikke altid er konteret under idrætsfaciliteter – eksempel-vis visse skolehaller og gymnastiksale.

Adgangen til offentlige idrætsanlæg betragtes i praksis som en vel-færdsrettighed af de fleste borgere. Der skete en massiv udbygning af landet med især idrætshaller og svømmehaller i perioden fra midten

af 1960'erne til midten af 1980'erne, men siden dette byggeboom er der sket store ændringer i den voksne befolknings idrætsvaner. Antallet af voksne og ældre idrætsaktive er steget kraftigt, og mange voksne efterspørger en mere fleksibel adgang til faciliteterne og mulighed for at supplere eller erstatte de traditionelle idrætsgrene med mere individuelle og motionsprægede træningsformer.

Børn er fortsat den mest idrætsaktive del af befolkningen, og børns valg af idrætsaktiviteter er i overvejende grad præget af foreningsaktiviteter i de mest almindelige idrætsgrene. Der sker således en opdeling, hvor børn fortsat er afhængige af adgang til traditionelle idrætsfaciliteter i nærområdet, mens voksne i udpræget grad vælger andre arenaer.

NYTÆNKNING PÅKRÆVET

Danmark har i dag en stor kommunalt ejet eller støttet bygningsmasse af idrætshaller, svømmehaller og gymnastiksale, som ikke længere er tidssvarende i forhold til store dele af befolkningens efterspørgsel med hensyn til aktivitetsudbud og bygningsmæssig stand. En opgørelse fra Lokale- og Anlægsfonden fra 2008 opgør det skønnede renoveringsbehov i danske idrætshaller til 5,5-10,3 mia. kr.

Helt grundlæggende matcher indretningen af den typiske idrætshal ikke længere mønstrene i voksnes idrætsdeltagelse. Der er behov for renovering og en kvalitativ opgradering af mange offentlige idrætsfaciliteter, eksempelvis i forhold til at skabe mulighed for mere individuelle træningsaktiviteter, ligesom især kvinderne efterspørger mere velegnede rum til gymnastik og blødere bevægelsesformer samt trygge og indbydende omgivelser. Desuden savner hallerne ofte plads til at skabe attraktive sociale rammer for store børn og unge.

Et væsentligt dilemma på facilitetsområdet er prioriteringen af brugergrupperne. Folkeoplysningsloven forpligter kommunerne til at stille ledige lokaler gratis til rådighed for foreningslivet og yde tilskud til leje af private lokaler for foreningsaktiviteter for børn og unge under 25 år. Børn er da også de mest facilitetsafhængige idrætsudøvere, men samtidig er der et stigende behov for at styrke adgangen til idrætsfaciliteter for ældre brugergrupper og mere selvorganiserede brugere, som er lavere prioritet i lovgivningen og i faciliteternes indretning og fordeling af haltimer. Der er ligeledes behov for at udvikle driften af de offentlige idrætsanlæg, så de på den ene side fungerer som tidssvarende rammer for foreningslivet

og på den anden side giver mulighed for mere fleksibel adgang til og booking af faciliteter for andre brugergrupper.

UDFORDRINGER VEDR. KOMMERCIELLE IDRÆTSFACILITETER

Den kommunale støtte til idrætsfaciliteterne hviler generelt på et lovreguleret foreningsbegreb, der udelukker kommerciel erhvervsaktivitet. Men offentlige og selvejende idrætsfaciliteter søger i stigende grad at matche ændringerne i idrætsdeltagelsen ved hjælp af fleksibel adgang og løsere medlemskrav. Derved kommer rent kommercielle, offentlige og private, men offentligt støttede faciliteter i stigende grad til at ligne hinanden, og der opstår en øget risiko for konkurrencemæssige konflikter mellem de efterhånden mange rent kommercielle idrætsfaciliteter og de offentligt finansierede idrætsfaciliteter. Der er derfor behov for afklaring af de juridiske grænseflader mellem de forskellige ejerformer. Ikke mindst fordi der er stor vækst i antallet af rent kommercielle faciliteter og i forskellige offentlige-private samarbejdsformer på facilitetsområdet.

Ikke kun breddeidrætten, men også eliteidrætten, stiller store krav til idrætsfaciliteterne. Kommunerne har i de seneste år fået større fokus på eliteidræt og sportens muligheder i oplevelsesøkonomien. Dette har medført stigende investeringer i opvisningsanlæg, eliteidræt og events i mange kommuner og skabt øget risiko for interessekonflikter mellem eliteidrætten og breddeidrætten i forhold til prioriteringen af de offentlige midler til anlæg og drift af idrætsfaciliteter, adgangen til attraktive træningstider samt prioriteringen mellem større centrale anlæg og behovet for idrætsfaciliteter i de bolig-nære områder.

Den store vækst i antallet af kommercielle aktører i eksempelvis fitness- og golfsektoren er en ny udvikling i forhold til den traditionelle facilitetspolitik i Danmark. De ofte moderne og velindrettede faciliteter indgår sjældent i kommunernes overordnede idrætspolitiske planlægning. Der er behov for et øget kommunalt samspil med de kommercielle operatører i forhold til at anvende ledig kapacitet i kommercielle anlæg til at dække foreninger, uddannelsesinstitutioner eller andre brugergruppers efterspørgsel. De kommercielle idrætsanlægs stigende betydning for især voksnes idrætsudfoldelse har bidraget til at øge befolkningens idrætsdeltagelse og skabt nye attraktive rammer for breddeidræt, men det er vigtigt at være opmærksom på, at den kommercielle idræts fremvækst samtidig kan skabe øgede sociale barrierer for adgang til idrætsfaciliteter og bidrage til yderligere adskillelse af børns og voksnes idrætsarenaer, hvis ikke kvaliteten af de offentlige anlæg følger med.

GODE FACILITETER I NÆROMRÅDET ER AFGØRENDE

De store investeringer i offentlige idrætsfaciliteter fra 1960'erne til 1980'erne skete på kommunalt eller privat initiativ i lokalsamfundene og uden overordnet statslig styring. Adgangen til offentlige idrætsfaciliteter er derfor ujævnt fordelt rent geografisk. Særlig i København og andre større byer er der færre idrætsanlæg pr. indbygger end i andre dele af landet, mens mange idrætshaller i mere tyndt befolkede områder til gengæld ofte kæmper med dårlig belægning.

Kort transporttid og adgang til idrætsfaciliteter i nærområdet spiller generelt en afgørende rolle for idrætsdeltagelsen og befolkningens valg af idrætsaktiviteter. Udfordringen med at skabe attraktive idrætsfaciliteter i nærmiljøet gælder i høj grad også i forhold til skolernes gymnastiksale og omklædningsforhold. Mange steder er salene utidssvarende og uindbydende i forhold til eksempelvis de gymnastik- og danseaktiviteter, som i stor udstrækning foregår i salene såvel i skoletiden som i eftermiddags- og aftentimerne. Samtidig er der for at fremme skolebørns fysiske aktivitet i og efter skoletiden behov for at indrette skolegårde, legepladser og udearealer på skoler, så de indbyder mere til idræt, leg og bevægelse.

STIGENDE BETYDNING AF NATUR, GRØNNE OMRÅDER OG BYRUM

Natur, grønne områder og byrum er i dag de væsentligste arenaer for selvorganiseret idræt og en stor del af den organiserede idræt. Væksten i voksnes idrætsdeltagelse er i høj grad sket i motionsaktiviteter som vandring, jogging, stavgang, cykling, vandaktiviteter med mere, og det er helt afgørende for at fremme befolkningens idrætsdeltagelse generelt, at der er adgang til attraktive udfoldelsesmuligheder i det fri – især i de bolignære områder. Denne udvikling stiller krav til en tværsektoriel planlægning i stat og kommuner.

Adgang til natur og grønne områder har enorm betydning for motivation til og muligheder for at dyrke en række populære idrætsaktiviteter. Statens, regionernes og kommunernes planlægning og direktiver for den overordnede arealanvendelse spiller en afgørende rolle for muligheden for at planlægge idrætsfaciliteter og adgang til idræt og fysisk aktivitet i det offentlige rum. Det er uhyre væsentligt for breddeidrætten at påvirke plansystemet, så breddeidrætten behov for faciliteter og adgang til natur, grønne områder og byrum i højere grad tænkes ind i planlægningen for at fremme idrætsdeltagelsen og undgå, at nye boligområder eksempelvis planlægges uden mulighed for at anlægge boldbaner, motionsstier osv.

Ønsket om at fremme befolkningens deltagelse i idræt og fysisk aktivitet stiller krav om, at ikke kun foreningslivets, men også selvorganiserede brugeres behov inddrages målrettet i kommunernes idrætspolitik og generelle planlægning. Det er væsentligt for den samlede idrætsdeltagelse, at initiativer til at fremme eksempelvis vandring, løb, rulleskøjteløb, vandsport, cykling og ridesport prioriteres og indtænkes i kommunernes strategier. Der er et stort potentiale for at formidle og planlægge sammenhængende motionsruter, som kan gøre det endnu mere attraktivt at løbe, vandre eller på anden vis færdes i naturen. Private landbrugsarealer eller naturområder rummer i den forbindelse store muligheder for attraktiv idrætsudfoldelse i naturen.

Endelig står det klart, at selv en nok så tæt dækning af faciliteter til idræt ikke løser samfundets stigende udfordring med de sundhedsmæssige konsekvenser af fysisk inaktivitet for hele befolkningen. Der er derfor også behov for overordnede strukturelle tiltag, der sigter på at gøre det mere attraktivt og inspirerende at bevæge sig til fods eller cykel i de bolignære områder i dagligdagen.

Gymnastikholdet "Humørkuglerne". Foto: Søren Holm / DGI

SUNDHED OG BREDEIDRÆT

5

INDLEDNING

Inden for de seneste fem-ti år er idrættens sundhedsmæssige kvaliteter i stigende grad kommet i centrum i den sundhedspolitiske diskussion. Det er en udvikling, der understøttes af en lang række forskningsresultater, og som bl.a. udmønter sig i Sundhedsstyrelsens anbefalinger for fysisk aktivitet. Samtidig er den fysisk aktive krop blevet et symbol på en sund livsstil.

Sundhed er ingen ny dagsorden i breddeidrætten, men i takt med den øgede evidens og det større samfundsmæssige fokus på fysisk aktivitet har breddeidrætten fået en mere fremtrædende rolle som 'leverandør' af sundhed. Baggrunden er bl.a. den stigende bekymring over, at danskernes mindre fysisk aktive arbejds- og fritidsliv har uheldige konsekvenser i forhold til udviklingen af livsstilssygdomme i dele af befolkningen.

Resultatet er en øget politisk opmærksomhed på at få gjort befolkningen mere fysisk aktiv, hvor de forskellige aktører har forskellige tilgange til det sundhedsfremmende projekt:

Staten: Det offentlige engagement manifesterer sig bl.a. i Sundhedsstyrelsens anbefalinger for fysisk aktivitet, søgbare puljer, folkesundhedsprogrammer og i skoleidrætten. Sidstnævnte har stor betydning i den forstand, at børn og unge gennem idræt i skolen får en bred, fagligt funderet indføring i idrætten.

Marked: Markedet producerer eller distribuerer sundhed som en vare, der kan købes i form af wellness, fitness, sundhedsprodukter, motionsudstyr, alternativ medicin, fysioterapi osv.

Civilsamfund: Den enkelte borger har som en del af civilsamfundet sin egen sundhedsbevidsthed og sundhedslogik, som kan være præget af en sammenblanding af statens anbefalinger og de forskellige markedsprodukter, som det er muligt at købe. Men også den selvorganiserede eller individuelle tilgang til idrætten som middel til sundhed er en væsentlig faktor.

Udsprunget af civilsamfundet, men med berøringsflader til markedet og staten/kommunerne indgår foreningsidrætten som en væsentlig aktør. Foreningsidrætten har som arena for fysisk aktivitet

altid bidraget til folkesundheden på indirekte vis. Det nye i forhold til foreningslivet er både, at der i befolkningen generelt er et øget fokus på fysisk aktivitet i forhold til sundhed, og at den statslige sundhedspolitik tillægger idrætten en mere direkte rolle i sine folkesundhedsprogrammer. Dette afspejler sig bl.a. i regeringsgrundlaget fra efteråret 2007, hvor breddeidræt og fysisk aktivitet tillægges en væsentlig betydning i fremtidens forebyggende arbejde³⁹⁰.

Sundhed er dermed blevet en helt central officiel begrundelse for at støtte breddeidrætten. Men sundhedstilbud med fokus på fysisk aktivitet igangsættes i dag på alle planer i samfundet: ministerierne, kommunerne, idrætsorganisationerne, offentlige daginstitutioner, uddannelsessystemet, den kommercielle idræt, den selvorganiserede idræt og erhvervslivet.

Opmærksomheden på fysisk aktivitet og sundhed kan set gennem en idrætslig optik rumme et potentiale for at sikre øgede ressourcer og dermed udvikling til idrætsfeltet generelt. Men den kan også give den brede idræt et mere snævert fokus på den rene fysiske og målbare sundhedsfremmende aktivitet. Dette kan overskygge en række af idrættens øvrige kvaliteter³⁹¹.

Det ændrer dog ikke ved, at sundhedsspørgsmålet har fået stor betydning i de store idrætsorganisationer, der om nogen repræsenterer breddeidrætten i Danmark. Det afgørende spørgsmål synes i dag ikke at være, *om* sundhed skal have stor vægt i breddeidrætten. Det er snarere spørgsmålet om, *hvordan* det sundhedsfremmende arbejde bedst kan inddrages i idrætten. Det handler i den sammenhæng i høj grad om, hvilke muligheder og udfordringer breddeidrætten har med det øgede fokus på fysisk aktivitet.

I den forbindelse er det ikke uvæsentligt, hvilket sundhedsbegreb man begrundet idrættens bidrag til folkesundheden med. Sundhedsbegrebet har historisk set undergået en lang udvikling, men generelt er der en øget opmærksomhed på, at sundhed i dag handler om individuel livskvalitet og levevilkår. Sundhed er altså ikke kun fraværet af sygdom, men såvel fysisk som psykisk og socialt velvære. Verdenssundhedsorganisationen WHO definerer sundhed med følgende sætning:

”Sundhed er en tilstand af fuldkommen legemlig, sjælelig og socialt velvære og ikke blot fravær af sygdom og svækkelse³⁹².”

390 Regeringsgrundlaget (2007): *Mulighedernes samfund*

391 Se også kapitel 1 for en diskussion af de kvaliteter, som idrætten sættes i forbindelse med

Denne definition åbner for, at sundhedsarbejdet bør være konstruktivt forebyggende og ikke blot reparere skader, der allerede er indtruffet. Sundhed bliver derved ikke kun et mål i sig selv, men også en ressource: Et middel til at opnå eller vælge 'det gode liv'. Sundhedsfremme sigter således bredt med sit ønske om at stimulere individuelle og sociale forandringer, der gør det muligt for folk at leve sundere.

Denne positive tilgang til sundhed passer godt ind i den traditionelle frivillige og lystbetonede danske tilgang til breddeidræt, hvor formålet også kan være at hjælpe idrætsudøvere med at udvikle evnen til selv at tage ansvar for et fysik aktivt liv. Risikoen er, at fremme af fysisk aktivitet og folkesundhed ud fra biomedicinske eller sundhedsøkonomiske argumenter kommer til at fylde uforholdsmæssigt meget i det videnskabelige arbejde, det sundhedspolitiske arbejde og den generelle idrætskultur.

IDRÆTTENS SUNDHEDSHISTORIE

Forskellige syn på sundheds betydning i idrætssammenhæng har fulgt idrætten siden dens etablering i det 19. århundrede i Danmark.

Men først i det, der kaldes gymnastikkens brydnings- og forandringsfase og sportens etableringsfase i Danmark (1885-1920), opstod der en interesse for den generelle folkesundhed, samtidig med at der opstod et skifte i relationen mellem nationalismen, sundheden og gymnastikken i Danmark.

Oprindelig var gymnastikken blevet indført med almue-/folkeskoleloven fra 1814, men fra 1828 var gymnastik kun obligatorisk for drenge. Således var gymnastikken helt frem til 1880'erne primært militært begrundet ud fra et ønske om at sikre kampduelige soldater. Men med den svenske gymnastiks udbredelse i 1880'erne blev udviklingen af det kraftfulde og sunde legeme i ikke mindst landbefolkningen en hjørnesten i denne del af idrætskulturen³⁹³, selv om det tilstræbte videnskabelige fundament senere blev genstand for debat i første halvdel af det 20. århundrede.

392 Fra WHO's præambel til organisationens konstitution. Se også http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf

393 Korsgaard, Ove (1997): *Kampen om kroppen. Dansk idræts historie gennem 200 år*

Over for den såkaldte folkelige gymnastik, der altså hentede en stor del af sin berettigelse i legemets dannelse, stod den engelsk inspirerede sport i byerne, der i langt højere grad var orienteret mod det sportslige resultat og dermed sin egenverdi. Men netop dette fokus gjorde den også interessant i sundhedssammenhæng. Allerede de datidige fortalere så i sporten det aktiv, at den var mere lystbetonet end militærgymnastikken og den svenske gymnastik³⁹⁴. Et argument, som man genfinder i dag i debatten om idrættens rolle i sundhedspolitikken.

Fælles for de fremvoksende idrætskulturer var dog, at de kom til at indgå i en bredere sundhedsdebat, herunder diskussionerne om det grundlæggende samfundsproblem med den 'degenererende' befolkning, som man mente at se hos både landbosamfundets bønder og i bybefolkningen. I forbindelse med industrialiseringen og den øgede urbanisering opstod også en tiltagende opmærksomhed om sygelighed i befolkningen. Det sundhedsfremmende arbejde kom således i forbindelse med lægevidenskabens gennembrud og ikke mindst opdagelserne inden for bakteriologien og mikrobiologien, der med tiden gav sundhedsmyndighederne mulighed for at forbedre de generelle levevilkår. Sundhed blev derfor benævnt som hygiejnefremme og blev både indført i skolen og regelmæssigt debatteret i idrætsorganisationerne.

Idræt som bidrag til et individuelt sundere liv blev i forbindelse med det moderne gennembrud også underlagt stor videnskabelig interesse. Naturvidenskaben blev i stigende grad dommer i forhold, der vedrørte den menneskelige eksistens. Sandheden skulle findes i naturen – ikke den romantiske natur, men i naturlovene³⁹⁵. Der skabtes et nyt vidensregime anført af bl.a. lægevidenskabens gennembrud, og den dydsorienterede, moraliserende og førmoderne filosofi oplevede tilbageskridt.

”Sundhedsvogternes kjole skiftede farve fra sort til hvidt, i takt med at lægerne overtog præstemandens og filosofernes position som samfundets sundhedsautoritet³⁹⁶.”

394 Korsgaard, Ove (1997): *Kampen om kroppen. Dansk idræts historie gennem 200 år*

395 Mellemegaard, Signe (2001): *Kroppens natur. Sundhedsoplysning og naturidealer i 250 å.*

396 Skovgaard, Thomas (2001): *Den gode den smukke og den virkelig sunde – en historie om sundhed, idræt og skole fra det moderne Danmark*

Allerede i 1880'erne kan det hygiejniske element spores i planlægningen af nye skoler og tilbygninger. Bedre skolegårde, legepladser og gymnastiksale skulle opfylde tidens krav om lys, luft og renlighed.

I byområder, hvor der ikke var plads til udvidelser, blev det understreget, at skoler skulle indrettes med lys og udluftningsmuligheder samt badefaciliteter. Der skete derfor en udvikling frem til 1930'erne, hvor fokus ændrede retning fra en disciplinering med militærpræget lydighed til et civiliseringsprojekt, der omhandlede ideer om selvkontrol af kroppen og de funktioner og sammenhænge, den indgik i. Renlighed, krop og idræt kom til at indgå som vigtige dele af tidens sundhedsdebat, og ikke mindst skolegymnastikken kom til at spille en stor rolle i udviklingen af samfundets autoritære syn på sundhed, hvor især god hygiejne og den rette kropsholdning kunne forbindes med en sund livsførelse.

Dengang som nu kunne der altså være asketiske træk i sundhedsdebatten. Og også dengang kunne idræts- og sundhedspædagoger have øje for, at det ikke nødvendigvis var let at få befolkningen til at følge anvisningerne³⁹⁷. Som I.P. Müller eksempelvis skrev:

”For sundhedens skyld kan man ikke få alle de liderlige og dovne mandfolk til at øve gymnastik og friluftsidræt med dagligt bad. Men det hjælper måske, når man fortæller dem, at det er den eneste måde, hvorpå kraft og udholdenhed kan erhverves og bevares i de kønslige såvel som i alle andre fysiske funktioner.”

Bag interessen for folkesundheden lå i øvrigt et ønske om at disciplinere og socialisere befolkningen, og i den forstand var det nationalistiske element ikke glemt, hvilket bekræftes af Sundhedsbladets første nummer i 1936, hvor den engelske premierminister var citeret for følgende:

”Folkesundheden er Basis for alt Fremskridt, og derfor er Folkehel-sen enhver Statsmands første Pligt ... Ud af en højere Sundheds-tilstand i hele Folket skabes de klartskuede, viljestærke Mænd og Kvinder, som er i Stand til at føre Samfundene og Folkene længere frem og højere op mod lysere og lykkeligere Tider³⁹⁸.”

397 Bonde, Hans (2003): *Degeneration – Den sunde krop som symbol*

398 Skovgaard, Thomas (2001): *Den gode, den smukke og den virkelig sunde – en historie om sundhed, idræt og skole fra det moderne Danmark*

BREDEIDRÆTTEN OG SUNDHED I DAG

I perioden efter 2. verdenskrig opstod velfærdsstaten som følge af en stærk vækst i den offentlige sektor og stigende reformer på samfundsområdet. I denne periode vedtog Folketinget de to vigtigste love for den foreningsorganiserede idræt: tipsloven, der sikrede økonomisk støtte til landsorganisationerne, og fritidsloven, der åbnede for den kommunale støtte til de lokale idrætsforeninger. Men derudover havde staten ingen styrende interesse i fritidsidrætten, og der fandtes ikke et ministerium, der beskæftigede sig med området. Idrætten var ikke et område, staten ønskede at blande sig i.

Fra 1970'erne og frem blev staten i stadig større grad involveret i idrætten, hvilket medførte, at idrætten kom højere op på den politiske dagsorden. Det kom til udtryk i udarbejdelsen af flere betænkninger på både det bredde- og eliteidrætslige område. Bl.a. etableredes Team Danmark, Lokale- og Anlægsfonden samt Sport Event Denmark som en konsekvens af den øgede statslige involvering. På sundhedsområdet opstod bl.a. Det Nationale Råd for Folkesundhed, Motions- og Ernæringsrådet samt forsøgs- og udviklingspuljer til fremme af sundhed i bestemte befolkningsgrupper.

Breddeidrættens sundhedsfremmende virkning har som beskrevet længe været en vigtig del af idrætsbegrundelsen. Men i takt med debatten om tiltagende fysisk inaktivitet i befolkningen og de deraf afledte samfundsmæssige udfordringer (fedmeproblematikken, livstilssygdomme, udsigten til stigende omkostninger til medicinalsyste­met) er der kommet et større fokus på breddeidrættens sundhedsmæssige dimension, som er blevet understøttet af større videnskabelig dokumentation for betydningen af fysisk aktivitet.

Idrætten bliver derfor inddraget i mange sammenhænge med det formål at medvirke til at løse samfundets sundhedsmæssige problemer. Et paradoks er i den sammenhæng, at befolkningens sundhedsproblemer med relation til fysisk inaktivitet synes at vokse, selv om andelen af børn og voksne, der dyrker idræt, også har været voksende over de seneste årtier.

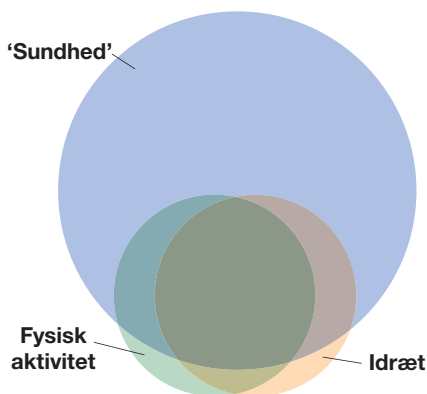
SUNDHED, FYSISK AKTIVITET OG IDRÆT ER KUN DELVIST OVERLAPPENDE FÆNOMENER

En vigtig side af denne diskussion er en forståelse af såvel den organiserede foreningsidræt som den øvrige breddeidræts potentialer i en sundhedspolitisk sammenhæng, hvilket kræver en mere indgående forståelse af de begreber, der er i spil.

I den offentlige sundhedsdebat bliver der sjældent skelnet mellem idræt og fysisk aktivitet. Denne manglende sondring er problematisk, da fysisk aktivitet refererer til en kvantitativ måling af kroppens fysiske arbejde, mens idræt har et helt andet kulturelt udgangspunkt, som ikke nødvendigvis omhandler brug af kroppen i en sundhedsmæssig rational forstand.

Således kan det være mere præcist at anskue fysisk aktivitet og idræt som to fænomener, der kun delvist overlapper hinanden, og som i øvrigt kun delvist befinder sig inden for den sundhedspolitiske sfære (se figur 53).

Figur 53. Forholdet mellem sundhed, fysisk aktivitet og idræt

Figuren illustrerer, at fysisk aktivitet ikke i alle tilfælde behøver at være 'sund', og at det samme gælder visse former for idrætsudøvelse – det sidste er eksempelvis tilfældet inden for dele af eliteidrætten, hvor skader, nedslidning, overbelastning, dopingproblemer eller anden risikobetonet adfærd gør det vanskeligt at opretholde en forestilling om, at eliteidræt pr. definition er sund. Nogle af de samme risici finder man også i varierende grad inden for breddeidrætten, hvor bl.a. motionsdoping³⁹⁹ og idrætsskader er velkendte problemer.

399 Kulturministeriet (2008): *Handlingsplan for bekæmpelse af motionsdoping*

Desuden behøver ikke alle idrætsaktiviteter at rumme et væsentligt fysisk element. Anerkendte idrætsgrene i DIF-regi som f.eks. billard og dart fordrer nok motoriske og kompetitive færdigheder, men øger kun i meget begrænset omfang den energiomsætning, der ligger til grund for definitionen af fysisk aktivitet (se også det følgende afsnit om fysisk aktivitet). Dette betyder ikke, at sådanne idrætsgrene ikke har relevans i forhold til WHO's brede sundhedsdefinition, som også omfatter psykisk og social trivsel, men deres fysiologiske effekter vil være meget begrænsede sammenlignet med en række andre idrætsaktiviteter.

Med til at komplicere billedet af idrættens relationer til den sundhedspolitiske sfære er dens selvforståelse og fokus. Ikke mindst inden for den organiserede idræt med dens veletablerede idrætsgrene finder man en række kulturer, hvor sundhedsgevinster nok kan værdsættes, men hvor det primære fokus typisk ligger på idrætsaktiviteten. I den forstand opfatter hovedparten af den praksisorienterede del af breddeidrætten sig ikke som en del af den herskende sundhedsdebat.

En undersøgelse af gymnastikforeningernes relation til sundhed noterer eksempelvis, at selvom enhver idrætsleder vil skrive under på, at idræt er sundt, er det ikke ensbetydende med, at foreningerne målretter deres aktiviteter mod sundhed⁴⁰⁰. Kun 4 procent af gymnastikforeningerne i undersøgelsen svarede, at de beskæftigede sig med aktiviteter inden for 'sundhed og sygdom' (selvom alle foreningerne i praksis havde haft hold for f.eks. overvægtige børn, ældre og kræftpatienter). Foreningerne fandt generelt, at det offentlige stillede for store deltagelseskrav, og de troede ikke, at de kunne engagere medlemmer og frivillige i erklærede sundhedsrelaterede aktiviteter.

I modsætning til fitnessområdet behøver optimal fysisk aktivitet derfor ikke nødvendigvis være et mål i selv meget fysisk betonede idrætsgrene. Udtrykket 'at lade bolden gøre arbejdet', som man kender fra fodbold, illustrerer en sådan idrætskultur, hvor det fysiske arbejde snarere er et redskab i kampen end et formål i sig selv.

400 Vestergaard, Bo og Ibsen, Bjarne (2008): *Folkelig gymnastik i den moderne motionskultur*

Sådanne særlige forhold og kulturforskelle har stor betydning for den organiserede idræts sundhedsmæssige potentialer. Hvad det mere konkret betyder for politiske initiativer på området, vil blive udfoldet i kapitlets afsluttende afsnit efter gennemgangen af den grundlæggende viden, som ligger til grund for idrættens aktuelle kobling til sundhedsdiskussionerne: nemlig den fysiske aktivitets sundhedsmæssige fordele for den enkelte og samfundet.

FYSISK AKTIVITET

Fysisk aktivitet, der er det helt centrale begreb i den idrætsrelaterede sundhedspolitik, er som begreb kommet i centrum som en følge af bl.a. den moderne tilværelses mekaniserede hverdag.

Arbejde, husarbejde og transportformer er gennem årene blevet mindre fysisk krævende, hvorved der er sket en markant reduktion i den samlede fysiske aktivitet i løbet af få generationer. Tilværelsen i begyndelsen af det 20. århundrede medførte et højt fysisk aktivitetsniveau en stor del af døgnet for størstedelen af befolkningen, og helbreds konsekvenserne var ofte nedslidning af bevægeapparatet, især i ryggen, gennem hyppige og tunge løft. Nutidens manglende fysiske aktivitet beskrives som den 'stillesiddende livsstil', som medfører en understimulering af kroppen⁴⁰¹.

På sundhedsområdet er forskning i fysisk aktivitet nærmest eksploderet, og derfor findes i dag stor viden om effekter og vigtigheden af at være fysisk aktiv gennem hele livet. På den baggrund har Sundhedsstyrelsen udarbejdet officielle anbefalinger for, hvor fysisk aktive danskerne bør være.

401 Iversen, Lars (2002): *Medicinsk sociologi. Samfund, sundhed og sygdom*

SUNDHEDSSTYRELSENS OFFICIELLE ANBEFALINGER FOR BØRN OG VOKSNE

Børn og unge:

- At alle børn og unge under 18 år er fysisk aktive mindst 60 minutter om dagen. Aktiviteterne skal være af moderat intensitet. De 60 minutter kan opdeles i mindre perioder, f.eks. 15 minutter om morgenen, 15 minutter senere og 30 minutter efter skole, eller 6 gange 10 minutter i løbet af dagen.
- At alle børn og unge under 18 år mindst to gange om ugen fremmer og vedligeholder deres kondition, muskelstyrke, bevægelighed og knoglesundhed. Træningen skal være af høj intensitet af 20-30 minutters varighed.

Voksne:

- Sundhedsstyrelsen anbefaler, at alle voksne er fysisk aktive mindst 30 minutter af moderat intensitet, helst alle ugens dage.
- Sundhedsstyrelsen anbefaler ydermere, at alle voksne mindst to gange om ugen fremmer og vedligeholder deres kondition, muskelstyrke, bevægelighed og knoglesundhed. Træningen skal være af høj intensitet af 20-30 minutters varighed.

Kilde: Sundhedsstyrelsen

Begrebet fysisk aktivitet defineres af Sundhedsstyrelsen på følgende måde:

”Begrebet fysisk aktivitet dækker ethvert muskelarbejde, der øger energiomsætningen. Motion bruges både i forbindelse med ustruktureret aktivitet og mere bevidst, målrettet, regelmæssig træning⁴⁰².”

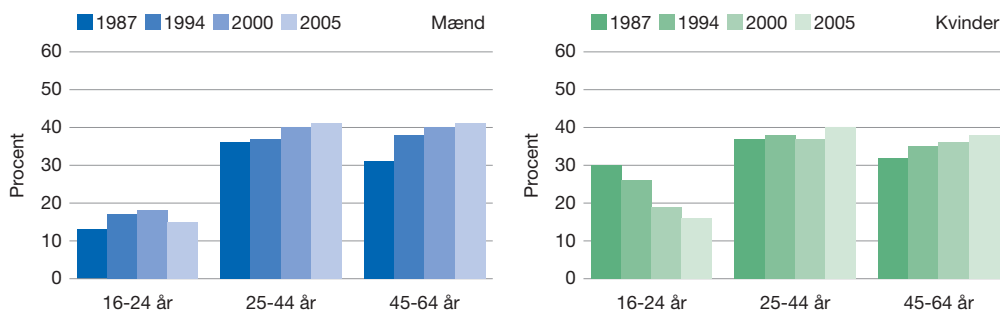
Igen er det vigtigt at have for øje, at fysisk aktivitet ikke er det samme som idræt, selv om der er overlap. Fysisk aktivitet dækker således også over ikke-idrætslige aktiviteter som havearbejde eller ’hverdagsmotion’ i form af eksempelvis cykling til og fra arbejde mv. Undersøgelser af befolkningens fysiske aktivitetsvaner eller effekter af fysisk aktivitet kan derfor ikke direkte overføres til idrætsfeltet.

⁴⁰² http://www.sst.dk/Forebyggelse/Mad_og_motion/Fysisk_aktivitet/Fakta_om_fysisk_aktivitet.aspx?lang=da

FYSISK AKTIVITET OG EVIDENS

Nødvendigheden af at leve et fysisk aktivt liv er som nævnt ikke ny viden. Men argumenterne for øget fokus på fysisk aktivitet har fået en ny drejning, da de afspejler, at der i dag er færre danskere, som behøver at belaste deres krop fysisk i forbindelse med deres arbejde. I dag er stillesiddende arbejde den mest udbredte arbejdsform blandt erhvervsaktive. Der er således sket en udvikling siden 1987, hvor flere og flere har fået stillesiddende arbejde. I 2005 var der 40 procent mænd og 38 procent kvinder, men færrest blandt de helt unge (16-24-årige), der havde stillesiddende arbejde (se nedenstående figur). Blandt unge mænd er der ligeledes sket en lille stigning, mens der blandt unge kvinder ses et fald i andelen med stillesiddende arbejde.

Figur 54. Andel med stillesiddende arbejde i hovedbeskæftigelsen, 1987-2005 (procent)

Kilde: Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2005

Danskerne er altså i stigende grad blevet fysisk inaktive i hverdagens daglige gøremål. Dette har flere uheldige konsekvenser i forhold til risikoen for at udvikle forskellige livsstilssygdomme. Der er i de senere år lavet mange undersøgelser af fysisk aktivitet, der dokumenterer, at fysisk aktivitet har en positiv effekt på menneskers liv⁴⁰³. Er man fysisk aktiv, lever man ikke bare længere, man lever også bedre i den forstand, at risikoen for at udvikle livsstilsrelaterede sygdomme mindskes. Derudover estimeres fysisk inaktivitet til at være en risikofaktor, der i gennemsnit medfører 5-6 færre leveår, hvilket er på nogenlunde samme niveau som smårygere, mens storrygere mister 8-10 år. Desuden kan fysisk inaktive forvente 8-10

403 Det er vigtigt at bemærke, at der i undersøgelser af effekten af fysisk aktivitet (og fysisk inaktivitet) ikke er konsensus om, hvordan fysisk aktivitet/fysisk inaktivitet kvantificeres, og at man i øvrigt kan finde meget store metodiske forskelligheder mellem de enkelte studier.

færre leveår uden langvarig belastende sygdom sammenlignet med fysisk aktive⁴⁰⁴.

Fysisk inaktivitet har en række negative effekter på kredsløb, muskler, knogler og stofskifte. Omvendt har fysisk aktivitet en forebyggende effekt over for en række livsstils- og folkesygdomme, hvis Sundhedsstyrelsens anbefalinger overholdes⁴⁰⁵:

- Kredsløbssygdomme
- Stress
- Muskel- og skeletlidelser
- Visse former for kræft
- Psykiske lidelser
- Knogleskørhed

Undersøgelser, der måler menneskers konditionsniveau (kondital), viser en entydig sammenhæng mellem kondition og livslængde⁴⁰⁶. I danske undersøgelser viser den positive effekt sig især hos kvinder, uanset hvor usundt de lever, og hvor ressourcestærke de er. Mens der hos mænd er en tendens til, at jo flere risikofaktorer, de udsætter sig selv for, desto mere reduceres effekten af fysisk træning⁴⁰⁷.

Men fysisk aktivitet lægger ikke kun år til livet. Den lægger i høj grad også liv til årene⁴⁰⁸. Forskning i livskvalitet er i de senere år blevet et forskningsfelt, som gennem undersøgelser afdækker, hvor tilfredse folk er med tilværelsen, og hvordan folk selv synes, deres helbred er. Resultaterne har vist, at fysisk aktivitet giver øget livskvalitet⁴⁰⁹. Blandt effekterne kan nævnes:

- Fysisk aktivitet forebygger og behandler depression.
- Fysisk aktivitet giver øget selvværd, især hos børn og unge.
- Fysisk aktivitet reducerer følelser som utryghed, stress, nervøsitet og angst, fordi det gør mennesker, der har disse lidelser, mere robuste over for forhold, der normalt skaber angst.

404 Juel, Knud, Sørensen, Jan og Brønnum-Hansen, Henrik (2006): *Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark. København*

405 Kiens, Bente m.fl. (2007): *Fysisk inaktivitet – konsekvenser og sammenhænge*

406 Sundhedsstyrelsen (2005): *Fysisk aktivitet – håndbog om forebyggelse og behandling*

407 Sørensen, Jan m.fl. (2005): *Modellering af potentielle sundhedspolitiske konsekvenser ved øget fysisk aktivitet i den voksne befolkning*

408 Hede, Anders og Lyhne Ibsen, Rasmus (2006): *Fremtidens puls. Et debatoplæg om fysisk aktivitet*

409 Hede, Anders og Lyhne Ibsen, Rasmus (2006): *Fremtidens puls. Et debatoplæg om fysisk aktivitet*

- Fysisk aktivitet forebygger i et vist omfang overvægt, som hos mange voksne er forbundet med dårlig livskvalitet. Føringet livskvalitet hos stærkt overvægtige børn kan ligge på samme niveau som hos kræftsyge børn (Klarlund Pedersen m.fl., 2005).
- Fysisk aktivitet øger de kognitive evner hos ældre. Ældre, der er fysisk aktive, bliver mere kvikke i hovedet.
- Fysisk aktivitet påvirker den generelle selvoplevede sundhedstilstand, især hvis den er vedvarende.

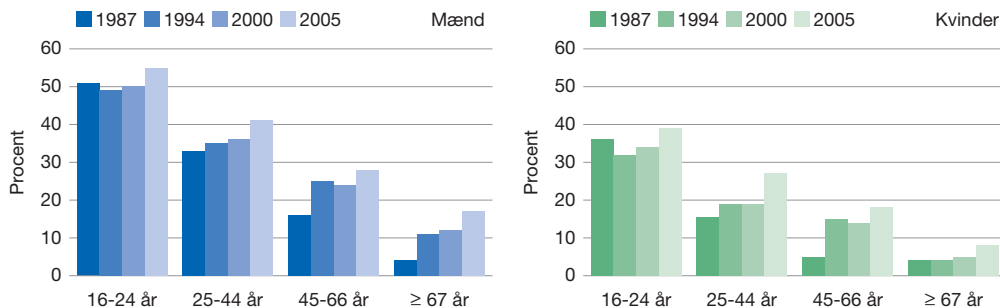
Herudover kommer de positive oplevelser, sociale kontakter og kompetencer samt motoriske færdigheder, som mange søger og finder i bl.a. den organiserede idræt. Disse socialt og kulturelt orienterede kvaliteter overses ofte i en medicinsk orienteret, evidensdomineret sundhedsdebat, men indgår på lige fod i WHO's brede sundhedsdefinition.

FYSISK AKTIVITET I DEN VOKSNE BEFOLKNING

Selvom der er meget fokus på, at den danske befolkning ikke er fysisk aktiv nok, så viser *Folkesundhedsrapporten – Danmark 2007*, at en stigende andel af befolkningen er blevet mere moderat eller hårdt fysisk aktiv i fritiden siden 1987.

Mænd er generelt mere tilbøjelige til at lave hård eller moderat hård fysisk aktivitet i fritiden, og det gælder især for gruppen af 16-24-årige, hvorefter aktiviteten falder proportionelt med alderen for både mænd og kvinder. Det er således gruppen af mænd og kvinder over 67 år, der er mindst tilbøjelig til at lave moderat til hård fysisk aktivitet i fritiden, hvilket er naturligt i forhold til ældres nedsatte funktionsevne, hvor hård eller moderat fysisk aktivitet ikke altid er hensigtsmæssig. Det ses i Tabel 36, at der i befolkningsgruppen af både mænd og kvinder over 65 år til gengæld er en relativt stor andel, der dyrker lettere motion.

Figur 55. Andel (procent) med hård eller moderat fysisk aktivitet i fritiden, 1987, 1994, 2000 og 2005

Kilde: Ekholm et al., 2006

Tablet 36. Fysisk aktivitet i fritiden blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper 2005 (procent)

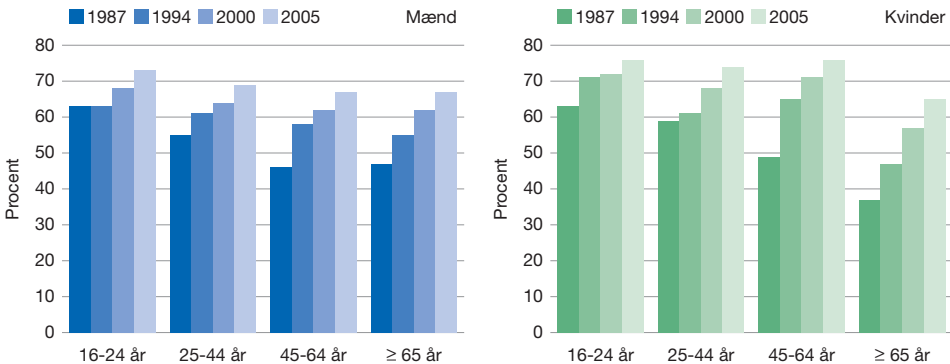
	16-24 år	25-44 år	45-64 år	65-79 år	≥ 80 år
Mænd					
Konkurrenceidræt	26	7	2	1	-
Motionsidræt	30	34	25	18	6
Lettere motion	32	45	60	65	56
Stillesiddende	12	13	11	14	34
Ved ikke/uoplyst	1	1	1	2	4
I alt	100	100	100	100	100
Kvinder					
Konkurrenceidræt	9	3	1	0	0
Motionsidræt	29	24	16	10	3
Lettere motion	51	63	72	72	48
Stillesiddende	10	10	10	16	45
Ved ikke/uoplyst	0	1	0	1	4
I alt	100	100	100	100	100

Kilde: Ekholm m.fl., 2006

Generelt er befolkningen i stigende grad opmærksomme på vigtigheden i at leve sundt. Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2005 anfører, at 70,9 procent af den voksne befolkning dyrker motion/er fysisk aktive for at bevare eller forbedre deres helbred (68,5 procent mænd og 73,1 procent kvinder)⁴¹⁰. Andelen, der er fysisk aktive for at bevare eller forbedre helbredet, er steget med 19,3 procent i perioden 1987 til 2005. Stigningen ses for begge køn, men er klart størst blandt de to ældste befolkningsgrupper.

410 Ekholm, Ola m.fl. (2006): *Sundhed og sygelighed i Danmark 2005 og udviklingen siden 1987*

Figur 56. Andel, der dyrker motion/er fysisk aktiv for at bevare eller forbedre helbredet, 1987-2005 (procent)

Kilde: Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2005

Fysisk aktivitet er et af flere tiltag, respondenterne angiver i undersøgelser af, hvad de gør for at bevare eller forbedre eget helbred⁴¹¹. Desuden angiver 56 procent af voksne, at de gerne ville være mere fysisk aktive, end de er i dag, mens 43 procent ikke har et ønske om at være mere aktive. Ser man på respondenternes konkrete planer om at blive mere fysisk aktive, viser resultaterne, at mens 56 procent gerne vil være mere aktive, end de er i dag, er det kun 29 procent, som har konkrete planer om at blive mere fysisk aktive. Heraf har knap halvdelen planer om at melde sig ind i en idrætsforening eller sportsklub, et fitnesscenter eller lignende, mens 41 procent (også) har planer om at "gå, løbe, svømme eller lignende"⁴¹².

I Folkesundhedsrapporten fra 2007 kendte 47 procent af de adspurgte til Sundhedsstyrelsens anbefaling om 30 minutters fysisk aktivitet om dagen. Det er især de unge mænd og kvinder (16-24-årige) og de yngre kvinder (25-44-årige), der kender anbefalingen. Den samme undersøgelse konstaterede, at halvdelen af befolkningen ønsker hjælp til at være mere fysisk aktive. Hjælpen ønskes primært i form af mulighed for at være sammen med andre (51 procent), mens 26 procent ønsker tilbud på arbejdspladsen, og 24 procent ønsker andre tilbud.

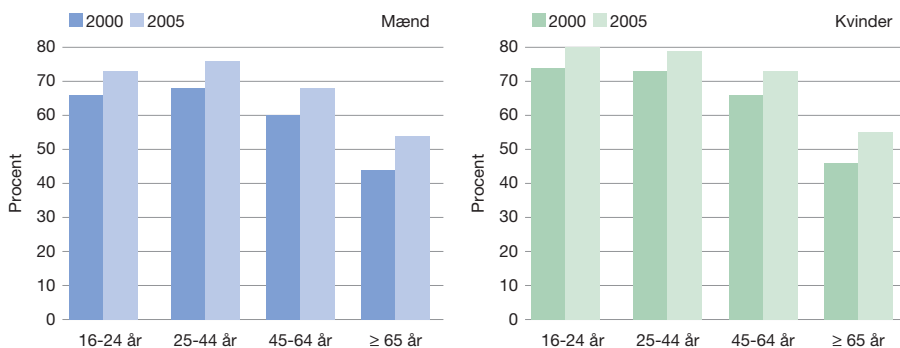
Statens Institut for Folkesundheds seneste Sundheds- og Sygelighedsundersøgelse (2005) viser også, at der fra 2000 til 2005 er

411 Kjølner, Mette, Juel, Knud og Kamper-Jørgensen, Finn (red.) (2007): *Folkesundhedsrapporten - Danmark 2007*

412 Sundhedsstyrelsen (2003): *Befolkningens motivation og barrierer til fysisk aktivitet*

kommet en større tro på, at egen indsats gavner sundheden. Det er især kvinderne, der svarer, at egen indsats er af stor betydning, men generelt er det de færreste, som ikke mener, at egen indsats har nogen betydning. Dette vidner om, at sundhedsanbefalingerne er nået bredt ud i befolkningen.

Figur 57. Andel, der mener at egen indsats for helbredet er særdeles vigtig 2000 og 2005 (procent)

Kilde: Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2005

Den forøgede viden om effekter af fysisk aktivitet på langt sigt (f.eks. forebyggelse af hjerte-kar-sygdomme) har dog tilsyneladende ikke direkte indflydelse på, om personer i praksis er fysisk aktive eller ej, hvorimod troen på, at fysisk aktivitet påvirker sundhed her og nu, er forbundet med 5-7 gange øget sandsynlighed for, at en person i praksis lever et fysisk aktivt liv. Et sådan resultat vidner om, at der kan være langt fra viden til handling for den enkelte, hvis de mulige gevinster ligger langt ude i fremtiden.

FYSISK AKTIVITET BLANDT BØRN OG UNGE

Mindre børn har som regel en spontan tilgang til fysisk aktivitet gennem leg i hverdagen. Sådan betragtes børns hverdagsliv i hvert fald traditionelt. Men der er ved at ske en ændring i bevægelsesmønstre, hvor børns aktivitetsniveau har fået større bevågenhed. Børns fysiske udvikling ser stort set ud som før i tiden, men præges dog af, at børn tilbydes alternative valg til den fysisk anstrengende leg, f.eks. computerspil, eller transport til og fra skole. Derved bliver børns omgivelser vigtige, da både familie, pædagoger, venner og fysiske rammer er med til at præge børns livsstilsvaner senere i livet.

Sundhedsstyrelsen opsummerer en del af den nuværende viden om danske børns fysiske aktivitet i rapporten 'Fysisk Aktivitet og Evidens':

- Danske børn bliver mindre fysisk aktive (Sundhedsstyrelsen, Håndbog 2005).
- BMI er steget hos 6-7-årige danske børn siden 1986-1987 (Andersen og Froberg 2004).
- 9-årige piger har lavere kondition i 2003-2004 end i 1997-1998 (Froberg 2005).
- Der registreres stigende overvægt hos drenge og piger med forældre, der har lav uddannelse (Froberg 2005).
- Hvert syvende barn er overvægtig (Sundhedsstyrelsen, Børn og Bevægelse 2005).
- Jo ældre børn bliver, desto mindre bevæger de sig (Sundhedsstyrelsen, Håndbold & Børn og Bevægelse 2005).
- De seneste 30 år er andelen af børn, der køres i bil til og fra skole, steget næsten 200 % på alle alderstrin (Sundhedsstyrelsen, Håndbog 2005).
- Inden for de sidste 15 år er antallet af børn, der cykler til skole, faldet næsten 30 % (ibid.).

Kilde: Fysisk aktivitet og evidens – Livsstilssygdomme, folkesygdomme og risikofaktorer

Det er en vigtig udfordring at fastholde og motivere børn (og unge) til sunde, livslange motionsvaner, da undersøgelser også viser, at jo ældre børn bliver, desto mindre bevæger de sig⁴¹³. Blandt 3-10-årige børn, der er fysisk aktive, peger Sundhedsstyrelsen på, at man i dag kan dokumentere følgende sundhedseffekter:

- De har større livsglæde og selvtillid.
- De har et godt helbred.
- De føler sig mindre hjælpeløse.

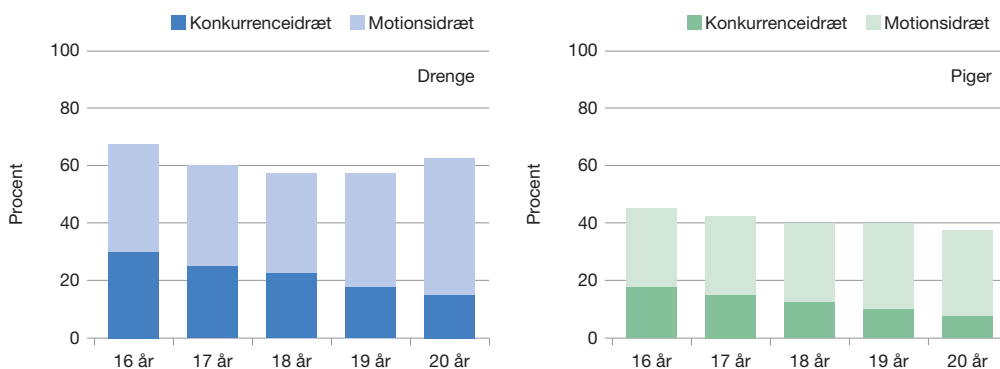
413 Sundhedsstyrelsen (2008): *Undersøgelse af 11-15-åriges livsstil og sundhedsvaner 1997-2006*

- De er mindre morgentrætte.
- De har lettere ved at få venner.
- De føler sig i mindre grad udenfor.

Der er gennem de sidste 20 år sket en polarisering af det fysiske aktivitetsniveau mellem de 9-10-årige og de 15-16-årige. Samtidig viser undersøgelser, at to tredjedele af de 11-15-årige ikke lever op til sundhedsstyrelsens anbefalinger om, at børn og unge bør være fysisk aktive 60 minutter om dagen⁴¹⁴.

Der er en kønsmæssig ulighed, hvad angår fysisk aktivitet, mellem de 16-20-årige, da pigerne generelt bevæger sig mindre i deres fritid. F.eks. dyrker kun 24,3 procent af pigerne mere end seks timers motion om ugen, mens dette er tilfældet for 39,5 procent af drengene. Når man ser nærmere på motionsformen og intensiteten af den fysiske aktivitet, viser det sig også, at 9,8 procent af pigerne og 11,4 procent af drengene generelt er stillesiddende i deres fritid, og at 52,3 procent af pigerne og 33,1 procent af drengene ikke dyrker fritidsaktiviteter, som når op på et intensitetsniveau svarende til enten motions- eller konkurrenceidræt. Noget tyder på, at unge i aldersgruppen 16-20 år har en tendens til at opgive det fysiske aktive hverdagsliv, som de havde i folkeskolen⁴¹⁵.

Figur 58. Fysisk aktivitet i fritiden blandt 16-20-årige drenge og piger, 2004 (procent)

Kilde: Ringgaard m.fl., 2004

414 Sundhedsstyrelsen (2008): *Undersøgelse af 11-15-åriges livsstil og sundhedsvaner 1997-2006*

415 Rheinländer, Thilde og Nielsen, Gert Allan (2006): *Unge livsstil og dagligdag*

EFFEKT AF FYSISK AKTIVITET I ET IDRÆTSPERSPEKTIV

Den veldokumenterede fysiologiske effekt af fysisk aktivitet giver anledning til nogle overvejelser i forhold til idrætsbegrebet, der dækker over mange former for fysisk aktivitet, og som derfor ikke altid kan leve op til krav om at levere en forbedret kondition hos udøvere.

Debatten om, hvilke former for fysisk aktivitet der giver bedst mulig energiomsætning, kan således bidrage til udformningen af et 'sundhedshierarki' mellem de forskellige idrætsaktiviteter, alt efter hvor fysisk krævende de er. Denne tankegang er på mange måder fjern fra breddeidrættens kulturpolitiske udgangspunkt, som rummer mange flere aspekter end sundhed. Fysisk aktivitet giver ikke blot fysiske, men også psykiske og sociale gevinster i form af øget energi, selvværd, livsglæde, handlekompetence og socialkompetence⁴¹⁶. Effekter som på en mere indirekte facon ligeledes har betydning for sundhedsfremme.

Desuden er det vigtigt at være opmærksom på, at idrætsgrene, som ikke har karakter af målrettet fysisk træning, kan have stor fysiologisk effekt. En undersøgelse af fodboldtræning på motionsplan blandt utrænede unge og midaldrende mænd har vist en sundhedseffekt, som i forhold til bl.a. kondition og opbygning af muskelmasse lå over effekten af moderat løbetræning. Der mangler dog fortsat viden om effekten af andre boldspil⁴¹⁷.

Endelig er der forskel på, hvilke fysiologiske aspekter det er optimalt at træne hvornår. Eksempelvis er børns mulighed for indlæring af motoriske færdigheder og koordination stor, hvilket kan gavne dem senere i livet, mens der kun er en lille direkte sammenhæng mellem fysisk aktivitet og kondition i denne aldersgruppe⁴¹⁸. Denne indsigt er interessant i forhold til debatten om, hvilken form for fysisk aktivitet børn og unge skal udøve i folkeskolen. Her vil det kunne påpeges, at en alsidig træning af kroppen med vægt på de mange forskellige bevægelsesaktiviteter, som idrætten tilbyder, i høj grad vil kunne gavne børn og unges motoriske færdigheder og motivation for livslang idrætsdeltagelse, mere end det ensidigt bør handle om opbyggelse af muskelstyrke og kondition.

416 Samme resultat i Sundhedsstyrelsens (2006): *Fysisk aktivitet og evidens – Livsstils-sygdomme, folkesygdomme og risikofaktorer*

417 Krustrup, Peter (m.fl.) (2007): *Recreational soccer has significant beneficial effects on performance and health profile*

418 Pedersen, Bente Klarlund og Saltin, Bengt (2005): *Børn og unge – Fysisk aktivitet, fitness og sundhed*.

FYSISK INAKTIVITET

Det vides endnu ikke med sikkerhed, hvor mange danskere der er fysisk inaktive. Denne usikkerhed skyldes først og fremmest brug af forskellige definitioner og målemetoder⁴¹⁹. Desuden er begrebet fysisk inaktivitet et nyere fænomen, og det er derfor svært at beskrive en udvikling på området.

Usikkerheden viser sig ved, at andelen af fysisk inaktive danskere vurderes til at ligge mellem 15 og 55 procent af befolkningen⁴²⁰. Trods denne usikkerhed ved man dog temmelig meget om risikofaktorer ved fysisk inaktivitet:

RISIKOFAKTORER VED FYSISK INAKTIVITET

- Fysisk inaktivitet øger risikoen for en række sygdomme, først og fremmest hjerte-kar-sygdomme, type 2-diabetes, muskel- og skeletsygdomme, brystkræft, kræft i tyktarm og psykiske sygdomme samt overvægt.
- Mænd og kvinder er i lige stort omfang fysisk inaktive. Med stigende alder bliver der flere og flere fysisk inaktive. Jo lavere uddannelsesniveau, desto flere fysisk inaktive.
- Hvert år er knap 4.500 dødsfald relateret til fysisk inaktivitet. Det svarer til 7-8 % af alle dødsfald.
- De danskere, der årligt dør for tidligt relateret til fysisk inaktivitet, mister 50.000 leveår, ligeligt fordelt blandt mænd og kvinder. Fysisk inaktivitet er relateret til et tab i danskernes middellevetid på 9-10 måneder for både mænd og kvinder.
- Fysisk inaktive dør i gennemsnit 5-6 år tidligere end fysisk aktive.
- Personer, der dør som følge af fysisk inaktivitet, har i gennemsnit mistet 11-12 års levetid
- Fysisk inaktive kan forvente 8-10 færre leveår uden langvarig belastende sygdom end fysisk aktive.
- Fysisk inaktive kan forvente ca. 7 færre kvalitetsjusterede leveår end fysisk aktive.

Kilde: Juel, Knud m.fl. (2006): Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark

419 Der benyttes forskellige definitioner af begreberne sport, idræt, motion, fysisk aktivitet/inaktivitet. Men også hyppighed, regelmæssighed, intensivitet og målemetoder (objektive/subjektive) operationaliseres forskelligt. Det er endvidere den sammen problemstilling, der gør sig gældende for resultater vedrørende fysisk aktivitet.

420 17 % ifølge AKF (2004), 13 % ifølge SUSY 2005 (4 timer spg.) og 30-40 % ifølge Sundhedsstyrelsen

WHO vurderede, at henholdsvis 6 procent (mænd) og 7 procent (kvinder) af alle dødsfald i 2000 kunne tilskrives fysisk inaktivitet (WHO 2002). Det er endvidere velbeskrevet, at fysisk aktivitet har en betydelig indvirkning på middellevetiden⁴²¹.

Den danske Sundheds- og sygelighedsundersøgelse benytter begrebet stillesiddende fritidsaktivitet (dvs. læser, ser fjernsyn eller har anden stillesiddende fritidsbeskæftigelse). Der er ikke nødvendigvis en direkte og negativ sammenhæng mellem fysisk inaktivitet og stillesiddende fritidsaktivitet. Personer med stillesiddende fritidsaktivitet kan f.eks. benytte sig af fysisk aktivitet som transportmiddel, være fysisk aktive i arbejdet, eller de er måske ikke opmærksomme på, at luftning af hund, havearbejde eller rengøring tæller med i det fysisk aktive regnskab. Men trods denne nuanceforskel i definition viser undersøgelsesresultaterne, hvilke befolkningsgrupper der er mest inaktive i deres fritid, og hvordan udviklingen har set ud igennem det seneste årti. Undersøgelsen dokumenterer, at 12,9 procent af de adspurgte har stillesiddende fritidsbeskæftigelser uden den store forskel på mænd og kvinder. Flest stillesiddende finder man i de to ældste befolkningsgrupper. Til gengæld ser man her et markant fald i andelen af personer med stillesiddende fritidsaktivitet siden 1987, mens andelen er uændret i aldersgrupperne 16-24 år og 25-44 år. Under ét er der sket et fald på 10,2 procentpoint i perioden 1987-2005.

De fysisk inaktive som befolkningsgruppe er ofte i søgelyset for offentlige tiltag. Problemet er dog, at denne målgruppe er utrolig svær at nå, fordi der eksisterer for lidt viden om de fysisk inaktive.

421 Juel, Knud m.fl. (2006): *Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark*

BARRIERER FOR FYSISK AKTIVITET

PLS Rambøll Managements undersøgelse for Sundhedsstyrelsen 'Befolkningens motivation og barrierer for fysisk aktivitet'⁴²² peger på, at især tre motiver gør sig gældende for at være aktiv: 1) forbedre sit helbred, 2) være i form og 3) give overskud til resten af hverdagen. Til gengæld er konkurrencemomentet og muligheden for at komme væk hjemmefra de forhold, der har mindst betydning for det fysiske aktivitetsniveau.

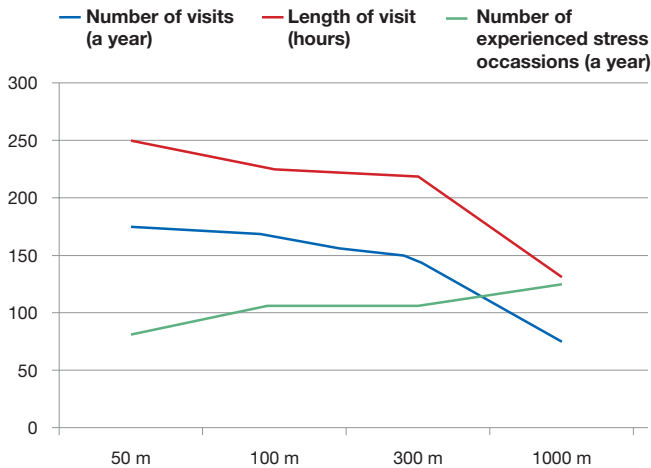
Undersøgelsens deltagere oplevede generelt ikke mange barrierer, men undersøgelsen viste alligevel, at knap hver tredje dansker prioriterer arbejde eller studium højere, og knap hver tredje dansker svarer, at han eller hun ikke er 'den sporty type', samtidig med at en fjerdedel af danskerne ikke har overskuddet, skal se efter børn/ældre familiemedlemmer og foretrækker andre ting (f.eks. se tv eller læse en bog).

Med hensyn til forandring af en fysisk aktiv livsstil viser en sociologisk undersøgelse om fysisk inaktive danskere⁴²³, at det både er *fysiske* og *psykiske barrierer*, der begrænser de fysisk inaktive i at blive mere aktive.

Mange ældre og overvægtige personer oplever det som en *fysisk barriere* at skulle dyrke motion, fordi det tager tiden fra andre gøremål i hverdagen. Derudover oplever den gruppe, der aldrig har dyrket motion, at det er uoverskueligt at begynde at dyrke motion, fordi det virker som en uoverskuelig opgave, der kræver store fysiske anstrengelser. Både for denne gruppe, og for dem, der har 'tiden' som barriere, er en vigtig faktor afstanden til det nærmeste naturområde.

422 PLS Rambøll Management (2003): *Befolkningens motivation og barrierer for fysisk aktivitet*

423 Ottesen, Laila og Skjerk, Ole (2006a): *En undersøgelse af de inaktive danskere. Kvantitativ del*, Ottesen, Laila og Skjerk, Ole (2006b): *Undersøgelse om fysisk inaktive danskere. Kvalitativ del*.

Figur 59. Betydning af afstand til naturområde

Kilde: Grahn og Stigsdotter: *Landscape Planning and Stress*

Ovenstående figur viser sammenhængen mellem afstand til naturområde og henholdsvis antal besøg, længden af besøg og antal stressede situationer. Af figuren fremgår det, at sundhedspotentialet er større, jo tættere individet bor på et naturområde⁴²⁴.

De *psykiske barrierer* bliver hos mange forbundet med nederlag i barndommen i mødet med idræt, mens kvinderne også angiver, at udseendet er en barriere for at være fysisk aktiv. De kan f.eks. være flove over at vise sig i træningstøj. Nogle angiver også medlemskontingenter og træningsudstyr som barrierer. Desuden angiver nogle deltagere en generel manglende forståelse og interesse for vigtigheden af at have et fysisk aktivt liv. Sidst, men ikke mindst, er der også kulturelle barrierer, der gør det svært for især nydanskere at have et fysisk aktivt liv.

Undersøgelsen af befolkningens fysiske inaktivitet identificerer overordnet fire typer af barrierer for at være fysisk aktiv: Kropslig, praktisk, irrelevans og prioritering:

- *De kropslige barrierer* er knyttet til et fysisk og psykisk ubehag ved at tage del i fysisk aktivitet. Enten fordi man ikke kan lide at være den dårligste, eller fordi man er i så dårlig fysisk form, at det er uoverskueligt at starte.

424 Grahn, Patrick og Stigsdotter, Ulrikka (2003): *Landscape Planning and Stress*

- *De praktiske barrierer* dækker over, at man af tidsmæssige, økonomiske og organisatoriske årsager ikke føler et overskud til fysisk aktivitet i hverdagen.
- *Irrelevansbarrieren* afspejler, at man ikke har viden nok om vigtigheden af fysisk aktivitet (mener f.eks. at vægten er afgørende).
- *Prioriteringsbarrieren* omhandler, at man vælger andre aktiviteter end fysisk aktivitet.

De inaktives vaner og selvopfattelse kan ifølge undersøgelsen overordnet inddeles i tre grupper:

- De tidligere aktive (44 procent): Denne gruppe har været inaktive de seneste 5-15 år, men har været meget fysisk aktive som børn og unge, hvor de dyrkede sport flere gange om ugen.
- De ophængte (15 procent): Denne gruppe har ligeledes været inaktive de seneste 5-15 år. De har ikke tidligere dyrket sport over en længere periode, men har i kortere perioder gået til en eller anden form for gymnastik, holdsport eller været medlem af et motionscenter.
- De konstant inaktive (44 procent): Denne gruppe har hele deres liv haft en inaktiv livsstil.

Resultaterne peger på, at det ikke er alle fysisk inaktive, der nødvendigvis behøver at forblive inaktive resten af livet, men måske kan nås gennem målrettede tilbud, der gør det fysisk aktive liv til et lettere valg i hverdagen.

SOCIAL ULIGHED I SUNDHED

”En 30-årig mand med videregående uddannelse kan forvente at leve godt fire år længere end en 30-årig mand uden uddannelse efter folkeskolen. De højtuddannede kan også forvente flere leveår med godt helbred end gruppen med kort eller ingen uddannelse⁴²⁵.”

Uligheden i menneskers livsvilkår betinger lige fra barndommen menneskers sociale position, livsstil og binding til vaner, som det kan være svært at ændre på. Menneskers sociale adfærd er ikke kun styret af, at individer lader sig passivt påvirke af omgivelserne.

425 Kjølner, Mette, Juel, Knud og Kamper-Jørgensen, Finn (2007): *Folkesundhedsrapporten, Danmark 2007*

Mennesker og omgivelser påvirker gensidigt hinanden. Når menneskers sociale adfærd undersøges, taler man ofte om, at der sker en social reproduktion, hvor livsstilen ikke alene hænger sammen med den enkeltes aktuelle sociale tilhørsforhold, men også videreføres fra generation til generation.

”Livsstilen udtrykker det sociale tilhørsforhold, den observeres og efterlignes af den næste generation, og tilegnelsen understøttes af de nære omgivelser⁴²⁶.”

Der er flere forskellige teorier om og opfattelser af årsager til sociale forskelle i sundhed og sygelighed. Nogle af de mest udbredte er⁴²⁷:

- *Livsforløbsperspektivet*: Dette forstås som ophobning af helbredspåvirkninger gennem livsforløbet (dvs. fra fostertilstand over barndom, ungdom og voksenliv til alderdom).
- *Den sociale arv*: Dette kan forstås som de påvirkninger på helbred, sundhedstilstand, adfærd, viden, holdninger, livsværdier og handlekompetence, der kan føres tilbage til opvækstfamilien og det sociale og subkulturelle opvækstmiljø i bredere forstand. I sundhedsforskningen benyttes begrebet i relation det forhold, at voksne fra lavere socialgrupper eller med svære sociale problemer har et ringere helbred, samtidig med at deres børn også er belastet af flere helbredsmæssige problemer både i barndom og i resten af livet.

Sociale forskelle beskrives oftest i relation til uddannelsesniveau, indkomst og andre socioøkonomiske faktorer⁴²⁸. Skoler, uddannelsesmæssige og arbejdsmarkedsmæssige foranstaltninger er væsentlige elementer i forebyggelsen af sociale forskelle.

BØRN OG SOCIAL ULIGHED I SUNDHED

’Skolebørnsundersøgelsen 2006’ er det syvende danske bidrag til det internationale forskningsprojekt ’Health Behavior in School-aged Children (HBSC) – a WHO Collaborative Research Projekt’. Undersøgelsen er lavet på 80 skoler, hvor elever fra 5., 7. og 9. klassetrin er blevet spurgt om deres sundhedsadfærd. Undersøgelsens resultater er især interessante i forhold til social ulighed, da undersøgelsen også spørger ind til elevers oplysninger om forældrenes erhvervsstilling. Undersøgelsen kan derved anvende en klassifikation, der

426 Iversen, Lars m.fl. (2002): *Medicinsk sociologi*

427 Holstein, Bjørn og Madsen, Mette (2003): *Social arv og børns sundhed*

428 Se i øvrigt kapitlet ’Breddeidrættens sociale rummelighed’.

viser familiers sociale placering i samfundet inddelt efter socialforskningsinstituttets klassiske fem sociale grupper (plus forældre, der lever af overførelsesindkomst, som tildeles socialgruppe VI):

Socialgruppe I-II: Akademikere, direktører, højere funktionærer, ledere mv.

Socialgruppe III-IV: Øvrige funktionærer og selvstændige, faglærte arbejdere

Socialgruppe V-VI: Ikke faglærte arbejdere plus dem, som lever af overførselsindkomst

Nedenstående tabel viser de forskellige indikatorer på sundhedsadfærd i relation til forældres beskæftigelse. Undersøgelsens resultater viser, at elever fra lavere socialgrupper har højere forekomst af risikoadfærd og lavere forekomst af sundhedsfremmende adfærd end elever fra højere socialgrupper. Adfærdsformerne at dyrke hård motion mindst fire timer ugentligt og spise frugt og grøntsager dagligt er mest udbredt blandt elever fra de højere socialgrupper.

Tabel 37. Procent af eleverne med forskellige indikatorer på sundhedsadfærd efter familiesocialgruppe

Indikator på sundhedsadfærd	Familiesocialgruppe		
	I-II	III-IV	V-VI
Børster tænder mindst to gange om dagen	83	79	71
Dyrker mindst 4 timers hård motion ugentlig i fritid	53	44	39
Spiser frugt dagligt	67	56	55
Spiser grøntsager dagligt	69	56	48

Kilde: Rasmussen, Mette og Due, Pernille (red.) (2007): Skolebørnsundersøgelsen 2006

Da børns sundhedsadfærd altså er påvirket af socioøkonomiske, kulturelle og sociale ulige vilkår, samtidig med at forældres og nærmiljøes adfærd efterlignes, er det vigtigt at arbejde med børns sundhedsfremme så tidligt som muligt.

Erfaringerne viser, at sundhedsfremme og forebyggelse, der formidler viden om rigtig adfærd, kan have den utilsigtede effekt at udløse en modstand, der får målgruppen til at give op på forhånd. I forhold til børn kan problemet være, at de ikke er i stand til personligt at tage kontrol over eget liv og egen livsstil.

”Det selv at tage hånd om egen sundhed og kunne vælge mellem de mange former for livsstil og viden, der tilbydes på sundhedsområdet, hænger sammen med ressourcer i det omgivende miljø, som barnet har mulighed for at trække på og blive påvirket af i positiv retning⁴²⁹.”

Hvis børn ikke er præget af sund livsstil fra tidligste barndom gennem familier, eller hvis sund livsstil ikke er en del af omgangsførmen blandt vennerne, så er det svært at ændre vaner. Det kan være svært for børnene at finde motivation og interesse i at være sund. De børn, der har sundhed og livsstil som en naturlig del af deres hverdag, oplever omvendt ikke gode råd om sundhed og livsstil som en udfordring, fordi det ligger i forlængelse af det, der i forvejen ’ligger på ryggraden’.

UNGE OG SOCIAL ULIGHED I SUNDHED

Blandt unge er der markante forskelle på sundhedsadfærd, alt efter køn og hvilke uddannelsesforløb de følger. Det afspejler sig i MULD-undersøgelserne, der kan påvise, at andelen af unge med fysisk aktiv adfærd i fritiden er størst blandt dem, der går på en gymnasial uddannelse:

Tabel 38. Udvalgte variable for sundhedsadfærd hos drenge og piger fordelt på uddannelsessituation (procent)

Fysisk aktivitet	Drenge			Piger		
	ikke under uddannelse	Erhvervsuddannelse	Gymnasial uddannelse	ikke under uddannelse	Erhvervsuddannelse	Gymnasial uddannelse
Generelt stillesiddende	17,2	17,9	13,3	14,1	19,2	11,2
Aktive ved transport 5-7 dage/uge	36,3	35,6	55,0	42,6	44,0	53,5
Aktive ved fritidsaktiviteter ≥ 6 timer/uge	37,2	36,6	40,3	23,3	20,9	23,2

Kilde: Nielsen, Gert Allan m.fl. (2006): Unges livsstil og dagligdag 2000-2004. Tendenser og udvikling i brug af tobak, alkohol, stoffer og fysisk aktivitet. (MULD-undersøgelserne)

Datamaterialet fra undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007' understøtter dette billede. Således er der stor forskel på andelen, der dyrker regelmæssig sport eller motion i

⁴²⁹ Jensen, Bente (2007): *Sundhedsfremme for alle børn? En kritisk analyse af modelprojekt Børn, mad og bevægelse med fokus på problematikken ulighed i sundhed*

fritiden, afhængig af hvilken uddannelse man er i gang med⁴³⁰. Som Tabel 39 viser, er det især personer, der er i gang med en erhvervsfaglig uddannelse, samt personer, der er i gang med en AMU-uddannelse, specialarbejderuddannelse eller lignende, der i de færreste tilfælde dyrker regelmæssig sport eller motion i fritiden. Omvendt er der en stor andel på mellem 66 og 69 procent blandt gymnasieelever og studerende på lange videregående uddannelser, som er idrætsaktive i fritiden.

Tabel 39. Oversigt over procentandel, der dyrker regelmæssig sport eller motion i fritiden, fordelt på uddannelsestype

Type af uddannelse		Dyrker du regelmæssigt sport eller motion?		
		Ja	Ja, men ikke for tiden	Nej
Type af uddannelse	8.-9.-10.klasse	63	9	29
	Gymnasiet	66	15	19
	Erhvervsfaglig	44	23	33
	AMU/anden uddannelse	39	28	33
	Kort videregående	63	21	17
	Mellemlang videregående	53	21	26
	Lang videregående	69	21	11

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): Danskernes motions- og sportsvaner 2007

En del af den sociale ulighed i sundhedsadfærd har relation til forældres uddannelsesniveau, og andelen med et lavt fysisk aktivitetsniveau er størst blandt unge med forældre, der har kortest uddannelse.

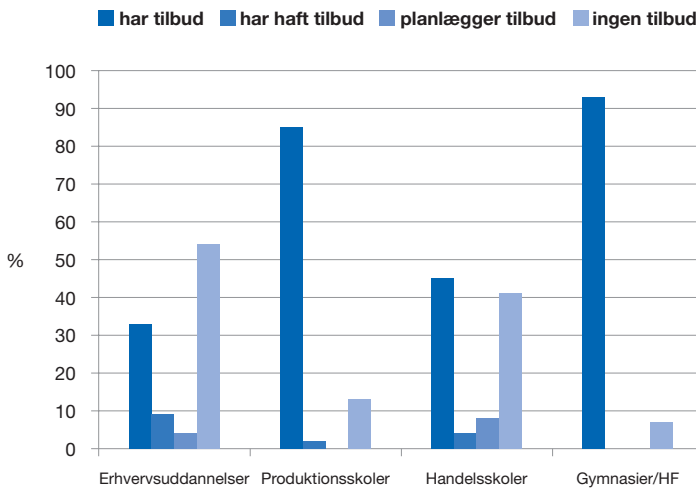
I den forbindelse kan unges ulige tilgang til idræt under ungdomsuddannelserne være en faktor, der er med til at fastholde den sociale ulighed i sundhed ind i voksenlivet. MULD-undersøgelserne vurderer således, at de unges uddannelsessituation udgør en væsentlig miljømæssig ramme for deres daglige færden, både socialt og fysisk. Derfor vurderes netop ungdomsuddannelserne til at have en positiv effekt på de unges livsstil.

Men meget indikerer, at ungdomsuddannelserne snarere er med til at fastholde forskellene i idrætsdeltagelse blandt unge med sine markante forskelle i prioriteringen af idræt. Mens gymnasierne som eneste

⁴³⁰ Pilgaard, Maja (2008). Datamaterialet fra undersøgelsen *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*. Tallene er baseret på kørslere fra datamaterialet, som endnu ikke er publiceret.

ungdomsuddannelse har obligatorisk idræt og tilbyder frivillig idræt efter skoletid, har erhvervsskoler, produktionsskoler og handelsskoler sjældent idrætsfaciliteter. En kortlægning af sundhedsaktiviteter på ungdomsuddannelserne viser i forlængelse heraf store forskelle på, hvor mange skoler inden for de forskellige ungdomsuddannelser der tilbyder sundhedsorienterede valgfag (f.eks. idræt, 'kend din krop', 'krop, kost og motion' eller 'sundhed og livsstil').

Figur 60. Valgfag, der indeholder sundhed fordelt på skole-type, blandt 376 ungdomsuddannelser, efterår 2005

Kilde: Møller, Louise Fischer (2006): Kortlægning af sundhedsaktiviteter på ungdomsuddannelserne – med særlig fokus på anvendte metoder i forhold til kost og fysisk aktivitet

På erhvervsuddannelserne er det kun en tredjedel, der har et valgfag, der indeholder sundhed. Flere skoler oplyser, at de gerne vil have idræt på skemaet, men grundet fagudvalgenes eller mestrenes indstilling er det svært at gennemføre. Fagudvalgene vægter elevernes håndværksmæssige faglighed højere end elevernes sundhed og fysiske form. Desuden er der ikke på erhvervsskolerne krav om idræts- og badefaciliteter.

I forhold til tilbud om idræt efter skoletid viser resultatet af undersøgelsen, at færre end én ud af fem erhvervsuddannelser og kun 3 procent af produktionsskolerne tilbyder sport/fysisk aktivitet efter

skoletid, hvorimod næsten hver tredje handelsskole og mere end ni ud af ti gymnasier/HF tilbyder sport efter skoletid.

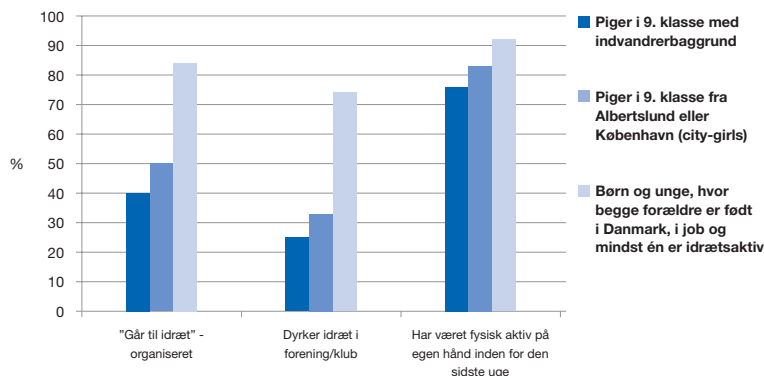
Disse forskelle skyldes især, at gymnasier/HF ifølge bekendtgørelsen skal tilbyde frivillig idræt efter skoletid og kan vælge det som en del af deres profilering at tilbyde en bred vifte af sportsmuligheder. Handelsskolerne er generelt ivrige for at udvide tilbud om idræt efter skoletid, men mangler idrætsfaciliteter og ressourcer. Enkelte produktionsskoler oplyser, at de opfordrer eleverne til at melde sig ind i lokale idrætsforeninger for på den måde at varetage egen sundhed.

MARKANT FRAFALD OG STORE KØNSFORSKELLE BLANDT UNGE

En anden central problemstilling blandt unge, som også kan have sundhedsmæssige konsekvenser, er det frafald, som især den organiserede idræt oplever blandt unge i teenageårene, ikke mindst piger bosiddende i storbyområdet – og blandt disse især piger med anden etnisk baggrund⁴³¹.

Således peger undersøgelser på, at især piger fra storbyområder, herunder ikke mindst piger med anden etnisk oprindelse end dansk, er markant mindre idrætsaktive i organiserede sammenhænge end deres jævnaldrende, mens forskellene er mindre, når det gælder fysisk aktivitet i bredere forstand:

Figur 61. Idrætsprofil blandt tre forskellige grupper af børn og unge (i procent)

Kilde: Idans nyhedsbrev nr. 19, oktober 2008

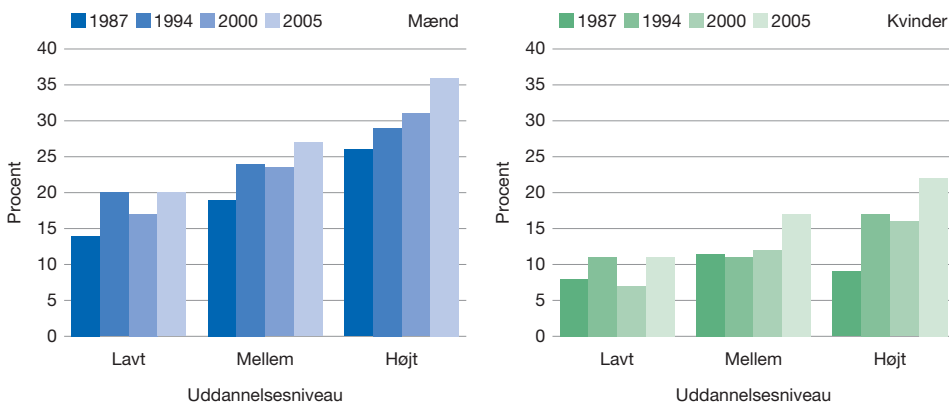
431 Nielsen, Gert og Ibsen, Bjarne (2008): *Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse - En undersøgelse af fire kommuner*

Forskellene i idrætsdeltagelsen, der udbygges i barndoms- og ungdomsårene, rummer ud over den sundhedsmæssige udfordring også en række sociale og integrationssige udfordringer, der behandles i kapitlet om idrættens sociale rummelighed.

VOKSNE OG SOCIAL ULIGHED I SUNDHED

I forhold til fysisk aktivitet ses også en klar social ulighed blandt andelen af voksne danskere, der er moderat til hårdt fysisk aktive i fritiden. Der er sket en stigning siden 1987 blandt både mænd og kvinder, men stigningen har generelt været størst blandt de højtuddannede (se Figur 64).

Figur 62. Udviklingen fra 1987-2005 i andelen, der er fysisk aktive i fritiden blandt mænd og kvinder i forhold til kombineret skole- og erhvervsuddannelse

Kilde: Kjølner M. J. og Kamper-Jørgensen F (2007): *Folkesundhedsrapporten, Danmark 2007*

I forhold til andelen med stillesiddende fritidsaktiviteter og uddannelsesniveau viser Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2005, at jo længere uddannelse, desto mindre er andelen med stillesiddende fritidsaktiviteter. Blandt de erhvervsaktive er andelen af personer med stillesiddende fritidsaktiviteter mindst blandt lønmodtagere på højeste niveau og størst blandt selvstændige med eller uden ansatte og andre lønmodtagere. Endvidere er andelen blandt arbejdsledige og førtidspensionister stor⁴³².

432 Ekholm, Ola m.fl. (2006): *Sundhed og sygelighed i Danmark 2005 og udviklingen siden 1987*

Sammenhængen mellem sundhedsadfærd og uddannelsesniveau er samtidig forbundet med livsforløbsperspektivet og den sociale arv, hvorved der ofte er tale om en slags ond cirkel, som det kan være svært at bryde. Man kan således sige, at de sociale forskelle i sundhed skabes, udvikles og fastholdes i et livsforløb. I det sundhedsfremmende arbejde taler man om 80-20-problematikken, hvor et mindretal af samfundsborgere (20 procent) bærer en stor byrde af både sundhedsmæssige og sociale problemer.

ULIGE SUNDHEDSFORHOLD KRÆVER SOCIALE FORANDRINGER

Hvis den sociale ulighed på sundhedsområdet skal udlignes, forudsætter det, at der sker sociale forandringer. Disse har tendens til oftest at opstå blandt de i forvejen privilegerede grupper i samfundet, fordi de er normsættende. Der er således en sammenhæng mellem forebyggelse og ulighed, hvor det er vigtigt at forholde sig til tre forhold⁴³³:

1. Den voksende ulighed er et relativt fænomen, fordi sundheden generelt er forbedret i alle socialgrupper, men fremskridtene er sket hurtigere i de øverste socialgrupper.
2. Den voksende ulighed kan være et overgangsfænomen, fordi det tager tid, før forebyggelsen slår igennem i alle socialgrupper. Der foreligger dog ingen viden om, at det rent faktisk forholder sig sådan.
3. Forebyggelse og sundhedsfremme kan også arbejde ud fra forskellige strategier, der søger at ramme de mekanismer, der skaber uligheden.

En metode til at øge den sociale lighed i sundhed – både horisontalt og vertikalt – kan fx være at differentiere det sundhedsfremmende arbejde, så det passer specifikt til målgruppen. I relation til de identificerede barrierer for fysisk aktivitet i den voksne befolkning er det ifølge denne tankegang nødvendigt at lave tilbud, der specifikt tager højde for de forskellige barrierer, som blev beskrevet i afsnittet om fysisk inaktivitet. I det sundhedsfremmende arbejde med børn kan det handle om at benytte en sundhedspædagogik, der tager udgangspunkt i børns motivation. For de unge spiller særlige forhold som ulige muligheder for idrætsdeltagelse på ungdomsuddannelserne også ind.

433 Iversen, Lars (2002): *Medicinsk sociologi. Samfund, sundhed og sygdom*.

Generelt findes der mange indgangsvinkler til livsstilsforandringsprocesser, men overordnet er det afgørende at inddrage så mange væsentlige aspekter som muligt, hvilket ifølge bogen *'Medicinsk sociologi'* indbefatter at:

"Øge ressourcerne og mindske eller fjerne barriererne for forandring både på det samfundsmæssige, det lokale og det personlige niveau, og samtidig øge motivationen gennem inddragelse af mål, forventninger og følelser. Jo flere ressourcer, der etableres, og jo flere aspekter af motivation, der inddrages, desto større er chancerne for forandring⁴³⁴."

SUNDHEDSØKONOMI I RELATION TIL FYSISK AKTIVITET

I sundhedsforebyggelsesarbejdet vægtes det sundhedsøkonomiske aspekt højt, og der er lavet flere beregninger på, hvor meget fysisk aktivitet kan gavne samfundet.

SUNDHEDSØKONOMI I RELATION TIL FYSISK AKTIVITET

- Hvert år er 100.000 hospitalsindlæggelser relateret til fysisk inaktivitet.
- Fysisk inaktivitet er hvert år relateret til 2,6 mio. ekstra kontakter til alment praktiserende læge.
- Der er hvert år 3,1 mio. ekstra fraværdsdage fra arbejdet blandt de fysisk inaktive.

Kilde: Juel, Knud m.fl. (2006): Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark

Statens Institut for Folkesundhed har udarbejdet rapporten *'Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark'*⁴³⁵, hvor der er lavet en beregning af de samfundsøkonomiske omkostninger ved fysisk inaktivitet. Sundhedsvæsenets årlige nettoomkostninger relateret til fysisk inaktivitet er 2.883 mio. kr. (se Tabel 40). Sundhedsvæsenets nettoomkostninger som følge af fysisk inaktivitet (opgjort som årlig nutidsværdi med 5 procent diskonteringsrate, mio. 2005-kr.).

Sygehusindlæggelser bidrager i det regnskab med 86 procent af de samlede omkostninger, mens sygesikringsydelse bidrager med 14 procent 56 procent af de beregnede omkostninger vedrører personer

434 Iversen, Lars (2002): *Medicinsk sociologi. Samfund, sundhed og sygdom.*

435 Juel, Knud m.fl. (2006): *Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark*

på 64 år eller derover, og 31 procent vedrører aldersgruppen 45-64 år. Samtidig viser beregninger, at hvis en halv million danskere blev mere fysisk aktive, ville samfundet spare omkring 4 mia. kr. årligt i mindre træk på sundhedsvæsenet og færre tabte leveår⁴³⁶.

Tablet 40. Sundhedsvæsenets nettoomkostninger som følge af fysisk inaktivitet (opgjort som årlig nutidsværdi med 5 procent diskonteringsrate, mio. 2005-kr.)

	Årlige omkostninger i sundhedsvæsenet vedrørende			Årlige nettoomkostninger i sundhedsvæsenet
	Behandling	Tidlig død (nutidsværdi)	Fremtidigt forbrug (nutidsværdi)	
Mænd				
16-24	12,9	0,3	-1,2	12,0
25-44	146,6	3,2	-11,0	138,8
45-64	477,0	18,1	-64,0	431,2
> 65	737,7	34,9	-136,9	635,6
I alt	1.374,2	56,5	-213,0	1.217,7
Kvinder				
16-24	31,0	0,2	-0,8	30,4
25-44	228,3	3,6	-9,2	222,7
45-64	485,0	17,8	-43,9	459,0
> 65	990,7	62,2	-99,4	953,5
I alt	1.735,0	83,8	-153,2	1.665,6
Total	3.109,2	140,3	-366,2	2.883,3

Kilde: Juel, Knud m.fl. (2006): *Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark*

OMKOSTNINGER VED BEHANDLING AF FYSISK INAKTIVITET

I forsøg på at beregne de samlede omkostninger ved fysisk inaktivitet foretages de såkaldte 'cost-of-illness'-analyser⁴³⁷. Her medregnes to tal: merudgifter i sundhedsvæsenet og omkostninger ved tabte leveår.

- Merudgifter i sundhedsvæsenet beregnes til at være højere for fysisk inaktive, fordi de er mere og længere syge. Omvendt lever fysisk aktive længere, og derved benytter de i en længere periode sundhedsvæsenet.
- Omkostninger ved tabte leveår prissættes ofte med DALY (disability-adjusted life years) ved at medregne leveår med sygdom. F.eks. 5 leveår med ondt i ryggen beregnes til 0,3 tabte leveår, og 5 leveår med svær hjerneskade beregnes til 3-4 tabte leveår.

436 Hede, Anders og Lyhne Ibsen, Rasmus (2006): *Fremtidens puls. Et debatoplæg om fysisk aktivitet*

437 Hede, Anders og Lyhne Ibsen, Rasmus (2006): *Fremtidens puls. Et debatoplæg om fysisk aktivitet*

En dansk analyse af fysisk inaktivitet⁴³⁸ konkluderede, at hvis ca. ½ mio. danskere går fra lav til højere fysisk aktivitet, vil det give en samlet gevinst for samfundsøkonomien på 61 mia. kr. i nutidskroner, hvoraf cirka en fjerdedel vil komme fra besparelser i sundhedsvæsnet og resten gennem vundne leveår og dermed produktionsgevinster.

Fysisk aktivitet betaler sig også for det enkelte individ. Udgiften lagt i træning kommer igen i sidste ende. Hvis man f.eks. er aktiv i 30 år med mindst 20 minutter om dagen (svarende til fem måneders uafbrudt træning), vil man få dette tidsforbrug 5-10 gange igen i form af længere og raskere levetid. Hvis disse 20 minutter indlægges i gå- eller cykelture til og fra arbejde, vil det dårligt kunne betragtes som en udgift. Er træningsniveauet tilmed intenst (der er delte meninger om, hvad der er hård træning), f.eks. 2 x 5 km løb om ugen i 30 år (svarer inklusive omklædning til 3-4 måneders fysisk aktivitet), vil tidsinvesteringen komme 20 gange igen. En 25-årig, der er og vedbliver med at være fysisk aktiv, forventes at leve 5-6 år længere end en 25-årig fysisk inaktiv.

Serviceudgifterne til ældre (f.eks. udgifter til hjemmehjælp og beskyttede boliger) kan også påvirkes af fysisk aktivitet og får dermed økonomisk betydning. Undersøgelser tyder på, at ældre, der er i god fysisk form, opretholder et højt funktionsniveau meget længere end ældre, der ikke har en god fysisk form. I takt med at der bliver flere og flere ældre, kan det derfor indgå som en målsætning at forebygge behov for ældreservice gennem en kommunal forebyggelsesstrategi, hvor der satses på fysisk aktivitet understøttet af den vækst i fysisk aktivitet blandt ældre, der har været. Dette vil på længere sigt kunne give besparelser i form af mindre pres på udvidelser på ældreserviceområder⁴³⁹.

OMKOSTNINGER VED FOREBYGGELSE AF FYSISK INAKTIVITET

I det sundhedsøkonomiske arbejde tages stilling til, hvilke indsatser der bedst kan betale sig.

Selvom der er effekt af fysisk aktivitet, er det inden for den økonomiske tankegang utilstrækkeligt til, at det offentlige skal bidrage økonomisk til at få danskere til at dyrke idræt. Effekterne skal stå

438 Sørensen, Jan m.fl. (2005): *Modellering af potentielle sundhedsøkonomiske konsekvenser ved øget fysisk aktivitet i den voksne befolkning*

439 Hede, Anders og Lyhne Ibsen, Rasmus (2006): *Fremtidens puls. Et debatoplæg om fysisk aktivitet.*

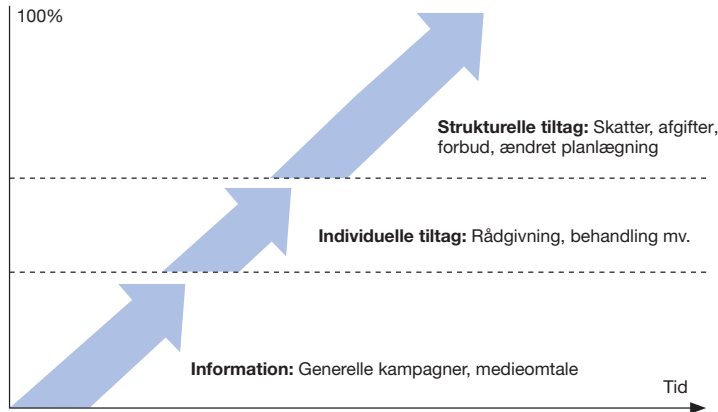
i rimeligt forhold til omkostningerne⁴⁴⁰. Sådanne undersøgelser kaldes 'cost-effectiveness'- eller 'cost-utility'-undersøgelser, og af dem er der kun ganske få, der undersøger fysisk aktivitet som forebyggelse. I ugebladet Mandag Morgens debatoplæg fra 2006, som bygger på et panel af sundhedseksperter samt en sammenstilling af en række forskningsresultater, fremstilles følgende analyse:

- **Kampagner:** Informationen sorteres af brugerne og vil benyttes af de folk, som har lettest ved at ændre adfærd. Men hvis disse brugere kan nås ved simpel information, må det vurderes som omkostningseffektivt.
- **Information til fagfolk:** Fysisk aktivitet kan uden større problemer indlægges i rådgivning fra f.eks. praktiserende læger og vurderes derfor som omkostningseffektivt.
- **Rådgivning om og opfordring til fysisk aktivitet på egen hånd eller i foreningsregi:** Denne indsats kan opfattes både som forebyggende og selvbehandlende, og det påpeges, at der på dette område mangler viden om motivationsfaktorerne. Vurderes som omkostningseffektivt.
- **Professionelt gennemførte indsatser (f.eks. motion på recept):** Denne indsats er ikke billig, men vurderes til at være effektiv, hvis den reserveres til grupper, der har mulighed for at opnå stor effekt.
- **Rådgivning til særligt motiverede og relevante grupper.**
- **Strukturelle indsatser.**

⁴⁴⁰ Hede, Anders og Lyhne Ibsen, Rasmus (2006): *Fremtidens puls. Et debatoplæg om fysisk aktivitet.*

Figur 63. Forebyggelsesfaser. Andel af befolkningen (procent)**MM Forebyggelsesfaser**

Andel af befolkningen
som nås af forebyggelse baseret på...

Kilde: Mandag Morgen

Figuren illustrer de forskellige forebyggelsesfaser, hvor y-aksen viser andel af befolkningen, som man når gennem forebyggelse baseret på information, individuelle tilbud og strukturelle tiltag. X-aksen viser tid. Den overordnede pointe er, at information om forebyggelse når 'early adoptors' i befolkningen. Men skal man nå større dele af befolkningen med forebyggelsestiltag, skal der ofte individuel rådgivning og tilbud til. Strukturelle tiltag når meget bredt ud i samfundet⁴⁴¹.

SUNDHEDSPOLITISKE INDSATSOMRÅDER INDEN FOR IDRÆTTEN

Både de inaktives meget forskellige årsager til ikke at være fysisk aktive og idrætsfeltets bredde taler for flere angrebsvinkler, når det drejer sig om at udvikle den brede idræts sundhedspolitiske potentialer gennem politiske strategier og konkrete satsninger på særlige indsatsområder.

Helt overordnet må man tage højde for de afgørende forskelle i forudsætninger, der er mellem de forskellige aktører inden for den brede idræt. Således vil den frivilligt organiserede idræt, de kommercielle aktører og staten/kommunerne have vidt forskellige forudsætninger for at indgå i sundhedspolitiske strategier.

441 Hede, Anders og Lyhne Ibsen, Rasmus (2006): *Fremtidens puls. Et debatoplæg om fysisk aktivitet*

I det følgende diskuteres med udgangspunkt i disse tre væsentlige aktører på idrætsområdet en række potentielle sundhedspolitiske strategier og indsatsområder i forhold til idrætten.

DEN ORGANISEREDE FORENINGSIDRÆTS POTENTIALER OG BEGRÆNSNINGER

Den organiserede foreningsidræt har gennem sin brede vifte af mere eller mindre fysisk betonedede idrætsaktiviteter en central rolle for den generelle folkesundhed.

For hovedparten af foreningerne vil selve idrætsaktiviteten og ikke dens sundhedspotentiale stå i centrum, ligesom mange af foreningerne af samme grund kun i begrænset omfang ser sig selv som sundhedspolitiske aktører eller som mulige entreprenører i offentligt finansierede sundhedsrelaterede projekter. Forsøg på at inddrage foreninger i løsningen af sundhedsrelaterede opgaver har da heller ikke været uden problemer⁴⁴².

Men der er gode argumenter for at understrege, at netop den aktivitetsbårne og lystprægede indgangsvinkel til fysisk aktivitet er den organiserede idræts største sundhedspolitiske styrke. Det gælder ikke mindst i forhold til børn, som gennem idrætten får en kropslig dannelse, der kan trække spor gennem hele livet. Positive faktorer finder man også over for voksne målgrupper. Som tidligere anført kan fodboldspil have lige så stor effekt på konditionen som løbetræning, uden at deltagerne i øvrigt behøver at opleve den fysiske aktivitet som en pligt. Desuden er det sociale fællesskab omkring idræts- og motionsaktiviteten med til at fastholde et aktivt liv.

Den begrænsede forhåndsinteresse i foreningslivet over for sundhedspolitiske indsatser og de blandede erfaringer med at inddrage foreninger i sundhedsorienterede projekter taler for, at man fra politisk hold, men også fra idrætsorganisationernes side, bør være forsigtig med at have for store forventninger til, hvilke projektforankrede opgaver det *brede* foreningsliv kan løse på sundhedsområdet. I værste fald kan mere eller mindre bevidste forsøg på en instrumentalisering af idrætten, der er blind for den frivillige idræts særlige karakter, underminere den brede idrætskultur, som ikke alene bidrager til folkesundheden, men også rummer en lang række øvrige kvaliteter.

Omvendt er disse forbehold ikke i sig selv noget argument for, at foreningsidrætten og idrættens hovedorganisationer generelt skal

442 Lund, Ole og Andreassen, Pernille (2008): *Gå i gang: evalueringsrapport*

distancere sig fra det øvrige samfunds sundhedspolitiske dagsordener og alene henvise til sine allerede anerkendte kvaliteter på sundhedsområdet. Man kan fremhæve en række argumenter for, at foreningsidrætten i varierende grad kan og bør engagere sig mere offensivt i det sundhedspolitiske område:

1. En meget stor del af den voksne befolkning ser idrættens sundhedsmæssige kvaliteter som en central begrundelse for at være fysisk aktiv. De store idrætsorganisationer er opmærksomme på denne tendens, men også foreningerne vil set under ét være nødt til at forholde sig til udviklingen i befolkningens idrætsmotiver.
2. Mange foreninger har allerede vist interesse for at tilbyde deres medlemmer funktionelle idrætsaktiviteter, der primært tjener sundhedsformål. Et eksempel er konceptet med foreningsfitness under DIF og DGI.
3. Det er muligt at udvikle nye aktiviteter, der ikke som udgangspunkt tjener sundhedsformål som det primære, men som alligevel når ud til nye målgrupper, og som derfor har et klart sundhedspotentiale. Bl.a. har en række atletikklubber og foreninger i naturlig forlængelse af deres aktiviteter formået at tiltrække almindelige motionsløbere gennem satsninger på nye trænings tilbud og motionsløb. Et andet eksempel er succesen med at kombinere skydning med løb, der har skabt en konditionskrævende sommerudgave af skiskydning/biatlon og dermed tilføjet en ny fysisk dimension til skydning.
4. Over for de inaktive voksne kan idrætsforeninger med udviklingen af mere fleksible eller bedre koordinerede idrætstilbud, f.eks. tilbud om familieidræt, gøre tærsklen til foreningslivet lavere uden at flytte fokus fra deres idrætsgren. På samme vis kan bl.a. oprettelsen af holdaktiviteter med vægt på det sociale samvær appellere til tidligere foreningsaktive, som søger fællesskab omkring aktiviteterne.
5. Over for de inaktive børn og unge kan idrætsforeninger, eventuelt i samarbejde bl.a. skoler og institutioner, etablere idræt efter skoletid, lektiecafeer og andre socialt betonedede aktiviteter samt gennem tilbud om tilpasset træning i endnu højere grad styrke deres position blandt børn og unge.

6. Over for en række særlige målgrupper – f.eks. overvægtige, ældre m.v. – kan den frivillige idræt iværksætte målrettede initiativer. Gerne i samarbejde med f.eks. kommunen.
7. Endelig betyder den organiserede idræts idrætslige og foreningsmæssige bredde, at der numerisk set stadig kan være mange foreninger, som har interesse i at indgå i mere formelle og målrettede sundhedsrelaterede projekter og partnerskaber, selv om majoriteten af foreningerne erfaringsmæssigt er tilbageholdende med at indgå i sådanne relationer.

Netop i forhold til de foreninger, som ønsker at indgå i samarbejdsprojekter, spiller idrættens hovedorganisationer med deres idrætslige ekspertise en central rolle som igangsættere og rådgivere, samtidig med at de som organisationer kan være med til at forankre sundhedsrelaterede indsatser i den frivillige sektor gennem partnerskabsaftaler med bl.a. kommuner, ministerier og andre organisationer. I den forstand kan organisationerne fungere som bindeled mellem den frivillige idræt og det øvrige samfund.

DIF og DGI's foreningsfitnesskoncept er som nævnt et eksempel på, hvordan organisationerne i samarbejde med deres foreninger kan være med til at sikre, at foreningslivet kan efterkomme den stigende efterspørgsel på sundhedsmotiverede fysiske aktiviteter. DFIF's arbejde med sundhedscertificeringer af danske arbejdspladser peger på potentialet i at udbrede den idrætslige viden, som findes i den frivillige idræt, til andre dele af samfundet. Med en udbygning af konceptet i samarbejde med eksempelvis Sundhedsministeriet og arbejdsmarkedets parter kan DFIF komme til at spille en nøglerolle i en styrkelse af det sundhedsfremmende arbejde på arbejdsmarkedet.

Sådanne relationer på tværs af sektorer kan udvikles på andre områder. Som erfaringerne fra Pluspunkt Gesundheit i Tyskland viser (se boksen), kan en udbygning og certificering af koncepter i stil med foreningsfitness sætte foreningslivet i stand til at tilbyde fysiske aktiviteter og programmer til nye målgrupper i samarbejde med den offentlige sundhedssektor. Sådanne programmer kan endvidere fungere som et kvalitetsstempel af de deltagende foreningers arbejde.

PLUSPUNKT GESUNDHEIT – AFSNIT TIL INSPIRATION

Tyske foreninger tilbyder træningsforløb med dokumenteret effekt

Gennemtestede træningsforløb for inaktive er en succes i Tyskland. Deltagerne kan få op til 80 procent af prisen refunderet hos sygekasserne.

Foreninger kan løfte en stor sundhedsindsats rettet mod inaktive, hvis de hjælpes på vej med uddannelse af instruktører, tilrettelæggelse af videnskabeligt dokumenterede træningsprogrammer og en samlet PR for satsningen. Det viser Pluspunkt Gesundheit, en sundhedssatsning som Tysklands gymnastikforbund, Deutscher Turner-Bund (DTB), har udviklet gennem 15 år. 3106 foreninger deltager, og i 2007 udbød de 15.401 træningsforløb á tre måneder med i alt op mod 300.000 deltagere.

»Pluspunkt Gesundheit er et kvalitetsmærke, der signalerer, at foreningen tilbyder træning med veluddannede instruktører – og forløb, der har en veldokumenteret sundhedseffekt. Målet er at få inaktive til at skifte livsstil. 60 procent af deltagerne fortsætter efter første forløb,« fortæller Pia Pauly, afdelingsleder i DTB.

DTB har udviklet en bred vifte af træningsforløb, som har en direkte effekt på sundheden. Programmerne udvikles og testes i samarbejde med DTB's videnskabelige komité, der består af idræts- og folkesundhedsforskere fra en række universiteter. For at blive Pluspunktinstruktør skal man gennemføre et 120 timers grundkursus og 60 timers overbygning med specialisering. Herefter er der eksamen. De 5.574 Pluspunktinstruktører får løn af deres forening: 8-20 euro pr. lektion.

Sammen med de offentlige sygekasser og lægeforeningen har DTB udviklet otte særlige forløb, især slanke- og rygtræning, hvor der er videnskabelig dokumentation for effekten. De er mærket "Präventionsgeprüft". Sygekasserne, der har en forpligtelse til at arbejde med sundhedsfremme, betaler evalueringen, 60-80.000 euro pr. program. Når programmet er godkendt, kan sygekassen give sine medlemmer tilskud: op til 80 procent af deltagerprisen. »Den høje kvalitet i træningen og dokumentationen for, at det virker, er helt afgørende. Uden

den ville sygekasserne ikke medvirke. Nu henviser læger og sygekasser folk til at finde et Pluspunktprogram i deres lokalområde,« påpeger Pia Pauly.

Det er ikke gjort op, hvor mange af deltagerne i Pluspunkttræningen der før var inaktive. Men på de ca. 15 procent af forløbene, som DTB samarbejder med sygekasserne om, er 70 procent af deltagerne inaktive – altså ca. 30.000 mennesker. Pluspunkt Gesundheit har givet de medvirkende foreninger et bedre image, fortæller Pia Pauly:

»I offentligheden bliver sportsklubberne nu set som steder, der arbejder for fitness og sundhed, ikke kun konkurrence. De opfattes som en kompetent samarbejdspartner i sundheds- og forebyggelsesarbejdet, og der er et øget samarbejde mellem den lokale offentlige administration og foreningerne.«

FAKTA OM PLUSPUNKT GESUNDHEIT

Sundhedssatsning iværksat af det tyske gymnastikforbund, Deutscher Turner-Bund (DTB). 3.106 foreninger tilbyder standardiserede, effektive træningsprogrammer med veldokumenterede resultater målrettet til veldefinerede grupper. De 5.574 uddannede Pluspunktinstruktører gennemførte i 2007 15.401 forløb. Hvert hold har 15-20 deltagere, så op mod 300.000 deltog. Siden 1994 er der gennemført 45.000 forløb. Satsningens budget er på ca. 2 mio. euro årligt, hvoraf en del betales af deltagerne. DTB betaler 120.000 euro årligt, men hertil kommer udgifter til instruktøruddannelse mv.

DTB er Tysklands næststørste idrætsforbund (efter fodbold) med 20.400 foreninger og 5,1 mio. medlemmer. Se også www.pluspunkt-gesundheit.de

KOMMERCIELLE IDRÆTSUDBYDERE – FITNESS-SEKTORENS STIGENDE BETYDNING

De kommercielle udbydere af idræt har stigende betydning for idrættens sundhedsfremmende indsats. Ikke mindst den kommercielle fitness-sektor med sine ca. 480.000 medlemmer er en central aktør med sine tilbud om funktionel træning på fleksible tidspunkter⁴⁴³.

⁴⁴³ Kirkegaard, Kasper Lund (2009): *Sundhed for Millioner – En medlemsundersøgelse af aktive fitnesskunders træningsmotiveer, tilfredshedsgrad og selvvurderede helbredstilstand*. Publiceres i foråret 2009.

Meget tyder på, at sundhedsmotiver står helt centralt blandt brugerne af fitnesscentre. En undersøgelse⁴⁴⁴ blandt medlemmer af fem fitnesscentre indikerer eksempelvis, at lidelser i bevægeapparatet var en væsentlig årsag til indmeldelse. Undersøgelsen konkluderer samtidig, at der kun sjældent er kommunikation mellem behandler og fitnesscenter, og ikke færre end tre ud af fire medlemmer med problemer i bevægeapparatet havde slet ikke fået anbefalinger vedrørende træning, men havde opsøgt fitnesscentret på eget initiativ.

Sådanne resultater antyder, at der blandt centrene brugere er stor villighed til at træne med henblik på at forebygge og behandle lidelser, og at den tilsyneladende er større end blandt de autoriserede behandlere. Man kan samtidig diskutere, om koordinationen mellem sektoren og behandler-systemet er tilfredsstillende og udnytter de potentialer, der kan ligge i den kommercielle fitness-sektor.

Branchen har selv ved flere lejligheder udtrykt interesse for et tættere samarbejde med kommunerne og sundhedsvæsenet, og netop fitness-sektorens nuværende og potentielle samarbejdsrelationer med bl.a. kommuner samt brugernes træningsmotiver er genstand for nye undersøgelser⁴⁴⁵. Et udbygget og formaliseret samarbejde mellem de kommercielle fitnesscentre og sundhedssektoren, som også kunne omfatte større foreningsdrevne centre, stiller sandsynligvis krav om højere standarder for instruktørernes uddannelse og måske egentlige certificeringsordninger i stil med dem, som Pluspunkt Gesundheit i Tyskland har opbygget.

De kommercielle centres strategiske fordel på sundhedsområdet sammenlignet med dele af det frivillige foreningsliv kan være deres primære fokus på funktionel træning og direkte økonomiske motivation for at bevare det enkelte kundeforhold samt udvide forretningsområdet. Desuden giver centrene generelt høje professionaliseringsgrad blandt personalet umiddelbar mulighed for at indgå aftaler på kontraktvilkår.

KOMMUNERNES SUNDHEDSFREMMENDE INDSATSER

Kommunerne har med den nye sundhedslov og kommunalreformen bl.a. fået ansvar for at skabe sundhedsfremmende og forebyggende tilbud til sine borgere.

Det har bl.a. udmøntet sig i oprettelsen af sundhedscentre i en række af kommunerne, som især i forhold til den borgerrettede

444 Lærke Stidsen, Jan Jensen, Thue Kvorning, Jan Hartvigsen (2008): *Er fitnesscentre en del af sundhedsvæsenet?*

445 Idrættens Analyseinstitut har med støtte fra TrykFonden igangsat et projekt om fitness-sektorens sundhedspolitiske potentiale.

forebyggelse har betydning for samarbejdet mellem kommunerne, idrætsforeningerne og deres hovedorganisationer.

I nogle tilfælde består samarbejdet i, at sundhedscentret sikrer, at der er lokale motionstilbud tilpasset borgere med særlige behov, mens de lokale foreninger i andre tilfælde fungerer som et udslusningstilbud til borgere efter kontakt med sundhedscentret. Samarbejdet kan også bestå i, at idrætsforeningerne informerer om deres tilbud og deltager i arrangementer afholdt af sundhedscentret⁴⁴⁶.

Endnu er erfaringerne med de nye sundhedscentre og kommunernes håndtering af det forebyggende arbejde begrænsede, men meget taler for, at relationerne og partnerskaberne vil blive udbygget i de kommende år. Det rummer som på andre områder, hvor sundhedsdagsordener og den frivillige idræt kobles sammen, både nye muligheder og udfordringer. Bl.a. viser de første erfaringer, at der er eksempler på velfungerende samarbejdsrelationer, men samarbejdet kan også være præget af den frivillige sektors særlige karakter. Eksempelvis kan kommunerne ikke pålægge de frivillige foreninger bestemte opgaver⁴⁴⁷.

MOTION PÅ RECEPT

Et stort og velkendt forsøg på at aktivere fysisk inaktive borgere gennem nye koblinger mellem den offentligt finansierede sundhedssektor og idrætslivet er 'Motion på recept', der siden 2003 har været et tilbud i en række amter og i Københavns og Frederiksberg Kommuner. Erfaringerne med projektet peger både på nogle af de muligheder og udfordringer, som en tættere kobling mellem idrættens og sundhedssektoren indebærer.

Motion på recepts målgruppe er fysisk inaktive personer, der enten har fået konstateret en livstruende sygdom eller er i risiko for at udvikle livstruende sygdomme. Projektdeltagere rekrutteres af egen læge med en recept til et træningsforløb af 3-4 måneders varighed, som ledes og koordineres af en fysioterapeut eller træningsinstruktør. Derudover modtager projektdeltagerne vejledning om kost og motion, og der foretages målinger af kondition og tages blodprøver undervejs i projektet. En midtvejsevaluering af 'Motion på recept' i Ribe Amt og Københavns Kommune⁴⁴⁸ viser forbedret kondital og blodtryk, vægttab, reduceret medicinforbrug og bedre selv vurderet

446 Due, Tina Drud, m.fl. (2008): *Sundhedscentre i Danmark – organisering og samarbejdsrelationer*

447 Ibid

448 Roessler, Kaya og Ibsen Bjarne (2006): *Midtvejsrapport og evaluering af motion og kost på recept: april 2004 – december 2005*

helbred. Konklusionen er derfor, at det er muligt at ændre deltageres fysiske aktivitetsniveau positivt på kort sigt, mens det er mere usikkert, om det er muligt at opretholde ændringerne på langt sigt⁴⁴⁹. Projekterne viste netop, at frafaldet var størst i overgangen fra et etableret træningstilbud til selvorganiserede aktiviteter.

Motion på receipts udviklingstendenser og fremtidsperspektiver er fortsat uklare, men idet motion bliver tilbudt som en behandlingsform, sker der et skifte, hvor fysisk aktivitet går fra at være en hverdagsaktivitet til at blive et medicinsk behandlingstilbud, der rummer risiko for klientgørelse og ekspertafhængighed⁴⁵⁰. Set ud fra et idrætsligt perspektiv kan man desuden sætte spørgsmålstegn ved, om den medicinske tilgang til fysisk aktivitet indebærer en risiko for, at aktiviteten med sit rationelle fokus bl.a. overser idrættens grundlæggende lystbetonede karaktertræk.

Netop overgang fra det medicinsk udformede tilbud til et fysisk aktivt hverdagsliv i eksempelvis idrætsforeningen har i praksis vist sig at være en stor udfordring, hvilket både rejser en debat om, i hvilken grad traditionel sundhedsfremmende og sygdomsforebyggende tænkning kan motivere folk til et mere fysisk aktivt liv på egen hånd, og hvor høje forventninger man kan have til integrationen af egentlige patientgrupper i almindelige idrætsforeninger med begrænsede sundhedsfaglige kompetencer og erfaringer.

Omvendt kan man pege på, at netop breddeidrætten kan spille en fremtidig rolle i det lange perspektiv. Dels er der idrætstilbud i næsten alle lokalområder, dels rummer idrætten i sin egenværdi elementer, som gennem den rigtige tilgang kan skabe en glæde ved at bruge kroppen ud over medicinske, biologiske og fysiologiske tilgang til fysisk aktivitet. Principielt set har idrætsforeninger desuden en styrke i deres lokale forankring, som både øger tilgængeligheden for den enkelte og kan tilbyde et trygt miljø.

IDRÆTTENS SUNDHEDSROLLE I UDDANNELSESYSTEMET

Idrættens rolle i uddannelsessystemet er ligeledes påvirket af den stigende opmærksomhed på sundhedsrelaterede problemstillinger, da især folkeskolen gennem sin bredde og obligatoriske idrætsundervisning spiller en nøglerolle i børns møde med idrætten.

449 Jensen, Henry, m.fl. (2006): *Statusrapport: Motion på Receipt i Ribe Amt 2004 og 2005*

450 Thing, Lone Friis (2005): *Motion på Receipt – er en svær pille at sluge! En sociologisk diskussion af motion som behandling i velfærdstaten*

Formålet med idrætsundervisningen indeholder både et dannelses- og et aktivitetsaspekt. Det fremgår bl.a. af formålet med folkeskolens undervisning i idræt⁴⁵¹:

- Eleverne skal gennem alsidige idrætslige oplevelser, erfaringer og refleksioner opnå færdigheder og tilegne sig kundskaber, der giver mulighed for kropslig og almen udvikling.
- Eleverne skal have mulighed for at opleve glæde ved og lyst til at udøve idræt og udvikle forudsætninger for at forstå betydningen af livslang fysisk udfoldelse i samspil med natur, kultur og det samfund, de er en del af.
- Eleverne skal opnå indsigt i og få erfaringer med vilkår for sundhed og kropskultur.
- Undervisningen skal give eleverne forudsætninger for at tage ansvar for sig selv og indgå i et forpligtende fællesskab.

Som det fremgår, indgår sundhed som en del af formålet med idrætsundervisningen i folkeskolen. Men det øgede fokus på sygdomsforebyggelse og sundhedsfremme har rejst en uddannelsespolitisk debat om, hvorvidt sundhedsfremme i endnu højere grad skal indarbejdes i idrætsundervisningen i uddannelsessystemet.

Som en debat om idrætsundervisningen i gymnasiet har illustreret⁴⁵², ser nogle gerne, at idrætten i skoleregi i højere grad lægger vægt på decideret fysisk grundtræning med fitness som forbillede. Her er målet i højere grad at forbedre børn og unges grundkondition i forhold til Sundhedsstyrelsens anbefalinger frem for en mere langsigtet betoning af fagets dannelsesmæssige perspektiver. Et øget fokus på grundtræning behøver ikke repræsentere et grundlæggende opgør med den nuværende undervisning, men holdningen kan rykke ved idrætslærerrollen, som traditionelt er bygget op omkring en bred idrætspædagogisk faglighed, og som med et forstærket fokus på grundtræning i højere grad blive rettet mod at opnå målelige resultater i form af forbedret kondition blandt børn og unge i uddannelsessystemet.

Det er relevant at diskutere, om aktiviteter inspireret af fitnesscentrenes aktiviteter, som generelt er lettilgængelige og har appel til mange

451 Olsen, Ole Fendinge (red.) (2005): *Skolesundhedsarbejde*

452 Rasmussen, Tina (2008): *Haarder vil ændre idrætsfaget*

piger, med fordel kan overføres til eksempelvis idrætsundervisningen i folkeskolens ældste klasser og på ungdomsuddannelserne.

Omvendt er der både fysiologiske og dannelsesmæssige grunde til at advare mod et overdrevent fokus på funktionel træning i uddannelsessystemet begrundet ud fra snævre sundhedsovervejelser. Dette er i særlig grad gældende i folkeskolen. Således har den motoriske træning af nervesystemet blandt både børn og unge stor betydning for den optimale effekt af fysisk aktivitet senere i livet (se også afsnittet om fysisk aktivitet). Dette taler grundlæggende for en fastholdelse af en bredt kropslig dannende idrætsundervisning, som samtidig motiverer til livslang idrætsdeltagelse.

Frem for alene at angribe idrætsundervisningen ud fra en snæver fysiologisk vinkel er der snarere brug for en bredere debat om idrætsfagets status i folkeskolen og på en række af ungdomsuddannelserne.

En evaluering af idrætsundervisningen i folkeskolen har bl.a. anbefalet en styrkelse af undervisningens faglighed, en udvikling af idrætsundervisningen i ikke mindst de ældste klasser og en styrkelse af lærernes idrætsfaglige kompetencer⁴⁵³. Desuden kan idrætsundervisningen i folkeskolen ikke ses isoleret, hvis den skal have sundhedsmæssige perspektiver. Bl.a. konkluderer en evaluering af Ballerup Kommunes satsning på flere idrætstimer, bedre faciliteter og efteruddannelse af lærere, at sådanne tiltag ikke i sig selv er tilstrækkelige⁴⁵⁴. Også bevægelse i dagligdagen gennem eksempelvis sikring af skoleveje, som muliggør aktiv transport, og inspirerende udemiljøer omkring skolerne har stor betydning.

På ungdomsuddannelserne er udfordringen frem for alt den ulighed, der findes i idrætstilbuddene. Således er sundhedsrelaterede fag, idrætsfaciliteter og idrætstilbud efter skoletid enten helt fraværende eller meget begrænsede på landets erhvervs- og handelsskoler (se også kapitlet 'Aktører i breddeidrætten'). Dette står i kontrast til gymnasiet, hvor idræt er et obligatorisk fag, og faciliteterne er langt mere udbyggede.

453 Danmarks Evalueringsinstitut (2004): *Idræt i folkeskolen – et fag med bevægelse*

454 Andersen, Lars Bo og Froberg, Karsten (red.) (2006): *Sundhedsmæssige aspekter af fysisk aktivitet hos børn – et trærigt forsøg i to kommuner ved København: Ballerup og Tårnby*

Både befolkningens idrætsdeltagelse og generelle sundhedstilstand er i høj grad afhængig af faktorer som uddannelse og uddannelseslængde. Med den nuværende ulighed i prioriteringen af idræt på ungdomsuddannelserne bliver denne sundhedsmæssige klassedeling ikke kun bekræftet, men også befæstet gennem den statslige uddannelsespolitik.

Dette virker paradoksalt i betragtning af den indsats, der i øvrigt gøres for at udligne sociale forskelle i befolkningens sundhedstilstand. Ikke mindst set ud fra en social og sundhedsmæssig vinkel kan det derfor have store fordele at overveje, hvordan idrættens placering bedst muligt kan styrkes på en række ungdomsuddannelser.

ANDRE OFFENTLIGE INDSATSONRÅDER INDEN FOR SUNDHED OG IDRÆT

Både kommuner og staten spiller gennem sin planlægning og lovgivning en rolle for idrætsdeltagelsen og dermed befolkningens sundhedstilstand.

Dette gælder især på områder som opførelse og drift af idrætsfaciliteter og indretning af rekreative områder og byrum til idræt og anden fysisk aktivitet, som ikke mindst over for de uorganiserede eller selvorganiserede idrætsudøvere har stor betydning. Desuden stimulerer det offentlige gennem bl.a. folkeoplysningsloven og støtte til andre mere målrettede idrætsindsatser for særlige befolkningsgrupper befolkningens idrætsdeltagelse og dermed sundhedstilstand.

For en nærmere gennemgang af disse områder skal henvises til temaafsnittene, der beskæftiger sig med disse bredere problemstillinger.

En gruppe piger fra Vollsmose spiller fodbold på "Håbets Landshold". Foto: Martin Foldgast / DGI

BREDDEIDRÆTTENS SOCIALE RUMMELIGHED

6

INDLEDNING

De grundlæggende sociale forhold har stor betydning for idrætsdeltagelsen. Desuden kan en række mere specifikke sociale, kulturelle, fysiologiske eller sundhedsmæssige omstændigheder virke som barrierer for idrætsdeltagelsen.

Dette kapitel sætter indledningsvis fokus på de klare *generelle* sammenhænge, der er mellem de sociale forhold og idrætsdeltagelsen. Især uddannelse og indkomst er såkaldte socioøkonomiske faktorer, som har afgørende indflydelse på, hvor idrætsaktiv befolkningen er. Det er faktorer, der påvirker alle danskeres idrætsdeltagelse.

Ud over disse brede socioøkonomiske betingelser berører kapitlet dernæst mere *specifikke* problemstillinger og udfordringer, der berører bestemte grupperinger i samfundet, og som har yderligere betydning for disses deltagelse og engagement i idrætslivet. Det gives der to eksempler på:

- Kapitlet beskriver nogle af de særlige forhold og udfordringer for idrætsdeltagelsen, der gør sig gældende for visse borgere med etnisk minoritetsbaggrund.
- Som et beslægtet område ser kapitlet nærmere på nogle af de barrierer, der påvirker idrætsdeltagelsen blandt borgere med funktionsnedsættelse eller handicap. Disse barrierer er ikke så direkte forbundne med de socioøkonomiske faktorer, som det er tilfældet inden for integrationsområdet. Alligevel vil et handicap eller en alvorlig funktionsnedsættelse stille mange i en vanskeligere situation, når det gælder mulighederne for at dyrke idræt.

Begrundelsen for at vælge netop disse grupper som eksempler på specifikke problemstillinger og udfordringer for idrætsdeltagelsen, er, at der traditionelt set er relativt stort idrætspolitisk fokus på disse gruppers barrierer for idrætsdeltagelsen og dermed også praktiske erfaringer på baggrund af initiativer og projekter.

For hverken den enkelte borger med etnisk minoritetsbaggrund eller borgere med funktionsnedsættelse eller handicap er der nødvendigvis livsvilkår, der begrænser idrætsdeltagelsen. Og det

er to befolkningsgrupper, hvis situation og livsvilkår i øvrigt ikke kan sammenlignes – andre eksempler kunne også have været valgt, f.eks. udsatte børn og unge eller hjemløse. Men det tjener som blot to eksempler på grupper, der i nogen grad kan opleve specifikke begrænsninger på mulighederne for et idrætsaktivt liv, sammenlignet med den øvrige befolkning.

Slutteligt sætter kapitlet fokus på tiltag i breddeidrætten, der ofte sker via projekter igangsat med offentlige midler for at anvende idrætten som et af flere redskaber, der kan afbøde eller overvinde nogle af de sociale problemer og kulturelle udfordringer på idrætsområdet og i samfundet generelt.

FORENINGEN SOM SOCIAL SMELTEDIGEL

Generelt diskuterer kapitlet breddeidrættens sociale rummelighed ud fra den præmis, at hele befolkningen uanset forskellige forudsætninger også i praksis bør have lige muligheder for at dyrke idræt. I den forbindelse har kapitlet stort fokus på idrætsforeningerne som organisatoriske rammer for social- og sundhedspolitiske idrætsinitiativer. Det har to årsager:

1. Det er i udstrakt grad idrætsforeninger, der er involveret i social- og sundhedsinitiativer i idrætten.
2. Idrættens mange positive tillægsværdier baseres på den grundlæggende antagelse, at idrætsforeningerne med deres demokratiske og fællesskabsorienterede traditioner kan bidrage positivt til social integration af grupperinger i samfundet, som ellers kan risikere isolation, og at den enkelte kan overføre erfaringerne fra foreningslivet til andre områder af tilværelsen.

Den politiske opmærksomhed på at anvende idrætten som en socialpolitisk mulighed giver løbende anledning til kritik. Det er blevet anført af kritikere, at interessen er udtryk for en 'instrumentalisering' af idrætten, og at idrættens 'egenverdi' og sociale kvaliteter risikerer at blive trængt i baggrunden.

Men når samfundet i forskellige sammenhænge fokuserer på at løse sociale problemer via idrætten, er det i høj grad på grund af idrættens værdier. Udgangspunktet er en anerkendelse af, at idrætten udgør et værdifuldt fællesskab, som bidrager positivt til borgernes liv. Udfordringen er derfor at sikre, at alle har adgang til at dyrke idræt og motion i forlængelse af velfærdsstatens socialpolitiske

idealer uden at underminere foreningslivets kvaliteter. Idrætsvaneundersøgelser dokumenterer dog en social ulighed i danskernes idrætsdeltagelse⁴⁵⁵.

En mere overordnet idrætspolitisk begrundelse for at koble idræt sammen med social- og sundhedspolitik er antagelsen om, at foreningernes demokratiske funktion i samfundet giver befolkningen bedre muligheder for at være demokratisk aktive medborgere. På de ydre linjer i forholdet mellem idrætsforeningen og det omgivende samfund får befolkningen gennem foreningen en stemme i det offentlige rum. Således kan aktiviteterne i foreninger, der er båret frem af den fælles idrætsinteresse, medvirke til social integration i samfundet⁴⁵⁶.

For det enkelte menneske kan idræt og fysisk aktivitet være med til at styrke den personlige udvikling og følelsen af selvværd via positive kropslige oplevelser og social anerkendelse.

Samtidig er idrætsforeningerne med til at skabe et samspil mellem medlemmerne på tværs af økonomiske forhold, køn, kultur, sprog og alder, hvilket er afgørende for, at grupperingerne i befolkningen kan udvikle fælles sprog, normer og værdier⁴⁵⁷. Alene det at være medlem af en forening kan derved betragtes som en demokratiunderstøttende handling. Omvendt er det dog vigtigt at understrege, at idrætsforeninger ikke altid virker inkluderende. Fællesskaber kan være konfliktfyldte, og personer med samme opvækst, uddannelse, sprog, kultur og etnicitet har en tendens til at finde sammen. Desuden har alle fællesskaber koder og normer, som det er en fordel for medlemmerne at mestre og en udfordring for udefrakommende at tilegne sig.

De følgende afsnit vil beskrive nogle af de klare forbindelser mellem socioøkonomisk status og idrætsdeltagelse. Derefter trækkes som nævnt to konkrete eksempler frem på, hvordan særlige problemstillinger yderligere påvirker idrætsdeltagelsen eksemplificeret ved borgere med etnisk minoritetsbaggrund og borgere med funktionsnedsættelse. Slutteligt sætter kapitlet fokus på idrætspolitiske strategier, der kan styrke idrætten som social- og sundhedspolitisk arena.

455 Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*

456 Bengtsson, Bo (2004): *Foreningsliv, magt og integration – et inledende perspektiv*, Siim, Birte (2003): *Medborgerskabets udfordringer – etniske minoritetskvindens politiske myndiggørelse*, Togeby, Lise (2004): *På den anden side af Sundet. Indvandrerens og flygtningens organisering og politiske deltagelse i Danmark*

457 Lorentzen, Håkon (2001): *Frivillighet i forandring. Om forholdet mellom sivile fællesskaper og moderniteten.*

SOCIOØKONOMISKE FAKTORER OG IDRÆTSMØNSTRE

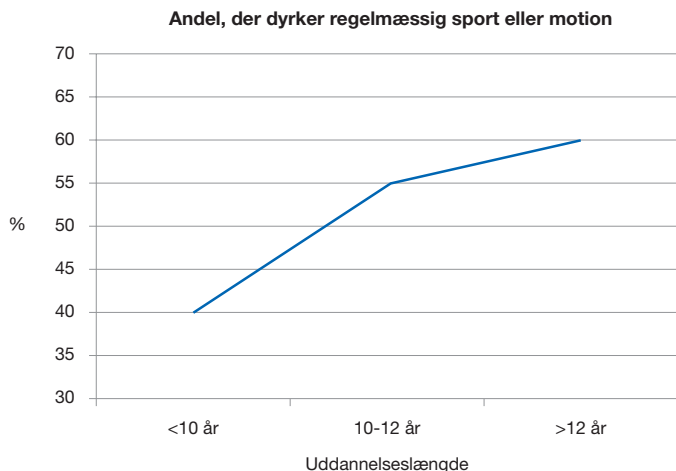
Det er velkendt, at sociale forskelle øver indflydelse på deltagelsen i idræt⁴⁵⁸. Særligt to variabler er anvendelige til at identificere sociale forskelle: uddannelse og indkomst, hvor uddannelsesvariablen er den sikreste indikator for sociale forskelle⁴⁵⁹. Det er faktorer, der påvirker alle i befolkningen, uanset socioøkonomisk status.

Kort uddannelse og lav indkomst betyder ikke nødvendigvis, at den enkelte er vanskeligt stillet, men vanskeligt stillede borgere er ofte karakteriseret ved at have en kort uddannelse og en lav indkomst.

UDDANNELSE

Undersøgelsen *'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'* bekræfter sammenhængen mellem deltagelse i sport og motion og sociale baggrundsvariabler. Nedenstående figur viser sammenhængen mellem uddannelseslængde og andelen, der regelmæssigt dyrker sport eller motion.

Figur 64. Andel, der dyrker regelmæssig sport eller motion, fordelt på uddannelseslængde (procent)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

458 For mere indgående gennemgang af danskernes idrætsvaner, se kapitel *'Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten'*

459 Kjølner, Mette, Juel, Knud og Kamper-Jørgensen, Finn (2007): *Folkesundhedsrapporten Danmark 2007*

Figuren viser, at andelen af regelmæssigt idrætsaktive stiger med uddannelseslængden. Blandt personer med under 10 års uddannelse dyrker 40 procent regelmæssig sport eller motion. Samtidig er der hele 38 procent i denne gruppe, som svarer direkte nej hertil. 54 procent med en uddannelseslængde mellem 10 til 12 år dyrker regelmæssig sport eller motion, mens 62 procent blandt personer med 13 års uddannelse eller mere dyrker regelmæssig sport eller motion.

I forhold til de specifikke uddannelsesniveauer og retninger fordeler idrætsdeltagelsen for studerende sig således:

Tabel 41. Idrætsdeltagelse i forhold til uddannelse⁴⁶⁰

Uddannelse	Idrætsdeltagelse
Grundskole	84 procent
Gymnasiale uddannelser	66 procent
Erhvervsfaglige uddannelser	44 procent
Kort videregående uddannelse, under 3 år (f.eks. datamatiker, farmakonom, etc.)	63 procent
Mellemlange videregående uddannelser, 3-4 år (f.eks. sygeplejerske, pædagog, etc.)	53 procent
Lange videregående uddannelser (inkl. evt. bachelordel) over 4 år (alle universitetsuddannelser)	69 procent

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Tabel 41 viser to interessante og klare tendenser:

- 1) Uddannelseslængden har indvirkning på den generelle idrætsdeltagelse: jo længere uddannelse, desto mere idrætsaktive er de studerende generelt set.
- 2) Uddannelsesretningen indvirker ligeledes ved, at der synes at være en negativ sammenhæng mellem, hvor 'praktisk' uddannelsen er, og hvor idrætsaktive de studerende er. Mest markant gælder det de erhvervsfaglige uddannelser, men også de mellemlange videregående uddannelser viser denne tendens.

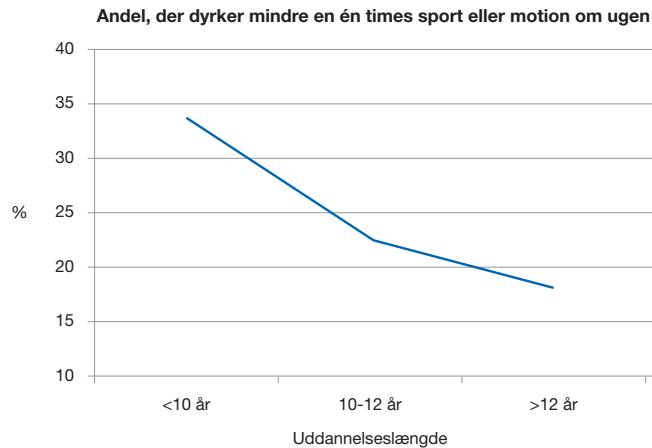
I forhold til anvendt tid på idrætsdeltagelse viser det sig ligeledes, at de *mindst* idrætsaktive borgere primært udgøres af de lavest uddannede. 34 procent blandt lavt uddannede mod 18 procent blandt

⁴⁶⁰ Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*. Tallene forekommer ikke i indledende hovedrapport. De adspurgte studerende er stadig under uddannelse.

højt uddannede bruger mindre end én time om ugen på at dyrke sport eller motion:

Dette illustreres af nedenstående figur:

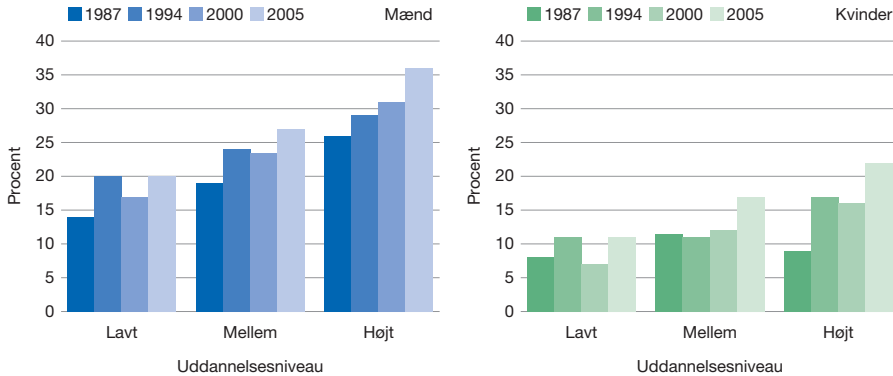
Figur 65. Andel, der dyrker mindre end én times sport eller motion om ugen, fordelt på uddannelseslængde (procent)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Billedet stemmer overens med andre lignende undersøgelser. Bl.a. viste en rapport om danskernes helbred, *'Folkesundhedsrapporten Danmark 2007'*, at der på trods af en generel stigning i danskernes fysiske aktivitetsniveau i fritiden især er en fremgang blandt de højest uddannede.

Figur 66. Udviklingen fra 1987-2007 i andelen, der er fysisk aktive i fritiden, blandt mænd og kvinder i forhold til kombineret skole- og erhvervsuddannelse

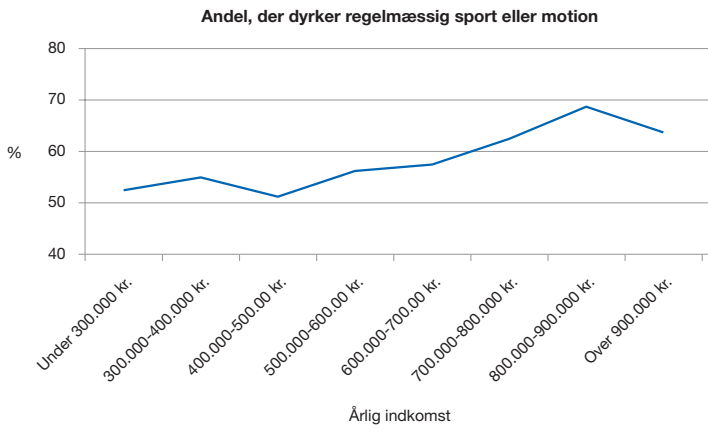

Kilde: Ekholm m.fl., 2006

INDKOMST

Jo højere indkomst, desto mere idrætsaktive er borgerne i Danmark. Figur 4 viser, at godt 50 procent af personer med den laveste indkomst under 300.000 kroner om året svarer 'ja' til, at de dyrker regelmæssig sport eller motion. Til sammenligning svarer 69 procent blandt personer med en årlig indkomst på mellem 800.000 og 900.000 kr. 'ja'.

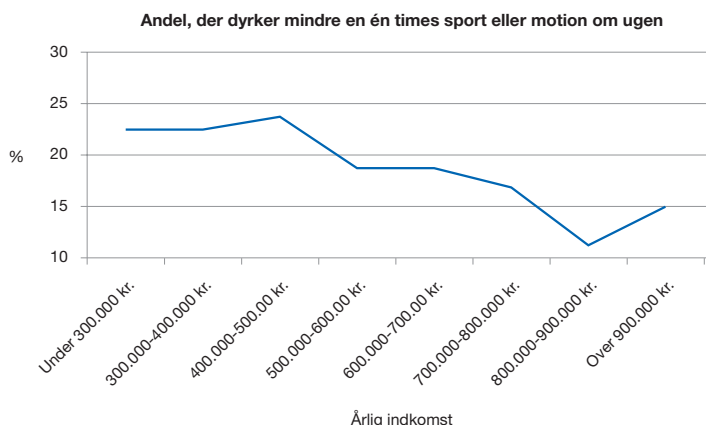
Figur 67. Andel, der dyrker regelmæssig sport og motion i forhold til indkomst (procent)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Det viser sig ligeledes, at de mindst idrætsaktive borgere også har den laveste indkomst, set i forhold til anvendt tid. Nedenstående graf viser, at de borgere, der bruger mindre end én time om ugen på idrætsaktiviteter, primært udgøres af lavindkomst grupper:

Figur 68. Andel, der dyrker mindre end én times sport eller motion om ugen i forhold til indkomst (procent)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Konklusionen i rapporten 'Befolkningens motions- og sportsvaner 2007' er, at socioøkonomisk status primært kan siges at være en indikator for, om man deltager i sport og motion eller ej. Så snart respondenterne angiver at være involveret i sport eller motion, kan der til gengæld kun spores mindre variationer i tidsforbruget mellem de forskellige sociale lag.

Sociale tilhørsforhold kan altså stadig i 2007 siges at være en barriere for at være idrætsaktiv, hvilket set i sammenhæng med den gældende viden om den fysiske aktivitets betydning for helbredet giver anledning til bekymring. Men når borgere med vanskeligere livsvilkår først har brudt denne barriere, bruger de den samme mængde tid som de socialt højere stillede. Dette viser, at en indsats for at skabe øget social inklusion i idrætten er relevant. Der tegner sig dermed en særlig udfordring i forhold til de socialt vanskeligt stilledes idrætsdeltagelse.

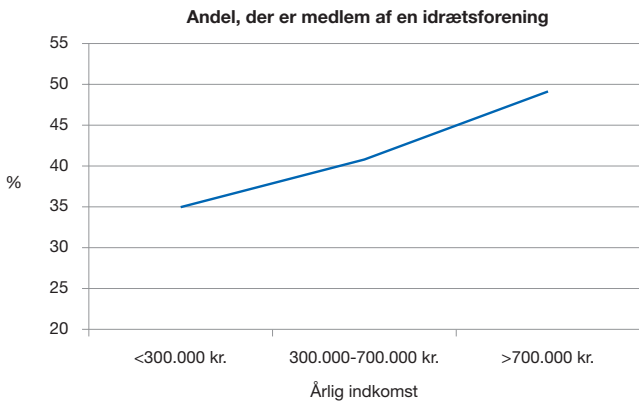
SOCIALE FAKTORER OG FORENINGSDELTAGELSE

En parallel udfordring er i denne forbindelse de vanskeligt stillede borgeres relationer til foreningslivet. Den generelle idrætspoliti-

ske konsensus er, at især idrætsforeninger kan spille en positiv rolle i vanskeligt stillede borgeres tilværelse. Men også i forhold til foreningslivet influerer sociale faktorer på deltagelsen. Vanskeligt stillede er langt mindre aktive i idrætsforeninger.

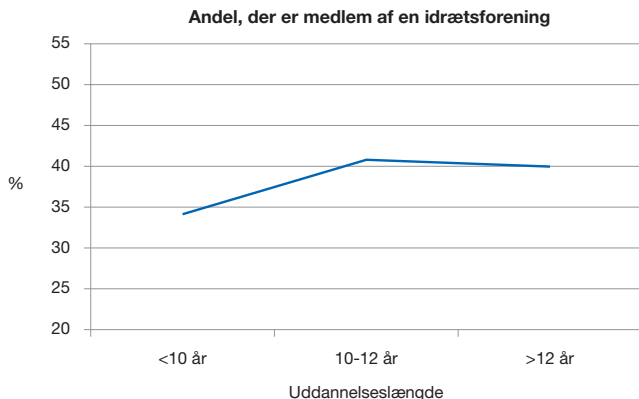
Nedenstående figurer viser sammenhængen mellem de sociale variabler indkomst og uddannelseslængde sammenholdt med foreningsdeltagelsen.

Figur 69. Andel, der er medlem af en idrætsforening i forhold til indkomst (procent)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Figur 70. Andel, der er medlem af en idrætsforening i forhold til uddannelseslængde (procent)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Figurerne viser, at de sociale variabler, i dette tilfælde uddannelseslængde og indkomst, har indflydelse på foreningsdeltagelsen. Særligt personer med en uddannelseslængde på under ti år er i mindre grad aktive i foreningsidrætten.

INAKTIVITET

Tablet 42 angiver en række årsager til, at borgere i forskellige indkomstslag efter deres egen opfattelse ikke regelmæssigt dyrker sport eller motion.

Tablet 42. Årsager til, at inaktive ikke dyrker regelmæssig sport eller motion, fordelt på indkomst og uddannelseslængde

Årsag	Indkomst (N = 1293)				Uddannelseslængde (1215)			
	<300.000 kr.	300 – 700.000 kr.	>700.000 kr.	p<	< 10 år	10 -12 år	>12 år	p<
Bruger tiden på familien	16	39	47	.000	27	35	37	.064
Bruger tiden på arbejde/ for lidt fritid	17	34	54	.000	32	29	36	.044
Bruger tiden på andre fritidsinteresser	22	28	27	.068	27	23	29	.168
Er i dårlig form	23	20	19	.303	19	22	20	.878
Har dårligt helbred	27	17	11	.000	22	20	19	.423
Holder pause – regner med at starte igen	12	20	26	.000	6	17	25	.000
Mangler nogen at følges med	20	18	14	.055	14	17	14	.467
Gider ikke	16	17	15	.998	17	16	15	.650
Motion/sport interesserer mig ikke	14	14	9	.133	23	12	12	.022
Har ikke råd	18	6	3	.000	6	9	7	.730
Er for gammel	21	5	2	.000	14	7	10	.743
Savner passende tilbud/konkret mulighed	7	9	7	.910	4	6	10	.006
Har svært ved at få barn/børnene passet	4	7	9	.013	3	6	9	.009
Har ikke de rette faciliteter til rådighed i mit nærområde	4	5	6	.245	1	4	7	.001
Ved for lidt om motion/sport mv.	2	2	3	.628	1	1	3	.109
Familien/omgangskredsen er imod det	1	1	0	.495	0	1	1	.666
Andre grunde	13	16	14	.559	11	16	16	.234
Ved ikke	4	5	2	.635	6	5	3	.080

Kilde: Pilgaard, Maja (2008): *Danskerne motions- og sportsvaner 2007*

Tabellen viser, at de største begrundelser for ikke at dyrke idræt blandt personer med en lav indkomst er:

- et dårligt helbred
- for dårlig form
- er for gammel.

Dårligt helbred og alderdom angives som barriere af signifikant flere i den laveste indkomstgruppe. Derimod er indkomstniveauet ikke af betydning i forhold til at svare, at man 'er i dårlig form' som årsag til ikke at dyrke regelmæssig motion.

Personer med høj indkomst er ofte forhindret i at dyrke regelmæssig sport eller motion, fordi de:

- bruger tid på arbejde
- bruger tid på familien
- har andre fritidsinteresser.

Desuden er det interessant, at der i gruppen med en indkomst på under 300.000 kr. om året er signifikant flere, som svarer, at de ikke har råd.

Blandt respondenter med kort uddannelse svarer flere, at de ikke er interesseret i sport eller motion. Omvendt svarer mange højtuddannede, at deres idrætslige inaktivitet skyldes mangel på passende tilbud, de rette faciliteter, eller fordi de har svært ved at få børnene passet. Uanset uddannelseslængde er flertallets begrundelse for ikke at dyrke regelmæssig sport eller motion dog, at de bruger tid på familien, arbejdet eller har andre fritidsinteresser.

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER – TO BORGERGRUPPER SOM EKSEMPLER

Ud over de *generelle* underliggende socioøkonomiske barrierer er der grupper i samfundet, der på grund af mere *specifikke* sociale, kulturelle, fysiologiske eller sundhedsmæssige årsager oplever barrierer for idrætsdeltagelsen.

I det følgende gives to konkrete eksempler på grupper, der kan opleve særlige barrierer i forbindelse med idrætsdeltagelse. Formålet er at vise, hvor forskelligartede barriererne, problemstillingerne og mulighederne kan være for bestemte grupper i breddeidrætten. Og at idrættens social- og sundhedsorienterede indsatser netop skal tage udgangspunkt i den enkelte gruppes eller det enkelte menneskes situation for at styrke idrætsdeltagelsen. Dette eksemplificeres i det følgende ved idrætsdeltagelse blandt etniske minoriteter og ved idrætsdeltagelse blandt borgere med funktionsnedsættelse eller handicap.

IDRÆT OG ETNISKE MINORITETER – EKSEMPEL PÅ BARRIERER I

Den helt overordnede udfordring ligger i, at visse borgere med etnisk minoritetsbaggrund, ofte fra ikke-vestlige lande, i mindre udstrækning deltager i idræts- og foreningslivet. Det gælder især piger og kvinder med en ikke-vestlig baggrund⁴⁶¹.

Tendensen kan have flere årsager, bl.a. at etniske minoritetsgrupper generelt har svagere socioøkonomiske forhold og oftere bor i ressourcetsvage boligområder med begrænset foreningsdannelse og langt vanskeligere forhold for de frivillige trænere og ledere. Derudover kan det skyldes et manglende kendskab til og tillid til den danske foreningskultur, som spiller sammen med kulturelle barrierer, bl.a. i form af religiøst begrundede eller traditionsbestemte begrænsninger på pigernes og kvindernes muligheder for at dyrke idræt.

Deltagelse i idrætsfællesskaber kan have flere positive aspekter i forhold til integration. Idrætten kan styrke det aktive medborgerskab, og udvikle den enkeltes sociale kontaktflade, give sociale og faglige kompetencer, give kendskab til samfundsmæssige normer og koder, udvikle sprogkunderskaber samt inddrage etniske minoriteter i det danske kulturfællesskab. Derfor er det oplagt at styrke idræts- og foreningsdeltagelse for borgere med etnisk minoritetsbaggrund.

INTEGRATION VIA IDRÆT

Der kan i idrætsinitiativer med et integrationsmæssigt fokus med fordel skelnes mellem:

- 1) integration til *idrætten*
- 2) integration til *samfundet* via idrætten.

Integrationen til idrætten handler om at nedbryde de barrierer, der begrænser nogle borgere med etniske minoritetsbaggrund fra at deltage i idrætslivet. Integration til samfundet via idrætten handler om den positive kobling, der kan være mellem udviklingen af sociale relationer, og kompetenceudvikling i idrætsregi, der kommer den enkelte til gavn ved deltagelse i samfundet generelt.

461 Ibsen, Bjarne (2004): *Idrætsdeltagelse hos børn med anden kulturel baggrund end dansk*, Strandbu, Åse (2006): *Idrett, Kjønn, kropp og kultur. Minoritetsjentes møte med norsk idrett*, Riksidrottsförbundet (2002): *Idrott og integration. En statistisk undersökning 2002*, Riksidrottsförbundet (2002): *Idrott og integration. En kundskabsöversikt*.

Hovedparten af idrætsinitiativer med et integrationsmæssigt fokus tager udgangspunkt i foreningsidrættens. Dels fordi idrætsforeninger er den mest udbredte organisatoriske ramme for idrætsdeltagelse i Danmark, dels fordi foreningskulturen opfattes som en demokratisk og kulturel indgang til det generelle samfundsliv og formelle politiske beslutningsstrukturer. Aktiviteterne i foreninger kan således medvirke til *social integration*, da den fælles idrætsinteresse kan bygge bro mellem borgere og forskelle⁴⁶². Ydermere kan aktiviteter i idrætsforeninger medvirke til *politisk og institutionel integration*, idet foreningen giver borgere mulighed for at øve indflydelse på den offentlige dagsorden via foreningens beslutningsprocesser og kan være et talerør for deres ønsker og holdninger. Derudover har foreningsidrættens hovedorganisationer og de ressourcestærke idrætsforeninger en række idrætsfaglige erfaringer og netværk, som bl.a. kommunale integrationsprojekter nyder godt af.

En måde at anskue integrationsprocessen på er at se den som en fortløbende proces i tre stadier⁴⁶³:

- 1) deltagelse
- 2) interaktion
- 3) integration/medborgerskab.

Deltagelsen i det offentlige rum er en af forudsætningerne for, at etniske minoriteter kommer i positiv kontakt med de danske kulturmønstre. Her kan idrættens organisatoriske rammer spille en vigtig rolle. Idrætsforeninger, og i nogen grad fitnesscentre, er oplagte arenaer for et uformelt og aktivitetsorienteret møde på tværs af kulturer, hvor det spiller en mindre rolle, hvilken baggrund idrætsudøveren har, blot interessen er den samme.

Etniske minoriteters deltagelse i det offentlige rum kan understøttes af, at de gennem idrættens får en ydre samfundsmæssig kontaktflade, og borgere med dansk baggrund samtidig får en forståelse for og opmærksomhed på de disse borgergruppers kulturmønstre igennem ligeværdig social kontakt og personlige relationer. Dette kan beskrives som integrationsprocessens anden fase, interaktionen, hvor holdninger, idéer og forventninger kan udveksles mellem borgergrupper i konkrete idrætsaktiviteter.

462 Bengtsson, Bo (2004): *Foreningsliv, magt og integration – et inledende perspektiv*, Siim, Birte (2003): *Medborgerskabets udfordringer – etniske minoritetskvindens politiske myndiggørelse*, Togeby, Lise (2004): *På den anden side af Sundet. Indvandrerens og flygtningens organisering og politiske deltagelse i Danmark*.

463 Christensen, Gunvor og Christensen, Stine Røn (2006): *Etniske minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration*

Dette giver borgere med etnisk minoritetsbaggrund mulighed for at udfolde deres egne erfaringer og kompetencer og blive anerkendt som en bidragende og konstruktiv part i netværksdannelsen. Netop inddragelsen og den aktivt bidragende rolle er grundstenen i det medborgerskab, der er målet med integrationsprocessens tredje fase, nemlig medborgerskabet og integrationen, der er udtryk for det aktive engagement i samfundet og kulturen med samme ret-tigheder og pligter som den øvrige befolkning.

ETNISKE MINORITETERS IDRÆTS- OG FORENINGSDELTAGELSE

6,1 procent af Danmarks befolkning er statistisk set enten indvandrere eller efterkommere fra ikke-vestlige lande⁴⁶⁴, hvilket pr. 1. jan 2007 udgjorde 330.525 personer⁴⁶⁵.

Der er sparsom viden om etniske minoriteters idræts- og foreningsdeltagelse. Det skyldes bl.a. metodiske vanskeligheder med at få kontakt til visse borgere med etniske minoritetsbaggrund i undersøgelserne på området. Responsraten er i nogle tilfælde 20 procentpoint lavere for visse etniske minoritetsgrupper end for borgere med dansk baggrund⁴⁶⁶. For undersøgelsen *'Befolkningens motions- og sportsvaner 2007'* fra 2008 gælder det, at ud af de 4.147 svar var 166 respondenter ikke født i Danmark, hvilket svarer til kun 4 procent⁴⁶⁷.

Den eksisterende viden fremhæver, at der er god grund til at have et særligt fokus på barrierer, der begrænser etniske minoriteters idrætsdeltagelse. Visse borgere med etnisk minoritetsbaggrund synes at have et væsentligt mere inaktivt liv end den øvrige befolkning⁴⁶⁸. Tal fra 2006 viser, at ca. 26 procent af de ikke-vestlige indvandrere med dansk statsborgerskab overvejende havde stillesiddende fritidsaktiviteter⁴⁶⁹. Kun ca. 11 procent af den øvrige danske befolkning havde stillesiddende fritidsaktiviteter.

464 Den gængse statistiske definition af udlændinge, udarbejdet af Danmarks Statistik: En person er dansker, hvis mindst én af forældrene er dansk statsborger og født i Danmark. Hvis personen ikke er dansker, er den pågældende indvandrer, hvis personen er født i udlandet, og efterkommer, hvis personen er født i Danmark.

465 Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2007): *Tal og statistik om udlændinge*

466 Deding, Mette, Fridberg, Torben og Jacobsen, Vibeke (2007): *Non-response in a survey among immigrant in Denmark*. Undersøgelsen er foretaget blandt 18-45-årige tyrkere, pakistanere og iranere og danskere som sammenligningsgrundlag.

467 Pilgaard, Maja (2008): *Danskerne motions- og sportsvaner 2007*

467 Kjølner, Mette, Juel, Knud og Kamper-Jørgensen, Finn (2007): *Folkesundhedsrapporten Danmark 2007*

469 Rytter Hansen, Anne og Kjølner, Mette (2007): *Sundhed blandt etniske minoriteter. Resultater fra Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2005*.

BØRN OG UNGE MED ETNISK MINORITETSBAAGGRUND ER MINDRE IDRÆTS- OG FORENINGSAKTIVE

Der findes ikke klare, landsdækkende tal for idræts- og foreningsdeltagelse for børn med etnisk minoritetsbaggrund, men lokale undersøgelser indikerer, at børnene er mindre idræts- og foreningsaktive end børn med dansk baggrund. For børns vedkommende viste undersøgelsen *'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'* helt overordnet, at 84 procent af børn og unge svarer, at de dyrker regelmæssig sport eller motion.

Undersøgelsen *'Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse'*⁴⁷⁰ fra 2008 viste, at børn med etnisk minoritetsbaggrund er mindre idrætsaktive end danske børn – det gælder dog primært for pigerne. Undersøgelsen sammenlignede børns idrætsdeltagelse i fire kommuner: Rudersdal, Albertslund, Fredericia og København, hvoraf idrætsdeltagelsen i sidstnævnte viste sig lavest.

De specifikke tal for børnenes idrætsdeltagelse i København viste i 2007, at 58 procent af børn med forældre født i et andet land gik til idræt i 2007. Specielt pigernes deltagelse var lav⁴⁷¹. Til sammenligning gik 79 procent af de københavnske børn med forældre født i Danmark til idræt. For børn med etnisk minoritetsbaggrund havde idrætsdeltagelse endvidere haft en negativ udvikling fra 2003 til 2007 – det omvendte gjorde sig gældende for børn med dansk baggrund. For foreningsidræt specifikt var det henholdsvis 49 procent (begge forældre født i et andet land) og 68 procent (begge forældre født i Danmark).

Følgende tabel viser tallene for 5. klassernes idrætsdeltagelse i København.

470 Nielsen, Gert og Ibsen, Bjarne (2008): *Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse – en undersøgelse af fire kommuner*

471 Ibsen, Bjarne (2007): *Børns idrætsdeltagelse i Københavns Kommune 2007*. Tallene fra denne lokale undersøgelse ligger til grund for de københavnske tal i rapporten *Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse – en undersøgelse af fire kommuner*.

Tabel 43. Idræts- og foreningsdeltagelse for 5. klasser i København

Etnisk herkomst	Går til idræt		Går til idræt i idrætsforening		Går til idræt andet sted		Selvorganiseret idræt		Kommer på en idræts container 1)	Benyttet et havnebåd (2006)	Kan li' idrætstimerne i skolen (ja, meget)
	2003	2007	2003	2007	2003	2007	2003	2007			
Begge forældre født i Danmark	79	79	65	68	30	33	93	96	8	32	53
Mor født i Danmark, far født i et andet land	79	75	63	65	37	29	97	93	13	30	58
Mor født i et andet land, far født i Danmark	72	69	59	56	29	33	94	97	14	31	50
Begge forældre født i et andet land	61	58	49	49	20	20	92	93	20	15	58

1) 'Hver gang den er åben', 'Ca. en gang om ugen' eller 'en gang imellem'

Kilde: Ibsen, Bjarne (2007): *Børns idrætsdeltagelse i Københavns Kommune 2007*

Samme tendens til en lavere foreningsdeltagelse synes også at gøre sig gældende for ældre børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund⁴⁷².

Der er dog betydelige forskelle mellem de sammenlignede kommuner, og idrætsdeltagelsen er generelt set lav i København. Men tal fra andre kommuner bekræfter tendensen til lavere idrætsdeltagelse for børn med etnisk minoritetsbaggrund. En lokal undersøgelse fra Århus Vest foretaget i 2007 blandt 4.-9. klasses elever viste, at det blandt de 10-16-årige i højere grad er danske børn og unge, der deltager i sport og motion (85 procent), end efterkommere (75,3 procent) og indvandrere (71,5 procent)⁴⁷³.

Forældrenes herkomst spiller generelt en rolle for, hvor tidligt børnene begynder at gå til idræt. Børn af forældre med dansk baggrund i København var for 57 procent vedkommende idrætsaktive før skolestart i 2007⁴⁷⁴. For børn af forældre født i et andet land var tallet kun 21 procent. Da forældrenes egen idræts- foreningsdelta-

472 Boeskov, Signe og Ilkjær, Thomas (2005): *Integration og det frivillige foreningsliv – en undersøgelse af barrierer og løsninger i relation til foreningsdeltagelse hos unge med anden etnisk baggrund*

473 Agergaard, Sine (2008): *Unge idrætsdeltagelse og integration i idrætsforeninger i Århus Vest*. Rapporten skelner mellem danskere, efterkommere og indvandrere, efter deres families historiske tilknytning til Danmark defineret efter fødeland og statsborgerskab.

474 Ibsen, Bjarne (2007): *Børns idrætsdeltagelse i Københavns Kommune 2007*

gelse er forholdsvis lav, påvirkes børnenes idræts- og foreningsdeltagelse negativt.

Borgere med etnisk minoritetsbaggrund synes samtidig at være mindre foreningsfrivillige end borgere med dansk baggrund⁴⁷⁵. En undersøgelse fra 2005 viste, at ca. 20 procent af personer født i et ikke-vestligt land laver frivilligt arbejde. For personer født i Danmark eller i et andet vestligt land er tallet ca. 35 procent⁴⁷⁶.

KØNSMÆSSIGE PROBLEMSTILLINGER TRÆDER FREM

Der synes i forhold til idræts- og foreningsdeltagelsen at være en markant kønsmæssig skævhed, idet visse piger og kvinder med etnisk minoritetsbaggrund lader til at være mindre aktive. Det viser en lang række både danske og internationale undersøgelser⁴⁷⁷.

En lokal undersøgelse fra Århusområdet viste denne kønsmæssige skævhed hos 10-16-årige børn og unge⁴⁷⁸. Blandt efterkommere dyrkede 89,5 procent af drengene sport og motion sammenlignet med 63 procent af pigerne. Endvidere dyrkede 93,6 procent af indvandrerdrengene sport og motion sammenlignet med 50 procent af indvandrepigerne. Kønsfordelingen blandt gruppen af danske børn og unge var relativt ensartet (87,4 procent drenge og 81,8 procent piger).

I forhold til voksnes idrætsdeltagelse i foreningsregi viste en undersøgelse fra 2003 blandt de største etniske minoritetsgrupper fra henholdsvis Eksjugoslavien, Tyrkiet og Pakistan, at mellem 30 og 38 procent af mændene var medlemmer af en sportsklub eller

475 Koch-Nielsen, Inger, m.fl.(2005): *Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark*, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2007): *Baseline-måling af brugernes syn på introduktionsprogrammet*, Tøgeby, Lise (2002): *Etniske minoriteters deltagelse i demokratiske processer, herunder politiske partier, valg og offentlig debat*.

476 Koch-Nielsen, Inger, m.fl. (2005): *Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark*.

477 Nielsen, Gert og Ibsen, Bjarne (2008): *Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse – en undersøgelse af fire kommuner*, Ibsen, B. (2004): *Idrætsdeltagelse hos børn med anden kulturel baggrund end dansk*, Lykkegaard, Lene (2001): *Integration af flygtninge- og indvandrerbørn i foreningslivet*, Rowe, Nick og Champion, Rove (2000): *Sport Participation and Ethnicity in England*, Strandbu, Åse (2006): *Idrett, Kjønn, kropp og kultur. Minoritetsjenters møte med norsk idrett*, Strandbu, Åse og Bakken, Anders (2007): *Aktiv Oslo-ungdom. En studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn*, Riksidrottsförbundet (2002): *Idrott og integration. En statistisk undersökning 2002*, Riksidrottsförbundet (2002): *Idrott och integration. En kundskapsöversikt*.

478 Agergaard, Sine (2008): *Unge idrætsdeltagelse og integration i idrætsforeninger i Århus Vest*

idrætsforening⁴⁷⁹. Det er ikke markant afvigende fra idrætsdeltagelsen hos borgere med dansk baggrund. Men kun 6 til 12 procent af kvinderne var medlem, hvilket tydeliggør, at etniske minoriteters idrætsdeltagelse er en del af kønsmæssige problemstillinger.

En evaluering af idrætscentret Globus 1 beliggende ved Gellerup-parken i det vestlige Århus viste endvidere, at mændene udgjorde 78 procent blandt brugerne med etnisk minoritetsbaggrund⁴⁸⁰, mens der var en nogenlunde lige kønsfordeling i gruppen af brugere med dansk baggrund.

For foreningsdeltagelse blandt voksne med etnisk minoritetsbaggrund generelt viste en undersøgelse blandt borgere i Danmark med pakistansk, tyrkisk og somalisk baggrund, at 42 procent af mændene deltog i foreningsaktiviteter mod 30 procent blandt kvinderne⁴⁸¹. Anden forskning peger på, at mændene er næsten dobbelt så foreningsaktive som kvinderne⁴⁸².

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER FOR ETNISKE MINORITETERS IDRÆTSDELTAGELSE

SOCIOØKONOMISKE ASPEKTER ER DE VIGTIGSTE BARRIERER FOR IDRÆTSDELTAGELSEN

Det er vigtigt at adskille socioøkonomiske faktorer fra kulturelle faktorer. Den væsentligste barriere for idræts- og motionsdeltagelse er borgernes generelle sociale situation⁴⁸³. Som vist i afsnittet '*Socioøkonomiske faktorer og idrætsmønstre*' spiller sociale variabler som uddannelse og indkomst markant ind på idrætsdeltagelsen. En tysk undersøgelse fra 2006 viste, at når uddannelsesniveaueu og erhvervsfrekvensen øges hos etniske minoritetsgrupper, så øges idrætsdeltagelsen ligeledes⁴⁸⁴. Jo mere integreret borgerne er i samfundslivet generelt, desto mere integreret er de i idrætslivet.

479 Schmidt, Garbi og Jakobsen, Vibeke (2000): *20 år i Danmark*

480 Niras Konsulenterne (2007): *Evaluering GLOBUS 1*

481 Schmidt, Garbi (2002): *Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere – et integrationsperspektiv*

482 Mikkelsen, Flemming (2001): *Integrationens Paradoks. Indvandrere og flygtninge i Danmark mellem inklusion og marginalisering.*

483 Mygind, Anna, Kristiansen, Maria og Krasnik, Allan (2006): *Muligheder og barrierer for etniske minoriteters brug af motions- og kostinterventioner – en litteraturgennemgang*

484 Breuer, Christoph (2006): *Sportpartizipation in Deutschland – ein demöökonomisches Modell*

Indvandrere har en lavere beskæftigelsesfrekvens end borgere med dansk baggrund, mens beskæftigelsesfrekvensen blandt efterkommere af indvandrere kun er en smule lavere⁴⁸⁵. Blandt de 25-29-årige efterkommere har mere end hver tredje ikke anden uddannelse end grundskolen, mens det for borgere med dansk baggrund er mindre end hver femte⁴⁸⁶. Uddannelsesniveaet har ydermere betydning for graden af frivillighed, hvilket derfor kan være en medvirkende årsag til, at etniske minoriteter generelt set er mindre synlige i idrættens foreningsarbejde. Jo højere uddannelsesniveaet er, desto højere er involveringsgraden i frivilligt arbejde. Andelen, der er frivilligt engageret, stiger fra 25 procent blandt personer uden erhvervsuddannelse til 45 procent med en lang videregående uddannelse⁴⁸⁷. Etniske minoriteters begrænsede deltagelse i det frivillige arbejde kan ligeledes skyldes, at de ikke i samme udstrækning bevæger sig i arenaer med frivillighed⁴⁸⁸.

Den gennemsnitlige indkomst for borgere med etnisk minoritetsbaggrund er væsentlig lavere end borgere med dansk baggrund⁴⁸⁹: Den gennemsnitlige indkomst for borgere med dansk baggrund var i 2005 på 250.000 kr. For ikke-vestlige indvandrere var indkomsten 169.000 kr., hvilket primært kan forklares med en lavere beskæftigelsesfrekvens. For ikke-vestlige efterkommere var den gennemsnitlige årlige indkomst på 109.000 kr., hvilket først og fremmest er et resultat af, at denne gruppe udgøres af meget unge, som ofte ikke er kommet ud på arbejdsmarkedet endnu.

Undersøgelser viser, at etniske minoriteter i nogen grad selv opfatter deltagerbetalingen i motionsinterventioner som en begrænsende faktor i deres mulighed for at dyrke motion⁴⁹⁰.

Socioøkonomiske udfordringer er dog ikke nødvendigvis udtryk for generelle problemer med trivsel. En undersøgelse fra SFI fra 2004 af syvårige børn med anden kulturbaggrund end dansk viste, at på trods af, at over 70 procent af de syvårige børn med etnisk mino-

485 Danmarks Statistik (2007): *Indvandrere i Danmark 2007*

486 Danmarks Statistik (2007): *Indvandrere i Danmark 2007*

487 Boje, Thomas P., Fridberg, Torben og Ibsen, Bjarne (red.) (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning* og Koch-Nielsen, Inger og Dalsgaard Clausen, Jakob (2002): *Værdierne i det frivillige sociale arbejde*

488 Koch-Nielsen, Inger, m.fl. (2005): *Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark*.

489 Danmarks Statistik (2007): *Indvandrere i Danmark 2007*

490 Mygind, Anna, Kristiansen, Maria og Krasnik, Allan (2006): *Muligheder og barrierer for etniske minoriteters brug af motions- og kostinterventioner – en interviewundersøgelse blandt etniske minoriteter i Københavns Kommune og Lykkegaard, Lene (2001): *Integration af flygtninge- og indvandrerbørn i foreningslivet**

ritetsbaggrund kom fra helt eller delvist ressourcetsvage familier, havde de ikke flere vanskeligheder end danske børn, når det gjaldt trivsel, udvikling og skolestart⁴⁹¹.

LOKALOMRÅDET KAN VÆRE EN BARRIERE FOR IDRÆTSDELTAGELSEN

Idræts- og motionsdeltagelse afhænger af udfoldelsesmulighederne i lokalsamfundet. Her er det centralt, at der er en høj koncentration af etniske minoritetsgrupper i udsatte boligområder, hvor socioøkonomiske forhold og manglende kendskab til 'Foreningsdanmark' kan påvirke borgernes idræts- og foreningsdeltagelse. I de udsatte boligområder er der en svag foreningsdannelse i idrætten og langt vanskelige forhold for de frivillige ledere og trænere. Det betyder, at de boligområder, hvor der i integrationsperspektiv er størst behov for et velfungerende foreningsliv, samtidig er der, hvor idrætsforeningerne døjer med de største udfordringer.

Pr. 1. januar 2007 boede 60 procent af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande i almenyttigt boligbyggeri⁴⁹². For borgere med dansk baggrund er tallet kun 14 procent. Det gælder bl.a. i såkaldt udsatte boligområder, særligt i hovedstadsområdet⁴⁹³. Disse områder er generelt set karakteriseret af beboere med lav indkomst, lav beskæftigelsesfrekvens, mange børn under 15 år og beboere med etnisk minoritetsbaggrund⁴⁹⁴. Den markante koncentration af især ressourcetsvage borgere med etnisk minoritetsbaggrund i disse udsatte boligområder skyldes flere forhold: at det er en svag økonomisk gruppe med et boligbehov, der er svært at opfylde i den private udlejningssektor, et generelt set vanskeligt tilgængeligt boligmarked, præferencer for at bo sammen med stærke sociale netværk med familie og venner, og at det øgede antal flygtninge, der har søgt til Danmark de seneste årtier, bosætter sig i disse boligområder⁴⁹⁵. Det skyldes ydermere, at mens de ressourcetsvage borgere ofte bliver forankrede i disse lokalområder, flytter de mere ressour-

491 Christensen, Else (2004): *7-årige børn med anden etnisk baggrund*

492 Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2007): *Tal og fakta – befolkningsstatistik om udlændinge*

493 Danmarks Statistik (2007): *Indvandrere i Danmark 2007* og Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2007): *Tal og fakta – befolkningsstatistik om udlændinge*

494 Andersen, Hans S. (2006): *Bo sammen eller spredt? Etniske minoriteters boligønsker og motiver for bosætning* og Københavns Kommune, Projektrådgivningen – Mangfoldighed, Kultur & Fritid (2006): *Erfaringshåndbog vedr. integration og foreningsliv i boligområder*

495 Andersen, Hans S. (2006): *Bo sammen eller spredt? Etniske minoriteters boligønsker og motiver for bosætning* og Hummelgaard, Hans og Husted, Leif (2001): *Social og etnisk bestemt bosætning – årsager og konsekvenser*

cestærke borgere, bl.a. de unge og dem med fast arbejde, væk fra de udsatte boligområder⁴⁹⁶.

Som alle andre i Danmark påvirkes etniske minoriteters idrætsaktiviteter af de tilgængelige idrætsforeninger og idrætstilbud i lokalområdet. Erfaringer viser, at børn og forældre med etnisk minoritetsbaggrund fra udsatte boligområder ofte har kendskab til ganske få idrætsgrene, som f.eks. kampsport og fodbold⁴⁹⁷. Det begrænsede kendskab til forskellige idrætsgrene er i nogen grad rammesættende for aktivitetsvalget⁴⁹⁸.

Men vigtigst er, at foreningstætheden og idrætstilbuddene i udsatte boligområder er betydelig færre sammenlignet med resten af landet, ofte for flere børn og unge. Erfaringer på området viser f.eks., at der i Gellerupparken i Århus i 2007 var omkring 4-5 fungerende idrætsforeningstilbud for områdets børn. Til sammenligning var der i Bogense/Risskov omkring 20 idrætsforeningstilbud⁴⁹⁹. De primære udfordringer for foreningsidrætten i disse boligområder er manglen på frivillige, kompetente hænder og ikke mindst økonomi til den daglige drift. Endvidere er det vanskeligere at samarbejde med de ressourcesvage dele af lokalsamfundet i disse boligområder, når idrætsinitiativer skal iværksættes.

De frivillige ledere og trænere står reelt med så store udfordringer, at antallet af velfungerende idrætsforeninger i udsatte områder er ganske beskedent. Der er ofte problemer med begrænset opbakning fra de af forældrene, der er ressourcesvage, evt. med en traumatiseret baggrund som flygtninge, problemer med manglende kontingentbetaling, begrænsede transportmuligheder til og fra kampe som følge af et til tider begrænset forældreengagement, biler eller kørekort, problemer med at skaffe sponsorer og nyt udstyr, socialpædagogiske udfordringer og adfærdsproblemer hos nogle børn og unge samt en lang række andre problematikker, der udspringer og forstærkes af, at idrætsforeningerne ligger i udsatte boligområder. Udfordringerne kan reelt være så store, at de frivillige ledere og trænere vælger at stoppe, hvilket yderligere forstærker foreningernes problemer.

496 Hummelgaard, Hans og Husted, Leif (2001): *Social og etnisk bestemt bosætning – årsager og konsekvenser*

497 Københavns Kommune, Projektrådgivningen - Mangfoldighed, Kultur & Fritid (2006): *Erfaringshåndbog vedr. integration og foreningsliv i boligområder*, Ibsen, Bjarne (2007): *Børns idrætsdeltagelse i Københavns Kommune 2007*

498 Vibe Rasmussen, Vibeke (2008): *Foreninger og integration*

499 Integrationskonsulent for DIF Preben Astrup på Breddeidrætsudvalgets møde d. 17. januar, 2008

Idrætsforeninger i udsatte boligområder fungerer således ofte under betingelser, der afviger så markant fra det generelle foreningsliv, at støttemulighederne i folkeoplysningsloven ikke altid slår til, selv om kommunalbestyrelserne efter folkeoplysningsloven kan beslutte at 'øremærke' dele af den afsatte beløbsramme til nærmere angivne formål som forhøjet tilskud til f.eks. særlige aktivitetsformer og personer med særlige behov, herunder på integrationsområdet. I princippet kan kommunerne gå langt med 'øremærkning', men loven indebærer, at foreninger med samme funktion og indhold skal have samme fordeling, et såkaldt 'lighedsprincip' i loven. Derfor forvalter og opfatter kommunerne i praksis folkeoplysningsloven således, at der fortrinsvist sikres lokaler og tilskud til foreninger, der giver fritidstilbud til kommunens borgere.

Kommunale integrations- og idrætskonsulenter og projektkoordinatorer har erfaringer med, at idrætsprojekter i lokalområder, der præges af forskellige kulturer og nationaliteter, nøje skal overveje, hvilke ressourcer og interesser projekterne kan drage nytte af. Beboelseskvarterer med en stor koncentration af borgere med etnisk minoritetsbaggrund har ofte et komplekst socialt miljø, og der kan til tider herske modsætninger og underliggende interne spændinger mellem de forskellige grupper. Det kan være altafgørende for integrationsprojekters succes, at netværkene anerkender og viser projektet tillid. En tillid, der bl.a. afhænger af, om forældrene er trygge ved idrætsaktiviteterne, graden af initiativtagernes personlige kontakt til beboerne, samt om beboerne føler, at det er et tilbud, der varer ved⁵⁰⁰. Netværkene kan her være en stor styrke. Hvis idrætsinitiativerne får aktiv støtte og anerkendelse fra netværkene, kan initiativerne trække på store ressourcer, der kan sikre et varigt idrætstilbud.

FORENINGSIDRÆTTEN ER BÅDE EN BARRIERE OG EN LØSNING

Når fokus er på integrationen i idrætten, er foreningsidrætten central. Hovedparten af breddeidrætten er organiseret i foreningsregi, hvorfor etniske minoriteters idrætsdeltagelse hænger sammen med både deres opfattelse af og adgang til idrætsforeningerne.

Når borgere med etnisk minoritetsbaggrund deltager i idrætsforeningers aktiviteter, får de mulighed for at deltage i nogle af de omgangsformer og samværskulturer, som er gældende i Danmark. Idrætsforeninger kan danne en nyttig ramme for sociale arran-

500 Københavns Kommune, Projektrådgivningen – Mangfoldighed, Kultur & Fritid (2006): *Erfaringshåndbog vedr. integration og foreningsliv i boligområder*

gementer, uformel og personlig oplysning om samfundsforhold, politisk repræsentation og kulturudveksling.

Etniske minoriteters religion, traditioner, kulturbaggrunde og normer udpeges til tider som barrierer for at deltage i foreningsidrætten. Men udfordringen kunne ligeledes vendes om: Hvor tilgængelige er idrætsforeninger for borgere med etnisk minoritetsbaggrund?

En opvækst med foreningsidræt giver et naturligt kendskab til, hvordan man gebærder sig i foreninger, hvilke forventninger man kan have til idrætsforeninger, og hvilke forventninger foreningen har til idrætsudøvere. Ydermere er trænere og ledere normalt frivillige, hvorfor der er visse opgaver, man ikke kan forvente, de varetager. Sådanne udtalte normer og koder er der mange af i foreningslivet, og de skal læres, før deltagelse i idrætsforeningen bliver en succes for den enkelte og for foreninger. De læres kun, hvis foreningen er bevidst om deres normer og regler og får dem kommunikeret til nye medlemmer samt gør en indsats i forhold til at fastholde nye medlemmer og forældre samt frivillige.

Hovedparten af de danske idrætsforeninger gør kun i begrænset omfang opmærksom på sig selv. Interesserede idrætsudøvere *går hen* i idrætsforeningen. For de fleste idrætsudøvere med dansk baggrund er dette foreningskulturelle træk intet problem. Men det betyder, at etniske minoriteter, der ikke er bekendt med 'Foreningsdanmark' og dets kultur, måske er usikre på, hvad de skal gøre for at deltage i de lokale idræts- og foreningstilbud. Dertil kommer eventuelle sproglige og praktiske barrierer.

Idrætsforeninger kan være relativt vanskeligt tilgængelige fællesskaber med medlemmer, der primært søger ligesindede. Selvom foreningsidrætten overordnet set består af åbne aktivitetsfællesskaber, hvor medlemmernes fælles interesse for idrætsgrenen overskrider barriererne mellem kulturelle forskelle, social og økonomisk status, seksuelle præferencer og religiøse tilhørsforhold, så ønsker idrætsudøvere ligeledes at møde borgere *som dem selv* i fritiden og idrætten. En stor del af foreningsdannelsen i Danmark sker netop, fordi borgere finder sammen om fælles interesser, livssyn og vilkår i tilværelsen.

Hvorvidt idrætsfællesskaber er inkluderende, afhænger derfor af mange aspekter, bl.a. deltagernes alder, køn, sociale baggrund, om

idrætsaktiviteten er holdbaseret eller individuel og ikke mindst størrelsen af fællesskabet⁵⁰¹.

Borgere med etnisk minoritetsbaggrund har nogen steder selv oprettet idrætsforeninger eller stået i spidsen for integrationsinitiativer i idrætten. Det er en løbende integrations- og foreningsmæssig diskussion, om idrætshold og klubber udelukkende bestående af grupper med samme etniske baggrund bidrager til integrationen. Foreninger, hvor medlemmerne har samme etniske baggrund, kan i nogle tilfælde 'lukke sig om sig selv' og distancere sig fra det omgivende samfund⁵⁰². F.eks. kan man i relation til de udsatte boligområders foreningstilbud diskutere den reelle integrationseffekt, hvis børn, unge og voksne i de udsatte boligområder primært er sammen med personer fra deres egne etniske og familiære netværk i foreningen⁵⁰³. Der kan for disse foreninger, både sociale foreninger og idrætsforeninger, være en udfordring i at blive en mere synlig del af det danske foreningslandskab⁵⁰⁴. Det er dog ikke udtryk for mindre socialt ansvar eller engagement hos etniske minoriteter, men kan være udtryk for, at borgere med etnisk minoritetsbaggrund ikke har det samme kendskab til det formelle, frivillige arbejde⁵⁰⁵. At borgere med etnisk minoritetsbaggrund i begrænset omfang selv tager teten i idrættens foreningsdannelse, vidner om, at dansk foreningskultur i udstrakt grad er en kulturtradition, der som mange andre danske kulturvaner skal ses i sammenhæng med bredere integrationsprocesser.

Når idrætsforeninger betragtes som rammer for integration, kan det være en fordel at skelne mellem en *formel* og *uformel* effekt.

Set i forhold til den gældende viden og praktiske erfaringer med idrætsforeningernes interesser og motivation til mere *formelt* og *tilsigtet* at løse integrationsorienterede opgaver bør der manes til besindighed.

Foreningsidrætten ønsker i høj grad at være en aktiv, samfundsbevidst spiller, men det skal ske på foreningernes egne vilkår. Som et afsnit af DIF's politiske program 2006-2010⁵⁰⁶ formulerer det:

501 Seippel, Ørnulf (2002): *Idrett og social integration*

502 Liden, Hilde (2001): *Innvandrerorganisasjoner – integrering eller marginalisering*

503 Agergaard, Sine (2008): *Unges idrætsdeltagelse og integration i idrætsforeninger i Århus Vest*

504 Hjære, Mette (2001): *Frivilligt arbejde blandt etniske minoritetsforeninger*

505 Christensen, Gunvor og Christensen, Stine Røn (2006): *Etniske minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration*

506 DIF's politiske program 2006-2010, www.dif.dk.

IDRÆTTEN OG SAMFUNDET

Danmarks Idræts-Forbund opfatter idræt som en kulturel aktivitet, hvor det at dyrke idræt og have et godt kammeratskab i foreningen er et mål i sig selv og ikke et middel til at løse sociale, sundhedsmæssige og andre samfundsmæssige problemer. Danmarks Idræts-Forbund vil af samme grund arbejde for at bevare idrættens autonomi.

Danmarks Idræts-Forbund vedkender sig imidlertid idrættens store samfundsmæssige betydning og de positive sidegevinster, der er for samfundet ved, at mennesker mødes i foreningerne og dyrker idræt. Danmarks Idræts-Forbund vil derfor indgå i et samarbejde med offentlige og ikke-offentlige interessenter om løsning af samfundsmæssige opgaver. Samfundsmæssige opgaver må imidlertid aldrig blive tvunget ned over foreningsidrætten. De lokale idrætsforeninger skal af egen fri vilje bidrage til at løse sådanne opgaver.

Det må ikke glemmes, at integrationen i idrætsforeningerne afhænger af etniske minoriteters generelle socioøkonomiske situation og integration i samfundet. Faktorer, som idrætsforeningerne ikke har indflydelse på. Idrætsforeninger er mere aktivitetsfællesskaber end idealistiske fællesskaber. Overordnet set har foreningerne ikke den store motivation til at påtage sig opgaver, der ligger ud over deres kerneydelser og idrætstilbud⁵⁰⁷.

Der er indikationer på, at netop idrætsforeningernes træghed mod at tilpasse sig og ændre foreningspraksis kan være en barriere for etniske minoriteters deltagelse i idrætsforeningernes tilbud⁵⁰⁸. Andre undersøgelser viser dog, at idrætsforeninger er imødekommende og gerne ændrer praksisformer af hensyn til idrætsudøvere med etnisk minoritetsbaggrund⁵⁰⁹. Forklaringen på dette uklare billede er sandsynligvis, at idrætsforeninger i hverdagen og i den daglige træning hellere end gerne vil tage hensyn til alle medlemmernes

507 Ibsen, Bjarne, Boje, Thomas P., og Frederiksen, Morten (2008): *Den frivillige sektors velfærdspotentialer – sammenligning af de sociale og kulturelle områder*, Ibsen, Bjarne (2003): *Den rummelige forening. Fremtidens Muligheder og Udfordringer for Idrætsforeningerne*

508 Boeskov, Signe og Ilkjær, Thomas (2005): *Integration og det frivillige foreningsliv – en undersøgelse af barrierer og løsninger i relation til foreningsdeltagelse hos unge med anden etnisk baggrund*

509 Vibe Rasmussen, Vibeke (2008): *Foreninger og integration*

forskelligheder, men at de sjældent ønsker at agere formelle integrationsprojekter. Borgere med etnisk minoritetsbaggrund valfarter heller ikke til foreningsidrætten for at blive 'velintegrerede' – de søger samværet og glæden ved idræt med ligesindede.

Netop den *utilsigtede* og *uformelle* integrationsindsats, hvor idrætsforeninger blot ønsker at være en velfungerende ramme for idrætten uanset medlemmernes etnicitet, kultur, køn eller religion, har store potentialer og er allerede en vigtig arena for integrationen. For idrætsforeninger handler integration dog som oftest om praktiske udfordringer. Det er spørgsmål som: Hvordan engagerer vi forældrene? Hvordan får vi tilskud fra kommunen pr. medlem, når visse borgere med etnisk minoritetsbaggrund af forskellige årsager ikke altid betaler kontingent? Hvordan påvirker lokalområdets sociale spændinger miljøet i idrætsforeningen? Alene i begrebet 'frivillighed' ligger der en klar indstilling til, hvordan, hvor og hvornår man ønsker at engagere sig i integrationen. Og ikke alle idrætsforeninger føler, at de har de økonomiske og tidsmæssige ressourcer til mere formelle initiativer.

Der er flere veje at gå, når foreningsidrætten skal understøttes som en rummelig ramme for integrationsindsatser:

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER OMKRING RUMMELIGHED I IDRÆTSFORENINGER

Det er centralt, at idrætsaktiviteterne ikke er 'integrationsidræt', men velfungerende tilbud, der rammer behovene hos borgere med etnisk minoritetsbaggrund. Ingen borgere med etnisk minoritetsbaggrund dyrker idræt for at blive integreret. Rekrutteringen og fastholdelsen af borgere med etnisk minoritetsbaggrund skal tage udgangspunkt i deres individuelle kulturelle baggrunde og ressourcer, bl.a. i forhold til sprogkompetencer, transportmuligheder, job, børnepasningsbehov, tid, økonomi, religiøse og kulturelle forhold, familiestrukturer, uddannelsesbaggrund osv. – nøjagtigt som for idrætsudøvere med dansk baggrund.

Først og fremmest bør der sondres mellem:

- 1) idrætsforeninger *i udsatte boligområder*
- 2) idrætsforeninger *generelt*

For der er markant forskel på de danske idrætsforeninger, når det kommer til, hvilke ressourcer og forhold de frivillige arbejder under, og dermed til, hvilke forventninger der kan have til udadvendthed,

samarbejdsinitiativer og rummelighed. Hvad der kan lade sig gøre for en idrætsforening i et velfungerende, ressourcestærkt kvarter, kan være umuligt i et udsat boligområde.

Idrætsinitiativer via foreningsidrætten skal helt grundlæggende tage hensyn til og samtidig styrke foreninger, der ønsker at understøtte integrationen af borgere med etnisk minoritetsbaggrund.

- Her er det netop centralt, at idrætsforeninger i udsatte boligområder får ekstraordinær støtte og fokus. Det er nødvendigt at understøtte de frivillige ledere og trænere i større udstrækning, da de yder en indsats i boligområder med langt større sociale, kulturelle og økonomiske problematikker end i samfundet generelt. Det fordrer en øget kommunal involvering og samarbejde med idrætsforeningerne i de udsatte boligområder. For foreningerne i udsatte boligområder kan konsulentbistand og konkret, aflastende praktisk hjælp være befordrende for formaliserede integrationsprojekter og de frivilliges forhold i foreningsidrætten – ikke mindst omkring de store socialpædagogiske udfordringer, som ikke alle frivillige har overskud, tid eller den faglige ballast til at engagere sig i. Og de der *er* engagerede, falder ofte fra på grund af udfordringernes omfang. I forhold til disse udfordringer kan et samarbejde med frivillige sociale foreninger hjælpe idrætsforeninger og andre med viden og kompetencer i forhold til den konkrete målgruppe.

Forholdet mellem stabile økonomiske driftsmidler og finansiering via puljemidler er vigtigt i denne sammenhæng. Idrætsforeningernes økonomiske udfordringer med at få hverdagen og idrætstilbuddene til at hænge sammen bunder som regel i lokalområdets manglende ressourcer. De udfordringer fortsætter også, efter at projektperioder og udviklingsmidler stopper.

For foreningsidrætten *generelt* er der i højere grad overskud og ressourcer til 'blødere' overvejelser og opmærksomhedspunkter:

- At skabe fælles værdier, incitamenter og engagement, f.eks. ved at understøtte idrætsforeningernes nuværende arbejde med ressourcer fra bl.a. kommunerne i form af f.eks. uddannelsestilbud, så trænere, instruktører og ledere er klædt godt på til at håndtere kulturforskellene. Det kommunale tilskud til uddannelse vil falde ind under aktivitetstilskuddet efter folkeoplysningsloven.

- De etniske minoriteters utryghed ved og manglende kendskab til foreningskulturen kan nedbrydes med en aktiv informationsindsats, særligt via personlig og tillidsvækkende kontakt fra idrætsforeningernes repræsentanter og kommunale konsulenter. Det kan i de enkelte foreninger endvidere overvejes, om omgangsformen og de sociale arrangementer lægger op til, at borgere med etnisk minoritetsbaggrund har lyst til at deltage, f.eks. i forhold til alkohol og mad.
- Ydermere er tilliden til skolesystemet høj hos forældre med etnisk minoritetsbaggrund. For alle forældre uanset kulturbaggrund er uddannelsen af deres børn meget vigtig, hvilket der kan drages fordel af, når tværsektorielle idrætssamarbejder indledes på integrationsområdet. Bl.a. 'Projekt Skolesport' har vist, at skolens medvirken kan virke tillidsskabende for aktiviteterne i idrætsforeninger⁵¹⁰.
- Der er en udfordring i at sikre en mere udadvendt, tålmodig og opsøgende tilgang for alle involverede parter. Bl.a. kan idrætsforeninger overveje at være mere udadvendte og udbrede kendskabet til praktiske regler og normer i deres forening, f.eks. i forhold til sociale arrangementer, kontingentbetaling, træningstidspunkter, forældreinddragelse, generalforsamlinger og udstyr. Her kan en ansat idræts- og integrationskonsulent evt. lette processen, da konsulenten har tid og de faglige ressourcer til at tage kontakt til forældre, lave udviklingsstrategier og informationskampagner rettet mod etniske minoritetsgrupper, lave sociale arrangementer, søge projektmidler, løse administrative opgaver og rekruttere og fastholde både trænere, ledere og idrætsudøvere.
- Det kan være nyttigt at kigge på det bredere foreningsliv. Bl.a. arrangerer sociale, etniske minoritetsforeninger i nogen grad idrætsaktiviteter. Der kunne være muligheder i at øge samarbejdet og åbenheden på tværs af foreningslivet, f.eks. via åbne, fælles idrætsturneringer, hvor de sociale foreninger kunne være en bidragende ressource.
- Det er også en mulighed at øge samarbejdet med frivillige sociale organisationer, der arbejder med integration i det pågældende område. For det første har organisationer som Røde

510 Østergaard, Charlotte (2008): *Projekt Skolesport – Mere idræt og bevægelse i krydsfeltet mellem skole, elev, forening og kommune*

Kors og Dansk Flygtningehjælp allerede et udstrakt netværk af frivillige og konsulenter, der tilbyder aktiviteter for borgere med etnisk minoritetsbaggrund. For det andet har disse frivillige et kendskab til målgruppen – ligesom de er kendt af målgruppen – og kan derfor formidle kontakt og viden imellem etniske minoritetsgrupper og idrætsforeninger. Lokale frivillighedskonsulenter kan ligeledes have mulighed for at formidle den nødvendige kontakt. For det tredje har de frivillige sociale organisationer de faglige erfaringer og kompetencer, idrætsforeningerne måske søger. For det fjerde er de frivillige sociale organisationer selv netop frivillige. De har dermed en forståelse for de særlige forudsætninger frivillige foreninger bygger på.

KØNSROLLEMØNSTRE KAN UDGØRE BARRIERER FOR IDRÆTS- OG FORENINGSDELTAGELSEN

Endelig synes anderledes kønsrollemønstre at kunne udfordre idrætsdeltagelsen for nogle kvinder og piger med etnisk minoritetsbaggrund. Kønsrollemønstrene, normer og praksis afhænger dels af generationsforskelle, dels hvor traditionelt indstillet de forskellige etniske minoritetsgrupper og borgere er⁵¹¹. Kvinder med etnisk minoritetsbaggrund har generelt set et større ansvar for de hjemlige opgaver end kvinder med dansk baggrund⁵¹². Mandens rolle er i højere grad rettet sig mod arbejdsmarkedet og det offentlige rum med ansvaret for familieforsørgelsen⁵¹³. Denne traditionelle ansvarsfordeling synes i nogen grad at kunne hæmme kvindernes idrætsdeltagelse – særligt i børnefamilier⁵¹⁴.

Det kan i sig selv give praktiske barrierer for kvinderne, da opgaverne i hjemmet, f.eks. pasningen af børnene, ikke altid rummer den fleksibilitet, som et idrætsaktivt liv i nogen grad kræver. Der er behov for fleksible idrætsstilbud, hvor familielivet er tænkt ind, f.eks. at flere børn kan træne på forskellige hold på samme tid og gerne på samme tidspunkt som forældrene – eller weekendtræning, så det passer bedre ind i mødreneres hverdag⁵¹⁵. Det er et behov, som etniske minoritetsfamilier deler med alle travle børnefamilier, uanset

511 Dahl, Karen Margrethe og Jacobsen, Vibeke (2005): *Køn, etnicitet og barrierer for integration – fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*

512 Deding, Mette og Jacobsen, Vibeke (2006): *Indvanderes arbejdsliv og familieliv*

513 Schmidt, Garbi (2002): *Betydningen af familieformer og familietraditioner for integrationsprocesserne*

514 Mørck, Yvonne (1994): *Køn og generationer – muslimsk indvandrerungdom i København*, Walseth, Kristin og Fasting, Kari (2004): *Sport as Means of Integrating Minority Women*

515 For praktiske erfaringer og råd i forhold til piger med flerkulturel baggrund, se bl.a.: Københavns Kommune, Projektrådgivningen – Mangfoldighed, Kultur & Fridtid (2006): *Erfaringshåndbog vedr. rekruttering og fastholdelse af piger med etnisk minoritetsbaggrund*

kulturbaggrund, men som i særlig grad synes at påvirke mødre med etnisk minoritetsbaggrund. En evaluering af idrætscentret Globus 1 beliggende ved Gellerupparken i det vestlige Århus pegede bl.a. på behovet for idræts tilbud målrettet kvinder, herunder fitnessaktiviteter og reserverede tidspunkter⁵¹⁶. Generelt set tiltrækkes borgere med etnisk minoritetsbaggrund af uformelle, ikke-organiserede aktivitetstyper⁵¹⁷.

Kønsrollemønstrene har yderligere den kulturelle dimension, at visse grupper af etniske minoriteter kan have anderledes religiøst og kulturelt bestemte blufærdighedsgrænser end majoritetsbefolkningen. Det kan betyde mere restriktive idealer for kvinders og pigers 'ærbarhed'. Da idrætten i Danmark som regel sker i åbne idrætsfællesskaber uden kønsadskillelse, kan det for nogle kvinder og piger være vanskeligt at deltage i idrætslivet⁵¹⁸. Det synes at skabe en barriere for visse børns deltagelse i foreningslivet, at deres forældre har en begrænset tillid til foreningslivets aktiviteter, åbne kønsrollekultur og samvær, hvilket betyder, at de er mindre tilbøjelige til at opfordre deres børn til at deltage i foreningslivet, særligt når det gælder pigerne⁵¹⁹. Kønsrolleidealene synes ikke i samme grad at påvirke drengenes idrætsdeltagelse⁵²⁰. F.eks. viser lokale tal fra Århus Vest, at kun 20 procent af de 10-16-årige indvandrerpiger i 2007 var medlemmer af en idrætsforening sammenlignet med 64,1 procent af indvandrerdrengene⁵²¹.

Det er i den forbindelse centralt at skabe tillid og tryghed ved idræts tilbuddet, ikke mindst hos pigernes forældre. Forældre er kernepunktet i både rekrutteringen og fastholdelsen af børnene. Forældre med etnisk minoritetsbaggrund påvirkes i den forbindelse af de sociale netværk, de indgår i. Netværk med baggrund i ikke-

516 Niras Konsulenterne (2007): *Evaluering GLOBUS 1*

517 Vibe Rasmussen, Vibeke (2008): *Foreninger og integration*

518 Margrethe Dahl, Karen og Jacobsen, Vibeke (2005): *Køn, etnicitet og barrierer for integration – fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*, Walseth, Kristin og Fasting, Kari (2004): *Sport as Means of Integrating Minority Women*, Lykkegaard, Lene (2001): *Integration af flygtninge- og indvandrerbørn i foreningslivet og Københavns Kommunes, Projektrådgivningen – Mangfoldighed, Kultur & Fritid* (2006): *Erfaringshåndbog vedr. rekruttering og fastholdelse af piger med etnisk minoritetsbaggrund*

519 Vibe Rasmussen, Vibeke (2008): *Foreninger og integration* og Boeskov, Signe og Ilkjær, Thomas (2005): *Integration og det frivillige foreningsliv – en undersøgelse af barrierer og løsninger i relation til foreningsdeltagelse hos unge med anden etnisk baggrund*, LG Insight (2006): *Evaluering af foreningsordningen for børn af vanskeligt stillede forældre*

520 Margrethe Dahl, Karen og Jacobsen, Vibeke (2005): *Køn, etnicitet og barrierer for integration – fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*

521 Agergaard, Sine (2008): *Unge idrætsdeltagelse og integration i idrætsforeninger i Århus Vest*

vestlige lande er i højere grad præget af en 'vi-kultur' modsat dansk 'jeg-kultur'⁵²². Det kan være en udfordring at bryde med sædvaner og et opmærksomt netværks holdninger til, hvad der er rigtigt og forkert⁵²³. Fællesskaber kan både skabe frihed og stærk social kontrol. Børn kan være nervøse for at 'svigte' deres forældres forventninger, mens forældrene kan frygte, at deres børns idrætsdeltagelse og kontakt med den danske kultur risikerer at afsondre familien fra lokalområdet sociale netværk⁵²⁴.

Der er derfor behov for inddragelse af forældre med etnisk minoritets baggrund i idrættens sociale arrangementer med dialog og personlig kontakt. Forældrene skal have tryghed ved de aktiviteter, der foregår i idrætten, hvis både deres egen og deres opbakning til børnenes idrætsdeltagelse i det primært foreningsbaserede idrætsliv skal styrkes.

En afstemmende, personlig samtale kan være dét, der skal til. I andre tilfælde kan det være nødvendigt med tilpassede idrætstilbud, hvor f.eks. piger med etnisk minoritetsbaggrund over 12 år i særtilfælde får kønsadskilte hold med kvindelige trænere, eller de voksne kvinder tilbydes deres egne hold. Der kan argumenteres for, at lukkede, kønsadskilte hold ikke understøtter integrationen, at f.eks. lukkede svømmehold for muslimske kvinder bag nedrullede gardiner skaber marginalisering og isolation fra den øvrige befolkning samt udstiller og mystificerer kvinderne. Omvendt kan disse hold skabe tryghed og et nødvendigt socialt netværk for kvinderne, der oven i købet udvikler et sundere, mere udadvendt og aktivt liv. For alternativet kan være, at visse piger og kvinder med etnisk minoritetsbaggrund begrænses i at dyrke idræt. Her er det nødvendigt at finde en gylden middelvej og primært anvende kønsadskillelsen som springbræt ind i en bredere idrætssammenhæng, da det næppe er et holdbart integrationsperspektiv på langt sigt, hvis kvinder og piger med etnisk minoritetsbaggrund ikke får kontakt med andre end sig selv.

522 Mørck, Yvonne (1994): *Køn og generationer – muslimsk indvandrerungdom i København*

523 Boeskov, Signe og Ilkjær, Thomas (2005): *Integration og det frivillige foreningsliv – en undersøgelse af barrierer og løsninger i relation til foreningsdeltagelse hos unge med anden etnisk baggrund*

524 Schmidt, Garbi (2002): *Betydningen af familieformer og familietraditioner for integrationsprocesserne*

IDRÆT OG BORGERE MED FUNKTIONSNEDSÆTTELSE – EKSEMPEL PÅ BARRIERER II

Et andet eksempel på en gruppe, hvis idrætsdeltagelse kan møde særlige udfordringer på grund af deres livsvilkår, er borgere med funktionsnedsættelse eller handicap.

Handicapidrætten er i dag en integreret og synlig del af idrætsbilledet med en udstrakt organiseringsgrad, både med et højt sportsligt niveau i konkurrencesammenhæng og en stor udbredelse i den motions- og breddeorienterede del af idrætten.

Der er dog fortsat en gruppe mænd og kvinder med funktionsnedsættelse eller handicap, der kan opleve, at deres idrætsdeltagelse kan møde barrierer. Baggrunden er bl.a. en begrænset rummelighed i de almene idrætstilbud, udfordringen i at sikre velegnede handicapspecifikke idrætsaktiviteter, manglende tilgængelighed i idrætsanlæg, transportvanskeligheder for ikke-selvhjulpne idrætsudøvere med funktionsnedsættelse eller handicap, et behov for særlige redskaber og udstyr, holdningsmæssige udfordringer fra omgivelserne, større omkostninger ved idrætsdeltagelsen, behov for bedre uddannelse af idrætsinstruktører og behovet for større tværsektoriel koordinering.

Det drejer sig bl.a. om borgere med fysisk og psykisk funktionsnedsættelse, ældre med funktionsnedsættelse, borgere med erhvervet hjerneskade og borgere med kroniske sygdomme som f.eks. hjertekar-sygdomme, astma, psykiske sygdomme (sindslidende) og muskel- og skeletsygdomme. Desuden er der en gruppe borgere, der er begrænsede af livsstilsbetingede tilstande som f.eks. svær overvægt, diabetes 2, stresstilstande eller misbrugsproblemer.

På trods af disse borgeres varierende grader af funktionsnedsættelser har de ofte ressourcer, som gør det muligt for dem at være aktive deltagere i samfundet og idrætten.

”Når mennesker med handicap undertiden gøres til noget særligt, er det ikke, fordi handicappet gør dem ’anderledes’, men i reglen af den helt banale grund, at omgivelserne skaber nogle barrierer og vilkår, der stiller sig i vejen for lige udfoldelsesmuligheder for mennesker med handicap⁵²⁵.”

525 Bengtson, Steen, Storgaard Bonfils, Inge og Olsen, Leif (2008): *Handicap og ligebehandling i praksis*

Fælles for disse mange borgere er, at idrætten kan spille en medvirkende positiv rolle i forhold til at sikre, at de kan deltage som aktive medborgere og få glæde af et fysisk aktivt liv. Funktionsnedsættelse kan i visse tilfælde udgøre en barriere for at skabe og vedligeholde sociale netværk⁵²⁶, og her kan idrætten fungere som et vigtigt socialt mødested. Idrætsudøvere med funktionsnedsættelser, heriblandt borgere med psykisk sygdomme/sindslidelser, føler sig dog ikke altid til rette i de almindelige idrætsforeninger, ligesom de heller ikke nødvendigvis føler, at de hører til i handicapidrætten. Her er det en udfordring at sikre, at alle mænd og kvinder med funktionsnedsættelser eller handicap møder gode idrætstilbud, der er tilrettelagt, så de kan deltage og få udbytte af aktiviteterne.

HVAD ER FUNKTIONSNEDSÆTTELSE OG HANDICAP?

Der findes i Danmark ikke én vedtaget og fastforankret forståelse af begreberne handicap og funktionsnedsættelse.

ICF er verdenssundhedsorganisationen WHO's bud på et klassifikationssystem i forhold til funktionsevne⁵²⁷. Oprindeligt brugte man her begrebet handicap som et udtryk for den begrænsning, funktionsnedsættelse medfører, når mennesket færdes i et samfund, der skaber barrierer for dets livsudfoldelse. ICF har senere erstattet begrebet handicap med 'participation' – deltagelse, og hermed forsøgt at undgå den kritik af terminologi, der har lydt fra aktivister på handicapområdet⁵²⁸.

I Danmark er begrebet 'handicap' et fast forankret begreb i sprogbrugen. Derfor er det hensigtsmæssigt at afgrænse begreberne funktionsnedsættelse og handicap i forhold til hinanden.

Det Centrale Handicapråd giver et godt bud på en sådan afgrænsning:

"For at tale om et handicap eller en handicappet person, må der kunne konstateres en fysisk, psykisk eller intellektuel funktionsnedsættelse, som medfører et kompensationsbehov for, at den pågældende person kan fungere på lige fod med andre borgere i samfundet."

526 Sandø, Martin og Gruber, Thomas (2003): *Handicap og frivillighed. En analyse af handicappedes deltagelse i foreninger og frivillige sociale organisationer.*

527 Schiøler, Gunnar og Dahl, Tora (red) (2003): *ICF: International klassifikation af funktionsevne, funktionsevnenedsættelse og helbredstilstand*

528 Grue, Lars (2006): *Om forståelser av funksjonshemming*

Og videre:

"Betegnelsen handicap betyder tab eller begrænsning af mulighederne for at deltage i samfundslivet på lige fod med andre." (...) "Funktionsnedsættelsen er det objektivt konstaterbare hos personen, for eksempel nedsat syn, manglende hørelse eller en psykisk eller kognitiv funktionsnedsættelse. Handicappet er derimod det, der så at sige ligger uden for personen – det er ikke en skavank ved den enkelte, men en skavank ved omgivelserne. Handicappet er med andre ord de begrænsninger i ens udfoldelse, som følger af funktionsnedsættelsen, fordi det omgivende samfund ikke er indrettet, så det modsvarer de behov og krav, borgere med funktionsnedsættelser har."

Kort sagt:

Funktionsnedsættelse + Barriere = Handicap

*Funktionsnedsættelse + Kompensation = Lige muligheder*⁵²⁹.

IDRÆTSDELTAGELSE

Borgere med funktionsnedsættelse eller handicap er langt fra en homogen gruppe til trods for en række fælles problemstillinger. Både deres behov og deres udfoldelsesmuligheder er meget forskellige – det gælder i særdeleshed, når det drejer sig om idræt.

Der er ikke præcise tal for, hvor mange borgere med funktionsnedsættelse eller handicap der er i Danmark. Det skyldes for det første, at der er flere forskellige definitioner af funktionsnedsættelse og handicap i brug, og for det andet at der ikke findes et centralt register over borgere med handicap eller funktionsnedsættelse. Disse usikkerheder gør det også vanskeligt at tegne et præcist billede af idrætsdeltagelsen.

Undersøgelsen *'Handicap og Beskæftigelse'* udgivet af Socialforskningsinstituttet i 2006 viser, at cirka hver femte dansker mellem 16 og 64 år svarer 'ja' til, at de har et vedvarende helbredsproblem eller handicap, der hæmmer dem i at udføre en eller flere dagligdagsaktiviteter⁵³⁰. Dette resultat fremkommer, når man spørger folk, om de har et handicap. Tallet dækker over alt fra rygsmerter til svær bevægelseshæmmelse.

529 Det Centrale Handicapråd (2005): *Dansk Handicappolitik Grundprincipper*

530 Miller, Max Møller, Høgelund, Jan og Geerdsen, Peter Pico (2006): *Handicap og Beskæftigelse – udvikling mellem 2002 og 2005*

I undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007', foretaget af Idrættens Analyseinstitut, fremkom følgende besvarelser⁵³¹:

Tabel 44. Fordeling af respondenter i forhold til fysisk handicap

Har du et fysisk handicap, som hæmmer din mobilitet?	Andel
Ja, i høj grad	1,9 pct.
Ja, i nogen grad	12,6 pct.
Nej	85,5 pct.
Total	100 pct.

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Afhængigt af definitionen af funktionsnedsættelse og handicap og undersøgelsesmetoderne kan det samlet vurderes, at 6-15 procent af befolkningen lever med en eller anden grad af handicap⁵³². Heraf organiserer Danske Handicaporganisationer (DH) 320.000 borgere i Danmark fordelt på 32 handicaporganisationer⁵³³.

Idrætsdeltagelsen for borgere med fysisk handicap fordeler sig således⁵³⁴:

531 Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*. Tallene forekommer ikke i indledende hovedrapport, men er statistiske kørsler foretaget for dette afsnit. Det bør bemærkes, at spørgsmålet retter sig mod et fysisk handicap, hvorfor der må tages forbehold i tallene for den del af idrætten, der retter sig mod borgere med andre former for handicap.

532 DePauw P., Karen og Gavron J., Susan (2005): *Disability Sport*, Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*, Steen Bengtsson (1997): *Handicap og funktionshæmning i halvfemserne*, Sandø, Martin og Gruber, Thomas (2003): *Handicap og frivillighed. En analyse af handicappedes deltagelse i foreninger og frivillige sociale organisationer*.

533 www.handicap.dk

534 Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*. Tallene forekommer ikke i indledende hovedrapport, men er statistiske kørsler foretaget for dette afsnit.

Tabel 45. Andel, blandt personer med et fysisk handicap, der dyrker sport eller motion (procent)

		Dyrker du normalt sport/motion?		
		Ja	Ja, men ikke for tiden	Nej
Har du et fysisk handicap, som hæmmer din mobilitet?	Ja, i høj grad	33	19	48
	Ja, i nogen grad	43	18	39
	Nej	59	15	27
	P<,000			
Total (N = 3928)	56	15	29	

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Heraf ses, at borgere med et fysisk handicap er *mindre* idrætsaktive, end befolkningen generelt. Ud af de 1,9 procent af respondenterne, der har angivet i 'høj grad' at have et fysisk handicap, dyrker 33 procent normalt motion og sport. Yderligere 19 procent er normalt idrætsaktive, men ikke for tiden. Ud af de 12,6 procent, der angiver i 'nogen grad' at have et fysisk handicap, dyrker 43 procent normalt motion og sport.

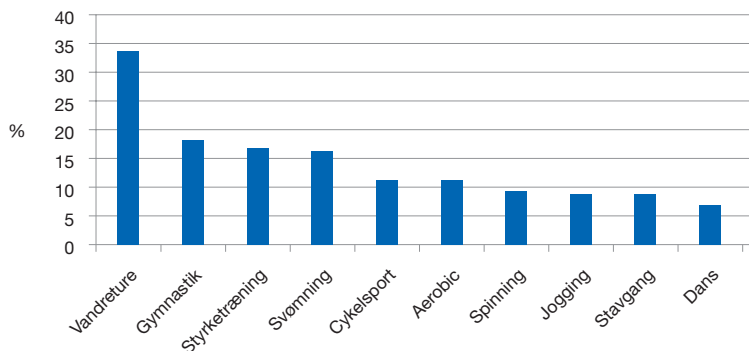
Samlet dyrker 42 procent af befolkningsandelen med en grad af fysisk handicap normalt sport eller motion. Til sammenligning er 56 procent af den samlede voksne befolkning regelmæssigt idrætsaktive.

Selve de aktiviteter, som borgere med et fysisk handicap dyrker, er meget lig den voksne befolkning generelt. For den samlede voksne befolkning er vandring den mest udbredte idrætsaktivitet, derefter følger bl.a. jogging, styrketræning, gymnastik og svømning som populære idrætsaktiviteter⁵³⁵.

⁵³⁵ Se kapitel om 'Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten'. Bemærk, at borgere med et fysisk handicap ligeledes indgår i tallene for den generelle befolkning.

For borgere med handicap er de ti mest udbredte idrætsaktiviteter:

Figur 71. Top 10 aktiviteter blandt personer, der har et fysisk handicap (N=650)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Der er dog forskel på organiseringen af idrætsaktiviteterne for borgere med fysisk handicap og det generelle organiseringsbillede.

En undersøgelse fra 2003 viste, at ca. 25 procent af de almindelige idrætsforeninger generelt har medlemmer med et handicap⁵³⁶. Blandt foreninger med handicappede blandt medlemmerne udgør medlemmerne med handicap knap 2 procent af det samlede medlemstal. Dansk Handicap Idræts-Forbunds (DHIF) nuværende medlemstal er på ca. 17.000 fordelt på ca. 420 foreninger⁵³⁷. Cirka halvdelen er handicapidrætsforeninger, mens resten er almindelige idrætsforeninger. I 2007 viser medlemsopgørelsen fra Dansk Arbejder Idrætsforbund, DAI, at ud af forbundets samlede medlemstal på ca. 70.000 udgøres 1702 borgere med en sindslidende som har organiseret sig i egne idrætsforeninger⁵³⁸. Derudover har DAI registreret ca. 85 kommunale idrætsprojekter for sindslidende, hvor ca. 500 sindslidende er registreret. Idræt for sindslidende under DAI er repræsenteret i 65 af landets 98 kommuner.

For den voksne befolkning generelt er de tre største rammer for idrætsaktiviteterne 'på egen hånd/selvorganiseret' (61 procent), 'forening' (41 procent) og 'privat/klub' (18 procent)⁵³⁹.

536 Sandø, Martin og Gruber, Thomas (2003): *Handicap og frivillighed. En analyse af handicappedes deltagelse i foreninger og frivillige sociale organisationer.*

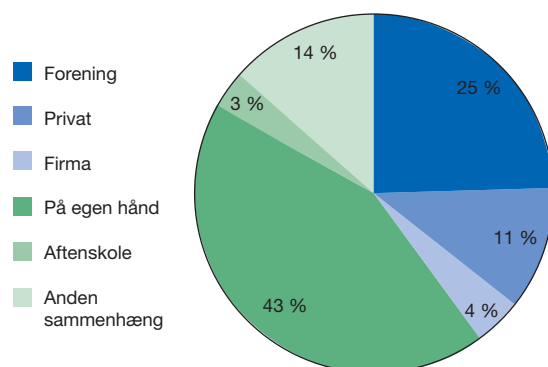
537 www.dhif.dk

538 www.dai-sport.dk

539 Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*, se kapitel om 'Livsfaser og idrætsvaner i breddeidrætten'. Bemærk, at borgere med et fysisk handicap ligeledes indgår i tallene for befolkningen generelt.

For idrætsudøvere med et fysisk handicap gælder det, at også 'på egen hånd/selvorganiseret' er den mest udbredte organisatoriske ramme (43 procent). Derefter følger 'forening' (25 procent), og som den tredje mest udbredte ramme for idrætsaktiviteter kommer 'anden sammenhæng' (14 procent). Samlet set organiserer personer med handicap deres idrætsaktiviteter således:

Figur 72. Organisering af idræt blandt personer med et fysisk handicap (N = 650)

Kilde: Beregninger på grundlag af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'. Maja Pilgaard, Idrættens Analyseinstitut

Tal fra undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007' viser, at langt de fleste idrætsaktive med handicap dyrker idræt, som ikke er decideret handicapidræt. Blot 2 procent af idrætsudøvere med et fysisk handicap dyrker decideret handicapidræt⁵⁴⁰. Det vidner om, at der er en stor interesse blandt de handicappede for at kunne dyrke andre former for idrætsaktiviteter, og at der faktisk er mange tilbud i den almindelige idræt, som giver denne mulighed.

Breddeidrætten for borgere med funktionsnedsættelse adskiller sig dog fra den almindelige idræt ved, at den ligeledes tænkes aktivt ind som en forlængelse af rehabiliteringen, genoptræningen eller forebyggelsen af sygdomme hos borgere med funktionsnedsættelse. Det spiller givetvis ind som en årsagsforklaring på, at hvor omkring 40 procent af befolkningen generelt dyrker regelmæssig idræt i foreningssammenhæng, gør blot 25 procent af borgere med funk-

⁵⁴⁰ Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*. Tallene forekommer ikke i indledende hovedrapport, men er statistiske kørsler foretaget for dette afsnit.

tionsnedsættelse det samme. Det er sandsynligt, at borgere med funktionsnedsættelse henlægger en større del af deres idræts- og motionsaktiviteter hos f.eks. fysioterapeuter, private organisationer, kommunale fitnesscentre og i det offentlige behandlingssystem.

Der er en positiv tendens til, at breddeidrættens parter har opmærksomhed på at skabe flere tilbud til borgere med nedsat funktionsevne, hvilket kan forbedre mulighederne for borgere med funktionsnedsættelse for at deltage i idrætslivet. Breddeidrætten er ikke kun motion og bevægelse – det er ligeledes et socialt, dannende kulturfællesskab. Der er derfor god grund til, at breddeidrætten fortsat udvider sine tilbud til borgere med funktionsnedsættelser.

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER – IDRÆT FOR BORGERE MED FUNKTIONSNEDSÆTTELSE

For borgere med funktionsnedsættelse kan der være flere udfordringer og barrierer for en idrætsaktiv tilværelse⁵⁴¹:

- *Begrænset foreningsdeltagelse og behov for rummelige, almene idrætstilbud.* Der er indikationer på, at borgere med funktionsnedsættelser er betydeligt underrepræsenteret i foreningslivet generelt, i særdeleshed spastikere og multihandicappede⁵⁴². Et mere udadventt idrætsliv i fællesskab med andre kan medvirke til en større synlighed og større social accept for borgere med funktionsnedsættelse. Derfor er det en udfordring at sikre åbne, sociale idrætsfællesskaber i hele foreningsidrætten for borgere med funktionsnedsættelse, bl.a. via en god kommunikation, uddannelse og støtte til de almindelige idrætsforeninger, så de bliver bedre til at rumme borgere med funktionsnedsættelser. Der kan i foreninger generelt være en vis tilbageholdenhed over for visse handicapgrupper, der bunder i foreningernes usikkerhed over for hvilke ressourcer det kræver at involvere disse i foreningen⁵⁴³. Her kan det være nødvendigt at styrke idrætsforeningernes ressourcer og bevidsthed om problemstillinger relateret til idrætsudøvere med funktionsnedsættelse. Der kan være behov for at gøre de brede idrætstilbud mere rummelige, hvis handicappede skal være en integreret del af det almene

541 Dette afsnit er udarbejdet med bidrag fra Dansk Handicap Idræts-Forbund (DHIF) og Handicapidrættens Videnscenter

542 Sandø, Martin og Gruber, Thomas (2003): *Handicap og frivillighed. En analyse af handicappedes deltagelse i foreninger og frivillige sociale organisationer.*

543 Sandø, Martin og Gruber, Thomas (2003): *Handicap og frivillighed. En analyse af handicappedes deltagelse i foreninger og frivillige sociale organisationer.*

idrætsbillede⁵⁴⁴. Der er stadig et stykke vej, før alle borgere med funktionsnedsættelse har et bredt spektrum af valgmuligheder for at dyrke idræt i deres lokale miljø. Sindslidende søger kun i begrænset omfang selv den etablerede almene idræt, dertil føler de sig for anderledes og magter ofte ikke den uformelle sociale kontakt, som ofte udgør fundamentet i foreninger. Svært sindslidende kan ligeledes have en atypisk adfærd, som foreningen ikke kan håndtere eller rummer plads til⁵⁴⁵.

- *Behov for handicapspecifikke idrætstilbud med højt fagligt niveau.* Ud over behovet for rummelige, almene idrætstilbud er der ligeledes behov for handicapspecifikke idrætstilbud med et højt idrætsfagligt niveau. Det er ikke altid praktisk muligt at deltage i de almene idrætstilbud – især for mennesker med svære handicap. Her kan der være særlige krav til trænere og instruktører og et behov for relativt flere trænere, instruktører og hjælpere. Det kan kræve en bredere pædagogisk og idrætsfaglig indsigt at undervise visse grupper med funktionsnedsættelse, f.eks. er det i svømning en forudsætning, at trænere og instruktører har den tilstrækkelige uddannelse og erfaring til at sikre, at borgere med funktionsnedsættelse føler sig trygge. Det er ikke muligt for den frivillige idræt alene at organisere og tilbyde alle de handicapspecifikke idrætstilbud, der er behov for, hvis borgere med svære, sammensatte eller sjældne handicap også skal have tilfredsstillende idrætsmuligheder. Her er behov for at institutioner og myndigheder indgår i forpligtende samarbejde med idrættens organisationer.
- *Transportproblemer.* Da handicappede ikke altid er selvtransporterende, vil de ofte have større transportvanskeligheder til handicapegnede idrætstilbud og idrætsfaciliteter end andre idrætsudøvere har. Da der er færre idrætstilbud at vælge imellem, vil transportafstanden typisk også være større. Det er derfor væsentligt, at der findes kørselsordninger, ledsageordninger mv.
- *Idrætsfaciliteternes tilgængelighed.* Langtfra alle ejere af idrætsanlæg har gjort sig overvejelser om, hvordan den fysiske tilgængelighed og anvendelighed er for borgere med funktionsnedsættelse. En undersøgelse fra 2003 viste, at op mod 60 procent af idrætsforeningerne angiver, at de er 'enige' eller 'delvis enige' i udsagnet om, at kørestolsbrugere og bevægelseshandicappede

544 Pedersen, Karen (1999): *Sindslidende dyrker også idræt*

545 DIF (2001): *Idræt— også for sindslidende*

ikke kan deltage i foreningens aktiviteter grundet de fysiske adgangsforhold⁵⁴⁶. I visse tilfælde kan det være udgiftskrævende at forbedre tilgængeligheden, f.eks. til ramper eller elevatorer til kørestolsbrugere, andre gange er det udelukkende et spørgsmål om enkle tilpasninger, der letter adgangen. Ejere, planlæggere og myndigheder bør skærpe opmærksomheden omkring tilgængeligheden til alle typer idrætsanlæg, så de kan anvendes af borgere med funktionsnedsættelser⁵⁴⁷.

- *Behov for særligt udstyr og redskaber.* Borgere med funktionsnedsættelse kan have behov for særligt udstyr, f.eks. særlige kørestole eller redskaber til idrætsbrug. Den sociale lovgivning giver ret til støtte til hjælpemidler til personer med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, når hjælpemidlet: 1) I væsentlig grad kan afhjælpe de varige følger af den nedsatte funktionsevne, 2) i væsentlig grad kan lette den daglige tilværelse i hjemmet eller 3) er nødvendigt for, at den pågældende kan udøve et erhverv. Hvis hjælpemidler beregnet til idræt efter en konkret og individuel vurdering ikke opfylder disse krav, har kommunen ikke pligt til at støtte anskaffelsen. Det indebærer, at udøverne selv må betale, eller at idrætsforeningerne må forsøge at skaffe pengene via fonde og sponsorer. Det kan være med til at besværliggøre igangsætningen af nye aktiviteter og begrænse adgangen til at dyrke idræt for borgere med funktionsnedsættelser.
- *Pædagogisk tilrettelæggelse.* Idrætten kan i sin disciplinopdelte form være ekskluderende. Den retter sig i sin organisering mod de borgere, der har talent og evne for disciplinen og kan være vanskeligt tilgængelig for andre. Det gælder både i den almindelige idræt og i handicapidrætten. Begrebet Tilpasset Idræt og Bevægelse (TIB) dækker over idræt og bevægelse, der er målrettet borgere med nedsat funktionsevne inden for områderne sundhedsfremme og forebyggelse, rehabilitering, undervisning og fritid. Tilpasset Idræt og Bevægelse er en tilpasning af idrætsaktiviteter, så deltagere med meget forskellige niveauer af funktionsevne alle kan deltage i samme idrætsfællesskab. Det kan evt. indebære, at der laves særlige regler for den enkelte, eller at man tilpasser tempo, redskaber eller rammer individuelt⁵⁴⁸.

546 Sandø, Martin og Gruber, Thomas (2003): *Handicap og frivillighed. En analyse af handicappedes deltagelse i foreninger og frivillige sociale organisationer*

547 Center for Idræt og Arkitektur, Lokale- og Anlægsfonden og Handicapidrættens Videnscenter åbner primo 2009 en hjemmeside med råd og anvisninger vedrørende tilgængelighed til idrætsanlæg

548 Kissow, Anne-Merete og Therkildsen, Bo (2008): *Tilpasset Idræt og Bevægelse – en introduktion*

- *Uddannelsesmæssige behov.* Hvad enten borgere med funktionsnedsættelser deltager i idræt i almindelige idrætsforeninger, i handicapidrætsforeninger, eller i tilpasset idræt og bevægelse i anden sammenhæng, er der behov for undervisere og instruktører, som har den fornødne uddannelsesmæssige baggrund. Det er et problem, at der er meget få muligheder for at tage en relevant uddannelse på området. Det gælder såvel for frivillige instruktører som for professionelle.
- *Holdningsmæssige udfordringer.* Omgivelserne kan til tider mangle forståelse for værdien af, at borgere med handicap og funktionsnedsættelse deltager i idræt. Der kan være en misforstået og overbeskyttende opfattelse af, at borgere med funktionsnedsættelser er mere begrænsede i forhold til fysisk udfoldelse, end de reelt er. I visse tilfælde kan særlige handicapgrupper endvidere mangle motivationen eller de personlige ressourcer til selv at opsøge og dyrke idræt²⁶.
- *Økonomiske udfordringer.* Borgere med funktionsnedsættelse kan opleve, at økonomien kan være en begrænsende faktor for deres idrætsdeltagelse, bl.a. på grund af merudgifter til transport til idrætsfaciliteterne, ledsagelse til idrætsaktiviteterne og behovet for flere trænere og hjælpere.
- *Koordinering og samarbejde på tværs.* Der er et behov for tværsektoriel koordinering og samarbejde mellem både idrætsforeninger for særlige målgrupper og almindelige idrætsforeninger, patientforeninger, uddannelsessystemet, ministerierne, de kommunale institutioner og forvaltninger om facilitetsudnyttelse, kursusvirksomhed, træning, stævner og turneringer. Borgere med funktionsnedsættelser, som bliver introduceret til idræt i ét regi – f.eks. i skolens idrætsundervisning, i institutions miljøet eller i et genoptræningsforløb – bør via rådgivning og samarbejde mellem de forskellige sektorer støttes i at fortsætte idrætsaktiviteten i andre regier. I Norge tilbydes flere kommuner 'Fritid med bistand' i form af rådgivning, praktisk assistance og økonomisk støtte til unge med særlige behov, som ønsker at blive integreret i en forening.⁵⁴⁹ I Finland pålægger idrætsloven af 1998 kommunerne at sikre, at der i lokalsamfundet er idrætsmuligheder for alle, også for borgere med funktionsned-

sættelser⁵⁵⁰(se afsnittet om den finske model nedenfor). I Danmark har Servicestyrelsen under Velfærdsministeriet iværksat et arbejde med at understøtte, at foreninger, handicaporganisationer og kommuner udarbejder et lokalt charter, med det formål at øge handicappedes deltagelse i foreningslivet. Målet med arbejdet er, at mennesker med handicap skal have samme muligheder som andre for at deltage i foreningsliv mv.

I idrætten er der en evigt igangværende debat om balancegangen mellem bredde- og eliteidræt. Den debat har også relevans for handicapidrætten. I den brede offentlighed og i medierne er der relativt stort fokus på konkurrenceorienteret handicapidræt. Her fokuseres der på at udvikle og understøtte eliteudøvere og deltagere i konkurrencer på nationalt og internationalt niveau. Ikke mindst har de prestigefyldte paralympiske lege trukket stor opmærksomhed siden den første afholdelse i Rom 1960 som en forlængelse af IOC's Olympiske Lege. De paralympiske sommerlege i 2008 havde i Beijing deltagelse af over 4.000 idrætsudøvere fra omkring 150 nationer. En stor del af de idrætstilbud, der findes for borgere med nedsat funktionsevne, er specialiserede sportsgrene, organiseret som præstationsidræt. Oplevelserne af at kunne mestre og kontrollere kroppen i idrætssammenhæng kan medvirke til en øget oplevet handlekompetence, forstået som en 'jeg kan-oplevelse', der kan have en overførbare til andre af tilværelsens krævende situationer⁵⁵¹. Men det er en udfordring i handicapidrætten at finde den rette balancegang mellem bredden og eliten, så de bedst supplerer hinanden.

Idræt rummer ligeledes en ekstra mulighed for handicappedes og sindslidendes muligheder for udvikling af sociale og faglige kompetencer i form af frivillige bestyrelses- og ledelsesmæssige arbejdsopgaver. Realkompetencer som i 2007 blev blåstemplet af Undervisningsministeriet.

En yderligere udfordring kan være, at handicapidrætten også spiller en rolle i rehabiliteringen og i den sammenhæng overskrider grænsen mellem på den ene side at være en selvstændig aktivitet

550 Finlands idrætslov 18.12.1998/1054 § 2, stk. 3: "Kommunen skall skapa förutsättningar för kommuninvånarnas idrottsutövning genom att utveckla det lokala och regionala samarbetet samt en hälsofrämjande idrott, genom att stödja medborgarverksamhet, tilhandahålla idrottsanläggningar samt ordna idrottsverksamhet med beaktande även av grupper med särskilda behov."

551 Kissow, Anne-Merete og Therkildsen, Bo (2008): *Tilpasset Idræt og Bevægelse – en introduktion*, Hutzler, Yeshayahu og Sherrill, Claudine (2007): *Defining adapted physical activity: International perspectives*, Hutzler, Yeshayahu (1990): *The concept of empowerment in rehabilitative sports*, Bandura, Albert (1977): *Self-efficacy: Towards a unifying theory of behavioural change*

med en værdi i sig selv og på den anden side at være et redskab i behandling og genoptræning.

At have regelmæssig bevægelsesaktivitet i dagliglivet er for mange en forudsætning for at bevare evnen til at klare sig selv eller bevare energien til at klare en krævende hverdag. Bevægelsesaktiviteterne kan for den enkelte med funktionsnedsættelse være et slidsomt dagligt 'arbejde' for at opretholde og udvikle sine fysiske funktions-evner. Her kan det være en vigtig idrætsfaglig udfordring at gøre motionsaktiviteterne i rehabiliteringen samt i institutionsmiljøerne lystbetonede med vægt på fællesskaber.

Idræt indbyder den enkelte til at deltage i en social arena og et kulturelt fællesskab, hvor man udfordres og inspireres til at gøre sit bedste. Det er en mulighed for at sætte sig selv på spil og udvikle sig som menneske. Erfaringer med idrætsaktiviteter kan således bane vejen for, at den enkelte også får mod på at deltage i andre af tilværelsens sociale fællesskaber⁵⁵².

Disse overvejelser bør indgå i bl.a. kommunernes prioriteringer på idrætsområdet. Borgere med handicap kan som alle andre idrætsudøvere selv betale for at deltage i idrætsstilbud og være medlem af fitnesscentre, foreninger og klubber. Men det forudsætter, at tilbuddene findes, eventuelt i form af 'lukkede' hold, som er synlige i idrætsbilledet, at de er tilgængelige, at de er tilrettelagt, så borgere med funktionsnedsættelser kan deltage, og at der er den fornødne hjælp, transport, redskaber osv. Den frivillige idræt kan løfte en del af opgaven, men ikke hele opgaven.

DEN FINSKE MODEL

For godt 25 år siden lavede det finske undervisningsministerium en national plan for, hvordan man skulle udvikle Adapted Physical Activity (svarende til det danske Tilpasset Idræt og Bevægelse) i hele Finland på lokalt plan. De finske erfaringer og strategier har stor relevans for de danske udfordringer og forhold, da breddeidrætten for borgere med funktionsnedsættelse fortsat savner en gennemgribende og målrettet, tværsektoriel indsats. Den finske plan bygger på otte grundprincipper⁵⁵³:

552 Kissow, Anne-Merete (2006): *Rehabilitering – et pædagogisk projekt* og Sundhedsstyrelsen (2006): *Fysisk aktivitet i sygehusvæsenet – modelindsats på psykiatriske afdelinger*

553 Kissow, Anne-Merete og Therkildsen, Bo (2008): *Tilpasset Idræt og Bevægelse – en introduktion*

1. Så meget græsrodsaktivitet som muligt. Indsatsen sker ude i kommunerne på lokalt plan. Der skal være lokale TIB-instruktører. Alt kan ikke overlades til handicapidrætsforeningerne, da det ikke er alle med handicap, der melder sig ind i disse. Derfor skal der også være andre tilbud.
2. Ligestilling af handicapidrætten, dvs. flere penge fra staten til handicapidrætsorganisationerne.
3. Samarbejde mellem idrætten og sundhedssektoren. Idrætssektoren kan ikke håndtere disse opgaver alene.
4. Uddannelse af TIB-eksperter er meget vigtig. Uddannelsen kan tages som en del af f.eks. en idrætslærer- eller fysioterapeutuddannelse. I dag er der i de finske kommuner ansat i alt ca. 100 kommunale idrætskoordinatorer, som er uddannet i TIB.
5. Flere handicaptilgængelige idrætsfaciliteter.
6. Aktivt internationalt samarbejde om TIB.
7. Der skal være et landsdækkende koordinerende organ for TIB.
8. Den nationale sportsadministration skal forpligte sig på TIB-området, og der skal være en specialiseret enhed for TIB i den nationale sportsadministration.

Det finske undervisningsministerium, afdelingen for sport, varetager den overordnede koordination i samarbejde med et rådgivende organ, hvor en række aktører på området er repræsenteret⁵⁵⁴.

I den fremtidige planlægning af breddeidrætten for borgere med funktionsnedsættelse kan de finske erfaringer tjene som inspiration for en mere gennemgående tværsektoriel strategi og indsats på området i Danmark.

Netop det tværsektorielle element er centralt. Der er behov for at styrke koordineringen af de kommunale, ministerielle og foreningsbaserede indsatser i forhold til mulighederne for fysisk aktivitet, vedligeholdelsestræning og idræt for borgere med funktionsnedsættelse. Her er et øget tværgående samarbejde mellem sociale organisationer og foreninger, patientforeninger, almindelige idrætsforeninger og handicapidrætsforeninger en oplagt mulighed for at skabe sammenhængende sociale og idrætslige tilbud for borgere med funktionsnedsættelse, f.eks. via støtte- og følgeordninger af frivillige eller ansatte, der kan hjælpe med til at introducere idrætslivet for borgere med funktionsnedsættelse.

554 Dette afsnit er udarbejdet med bidrag fra Kari Koivumäki i Finlands undervisningsministerium, afdelingen for sport

Kommunerne kunne yderligere have en mere udpræget koordinationsfunktion for tilpasset idræt og bevægelse, der dels skulle bistå idrætsklubberne, dels opbygge og vedligeholde et netværk mellem interessenter på området (specialskoler, aftenskoler, rehabiliteringsinstitutioner, sundhedscentre, læger, fysioterapeuter, beskyttede værksteder og andre institutioner for borgere med handicap, handicaporganisationer, forældregrupper og idrætsforeninger). Endvidere kunne kommunerne som en del af forebyggelses- og sundhedsfremmeindsatsen forestå træningsgrupper for borgere med handicap og funktionsnedsættelser, som ikke kan finde passende tilbud i foreningsregi⁵⁵⁵.

Ikke mindst i forhold til personer, der bor, arbejder, behandles eller undervises i institutioner for handicappede, er det vigtigt at holdningspåvirke de ansatte, således at de i endnu højere grad kan motivere og skubbe på i forhold til idrætsdeltagelsen for borgere med handicap. For myndigheder, ansatte og pårørende kan det være en udfordring at tage stilling til, hvordan man kan, må og skal motivere visse grupper af borgere med handicap til en sund og idrætsaktiv levevis⁵⁵⁶.

555 Gerlach, Jes (red.) (2005): *Motion og psyke* og Svensson, Jan (2001): *Psykisk mototræning i behandlingen af indlagte psykiatriske patienter*

556 KISSOW, Anne-Merete og Therkildsen, Bo (2008): *Tilpasset Idræt og Bevægelse – en introduktion*

PULJER, PROJEKTER OG DEN SOCIAL- OG SUNDHEDSPOLITISKE IDRÆT

Dette afsnit sætter fokus på de nuværende strategier over for bestemte målgrupper i idrætten og skitserer samtidig, hvordan et ændret fokus kan styrke idrætten som social- og sundhedspolitisk partner.

Social- og sundhedspolitiske indsatser gennem idræt er båret af ønsket om, at et aktivt idrætsliv skal blive lettere tilgængeligt for borgere, uanset om barriererne for idrætsdeltagelsen drejer sig om dybereliggende sociale, økonomiske eller kulturelle barrierer eller hindringer i form af begrænset tilgængelighed.

Gode intentioner er ikke nødvendigvis garant for gode resultater. Der er i visse sammenhænge en uhensigtsmæssig tendens til at overfokusere på at igangsætte nye idrætsprojekter uden at forankre allerede eksisterende, ofte succesfulde, projekter i den kommunale økonomi. En del af forklaringen er den pulje- og projektstrategi, der præger idrætsindsatser for bestemte målgrupper og generelle sundhedstiltag i idrætten.

Indledningsvis skal det understreges, at der rundt i landet er talrige eksempler på, at puljefinansierede projekter har skabt gode forudsætninger og muligheder for, at målgrupperne er blevet mere idrætsaktive. Puljer og projekter er velegnede til at udvikle nye metoder og understøtte områder, der kan have brug for en særlig indsats. Det er dog i den forbindelse vigtigt – såfremt initiativet er en succes – at indsatsen er koordineret med de eksisterende indsatser, og at den efterfølgende forankring er sikret.

Det har bl.a. vist sig i projekterne under 'Get2Sport' i DIF-regi, der støttes af Kulturministeriet, Velfærdsministeriet og Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration⁵⁵⁷. 'Get2sport' består af 12 lokale initiativer, der søger at styrke mulighederne for en involvering af børn og unge med vanskeligt stillede forældre, bosiddende i udsatte boligområder, i de lokale idrætsforeninger. Initiativet vurderes at være effektivt af primært to årsager⁵⁵⁸:

557 Se bl.a. www.get2sport.dk, herunder programmets midtvejsevaluering

558 Vurderet af DIF, oktober 2008

1. Fordi man i udgangspunktet stiller krav om *kommunal involvering*; et krav som giver kommunerne et bedre grundlag for at implementere projekternes elementer i en fortsat kommunal drift. Projekterne drager fordel af, at de efter endt opstart- og udviklingsperiode er blevet forankret helt eller delvis i den kommunale økonomi.
2. Fordi man har givet støtte til at *aflaste* de frivillige ledere og trænere i deres bestræbelser på at fastholde og tiltrække børn og unge i deres idrætsforening.

Også ordningen om 'Deltagelse i foreningslivet for børn af vanskeligt stillede forældre' viser positive resultater. Ordningen fungerer som en pulje under Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration og administreres af DIF, DGI og DUF. Formålet er at sikre en øget deltagelse og fastholdelse i idræts- og foreningslivet af børn og unge med fortrinsvis etnisk minoritetsbaggrund, bl.a. gennem støtte til uddannelse af foreningsledere, økonomisk støtte til kontingent og transport, forældrearrangementer samt flere andre aktivitetsformer⁵⁵⁹. Ordningen omfattede i sine første 2 år (2004 og 2005) 7.200 børn og 400 foreninger via de afsatte 4 mio. kr. i begge år til aktiviteter under ordningen⁵⁶⁰. Kulturministeriet, Velfærdsministeriet og Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration har godkendt en fortsættelse med 2 mio. kr. årligt til og med 2011.

Styrken ved ordningen er, at den giver mulighed for en hurtig indsats ved, at frivillige ledere og trænere telefonisk kan henvende sig til DIF, DGI samt DUF og som oftest i samme øjeblik få at vide, om de kan få økonomisk hjælp til fastholdelse af børn og unge fortrinsvis med etnisk minoritetsbaggrund og vanskeligt stillede forældre i foreningsidrætten. Ligeledes tilgodeser ordningen fleksibelt de lokale frivillige foreningers vilkår, interesser, traditioner og behov, hvilket medvirker til at styrke lederes og træneres engagement og muligheder.

Der er et behov for en større fokusering på forankring og videre finansiering af projekter, når projektperioder udløber, herunder hvordan driftsmidler sikres, hvis der er grundlag og behov for dette. Puljer og projekter er udmærkede løsninger på kort sigt og til at

559 LG Insight (2006): *Evaluering af foreningsordningen for børn af vanskeligt stillede forældre*

560 LG Insight (2006): *Evaluering af foreningsordningen for børn af vanskeligt stillede forældre*

udvikle nye metoder, men er sjældent en holdbar løsning på den lange bane. Måske burde der grundlæggende spørges, om det social- og sundhedsproblem, som er målet for indsatsen, kun er relevant i selve projektperioden. Derfor må der i en vurdering af projekter i højere grad indgå en vurdering af, hvordan projektet mest hensigtsmæssigt tilrettelægges, således at det bidrager positivt til de igangværende lokale initiativer, realiserer de overordnede politiske målsætninger for en given pulje, og aktivt hjælper de mennesker, som projektet var tiltænkt, når projektperioden stopper.

Iværksættelsen af nye idrætsprojekter i samme lokalområde med korte mellemrum risikerer bl.a. at trække fokus væk fra igangværende indsats i det etablerede foreningsliv – dels fordi målgruppen ikke i tilstrækkelig grad er blevet inkluderet og fastholdt i det oprindelige tilbud, dels fordi nye, spændende projekttilbud er tiltrækkende. Der er således eksempler på, at offentligt støttede projekter skabt af gode viljer i værste fald 'suger luften ud' af de omkringliggende etablerede idrætsforeninger, da idrætsudøverne vælger projekttilbuddet uden kontingentbetaling og ansvar i foreningsfællesskabet⁵⁶¹.

Følgende historie illustrerer denne tendens:

PROJEKTER PRESSER IDRÆTSFORENINGER I BELASTEDE OMRÅDER – AFSNIT TIL INSPIRATION

Drop integrationsprojekterne, og støt de eksisterende foreninger i stedet, lyder det fra IHF fodbold i det vestlige Århus. Her er børnefodbolden svundet ind fra 20 til 4 hold

For fire år siden var der 20 hold i ungdomsafdelingen i Idrætsforeningen Hasle/Fuglebakken fodbold (IHF) i Vestårhus. Der manglede trænere, ledere og forældre til at køre, men afdelingen fungerede.

Nu er der 4 hold tilbage, og fodboldafdelingen er fusioneret med KFUM's Boldklub Århus for at redde stumperne.

Der er flere årsager til derouten. Men ifølge ungdomsformand Kai Mosbæk er den væsentligste årsag det projekt, "Outsiders

561 Københavns Kommune, Projektrådgivningen – Mangfoldighed, Kultur & Fritid (2006): *Erfaringshåndbog vedr. integration og foreningsliv i boligområder*

2 Insiders”, som Boligselskabet Præstehaven og Århus Kommune satte i gang i 2005-2007 under Urbansatsningen i Århus Vest.

»Selve projektet var godt. De fik mange unge indvandrere til at spille fodbold og dannede en fodboldklub. Men i IHF kunne vi ikke hamle op med deres tilbud om sponserede træningsdragter, ansatte projektmedarbejdere og et kontingent på 200 kr. Hos os kostede det 800 kr. Så vi mistede en del medlemmer,« siger Kai Mosbæk.

Outsiders 2 Insiders FC fik baner på Ellekærskolen de samme baner, som IHF bruger. Det tætte naboskab fik IHF og den nye klub til at indlede et samarbejde, hvor IHF skulle stå for det administrative arbejde og til gengæld have del i den nye klubs kommunale tilskud.

Men samarbejdet kom aldrig til at fungere, dels på grund af dårlig kommunikation, dels fordi der var sammenstød på banerne. IHF-medlemmer blev bl.a. truet til at skifte klub.

Pia Mortensen, tovholder for Outsiders 2 Insiders for Boligselskabet Præstehaven, siger:

»Hverken i IHF eller i vores fodboldklub var der kræfter til samarbejdet. IHF mente, de mistede medlemmer, og vores fodboldklub mente, at IHF ville score pengene fra kommunen. Det var ikke hensigten at skabe en konkurrent til den eksisterende forening, men det blev det.«

Drop alle de projekter

I 2007 måtte Kai Mosbæk omtrent lukke ungdomsafdelingen. Outsiders 2 Insiders FC eksisterer stadig med ca. 60 medlemmer.

»Det er ødelæggende for de eksisterende foreninger, når offentligt støttede projekter laver idrætstilbud. Når man har kæmpet et halvt år for at få nogle forældre til at betale kontingent, er det så ærgerligt at se dem flytte barnet over i et projekt, fordi det er billigere end fodboldklubben. Den dag, projektet lukker, er der jo kun foreningen tilbage,« siger han.

»Drop alle de projekter. Giv foreningerne en konsulent i stedet, én, der kan hjælpe med det administrative, kræve kontingenter ind, skabe kontakt med de unge og organisere kørsel for holdene. Det er der brug for. I foreninger kan indvandrerne blive en del af et fællesskab, som varer ved. Det gør projekter ikke,« siger han.

Ifølge fritids- og ungdomsskoleleder Anders Glahn, der har arbejdet med fritidstilbud i Gellerup siden 1980, er IHF's nedgang et skoleeksempel på, hvad der sker, når der rykker projektmidler ind i et område:

»Foreningslivet falder fra hinanden. FC Kammeraterne er gået fra 160 ungdomsmedlemmer til 0, Nordgården IF har lukket badminton og håndbold og har kun svømning tilbage, Aarhus Athlet Klub har ikke ungdomsmedlemmer længere – og IHF er gået fra 20 til 4 hold,« siger han. Han fortsætter:

»Man skal ikke lave projekter, som tager brødet ud af munden på foreningerne. Det virker enormt forstyrrende med alle de projekter. En forening, der lukker, kommer ikke igen. Foreningerne har nogle særligt vanskelige vilkår, og de burde få hjælp til driften.«

FAKTA:

Udfordringer for foreningslivet i belastede områder:

- For få idrætsforeninger
- Mangel på egnede ledere og trænere
- Stor til- og fraflytning
- Få penge i familierne
- Idrætskulturelle forskelle, bl.a. manglende kendskab til foreningsliv og et stærkt fokus på eliteidræt
- Svag forældreopbakning, hvilket bl.a. betyder mangel på chauffører, når hold skal til kamp mv.
- Projekt kaos: mange projekter med forskellige mål og forskellige igangsættere
- Fastholdelse af medlemmer, trænere og ledere.

(Kilde: Get2Sport, midtvejsstatus, www.get2sport.dk)

BAGGRUNDEN FOR PROJEKTKULTURENS UDBREDELSE

Social- og sundhedsindsatser løses primært via kommunernes generelle driftsmidler på området. Men dertil kommer en række indsatser fra idrættens aktører på social- og sundhedsområdet i form af projekter med afgrænsede økonomiske midler. En udbredt model er, at en kvalificeret fagperson ansættes som projektleder, suppleret af frivillige kræfter, med det indledende mål at etablere projektet. Derefter kommer selve driftsfasen, hvor målene med projektet søges opnået. I projektets slutfase forsøger man at få videreført opgaverne og forankre dem med kommunal finansiering, hvis det er påkrævet, eller i det frivillige arbejde.

Projekterne etableres ofte i et tværsektorielt samarbejde mellem foreningsidrættens hovedorganisationer, ressourcestærke lokale

idrætsforeninger og kommunale forvaltninger. Ministerierne kan ligeledes spille en vigtig rolle, ikke mindst med økonomisk støtte, eksempelvis gennem puljemidler.

Der kan overordnet set skelnes mellem to niveauer i social- og sundhedspolitiske samarbejdsprojekter: Det ene består af opgaver, der løses i regi af idrætsforeningerne, hvor idrætsforeningernes trænere og ledere står for den udførende del. Dette arbejde kan evt. være suppleret af et samarbejde med frivillige sociale foreninger. Eksempler på denne form for samarbejde kan være integrationsprojekter eller idræt for ældre borgere. Det andet niveau kræver inddragelse af personer med social- eller sundhedsfaglige kompetencer, f.eks. pædagoger eller konsulenter. Det kan f.eks. være idrætsprojekter for sindslidende, svært overvægtige eller tidligere stofmisbrugere, som kræver væsentligt stærkere faglige ressourcer. Det er vanskeligt at generalisere på disse samarbejds- og projekt-konstruktioner, men der kan opstilles to yderpunkter, som konkrete projekter i varierende grad er baseret på:

- **Passiv støtte til projekter ('bottom-up')**

Her er det idrættens hovedorganisationer eller ressourcestærke lokale idrætsforeninger, der henvender sig til kommunen eller ministerierne. De tildeles derefter ansvaret for et idrætsinitiativ med støtte fra puljemidler eller andre former for bevillinger.

Der kan være gode argumenter for at lade initiativet komme fra hovedorganisationerne eller de lokale idrætsforeninger. Foreningssidrætten har en stor idrætsfaglig ekspertise og et netværk, som kommunerne ofte behøver for at kunne løse opgaverne. Når foreningssidrætten har medejerskab og ansvar i projekterne, er chancen for, at indsatsen får en vedvarende og bæredygtig effekt, større. Borgerinddragelsen kan således sikre, at de projekter, som iværksættes, afspejler reelle behov i befolkningen og lokalområdet. Det er vigtigt, da de kommunale eller ministerielle støttekroner normalt forsvinder efter en tidsbegrænset projektperiode.

- **Kommunalt kontrollerede projekter ('top-down')**

En anden model er, at kommunen bevarer fuld kontrol over projektet. I disse tilfælde henvender det offentlige sig direkte til lokale idrætsforeninger eller idrættens hovedorganisationer. Gennem kommunalforvaltningernes egne projektmedarbejdere og konsulenter holdes der 'hånd i hanke' med, at det offentliges interesser varetages efter de politisk bestemte hensigter. Der findes endvidere kommunale projekter med et socialt og sundhedsmæssigt sigte, der ikke involverer idrætsforeninger, men har kommunen som direkte

iværksætter. Kommunerne har således valgmuligheder mellem for-
eninger og det kommunale regi, når der skal iværksættes projekter,
endvidere i forhold til de kommercielle idrætsudbydere og satsnig-
er på uorganiserede idrætsarenaer i byens rum og naturen.

Der kan overordnet fremhæves to årsager til, at de social- og
sundhedspolitiske indsatser via idræt ofte baseres på projektar-
bejdsformen: 1) tradition, ansporet af bl.a. ministerielle puljer og
2) rammerne for de kommunale social- og sundhedsinitiativer på
idrætsområdet, herunder folkeoplysningslovens bestemmelser.
Dette foldes nærmere ud i det følgende.

1. TRADITIONEN FOR PULJE- OG PROJEKTSTRATEGIEN PÅ IDRÆTSOMRÅDET

Pulje- og projektstrategien opstod som led i en idrætspolitisk
tendens med fokus på forsøg og udvikling anført af ministerierne
i begyndelsen af 1980'erne⁵⁶². Ud over de statslige puljer er der
siden 1990'erne blevet oprettet en række puljer hos kommunerne
og idrættens hovedorganisationer, der ligeledes har indflydelse på
projektarbejdsformens udbredte anvendelse i idrættens social- og
sundhedspolitiske indsatser over bestemte målgrupper, primært de
vanskeligt stillede borgere.

Puljetankegangen er incitamentsstyring på idrætsområdet. Ved at
tilbyde øremærkede støttékroner kan idrættens parter motiveres til
at byde ind på at løse den tiltænkte opgave.

Ved at udbyde opgaver fastholder man fra offentlig side 'armslæng-
deprincippet' på idrætsområdet, da foreningsidrættens hovedor-
ganisationer eller ressourcestærke idrætsforeninger dermed selv
vælger at medvirke i udviklingsprojekterne.

562 Det kom bl.a. til udtryk i Kulturministeriets betænkning 'Betænkning om breddeidræt-
ten i Danmark' fra 1987, der foreslog en række puljer til udvikling, omstilling og forsøg
i idrætten. I 1991 oprettedes den såkaldte '5 procent-pulje' under folkeoplysningsloven,
der gjorde det lovligt for kommuner at finansiere lokale, nyskabende udviklingspro-
jekter i idrætsforeninger. Bestemmelserne blev afskaffet i 2002.

Vægten på udviklingsorienterede puljer blev videreført i det Idrætspolitiske Idépro-
gram (IPIP), som daværende kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen oprettede i
oktober 1998 med det formål at udvikle idrættens kulturpolitiske dimension og styr-
ke mangfoldigheden, kvaliteten og ytringsfriheden i dansk idrætssliv. Programmet
stoppede før tid i 2002 som led i regeringens sanering af råd, udvalg og programmer,
men programmet nåede at udmønte 60 mio. kr. i perioden fra august 1999 indtil
2002, hvor 150 projekter modtog støtte. IPIP var et nyskabende tiltag, der afprøvede
ideer, aktiviteter og organisationsformer med det formål at udvikle bæredygtige,
synlige projekter for befolkningsgrupper, som følte sig fremmede i de traditionelle
idræts tilbud og foreningsbaserede organisationsformer, f.eks. rettet mod borgere
med etnisk minoritetsbaggrund og socialt udsatte børn.

Selvom puljernes andel af idrættens samlede økonomiske grundlag er beskedent, er der ikke desto mindre betydelige beløb i puljerne. Idrættens Analyseinstitut har som led i instituttets sekretariatsarbejde for Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg udarbejdet en oversigt over de statsligt finansierede puljer, som i forskellig grad støtter idrætten. Formålet har været at skabe et bedre overblik over de midler, der tilflyder idrætten gennem andre og generelt mere uformelle kanaler end eksempelvis de traditionelle kommunale tilskud til idrætten eller hovedorganisationernes lovsikrede tilskud gennem tipsmidlerne. Midler, som på grund af puljestrukturen ofte har karakter af midlertidig projektstøtte. I notatet skelner Idrættens Analyseinstitut mellem tre statslige puljetyper på idrætsområdet⁵⁶³: 1) 'statsadministrerede idrætsrelaterede puljer', 2) 'institutionelle idrætsrelaterede puljer' og 3) 'idrætsperifære puljer'.

Det er i særlig grad de 'statsadministrerede idrætsrelaterede puljer' puljer, der øver indflydelse på social- og sundhedspolitiske idrætsprojekter. Idrættens Analyseinstitut registrerede 7 af disse puljer, f.eks. Kulturministeriets pulje 'idræt for vanskeligt stillede børn' på 9,1 mio. kr. og Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integrations pulje 'Det frivillige integrationsarbejde og deltagelse i idræts og foreningslivet' på 10 mio. kr. i 2008.

Det samlede statslige bidrag til de 'statsadministrerede idrætsrelaterede puljer' beløber sig i 2008 til 58,9 mio. kr. Hovedparten af puljerne er finansierede over satspuljemidlerne. For det samlede statslige bidrag i idrætsrelevant puljestøtte gælder følgende fordeling:

Tabel 46. Samlet statsligt bidrag til idrætsrelevante puljer

Puljetype	Antal puljer	Statsligt bidrag i 2008, mio. kr.
Statsadministrerede idrætsrelaterede puljer	7	58,9
Institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde mv.	9	141,0
Idrætsperifære puljer	18	401,8
I alt	34	601,7

Kilde: Idrættens Analyseinstitut, 2009

Gennemgangen af idrætsrelevante puljer har vist, at der er et betydeligt overlap mellem flere af de statslige puljer, som i nogle tilfælde

⁵⁶³ Se i øvrigt baggrundsafsnittet og puljenotatet i appendiks 'Statsligt finansierede puljer og fonde på idrætsområdet – notat til Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg' i sin fulde længde i bilagsdel

kan virke forvirrende og til dels slører billedet af, hvilke midler der er afsat til hvad og hvorfor. Det er bl.a. tilfældet på integrationsområdet, hvor der findes en række puljer, hvis formål og målgrupper fremstår meget beslægtede, hvilket kan bidrage til uoverskueligheden, uanset at man i forvaltningen af puljerne er behjælpelig med at placere ansøgninger i de korrekte puljer.

Mere samlede og ensartede oplysninger om de statsligt finansierede puljer ville derfor kunne fremme overskueligheden. En model at bygge videre på kunne være Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integrations hjemmeside⁵⁶⁴, der præsenterer sine mange puljer på en ensartet og overskuelig vis, og som har oprettet en erfaringsbase, hvor gennemførte projekter beskrives og visse tilfælde anbefales.

Oplysninger om de statslige puljer findes på ministeriernes hjemmesider. Men man kunne diskutere, om en egentlig central puljeportal, der samlede alle statslige puljer mv. med informationer om deres formål, målgrupper, afsatte midler og ansøgningsfrister mv., kunne være en måde at sikre en mere pædagogisk formidling af de statslige puljer. Kommunerne har samme mulighed. En sådan portal ville i givet fald samtidig kunne udbygges til også at formidle allerede gjorte erfaringer med tidligere projekter ved eksempelvis at samle eksempler på 'best practice' eller egentlige evalueringer i det omfang, der er lavet sådanne.

En medvirkende årsag til det meget brogede billede kan være det forhold, at mange af statens puljemidler målrettet de bløde velfærdsområder bliver afsat på baggrund af brede satspuljeforlig og dermed aktuelle politiske dagsordener med det resultat, at der bliver oprettet en del beslægtede puljer og satsningsfelter. Under alle omstændigheder må man formode, at det kan virke blokerende for nogle frivilligt drevne idrætsforeninger og andre potentielle ansøgere, at den nuværende puljestruktur således ofte er svært gennemskuelig.

Dette er i øvrigt en problemstilling, som kan forstærkes af de puljemidler, der udbydes fra ikke-statslig side gennem kommuner, idrætsorganisationer, fonde, EU mv. Eksempelvis bidrog EU gennem det netop afsluttede Urban 2-program med 2,5 mio. euro til integration gennem kultur- og fritidsaktiviteter i Gellerup Parken ved Århus.

Endelig understreger ikke mindst antallet af de såkaldte idrætsperifære puljer endnu engang, at idrætten i ordets brede forstand

har særdeles mange berøringsflader med statslige myndigheder og politikområder.

Idrætten berører med sine mange frivillige og kommercielle aktører således ikke kun den statslige kultur-, social- eller sundhedspolitik. Den kan alt efter sammenhængen, som den udfoldes i, også have erhvervspolitiske, miljøpolitiske eller uddannelsespolitiske perspektiver. Og den formår vel at mærke at hente ressourcer fra mange af de statslige satsninger på disse områder.

2. RAMMERNE FOR KOMMUNERNES SOCIAL- OG SUNDHEDSINITIATIVER PÅ IDRÆTSOMRÅDET

Derudover hænger pulje- og projektstrategien tæt sammen med rammerne for kommunernes ønsker om at iværksætte initiativer på social- og sundhedsområdet. Projektkulturen i kommunerne, som i et vist omfang eksisterer, har bl.a. baggrund i, at kommunerne byder ind på de statslige puljer og projekter, da der som regel er krav om medfinansiering.

Ydermere er bestemmelserne i folkeoplysningsloven rammesættende for de social- og sundhedspolitiske indsatser via idræt i landets kommuner.

Som udgangspunkt giver folkeoplysningsloven kommunalbestyrelserne muligheder for, at dele af beløbsrammen til folkeoplysning kan øremærkes til særlige formål med et social- og sundhedspolitisk sigte. Lovens § 6, stk. 2, siger således: *"Kommunalbestyrelsen kan beslutte, at dele af den beløbsramme, der er nævnt i stk. 1, skal anvendes til nærmere angivne formål inden for lovens område."* Kommunerne forlader sig dog ofte på projekter, da de ellers risikerer at komme i karambolage med 'lighedsprincippet', der som et generelt forvaltningsretsligt princip også er gennemgående for folkeoplysningsloven. 'Lighedsprincippet' betyder på idrætsområdet, at kommunerne ikke må forfordele idrætsforeninger med samme funktion og indhold. Hvis kommunerne giver tilskud til én gruppe, skal de samtidig give til alle lignende grupper. Er det derimod et *projekt*, har kommunerne langt friere hænder i forhold til kommunalfuldmagten og folkeoplysningsloven.

Det handler ydermere om politiske prioriteringer, da kommunerne reelt kan sætte økonomiske midler af via folkeoplysningslovens 'øremærkningsparagraffer'⁵⁶⁵.

⁵⁶⁵ Jf. f.eks. §§ 6, stk. 2, og 19, stk. 2

SAMMENFATNING - BREDEIDRÆTTENS SOCIALE RUMMELIGHED

Der er i dag en flydende grænse mellem social-, sundheds- og idrætspolitik. Breddeidrættens organisationer er blevet attraktive samarbejdspartnere på det velfærdspolitiske område. I den forbindelse er der kommet større fokus på de grupper i samfundet, der møder de største udfordringer og barrierer for at deltage i idrætten.

BARRIERER FOR IDRÆTSDELTAGELSE

Der er en klar sammenhæng mellem borgeres socioøkonomiske situation og deres idræts- og foreningsdeltagelse. Den socioøkonomiske status virker derfor som en underliggende *generel* barriere for at have et aktivt idrætsliv, der påvirker alle i befolkningen. Særligt to variabler er anvendelige til at identificere de sociale forskelle: uddannelse og indkomst. Blandt borgere med under 10 års samlet uddannelse dyrker 40 procent regelmæssigt sport eller motion, mens tilsvarende 62 procent af borgere med 13 års uddannelse eller mere er idrætsaktive. Godt 50 procent af personer med den laveste indkomst under 300.000 kroner om året svarer 'ja' til, at de dyrker sport eller motion regelmæssigt. Til sammenligning svarer 69 procent blandt personer med en årlig indkomst på mellem 800.000 og 900.000 kr. 'ja'. Den sociale skævhed, som forekommer i samfundet generelt, bevirker således en social skævhed i idrætsdeltagelsen. Det er den helt overordnede udfordring.

Derudover er der grupper i samfundet, som kan møde yderligere *specifikke* barrierer og udfordringer for en idrætsaktiv tilværelse på grund deres livsvilkår. Kapitlet giver to eksempler på sådanne grupper: borgere med etnisk minoritetsbaggrund og borgere med funktionsnedsættelse eller handicap.

Borgere med etnisk minoritetsbaggrund, ofte fra ikke-vestlige lande, deltager generelt set mindre i idræts- og foreningslivet. Det gælder især piger og kvinder. Årsagerne er bl.a., at borgere med etnisk minoritetsbaggrund, generelt har svagere socioøkonomiske forhold og oftere bor i udsatte boligområder med begrænset foreningsdannelse og langt vanskeligere forhold for de frivillige trænere og ledere. Derudover kan det skyldes et manglende kendskab og en manglende tillid til den danske foreningskultur, som spiller sammen med kulturelle barrierer, bl.a. i form af religiøst begrundede eller traditionsbestemte begrænsninger på pigernes og kvindernes muligheder for at dyrke idræt.

For borgere med funktionsnedsættelse eller handicap er der en række praktiske og mere holdningsprægede udfordringer. Det gælder begrænset idrætsdeltagelse og behov for rumlighed i de almene idræts tilbud, udfordringen i at sikre velegnede handicapspecifikke idrætsaktiviteter, manglende tilgængelighed i idrætsanlæg, transportvanskeligheder for ikke-selvhjulpne idrætsudøvere, et behov for særlige redskaber og udstyr, behov for specifik pædagogisk tilrettelæggelse og uddannelse, holdningsmæssige udfordringer fra omgivelserne, større omkostninger ved idrætsdeltagelsen og behovet for større tværsektoriel koordinering.

Handicapidræt og integrationsområdet er blevet behandlet mere indgående i dette kapitel, men problemstillingerne går i forskellige kombinationer igen over for andre sociale grupperinger eller folk med særlige lidelser, overvægtsproblemer mv. Det er hverken muligt at sammenligne livsvilkår eller barrierer for idrætsdeltagelse for disse vidt forskellige grupper. Deres særegne vilkår er netop det, der adskiller dem fra den øvrige befolknings muligheder i idrætten.

Det er i den forbindelse en udfordring at udvikle den meget begrænsede viden om, hvordan idrætsdeltagelsen ser ud for disse borgergrupper. Det gælder også for, hvilke tiltag og initiativer der virker, når idrætsdeltagelsen for de bestemte målgrupper skal styrkes.

FORENINGERNES NØGLEROLLE

I de social- og sundhedspolitiske initiativer i idrætten spiller foreningsidrætten en nøglerolle med sin store udbredelse og sine demokratiske fællesskaber.

Men skal foreningerne være eksponent for en endnu større social rummelighed, kræver det, at både foreningslivet og det offentlige er bevidste om udfordringerne:

- Fra foreningsidrættens side er det en udfordring at sikre, at idrætsforeningerne skaber tilgængelige, fleksible og åbne idrætstilbud – også for borgere, der kan opleve særlige udfordringer eller barrierer i forbindelse med idrætsdeltagelse. Der kan også være behov for i den enkelte idrætsforening at afklare, hvorvidt en mere bevidst social- og sundhedspolitisk dagsorden er noget, som foreningen kan og vil beskæftige sig formelt med.
- Fra det offentlige systems vedkommende er det vigtigt at være opmærksom på, at hovedparten af foreningerne bidrager til den sociale integration i samfundet gennem deres almindelige idrætsaktiviteter. Hvad angår de foreninger, som derudover

gerne vil indgå i social- og sundhedspolitiske projekter, er det vigtigt, at initiativerne samtidig søger at styrke foreningerne. Det gælder især i udsatte boligområder, hvor idrætsforeningerne fungerer under langt vanskeligere forhold, end tilfældet er for idrætsforeninger generelt. Desuden skal det nøje overvejes, hvordan eksempelvis kommunale projekter indvirker på lokalområdets foreningsarbejde og forhold. Aktive i foreninger er typisk gået ind i arbejdet af interesse for idrætten – og ikke nødvendigvis af interesse for at løse sociale opgaver. Foreningerne er i den forstand ikke kun opgaveløse.

En stor del af social- og sundhedsindsatserne i idrætten udføres som kortvarige, puljefinansierede idrætsprojekter. Der er mange eksempler på velfungerende projekter, men også en risiko for at overfokusere på nye idrætsprojekter uden at forankre de eksisterende i den kommunale økonomi. Der er ydermere eksempler på, at puljefinansierede projekter i værste fald kan have en negativ indvirkning på arbejdet i de omgivende lokale idrætsforeninger.

Der er behov for at overveje, hvordan en større strategisk planlægning, koordinering og tværsektoriel helhedstænkning kan styrke breddeidrættens sociale rummelighed.

NYE STRATEGIER, NYE MULIGHEDER

Puljerne og de deraf fostrede projekter udspringer som oftest af problemer, der har brug for at blive løst. Puljerne tjener et nyttigt formål, når nye metoder skal udvikles og afprøves. Men der er et behov for en større fokusering på forankring og videre finansiering af projekter, når projektperioder udløber, herunder hvordan driftsmidler sikres, hvis der er et grundlag og behov for dette. Der er ligeledes behov for at diskutere, hvordan udvælgelsen af projekter og den bredere sociale indsats på idrætsområdet i højere grad kan ske i et tværsektorielt samarbejde mellem ministerierne, kommunerne og idrættens repræsentanter. I den forbindelse er der særligt tre fokuspunkter, der kunne styrke idrætten som social- og sundhedspolitisk arena:

VIDENSOPSAMLING

Det er afgørende for projekternes succes, at man inddrager erfaringer og evalueringer fra tidligere projekter i planlægningen af nye. Det er næppe muligt at lave facitlister, der fører til succes. Men det er alfa omega at tage ved lære af andres og egne erfaringer. De fleste projekter har krav om, at de løbende skal registrere, hvor mange deltagere projektet aktiverer, hvordan processen skrider

frem og andre centrale evalueringstemaer. Men der mangler et samlet overblik og tværgående uvildige analyser af indsatserne og deres virkning. En mere systematisk vidensopsamling vil kunne give et bedre fagligt grundlag for senere udviklingsstrategier og idrætspolitiske beslutninger.

I forhold til vidensopsamlingen er det dog vigtigt at være opmærksom på potentielle faldgruber. Der har de seneste årtier været et opsving i anvendelsen af evalueringer, målinger, kvalitetssikring og kontrol i det offentlige system. På nogle områder er det imidlertid vanskeligere at gennemføre konkrete og målbare vurderinger. Det er f.eks. vanskeligt at beskrive og måle bevægelsesglæde, frivillighedens betydning og idrættens generelle indflydelse på samfundets sociale netværksdannelse. Samtidig må projektledere undervejs i projektet ofte bruge lang tid på at beskæftige sig med dokumentation og registrering af indsatsen, som i øvrigt kan fremvise forbløffende gode resultater, da projektledere har et naturligt ønske om at få forlænget den økonomiske støtte. Det kan samtidigt være et problem, at projektmedarbejdere, der i projektperioden oparbejder en værdifuld viden om lokale forhold, forlader kommunen, når projektmidlerne ophører.

Men evalueringers største svaghed er, at de i praksis anvendes for lidt i udviklingen af fremtidige indsatser. Man begynder ofte forfra og opfinder endnu en 'dyb tallerken'. Set i lyset af, at idrætten siden begyndelsen af 1980'erne som følge af væksten i puljer og projektarbejdsformen har været en aktiv arena for social- og sundhedspolitik, er det tankevækkende, at der fortsat er et ganske sparsomt overblik over erfaringerne.

Dette varierer dog. F.eks. har Ministeriet for Flygtninge, Indvandre og Integration en internetbaseret erfaringsdatabase, der indeholder eksempler på praktiske tiltag og metoder til at fremme integrationen. På kommunalt plan pågår ydermere en udvikling, hvor man i stigende grad systematiserer og dokumenterer indsatserne⁵⁶⁶. Disse redskaber kan medvirke til at styrke idrætsprojekterne med en langt mere formaliseret videns- og erfaringsopsamling, så fremtidige, lokale idrætsprojekter for bestemte målgrupper i idrætten kan bygge på et styrket fagligt fundament.

⁵⁶⁶ Rambøll Management (2006): *Systematisk evaluering på integrationsområdet – analyse og oplæg*

STRATEGISK PLANLÆGNING OG TVÆRSEKTORIEL HELHEDSTÆNKNING

Idrætsdeltagelsen for f.eks. vanskeligt stillede grupper kan have en positivt afsmittende effekt på bl.a. sundhedsbudgetterne og de kriminalitetsforebyggende indsatser, hvorfor en styrket koordinering mellem forvaltningerne synes at være den rigtige vej at gå. Det kan medvirke til, at de mest egnede projekter tildeles støtte. Det gælder ligeledes på ministerielt plan, hvor ressortområderne i nogen grad overlapper hinanden.

Visse kommuner har allerede succes med en mere helhedsorienteret tilgang til området og laver proaktive løsninger på tværs af forvaltningerne, f.eks. Odense og Århus⁵⁶⁷. Idrættens hovedorganisationer og de lokale idrætsforeninger oplever det ofte som en fordel, hvis kommunernes forvaltninger er godt koordineret, så frivillige ledere og andre ildsjæle ikke skal gå fra dør til dør i kommunen, før et samarbejde kan indledes.

En undersøgelse fra 2006 af Københavns Kommunes integrationsindsats fremhævede, at der i begrænset omfang skete en tværgående vurdering og koordinering af samspillet mellem forvaltningerne i forhold til at opnå fælles mål, bl.a. i vurderingen af, hvilke projekter der kunne bevilges støtte til og hvorfor⁵⁶⁸. Det er en udfordring, der kan have indflydelse på social- og sundhedspolitiske idrætsprojekter. København er næppe den eneste kommune, der oplever denne udfordring.

Det ville styrke idrættens muligheder for at være en aktiv social- og sundhedspolitisk part, hvis der i stigende grad blev arbejdet med formelle, langsigtede samarbejdsprocesser. Socialpolitiske idrætsprojekter hører ikke kun hjemme i kommunernes kultur- og fritidsforvaltninger. Dette breder sig ligeledes over civilsamfundets forskellige parter: Det vil for fremtiden være oplagt, at idrætsforeninger, patientforeninger, aftenskoler og sociale foreninger intensiverer det samarbejde, der i en vis udstrækning allerede foregår. F.eks. kunne idrætsforeningerne drage stor nytte af den specialviden og de erfaringer, frivillige sociale organisationer ligger inde med, når det gælder vanskeligt stillede grupper.

567 Rambøll Management (2006): *Systematisk evaluering på integrationsområdet – analyse og oplæg*

568 Rambøll Management (2006): *Systematisk evaluering på integrationsområdet – analyse og oplæg*

ØGET FOKUS PÅ DRIFTSMIDLER

I forhold til puljerne kunne der med fordel afsættes flere midler til længerevarende drift af de social- og sundhedspolitiske idrætsprojekter, der bl.a. forankres i den kommunale økonomi. Det er således muligt at skelne mellem 'få dem ind-penge' og 'hold dem fast-penge'. Det er som oftest en langt større udfordring at *fastholde* vanskeligt stillede borgere, end det er at få dem *ind* i idrætsprojekter.

Her er det centralt, hvilke ressourcer bl.a. de lokale idrætsforeninger har til rådighed. Her bør der skelnes mellem idrætsforeninger generelt og idrætsforeninger beliggende i udsatte boligområder.

Generelt set har ikke alle idrætsforeninger ressourcerne eller lysten til at håndtere borgere med sociale og sundhedsmæssige problemer. Egentlig behandling eller indsats over for tunge sociale problemer skal overlades til professionelle. Men også det blot at være mødested for idrætsudøvere med mindre sociale problemer kan være udfordrende. Adgangen til at ansøge kommunerne om støtte til frivilligt socialt arbejde, jf. servicelovens § 18, bidrager til idrætsforeningernes muligheder på området. Denne støtte kan gives til aktiviteter, der retter sig imod at hjælpe socialt udsatte, og som udføres af frivillige. Idrætsforeninger, der som en mindre del af deres virke udfører aktiviteter med et socialt inklusionsperspektiv, har således mulighed for at søge denne form for støtte.

Et andet centralt punkt er de frivilliges behov for uddannelsesmæssige og faglige redskaber, der kan underbygge deres sociale engagement. Det synes at være en oplagt mulighed, at fremtidigt tværsektorielt samarbejde kan udvikle kursustilbud, der giver idrætsforeningerne den uddannelsesmæssige ballast til at understøtte og rumme bestemte målgrupper, og som motiverer og fastholder trænere og ledere. Ligeledes kan man overveje, om en øget økonomisk kompensation eller økonomisk honorering af de frivilliges indsats kan virke befordrende på idrætstilbuddene for udsatte grupper. Erfaringerne på området viser dog, at betingelserne for at drive idrætsforeninger i et udsat boligområde ofte afviger så radikalt fra idrætsforeningernes gængse forhold, at det kun vanskeligt lader sig gøre under folkeoplysningslovens bestemmelser, eventuelt suppleret med serviceloven. Socialt boligbyggeri, der ofte er indsatsområder for kommunernes for social- og sundhedspolitiske idrætsinitiativer,

rummer ofte en større andel misbrugere, borgere med etnisk minoritetsbaggrund, enlige og borgere på overførselsindkomster. I disse områder er foreningsdannelsen ofte svag, hvilket giver idrætsforeningerne store rekrutterings- og socialpædagogiske udfordringer. I nogle tilfælde kan behovet dreje sig om mindre praktisk hjælp og støtte til f.eks. transport for børnene til kampe og vask af tøj.

I alle tilfælde er der ikke *nødvendigvis* brug for flere penge, men der er uden tvivl brug for større omtanke og langsigtet anvendelse af ressourcerne.

3-6-årige spiller Alternativ Fodbold i Brenderup IF. Foto: Niels Nyholm / DGI

BILAG

7

BILAG 1:

NOTAT: Statsligt finansierede puljer og fonde på idrætsområdet – notat til Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg

Udarbejdet af Søren Bang, Idrættens Analyseinstitut, med bidrag fra praktikant Simon Hejsel, Institut for Idræt, Aarhus Universitet.

1. BAGGRUND OG INDHOLD

Idrættens Analyseinstitut har som led i instituttets sekretariatsarbejde for Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg udarbejdet denne oversigt over de statsligt finansierede puljer, fonde m.v., som i forskellig grad støtter idrætten.

Formålet er at skabe et bedre overblik over de midler, der tilflyder idrætten gennem andre og ofte mindre formelle kanaler end eksempelvis de traditionelle kommunale tilskud til idrætten eller hovedorganisationernes lovsikrede tilskud over tipsmidlerne. Midler, som på grund af puljestrukturen i øvrigt ofte vil have karakter af midlertidig projektstøtte.

Dette notat søger at give et overblik over, hvilke statsligt finansierede puljer, fonde m.v. der er relevante at inddrage i en idrætslig sammenhæng, og hvilke midler de pågældende puljer råder over i 2008.

Notatet består af fem dele:

1. Baggrund og indhold
2. Eksisterende viden og metodiske overvejelser
3. Statsligt finansierede puljer – generelle nøgletal
4. Perspektiver
5. Liste over puljer med nøgleoplysninger

2. EKSISTERENDE VIDEN OG METODISKE OVERVEJELSER

EKSISTERENDE VIDEN

Der foreligger ingen tidligere undersøgelser eller opstillinger af statslige puljemidler betragtet ud fra en idrætslig vinkel.

Mest relevant er en undersøgelse af 'Statslige puljer til kommunerne', som KREVI (Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut) offentliggjorde i februar 2008⁵⁶⁹. Heri gennemgår instituttet som led i en evaluering af statens puljestyring de puljer, som kommunerne kunne søge i finansåret 2007.

Rapporten når bl.a. frem til, at der i 2007 var 98 puljer med en samlet bevilling på 2.292 mio. kroner til rådighed for kommunerne, hvilket svarer til under én procent af kommunernes samlede driftsbudget. Desuden viste undersøgelsen, at puljerne primært rettede sig mod de bløde velfærdsområder, og at flertallet handlede om metodeudvikling, ligesom hovedparten af puljerne var tidsbegrænsede.

METODISKE UDFORDRINGER – PULJEDEFINITION OG INDSAMLING AF DATA

KREVI's rapport beskriver desuden en række definatoriske og metodiske vanskeligheder ved en afdækning af statens puljesystem, som også har været relevante i denne sammenhæng.

Frem for alt er selve puljebegrebet ikke entydigt, men genstand for fortolkning. Bl.a. peger KREVI's rapport på, at puljebegrebet, som det bruges i staten, både kan dække over midlertidige projekter og forsøgsordninger samt permanente driftsprægede institutionsbevillinger og bloktilskud til øremærkede ordninger. KREVI trækker i sin indkredsning af puljebegrebet en parallel til det, man i USA betegner 'programs', der kan defineres som "*a structured intervention to improve the wellbeing of people, groups, organizations or communities...*"⁵⁷⁰.

Desuden er det ikke uden praktiske vanskeligheder at identificere en del statslige puljer. Fx er der store forskelle på de enkelte ministeriers formidling af de tilgængelige puljer, ligesom puljer kan være spredt over forskellige styrelser. Der kan også i visse tilfælde være forskelle på de puljebeløb og puljenavne, som er angivet i

569 KREVI (2008): *Statslige puljer til kommunerne - Overblik 2007*.

570 Weiss, Carol (1998): *Evaluation*. Citatet og litteraturhenvisningen er taget fra KREVI's rapport.

eksempelvis finansloven, og de puljer, som udbydes på ministerier og styrelseres hjemmesider. Denne problemstilling har også været relevant under udarbejdelsen af dette notat.

DETTE NOTATS AFGRÆNSNING OG SÆRLIGE PROBLEMSTILLINGER

Idan har af tids- og ressourcemæssige grunde måttet afstå fra at gennemføre den samme brede undersøgelse af statsadministrationens puljer, som KREVI forestod. I stedet er der gennem internet-research og ved direkte henvendelse blevet fokuseret på en række ministerier/styrelser, der måtte formodes at være særligt relevante i idrætssammenhæng. Dertil kommer supplerende søgninger på finanslovsdatabasen. I den forstand er dette notat ikke nødvendigvis komplet.

En særlig problemstilling har ud over det uklare puljebegreb været vanskeligheden ved at identificere de *idrætsrelevante* puljer, da både selve idrætsbegrebet og de respektive puljers konkrete idrætsrelevans ofte er relative størrelser, som i lighed med puljebegrebet må blive genstand for fortolkning.

Generelt ligger følgende rettesnor til grund for de medtagne puljer og fonde i dette notat:

De idrætsrelevante puljer m.v. er defineret som statslige midler afsat og udbudt til projekter og særlige indsatser, som i varierende grad rummer et idrætsligt element, og som på projektniveau i udgangspunktet er organisatorisk og tidsmæssigt afgrænset.

Denne definition rummer puljer, der har idrætten placeret som et centralt formål, men også andre puljer, hvor idrætsrelaterede projekter lejlighedsvist støttes. Puljer, som kun helt undtagelsesvist skønnes at kunne give støtte til idrætsrelaterede projekter, er udeladt.

Desuden spænder definitionen både over puljer, som administreres og udbydes af selve statsadministrationen, og statsfinansierede puljer eller midlertidige programmer, der forvaltes af eksterne institutioner eller organisationer. I denne forbindelse indgår enkelte fonde med varierende grad af puljekarakter i oversigten. Det gælder eksempelvis Lokale- og Anlægsfonden, som anvender hovedparten af sine midler på etableringstilskud til idrætsbyggerier og klublokaler m.v. på baggrund af ansøgninger.

PULJEINDELING

Notatet har af hensyn til overskueligheden inddelt de medtagne statsfinansierede puljer i tre kategorier, som både afspejler puljernes mere eller mindre institutionelle karakter og deres idrætsrelevans. Placeringen af de enkelte puljer er til dels baseret på en konkret vurdering og skal derfor ses som vejledende.

De tre puljetyper er:

- 1. Statsadministrerede idrætsrelaterede puljer:** Statslige puljer, hvor idrætten eller foreningslivet indgår som et prioriteret område. Puljerne administreres som hovedregel i ministerier og styrelser og vil typisk rette sig mod de 'bløde velfærdsområder'. Puljerne skal altså afhjælpe sociale, kulturelle eller sundhedsmæssige problemer eller engagere særlig grupper af borgere. Ofte vil puljerne derfor have som en vigtig målsætning at ændre på en målgruppes adfærd eller sociale situation. Et eksempel er Kulturministeriet og Velfærdsministeriets pulje 'Idræt for vanskeligt stillede børn'.
- 2. Institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v.:** Statsligt finansierede puljer og fonde med et stærkt islæt af idræt, der administreres af etablerede institutioner eller organisationer på idrætsområdet på baggrund af lovsikrede eller øremærkede tilskud. Eksempler herpå er Lokale- og Anlægsfonden, der støtter byggeprojekter, samt statens satsning på at understøtte tiltrækningen og organiseringen af store internationale idrætsbegivenheder gennem ekstrabevillinger til Sport Event Denmark.
- 3. Idrætsperifære puljer:** En række statsfinansierede puljer m.v., der ikke har idrætten som et prioriteret eller kraftigt støttet område, men som indimellem alligevel bidrager til idrætsrelaterede projekter. I denne kategori findes såvel puljemidler, der administreres af de relevante ministerier/styrelser, som midler, der fordeles af institutioner/organisationer uden for selve statsadministrationen. Puljerne er trods deres mere perifere status medtaget for at illustrere de mange statslige kilder, hvorfra idrætslige projekter kan opnå støtte. Eksempler på idrætsperifære puljer er Landdistriktpuljen og Friluftsrådets midler.

Den varierende grad af idrætslig relevans er en væsentlig usikkerhedsfaktor. De medtagne puljer og deres inddeling i de tre kategorier bygger således til dels på de pågældende puljeadministratorers egne vurderinger af puljernes idrætsrelevans.

PULJERNES ØKONOMI

I oversigten over puljerne er angivet de statslige midler, som puljerne har til rådighed i 2008. Som kilde er anvendt de enkelte ministeriers/styrelsers hjemmesider, finanslovsdatabasen samt oplysninger indhentet ved direkte henvendelse til de pågældende puljeadministratorer.

I samme forbindelse har Idan for de blandede puljers vedkommende forsøgt at få et overslag over, hvor stor en andel af midlerne der gives til idrætsrelaterede projekter – eventuelt på baggrund af de faktiske udmøntninger af puljerne i 2007. Dette er primært sket med henblik på at vurdere de enkelte puljers idrætsrelevans, men også for at kunne give et bedre overblik over det samlede økonomiske engagement på idrætsområdet. På grund af uens eller ufuldstændige data har det dog ikke været muligt at angive et samlet beløb.

En særlig problemstilling omkring finansieringen af puljerne er de såkaldte satspuljemidler, der udmøntes af partierne bag satspuljeforliget op til vedtagelsen af finansloven, og som bliver anvendt til foranstaltninger på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområdet med henblik på bl.a. forbedring af vilkårene for overførselsindkomstmottagere og til forebyggende foranstaltninger m.v. over for svage grupper. Der er tradition for brede politiske aftaler om satspuljemidlerne, der typisk udmøntes i perioder af fire år, og midlerne er bundne til de angivne formål, medmindre partierne bag satspuljeaftalerne er enige om at ændre i aftalen. På grund af disse særlige politiske forhold omkring satspuljemidlerne er det under de enkelte puljer angivet, hvorvidt der indgår satspuljemidler.

HØRING OG UNDERSØGELSENS AFSLUTNING

Et foreløbigt notatudkast blev sendt i høring hos de relevante ministerier og styrelser i slutningen af maj 2008 med henblik på bl.a. at kontrollere data om de opførte puljer og deres idrætsrelevans samt angive eventuelle oversete puljer. Idan skal i den forbindelse takke for et godt samarbejde.

Indhentningen af og bearbejdningen af puljedata blev afsluttet i juni 2008.

3. STATSLIGT FINANSIEREDE PULJER – GENERELLE NØGLETAL

STATSADMINISTREREDE IDRÆTSRELATEREDE PULJER

Idans søgning på statslige puljer med idrætsrelevans har registreret følgende syv puljer inden for de 'Statsadministrerede idrætsrelaterede puljer':

Figur 76. Statsadministrerede idrætsrelaterede puljer

Pulje	Administration	Statsligt bidrag i 2008 (mio. kr.)
Idræt for vanskeligt stillede børn	Kulturministeriet i samarbejde med Velfærdsministeriet	9,1
Venskabsfamilier og frivilligt integrationsarbejde	Integrationsministeriet	6
Lektiehjælp for børn og unge	Integrationsministeriet	1,5
Det frivillige integrationsarbejde og deltagelse i idræts- og foreningslivet	Integrationsministeriet	10
Indsats mod kriminalitet og forsøg med belastede skoler	Integrationsministeriet	7,3
Ansøgningspuljen for bedre kvalitet i dagtilbud	Velfærdsministeriet	15
Forsøg med fritidspas til udsatte børn og unge	Servicestyrelsen (Velfærdsministeriet)	10
I alt		58,948

De enkelte puljer er nærmere beskrevet i dette notats del 5.

Som nævnt under det metodiske afsnit er disse puljer som hovedregel administreret af ministerier eller styrelser og rettet mod indsatser på de 'bløde velfærdsområder'. Det samlede statslige bidrag til puljerne beløber sig til 58,9 mio. kroner i 2008. Hovedparten af puljemidlerne er finansieret over satspuljemidlerne.

En central pulje i denne kategori er Kulturministeriet og Velfærdsministeriets pulje målrettet idræt for vanskeligt stillede børn, der som den eneste af disse ministerielt administrerede puljer alene er forbeholdt idrætslige projekter. De øvrige puljer under Integrationsministeriet og Velfærdsministeriet støtter også ikke-idrætslige projekter.

IDRÆTSANDEL:

Kun Kulturministeriets pulje på 9,1 mio. kroner er alene forbeholdt idrætsformål, mens puljerne 'Det frivillige integrationsarbejde og deltagelse i idræts- og foreningslivet' og 'Indsats mod kriminalitet og forsøg med belastede skoler' udmøntede henholdsvis cirka 70 procent og 75 procent af sine midler til idrætsprojekter i 2007.

Puljerne 'Venskabsfamilier og frivilligt integrationsarbejde' og 'Lektiehjælp for børn og unge' under Integrationsministeriet gav kun marginal støtte til idrætsprojekter i 2007, men idræt er et særligt satsningsområde i 2008, hvorfor ministeriet skønner, at puljerne bør placeres i denne kategori. For 'Ansøgningspuljen bedre kvalitet i dagtilbud' og 'Forsøg med fritidspas til udsatte børn og unge' under Velfærdsministeriet har det ikke været muligt at angive, hvor mange midler der gik til idrætsrelevante projekter i 2007, men ministeriet skønner, at puljerne bør placeres i kategorien af idrætsrelaterede puljer m.v.

På grund af uens eller usikre data om udmøntningen af midler er det ikke muligt at opgive, hvor stor en andel af de samlede midler i kategorien som i 2007 gik til idrætsrelaterede projekter.

INSTITUTIONELLE IDRÆTSRELATEREDE PULJER, FONDE M.V.

Inden for kategorien 'Institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v.' er der registreret ni puljer:

Figur 77. Institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v.

Pulje	Administration	Statsligt bidrag i 2008 (mio. kr.)
Idrætsforskning	Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning (Kulturministeriet)	5
Lokale- og Anlægsfonden	Lokale- og Anlægsfonden (Kulturministeriet)	79,6
Elitefacilitetsudvalget	Elitefacilitetsudvalget (sekretariatsbetjent af Lokale- og Anlægsfonden)	10
The Danish Year of Sports 2009	Sport Event Denmark (Kulturministeriet)	2,6
Sport Event Denmark – særbevilling	Sport Event Denmark (Kulturministeriet m.fl.)	30
Talentudviklingspuljen	Team Danmark (Kulturministeriet)	10
Byudviklingspuljen	DIF – Get2Sport (Integrationsministeriet)	1
Idræt for sindslidende	Dansk Arbejder Idrætsforbund (Velfærdsministeriet)	0,9
Motionsindsats for ældre	Dansk Arbejder Idrætsforbund (Velfærdsministeriet)	1,9
I alt		141,0

De enkelte puljer er nærmere beskrevet i dette notats del 5.

De institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v. domineres af Lokale- og Anlægsfonden og de særbevillinger, der er givet som led i udmøntningen af regeringens 'Handlingsplan for store idrætsbegivenheder i Danmark'.

Dertil kommer de 5 mio. kroner, som Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning årligt råder over, samt Byudviklingspuljen, der dækker over Integrationsministeriets øremærkede bidrag til det DIF-administrerede projekt Get2Sport. Dansk Arbejder Idrætsforbunds midler er medtaget, da de som de eneste i denne kategori er finansieret gennem midlertidige satspuljebevillinger.

I alt beløber det samlede statslige bidrag i 2008 sig til 141,0 mio. kroner.

Denne kategori udmærker sig i øvrigt ved, at der er tale om midler, der fordeles gennem etablerede institutioner eller organisationer på idrætsområdet. En del af de anførte midler anvendes til institutionernes egne aktiviteter på området. De opførte beløb angiver derfor ikke kun midler reserveret til ansøgningspuljer. Generelt gælder dog, at en større eller mindre del af de bevilligede midler fordeles videre på baggrund af ansøgninger udefra.

IDRÆTSANDEL:

Alle puljer, fonde m.v. i kategorien på nær Lokale- og Anlægsfonden er alene rettet mod idrætsformål. For Lokale- og Anlægsfondens vedkommende udgjorde etableringstilskud til idrætsbyggeri og klublokaler til idræt cirka 70 procent af de uddelte tilskud i 2007.

Anvendes disse 70 procent til idræt som rettesnor for 2008, udgør støtte til idrætsrelaterede projekter inden for denne puljekategori samlet set cirka 117 mio. kroner svarende til cirka 83 procent af midlerne placeret i denne kategori.

IDRÆTSPERIFÆRE PULJER

Inden for kategorien 'Idrætsspecifikke puljer' har Idan registeret i alt 18 puljer:

Figur 78. Idrætsperifære puljer

Pulje	Administration	Statsligt bidrag i 2008 (mio. kr.)
Styrkelse af frivilligt arbejde i de mest socialt belastede områder	Integrationsministeriet	1,9
Styrkelse af integrationsindsatsen	Integrationsministeriet	5,6
Kvindeprogrammet: Nydanske kvinders ressourcer i fokus. Initiativ 2: Flere etniske minoritetskvinder i foreningslivet	Integrationsministeriet	2
Puljen til frivilligt socialt arbejde til fordel for socialt truede mennesker	Velfærdsministeriet	48,3
Pulje til forsøgsvirksomhed i landdistrikterne (Landdistriktpuljen).	Velfærdsministeriet	24,3
Puljen til frivillig indsats for ufrivilligt ensomme ældre – særligt mænd	Velfærdsministeriet	4
Det Fælles Ansvar II – ansøgningspuljen afsat til 'Flere aktivitetstilbud på væresteder'	Velfærdsministeriet	70
Folkesundhedspuljen	Ministeriet for sundhed og forebyggelse	13,6
Sundhedsfremmende initiativer i forhold til unge uden for uddannelsessystemet	Sundhedsstyrelsen (Ministeriet for sundhed og forebyggelse)	9
Kommunens plan mod svær overvægt	Sundhedsstyrelsen (Ministeriet for sundhed og forebyggelse)	15
Vægttab og vægtvedligeholdelse blandt svært overvægtige voksne	Sundhedsstyrelsen (Ministeriet for sundhed og forebyggelse)	15
Svage grupper i kanten af arbejdsmarkedet	Arbejdsmarkedsstyrelsen (Beskæftigelsesministeriet)	8
Udvikling af den sociale indsats på det rummelige arbejdsmarked (Rummelighedspuljen)	Arbejdsmarkedsstyrelsen (Beskæftigelsesministeriet)	8
Puljen til Lokale Grønne Partnerskaber	Skov- og Naturstyrelsen (Miljøministeriet)	20
Miljøministeriets fond til friluftsliv (Friluftsrådet)	Friluftsrådet (Miljøministeriet)	53,9
Tilskud til Bæredygtig skovdrift – Friluftsliv	Skov- og Naturstyrelsen (Miljøministeriet)	3
Program for brugerdreven innovation	Erhvervs- og Byggestyrelsen (Økonomi- og Erhvervsministeriet)	97,1
Højskolepuljen (Cirius)	Cirius-programmet, (bevilling under Undervisningsministeriet)	3,1
I alt		401,8

De enkelte puljer er nærmere beskrevet i dette notats del 5.

Program til brugerdreven innovation, Det Fælles Ansvar II, Friluftsrådet og Landdistriktpuljen er i nævnte rækkefølge de største puljer i denne kategori opgjort efter det statslige bidrag i 2008. Herudover har en række sundhedsfremmende puljer administreret af Sundhedsstyrelsen en central placering i denne kategori.

I alt beløber det samlede statslige bidrag i 2008 sig til 401,8 mio. kroner i kategorien. Puljerne på det sociale, beskæftigelsesmæssige og sundhedsmæssige område er finansieret over satspuljemidlerne.

De idrætsperifære puljer omfatter en bred vifte af puljer, fonde m.v., hvor idrætsprojekter spiller en mindre central rolle, men hvor det erfaringsmæssigt er muligt at opnå støtte, hvis et projekt formår at ramme puljernes formål og målgrupper.

Som illustrative eksempler på spændvidden i de støttede projekter og initiativer inden for denne kategori kan bl.a. nævnes Friluftsrådets støtte til foreningers indkøb af havkajakker, Landdistriktpuljens bidrag til Fritidsfaciliteter ved Gudum Stadion samt de 5 mio. kroner, som programmet for brugerdreven innovation har bevilliget til projektet 'Fremtidens Idræts- og Legelandskaber'.

IDRÆTSANDEL:

Blandt de nævnte puljer m.v. svinger andelen af midler givet til idrætsrelaterede projekter i 2007 stærkt ifølge oplysninger, der er indhentet blandt de ansvarlige ministerier med tilhørende styrelser.

Tungest vejer i denne forbindelse Sundhedsstyrelsens puljer. Således blev en tredjedel af midlerne i puljerne 'Kommunens plan mod svær overvægt' og 'Vægttab og vægtvedligeholdelse blandt svært overvægtige voksne' anvendt på idrætslige formål, såfremt man anvender en bred definition af idræt med vægten lagt på fysisk aktivitet. Bemærk, at Folkesundhedspuljen under Sundhedsministeriet anvendte 78 procent af sine midler på idrætsrelevante projekter i 2007. I 2008 er denne andel dog under 10 procent, hvorfor puljen er placeret i kategorien af idrætsperifære puljer.

For puljerne under Miljøministeriet/Skov- og Naturstyrelsen samt Arbejdsmarkedsstyrelsen foreligger der ikke nærmere oplysninger om idrætsrelaterede projekters andel af midlerne i 2007.

For de øvrige puljer under bl.a. Velfærdsministeriet og Integrationsministeriet svinger den idrætslige andel af midlerne i 2007 på mellem 0 og 15 procent.

På grund af uens eller usikre data om den idrætslige udmøntning af midlerne er det ikke muligt at opgive, hvor en andel af de samlede midler i kategorien som i 2007 gik til idrætsrelaterede projekter. Men der er tale om en mindre andel.

ALLE PULJER – OVERBLIK

Figur 79. Overblik over alle puljer

Puljetype	Antal puljer	Statsligt bidrag i 2008 (mio. kr.)
Statsadministrerede idrætsrelaterede puljer	7	58,9
Institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v.	9	141,0
Idrætsperifære puljer	18	401,8
I alt	34	601,7

Af umiddelbar relevans for idrætten har notatet registreret 34 statsligt finansierede puljer m.v. med et samlet statsligt bidrag på brutto 601,7 mio. kroner i 2008. Det er dog vigtigt at understrege, at for de idrætsperifære puljers vedkommende vil kun en beskedent del af det samlede anførte beløb på lidt over 400 mio. kroner tilgå idrætsprojekter.

Ser man bort fra de idrætsperifære puljer, forventes 16 puljer med et samlet bidrag på 199,9 mio. kroner at have idræt som en central bidragsmodtager i 2008.

Således må en væsentlig del af de statsadministrerede idrætsrelaterede puljers bidrag på i alt 58,9 mio. kroner forventes at støtte projekter med idræt, uden at det dog er muligt at angive et mere præcist beløb på nuværende tidspunkt.

For de institutionelle puljers vedkommende vil den altovervejende del af de samlede midler på 141 mio. kroner i 2008 tilgå idrætsrelaterede projekter, da alle puljer og fonde er forbeholdt idrætsområdet med undtagelse af Lokale- og Anlægsfonden, som har et lidt bredere arbejdsfelt. Lægges fondens faktiske 2007-anvendelse af sine midler til grund for 2008, må cirka 117 mio. kroner ud af 141 mio. kroner forventes at tilgå idrætsrelaterede projekter m.v. inden for denne kategori.

4. PERSPEKTIVERING

Dette notat har som primært formål at identificere de eksisterende statslige puljer, som berører idrætten. Alligevel giver arbejdet hermed anledning til nogle mere generelle refleksioner:

FORMIDLINGEN AF DE STATSLIGE PULJER VARIERER I KVALITET:

Som også KREVI's rapport konkluderede, er oplysningerne i finansloven og på ministeriernes hjemmesider ikke altid enslydende, ligesom kvaliteten af informationer om de enkelte puljer på ministeriernes hjemmesider varierer, hvis man i øvrigt kan finde dem, hvilket ikke i alle tilfælde er let.

Den noget ujævne formidling kan modarbejde den åbenhed og gennemsigtighed, der er en fordel, hvis målet med puljerne er at nå ud til så mange potentielle ansøgere som muligt.

Mere samlede og ensartede oplysninger om de statsligt finansierede puljer ville derfor kunne fremme overskueligheden. En model at bygge videre på kunne være Integrationsministeriets hjemmeside⁵⁷¹, der præsenterer sine mange puljer på en ensartet og overskuelig vis, og som har oprettet en erfaringsbase, hvor gennemførte projekter beskrives og visse tilfælde anbefales.

Man kunne i samme tråd diskutere, om en egentlig central puljeportal, der samlede alle statslige puljer m.v. med informationer om deres formål, målgrupper, afsatte midler og ansøgningsfrister m.v., kunne være en måde at sikre en mere pædagogisk formidling af de statslige puljer. En sådan portal ville i givet fald samtidig kunne udbygges til også at formidle allerede gjorte erfaringer med tidligere projekter ved eksempelvis at samle eksempler på 'best practise' eller egentlige evalueringer i det omfang, der er lavet sådanne.

DER ER STORT OVERLAP MELLEML FLERE AF PULJERNE:

Gennemgangen af idrætsrelevante puljer har vist, at der er et betydeligt overlap mellem flere af puljerne, som i nogle tilfælde kan virke forvirrende og til dels slører billedet af, hvilke midler der er afsat til hvad og hvorfor. Det er bl.a. tilfældet på integrationsområdet, hvor der findes en række puljer, hvis formål og målgrupper umiddelbart virker meget beslægtede, hvilket kan bidrage til uoverskueligheden, uanset at man i forvaltningen af puljerne er behjælpelig med at placere ansøgninger i de korrekte puljer.

En medvirkende årsag til det brogede billede kan være det forhold, at mange af statens puljemidler målrettet de bløde velfærdsområder bliver afsat på baggrund af brede satspuljeforlig og dermed afspejler aktuelle politiske dagsordener. Resultatet kan være oprettelsen af en del beslægtede puljer og satsningsfelter. Under alle omstændigheder må man formode, at det kan virke blokerende for nogle frivilligt drevne idrætsforeninger og andre potentielle ansøgere, at den nuværende puljestruktur således ofte er svært gennemskuelig.

Dette er i øvrigt en problemstilling, som kan forstærkes af de puljemidler, der udbydes fra ikke-statslig side gennem kommuner, idrætsorganisationer, fonde, EU m.v. Eksempelvis bidrog EU gennem det netop afsluttede Urban 2-program med 2,5 mio. euro til integration gennem kultur- og fritidsaktiviteter i Gellerup Parken ved Århus.

IDRÆTTEN HAR MANGE POLITISKE BERØRINGSFLADER OG DERMED INDTÆGTSKILDER:

Endelig understreger ikke mindst antallet af de såkaldte idrætsperifære puljer endnu engang, at idrætten i ordets brede forstand har særdeles mange berøringsflader med statslige myndigheder og politikområder.

Idrætten berører med sine mange frivillige og kommercielle aktører således ikke kun den statslige kultur-, social- eller sundhedspolitik. Den kan alt efter sammenhængen, som den udfoldes i, også have erhvervspolitiske, miljøpolitiske eller uddannelsespolitiske perspektiver. Og den formår vel at mærke at hente ressourcer fra mange af de statslige satsninger på disse områder.

5. LISTE OVER PULJER MED NØGLEOPLYSNINGER

Listen er opdelt efter ministerområder. De ministerier, som har de mest centrale idrætsrelevante puljer, er nævnt først.

Under de enkelte ministerier angives først de statsadministrerede idrætsrelaterede puljer (markeret med **grøn** overskrift), derefter de institutionelle idrætsrelaterede puljer, fonde m.v. (markeret med **blå** overskrift) efterfulgt af de idrætsperifære puljer (markeret med **rød** overskrift).

KULTURMINISTERIET

PULJEN IDRÆT FOR VANSKELIGT STILLEDE BØRN

Administration: Kulturministeriet i samarbejde med Velfærdsmi-
nisteriet.

Statslige midler i 2008: 9,1 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Puljen løber fra 2005 til 2008 og indeholder som udgangspunkt 10 mio. kroner årligt. Puljen bidrager i 2008 med 2 mio. kroner til det DIF-DGI-DUF-administrerede projekt 'Deltagelse i idræts- og foreningslivet for børn af vanskeligt stillede forældre' under Integrationsministeriets pulje 'Venskabsfamilier og frivilligt integrationsarbejde' (se denne). 1 mio. kroner er desuden forlods overført til Byudviklingspuljen under Integrationsministeriet til medfinansiering af DIF-projektet Get2Sport.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Statsadministreret idrætsrelateret pulje.

Ansøgningsberettigede: Primært idrætsforeninger.

Formål: Puljen har fokus på børn af anden etnisk oprindelse, børn fra mindrebemidlede familier, børn anbragt uden for hjemmet, overvægtige børn og handicappede børn. Fokus er på at gøre det økonomisk overkommeligt at dyrke idræt.

KULTURMINISTERIETS UDVALG FOR IDRÆTSFORSKNING

Administration: Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning.

Statslige midler i 2008: 5 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning kan støtte alle uanset uddannelsesmæssig baggrund, som arbejder videnskabeligt inden for idrætsforskningsområdet. Det er normalt en forudsætning for støtte, at ansøgeren eller ansøgerne er tilknyttet en forskningsinstitution.

Formål: Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning har bl.a. til opgave at styrke den frie forskning i relation til idræt. Halvdelen af midlerne anvendes til humanistisk-samfundsvidenskabelig idrætsforskning og halvdelen til medicinsk-naturvidenskabelig idrætsforskning.

SPORT EVENT DENMARK – SÆRBEVILLING

Administration: Sport Event Denmark

Statslige midler i 2008: 30 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Finansieres via regeringens handlingsplan om at tiltrække store sportsbegivenheder med 35 mio. kroner, hvoraf DIF bidrager med 5 mio. kroner i 2008 stigende til 10 mio. kroner om året fra 2009. Den statslige særbevilling løber 2008 - 2011. Herudover modtager Sport Event Denmark 10 mio. kroner om året i fast grundtilskud, hvoraf de 5 mio. kroner er statsligt bidrag.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Primært specialforbund under DIF, men også kommuner, turistorganisationer og andre offentlige enheder, der måtte stå som (med)arrangør af særlige projekter inden for fondens virke.

Formål: Sport Event Denmark støtter typisk sportsbegivenheder med højt internationalt sportsligt niveau, især VM- og EM-arrangementer, men også World Cup-arrangementer og andre internationalt højtrangerede sportsbegivenheder. Både indirekte støtte i form af rådgivning, uddannelsesaktiviteter m.v. samt direkte økonomisk støtte indgår i støttekonceptet.

TALENTUDVIKLINGSPULJEN

Administration: Team Danmark

Statslige midler i 2008: 10 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Der er som led i regeringens handlingsplan for at få store idrætsbegivenheder til Danmark afsat 10 mio. kroner om året frem til og med 2011 til en talentudviklingspulje under Team Danmark.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Team Danmark har afsat 5,5 mio. kroner til en særlig talentpulje, der skal støtte specialforbundene direkte. De resterende midler anvendes på Team Danmark-initiativer inden for området.

Formål: Talentudviklingspuljen skal styrke talentudviklingen i dansk eliteidræt. Målgruppen er både specialforbund og Team Danmark.

LOKALE- OG ANLÆGSFONDEN

Administration: Lokale- og Anlægsfonden

Statslige midler i 2008: 79,6 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Der findes to puljer, som kan søges: 'Fonden' kan søges til projekter over 800.000 kroner 'Klublokale- og Værestedspuljen' støtter projekter på 100.000-800.000 kroner.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Alle former for foreninger, organisationer, institutioner, fonde og kommuner, der ønsker at bygge og drive støttede faciliteter uden privatøkonomiske interesser.

Formål: Nye initiativer inden for idræts- og klubhusbyggeri m.v.

ELITEFACILITETSUDVALGET

Administration: Elitefacilitetsudvalget (sekretariatsbetjent af Lokale- og Anlægsfonden).

Statslige midler i 2008: 10 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Udvalget har en årlig beløbsramme på 20 mio. kroner frem til og med 2011. Udvalget er finansieret via 'Handlingsplan for store idrætsbegivenheder i Danmark' samt en særbevilling på 10 mio. kroner fra Lokale- og Anlægsfonden.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Støtten kan gives til alle former for idrætsorganisationer, specialforbund, institutioner, fonde og kommuner, der ønsker at bygge og/eller drive de støttede faciliteter.

Formål: Udvalget skal anvende sine midler på at rådgive om og støtte opgradering af eksisterende og planlagte faciliteter til international standard med henblik på senere at kunne afvikle store internationale idrætsbegivenheder (f.eks. EM, World Cup og VM).

THE DANISH YEAR OF SPORTS 2009

Administration: Sport Event Denmark

Statslige midler i 2008: 2,6 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Som led i sportsåret 2009 har regeringen afsat 2,6 mio. kroner til bl.a. markedsføring af Danmark. Beløbet er 4,1 mio. kroner i 2009 og 0,5 mio. kroner i 2010. Sport Event Denmark varetager sekretariatsfunktionen.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Arrangører m.v. vil kunne søge en del af midlerne.

Formål: Ambitionen er, at Danmark skal være blandt Europas førende lande, der kan tiltrække, iscenesætte og organisere store, internationale sportsbegivenheder. Formålet med de afsatte midler er bl.a. at udbrede kendskabet til Sportsåret 2009 og nogle grundlæggende budskaber om Danmark.

MINISTERIET FOR FLYGTNINGE, INDVANDRERE OG INTEGRATION

VENSKABSFAMILIER OG FRIVILLIGT INTEGRATIONSARBEJDE

Administration: Integrationsministeriet

Statslige midler i 2008: 6 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Ordningen 'Deltagelse i idræts- og foreningslivet for børn af vanskeligt stillede forældre' afvikles under puljen gennem et samarbejde med DIF, DGI og DUF, som varetager den daglige administration. Ordningen til 2 mio. kroner årligt finansieres dog i 2008 og 2009 over Kulturministeriet og Velfærdsministeriets pulje 'Idræt for vanskeligt stillede børn. Ordningen har til formål at yde tilskud til kontingentbetaling, indkøb af beklædning og sportsudstyr, deltagergebyr, forældrearrangementer, uddannelse og efteruddannelse af trænere, frivillige m.v.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Statsadministreret idrætsrelateret pulje.

Ansøgningsberettigede: Puljens kan søges af kommuner, foreninger, lokalgrupper og andre frivillige i idræts- og foreningslivet, uddannelsesinstitutioner, arbejdspladser, o.l.

Formål: Puljens formål er at støtte forsøg, der har til formål at forbedre rammerne for, at familier, foreninger, lokalgrupper og andre frivillige kan bidrage til en god integration i lokalmiljøet af personer med anden etnisk oprindelse end dansk. Puljens primære målgruppe er etniske minoriteter, der har brug for en ekstra indsats for at blive inddraget i lokalmiljøet, herunder foreninger m.v., uddannelsessystemet eller arbejdsmarkedet.

LEKTIEHJÆLP FOR BØRN OG UNGE

Administration: Integrationsministeriet.

Statslige midler i 2008: 1,5 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Statsadministreret idrætsrelateret pulje.

Ansøgningsberettigede: Puljen henvender sig bl.a. til kommunale og regionale forvaltninger, skoleledelser, lærere, pædagoger og forældre. Ministeriet lægger vægt på, at der sikres en helhedsorienteret indsats, hvor alle relevante aktører inddrages.

Formål: Formålet med puljen er, at flere unge nydanskere gennemfører en erhvervskompetencegivende uddannelse og opnår varig beskæftigelse gennem lektiehjælp i grundskolen. I 2008 vil ministeriet dog lægge særlig vægt på inddragelse af nydanske forældre i lektiehjælpen samt udvikling af gængse lektiehjælpsordninger i bl.a. sportsklubber og ungdomsklubber med henblik på at gøre lektiehjælp særligt attraktiv for målgruppen – herunder især drenge.

DET FRIVILLIGE INTEGRATIONSARBEJDE OG DELTAGELSE I IDRÆTS- OG FORENINGSLIVET

Administration: Integrationsministeriet.

Statslige midler i 2008: 10 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Ja

Puljetype: Statsadministreret idrætsrelateret pulje.

Ansøgningsberettigede: Henvender sig fortrinsvist til lokale foreninger.

Formål: Formålet med puljen er at få flere personer med anden etnisk baggrund end dansk til at deltage i idræts- og foreningslivet som frivillige og ledere og støtte aktiviteter, der øger deltagelse i idræts- og foreningslivet af børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk. Ved ansøgningsrunderne i 2008 lægger ministeriet særlig vægt på følgende indsatsområder: forældreinddragelse, rekruttering og fastholdelse af frivillige med anden etnisk baggrund end dansk samt øget samarbejde mellem idræts- og foreningslivet og etniske minoritetsforeninger, frivillige sociale organisationer og kommuner om at løfte integrationsindsatsen.

INDSATS MOD KRIMINALITET OG FORSØG MED BELASTEDE SKOLER

Administration: Integrationsministeriet.

Statslige midler i 2008: 7,3 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Puljen er på 7,3 mio. kroner, hvoraf 2,5 mio. er reserveret til GAM3 til projektet 'Streetbasket i ghettoområder' som led i udmøntningen af satsreguleringen for 2007. Desuden bidrager puljen i 2008 med 2 mio. kroner til det DIF-administrerede projekt Get2Sport.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Statsadministreret idrætsrelateret pulje.

Ansøgningsberettigede: Bl.a. skoler, kommuner, idrætsforeninger, fritidsklubber og andre offentlige og private organisationer i de prioriterede boligområder kan søge puljen.

Formål: Formålet med puljen er at styrke initiativer, der bidrager

til at skabe tryghed for beboere i udsatte by- og boligområder, samt at støtte udviklingen af redskaber, der bidrager til løsning af problemer på skoler og ungdomsuddannelser med mange elever med anden etnisk baggrund end dansk. Opsøgende arbejde i forhold til børn og unge med anden etnisk baggrund, herunder deres forældre, med henblik på at engagere dem i lokale idræts- og fritidsforeninger indgår som et særligt prioriteret indsatsområde i 2008.

BYUDVIKLINGSPULJEN

Administration: DIF – Get2Sport (Integrationsministeriet)

Statslige midler i 2008: 1 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Puljen rummer 1 mio. kroner i 2008 gennem en overførsel fra Kulturministeriets pulje til 'Idræt for vanskeligt stillede børn' og er øremærket DIF-projektet Get2Sport. Puljen 'Indsats mod kriminalitet og forsøg med belastede skoler' finansierer Integrationsministeriets eget bidrag.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Pengene er reserveret DIF-projektet Get2Sport.

Formål: Formålet med puljen er at støtte projektet Get2Sport, der har fokus på at støtte og integrere vanskeligt stillede børn og unge. Indsatsen foregår i samarbejde med Integrationsministeriet, Kulturministeriet, Velfærdsministeriet og de kommuner, hvor de første 12 delprojekter afvikles.

STYRKELSE AF FRIVILLIGT ARBEJDE I DE MEST SOCIALT BELASTEDE OMRÅDER

Administration: Integrationsministeriet.

Statslige midler i 2008: 1,9 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Eksisterende frivillige foreninger i socialt belastede områder. Idrætsforeninger m.v. kan ansøge, såfremt deres initiativ har en kriminalitetsforebyggende karakter

Formål: Formålet med puljen er at inddrage borgere i og omkring de socialt belastede områder i det frivillige arbejde og dermed fremme, at indvandrere bliver integreret og aktive medborgere i det danske samfund.

KVINDEPROGRAMMET: NYDANSKE KVINDERS RESSOURCER I FOKUS. INITIATIV 2: FLERE ETNISKE MINORITETSKVINDER I FORENINGSLIVET

Administration: Integrationsministeriet.

Statslige midler i 2008: 2 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Der er foreløbigt afsat 2 mio. kroner fra satspuljemidlerne til denne pulje i 2008. Beløbet var i 2007 på 1 mio. kroner. Puljen indgår i kvindeprogrammet 'Nydanske kvinders ressourcer i fokus' med en beløbsramme på 14,5 mio. kroner i 2008.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Kommuner, landsdækkende foreninger og boligorganisationer m.v. kan få støtte til at rekruttere og eventuelt ansætte foreningsmentorer. Kvindegrupper kan få støtte til aktiviteter, der hjælper etniske minoritetskvinder videre ind i foreningslivet. Endelig kan nye og eksisterende mentornetværk få støtte til nye aktiviteter.

Formål: Initiativet skal bidrage til, at flere etniske minoritetskvinder bliver aktive i foreningslivet. Det skal ske ved, at Integrationsministeriet giver støtte til kvindegrupper, foreningsmentorer og udbygning eller etablering af mentornetværk.

STYRKELSE AF INTEGRATIONSINDSATSEN

Administration: Integrationsministeriet.

Statslige midler i 2008: 5,6 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Puljen er på 5,6 mio. kroner i 2008 fordelt på to ansøgningsrunder.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Puljen er primært en finansieringsmulighed i tilfælde, hvor der ikke er mulighed for finansiering fra emnemæssigt mere specifikke puljer under Integrationsministeriet eller andre finansieringskilder.

Formål: Puljens formål er at styrke og understøtte gennemførelsen af en integrations- og ligestillingspolitik vedrørende nye medborgere og etniske minoriteter.

VELFÆRDSMINISTERIET

PULJEN IDRÆT FOR VANSKELIGT STILLEDE BØRN

Se under Kulturministeriet.

FORSØG MED FRITIDSPAS TIL UDSATTE BØRN OG UNGE

Administration: Servicestyrelsen (Velfærdsministeriet).

Statslige midler i 2008: 10 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Puljen er i alt på 17,5 mio. kroner, der anslået forventes således fordelt: 2006 0,4 mio. kroner, 2007 5,0 mio. kroner, 2008 10,0 mio. kroner og 2009 2,1 mio. kroner Ifølge finansloven er der afsat 10 mio. i 2006 og 7,5 mio. kroner i 2007 (15.75.10.70)

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Statsadministreret idrætsrelateret pulje.

Ansøgningsberettigede: Midler til projekter kan søges af kommunale myndigheder, evt. i samarbejde med frivillige sociale organisationer, foreninger, m.v.

Formål: Forsøg med 'Fritidspas til udsatte børn og unge' skal undersøge mulighederne for at sikre, at udsatte børn og unge, som ellers ikke deltager i fritidsaktiviteter, får yderligere mulighed for at deltage i fritidstilbud. I puljen indgår bl.a. forsøg med betaling af fritidstilbud og forsøg med fritidsvejledere. Ordningen er i finansloven henført til 2006 og 2007, men en del af midlerne er blevet overført til udmøntning i 2008 og 2009, ligesom en ny ansøgningsrunde er blevet udbudt primo 2008.

ANSØGNINGSPULJEN BEDRE KVALITET I DAGTILBUD

Administration: Velfærdsministeriet

Statslige midler i 2008: 15 mio. kroner (skøn)

Om puljens midler i øvrigt: Der blev givet tilsagn om støtte til 11 projekter inden for temaet udvikling af god praksis i forhold til god kost, ernæring og fysisk aktivitet i dagtilbud til en samlet sum på 17 mio. kroner Inden for temaet fremme af skov-, natur- og idrætsdagtilbud blev der givet tilsagn på at støtte 15 projekter til en samlet sum på 30 mio. kroner Alle projekterne startede op i 2007 og fortsætter frem til overgangen mellem 2009 og 2010. Det skønnes, at 15 mio. kroner fra puljen udmøntes i 2008.

Indgår satspuljemidler: Nej

Puljetype: Statsadministreret idrætsrelateret pulje.

Ansøgningsberettigede: Kommuner og foreninger. Der kunne søges midler inden for fire forskellige temaer. To af disse temaer var: 1) udvikling af god praksis i forhold til god kost, ernæring og fysisk aktivitet i dagtilbud og 2) fremme af skov-, natur- og idrætsdagtilbud.

Formål: Det overordnede formål med de to temaer er henholdsvis at fremme børns og det pædagogiske personales forståelse for sundhed, herunder ernæringsrigtig kost, fysisk aktivitet og hygiejne, og at understøtte, at børn udvikler en livsstil, der indeholder bevægelse gennem fokus på natur, naturfænomener, krop og bevægelse.

IDRÆT FOR SINDSLIDENDE

Administration: Dansk Arbejder Idrætsforbund

Statslige midler i 2008: 0,9 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Som led i udmøntningen af satspuljeforliget for 2008 afsættes der i 2008 0,9 mio. kroner til Dansk Arbejder Idrætsforbunds 'Idræt – også for sindslidende'. Beløbet udgør 1,6 mio. kroner i 2009, 1,6 mio. kroner i 2010 og 1,7 mio. kroner i 2011.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Kun DAI modtager disse midler.

Formål: DAI sætter i samarbejde med institutioner, væresteder m.v. idrætten i højsædet og støtter op omkring at give sindslidende mulighed for at engagere sig i et fritidstilbud, hvor rammerne er idrættens egenverdi og ikke en behandlingsmæssig dagsorden.

MOTIONSINDSATS FOR ÆLDRE

Administration: Dansk Arbejder Idrætsforbund

Statslige midler i 2008: 1,9 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Som led i udmøntningen af satspuljen for 2007 er der i perioden 2007-2010 afsat midler til projektet 'Motionsindsats for ældre' (15.75.60.17).

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Institutionel idrætsrelateret pulje, fond m.v.

Ansøgningsberettigede: Kun DAI modtager disse midler.

Formål: 'Motionsindsats for ældre' har til formål at udvikle, etablere og forankre differentierede motionstilbud til mobile og mindre mobile ældre.

PULJE TIL FORSØGSVIRKSOMHED I LANDDISTRIKTERNE (LANDDISTRIKTPULJEN)

Administration: Velfærdsministeriet.

Statslige midler i 2008: 24,3 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Landdistriktspuljen yder tilskud til foreninger, enkeltpersoner, selvejende institutioner eller lignende, regioner, kommuner og offentlige institutioner.

Formål: Velfærdsministeriets Landdistriktspulje sigter på at skabe ny aktivitet gennem forsøg, information og forskning. Puljen anvendes som tilskud til forsøgsprojekter, der skal fremme erhvervsudvikling, service, bosætning samt lokale kultur- og fritidsaktiviteter i landdistrikterne.

PULJEN TIL FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE TIL FORDEL FOR SOCIALT TRUEDE MENNESKER

Administration: Velfærdsministeriet

Statslige midler i 2008: 48,3 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Nej

Puljetype: Idrætsperifer pulje

Ansøgningsberettigede: Organisationer, foreninger og andre initiativer, der styrker den frivillige indsats, fx lokale frivillighedsformidlinger

Formål: Formålet er at styrke den samlede sociale indsats i samfundet gennem tilskud til frivilligt socialt arbejde. Støtte gives til projekter, der styrker den frivillige ulønnede indsats og forebygger og afhjælper problemer for socialt truede.

PULJEN TIL FRIVILLIG INDSATS FOR UFRIVILLIGT ENSOMME ÆLDRE – SÆRLIGT MÆND

Administration: Velfærdsministeriet.

Statslige midler i 2008: 4 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Puljen udmøntes på 4,6 mio. kroner i 2007 og 4,0 mio. kroner i 2008. Heraf anvendes i alt 7,7 mio. kroner til en ansøgningspulje. Puljen er en udmøntning af satspuljeaften fra 2006.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Støtte gives hovedsageligt til frivillige organisationer, foreninger, grupper samt andre private initiativer.

Formål: Formålet med puljen er først og fremmest at etablere aktiviteter for ældre, der er ufrivilligt ensomme. Foruden iværksættelse af konkrete projekter sigter puljen også mod, at der udvikles nye ideer og tilbud til de ufrivilligt ensomme ældre, der ikke opfanges af eksisterende frivillige aktiviteter.

DET FÆLLES ANSVAR II – ANSØGNINGSPULJEN AFSAT TIL 'FLERE AKTIVITETSTILBUD PÅ VÆRESTEDER'

Administration: Velfærdsministeriet.

Statslige midler i 2008: 70 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Puljen indgår som et af 12 initiativer i handlingsprogrammet for de svageste grupper 'Det Fælles Ansvar II', der løber 2007-2010.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Kommuner kan søge om støtte. Det forudsættes, at initiativerne i vidt omfang sker i et samarbejde med de frivillige sociale organisationer og foreninger samt andre private aktører, som fx kan være medansøgere. Frivillige sociale organisationer og foreninger samt andre private aktører, virksomheder m.fl. kan også søge om midler fra ansøgningspuljerne. I ansøgningen skal det fremgå, om kommunen er positiv over for projektet.

Formål: Det overordnede mål med Det Fælles Ansvar II er at skabe konkrete forbedringer i de mest socialt udsatte borgeres liv. Målet med den anførte ansøgningspulje, der er en pulje under 'Det Fælles Ansvar II', er, at den enkelte borger via væresteder med udgangspunkt i egne ressourcer opbygger sociale og faglige kompetencer og derved får et bedre fundament i hverdagen. Idrætsaktiviteter er nævnt som eksempel på et af de elementer, der kan indgå.

MINISTERIET FOR SUNDHED OG FOREBYGGELSE

SUNDHEDSFREMMENDE INITIATIVER I FORHOLD TIL UNGE UDEN FOR UDDANNELSESSYSTEMET

Administration: Sundhedsstyrelsen (Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse).

Statslige midler i 2008: 9 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: 9 mio. kroner pr. år 2007-2010.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Projektmidlerne kan søges af kommuner og uddannelsestilbud, der vil afprøve metoder til at fremme sundheden blandt sundhedsmæssigt udsatte unge uden for uddannelsessystemet med henblik på at tilknytte og fastholde dem til uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet.

Formål: At afprøve nye metoder til at komme i dialog med de unge, så de unges bevidsthed og mulighed for at vælge et sundt liv ved at tage sig øges. At afprøve forskellige måder at arbejde med de unge, så de sikres en kompetenceudvikling, der kan bidrage til øget selvværd og deres muligheder for at indtræde og forblive på arbejdsmarkedet m.v.

FOLKESUNDHEDSPULJEN

Administration: Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse.

Statslige midler i 2008: 13,6 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Kommuner, arbejdspladser, sundhedsprofessionelle o.l. I princippet kan alle initiativer, som har til hensigt at fremme folkesundheden, søge.

Formål: Af kontoen afholdes udgifter til opfølgning på regeringens sundhedsprogram 'Sund hele livet', herunder strategiprocesser for otte folkesygdomme. Puljen anvendes desuden til initiativer på andre politisk prioriterede indsatsområder. Bevillingen vil efter ministeren for sundhed og forebyggelses nærmere bestemmelse fortrinsvis blive anvendt til: 1. Modelprojekter, forebyggelsesaftaler, konferencer m.v. og hjemmesider. 2. Initiativer med henblik på reduktion i social ulighed i sundhed. 3. Støtte til forebyggelsesnetværk, herunder Netværket af Forebyggende. 4. Sygehuse og Det Nationale Sund By Netværk.

KOMMUNENS PLAN MOD SVÆR OVERVÆGT

Administration: Sundhedsstyrelsen (Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse).

Statslige midler i 2008: 15 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: 73 mio. kroner over fire år 2005-2010. Der er i 2008 afsat 15 mio. kroner til udmøntning af puljen

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Puljen henvender sig til kommuner.

Således var det i 2007 udelukkende kommuner, der fik støtte. I princippet kan andre parter også søge, så længe det er i samarbejde med kommuner.

Formål: Nedbringelse af svær overvægt.

VÆGTTAB OG VÆGTVEDLIGEHOLDELSE BLANDT SVÆRT OVERVÆGTIGE VOKSNE

Administration: Sundhedsstyrelsen (Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse).

Statslige midler i 2008: 15 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: 57,5 mio. kroner over fire år. Der er i 2008 afsat 15 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Puljen henvender sig primært til kommuner, regioner og arbejdspladser.

Formål: At udvikle støttefunktioner, der øger kompetencerne blandt svært overvægtige voksne, så de kan opnå og bevare et vægttab. Puljen udmøntes til tre underliggende formål: Etablering af en uddannelse af vægtstoprådgivere, tilskudspulje til iværksættelse af kommunalt og regionalt forankrede vægtstoprådgivere og etablering af nøglepersoner på særligt udsatte arbejdspladser samt en evaluering af indsatsen.

BESKÆFTIGELSESMINISTERIET

SVAGE GRUPPER I KANTEN AF ARBEJDSMARKEDET

Administration: Arbejdsmarkedsstyrelsen (Beskæftigelsesministeriet).

Statslige midler i 2008: 8 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Styrelsen har angivet, at cirka 8 mio. kroner vil blive udbudt i puljen 'Svage grupper i kanten af arbejdsmarkedet' (17.49.25.20) i efteråret 2008. Der er i finansloven afsat 6,1 mio. kroner i 2008 til puljen. Puljen løber frem til 2010.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Alle kan søge om støtte til projekter. Det vil sige jobcentre, andre aktører, anden offentlig myndighed, undervisningsinstitutioner, konsulentfirmaer, private organisationer, virksomheder m.v. Projekter på idrætsområdet, der er omfattet af emnerne, og som har et klart beskæftigelsesperspektiv, kan søge på puljerne. Der vil senere blive defineret emner for årets ansøgningsrunde.

Formål: Puljen har til formål at støtte aktiviteter, der via en særlig og helhedsorienteret indsats over for svage grupper, understøtter at disse grupper integreres på arbejdsmarkedet. Der afsættes midler til at målrette aktiviteter blandt forsikrede og ikke-forsikrede ledige for følgende tre målgrupper: langvarigt ledige, der mangler sociale kompetencer, langvarigt ledige kvinder med anden etnisk baggrund, som modtager offentlig forsørgelse, samt langvarigt ledige med misbrugsproblemer og sociale problemer.

UDVIKLING AF DEN SOCIALE INDSATS PÅ DET RUMMELIGE ARBEJDSMARKED (RUMMELIGHEDSPULJEN)

Administration: Arbejdsmarkedsstyrelsen (Beskæftigelsesministeriet).

Statslige midler i 2008: 8 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Styrelsen har angivet, at cirka 8 mio. kroner vil blive udbudt i Rummelighedspuljen (17.49.23.20). Der er i finansloven afsat brutto 22,9 mio. kroner på kontoen, som puljen, der løber frem til 2011, finansieres igennem. Ud over det medtagne puljebeløb på 8 mio. kroner finansieres bl.a. som led i satspuljeaftalen driften af Handicapidrættens Videnscenter med 4,3 mio. kroner i 2008. Denne finansiering, der udløber i 2008, er ikke medtaget i dette notats puljeoversigt.

Indgår satspuljemidler: Ja.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Typisk virksomheder, frivillige organisationer, andre aktører samt kommuner og anden offentlig myndighed m.v. For at sikre lokalt ejerskab til projekterne kan der ske lokal medfinansiering. Projekter på idrætsområdet, der er omfattet af emnerne, og som har et klart beskæftigelsesperspektiv, kan søge på puljerne. Der vil senere blive defineret emner for årets ansøgningsrunde.

Formål: Målet for indsatsen er at forebygge, at personer udstødes fra arbejdsmarkedet, at fastholde personer, som er ved at miste fodfæste på arbejdsmarkedet, samt at integrere personer, der enten ikke er kommet ind på arbejdsmarkedet eller har mistet tilknytningen til arbejdsmarkedet.

MILJØMINISTERIET

PULJEN TIL LOKALE GRØNNE PARTNERSKABER

Administration: Skov- og Naturstyrelsen (Miljøministeriet).

Statslige midler i 2008: 20 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Puljen rummer 50 mio. kroner over tre år, 2007-2009. I 2008 er der afsat 20 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Lokale foreninger, organisationer, borgergrupper, sammenslutninger af grund- og lodsejere, institutioner, virksomheder, myndigheder m.v. kan indgå i lokale grønne partnerskaber om grønne projekter.

Formål: Projekterne være partnerskaber, hvis formål er forbedring af naturen, forbedring af mulighederne for friluftsliv og styrkelse af oplevelser og viden om natur.

MILJØMINISTERIETS FOND TIL FRILUFTSLIV (FRILUFTSRÅDET)

Administration: Friluftsrådet (Miljøministeriet).

Statslige midler i 2008: 53,9 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Midlerne i Miljøministeriets fond til friluftsliv fordeles af Friluftsrådet og er finansieret af tipsmidlerne. Beløbet androg i 2007 53,9 mio. kroner, jf. finanslov for 2008.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Alle med projekter inden for de prioriterede områder kan søge Friluftsrådet om støtte. Friluftsrådet kan selv modtage drifts- og projektstøtte gennem ansøgninger.

Formål: Målet er at fremme friluftslivet, hvilket p.t. sker gennem følgende satsningsområder: friluftsp projekter, naturformidling, kursusvirksomhed, faste anlæg, forsknings- og udviklingsprojekter, naturvejledning, driftstilskud, grønne områder og parker samt kulturmiljø. Midlerne fordeles af Friluftsrådet.

TILSKUD TIL BÆREDYGTIG SKOVDRIFT – FRILUFTSLIV

Administration: Skov- og Naturstyrelsen (Miljøministeriet).

Statslige midler i 2008: 3 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Tilskud til friluftsliv er en del af tilskudstilbuddene til det private skovbrug under navnet Bæredygtig Skovdrift. Fordeling af midler inden for Bæredygtig Skovdrift besluttet af Miljøministeren. I 2008 forventes anvendt ca. 3 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Private skovejere, der vil stille de etablerede faciliteter til fri benyttelse for offentligheden.

Formål: Målet er at fremme mulighederne for oplevelser i skovene og dermed gøre det attraktivt for flere at komme ud i naturen.

ØKONOMI- OG ERHVERVSMINISTERIET

PROGRAM FOR BRUGERDREVEN INNOVATION

Administration: Erhvervs- og Byggestyrelsen (Økonomi- og Erhvervsstyrelsen)

Statslige midler i 2008: 97,1 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Programmet er oprettet i 2007 som følge af den politiske aftale om udmøntning af globaliseringspuljen. Programmet løber til og med 2010 med en årlig bevilling på små 100 mio. kroner.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Tilskud til projekter under program for brugerdreven innovation kan gives til juridiske personer i alle former, fx virksomheder, selskaber, fonde, foreninger, organisationer, offentlige myndigheder, private eller offentlige selvejende institutioner, herunder uddannelses-, forsknings- og kulturinstitutioner.

Formål: Program for brugerdreven innovation skal styrke bruger-

dreven innovation i private virksomheder og offentlige institutioner. Programmet skal styrke udviklingen af nye produkter, serviceydelser, koncepter og processer i såvel virksomheder som offentlige institutioner på grundlag af et bedre kendskab til kunder og brugeres behov. Programmet bygger på udforskning eller inddragelse af brugernes liv, identitet, praksis eller behov, herunder ikke-erkendte behov.

UNDERVISNINGSMINISTERIET

HØJSKOLEPULJEN

Administration: Cirius-programmet (Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling)

Statslige midler i 2008: 3,1 mio. kroner.

Om puljens midler i øvrigt: Højskolepuljen er i finansloven opført under Undervisningsministeriet, men ordningen administreres af Cirius-programmet under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Indgår satspuljemidler: Nej.

Puljetype: Idrætsperifer pulje.

Ansøgningsberettigede: Danske højskoler, herunder idrætshøjskoler, kan søge tilskud til elever fra de 12 senest optagne EU-medlemslande.

Formål: Formålet med puljen er at knytte tættere bånd mellem danskere og unge fra de nye EU-medlemslande og at styrke fællesskab og aktivt medborgerskab i EU.

BILAG 2:

NOTAT: Vedr. spørgsmål om konkurrenceforvridende støtte til foreningsbaserede fitnesscentre

BAGGRUND

DGI og DIF lancerede i marts 2008 et fælles idrætstilbud til lokale medlemsforeninger, kaldet Foreningsfitness. DGI har selv siden 2004 støttet etableringen af lokale foreningsbaserede motions- og fitnesscentre, hvor der til dato er etableret ca. 60 foreningsbaserede fitness- og træningstilbud. I DFIF's regi er der etableret ca. 5 større foreningsbaserede idræts- og træningsfaciliteter. Hertil kommer, at en række firmaidrætsforeninger har adgang til virksomhedsejede fitnesscentre.

Alle tre idrætsorganisationer tilbyder med Foreningsfitness at hjælpe medlemsforeninger med at skabe træningscentre, der på én gang opfylder nuværende og kommende medlemmers ønsker om fleksibilitet i forhold til træningstidspunkt, og en større uafhængighed af holdorganisering, samtidig med at muligheden for at vælge motion og bevægelse til og fra i et socialt fællesskab opretholdes via organiseringen som forening. Et fitnesscenter giver samtidig foreningens nuværende medlemmer et sted at mødes på tværs af specialafdelingerne i store flerstrengede foreninger.

Flere lokale kommercielle fitnesscentre, der ikke er medlem af brancheforeningen Dansk Fitness og Helseorganisation, har i dagspressen udtrykt utilfredshed med foreningsfitness' entré på motionsmarkedet. Der er fra enkelte kommercielle fitnesscentre udtrykt tvivl om, hvorvidt etableringsformen er konkurrenceforvridende. DIF og DGI har i egne medier i foråret afvist, at deres foreningsmodel er konkurrenceforvridende i juridisk forstand.

I forbindelse med Breddeidrætsudvalgets arbejde blev det på udvalgets møde d. 10. april besluttet, at spørgsmålet skal undersøges nærmere.

FITNESSBRANCHEN

Nedenstående er uddrag af information fra idrætsorganisationerne samt undersøgelsen 'Overblik over den danske fitnesssektor' fra 2007. (Kirkegaard, 2007, Idan).

Et fitnesscenter defineres i denne rapport: *'som en fysisk afgrænset træningsfacilitet, der er alment tilgængelig for befolkningen'*. Det vil både omfatte kommercielle fitnesscentre og foreningsbaserede træningscentre, hvor der er offentlig adgang, dvs. alle kan melde sig ind i foreningens trænings- eller fitnesscenter uden særlige forud-

sætninger eller tilhørsforhold. Disse centre adskiller sig således fra de mange træningsrum og -lokaler, der ligger i tilknytning til idrætsanlæg, og som typisk udelukkende bruges som grundtræning til en hovedidræt.

ORGANISERING

Jf. ovenstående definition er der en lang række udbydere af fitness- og træningstilbud. Ved årsskiftet 2007-2008 er antallet af fitnesscentre opgjort af Idan til i alt 685, hvoraf 379 er kommercielle.

De kommercielle centre kan deles op i fem forskellige ejerformer for virksomhedsdrift: enkeltmandsejet, interessentskab, anpartsselskaber, aktieselskaber og kapitalfondsejet, hvoraf de to sidstnævnte er de aktører, der tegner sig for de største fitnesskæder.

De non-kommercielle centre kan opdeles i tre ejerformer: foreningsbaserede, selvejende⁵⁷² eller kommunalt ejede. De to sidstnævnte udgør hver især en meget lille andel af alle centre. De kommunale har oftest reelt ikke offentlig adgang, men er for særlige målgrupper af borgere til genoptræning eller 'motion på recept'.

Hertil kommer en række virksomhedsejede fitnesscentre, hvor der kun er adgang for den pågældende virksomheds ansatte. Fokus for dette notat er foreningsbaserede centre og spørgsmålet om konkurrenceforvridende støtte.

Et træningscenter under Foreningsfitness (DGI-DIF) etableres og drives af en eller flere idrætsforeninger, eller der dannes en helt ny motionsforening (tilsvarende gælder for centre hos DFIF). Et foreningsfitness bygger på en forening med medlemmer, en valgt bestyrelse, demokratisk indflydelse, dialog og medansvar, i henhold til folkeoplysningslovens foreningsbegreb.

- Deltagerne skal være medlemmer af foreningen med de rettigheder, pligter og indflydelse, det giver.
- Centret drives på frivillig basis, men ofte også med aflønnede instruktører.
- Foreningen skal aflægge årligt regnskab over for kommunen for modtagne tilskud.
- Et eventuelt overskud skal bruges i foreningen til aktiviteter og kan ikke overføres til privatpersoner eller virksomheder.

OMFANG OG AKTIVITETSFORMER

Den fysiske størrelse af et fitnesscenter er afgørende for omfanget af aktivitetsformer og medlemmer. De kommercielle fitnesscentre er i gennemsnit 1140 m², mens de non-kommercielle er 419 m² i gennemsnit. I Idans undersøgelse fra 2007 oplyses det, at 2/3 af centrene er multifunktionelle og tilbyder en bred vifte af fitness- og motionstilbud (vægttræning, styrkemaskiner, kondicykler, løbebånd, stepmaskiner, romaskiner, spinning, aerobic og træning med personlig instruktør). De resterende 1/3 fordeler sig på specialcentre med kun færre primære aktivitetsformer – typisk aerobicstudier, pilates- og yogaskoler. Både de kommercielle og de foreningsbaserede fitnesscentre tilbyder sociale aktiviteter. Tilsvarende har de kommercielle fitnesscentre i gennemsnit lidt over 25 medarbejdere, mens de foreningsbaserede har under 4 medarbejdere i gennemsnit. Ca. 80 procent af foreningsbaserede centre har frivillige instruktører tilknyttet, mens de kommercielle fitnesscentre har ansat personale og derved opnår et langt større antal årsværk. Det anslås, at omkring 7.000 medarbejdere er ansat i hele fitnesssektoren på hel- eller deltid.

MEDLEMMER OG KUNDER

De typiske medlemmer af de kommercielle fitnesscentre er mellem 20 og 39 år og udgør over 60 procent af medlems- og kundegruppen. Der er ikke data for medlemssammensætningen i de foreningsbaserede fitnesscentre, men en anden mindre undersøgelse foretaget af Syddansk Universitet indikerer, at fitnessforeningers medlemskreds aldersmæssigt er bredere sammensat end de kommercielle centres kundekreds. Priser og kontingenter varierer meget, og de afspejler mangfoldigheden og formentlig især kvaliteten i aktivitetsformerne og centrenes indretning, herunder serviceniveaue. I en undersøgelse fra Forbrugerstyrelsen fra 2006 er den månedlige pris i de kommercielle centre opgjort til 425 kr./md. og i de non-kommercielle centre til 227 kr./md. Hertil kommer administrations- og indmeldelsesgebyrer, der er højest i de kommercielle centre. De kommercielle centre på det private marked har større omkostninger i form af faste driftsudgifter, momsforpligtelse og lønnet personale. Dette er således afspejlet i prisen. Medlemsformer kan variere i tid op til 12 måneder, jf. markedsføringsloven.

ØKONOMI

Det er vanskeligt at få opdaterede omsætningstal fra de kommercielle centre samlet set. Seneste tal er fra 2005, hvor et kommercielt center i gennemsnit havde en omsætning på lidt over 4 mio. kr., og hvor de største fitnesscentre trækker tallet op. Ca. 70 procent af centrene havde en omsætning mellem 1,5 og 3,5 mio. kr. Centrene vurderer selv, at indtjeningsmulighederne er gode, men også at konkurrencen på markedet er hård og vil skærpes i fremtiden, i takt med at markedet mættes. Idan estimerer den samlede omsætning i sektoren til i 2007 at løbe op i 1,5 mia. kroner.

PROBLEMSTILLING

Der rejser sig især to spørgsmål i forhold til, hvorvidt foreningsbaserede fitnesscentre modtager konkurrenceforvridende støtte eller ej, idet foreninger, der driver foreningsfitness, og de støttende idrætsorganisationer modtager offentlig støtte.

- 1) Etableringslån ydes af de tre idrætsorganisationer (DIF, DGI og DFIF) som rentefrie lån til foreninger. Der ydes typisk rentefrie 10-årige lån til lokaler og 5-årige lån til løsøre/udstyr i størrelsesorden 100.000 kr. til 1 mio. kr. Det er en forsættelse af en allerede eksisterende praksis i en årrække, som har været anvendt ved lokale foreningers egne bygge- og anlægsprojekter. Spørgsmålet er, om rentefrie etableringslån til foreningsfitness kan betragtes som konkurrenceforvridende offentlig støtte i henhold til Konkurrenceloven.
- 2) Driftsøkonomien i et foreningsfitness hviler primært på medlemskontingenter samt kommunale tilskud og inden for rammerne af folkeoplysningsloven i form af lokaletilskud og aktivitetstilskud. Spørgsmålet er, om de kommunale foreningstilskud betragtes som konkurrenceforvridende offentlig støtte til aktiviteter, som også findes på et privat marked med aktive virksomheder.

Ad 1. De foreningsbaserede fitnesscentre modtager ikke driftstilskud fra tipsmidlerne, men lån fra hovedorganisationerne, der kan betragtes som indirekte tilskud via tipsmidlerne. Det er et krav for at kunne låne, at fitnessaktiviteterne er organiseret i foreningsregi – enten som selvstændig enhed i eksisterende forening eller en ny forening.

Ad. 2. Idrætstilbud organiseret i foreningsregi er omfattet af folkeoplysningsloven, der kan yde tilskud til lokaleleje samt aktiviteter for medlemmer under 25 år. Centrene drives som selvstændige foreningsenheder, hvor bestyrelsen har ansvaret for, at den samlede økonomi administreres inden for rammerne af folkeoplysningsloven.

ANALYSE

Tre forhold indgår i en vurdering af de to spørgsmål: lovgrundlaget for hhv. konkurrenceregler og foreningers aktiviteter, marked for idræt og motion samt støtten til aktiviteterne.

LOVGRUNDLAG

Folkeoplysningsloven (Undervisningsministeriet) udgør grundlaget for den offentlige støtte til de lokale idrætsforeninger i form af lokale- og aktivitetstilskud til nye eller eksisterende foreningsbaserede fitnesscentre.

§ 1 fastlægger, at loven skal *'sikre offentlige tilskud m.v. til den fri folkeoplysende virksomhed, der bygger på fællesskab og den enkelte initiativtagers idégrundlag.'* Bestemmelsen sætter rammen for, at der kan ydes tilskud til et foreningbaseret fitnesscenter. Dette udbygges i lovens § 4, der fastlægger kriterierne for at være en folkeoplysende forening og i kort form oplister kravene for at være en folkeoplysende forening til at være: *'have et formuleret formål, demokratisk valgt bestyrelse, være hjemmehørende i tilskudskommune, have almennyttig og kontinuerlig virksomhed, bygge på et aktivt medlemskab samt være åben for alle.'*

Formålet med at være en folkeoplysende forening er klart beskrevet i § 14: *'Formålet med det folkeoplysende foreningsarbejde er med udgangspunkt i aktiviteten og det forpligtende fællesskab at styrke folkeoplysningen og dermed medlemmernes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktiv og engageret i samfundslivet.'* Det er i dette perspektiv, at de foreningsbaserede fitnesscentre skal betragtes, når aktiviteter og støtteform skal vurderes.

Tilskuddene ydes til aktiviteter og lokaleudgifter vedrørende børn og unge under 25 år, jf. lovens §§ 25-26. Der skal være tale om folkeoplysende foreninger, dvs. bygget op efter demokratiske principper med aktiviteter, der er almennyttige med et kontinuerligt formål, *'der kommer fællesskabet til gode, uden at der er involveret kommercielle interesser heri'*, jf. *'folkeoplysningsloven med kommentar'* (2007).

Folkeoplysningsloven fastlægger også rammer, der skal sikre, at foreninger ikke udøver kommerciel virksomhed, jf. § 5, stk. 3.

§ 5, stk. 3: *‘En folkeoplysende forening må ikke oprettes eller drives i kommercielt øjemed, og eventuelt overskud, der opstår gennem deltagerbetaling ved foreningens virksomhed efter denne lov, skal tilfalde den folkeoplysende forening til anvendelse inden for lovens område. Ved en folkeoplysende forenings opløsning skal et eventuelt overskud, der er opstået ved deltagerbetaling ved foreningens virksomhed efter denne lov, tilfalde almennyttige formål.’*

Det er således udelukket, at der må ydes støtte kommercielle formål – en bestemmelse, der blev skærpet ved lovrevisionen i 2000.

Dette ligger i forlængelse af kommunalfuldmagten, der fastlægger, at kommuner ikke må yde støtte til privat erhvervsvirksomhed. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for at føre tilsyn med, at foreningerne lever op til vilkårene for at modtage støtte, jf. bekendtgørelsen af folkeoplysningsloven § 2, stk. 3: *‘Hvor der kan være mulig konkurrenceforvridende følgevirkninger for private kommercielle virksomheder, skal Folkeoplysningsudvalget være særligt opmærksom på folkeoplysningslovens krav til formål og foreningsdannelse, når den støtteberettigede virksomhed vurderes, herunder når kommunalbestyrelsen fraviger reglen i § 3, stk. 2.’*

Tips- og lottoloven fastlægger fordeling af tilskud efter en nærmere fastsat procentsats via Kulturministeriet til de landsdækkende idrætsorganisationer, der alle har et almennyttigt formål. Loven fastlægger ikke særlige krav til anvendelsen af støtten, da denne reguleres og fastlægges af den enkelte organisation. Men det ligger implicit i loven, at de støttemodtagende idrætsorganisationer anvender midlerne med et almennyttigt sigte og ikke et erhvervs-mæssigt formål.

I **konkurrenceloven** er der to bestemmelser, som er relevante, når spørgsmålet om konkurrenceforvridning skal vurderes. Det er § 11 a vedr. konkurrenceforvridende støtte og § 2, stk. 5, vedr. offentlige reguleringers eller støtteordningers skadelige virkning for konkurrencen.

§ 11 a: *‘Konkurrencerådet kan udstede påbud om, at støtte, der er ydet ved hjælp af offentlige midler til fordel for bestemte former for erhvervsvirksomhed, skal bringes til ophør eller skal tilbagebetales. Stk. 2. Påbud efter stk. ad. 1 kan udstedes, når støtten:*

- 1) direkte eller indirekte har til formål eller til følge at forvride konkurrencen og
- 2) ikke er lovlig i henhold til offentlig regulering'.

§ 2, stk.5: *'Hvis Konkurrencerådet finder, at en offentlig regulering eller en støtteordning kan have skadelige virkninger for konkurrencen eller i øvrigt kan hindre en effektiv samfundsmæssig ressourceanvendelse, kan rådet til vedkommende minister samt økonomi- og erhvervsministeren afgive en begrundet udtalelse, som påpeger mulige skadelige virkninger for konkurrencen, samt fremkomme med forslag til fremme af konkurrencen på området. Vedkommende minister skal efter forhandling med økonomi- og erhvervsministeren svare på Konkurrencerådets udtalelse senest fire måneder fra modtagelsen af rådets udtalelse. Konkurrencerådet kan forlænge fristen.'*

MARKEDET FOR IDRÆT OG MOTION

Udbydere af motion, idræt og fitnessaktiviteter er mangfoldige, og det er endog meget vanskeligt at sige, hvad der udgør et marked for idræt og motion. De mange forskellige motions- og træningsformer, der findes i såvel kommercielle som foreningsbaserede fitnesscentre, har i en række tilfælde eksisteret i foreningsregi i mange år (styrketræning, gymnastik, motionsløb, vægtløftning), mens andre er kommet til som følge af teknologisk udvikling og erfaringer fra andre lande. De aktiviteter og ydelser, som borgerne efterspørger, enten som direkte idrætsudøvelse eller tilknyttede aktiviteter (f.eks. foredrag, kurser, fester, udflugter og rejser), udbydes i dag af både foreningsbaserede og kommercielle fitnesscentre i vidt omfang. Konkurrencen om kunder mellem de foreningsbaserede fitnessstilbud og de kommercielle fitnessstilbud findes ikke mindst, når trænings- og aktivitetstilbud bliver meget ens.

Udviklingen i markedet har fulgt den samfundsmæssige udvikling. Inden for de seneste 10-15 år, er der sket en øget efterspørgsel efter mere individuelle og tidsmæssigt fleksible motionstilbud, og der stilles større krav til kvalitet og komfort i faciliteter og aktiviteter. Det er sket på et tidspunkt, hvor foreningerne ikke har haft udviklet tilstrækkeligt mange tilbud til denne efterspørgsel – og dermed har der været grundlag for et privat marked for erhvervsvirksomheder.

Sammenlignet med andre lande er der i Danmark stadig store vækstmuligheder inden for fitness, idet kun knap 9 procent af den voksne befolkning dyrker fitness, mens det tilsvarende tal i f.eks. Sverige er 14,3 procent og i Holland 17,6 procent. Men særligt for Danmark er også, at omfanget af andre og især foreningsbaserede

motions- og idrætstilbud er meget stort. Der er i Danmark en stærk foreningstradition, der særligt er båret af frivillig arbejdskraft, fællesskab og et bredt kulturelt og dannelsesmæssigt aspekt.

I relation til spørgsmålet om konkurrenceforvridende støtte vurderer Kulturministeriet, at der ikke entydigt kan fastlægges 'et marked' for idræt og motion, herunder fitness. Både kommercielle og foreningsbaserede fitnesscentre imødekommer en efterspørgsel efter idræt og motion, men i forskellige organisationsformer, hvor den ene form er reguleret af folkeoplysningsloven. Når en forening eller virksomhed ønsker at etablere et nyt idrætstilbud, må udbyderne selv overveje den aktuelle efterspørgsel og allerede eksisterende udbydere af fitnessaktiviteter. Men i henhold til bekendtgørelsen af folkeoplysningsloven (beskrevet ovenfor) skal kommunerne have en særlig opmærksomhed rette mod at sikre sig, at støtte til et foreningsfitnesscenter ikke har mulige konkurrenceforvridende følgevirkninger.

AKTIVITETER OG STØTTE

Aktiviteterne i de kommercielle og de foreningsbaserede fitnesscentre er på nogle områder sammenlignelige og på andre områder forskellige. Der er to væsentlige forskelle, som i relation til spørgsmålet om konkurrenceforvridende støtte er afgørende.

Den ene forskel er de krav, som gælder for de foreningsbaserede fitnesscentre, direkte via folkeoplysningsloven og indirekte via idrætsorganisationernes tips- og lottotilskud, og som fastlægger, at foreningernes støtte ikke må anvendes til kommerciel virksomhed. Det vil sige, at Foreningsfitness ikke kan etableres som erhvervsvirksomhed.

Den anden – og måske mere afgørende – forskel er, at Foreningsfitness hører hjemme i foreningerne og dermed skal leve op til foreningskravene. Det vil sige, at hvert medlem er forpligtet til aktiv deltagelse i fællesskabet og de brede kulturelle regler om demokratiseringsaspekter, der ligger i en forening. Foreningerne er herunder bl.a. særligt kendetegnet ved en høj grad af frivillighed. Der kan godt være ansatte i en forening, men et af foreningernes særkende er netop, at mange trænere, instruktører og andre er frivillige.

Loven fastlægger ikke, hvilke typer aktiviteter i de folkeoplysende (idrætsforeninger), der kan og ikke kan modtage tilskud, det kan alene undervisningsministeren fastsætte. Men det vurderes, at en

bestemt motions- eller træningsform som fitnessaktiviteter ikke vil kunne udelukkes inden for lovens rammer. Dog har der været eksempler på, at kommuner ikke har villet yde støtte til fitnessforeningers individuelle træningsformer, men kun til fast holdundervisning, som har samme stabile brugerkræds.

Den offentlige støtte hviler således på et lovreguleret foreningsbegreb, der udelukker kommerciel erhvervsaktivitet. Dette krav er en forudsætning for både den direkte kommunale støtte og den indirekte statsstøtte i form af lån til landsorganisationer.

Det er kommunerne, der årligt skal vurdere, om der er tale om reelle foreningsbaserede aktiviteter. Alle foreninger, der ansøger om lokale- og aktivitetstilskud for et år ad gangen, skal vurderes på, om foreningen er folkeoplysende, og om de konkrete aktiviteter har folkeoplysende karakter i henhold til folkeoplysningslovens §§ 3-5. Efterfølgende skal foreningerne indsende revideret regnskab for den modtagne støtte til kommunerne, der kontrollerer, om støtten er anvendt til det ansøgte formål og inden for rammerne af folkeoplysningsloven i henhold til §§ 29-32. Spørgsmålet er, hvordan kommunerne i praksis måler og vurderer, om en forening drives kommercielt. Blot fordi aktiviteterne er i en forening, behøver de ikke være ikke-kommercielle. En forening kan godt være deltager i kommercielt lignende aktiviteter, hvor der f.eks. skal tjenes penge til foreningsarbejdet, men det er foreningens (støttemodtageren) ansvar at aflægge selvstændigt regnskab⁵⁷³ for de modtagne kommunale tilskud og hindrer at der sker en sammenblanding af midlerne. Der hvor hovedforeningen har større kommercielle aktiviteter (typisk elitehold), etableres som regel et erhvervsselskab (ApS el A/S), der står for driften af en eliteafdeling/overbygning og dermed kommer under de konkurrencevilkår, der gælder for erhvervsvirksomheder.

Såfremt en tredje part finder, at en forening modtager uretmæssig støtte eller sammenblander folkeoplysende foreningsarbejde med kommerciel erhvervsvirksomhed, kan konkrete sager indbringes for Statsforvaltningen. Ligeledes kan kommunens administration af folkeoplysningsloven indbringes.

⁵⁷³ Foreningens årsregnskab skal særskilt opgøre de modtagne offentlige støttemidler og deres anvendelse.

LITTERATURLISTE

Agergaard, Sine (2008): *Unge idrætsdeltagelse og integration i idrætsforeninger i Århus Vest*. Institut for Idræt, Århus Universitet.

Almlund, Ulrik (2007): *Evaluering af ISCA*. København, Idrættens Analyseinstitut.

Almlund, Ulrik, Bang, Søren og Brandt, Henrik (2007): *Idrættens største arenaer – fra OL til hverdag*. København, Idrættens Analyseinstitut, Lokale- og Anlægsfonden.

Andersen, Hans S. (2006): *Bo sammen eller spredt? Etniske minoriteters boligønsker og motiver for bosætning*. Hørsholm, Statens Byggeforskningsinstitut.

Andersen, Karen og Helweg-Larsen, Karin (2008): *Børns fysiske aktiviteter i skole og fritid – er socialt udsatte børn fysisk inaktive og har det betydning for deres helbred og trivsel?* Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.

Andersen, Lars Bo og Froberg, Karsten (2006): *Sundhedsmæssige aspekter af fysisk aktivitet hos børn - et treårigt forsøg i to kommuner ved København: Ballerup og Tårnby*. København, Sundhedsstyrelsen.

Andersen, Lars Bo, Holsted, Charlotte og Sørensen, Jan (2005): *Modellering af potentielle sundhedøkonomiske konsekvenser ved øget fysisk aktivitet i den voksne befolkning*. Odense, Center for Anvendt Sundhedstjenesteforskning og Teknologivurdering, Syddansk Universitet.

Andersen, Morten (2006): Wellness på vej. I: *Imorgen, nr. 7, december*. Magazin fra Rambøll A/S, tema om sundhed.

Anderson, Sally (2002): *Civilizing children. Children's sport and civil society in Copenhagen, Denmark*. Ph.d.-afhandling, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

Ankerdal, Steen: Topidræt til Danmark. I: *Ekstra Bladet, 6. april 1994*.

Bandura, Albert (1977): Self-efficacy: Towards a unifying theory of behavioral change. I: *Psychological Review, vol. 84, marts, no. 2*, s. 191-215.

Bauman, Zygmunt (2001): *Fællesskab. En søgen efter tryghed i en usikker verden*. København, Hans Reitzels Forlag,

Bendix, Malene og Gretoft, Henrik (2003): *Slip dem ud – en vejledning om udeskole og naturklasser*. Skoven i Skolen og Økobaserne.

Bengtsson, Bo (2004): *Föreningsliv makt och integration – et inledande perspektiv*. Ds. 2004:49, Justiedepartementet, Regeringskansliet.

Bengtsson, Steen (1997): *Handicap og funktionshæmning i halvfemserne*. 97:1, København, Socialforskningsinstituttet.

Bengtson, Steen, Storgaard Bonfils, Inge og Olsen, Leif (2008): *Handicap og ligebehandling i praksis*. København, Socialforskningsinstituttet.

Bergsgard, Nils Asle og Rommetvedt, Hilmar (2006): Når idrett og politik kolliderer: Feilskjær eller systemendring? I: www.idrottsforum.org, 17. maj. (Februar 2009).

Bille, Trine m.fl.(2005): *Danskerne kultur- og fritidsaktiviteter 2004 - med udviklingslinjer tilbage til 1964*. København, AKF forlaget.

Bistrup, Marie Louise og Kamper-Jørgensen, Finn (2005): *Sundhedskonsekvensvurderinger. Koncept. Perspektiver. Anvendelse i stat, amter og kommuner*. København, Statens Institut for Folkesundhed.

Boeskov, Signe og Ilkjær, Thomas (2005): *Integration og det frivillige foreningsliv – en undersøgelse af barrierer og løsninger i relation til foreningsdeltagelse hos unge med anden etnisk baggrund*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Boje, Thomas P., Fridberg, Torpen og Ibsen, Bjarne (red.) (2006): *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*. København, Socialforskningsinstituttet.

Bonde, Hans (2003): Degeneration – Den sunde krop som symbol. I: *Idrætshistorisk Årbog, 2003*, s. 143-155.

Bottenburg, Maarten van, (2004): *Sports participation in the European Union: trends and differences*. Nieuwegein, W.J.H. Mulier Institute, Nike Europe Operations Netherlands BV, Arko Sports Media.

Breuer, Christoph (2006): *Sportpartizipation in Deutschland – ein demoökonomisches Modell*. Discussion Papers 575, Institut für Sportökonomie und Sportmanagement, Deutsche Sporthochschule Köln.

Brink Lund, Anker, og Holst, Maja (1999): *Den offentlige debat – mål, middel eller mantra?* København, Forlaget Fremad.

Brus, Anne (2005): *Tagfat nu – En rapport om idrætsbørnehaver og børnehaveidræt*. www.bupl.dk. (Februar 2009).

Bundgaard, Nina, Gøtzsche, Søren og Jensen Freij, Torben (2002): *Fra børnehave til idrætsbørnehave*. DIF og Peter Sabroe Seminarier.

Bunnage, David og Helmuth Bruhn, Hans (1999): *De unge ældre i år 2010*. 99:2, København, Socialforskningsinstituttet.

Bykilde, Gritt (2002): *Nye unge i et gammelt demokrati*. I: Wagner, Hans (red.) (2002): *Medvinde og modvinde – antologi om betingelserne for værdibaseret børne- og ungdomsarbejde*. København, FDF's Forlag.

Bøje, Claus og Eichberg, Henning (1995): *Idrættens tredje vej*. København, Forlaget Klim.

Bømler, Tina Ussing (2003): *Sociale organisationer i en omstillingstid*. København, Socialpædagogisk Bibliotek, Hans Reitzels Forlag.

Center for Byudvikling (2007): *Offentlig-private samarbejder (OPP)*. Notat og bilagsmateriale af 10. januar 2007 til Borgerrepræsentationen, sags. nr.: 1101-32766, dok. nr.: 2006-21599. Center for Byudvikling, Københavns Kommune.

Christensen, Berit (2005): *'Du bestemmer' – Evaluering af deltagernes evalueringsskema*. Folkesundhed København, Københavns Kommune.

Christensen, Else og Heide Ottesen, Mai (2002): *Børn og familie – resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om børn og familie*. 02:8, København, Socialforskningsinstituttet.

Christensen, Else (2004): *7-årige børn med anden etnisk baggrund*. 4:28, København, Socialforskningsinstituttet.

Christensen, Gunvor og Christensen, Stine Røn (2006): *Etniske minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration*. 06:16, København, Socialforskningsinstituttet.

Christensen, Mette Krogh (2004): *Professioner og værdier i børns idrætsfællesskaber*. Center for Idræt, Aarhus Universitet.

Christensen, Mette Krogh (2003): *Professioner og værdier i idræt*. Center for Idræt, Århus Universitet.

Christensen, Søren og Molin, Jan (1995): *I den gode sags tjeneste – frivillige organisationer i Danmark*. Handelshøjskolens Forlag.

Christiansen, Connie Carøe og Schmidt, Garbi (2002): *Mange veje til integration*. 02:25, København, Socialforskningsinstituttet.

Coalley, Jay og Dunning, Eric, Dunning (2002): *Handbook of sports studies*. London, London Thousand Oaks, SAGE Publications.

Dahl, Karen Margrethe og Jacobsen, Vibeke (2005): *Køn, etnicitet og barrierer for integration – fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*. 05:01, København, Socialforskningsinstituttet.

Dahl, Karen Margrethe (2005): *Etniske minoriteter i tal*. Arbejdsrapport 3:2005, Socialforskningsinstituttet.

Dahl, Karen Margrethe (2007): *Udsatte børns fritid – et litteraturstudie*. 07:06, København, Socialforskningsinstituttet.

Danmarks Evalueringsinstitut (2004): *Idræt i folkeskolen – et fag med bevægelse*. Danmarks Evalueringsinstitut, Danmark.dk's netboghandel.

Danmarks evalueringsinstitut (2005): *Skolefritidsordninger mellem skole og fritidspædagogik*. Danmarks Evalueringsinstitut, Danmark.dk's netboghandel.

Danmarks Statistik: *Elever i grundskolen 2007/2008*. Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (2007): *Indvandrere i Danmark 2007*. Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (2008): *Statistisk Årbog 2008*. Danmarks Statistik.

Dansk Handel og Service (2004): *Den motiverede medarbejder- personaleledelse i videnssamfundet*. Dansk Handel og Service, Copenhagen Business School.

DBU (2008): *Projekt DBU Børne- og Ungdomskonsulent*. Projektbeskrivelse. <http://www.fbu.dbu.dk/data/fbu/filedb/4317.pdf>. (Februar 2009).

Deding, Mette, Lausten, Mette og Andersen, Angelo (2006): *Børnefamiliernes balance mellem familie og arbejde*. 06:32, København, Socialforskningsinstituttet.

Deding, Mette og Jacobsen, Vibeke (2006): *Indvandreres arbejdsliv og familieliv*. 06:31, København, Socialforskningsinstituttet.

Deding, Mette, Fridberg, Torben og Jacobsen, Vibeke (2007): *Non-response in a survey among immigrant in Denmark*. Arbejdsrapport 16:2007, Socialforskningsinstituttet.

Den internationale olympiske komité (2007): *Olympic Charter*. http://multimedia.olympic.org/pdf/en_report_122.pdf. (Februar 2009).

Det Centrale Handicapråd (2005): *Dansk Handicappolitiks Grundprincipper*. Det Centrale Handicapråd.

Det Nationale Råd for Folkesundhed (2005): *Kommunens handlingsplan for*

fysisk aktivitet - et oplæg til inspiration ved Det Nationale Råd for Folkesundhed. København, Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

DePauw P., Karen og Gavron J., Susan (2005): *Disability Sport*. Champaign, Human Kinetics.

DGI (2008): *Forslag til struktur*. Pressemeddelelse og tilhørende materiale fra offentliggørelse af fusionsplanerne den 24. juni 2008. [http://www.dgi.dk/presse/nyheder/Forslag_til_struktur_\[a14890\].aspx](http://www.dgi.dk/presse/nyheder/Forslag_til_struktur_[a14890].aspx). (Februar 2009).

Diderichsen, Finn (2005): *Folkesundhedsrapport 2005 for Københavns Kommune*. Institut for Folkesundhedsvidenskab for Københavns Kommune.

DIF (2001): *Idræt- også for sindslidende*. DIF.

DIF (2006): *DIF's politiske program 2006-2010*. DIF.

DIF (2005): *DIF styrker breddekonsulentordning*. Pressemeddelelse d. 3. nov. http://www.dif.dk/OmDIF/Forside/Nyheder/2005/11/20051103_20.aspx. (Februar 2009).

DIF og DGI (2004): *Foreningsidrættens vilkår i Danmark*. DIF og DGI i samarbejde med Socialforskningsinstituttet. <http://www.dif.dk/OmDIF/Forside/Idraetten%20i%20tal/Undersoegelser/Foreningsidraettens%20vilkaar.aspx>. (Februar 2009).

DIF og DGI (2008): *Sammenlægning af DIF og DGI i sigte*. Fælles pressemeddelelse d. 24. juni. http://www.dgi.dk/Forening/DGI-DIF/nyheder/Sammen%20A6gning_af_DGI_og_DIF_i_sigte_%5Ba14912%5D.aspx. (Februar 2009).

DIF og DGI (2008): *Idrætsforeningernes udfordringer*. Fælles pressemeddelelse d. 24. juni. [http://www.dgi.dk/Forening/DGI-DIF/nyheder/Idrætsforeningernes_udfordringer_\[a14891\].aspx](http://www.dgi.dk/Forening/DGI-DIF/nyheder/Idrætsforeningernes_udfordringer_[a14891].aspx). (Februar 2009).

Due, Tina Drud, m.fl. (2008): *Sundhedscentre i Danmark - organisering og samarbejdsrelationer*. København, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.

Edwards, Peggy og Tsouros, Agis (2006): *Promoting physical activity and active living in urban environments – the role of local government*. WHO.
Egelund, Niels (2003): *Udfordringer for skolen*. Vejle, Kroghs Forlag.

Ekholm, Ola m.fl. (2006): *Sundhed og sygelighed i Danmark 2005 og udviklingen siden 1987*. København, Statens Institut for Folkesundhed.

Engström, Lars-Magnus (1999): *Idrott som social markör*. Stockholm, HLS förlag.

Enjolras, Bernard (2003): *Statlig idrettspolitik i Norge og Frankrike*. 03:08, Oslo, Institut for samfunnsforskning.

Enjolras, Bernard (2002): *Senmodernitet, identitetsdannelse og idrettens kommersialisering*, Oslo, Institut for samfunnsforskning.

Erhvervs- og Selskabsstyrelsen og Niras Konsulenterne (2007) *Evaluering af projekt People & Profit – Overskud med Omtanke*. www.eogs.dk

Esping-Andersen, Gøsta (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey, Princeton University Press.

Estrup, Claus (2005): Om idræt på c-niveau – En fortolkning af læreplaner efter reformen. I: *GISP nr. 121, marts*, s. 16-19.

Europarådet (2001): *Recommendation Nr. R (92) 13 REV*. Europarådet. http://www.sportdevelopment.org.uk/European_sports_charter__revised_.pdf. (Februar 2009).

EU-Kommissionen (2007): *Action plan 'Pierre de Coubertin'*. EU-Kommissionen. http://ec.europa.eu/sport/white-paper/doc/sec934_en.pdf. (Februar 2009).

EU-Kommissionen (2007): *Kommissionen griber ind for at fjerne hindringer for udbud af sportsvæddemålstjenester i Danmark, Finland og Ungarn*. Pressemeldelse d. 21. marts 2007, ref. IP/07/360. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/360&format=PDF&aged=1&language=DA&guiLanguage=en>. (Februar 2009).

EU-Kommissionen (2008) *EU Physical Activity Guidelines – recommended Policy Actions in Support of Health-Enhancing Physical Activity*. EU-Kommissionen. http://ec.europa.eu/sport/white-paper/index_en.htm. (Februar 2009).

EU-Kommissionen (2004): *Eurobarometer – The citizen of the European Union and Sport*. EU-Kommissionen. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_213_report_en.pdf. (Februar 2009).

Folkesundhed København (2007): *Sundhed og trivsel på tekniske skoler i København 2007*. Folkesundhed København, Sundheds- og Omsorgsforvaltningen, Københavns Kommune.

Formidlingscentret Storkøbenhavn, (1999) *Sindslidende dyrker også idræt*. Formidlingscentret.

Frostholm, Henrik (2001): *Ansigt til ansigt. Hvervning af frivillige i praksis*. Odense, Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Gardel, Uffe (2008): Chefen må gerne blande sig i din livsstil. *Business.dk*, d. 19. Maj.

Gerlach, Jes (red) (2005): *Motion og psyke*. Psykiatrifondens forlag.

Giddens, Anthony (1997): *Modernitet og selvidentitet*. København, Hans Reitzels Forlag.

Giddens, Anthony (1984): *The Constitution of Society*. Oxford, Polity Press.

Giddens, Anthony (red.) (2001): *The Global Third Way Debate*. Cambridge, Polity Press.

Giddens, Anthony (1998): *The Third Way – The Renewal of Social Democracy*. Cambridge, Polity Press.

Grahn, Patrik og Stigsdotter, Ulrika A. (2003): Landscape planning and stress. I: *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 2, s. 1-18.

Grontmij – Carl Bro (2008): *Idrætshalanlæg i Danmark – tilstand og behov for økonomi til renovering*. Lokale- og Anlægsfonden.

Groll, Michael, Gütte, Matthias og Mittag, Jürgen (2008): *Political aspects of sport in the European Union - Status Report within the framework of the project 'Sport in Europe – Social, Political, organisational, Legal Transparency in Europe'*. Institute of European Sport Development and Leisure Studies, German Sport University Cologne. http://www.sport-in-europe.eu/images/stories/PDFFiles/politische%20aspekte_final_end_1201.pdf. (Februar 2009).

Habermann, Ulla (2001): *En Postmoderne Helgen – om motiver til frivillighed*. Lund Dissertations in Social Work, Lund, Socialhögskolan, Lunds Universitet.

Habermann, Ulla (2002): *De frivillige ledere og fællesskaberne*. I: Wagner, Hans (red.) (2002): *Medvinde og modvinde – antologi om betingelserne for værdibaseret børne- og ungdomsarbejde*. København, FDF's Forlag.
Habermann, Ulla (2000): *Motiver til frivillighed - frivillige i idrætsforeninger*. Institut for idræt, Københavns Universitet.

Handicapidrættens Videncenter, (1999): *Brug Bolden*. Roskilde, Handicapidrættens Videncenter.

Hansen, Jørn (2008): *Den moralske stedfortræder*. Odense, Syddansk Universitetsforlag.

Hansen, Karsten B., Nielsen, Thomas Sick og Tvedt, Tilde (2005): *Natur og grønne områder forebygger stress*. Skov og Landskab.

Hansen, Karsten B. (2005): *Fra cykelbarometer til tarzanjungle – et idékatalog om fysiske rammer, der fremmer bevægelse*. København, Sundhedsstyrelsen.

Hansen, Niels-Henrik M. (2004): *Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentoftes unge 2004*. Center for Ungdomsforskning.

Hansen, Niels-Henrik M. (2003): *Hvad har de gang i? En profilanalyse af Holbæks unge 2003*. Center for Ungdomsforskning.

Hansen, Thomas (2004): *Borgerinddragelse i kvarterløft – en kort gennemgang af erfaringer og råd i forbindelse med borgerinddragelse*. København, Ministeriet for Flygtningen, Indvandrere og Integration.

Hansen, Thomas, m.fl.. (2007): *Tal og fakta – befolkningsstatistik om udlændinge*. København, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Hedal, Martin (2006): *Sport på dansk tv – en analyse af samspillet mellem og dansk tv, 1993-2005*. København, Idrættens Analyseinstitut.

Hede, Anders og Ibsen, Rasmus Lyhne (2006): *Fremtidens puls – Et debatoplæg om fysisk aktivitet*. København, Huset Mandag Morgen.

Heinesen, Eskil (1999): *Social arv og sociale forhold i boligkvarterer*. Arbejdsrapport 3 om social arv, København, Socialforskningsinstituttet.

Henriksen, Lars Skov og Ibsen, Bjarne (2001): *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og organisationer*. Odense, Odense Universitetsforlag.

Hermann, Aage og Andersen, Evald (red.) (1935): *Den danske idræts bog*. København, Dansk Haandbogs Forlag.

Herskind, Mia (2005): *I begyndelsen var bevægelsen. Krop og bevægelse i daginstitutioner*. Danmarks pædagogiske universitetsskole, Aarhus Universitet.
Herskind, Mia (2006): *Idræt i fritidsordninger (SFO og fritidshjem)*. I: Regeringens Skolestartsudvalg (2006): *Bilagsmateriale til rapport afgivet af regeringens Skolestartudvalg*. UDU alm. del - bilag 298, Uddannelsesudvalget, Undervisningsministeriet.

Herskind, Mia og Rønholt, Helle (2007): *Idræt, krop og bevægelse mellem sundhed og dannelse*. I: *Utbildning og Demokrati*, vol. 16, nr. 2, s. 57-74.

Heuseler, Søren og Staun, Jørgen (1999): *Den samlede generation*. København, Informations Forlag.

Hildebrandt, Steen og Brandt, Søren (2008): *Ledelse af forandring*. Børsens Forlag.

Hjære, Mette (2001): *Frivilligt arbejde blandt etniske minoritetsforeninger*. Odense, Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Hjære, Mette (2005) *Partnerskaber mellem frivillige organisationer og det offentlige på det sociale område - begreb og metode for udvikling af tre modelprojekter*. Odense, Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Hjære, Mette (2003): *Udvikling af frivilligt socialt arbejde – fortællinger om udviklingsprojekter*. Odense, Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Hjære, Mette (2005): *Partnerskaber – på vej mod en ny samarbejdskultur?* Odense, Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Holm, Trine og Tvedt, Tilde (1998): *De grønne områder og sundheden*. København, Friluftsrådet, Skov og Landskab.

Holstein, Bjørn og Madsen, Mette (2003): *Social arv og børns sundhed*. Arbejdsrapport 3, København, Socialforskningsinstituttet.

Honneth, Axel (2006): *Kamp om anerkendelse*. København, Hans Reitzels Forlag.

Husted, Leif og Heinesen, Eskil (2006): *Benchmarkinganalyse af integrationen i kommunerne målt ved udlændinges beskæftigelse 1999-2003*. København, AKF, AKF forlaget.

Hummelgaard, Hans og Husted, Leif (2001): *Social og etnisk bestemt bosætning – årsager og konsekvenser*. København, AKF, AKF forlaget.

Huset Mandag Morgen (2005): *International Sport Press Survey 2005*. Huset Mandag Morgen i samarbejde med Play the Game og Idrættens Analyseinstitut.

Huset Mandag Morgen (2001): *Velfærdsbevægelsen: et debatoplæg om den nye civile velfærd*. Huset Mandag Morgen, Strategisk Forum.

Hutzler, Yeshayahu (1990): *The Concept of Empowerment in Rehabilitation Sports*. I: Doll-Tepper, G. m.fl. (red.) (1990): *Adapted physical activity: An interdisciplinary approach*. Berlin, Springer-Verlag.

Hutzler, Yeshayahu og Sherrill, Claudine (2007): *Defining adapted physical activity: International perspectives*. I: *Adapted Physical Activity Quarterly*, vol. 24, s. 1-20.

Hutzler, Yeshayahu (2007): SWOT Analysis of Adapted Physical Activity: A Rehabilitation Perspective. I: *Sobama Journal, december, vol. 12, nr.1, Supplement*, s. 48-57.

Højgaard, Betina (2008): *Effekten af sundhedsfremme på arbejdspladsen*. Dansk Sundhedsinstitut.

Ibsen, Bjarne (2003): *Den rummelige forening. Fremtidens Muligheder og Udfordringer for Idrætsforeningerne*. Vejle, DGI.

Ibsen, Bjarne (2004): Idrætsdeltagelse hos børn med anden kulturel baggrund end dansk. I: *Focus – Tidsskrift for Idræt, nr. 4, december, årgang 28*, s. 20-24.

Ibsen, Bjarne (2005): *Den rummelige firmaidræt: resultaterne af en undersøgelse af idræts- motionsinteressen hos medarbejdere i Kolding og Roskilde*. Dansk Firmaidræt og Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

Ibsen, Bjarne (2006): *Foreningsidrætten i Danmark – udvikling og udfordringer*. København, Center for forskning i idræt, sundhed og civil samfund for Idrættens Analyseinstitut.

Ibsen, Bjarne (2006): *Kommunal idrætspolitik – mellem folkeoplysning og velfærd*. København, Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civil samfund for Idrættens Analyseinstitut.

Ibsen, Bjarne (2007): *Børns idrætsdeltagelse i Københavns Kommune 2007*. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

Ibsen, Bjarne, Boje, Thomas P., og Frederiksen, Morten (2008): *Den frivillige sektors velfærdspotentiale – sammenligning af de sociale og kulturelle områder*. I: Ibsen, Bjarne, Boje, Thomas P. og Fridberg, Torben (red.) (2008): *Det frivillige Danmark*. Odense, Syddansk Universitetsforlag.

Ibsen, Bjarne, Boje, Thomas P. og Fridberg, Torben (red.) (2008): *Det frivillige Danmark*. Odense, Syddansk Universitetsforlag.

Ibsen, Bjarne og Eichberg, Henning (2006): *Dansk idrætspolitik – mellem frivillighed og statslig styring*. København, Center for forskning i idræt, sundhed og civil samfund for Idrættens Analyseinstitut.

Ibsen, Bjarne og Habermann, Ulla (2005): *Guf og Gab – foreninger og frivilligt arbejde i Københavns Kommune*. København, Københavns Kommune.

Ibsen, Bjarne, Ottesen, Laila (2000): *Forsamles og forenes om idræt*. København, Lokale- og Anlægsfonden.

Ibsen, Bjarne og Laila Ottesen (2004): *Sport and Welfare Policy in Denmark: The Development of Sport between State, Market and Community*. I: Heine-mann, Klaus (red.) (2004): *Sport and Welfare Policies. Six European Case Studies*. Series Club of Cologne Vol. 3. Schorndorf, Hofmann Verlag.

Idorn, John (red.) (1971): *Dansk Idræts-Forbunds jubilæumsskrift, 1896-1971: en kavalkade*. København, DIF.

IHRSA (2007): *European Market Report – the size and scope of the health club industry*. Markedsrapport i samarbejde med Deloitte og Matrix Fitness Systems/Johnson Health Tech. <http://cms.ihrsa.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageId=19547&nodeID=15>. (Februar 2009).

IOC (2008): *Olympic Marketing Fact File – 2008 edition*. IOC. http://multimedia.olympic.org/pdf/en_report_344.pdf. (Februar 2009).

ISCA (2008): *Sport political statement from the ISCA general assembly 2008*. ISCA. www.isca-web.org. (Februar 2009).

Iversen, Lars m.fl. (red.) (2002): *Medicinsk sociologi. Samfund, sundhed og sygdom*. København, Munksgaard Danmark.

Jacobsen, Michael Hviid og Tonboe, Jens (2004): *Arbejdssamfundet - den beslaglagte tid og den splittede identitet*. Hans Reitzels Forlag, København.

Jensen, Bente (2002): *Kompetence og pædagogisk design*. København, Hans Reitzel.

Jensen, Bente (2007): *Sundhedsfremme for alle børn? En kritisk analyse af modelprojekt Børn, mad og bevægelse med fokus på problematikken ulighed i sundhed*. I: Nielsen, Morten Kromann og Bjørnsbo og Schroll, Kirsten (red.) (2007): *Bogen om børn, mad og bevægelse – erfaringer med sundhedsfremme i skole og daginstitution*. Odense, CVU Lillebælt og Region Syddanmark.

Jensen, Henry m.fl. (2006): *Statusrapport: Motion på recept i Ribe amt 2004 og 2005*. Ribe, Center for Anvendt og Klinisk Træningsvidenskab, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet, Ribe Amt.

Jensen, Jesper Bo (2001): *De samlede unge og monolitterne I*; Larsen, Henrik H. (2001): *Noget for noget? - rekruttering og fastholdelse af unge højtuddannede*. København, Nyt fra Samfundsvidenskaberne og Berlingske Annoncecenter.

Jensen, Jesper Bo (2002): *De nye ældre i 2020*. Arbejdsrapport 2:2002. http://www.fremforsk.dk/vis_artikel.asp?AjrDcmntId=111. (Februar 2009).

Jensen, Søren E., Christensen, Peter og Frostholt, Christian Yde (1995): *Album Alder*. København, Afsnit P.

Jensen, Vibeke Bye (2006): Idrætsbørnehaver; Idræt med omtanke. I: *Børn og Unge*, nr. 32/2006, www.boernogunge.dk. (Februar 2009).

Jensen, Vibeke Bye (2006): Idrætsbørnehaver; Ingen garanti for bevægelse. I: *Børn og Unge*, nr. 32/2006, www.boernogunge.dk. (Februar 2009).

Johansen, Anette, m.fl. (2006): *Evaluering af Modelprojekt Børn, Mad og Bevægelse fase 2. Undersøgelsen i hovedtræk*. Statens Institut for Folkesundhed og Fyns Amt.

Juel, Knud, Sørensen, Jan og Brønnum-Hansen, Henrik (2006): *Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark*. København, Statens Institut for Folkesundhed for Sundhedsstyrelsen.

Jørgensen, Per (2004): *Danmarks Olympiske komité – idrætspolitisk magtfaktor eller blot et historisk appendiks?* I: Trangbæk, Else og Møllholm, Morten H. (red.) (2004): *Som ringe i vand*. Udgivet ved DOK's 100 års jubilæum, Brøndby, DIF og DOK.

Jørgensen, Per (1998): *Gymnastik og sport i den danske skole ca. 1900-1960*. I: *Idrætshistorisk Årbog, 1998*, s. 51-74.

Karbo, Mogens/KL (2007): *Folkeoplysningsudvalget – opgaver og kompetence*. København, Kommuneinformation A/S.

Kiens, Bente, m.fl. (2007): *Fysisk inaktivitet – konsekvenser og sammenhænge*. Søborg, Motions- og Ernæringsrådet.

Kirkegaard, Kasper Lund (2006): *Københavnernes stemmer med fødderne*. Kommentar på Idrættens Analyseinstituts hjemmeside, 11. oktober 2006. <http://www.idan.dk/Nyheder/245hovedstadsfitness.aspx>. (Februar 2009).

Kirkegaard, Kasper Lund (2006): *Fitness-sektoren ønsker tættere sundheds-samarbejde*. I: Nyhedsbrev fra Idrættens Analyseinstitut, *Overblik*, nr. 4, 2006. <http://www.idan.dk/upload/nyhedsbrevapril2006.pdf>. (Februar 2009).

Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Fra muskelmasse til massebevægelse – indblik i den kommercielle fitness-sektor historie*. København, Idrættens Analyseinstitut.

Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Overblik over den danske fitness-sektor – en undersøgelse af danske fitness-centre*. Delrapport i projektet *Sved for Millioner*, København, Idrættens Analyseinstitut.

Kirkegaard, Kasper Lund (2007): *Sved for millioner*. København, Idrættens Analyseinstitut.

Kirkegaard, Kasper Lund (2009): *Sundhed for Millioner – En medlemsundersøgelse af aktive fitnesskunders træningsmotiver, tilfredshedsgrad og selvvalgte helbredstilstand*. Publiceres foråret 2009 af Idrættens Analyseinstitut.

Kissow, Anne-Merete (2006): *Rehabilitering - et pædagogisk projekt*. I: Kissow Anne-Merete, Therkildsen, Bo og Johansen, Jan S. (red.) (2006): *Kroppen som deltager. Idræt og bevægelse i rehabilitering*. Roskilde, Handicapidrættens Videnscenter.

Kissow Anne-Merete, Therkildsen, Bo og Johansen, Jan S. (red.) (2006): *Kroppen som deltager. Idræt og bevægelse i rehabilitering*. Roskilde, Handicapidrættens Videnscenter.

Kissow, Anne-Merete og Therkildsen, Bo (2008): *Tilpasset Idræt og Bevægelse - en introduktion*. Roskilde, Handicapidrættens Videnscenter.

Kjøller, Mette, Juel, Knud, og Kamper-Jørgensen, Finn (2007): *Folkesundhedsrapporten Danmark 2007*. København, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.

Klarlund Pedersen, Bente og Saltin, Bent (2003): *Fysisk aktivitet. Håndbog om forebyggelse og behandling*. København, Center for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen.

Klarlund Pedersen, Bente og Saltin, Bengt (2005): *Børn og unge – Fysisk aktivitet, fitness og sundhed*. Del II, København, Center for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen.

Klarlund Pedersen, Bente og Saltin, Bengt (2003): *Fysisk aktivitet – håndbog om forebyggelse og behandling*. København, Center for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen.

Klaudi Klausen, Kurt (1988): *Den danske idrætsforening. Frivillige organisationer mellem brugere, stat, marked og civilt samfund*. I: Andersen, Michael (red.) (1988): *Splinter af dansk idræt*. Odense, Odense Universitetsforlag.

Klausen, Kurt Klaudi (1989): *Den Tredje Sektor – Frivillige organisationer mellem stat og marked*. I: Klausen, Kurt Klaudi og Nielsen, Torben Hviid (red.) (1989): *Stat og Marked – Fra Leviathan og usynlig hånd til forhandlingsøkonomi*. København, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Klaudi Klausen, Kurt og Selle, Per (red.) (1995): *Frivillig organisering i Norden*. København, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Koch-Nielsen, Inger og Dalgaard Clausen, Jakob (2002): *Værdierne i det frivillige sociale arbejde*. I: Gundelach, Peter (red.) (2002): *Danskerne værdier 1981 – 1999*. København, Hans Reitzels Forlag.

Koch-Nielsen, Inger, m.fl. (2005): *Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark*. København, Socialforskningsinstituttet.

Kofod, Anne og Nielsen, Jens Christian (2006): *Unge, kompetenceudvikling og foreningsliv*, Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark.

Kommunernes Landsforening (2007): *Profil af fremtidens ældre*. Notat, Kommunernes Landsforening. http://www.kl.dk/_bin/ff146bee-be99-4627-91ba-6e54f8ddee4.pdf. (Februar 2009).

Kommunernes Landsforening (2007): *Budgetoversigt 2008*. Kommuneinformation A/S, Kommunernes Landsforening.

Kommunernes Landsforening (2008): *Kommunalpolitisk Topmøde 2008*. Debatooplæg til Kommunalpolitisk Topmøde. http://www.kl.dk/_bin/12e16529-d9c4-45fc-9e93-26af9cac0422.pdf. (Februar 2009).

Kommunernes Landsforening (2007): *Resultater af survey over kommunernes kulturpolitik*. Kommunernes Landsforening.

Kommunernes Landsforening (2008): *Godt i gang – en kvantitativ undersøgelse af den kommunale forebyggelsesindsats i 2008*. COWI for Kommunernes Landsforening.

Korsgaard, Ove (1997): *Kampen om kroppen. Dansk idræts historie gennem 200 år*. København, Gyldendal.

Kristiansen Maria, m.fl. (2006): *Forebyggelse og sundhedsfremme for etniske minoriteter – Målgruppe inddragelse og organisatorisk forandring*. København, Sundhedsstyrelsen.

Kristiansen Maria, Mygind Anna, Krasnik Allan (2006): *Muligheder og barrierer for etniske minoriteters brug af motions- og kostinterventioner - en litteraturgennemgang*. Folkesundhed København, Københavns Kommune og Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet.

Kristiansen Maria, Mygind Anna, Krasnik Allan, Nørredam Marie (2005): *Kortlægning af aktiviteter om forebyggelse og sundhedsfremme tilrettelagt for etniske minoriteter i Danmark*. København, Sundhedsstyrelsen.

Krustrup, Peter, m.fl. (2007): *Recreational soccer has significant beneficial effects on performance and health profile*. Publiceret som; proceedings of the

2007 British Association of Sport and Exercise Sciences, Annual Conference, 12-14. september, University of Bath, UK. <http://isis.ku.dk/kurser/blob.aspx?feltid=191928>. (Februar 2009).

Kulturministeriet (2003): *Børn og unge i bevægelse – perspektiver og ideer*. Kulturministeriet. www.kum.dk. (Februar 2009).

Kulturministeriet (2007): *Handlingsplan for at trække store sportsbegivenheder til Danmark*. Kulturministeriet. www.kum.dk. (Februar 2009).

Kulturministeriet (2008): *Handlingsplan for bekæmpelse af motionsdoping*. Kulturministeriet. www.kum.dk. (Februar 2009).

Kulturministeriet (1997): *Regeringens redegørelse til Folketinget om idrætspolitik*. Ebbe Lundgaards redegørelse til Folketinget. <http://www.kum.dk/sw3821.asp>. (Februar 2009).

Københavns Kommune (2006): *Erfaringshåndbog vedr. inddragelse af forældre med etnisk minoritetsbaggrund*. Projektrådgivningen - Mangfoldighed, Kultur og Fritid, Kultur- og Fritidsforvaltningen, Københavns Kommune.

Københavns Kommune (2006): *Erfaringshåndbog vedr. integrationssamarbejde mellem folkeoplysende og sociale foreninger*. Projektrådgivningen - Mangfoldighed, Kultur og Fritid, Kultur- og Fritidsforvaltningen, Københavns Kommune.

Københavns Kommune (2006): *Erfaringshåndbog vedr. integration og foreningsliv i boligområder*. Projektrådgivningen - Mangfoldighed, Kultur og Fritid, Kultur- og Fritidsforvaltningen, Københavns Kommune.

Københavns Kommune (2006): *Erfaringshåndbog vedr. rekruttering af frivillige*. Projektrådgivningen - Mangfoldighed, Kultur og Fritid, Kultur- og Fritidsforvaltningen, Københavns Kommune.

Københavns Kommune (2006): *Erfaringshåndbog vedr. folkeoplysende foreninger og dagsinstitutioner*. Projektrådgivningen - Mangfoldighed, Kultur og Fritid, Kultur- og Fritidsforvaltningen, Københavns Kommune.

Københavns Kommune (2007): *Erfaringshåndbog vedr. rekruttering og fastholdelse af piger med etnisk minoritetsbaggrund*. Projektrådgivningen - Mangfoldighed, Kultur og Fritid, Kultur- og Fritidsforvaltningen, Københavns Kommune.

Københavns Kommune (2003): *Rapport vedrørende samarbejde mellem idrætsforeninger og fritidsinstitutioner i Københavns Kommune*. Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen, Københavns Kommune.

La Cour, Dorthe (2008): Hensyn til alle faser i arbejdslivet. I: *Magasinet Arbejds miljø, nr. 02. årgang 2008*.

Langager, Søren (2004): Fra fritidspædagogik til 'daglivspædagogik'. I: *Fritid og skole, nr. 6*, s. 1-5.

Langager, Søren og Robenhagen, Ole (2005): SFO og Skole – pædagogiske samordning og dagligdagspædagogikkens rolle. I: *Fritid og skole, nr. 5*, s. 1-12.

Larsen, Jørgen Elm (2004): *Fattigdom og social eksklusion – tendenser i Danmark over et kvart århundrede*. 04:27, København, Sociologisk Institut, Københavns Universitet og Socialforskningsinstituttet.

Larsen, Knud (2003): *Den tredje bølge – på vej mod en bevægelseskultur*. København, Lokale- og Anlægsfonden.

Larsen, Knud og Ibsen, Bjarne (2006): *Skolebørns idrætsdeltagelse i idræt og andre fysiske aktiviteter i Rudersdal*. Odense, Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

Laursen, Per Fibæk og Vogensen, Niels (2000): Sondringer i idrætsfagligheden – blindgyder og udveje. I: *Uddannelse 6/2000, juni*.

Ledernes Hovedorganisation (2009): *Delresultater – sundhedsundersøgelse*. Delresultater 1-4 fra endnu ikke publiceret sundhedsundersøgelse. <http://www.lederne.dk/sundhedsledelse/Talagtendenser/delresultatersundhedsundersogelse/>. (Februar 2009).

Ledernes Hovedorganisation (2006): *Medarbejdersundhed som en del af personalepolitikken*. Ledernes Hovedorganisation.

Ledernes Hovedorganisation (2008): *Sundhedsledelse i holdninger og handlinger*. Ledernes Hovedorganisation.

LG Insight (2006): *Evaluering af foreningsordningen for børn af vanskeligt stillede forældre*. Odense, LG Insight.

LG Insight: *Evalueringsrapport – Unge nydanskere deltagelse i idræts- og foreningsindsatsen*. Puljesatsen 2003-2006, Odense, LG Insight for Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

LG Insight (2007): *Foreningslivet for unge nydanskere – inspiration til fornølse*. Odense, LG Insight for Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Liden, Hilde (2001): *Innvandrerorganisasjoner – integrering eller marginalisering*. I: Skov Henriksen, Lars og Ibsen, Bjarne (2001): *Frivillighedens udfordringer*. Odense, Center for Frivilligt Socialt Arbejde, Odense Universitetsforlag.

Lorentzen, Håkon (2001): *Frivillighet i forandring. Om forholdet mellom sivile felleskap og moderniteten*. I: Skov Henriksen, Lars og Ibsen Bjarne (2001): *Frivillighedens udfordringer*. Odense, Center for Frivilligt Socialt Arbejde, Odense Universitetsforlag.

Lund, Ole og Andreassen, Pernille (2008): *Gå i gang: evalueringsrapport*. Odense, Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.

Lykkegaard, Lene (2001): *Integration af flygtninge- og indvandrerbørn i foreningslivet*. Viborg, Kultur- og Fritidsforvaltningen, Viborg Kommune.

Margrethe Dahl, Karen og Jacobsen, Vibeke (2005): *Køn, etnicitet og barrierer for integration – fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*. 05:01, København, Socialforskningsinstituttet.

Mellempgaard, Signe (2001): *Kroppens natur. Sundhedsoplysning og naturidealer i 250 år*. København, Museum Tusulanums Forlag.

Miiller, Max Møller, Høgelund, Jan og Geerdsen, Peter Pico (2006): *Handicap og Beskæftigelse – udvikling mellem 2002 og 2005*. København, Socialforskningsinstituttet.

Mikkelsen, Brian: Bolden er lige rund for alle. *Kalundborg Folkeblad*, d. 5. april 2006. Kronik.

Mikkelsen, Flemming (2001): *Integrationens paradoks. Indvandrere og flygtninge i Danmark mellem inklusion og marginalisering*. København, Catinét.

Mikkelsen, Flemming (2002): *Indvandrere og civilsamfund. En forskningsoversigt vedrørende etniske minoriteters deltagelse i civilsamfundet samt kulturmødet mellem minoriteter og danskere på arbejdspladsen, i boligområder og i foreninger*. AMID Working Paper Series 18/2002, Akademiet for Migrationsstudier I Danmark (AMID).

Miljøministeriet (2007): *Skov og natur i tal 2007*. Miljøministeriet, Skov og Naturstyrelsen.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2007): *Baseline-måling af brugernes syn på introduktionsprogrammet*. Notat, København, Ram-bøll Management for Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2007): *Tal og fakta – udlændinges tilknytning til arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet*. Udlændingsservice, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Ministeriet for kulturelle anliggender (1974): *Betænkning om idrætten og friluftslivet*. Betænkning nr. 709, København, Statens Trykningskontor.

Ministeriet for kulturelle anliggender (1987): *Betænkning om breddeidrætten i Danmark. Betænkning fra Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg*. Betænkning nr. 1094, København, Ministeriet for kulturelle anliggender.

Mitchell, Richard og Popham, Frank (2008): Effect of exposure to natural environment on health inequalities. An observational population study. I: *The Lancet*, vol. 372, nr. 9650, 14. november, s. 1655-1660.

Molin, Jan (1999) *Vi er alle sammen småtossede*. København, Handelshøjskolen efteruddannelsescenter.

Mondrup, Tina Kryger (2005): *DGI efter kommunalreformen – Hvordan kan den organiserede idræt bidrage ved løsning af velfærdsopgaver?* Masterprojekt ved Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Moser, Thomas (2006): Hvad kan idretten lære meg om meg selv? I: www.idrottsforum.org, 27. september. (Februar 2009).

Mygind, Anna, Kristiansen, Maria og Krasnik, Allan (2006): *Muligheder og barrierer for etniske minoriteters brug af motions- og kostinterventioner – en litteraturgennemgang*. København, Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet.

Møller, Louise Fischer (2006): *Kortlægning af sundhedsaktiviteter på ungdomsuddannelserne – med særlig fokus på anvendte metoder i forhold til kost og fysisk aktivitet*. Århus, Sundhedsrådet i Århus kommune, Sund By Netværket, Århus Kommunes Kopicenter.

Mørck, Yvonne (1994): *Køn og generationer – muslimsk indvandrerungdom i København*. I: Liep, John og Olwig, Karen Fog (red.) (1994): *Komplekse liv. Kulturel mangfoldighed i Danmark*. København, Akademisk Forlag.

Mørck, Yvonne (1998): *Bindestregsdanskere. Fortællinger om køn, generation og etnicitet*. København, Forlaget Sociologi.

Navigent (2004): *Evaluering af GAM3*. København.

Nielsen, Glen (2004): *Barrierer for børns bevægelsesaktivitet – en empirisk undersøgelse på baggrund af en teoretisk analyse*. Speciale fra Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Nielsen, Gert Allan, m.fl. (2005): *Unge livsstil og dagligdag 2000-2004 – Tendenser og udvikling i brug af tobak, alkohol, stoffer og fysisk aktivitet*. Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen.

Nielsen, Gert og Ibsen, Bjarne (2008). *Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse - En undersøgelse af fire kommuner*. København, Center for Forskning i Idræt, sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet for Idrættens Analyseinstitut.

Nilsson, Kjell, m.fl. (2003): *Debatoplæg om fremtidens byrum*. København, Skov og Landskab, Københavns Universitet for Miljøministeriet.

Niras Konsulenterne (2007): *Evaluering GLOBUS 1*. Lokale- og Anlægsfonden og Sport og Fritid, Århus Kommune.

Nyhedsmagasinet Danske Kommuner. Nr. 2, januar, 2008.

Olsen, Bente Marianne og Dahl, Karen Margrethe (2008): *Fritidsliv i Børnehøjde – beretninger fra udsatte børn*. København, Socialforskningsinstituttet.

Olsen, Ole Fendinge (red.) (2005): *Skolesundhedsarbejde*. København, Sundhedsstyrelsen.

Örnberg, Jenny (2006): Nordic gambling markets and the possibilities for state-level Control. I: *Journal of Gambling Issues*, nr. 18, oktober; s. 9-31.

Ottesen, Laila, Bjerregaard, Jens og Nielsen, Glen (2008): *Trænere i den frivillige idræt – velfærdssopgaver og personlige projekter*. (Ikke offentliggjort). København, Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (1999): *Idræt, motion og hverdagsliv – i tal og tale*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Børn, idræt og hverdagsliv – i tal og tale*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Ottesen, Laila og Ibsen, Bjarne (2000): *Forsamles og forenes om idræt*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet. Lokale- og Anlægsfonden.

Ottesen, Laila og Skjerk, Ole (2006): *Inaktivitetsundersøgelse – sammenfatning*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet i samarbejde med Epinion A/S for Det Nationale Råd for Folkesundhed og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Ottesen, Laila, Skjerk, Ole og Vang, Ide Kristine (2005a): *En undersøgelse af de inaktive danskere. Kvantitativ del*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet i samarbejde med Epinion A/S for Det Nationale Råd for Folkesundhed og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Ottesen, Laila, Skjerk, Ole og Vang, Ide Kristine (2005b): *En undersøgelse af de inaktive danskere. Kvalitativ afdækning af barrierer og motivationsfaktorer*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet i samarbejde med Epinion A/S for Det Nationale Råd for Folkesundhed og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Ottesen, Laila og Jensen, Marianne (2007): *Trænere i den frivillige idræt – en kvantitativ undersøgelse af udvalgte trænernes vilkår*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Ottesen, Laila og Rytting, Rikke (2005): *Forebyggende tiltag for overvægtige piger i Københavns Nordvest Kvarter*. Ekstern evaluering, København, Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Overblik, 16. marts 2008. Nyhedsbrev fra Idrættens Analyseinstitut. <http://idan.dk/~media/Nyhedsbrev/Nyhedsbrevpdf/Nyhedsbrev16.ashx>. (Februar 2009).

Paulsen, Troels (2007): *Golf i Danmark – et overblik*. København, Idrættens Analyseinstitut.

Pearce, Jone L. (1993): *The Organizational Behavior Of Unpaid Workers*. London, Routledge.

Pedersen, Pia Vivian, m.fl. (2008): *SUSY UDSAT - Sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark 2007*. København, Rådet for Socialt Udsatte, Statens Institut for Folkesundhed.

Pedersen, Karen (1999): *Sindslidende dyrker også idræt*. København, Formidlingscentret Storkøbenhavn for Socialministeriet.

Persson, H. T. R. (2007): Socialt ansvar och socialt kapital: Idrottens nye utmaningar. I: www.idrottsforum.org, 12. december. (Februar 2009).

Peitersen, Birger (2000): Idræt er mere end sport. I: *Uddannelse 6/2000, juni*.

Peterson, Tomas og (2008): *Föreningsfostran och tävlingsfostran – en utvärdering af statens stöd til idrotten*. SOU 2008:56, Stockholm, Statens Offentliga Utredningar, Regeringskansliet.

Pilgaard, Maja (2008): *Befolkningens motions- og sportsvaner 2007*. København, Idrættens Analyseinstitut.

Pilgaard, Maja (2006): *Et aktivitetsregime på spil i fritids- og ungdomsklubber – en undersøgelse af fysisk aktivitet i spændingsfeltet mellem individ og institution*. Odense, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.

Poulsen, Jytte (2003): *Borgerinddragelse som metode i sundhedsfremme – i relation til kost og fysisk aktivitet*. København, Statens Institut for Folkesundhed.

Poulsen, Jørgen et al (2002): *Evidens om fysisk aktivitet og træning for ældre*. København, Socialministeriet.

Powell, Fred og Guerin, Donal (1997): *Civil Society and Social Policy*. Dublin, A. og A. Farmar.

Putnam, Robert D. (2000): *Bowling alone – The Collapse and revival of the American Community*. New York, Simon & Shuster.

Putnam, Robert D., Feldstein, Lewis M. (2003). *Better Together. Restoring the American Community*. New York, Simon & Shuster.

Rafoss, Kolbjørn og Troelsen, Jens (2008): *Sport Facilities for All? The financing, distribution and use of sports facilities in Scandinavian Countries*. I: *Sport in Society*. (Under udgivelse).

Rambøll Management A/S (2006): *Systematisk evaluering på integrationsområdet – analyse og oplæg*. København, Rambøll Management for Københavns Kommune, FAF.

Rambøll Management A/S (2006): *OL til Danmark – potentialet og barrierer*. København, Rambøll Management, Rambøll Denmark A/S, Rambøll Nyvig A/S og TSE Consulting for Kulturministeriet.

Randrup, Thomas B., m.fl. (2008): *Natur og sundhed – sammenhængen mellem grønne områder og brug set i forhold til befolkningens sundhed*. Skov og Landskab.

Rasmussen, Mette og Due, Pernille (red.) (2007): *Skolebørnsundersøgelsen 2006*. København, Forskningsgruppen for Børn og Unge Sundhed, Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet.

Rasmussen, Moritz (1935): *Danmarks Idrætspladser*. I: Herman, Aage og Andersen, Evald (1935): *Den Danske Idræts Bog*. København, Det Danske Haandbogs Forlag.

Rasmussen, Pernille Vibe (2008): *Foreninger og integration – en undersøgelse af foreningernes vilkår for integrationsarbejde i Københavns Kommune*. Odense, Center for Forskning i Idræt, Sundheds og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet for Kultur- og Fritidsforvaltningen. Københavns Kommune.

Rasmussen, Tina (2008): Haarder vil ændre idrætsfaget. I: *Gymnasieskolen*, nr. 6/2008.

Regeringen (2007): *Mulighedernes samfund*. Regeringsgrundlaget, København, Statsministeriet.

Regeringen (2002): *Sund Hele Livet – de nationale strategier for folkesundheden 2002 – 10*. København, Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Regeringens Skolestartsudvalg (2006): *Bilagsmateriale til rapport afgivet af regeringens Skolestartudvalg*. UDU alm. del - bilag 298, Uddannelsesudvalget, Undervisningsministeriet.

Regeringens Skolestartsudvalg (2006): *En god skolestart. Et samlet læringsforløb for dagtilbud, indskoling og fritidsordning*. København, Regeringens Skolestartsudvalg, Undervisningsministeriet.

Reid, Greg og Stanish, Heidi (2003): Professional and Disciplinary Status of Adapted Physical Activity. I: *APAQ*, vol. 20, issue 3, juli 2003, s. 213.

Rheinländer, Thilde og Nielsen, Gert Allan (2006): *Unge livsstil og dagligdag 2006*. København, Sundhedsstyrelsen og Kræftens Bekæmpelse.

Riesto, Svava, Carlberg, Nicolai og Møller, Søren C. (2004): *Idrættens formennelse for byrum*. København, SLA Landskabsarkitekter og Lokale- og Anlægsfonden.

Riksidrottsförbundet (2002): *Idrott og integration. En kundskabsöversikt*. Riksidrottsförbundet. www.rf.se. (Februar 2009).

Riksidrottsförbundet (2002): *Idrott og integration. En statistisk undersökning 2002*. Riksidrottsförbundet. www.rf.se. (Februar 2009).

Roessler, Kaya og Ibsen Bjarne (2006): *Midtvejsrapport og evaluering af motion og kost på recept: april 2004 – december 2005*. Odense, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

Roessler, Kaya, m.fl. (2006): *Slidgigt, fysisk aktivitet og fastholdelse - Evaluering af 'Motion på Recept'*. Center for Forskning i Idræt, Sundheds og Civilsamfund, Syddansk Universitet, Gigtforeningen og Vestsjællands Amt.

Rosborg, Klaus (1997): Velfærdsstaten og det revitaliserede civilsamfund. I: *Social Kritik*, nr. 52/53, november, 9. årgang.

Rosholm, Michael, Husted, Leif og Skyt Nielsen, Helena (2002): *Integration over generationer? Andengenerationsindvandrernes uddannelse*. Århus, Nationaløkonomisk Institut, Handelshøjskolen, Aarhus Universitet.

Rowe, Nick og Champion, Rove (2000): *Sport Participation and Ethnicity in England*. London, Sport England.

Rytter Anne H. og Curtis, Tine (2008): *Overblik over litteratur om etniske minoriteters sundhed i Danmark – type litteratur, metoder, målgrupper og emner*. Arbejdsnotat, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.

Rytter, Anne H. og Kjølner, Mette (2007): *Sundhed blandt etniske minoriteter. Resultater fra Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2005 (SUSY-2005)*. Arbejdsnotat, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.

Sallis, James F, Prochaska, Judith J. og Taylor C. Wendell (2000): A review of correlates of physical activity of children and adolescents. I: *Medicine Science Sport og Exercise*, vol. 32, nr. 5, s. 963–975.

Sandø, Martin og Gruber, Thomas (2003): *Handicap og frivillighed. En analyse af handicappedes deltagelse i foreninger og frivillige sociale organisationer*. Ringsted, Formidlingscenter Øst.

Schiøler, Gunnar og Dahl, Tóra (red.) (2003): *ICF - International Klassifikation af Funktionsevne, Funktionsevnenedsættelse og Helbredstilstand*. København, WHO, Sundhedsstyrelsen, MarselisborgCentret, Munksgaard.

Schmidt, Garbi (2002): *Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere – et integrationsperspektiv*. 02:28, København, Socialforskningsinstituttet.

Schmidt, Garbi (2002): *Betydningen af familieformer og familietraditioner for integrationsprocesserne*. AMID Working Paper Series 21/2002, Akademiet for Migrationsstudier I Danmark (AMID).

Schmidt, Garbi og Jakobsen, Vibeke (2000): *20 år i Danmark*. 00:11, København, Socialforskningsinstituttet.

Schytte, Benny (2004): *En idrætslegeplads skal ligge i vejen*. København, Lokale- og Anlægsfonden.

Seippel, Ørnulf (red.) (2002): *Idrettens bevægelser – sociologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo, Novus Forlag.

Seippel, Ørnulf (2002): *Idrett og social integration*. 2002:009, Oslo, Institut for samfunnsforskning.

Sherrill, Claudine (2004): *Adapted Physical Activity, Recreation and Sport: Crossdisciplinary and Lifespan*. Boston, McGraw-Hill College.

Shils, Edward (2003): *The virtue of Civil Society*. I: Hodgkinson, Virginia A. og Foley, Michael W. (red.) (2003): *The Civil Society Reader*. Hannover, Tufts University, University Press of New England.

Siim, Birte (2003): *Medborgerskabets udfordringer – etniske minoritetskvinders politiske myndiggørelse*. Århus, Magtudredningen.

Skille, Eivind Å. (2006): Idræt for alle: Enhetlig mangfold eller en tredje vei? I: www.idrottsforum.org, 29. marts. (Februar 2009).

Skille, Eivind Å. (2006): Forskning om kønn, etnicitet og ungdom som et økt forståelse for forskelle i ungdoms idrettsdeltagelse. I: www.idrottsforum.org, 13. september. (Februar 2009).

Skov, Vesla og Smed Christensen, Lars Peter (2003): *Helbredsproblemer og arbejdsliv, 15-66 årige*. København, Danmarks Statistik.

Skovgaard, Thomas (2001): *Den gode den smukke og den virkelig sunde – en historie om sundhed, idræt og skole fra det moderne Danmark*. I: Hansen, Jørn (red.) (2001): *Folkets sundhed eller lykke? – En antologi om humanistisk sundheds- og idrætsforskning*. Odense, Odense Universitetsforlag.

Skårhøj, Rie F. og Østergaard, Søren (2005): *Generation Happy? Et studie i danske teenagers hverdagsliv, værdier og livstolkning*. Frederiksberg, Center for Ungdomsstudier og Religionspædagogik, Unitas Forlag.

Socialministeriet (2003): *Ældreidræt – hvorfor og hvordan?* Odense, Institut for Pensions- og ældrepolitik, Socialministeriet.

Solberg, Harry A. (2006): *København OL – Samfunnsøkonomisk lønnsomt eller ikke?* Notat. Idrættens Analyseinstitut. <http://www.idan.dk/upload/evaluering-rambøl-rapportb.pdf>. (Februar 2009).

Steffensen, Inge, m.fl. (2007): *Årgang 1992 – hvad har de gang i? – et flimret portræt*. Frederiksberg, Ungdomsanalyse.nu.

Stelter, Reinhard (1995): Idræt – en niche i hverdagen? I: *Social Kritik* 39, oktober, s. 4-15.

Stelter, Reinhard (1995): *Oplevelse og iscenesættelse – identitetsudvikling i idrætten*. København, DHL's Forlag og Herning, Systeime.

Stelter, Reinhard (1999): *Med kroppen i centrum - idrætspsykologi i teori og praksis*. København, Dansk psykologisk Forlag.

Stelter, Reinhard og Rønholt, Helle (2003): Børn og idræt – et psykosocialt perspektiv. I: *Focus – tidskrift for idræt*, vol. 27, nr. 56, s. 30-37.

Stidsen, Lærke, m.fl. (2008): Er fitnesscentre en del af sundhedsvæsenet? I: *Ugeskrift for læger, vol. 170, nr. 36, 1. September*, s. 2790- 2793.

Storm, Rasmus K. (2008): *Team Danmarks støttekoncept – evaluering af støttekonceptet for 2005-2008*. København, Idrættens Analyseinstitut.

Storm, Rasmus K. og Almlund, Ulrik (2006): *Håndboldøkonomi.dk – fra forsamlingshus til forretning*. København, Idrættens Analyseinstitut.

Storm, Rasmus K. og Brandt, Henrik (red.) (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi – mellem forening og forretning*. Frederiksberg, Imagine og Samfundslitteratur.

Strandbu, Åse (2004): Idrettsdeltagelse blant unge jenter med innvandrerbakgrunn. I: www.idrottsforum.org, 20. juni. (Februar 2009).

Strandbu, Åse (2006): *Idrett, Kjønn, kropp og kultur. Minoritetsjenters møte med norsk idrett*. NOVA Rapport 10/06. Doktorafhandling, Oslo, NOVA.

Strandbu, Åse og Bakken, Anders (2007): *Aktiv Oslo-ungdom. En studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn*. NOVA Rapport 2/07, Oslo, NOVA.

Støckel, Jan Toftegaard (2006): *Midtvejsevaluering - Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Fyn*. Odense, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

Støckel, Jan Toftegaard (2005): Kunsten at få børn og unge i bevægelse. I: www.idrottsforum.org, 10. oktober. (Februar 2009).

Støckel, Jan Toftegaard (2008): *Parallel leg eller integreret leg? Partnerskaber om børn, leg og bevægelse*. Odense, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.

Støckel, Jan Toftegaard (2007): *Rapport for Evalueringen af Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Bornholm*. Odense, Institut for Idræt og Biomekanik, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

Støckel, Jan Toftegaard (2007): *Rapport for Evalueringen af Modelprojekt Børn og Unge i Bevægelse på Bornholm*. Odense, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.

Sundhedsstyrelsen (2003): *Befolkningens motivation og barrierer til fysisk aktivitet*. København, Rambøll Management for Sundhedsstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen (2006): *Etnicitet og sundhedsadfærd blandt unge*. I: Nyhedsbrev fra Sundhedsstyrelsen *SundNyt*, nr. 4, februar. http://www.sst.dk/upload/forebyggelse/cff/etniske%20minoriteter/nyhedsbrev_4/etnicitet_og_sundhedsadfaerd.pdf. (Februar 2009).

Sundhedsstyrelsen (2006): *Fysisk aktivitet og evidens – Livsstilssygdomme, folkesygdomme og risikofaktorer mv. Et opslagsværk til rådgivning og presedækning*. København, Sundhedsstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen (2006): *Fysisk aktivitet i sygehusvæsenet – model indsats på psykiatriske afdelinger*. København, Sundhedsstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen (2003): *Krop skal der til – Et undervisningstilbud til 3. og 4. klasse om mad og bevægelse*. København, Center for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen (2008): *Sundhedsfremme på arbejdspladsen 2007*. København, Rambøll Management for Sundhedsstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen (2008): *Undersøgelse af 11-15-åriges livsstil og sundhedsvæner 1997 – 2006*. København, Center for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen.

Svensen, Gunner L. H. og Svensen, Gert T.(2006): *Social Kapital. En Introduktion*. København, Hans Reizels Forlag.

Svensson, Jan (2001): *Psykisk motorisk træning i behandlingen af indlagte psykiatriske patienter*. Ph.d.-afhandling ved Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Sørensen, Karsten og Carlsen, Dorthe (2007): *Evaluering af Fælles Mål for idræt – er der sammenhæng mellem faghæftets krav og muligheder for at udføre kravene i praksis?* Videncenter for Evaluering, kvalitetssikring og dokumentation, CVU Sønderjylland, University College og Skoleidrættens Udviklingscenter.

Sørensen, Karsten og Koch, Børge (2007): *Politik for bevægelse i kommuner og skoler – et inspirationsmateriale til teori og praksis*. København, Videnscenter for Sundhedsfremme, CVU Sønderjylland for Sundhedsstyrelsen.

Team Danmark (2006): *Resultatkontrakt. Team Danmark 2006-2008*. [http://www.teamdanmark.dk/CMS/cmsresources.nsf/filenames/Bilag%20til%20pkt.%206%20-%20Resultatkontrakt.pdf/\\$file/Bilag%20til%20pkt.%206%20-%20Resultatkontrakt.pdf](http://www.teamdanmark.dk/CMS/cmsresources.nsf/filenames/Bilag%20til%20pkt.%206%20-%20Resultatkontrakt.pdf/$file/Bilag%20til%20pkt.%206%20-%20Resultatkontrakt.pdf). (Februar 2009).

Team Danmark (2006): *Team Danmarks primære udfordringer og strategi*. Bilag 2 til resultatkontrakten med Kulturministeriet 2006-2008. <http://www>.

teamdanmark.dk/CMS/cmsresources.nsf/filenames/bilag%20%20%20Team%20Danmarks%20prim%C3%A6re%20udfordringer.pdf?file/bilag%20%20%20Team%20Danmarks%20prim%C3%A6re%20udfordringer.pdf. (Februar 2009).

Team Danmark (2007): *Årsrapport 2006*. <http://www.teamdanmark.dk/CMS/cmsdoc.nsf/content/tdwb7dte28>. (Februar 2009).

Terp, Lene B. (2008): *Erfaringer med mål, evaluering og progression i idrætsundervisningen*. Skoleidrættens udviklingscenter, CVU Sønderjylland, University College Syd.

Thing, Lone F., (2005): 'Motion på Recept' – er en svær pille at sluge! En sociologisk diskussion av motion som behandling i velfærdsstaten. I: www.idrottsforum.org, 19. april. (Februar 2009).

Thøgersen, Malene L. (2007): *Evalueringsrapport for 'Fritid til bevægelse', 2. Del*. Odense, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet for DGI.

TNS Gallup (2006): *Pædagogisk praksis i SFO - spørgeskemaundersøgelse af pædagogisk praksis i skolefritidsordninger*. TNS Gallup for Danmarks evalueringsinstitut.

Toft, Jonna (2007): *Byggeboomet fortsætter*. I: Nyhedsbrev fra Idrættens Analyseinstitut, *Overblik*, nr. 15, 2007. <http://www.idan.dk/~media/Nyhedsbrev/Nyhedsbrevpdf/Nyhedsbrev15Low.ashx>. (Februar 2009).

Togebj, Lise (2002): *Etniske minoriteters deltagelse i demokratiske processer, herunder politiske partier, valg og offentlig debat*. AMID Working Paper Series 20/02, Akademiet for Migrationsstudier I Danmark (AMID).

Togebj, Lise (2004): *På den anden side af Sundet. Indvandreres og flygtningens organisering og politiske deltagelse i Danmark*. I: Bengtsson, Bo (2004): *Föreningsliv makt och integration – et inledande perspektiv*. Ds. 2004:49, Regeringskansliet, Justiedepartementet.

Togebj, Lise, m.fl.(2003): *Magt og demokrati i Danmark*. Magtudredningen, Århus, Aarhus Universitetsforlag.

Torpe, Lars (2006): *Borgerinddragelse i kommunerne – Formål, former og erfaringer samt nogle overvejelser omkring borgerinddragelse i forbindelse med forebyggelse og sundhedsfremme*. Arbejdsrapport fra Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Ålborg Universitet.

Trangbæk, Else, m.fl. (1995): *Dansk idrætsliv. Den moderne idræts gennembrud 1860-1940*. København, Gyldendal.

Troelsen, Jens, m.fl. (2008): *De bolignære områders betydning for sundhed*. Odense, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.

Undervisningsministeriet (2008): *Tal der taler – uddannelsesnøgletal 2007*. København, Undervisningsministeriet.

UNI-C Statistik og Analyse (2008): *Elevtal for grundskolen 2007/2008*. UNI-C Statistik og Analyse.

Vestergaard, Bo og Ibsen, Bjarne (2008): *Folkelig gymnastik i den moderne motionskultur*. Hæfte V fra forskningsprojektet: *Folkelig gymnastik i en moderne motionskultur*. Odense, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

Vogensen, Niels (2004): Lille sundhedspædagogisk katekismus: Idræt, sundhed og de nye læreplaner. I: *GISP, nr. 118, oktober*.

Walseth, Kristin og Fasting, Kari (2004): Sport as Means of Integrating Minority Women. I: *Sport in Society, vol. 7, nr. 1, s. 10-129*.

WHO (2007): *World Health Report 2002. Reducing Risks. Promoting Healthy Life*. Geneva, WHO.

WHO (2006): *Constitution of the World Health Organization*. http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf. (Februar 2009).

WHO (2008): *Global strategy on Diet, Physical Activity and Health*. WHO. http://www.who.int/dietphysicalactivity/strategy/eb11344/strategy_english_web.pdf. (Februar 2009).

Wickmann, Kim (2007): Genus og funktionshinder: Några nedslag i forskningen kring handikappidrott. I: www.idrottsforum.org, 16. maj. (Februar 2009).

Windfeld, Bent (1995): *En grov karl*. I: Jensen, Søren E., Christensen, Peter og Frostholt, Christian Yde (1995): *Album Alder*. København, Afsnit P.

Willemann, Marlene (2004): *'Motion på Recept' – en litteraturgennemgang med fokus på effekter og organisering*. København, Sundhedsstyrelsen.

Winther, Helle (2007): *Bevægelsespsykologi – i bevægelsepædagogiske og professionspersonlige og danseterapeutiske rum*. I: Bredal, Thomas G. og Nielsen, Charlotte S. (red.) (2007): *Sundhed i bevægelse – Udfordringer til et begreb*. København, Dansk Idrætspsykologisk Forum, Frydenlund.

Østergaard, Charlotte (2008): *Projekt Skolesport – Mere idræt og bevægelse i krydsfeltet mellem skole, elev, forening og kommune*. København, Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Zapera.com A/S (2007): *Tilfredshed med kommunale bygninger*. Zapera.com A/S for Dansk Byggeri.

Åkerstrøm Andersen, Niels (2006): *Partnerskabelse*. København, Hans Reitzels Forlag.

LOVE OG BEKENDTGØRELSER

Anordning for Almueskolevæsenet paa Landet i Danmark af d. 29. juli 1814.

Anordning for Almue-Skolevæsenet i Kjøbstæderne i Danmark, Kjøbenhavn undtagen, af d. 29. juli 1814.

Bekendtgørelse om offentlighedens adgang til at færdes og opholde sig i naturen, BEK nr. 1314 af d. 20. november, 2006.

Finlands idrætslov af d. 18. december 1998, nr. 1054 og 1055, www.finlex.fi. (Februar 2009).

Lov om Folkeskolen af d. 18. maj 1937 (nr. 160).

Lov om højere Almenskoler af d. 24. april 1903.

Lov om naturbeskyttelse (naturbeskyttelsesloven).LBK nr. 1042 af d. 20. oktober, 2008.

Lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og Folkeuniversitetet (folkeoplysningsloven), LBK nr. 535 af d. 14. juni, 2004.

Lov om social service (serviceloven), LBK nr. 979 af d. 1. oktober 2008.

Lov om visse spil, lotterier og væddemål (tips- og lottoloven), LBK nr. 273 af 17, april 2008.

Lov om ændring af lov om folkeskolen, LOV nr. 313 af d. 19. april 2006.

Reglement for Almue- og Borgerskolevæsenet i Kjøbenhavn af d. 29. juli 1814.

